

Duquesne University
TAMBURITZANS
Library
Tamburitzan Cultural Center
Pittsburgh, Pennsylvania

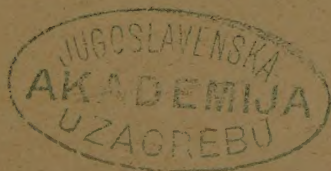
gift of

ZBORNIK
ZA
NARODNI ŽIVOT I OBIČAJE
JUŽNIH SLAVENA.

NA SVIJET IZDAJE
JUGOSLAV. AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI.

SVEZAK V.

UREDIO
DR. ANT. RADIĆ.

U ZAGREBU 1900.
KNJŽARA JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE (DIONIČKE TISKARE).
TISAK DIONIČKE TISKARE.

Cijena 5 kruna.

Sadržaj.

Građa.

Strana

<i>Ardalić Vladimir: Bukovica.</i> Narodni život i običaji. (Život u zadruzi. [Nastavak.])	1—50
<i>Zic Ivan: Vrbnik na otoku Krku.</i> Narodni život i običaji. Priroda [Nastavak.]: Biće, 51—59. — Životište, 60. do 74.) Tjelesni ustroj. (Općeniti ustroj tijela, 74—75. — Posebne pojave, 75—83 i 201—215.) Jezik. (Kojemu narječju pripada govor, 215—217.) — Životne potrepsotine. (Selo i okolina, 217—226. — Kuća i dvorište, 226 do 250. — Zgrade izvan dvorišta, 250 do 252.)	51—83 i 201—252
<i>Petrović Vladimir K.: Zaplađe ili Leskovačko (u Srbiji).</i> Narodni život i običaji. — Životne potrepsotine. (Hrana i posude, 84—86. — Odielo i obuća, 86. — Nakit i češlađe, 89—91. — Ogrjev i posvjet, 91—92. — Lijekovi, 92—95. — Tamađeđe životište, 95—96.) — Rad. (Lovske sprave, 96—98. — Polodjelske sprave, Sprave za priredivađe vune, lana i konople, Sprave za vožđu, 98 do 99. — Gojeđe stoke i živadi, 99—102. — Kućni poslovi, 102—104. — Ženske rukotvorine, 104—106. — Kićeđe tkađa, 106—108. — Prijegled dnevnoga i godišnjega rada i počinka, 108—110.) — Život. (Život u zadruzi, 110—115. — Život u obitelji, 116—119. — Život sa susjedima, 253 do 254. — Život prema dobi, 254—257. — Život prema zanimanju i imetku, 257—258. — Zločinci i drugi rđavi ljudi, 258—259. — Vjerski život, 259. — Škola 260.) — Pravo. (Obitelj, 260—265. — Obveze, 265—267.) — Običaji. (Običaji kod posala, 267—269. — Pravni običaji, 269—272. Običaji u druženju s ljudima, 272—275. — Domaće svetkovine, 275—279. — Javni običaji, 279.) — Porod, Ženidba, Smrt. (Porod, 283—287. — Ženidba, 287—296. — Smrt, 296—297.) 84—119 i 253—297	

Božičević Juraj: Šušnevo Selo i Čakovac. Narodni život i običaji. Priroda. (Kraj i mjesta, 161—162. — Gore i vode, 162—167. — Zrak i vrijeme, 167—171. — Tlo, 171—178.) — Životne potrepsotine. (Selo i okolina, 178—180. — Kuća i dvorište, 180—188. — Zgrade izvan dvorišta, 188. — Hrana i posude, 188—200.) 161—200

Mañi prinosi.

Varnica Šime: Iz Gradišta. Narodni život i običaji. (Kraj i mjesta, 120. — Gore i vode, 120 do 121. — Zemlje, 121—122. — Zrak i vrijeme, 122 do 123. Tlo, 123—124. — Općeniti ustroj tijela, 126. — Posebne pojave 126—130. — Jezik, 130 do 131. — Selo i okolina, 298—301. — Kuća i dvorište 301—304. — Zgrade izvan dvorišta 304 do 305. — Hrana i posude, 305—320 120—131 i 298—320

Krmpotić Ivan: Iz osičke općine ili kuške kumpanije (u Lici). Narodni život i običaji. (Kraj i mjesta, 132—133. — Gore i vode, 133 do 135. — Zemlje, Zrak i vrijeme, Biše, 135—136. — Životište, Tjelesni ustroj, 136—137. — Gojenje stoke, 137—147.), 132—147

Križnik Kašper: Iz Motnika (u Krañskoj). Narodni život i običaji. (Kraj i mjesta, 148—149. — Gore i vode, 149—151. — Zemlje, 151—152. — Zrak i vrijeme, 152—153. — Jezik, 153. — Ogrjev i posvjet, 153—154. — Pušenje, 155.) . . 148—155

Alačević M., prof.: Starine. (Kopañe blaga.) . . 156—160

Bukovica.

Narodni život i običaji.

PIŠE VLADIMIR ARDALIĆ IZ ĐEVRSAKA.

Život u zadrugi.

(Nastavak.)

Ukućani. 1. *Pojedinac u zadrugi.* (I. U opće.) Je li čovek zadovoljan u kući velikoj od čoveka samca (koji živi sam sa ženom)? Taj više briga, kad je sam, podnosi. Veseo nikada nije, pa ni na zjeli na dan božića. Reku: Sâm izijo, zlo izijo. Sameu čoveku su teški dani, teški poslovi, a teško i bolest preboli, kad ga zaboli, jer oko sebe nikog ne vidi do četiri kutina zida; brata nema na očima, da se porazgovori, sna'e, da ga s čim ponudi ili posluži, nego jedina žena, koja mu i ona omrzne. Kad leže on, leglo mu je sve.

Jadni samac ni riječi nema, ka' onaj, koji je iz velike kuće, niti od toga ko čini računa, pa da koju i reče sve da vala. A baš malo se u što sameci i pačaju, jer im ne može biti, niti imaju dokad, ka' oni, koji ima više braće. Čoveka iz velike vamilije poznavaju i nose mu ator u svakomu poslu puno dale, nego što bi sameu, a to sve u ime ostale mu korte ili vamilije.

Samac ni onog vursteta nema, ka' onaj iz velike kuće, isto kao da nije ni rodio se, jer drkće od svakog, i svak na tog najaše, da bi što izrekao, isto ka' na bjelu vranu ili na ulesa oli na devorea. A onaj iz velike vamilije ima pram tim kao dva srca: ne boi se nikog, da će mu ko stati na put, oli ko što reći zazbil, jer ima zapleća, koji lako skoče jedan za drugog, kad bi ko naja'o, a za sameca nema niko. Zato mu se svašto nabroja i uzimat je više puta na čak, pa bilo kod crkve, ili na mobi. Malo da će po jedan ide na koju radnu iz vamilije oveće, nego po više ni; zato u višoj roli ljudi više se i atora nosi, mañoj mañe, a jednom, ka' da ga i nije, jer prama kući mu begenat je svaki onaj iz vamilije velike. Šta

samo pri svršetku koe radnje (o čem će biti riječ kasnije) ima kuća velika vesela! Pa drugi svaki jeglen provodi se, samo će ima više čeladi: pjesme se pjevaju, šale se zbijaju, zagoneće se, pripovjeda se, nadmudruje se, prsteška se, — a u samca toga ništa nema, jer nema s kim. Je li došao s posla, odma' večera, pa ide u lezinu (spavati), te tako sam stoji uvijek ka' i gudac.

Prije i stariti počme, t. j. perčin mu sjediti čoeuku samcu, nego onome iz velike korte, jer samac ima više briga i škrbi, nema ni s kim, da ij djeli, nego što mu je, da mu je, nemu je, sve mu je, samu je.

Uvijek se samac viđa, da ide onijem na prelo, će više ni' ima, a ti iz većine nikad da idu u samca, ol da koi nauk pitaju od nega, jer nije računat za ništo, pa sve, da e i mudar, kažu: da magariac i čoeuk više znadu, neg čoeuk sam: čoeuk taj, da na put pođe, sam na pomrčini mogao bi zabasati; a onaj, koi s magaricom ide, pa makar koim putom, neka samo drži se nega, oli ide za nim, ne će nikad zabasati, ni izgubiti se.

Pa i nesreće kad napanu na samca čoeuka, žalosno ij podnosi, a na onog iz kuće velike, da ga što i zadesi, jedni drugog razgovaraju i uzdaju se, da će svaki malo po malo doknaditi i izbolčati, jer više ljudi više more učiniti.

Jedino, što je, kažu, neka baka blagosiljala puno ručica, a klela puno guzica. Ne mari, će ij je više, da će više i izjesti, ali će više i zaraditi te radeći uma' svi ni polak truda ne čute, ka' samac, jer on nema na nikog osloniti se, nego, što 'no se samo kaže, u se i u svoje kluse.

Najviše se u velikoj kući begeniše posluv; dobri voli, još ako je bronza (zvono) na kom, te kuda god ide, zvoni, pa mu reku: „Onaj bogme je ima bronzara!“ Begeniše se, kad su kućani ođeveni, kad na konak ko dođe, pa ima bilaca i robe za pokriti, te kad je pošten stariješina za dočekati devorca, jer taj će najviše proñeti o bijo dobar, ili zao. Čelad, kad su gojna i ođevena, a navlastito mlada kad je u vamiliji debela, to je dika: kad je i pas dobar, te u sindžiru lae. Đubar se gleda, ko ga ima dosta. Zemlju u ednom komadu begenišu, i mline, ko ima.

A kudi se najviše dug, pa mu vele: „Ko je dužan, i na božić je tužan.“ Kudi se inad, ili kar; onda reku: da je tu poganstvo obladalo, kad nesu poštenu za dočekati makar koga, kad ij zateče, da edu, pa mu reku: „Na mrtvu bi ijo, ne bi pružio.“ Kad je neođevena vamilija, pa da su najbogatiji, zamjeraju im, reku: „Vidi rasparana

i laćeša slute žestokoj potrebi, i sad bi mogao s nima sav svijet oprostiti i avliju smesti.“ Kudi se, kad im nije obrađena ni ograđena zemlja, a ni' puno ima; onda se maue zamjera sameu, jer samac ne može dospjeti; a oni, đe ij je više, mogu, a ne će. Zamjera se, kad žita dosta vamilija ima, ili ti kuća velika, a da ko pita u zajam, a da oni ne dadu, nego ga odbiju, onda im svaka imena nadjevaju: da su džumrijaši, dromoseri, cincari, 'vakovci i 'nakovci, niti te računaju, da onda što imadu, pa mu vele: „Svijetu je pravo; taj ima, o ne ima, mogao bi mu na vratije umrijeti, dok bi ti dao, što ima; navukao za se, ka i svaka prasica.“ Koi je kutni stariješina i koi ima prćije u ruci, oni čuva kutni glas od svašta; a koi nema ništa u ruci, ni prćije, nit je kutni stariješina: nemu nije stalo za kućom, ni za nezinijem glasom, pa bila na zlu, oli na dobru glas, nemu je pravo, kad nema u ruci ništa, niti je ima, šta da izgubi. Taj se najprvo neimali oće da i djeli za postati sam gospodar, što se taj posle prevari i luto kae.

U opće svaki kuću krade makar u čemu, — o čem će riječ biti kašue, sporad čega dioba nastane, — kao ića i pića koi se god doimča, ne će ostati škobo, odrapi će za se; vina, oli rakije kad se koi začapa, ne štede lě.

Ko je najstari, taj drži starješinstvo; ko e mlađi od starješine, volar je; za volarom čoban, za čobanom jaščar, za jaščarom krmar je; najmlađeg je red da bude tučar. Koćušar more biti svak iz kuće mimogred, ko more, osim đe nema kara (kola); a đe ima kar, onda se zna, ko e kočijaš, a to oni, koi nije pjanac i koi je sjetan za koue.

Posao je muškića u vamiliji: orati, kopati, kositi, sjeći drva, cje-pati ij, tovariti na koue, ići u mlin, na put, kad starješina na mjesto sebe kud pošale, vřei žito; kad se trga vinograd, onda muškić masti nabija bačve; tuče kokuruze; vije; zameće ženskiće punim vrećami; mješa pulu (a udža, kad se ne trevi muškić, i žensko, koe je jače, umješati je); o gozbami muškići koļu, deru blago i natiču na ražai za peći; kad su kod kuće, oni i vatru lože, zagrađuju prieloze (!) i zaziđuju, ako je đe na oblogu soreno, da tuđe blago ne bi potrieu učinilo, jer dok se čoeč čuva i Bog čuva. Ženski je posao: ići u drva, kad muškić nasječe (ako li je inokoština [malo čeladi], onda žensko i nasječe); one peru robu i suše krpe, predu, pletu, tkaju, snuju, čiste po kući i ispred kuće; kad nasađuju kokoši, tuke i guske, nikako ne dadu muškiću pristupiti. (Odná' se poinade, ako samo muškić spomene o nasadu, reku mu: „Ti se ne pačaj u ženske posle, tebi eto lašun i motika, pa u to čabi, a ovo je naše“, jer

one čine račun, da je nesretno, kad muškić dotakne se jaja.) One same skidaju ij s gnezda, kad kokoši nanesu. (Ja mislim, da je po tom nesreća, što muškić brnbaša u kokošina gnezda, jer kad spazi, da su kokoši nahele, udžaju priprežati oči ženami, te se prišmugaju gnezdu, pa koliko ij god nađu osim poluga (!), sve pokupe, pa š nima u lug; žena ne zna za ništa: kokoši su kakotale, a ona odma' trče na gnezdo: kad — jaja nema; stane je larma po kući: „Ko mi je pokrao jaja?“ Muž joj, ili muškić, koi su ij čisali, muče, čine vintu, da ne znadu niko za ništo; a ona, kako je zasula, lako ne prestae, nego psue i kune: „Da Bog dâ, na nos mu izašla, ko ij je god digao! Prisjela mu i ndriska' se š nima!“ Muškići svi znadu, ako je samo jedan od nî' odnijo, pa udare u smi'. Maja — ili ona, čija su jaja — osjeti se, zašto se oni smiju, te čapi mašu, te ala po lugu prpaj: nađe jaja. Ali šta je korist od nî'! Za držaue više nesu, ni za prodaju. Onda, da još više izkale svoje srce, zakala iz svijet ramena devetiti: „Ala da mu je, brajue, jaja! Dura guzo, da ti jaja zapeče prkno! E, 'iladu sam puta rekla, da ne dirate u gnezda, jer vaše su ruke nesretne i kokoši omraze tu nositi, pa idu što kuda po komšiluku.“ Ima pravo ona, čija su jaja, što govori, da su ruke muške nesretne: eto, zašto pomrse broj jajma.)

(II. Djeca.) U velikoj kući ne edu djeca, ka' u samca, jer samac, što ima, ne zakloña od svog djeteta, a u velikoj kući djeca se ne žale, dosta da imadu kruva i pule. Mita nema tu: ako koe ne posluša, 'oće drugo, treće i četvrto; a u samca ako edno reče: ne ću, oli drugo, onda više nema ko da obedi stvar. Zato su u samca djeca razmićena i boje im je.

U velikoj kući lako je djeci, jer kad kom poslu idu, ide nî' po više, pa muke nikakve ne čuju. Posao nêv jest najviše čuvati krmke, koe je navršilo šes' godina; a mañi o(d) tog stoe kod kuće i pitaju uvijek esti.

Kućani drže se prama svojoj djeci dobro, ako su samo poslušna. Vale ij, kad stariji pošale koe, i reče: ajde mi, 'râno (ili: rode), vrati koñe, oli: doreni blago iz krša, dones' de mi vode, ajde zovni mi strica Petra (Jovana, Pavla, ili koga mu drago). Ali djete, ka' djete, ako ćeš da te posluša, vaļa mu prije što obetati, te ako mu svjeruješ, što si obetao, nikad ono reći ti ne će: bogme ne ću, oli: ne mogu: nego sve često se omilava i navraća, da te posluša, jer si mu namećio davati. Ako li te posluša, pa mu slažeš dati, što si obetao, nikad više ne će te poslušati. Zato udžaju djete opuenuti.

U vamiliji, kad su od edne krvi, kao će su rođena braća, oni jedni drugog miluju djecu i lube, dok su malešna, najskoli, kad se dignu na noge, pa počnu šeptrčiti i dubiti i koju riječ izgovarati. onda svijem kućanima su draga: tadaj svašto ij nagovaraju i tepaju im da reku, pa i ružnije stvari: „Reci, 'rano, ćaći: ije govna; reci maji, da je prasica; reci stricu, da je . . . da.“ Onda, kad takije' — i još krupnije' — treve izgovoriti, svi kućani im se smiju, i ćaći je drago, zaman ga psue.

U vamiliji' udžaju djecu odrasliju ispaličati strici za neposluh. Najviše ima neke djece, samo dodi ij se, ili okaraj, nega stane revaša. Tako ono obično odma' otrče materi, koja odma' temuni oko neg: „Šta ti je, 'rano moja?“ A ono zakala lagati: „Bogme, ubij me stric!“ Namjesto: da je po guzici, reče: po leđije' i po glavi. Mater, ako je (s) stricom u česovu odavna garezu, to joj se i 'oće, pa zakala tavriti iz sviju ramena, zove muža, pa će: „Vide ti nega, kud on meni djecu probija! Poserem mu dušu silnu! Šta mu moja djeca čine! Bi rek, da ij on 'rani, i odjeva, i stara se za ni'.“ Muž te povede se i on, pa počme: „Ja znam, da moja djeca nesu nikom teška, niti ij je ko gospodar tući; ja ij' 'ranim i odjevam na moje žule.“ I tako se sporadi pileta i djeteta najprije zavade u komšiluku, ili u kući. Džaba ti kirija, sve da se ko put djece neposlušno u kući i puene; ali u varošu kad ko čije do'vati za što, a nega stane pomagana iz svije' ramena, kad ono tako dođe kući, ne pitaju ga, zašto te ko udarijo, i kro' što, nego samo: ko je; kad kaže: taj i taj, onda ala da se više i inadi, psuju se svakim rugom, jedno drugo dočekuju u besjeda'. Muški se opet razaberu, tolike ne daju djeci pravice, zaludu im ga je ža'. Ali matere ne će da znadu, da je ono zamiritalo šibe, nego psuju i štekte, ka' kuje, što im god na usta izleti. Šutra dan te iste idu jedna u druge pitati vatre za propiru, ili kvasac za krov, čine vintu, ka' da ništa nije ni bilo. To je kod nekije'. A kod nekije' sporadi djece bude boja. Pravi ljudi, koi su uvijek živili u miru, ne će se svaditi lako zaradi djece, nego oni, ako su spried imali što jedan na drugoga na sreću, pa kad im se djeca jedna s drugim poškrilaju gredami i okrvave, onda ćaći im metnu se po sriedi, pa jedan na drugog staru žuč izkaľuju.

(III. Djevojke i momci.) Cura ili djevojka u kući velikoj a u oca samca razliku imadu. Inokoština je u samca, ona vavjek ima posla u obe ruke, i golija je puno, jer nema dokad da o sebi radi. Poslovi kutni ne dopuštaju koi put ni da iglice u ruku uzme, pa da se okрпи. Ona je svemu tu podložna, te liš, će nema muške glave

(t. j. muškog kolena), ona mora da rani, kasni, trče svukud, pa i u mlin tovar goni, sve posle ženske i muške radi, samo što ne ore (t. j. ne drži pluga) — a viđa se, da vole goni i mujka — i što vinograda ne kopaju one kod nas (a u Bodulije' [u školevije' pri moru] već i kopaju ga), i što blaga ne koļu, a ono baš u sâmea sve radi.

U velikoj kući cura je ka' deveti u plugu: posla nema, kamo ima muškića, osim žetve i trgaña. Kad muškići rade u poļu, onda da bi išla za blagom, i tu joj je iglica u rukami, pa vezuka za se.

Cure iz kuća velikije' čisto se nose, ogledalo joj je vavjek za pasom te se često na n' ogleda, ako joj je razdijok pomrsijo se, oli joj čupić perčina visi, — odma' ga napravi. Ona svake neđeje u crkvu ide, u kolo se 'vata, đe poskakiva i poigrava ka' čila: ne bi li se komu dopala.

Većinom iz kuća velikije' cure su priłene, mučno im se pregnuti, ništa drugo ne misle, nego što može koja više srebra prišiti na se, i da ruva pripreme za udaju: to im je sav posa', zaludu im je dobro i svega imadu za se.

Cura iz bogate kuće sporije se uda, neg iz samčeve. Na bogatu kuću je mučno udariti u ime tije' stvari: tu veliki ne će, a mali ne smije. Tako tu cure čekaju mimo sve. Ako se ko javi, veliki su rijedki, a malije' ina svukud, pa kad baš nema velikaša spored' nom nikakva, a curi prolazi zeman, onda ćorla je zvati ko osredñi, ali ne, da iz kuće ode, nego krijući sporad troška i sporad sramote, đe je on spram curom mali: s tijem koliko pokriva sebe od sramote, toliko one kućane, kao da je nesu oni od svoje voje, neg ona bez ni' otišla, — pa kako joj drago. Ovakim se uzrokom pred svijetom brane, što se posle pomire, o čem će biti riječ na drugoj strani. Od male kuće, od oca samca lašne se cura uda: vrata su otvorena svakom, ko got 'oće je zagledati ili prositi, ne boi se niko nikog, da će mu zamjeriti.

M o m a k u kući velikoj — nêmu je lako. On se ponosi, o'li, robu najzanositiju probiruje i nosi; oružje, dok nije zakon zabranijo, nosijo bi ka' 'ajduk: bude oškopica (osoran), ne da na se ni pogleti, sve za to, đe je iz kuće velike, što se on, đe je god, ponosi žitkom. Zaludu je, kad se podjeli, da bi ga mali parat dopao, on za to ne promišla, ne će reći nikad, kad se zakala 'valiti, pa da ij je ni' stotina u kući: „imamo“, nego: „imam“ toliko volova, „imam“ toliko ovnova, kal (!) da je sve nêgovo samo.

Ko je u krčmi, nego on? U kolu među curami — on, na sajmu svakom — on.

Puno u velikoj kući i snage ima, pa je svakom lašne, pa ne čute ni pô muke. I lovaca najviše ima iz kuća velikije', jer im more biti. Oženiti im se lako, ko'i je za ženitbu, jer je od velika roda i kuće, pa tu se svaka jagmi. Glas je, vele: „Iz roda se ženi, a u rod udaji“. Svaki prije se oženi iz kuće velike, nego samac će je, a mučnije, kako je rečeno, iz nje uda, mal' da ne u svakoj su kući velikoj momci arumi, pa i pri'vatni, kad im što dođe u ruke, jerbo iz takije' kuća momci su duplo slobodni, da se svakog i ne boe. Udžaju se s kim često za što i pobiti. Oni se ne straše ni u pržun ući. Cura se ne obazire, što je on kindidžija i što je bijo u pržunu, jer drži ga za junaka. U ime toga reče ona: „Što vaļa, to je u pržunu i u soldatije', a ko je budala, stoi kod kuće“. Samac, će je, on je mirnāk, jer to mora biti i na sramotu, zašto nema dokad da dokoniše i šorļa, ka' onaj iz kuće velike, će ima ka' moba čeladi, — za takog mirnāka ni cure ne žele otići za n, jer je, vele, na toga svak, nema svoga zappleća, i će nije o'lit ni avanica, ka' oni iz kuće velike. Cure su u tom mudre, a ti samci su većinom traļavi. Ne mari, što imadu na svoju glavu više staņa, neg ko'i iz kuće velike, pa takijem cure vele: „Ko je do dvadeset godina traļav, do trideset smrdi, a do četrdeset prasicā, pa zašto bi ja za takog išla?“ Najviše one potrebne za samce idu, da iziju bokun kruva.

Daklen eto razlikā u kući velikoj: što je lašne svakom po radni, lašne se momku oženiti, a curi mučnije udati; momku, te je samac, teže mu je po radni, a oženiti se po glasu more iz potrebnije kuće: ovu 'oću, ovu ne ču, je li preuba što otresit u robi (?), jer potrebne se jedva čekaju udati. Tako i od samca čer lako se uda, jer je obikla raditi. Zato je vaļana, po čemu se još prije uda u boļitak.

Što reku, da je velika kuća jaka i ostalo, to je istina. Ali u kući samčevoj bole je za esti, masni su zaloga'i, jer nema velike vamilije, da mu troši, nego ono šaka svoje čeladi, pa more, kako 'oće, pripremi za se sama mrsa, koliko i oni iz kuće velike. Samac je i pošten i za dočekati devorca prieteļa. Zato se i veli: „Žitak malome na čast, a velikome na glas“. U velikoga, kad ima, na glasu je, ali pošteņa¹ rijedko da u koga ima. „Malome na čast“ zato reku, jer mali ļudi (t. j. samci) — pa i osredni — oni, kad imaju, ne će

¹ Amo reku, da je pošteņa ono, kad koga zovnu na ručak, oli se napoi, kad mu se devorci nađu u kući često oli na ručku, oli na večeri.

zakloniti poštećia, počasti' će s čim mogu, što imadu, to dadu. I toga radije 'vale i ponesu dobar glas o nemu, nego o velikom kome.

(IV. Mlada.) Mlada ili snaša, koja dođe u veliku kuću, sve da i nije odma', postaje vašana. Iz prva, reku, da nova metla dobro mete. Svaka od ženâ u kući tako u prvotač čuvaju mladu od radnje, najskoli, ako je dotarica, ne dadu ni pogleti na nju, nego joj tepaju i blazne je, na stolici za elom nukaju je, da ne bi ostala gladna, jer se iz prvotači ona tuđi, dok mal po mal kućanma paru ne proždre.

Za više vremena u kući velikoj čuvaju mladu, niđe je ne puštaju samu, vavjek ima neko uza nju, ka' šipka uz bubañ: prate je, ka' vladiku! Dika je onoj kući, kad im je naočita mlada i gojua. Lako joj je u sva vremena, osim dok se ono pribere letine kutne, a u ostale dane građa i na pravu veze, isto ka' kad je i s (!) curom bila.

U kući velikoj mlada je uvijek čista: moga bi joj se pisati po obrezu, jer se ima od koga stidjeti i pram čim uznositi, t. j. pram kućom, đe je došla, i pram begi (đuvegiji), ako je samo naočit i on; ako li je slab (što toga ima u velikije' kuća: da su momci šturi o' sebe), te kad se trevi taki, nije mu drago, da mu se mlada o'li, jerbo mu odma' konšije i selani štogod pribadaju: da je kršna, da je ruvata, da ga nije ni pod jedan šen miritala i t. d. Zato slabi đuvegija ne želi, da mu negova ljubá što kome upada u oči, niti da ko od nje čini račune: kakva e, da je. On njoj reče: „Ti nosi, što te je voľa od robe: 'ko 'š (!) novu, 'ko 'š staru, 'ko 'š se nikad i ne ćeš-lati, meni je svedno, meni nije stalo, da se ti drugom svikivaš, dosta da si meni draga — cjelom svijetu onda si draga“. Zato neke budu laćave i neoprane, ugađaju đuvegiji.¹ Koja je udovica, više se orli, neg cura i žena, radi da se kom dopane.

I naočiti đuvegija, kad ima kršnu ženu t. j. mladu na novo dovedenu, pomišlja o čem, jer drži u svojoj tikvi, da nema niđe lepše ni pristaliye, neg ta negova probileska ili zalupača, pa se boi prepreote' će mu je ko (jer dođe svaka i cigla prije nevjenčata, o čem će biti riječ kasnije). Dok se god ona ne vjenča, u stran žive, jer ne smije niđe zastati ni zakasnuti, ni s kim sastajati se, pa da bi

¹ Ja sam jedne lani pitao: „Koga se vruga nesi izčešlala?“ Ona meni reče: „Pravo da ti kažem, ne smijem od muža. Čim se otresem i umijem lepo, odma' mi špecne: „Ala da ti se glacati i macati! Ta davno si cura bila! Sad si procurila, imaš djecu, pram kim ti se ćešlaš tako i gerziš? Kaž' de mi!“ Eto, brate, kakav mi je muž! Zato ne smijem, pa briga mi i nije. Nek mi ko skudi momka!“

bujurila, ka ona vjenčata, niti smije kuda sama otići, nego sve pokriveno živi i ušiva se. Koliko se boi muž joj, da će mu pobjeći (što toga ima), toliko se boi opet i ona: očara' će me! A kad se vjenča, onda sve dobije, što je u Boga želila. Dotlen joj je uza' na jeziku hjo, ma ga otpuští ot tadaj. Pravo je rečeno: „Kada je u majčice, mirnija je od ovčice; a kada se s mužom združí, i od lakta jezik pruži“. Ona se tek onda združí, kad pop reče: „*Vjenčai sja rab boži vo imja oca amin*“ i t. d.

Mlada najvoli k ovcami, pa kad ima dosta rize i svile, pa da more vezti: to je noj drago, kal da joj se prirodilo. Kod ovaca ona debla, jer ima svu slobod: kod ni' more leći, kad 'oće, ustati, kad 'oće: u kršu joj je sve slatko esti, što god ponese. A kad dođe kući 'nako gladna, pa što got treví izjesti, sve je se primi.

Koja je pak kod kuće, treba da se vrña i pomaže siguravati. toj se čini neobično, prošla bi se ona toga. U samca nije tako mladi. Ona čim dođe u kuću, postaje odma' maja i u naćve ide rukami. Ona čini, što je voła: k blagu kad ide, kad ne ide, a više ne ide, neg ide. U prvotač tuđi se ona i tu, ali biva za malo, jer nema ij puno, pa da joj ima goriti obrez od toliko ni': jednom ili dvoj čeladi lako je proždrijeti paru i ugoditi im. Tute mlada, da i 'oće, nema dokad, da se gerzi, ni da bujuri sa ženskijem, jer je zovu kutni poslovi. Će je radne, tu i ona postae otvorenija, jerbo se uvježba, da od svake stvari ime utuvi: zna boľe i brže sve, neg ona, što je odma' šaľu k blagu, jer kažu: „Ko ne ide daľe neg ovca, taj i ne zna više ništa neg ovca“. Puno je slobodnija mlada u samca, jer joj on ne će da ništa prekraćue. Još ako je naočita i od jaka plemena, ne smije, da bi i čijo, đuvegija toliko asoliti na noj. U jednu boi se: pobjeći će, pa se ne 'š nigda više take doimćati; u drugu misli: ne smijem na nu tavriti, ima jake rodbine, te liš, ako su u selu, jer odma', čim što čuju, počinu mu prietiti i poručivati: „Znaš li ti, od koga si se oženijo, i čija je ona kuja? Ruke de ja pri sebi, pa i jezik! Nije ona šuška buška, niti je svaka tica za repušañe“. Đuvegija jadni, kad te poruke čuje, ko crni, ko žalostni! Vaľa da postane dobar, što 'no se kaže: silom prietelu. Mlada ne bi nijedna tako vrištíla ni ja'la na begi, da nema uza se zapleća t. j. blizu roda, te im se potuži, ako je hije muž za česove dilite, jer noj rodbina vjerue, pa da i laže. Nema svomu do svoga. Svaka je boľa ona i poslušnija. kad je iz daľega, jer ne smije odgovarati mužu, ni činiti koješta mu. ka' ona, koja je iz sela, jer ova nema se kom potužiti, pa bilo joj zlo ili dobro, dura, sluša i ponizna je, pa i noj bego nežin i svi

kućani toj devorkiñi budu dobri. A ona, koja je iz sela, čim što bego na ñu nabrecne, a ona trke trke, pa materi, ili kom drugom te odma' kaže i slaže, ko zna šta. Onda na begu trista čuda. Zato ova selakiña godi i mladuje prama onoj iz devorja.

(V. Udovci i udovice.) Udovac u kućami velikijem, kad ima, sporo se ženi. Ako ima ćer, ona ga timari i radi o ñem; ako li je nema, onda koja mu snaja. Tako do neklen, dok se ne providi za drugu ženu. Ako li je udovac sredovječan, a ima ćeri, da ga timare, ili sina oženena, pa da toga žena radi o ñem, ka' i ćeri mu, onda mu se ne preši ženiti; ako li nije imao djece (t. j. bijo bezdjetak), onda najbližña sna' u kući tendi ga, kojoj on ipak mora da pozna: kupi joj vilare, oli košulu, ili rize, svile i končića, što ženskiijem kuri za ñeve posle oko vezeña na napravi. Takí udovac mora da bude. Drugovačije ne špija u ñ niko.

Ako li se što kocne sa svajami (jer su udovci aúgiroviti), te za ne biti im oblig, onda kojoj ženi u komšiluku dâ robu, da mu pere, i krpi ga.

Koi ima mater, pa kad ostane bez žene, ona ga svesrdno timari.

Najviše udovac u kući velikoj bude godinu dana. A će je samac te ga oblagaju djeca i (i)nokoština, da mu ko nema kuvati kruva ni drugije' posala raditi, onda komšije i selani mu reku, da on ne more biti bez žene, te on, bez da i pomisli, koju li bi i što bi, oni mu je snotre i otkaju. Ako je mlad, onda curu mu nameću; ako je sredovječan, onda mladu udovicu; ako li je pristar, onda pram ñim. Ali obično udovci na selu rijedko cure uzimlju, sve da oni i žele, ne će da idu cure za ñi', jer im se čini sramota, još, će su djeca, pa da se nazove od ñi' majom. Man da je koja iz potrebe, te za upasti u dobro, — tako da bi otišla, ma nikada po sebi to ona ne bi izabrala, nego joj ženetine u selu to uvrte u glavu veleći joj: „Ajde, moj sinko, bole ti je za starijem papati, nego za mladijem plakati! Ne će ti mañkati ništa, bi' ćeš odma' gospodarica, u ruci će ti biti sve i ključ od svega, ne ćeš nikom gleti ispod ruke, da ti da koru kruva. Eto ti sreće gotove, ako 'oćeš. Još dobro, te i 'oće on, polubi ga u ruku, dok te zove, jer će druga jedva dočekati, da natakne kolač sebi na ruku, pa ćeš se kajati, a ne 'š imati dokad. On će za se lako naći, ako ne će neća, 'oće 'oća“.

Udovica ako ima u kući velikoj, malo ko čabi u ñu. Ne nagonje je na posle nikakve, more, kako 'oće. Još, ako ima prćije u ruci i ako ima djece, š ñima se bavi.

Krivo joj je sve, ni s kim ne divani, nego kojom ženetinom iz komšiluka ili sela, i to s plaćem počme, pa prestane i s plaćem dočme. Svoju žalost zbija na svakog. Ako je mlada, pa ima djece, misli se udati. To da i ne bi 'ćela, drugi joj nameću. Malo koja da se ne bi odma' udala, da nije ruga od svijeta. Da svak zna, da je udovica, i da joj reku: „Ala, milostive žene i dobra srca!“, onda posle petnajest dana, oli dvadeset, pa i mjesec, za činiti se videti ide k crkvi u staroj robu, kupi svijeću od vijorina, ili talijera (koju mužu namjeni za dušu da gori), pa je drži zapalenu u crkvi i uzdiše, ako joj se dâ, i plače, dok leturđija ne svrši. Kad sav narod iz crkve izađe, onda ona ni pet ni šest, nego ka' pjana ajdeš ajdeš kroz svijet, pa top! ničice na greb muževlev, te ala da se iz svije' ramena bugari i nabraja koješta, o čem će biti kašnje riječ. Oko ne se načetaju ženetine i saviju glave u nedra te čute i tuve, što ona deveti. Ostala opet svijetina pita, ko ne zna: „Čija je ono, što bugari? Zor milostive žene i dobra srca!“ Ona već zna, da će joj svijet to reći, zato ona je tako i izabrala dan, kad ima pûka, da bugari: čini se viditi, jer ona, da ne misli tako, došla bi drugije' dana, kad nema niko, tu svoju žalost izkaliti, a ne pred svakim, pa da je raznose.¹ Kažu, da žensku nije vjerovati, da svaka, kad joj muž umre: do greba za nîm govori „joj“, a od greba misli: ko će biti moj.

(VI. Sirote.) Sirota ili drte bez ćaće i matere — reče mu se, da nema nikoga svoga, zovu ga sirotko. Ili kad ko pita: „Čija su ovo djeca?“, reku: „Bogme, brate, ničija“, onda se osjete, da su siročad, koje svak žali i preporučuje rodbini radi Boga i duše, da ij gledaju. A sud opet metne tutora na nî', da gleda ņevo. I ako imadu koga pokojnog ćaće prijetela, pazi drugča na nî'. Kažu: da ni sunce ne bi sjalo ni grijalo, da nije sirota. U pjesmi ima: „Žarko sunce za sirote, mjesečina za putnike“ itd. Žale ij, dok ne odrastu. i gledaju. A kad se otnu od djetinjstva, onda trbuvom za kruvom. Muškić se oženi, cura se uda, te više se ne zovu sirote. Kad odrastu, pa u česovu govoru reku sami sebi: „I ja sam ostao bez oca i majke, pa me Bog digao i uzdigao“.

¹ U cirkuliji Benkovačkoj kažu, da je jednoj muž umro, koi je lepo živorka'. Umro ka' danas. Žena ga po običaju žalila i dopratila ga do grebļa. Kad se ljudi vratili i kad se večeralo i izopijalo, svedu s nîm najmenika (slugu), što su tri dana posle pjančovali i orajali oko tog. Jedna opet, vele, da je žalila ovako: „Joj, mužu moj! Ne žalim te, što mi te je žao, već te žalim od atora sela tvoga“.

Vele, da nije probitačno gñaviti ničije' sirotâ, ni otimati im. Ali, i ako su sirote, pa ima muškića, u brzo pamet ti dobiju, jer ij drugi uzdižu na pumat i uče: kazuju im, što je űevo, i koi dirit na žitku imaju, i kako svoga da ne dadu prodavati stricima, kako da ij tuže sudu, pa kako da se odijele, nauče ij. To sve dogodi se sa uplvkom od drugije', najskoli ako je sirotan muškić, pa ima svoj dobar porcijun, a ovi, što ga uči, ćer za udaju ima. Tako ga obanta, da svoje ne pušta i da more biti gospodar sam: što bi ko drugi š űegovijem zapovjeda', da će mu on ćer dati. Tako bude, i takije' događaji (!) ima dosta.

(VII. Bolesnici.) Bolesnik, u kući velikoj ako ima, u danu leži kod vatre okrenutim leđma: ako ga kuda tišti, tako misli, da će mu pomoći, da vatra izteže. Pa i ob noć drugća uz vatru je. Ako li nije tu, onda je na krevetu isto u kući vatrenoj. Rijedko da je đe na drugom mjestu pri bolovañu. Ako je oženēn, kod űega je žena mu i ponude mu nosi, ušuškava ga i pokriva; ako je teški bolesnik, diže ga i spušta, podmeće mu škipinu poda ű, da mu što navali. Ko nema žene, a udovac je, a ima ćeri, one ga gledaju. Koi je momak, a bolestan, toga stara mater gleda ka' oči u glavi, dok god ne ozdravi. Ako li je neoženēn, a nema majke ni sestrice, teško ti je űemu! Sna' lagano űemu priđe pitati ga: šta mu vali, jer űoj nije stalo za tuđijem bratom, ne boli je srce, nit su zaedno na űem ležali. Nego brat rođeni udža prići pitati svoga brata, šta mu vali, i šta želi, te što upita, brat stvara. Kad je teški bolesnik, brat je kod űega danom i noći, da nit se svlači, nit preoblaci, nego ga gleda i misli se za ű. Oli ćaća, ako je jak još, pa kad mu sina zaboli, te da je i oženēn, on kod űega nastava i zapovjeda, da mu se nosi, što je potreba.

Ima kuća, da ćeraju ženske od bolesnika, jer one okrenu plakati i šaptati (t. j. šapatom žaliti), koe bolesniku škodi.

I komšije oblaze bolesnika, i svi rođaci dolaze sloboditi ga, i pogađaju na űem, 'oće li mu što biti, o čem će riječ biti kašne.

Kad se bolesnik izvida i digne, zagrnut za dugo stoi alinom po glavi, ništa mu se ne vidi nego oči. Tako polagano najprije osulka u pole štapom u ruci, mal po mal, dok se ne oporavi.

(VIII. Luđaci.) Luda ni manita u nas nema. Tome reku, da je zveknut, da nije pri svoj šesti, da je bezvjest, da ga je zovnulo iz noći, da mu mañka jedna duga u glavi.¹

¹ Bijo je jedan gluv i ľem (!) od velike kuće. Išao je dobro ođeven, pa je bijo vavjek krmar. Udžava' bi krmke napuštiti u tuđa žita, a

2. *Muš i žena u zadrugi ili kući velikoj.* Čoek i žena u kući velikoj, kamo je sila ostale čeladi, ne čine se, da su veliki, jer oni nesu sve u kući, ima tu još ljudi i žena ostalije', zato ne mogu reći: „Evo, mi smo sve ođe“, niti se oni broje mimo ostalu čelad: što ij dođe red, to obede, sakriti se ne mogu od radnje, man da su bolesni. Ako imadu djece od snage, onda namjesto ni' idu na radotu sa ostalom čeladi. Zato se i vesele sinu, kad im se rodi, jer se uzda i nada, da će ga izmjenuti od radnje. Samac isto veseli se djeci muškoj, da ij ima, ali isto mora da radi uvijek, ima' ij, oli ne ima', ako ne će drugog platiti. Ali težak malo plaća tuđeg, mau da je koi posve moždan, pa da bi kade koga prizovnuo, da mu pomože; i to bude, kad sustigne radnja radnju, kao kad budu ružna vremena, pa se nije mogla ukloñati radnja ispred radnje. A kad su lepa vremena, svak sebi mal po mal privređiva, jer vele: „Kad mi drugi radi, drugom sve i ostae“. To je kod samaca. A kod onije' iz kuće velike nije, zašto tije' se u'vati puno kao moba, sve svoji, pa lako urade, kad god što počmu.¹

U kući velikoj, kamo je ćaća i sin od radnje, ne kopaju oba: ako radi edan, tu nije drugi, sin uvijek zamjeni ćaću. A u samca, dok god more, kopa ćaća i svi sinovi, bez da se još za motiku broe. Toga žena opet nikad mira nema, sama je sve, na vodu ide, kruv

on bi se prevalijo čineći vintu, da je zaspal'. Kad bi krmke raštrkate po polu čijo skupiti, onda bi jedno blizo sebe prase ukelećijo, kojeg bi stala skika i dreka, a krmci ostali, čim bi čuli, u čas bi dotrčali tome rokitajuć, đe im davi druga. Tako bi on ni' uvijek skupla'. Kad bi došla koja gozba, krsno ime, oli Božić (po običaju za te dane mora da bude krmeca pečenica), toga lemca, nevog pastira, trebalo bi odavno mititi na mote, i dar mu davati, ako bi puštijo koe iz krda zaklati, jer ne bi čijo dati nikako, da mu se negovo blago koje. Kad bi po polu gona' ni', pa kad bi mu koe kuda šalabazalo i trčalo na bandu van krda, a on bi onda gon! gon! pa kući, saćera' bi ij u avliju, pa bi uzo špruļu, pa porenj, pa počeraj, pa udri po onome što igda more, da bi skičilo i roktalo od muke, i onda bi ij ope' izagna' u pašu. Taj lemca natrag nekoliko godina nekud je bio otišao sam, da se za ņ nije pravo nikad znalo, ni dan današnji ne zna se, je li živ, oli je mrtav.

¹ Više ljudi više će uma' i uraditi, nego jedan po jedan na broj, kolik i oni, t. j. na primjer: dvadeset ni' iz kuće uma', kad se u'vati za jedan dan, a da samac dvadeset dana dan po dan uzamanice kopa, onda izmjeriti dužinu i širinu radnje od jednije' nadnica, puno više su oni za jedan dan svi uradili, neg on sam u dvadeset dana dan po dan, pa da nikad ne opočiva. Više ljudi više motikom odnesu.

kuva, čisti, pere, sigurava težakma, kad ij je, svakog obreka nosi im u poľe. A u kući velikoj na šetemane žene siguravaju, pa ne ćute ni pò muke. Kad se treve dobre, jedna drugoj ruku pruža pri siguravañu, jer to jedna drugoj čini zajam. A đe je sama, niti joj se ko more zajmiti, niti ona vratiti, izvan ako ima najmenicu, oli ćer, oli sina da je oženila, makar i nejaka (jer to biva od inokoštine, da ima mukti najmenicu).

Sve su sjajniji ľudi i žene iz kuće velike, jer ij ne urvava radña ni briga, koliko u samca, na kom ćeš ođeveniju robu viđeti, nego na tijem. Ko delvetuje, nego oni? Ko je kod crkve, nego iz kuće velike? Ko saj mari, nego oni? A samca ćeš mućno viđeti tuda, kuda dopire taj. Sve je tijem lakše, do li što zažele esti: onda nije, ka kod samca, jer samcu niko ne gleda, što će spremi ti, ni kom će pružiti, niti će mu ko iza leđa što prispěcnuti, đe ede mimo ostalu ćelad. A u kući velikoj mora da se sakrije, kad što sam 'oće da izije od žele, oli kad mu ñegov prietel dođe, pa ga 'oće da počasti: onda se uklone ondalen, kamo od kućana neko dolazi, a neko polazi. Koliko to nije drago onome iz kuće, toliko ni onome, ko e doša, da mu zaloga e broe. U tom je razlika od samca i onog iz kuće velike. A u ostalom onom iz vamilije u svemu mu je lašñe.

Uđžaju se neki tužiti, kad ij ima puno u kući, da im je krivo, da rade za drugog. Tako se tuže i ñeve žene. Ali kad se prosapi u glavi, nije tako. Oni, koi radi jedan za drugoga, drugi radi za ñi' t. j. jedan radi za drugog, drugi radi za trećeg, treći za četvrtog, četvrti za petog, i tako sve u naprijed. Ako ne radi š ñim u poredu, on radi drugu radñu, svedno: a kosijo, a vodu nosijo. Ko mora da radi, taj svaki za se, a ne za drugog: đe je ko, da je, rođen je za posao, on bijo sam, a među sto braće.

Je li samac jadni (što ij 'vako zovu), kad 'nako sam vidi neobrađeno ono svog mñla, grsti mu se pogleti, trne ga 'vataju, kad se promisli, kako će sam sve podorati i uskopati. A u velikoj vamiliji rugajuć i šaleć se sve na zeman prirade, i to počivajuć mimogred, jer drugća ne rade po vas dan. Kad ij je voľa, ostave, pa idu kući pjevajuć, jer more im biti. Oćima se ne uskopa vinograd: mimo svu radñu, kažu, da je najteži on. A tu težkoću mora da obedi sami samac, ka i oni u mobi iz kuće velike.¹ I u velikoj kući nema špariña od vinograda, pa ni od šta, đe se motikom kopa, to sve po tenanu i iz tija, bez da se iko umori.

¹ Jer: „Vinograd ne će molitve, nego motike“.

Za motiku su u velikoj kući, koi su kapei, osim stariješine, i da koga put za što kuda odbije. Zato kažu: „Voli oru, koñi zoblu“, kad ne kopa motikom, nego drugi posa' radi, oli kad je na putu, pa dobro pije i ede. U samca nema drugog ižiña, nego derati se i krvo-ločiti uvijek. Sam ako danas ne obradi, on mora šutra, čeka ga posa', ne more ga mimo ići.

Muž i žena u kući velikoj među čeladma su leti a zimi u kući vatrenoј sa svojom djecom. Spavaju (u) pozemlušica' kuća'.¹ Muž i žena u velikije' nekije' kuća imadu na baška, đe spavaju. To im se zove *ložnica*. Spavaju i u volije', u ovca', i u štali kod koña — u zimuo doba. A čim počme prigrjavati, od izmaka proleća, pa sve do u jesen, dok trae toplik, spavaju na dvoru, đe ko 'oće: neki na sred avlije, neki pokraj zida kutñeg, neki na guvnu (pa i najviše čaća sa sinčićima tu leži), neki i više kuća po vrtlovije' valaju se. U vrijeme poljskije' vrutā jeseni muški leže u polu najviše po koku-ruzije' i u vinogradije' zaradi lupeža. Svi, koi tako leže na dvoru, metnu kamen po' glavu. U sred jeseni razapnu torove po nivami. U n sagone blago, dovalaju koju staru bačvetinu, i u njoj tute čuvajući blago leže. Bačvu ciko tora podignu od zemlje na babuľami, okrenu joj od bure zjatlo u blago, kako more ležeći gledati ga. — Stare bake — one su uz ognīšte, ali otvore leti kućna vrata. Ležeći iz nutra metnu glavu na prag. Žene, koe djecu imadu neјaku, rijedko na dvoru leže, neg sve po kućami na krevetije' uz djecu. Muškića ožeñeni' ima da za blagom idu, i kako blago leti ob noć pase, tako s čobanma u kršu po redu i spavaju. Koi su kod kuće, pa tako leže na dvoru, pa treve tvrdo zaspati. a iz nenada, kad rupi kiša, stane ij vika i koľupovina; djeca 'nako iza sna vrište, vuku biļetine, u kuću unose djecu, jedva se umire i tako u vrućoj kući opet za'rću.

Malo ko da nema u kući velikoj svoju prćiju (osebušak). I kuća od svoje prćije imadu, pa u njoj i vatru lože na baška, đe stoe svak sa svojom kortom. Kad se na kućanskoј vatri vari ručak i bude gotov, onda svi idu esti.

Ko ima prćiju, toga begenišu. Muž, žena, sin, ćer — po baška jedno od drugog, ima ij, da prćiju imadu, a stoe zaedno. U prćiji bude: volova, koña, krava, krmadi, vuñadi, zemaļa, čelā, žita i novaca na dobitku. Prćiju je običaj imati. Više se staraju, da im ona napredku ide, neg kuća. Jedni imadu više, neg bi kutñeg ij zapalo.

¹ Velika vamilija tije' kuća ima po nekolike, koje nesu na tavan. A ima ij i tije', ma malo. Vatra je pri zemļi, i tu se vavjek sporadi grijaña i spremaña — tu se pri večeru sva čelad nalaze u okupu.

Čoeaka prćijaša lako je poznati: ođevenî je boje, drže ga, da je mudar, i reku: „Bogat mudar, ođeven štiman, debo prikladan“. Prćijaš je pravdadžija i puntadur, jer ima se pram čim ponositi. A oni, ko nema te prćije, lako ga je poznati: izgleda, ka' pokisle vile; od kuće mu ne dadu, neg što popije i izije, i da što robe bace na ū. Koju revenu pri sebi da bi ima', te da bi se đe s kime sastao i napijo, ako nema prćije, zlo i napako, jer niko mu ne da, pa za imati svoju revenu, ide drugom na radnu, a to, kad kutne posle prije obradi, one, koi bi ga išli.

Svaki vaļa da se stara za svoju djecu u kući velikoj, osim ića za sve ostalo. Kad ima kutneg blaga, vunu udžaju podjeliti, pa onda svaka mater svojoj djeci prede i тка. Za košule, kape, krožete i opanke vaļa da se ćaća stara, a za glad, da nesu gladni, kuća stara se.

Kad žena mora ići za kuću raditi sa svojim jetrvami, a ima nekaku djecu, pa da nesu u kolevci, gledaju ij stare bake i čuvaju, koe su puno za djecu milostivije, nego mlade matere im. Ako li je dječe u kolevci, onda ga uza se nose, uprte ga na leđa s kolevkom.

Žene u kuća' velikije' sebi rade, kad se sve kutne obedi. Ili kad su kiše, pa se ne može, koje treba raditi, onda može svoje slobodno, što je voļa, pa bilo za djecu, za muža, oli za se. Ina ženskije', da i za druge rade. To sve more, kad nema kutneg posla. Ako li bi koja uzela tkati, oli makar što raditi, što se tiče ženskije' drngulica, a kutne ne bi 'ćela, eto odma' inada.¹ Pametniji koi su, čim se izim radne poinade, odma' munu iz kuće: boe se, da ij ne bi ko kro' što u inadu prekorio, ili oda'. Kriv koi je u čemu, oli ima kakvije' tajnije' svojje', ne želi nikad ni s kim inaditi se: boi se priěškorke: nego muči i radi.

Računaju, da je najgori inad u kući. Nije to, da oni polagano priěčaju se, oli da zatvore vrata, ka' gospoda; nego izađu koe u avliju, na guvno, ili pred avliju, a drugi iz kuće, pa ala da se više iz svije' ramena jedan na drugog. Komšije izađu oko zidova ćutiti, koi

¹ Jer lako se poinadi svoj svojjem, a s tuđijem mučnije, jer mu ne zna za vaj, zato mu je mučno ćorlati na ū. Svome svoj znade, kako diše, zato jedan drugome svašto i reku, između kojie' bude i besjeda krupnije': on nemu, a on nemu, tako se uplete još ko što reći, onda mal po mal — sva je kuća u gunguli, da niko više ne zapovējava, neg dvoe. Popoinadili bi se, pa bi i prestali. Ali uskipi ļutina onda još u kom, makar odavna da zna koe kome za koju manu, kroz inad drugije' špecnu' će se i za svašto se izdavaju, ako su što đe kutne krijuci popili i poeli: lupeža, kad kunu, reku mu: „Bože, ništa mu ne bilo, nego sam se odava'!“ I to ij eto lako, sustigne.

posle urisivaju im svašto: 'vaki su, 'naki su, to će im biti, ovo će dočekati. A šutradan ti sazivlju se na radnju i čine vintu, kan da ništa nije ni bilo. Kad ij ko zašto prekori u ime inada: da je sramota čuti se, a oni reku: „Pa šta mari? I kaluđeri se po manastiru inade, koi gledaju u slovo božije! I među svecije' ima inada, a kamo li da ne bude među nami! Mi jedno na drugo grmimo kao grom, a smilujemo se kao Bog“. Ima slučajeva, kad bi se vamilija koja po-inadila za što, ili pobila, a drugi došao razvađati ij. Onda ti svi složi se, pa na tog najaši i još ga izpraklečaj! Najbole je tu daklen ne prilaziti. Pravo je rečeno: „Ko nije zvan, nek ide van! Nev brod, nev komod! Sami započeli, sami će i svršiti“. Oni, koi te razvađa, više se ni' stidi sutradan, neg oni nega. Daklen, bez čega se more biti, bez toga se more i proći.

Inad bude u kućami velikijem najprije sporadi ženskije' i nevije' mrdalicea, jer svak svoju ženu kako psue, tako i žali, đe ide na radnju za druge, kad rade za kuću: vaļa da sve rade, ka i muške, ako ij nema ko od neva poroda da zamjeni.

Zadruga na ukupu. 1. *Zadruga pri djelu.* U velikoj vamiliji ili kući svako muško, koe je kadero, i žensko zaedno izmješati rade u vrijeme proleća, kad kokuruze kopaju. Tada, koe god može motikom mavati, mora da čagļa, jedno, što nije u tom teška radnja, a drugo, što kuruzi otimlju ma', te ako se na zeman ne uskopaju, propanu. Zato treba krasti vrijeme, i spreći svi iz kuće, ka na jagmu, za na zeman obraditi ij. Koliko bi bila šteta kući, toliko i sramota od seļana, koi bi rekli: Kod on'liko neve u kući čokrlije, klapčina i paroklisa izjelo bi svako magarca pod samarom, a nesu kapei bili od lenosti svoju muku na zeman obraditi, nego im propade“.

Rade zaedno, koi su kapei, muško i žensko. Kad kidaju štale, onda đubar iznose u tralije': muškić uvijek ide napried, a žensko otrag. U vrijeme žetve muškići ženu sa ženskim. Kad je vršitba, i tu ženske zaedno pomažu oko guvna počišćati i šulati. Kad se vinarograd trga, zaedno muškićima trgaju. Ženska nosi samo grožđe na glavi u vidri,¹ muškić masti u košu zavrćenim benevrecima (gacami) do više kolena. A da nije tako, naćeravali bi na to i ženske, jer u vrijeme trgaña jest ka na jagmu, da ne 'rupi česov šijun, oli krupa, te svaki radi, da svoje škapula što prie.² Kad je vrijeme od

¹ Ta se zove *vñarica*. Boļu plaću tegli i boļu se 'rani, ako je tuđa.

² U Bodulije' (škoļevma na moru), kažu, da i ženske maste, bez srama da sapnu kukom i sponom suknu: stražni kraj sprijed na pupak, a spredni na leđa, tako jedno svr' drugog da izgleda, ka turske dimlije;

čemušanja kokuruza u nas, svi koliko ij je god, vaļa da komušaju, jer se mogu u slami potpariti, pa klijati. Zato svak, muško i žensko, mora da spreca.

Muškići čudo ne štede ženskića od radnje. One reku, za zaštediti se: „To su muški posli“, a muškići im odgovore: „Kako zaeduo morete biti s nami na zjeli, kad se ede, tako morete zajedno s nami i vorgijati. A jer u Bodulije' svašto Bodulica radi, pa im ništa! Altroke vi o'đe!“

Muški je posa' u velikoj kući bez ženskije': kopati vinograd, orati (i kad kokuruze oru, ženski ij meću zrno po zrno za plugom): muški tuku mlateima kokuruze (klipe), kopaju vrtle, siju zeļe, sade kumpiere, kupus, luk, kapulu (te koi je ļut, kažu, da bude ļuta i kapula i luk; a koi je dobar, onda da ne koļe zere, da se more esti, ka' i ostalo zeļe). Muškići se peņu na ogranke, kad se mlate bajami i bernu masline, a ženske samo kupe. Muškići ziđu kuće (žene nose yodu), pa tešu, pilaju, kuju (a žena udža u mijove dimati, kad nema ko drugi). Muškići krče, razbijaju ledine, sjeku draču, nose je u navilcije', zagrađuju š nom okrajke i obloge, prielaze i ogrede. O gozbami spremaju i koļu blago, ļeti ga strigu, nabijaju bačve, zašepirivaju dna, kose livade, kupe sjeno i zbijaju u plaste (stogove), voze u kolije' iz poļa kući, što je potreba, idu na put i u mlin. I za svaku mušku potrebu muškić treba da se provida, jer žensko u to nije uputno, kao u izvańske posle, pa ni u ništo, dok ij muškić ne narene.

A bila bi i sramota, kad što za kuću mańka, pa da žensko ide providati se i što kuda potucati se od nemila do nedraga, kad ima muškića. Onda bi rekli, da u kući nemaju nikog od muška, što su muški, da su ženske sve, a što su ženske, da su muški, pošto ij šaļu namjesto sebe, da se za ni' staraju, a oni da leže. Sve da bi žene i 'eļe što kuda ići za koe kutńe posle, muški im ne dadu parduna, da im ko ne bi u selu za to prigovoriĵo, jer je obićaj kroz šalu za svaku magańu jedan drugog prekoriti, pa im nije drago, da im se reče ono, što ne sliši, pa reka' šaleći se u smiju, oli bez smija.

zavrati tako i rukave do mišica, pa ala da se pod mušku masti. U Bodulije' svaki ne mal posa' rade ženske sa muškićim zaedno. Ti Boduli ili školarci nesu od nas daleko više od 15 miļa, do prvog mjesta Vodića, kamo su svi katolici (pod našu zvani *buńerci* i Boduli), de je sve drugovačije, neg kod nas, pa i govor ņev nije ni na nesi na naš, roba po gotovu, kuće i sve ostalo. Ali su puno pametni i hogoļubni, neg naš svijet.

Ženskići svoje posle bez muškije' čine, kao: kroiti košule (za se, za muškiće, za djecu) i svu ostalu robu; šiti, prati praće i vunu; nositi vodu, gargašati vunu i presti, snovati sukno i tkati ga; ići u drva, kad muškić nasječe, a đe je inokoština, nasječe sama, te liš, kad je ukrasti iz gaja. Ženske nasaduju i legu tuke, patke, guske, kokoši; kuvaju krov vavjek i preću; prebiraju varicu, kad među variti; rede žito, kad je ići u mlin, oli kad se ima sijati; uzdižu po kući, grade i pretresaju krevete; čiste i kupe đubar po avliji, što pane ob noć od blaga. Ženske idu koi put s muškićom u grad pazariti robu, jer ona boje i cjeće uvijek kupi, neg muškić, zna se više trgovcom cergati i gonati za cjenu, neg ljudi.¹ Onđe ide pazariti, đe je trgovac veso, i đe zna belegijati i iz daleka mutape prostirati (pretvarati se), lackati.²

U velikoj kući žene, kako je rečeno, na šetemane spremaju, ali mimogred jedna drugoj ruku dae. Mlada kad dođe na novo, najviše kuću čisti, vrňa se po noj i pregibje za činiti se videti da je leštra i kaderna. Ona na vodu ide sa zavami svaki put; loži vatru. Maja koja je, ona kuva krov i preće, gleda, e li pečen, te ga vadi. Ako nema drva sitnije' za ložiti, nego su veliki balvani, onda narenu muškiće, da cječaju.

Svaka kuća, mala i velika, drži krmaka, tuka, kokošiju (pataka i gusaka ređe); velike kuće psa imadu svezata u danu u sindžiru, ob noć ga pušte u šišlagu (prosta, da baza): starješica mu (t. j. maja) mete jesti, on nu dobro poznae i oko ne se oblizuje, a na druge reži.³ Drugoj stoci, kao: govedma i koňma, kad ne rade i kad nesu u kršu na paši, među im muškići.⁴ Krmcije(m) kutnije(m) mete i daje maja, a prćijanskijem svak svoima. Tako i s kokošima i tukami: čije su, oni nek se i misli, jerbo kuća tog malo za se leže, svaka sebi, ako 'oće, to se dopušta do neklen, a od neklen za to bude inada i svega, o čem će riječ biti kašnje.

¹ Kad kupuje, jedno po jedno plaća i zove, da lašne račun zna.

² Još kad joj uz pazar pridavi što nabaci, kao: igala, povjesma, koi klupčić končica, oli brišima, ona misli da je trgovac to noj darovao, i da je duševan, ali nije tako: trgovac ako te počasti, pa ti ne uzme plaće za rakiju, plati' ćeš mu je u smokva'; daklen on je vavjek na svome. Kažu: „Ko nevu iglu ždere, čuskiju sre“.

³ Pasa imade i lovnije'. Nima daju esti oni, za kim idu, jer se nevi broe.

⁴ Koňa ne češe niko na selu, kao: ni goveda. Kad ij zasvrbi, oni se protarlijaju o zid, ili u kršu na paši o grmove, ol o grede.

2. *Zadruga pri jelu*. U kući velikoj, čim svane, pa se radilo i ne radilo, maja odma' loži vatru i nastavlja bakru za pulu. Podjaruju pod bakru oni, koji su više gladniji, da se brže pula svari. Kad bude gotova iza dugog kvrkełaña, onda, kad su na okupu muškići, jedan od ñi' mješa je, polak nađ vatrom, a polak na zemli. Tako mješajući djeca se oko bakre načetaju i drañće: „Daj de, striče (oli: ćaća), botien pule!“ Nije kud kamo, dađe se djeci, sve da nije dobro umješata. Uzimlju djeca botice 'nako vruće, pušu u ñu, 'lade je, premeću iz ruke u ruku, dok ne iziju. Kad bude već pula umješata, djeci najprije izvade u zjekicu, te metnu preda ñi' na zemlju, da edu, oli pred koe djete oveće, tako ostali ispred ñega edu. Zato više puta bude plaća između djece, jerbo bi svako rada, da je zjeka pred ñim. Onda, da ne zabune čelađi, ćapa mater matrak te sviju izpalića, kud god može do'vatiti. Onda ij stane dreka. Ali ne dadu im opet ni plakati. Onda im metnu zjeku s pulom na zemlju, mačka se privuće, te iz pred' ñi' zađumi, to se ne gleda. Tako posle plaća mirno edu.

Đe je osredña vamilija, bakru s pulom oli s bronzinom metnu na zemlju, posjedaju muškići na stoce o tri noge, ženske — koja na stolac, a koja čučne. Mlada pruža žlice, uzimlje svak svoju. Ako je koja škrbasta, ol da nije dobro oprata, oli da je djetinja, pa kad trevi na starješinu, ili na česova muškića usovna (jogunasta), odma' će je puzdreiti na dvo', oli u dnu kuće, pa pita drugu i veli: „Što će mi škrbasta žlica? Ne ću na vješala još!“ Onda se svak prekrsti na sjedeći i ala da se ede, dok god koe more. Jedući svi muće, jer da koe zakala predikati, a drugi grabe ispred ñega, pa edu! I zato se mora mućati. Reku: „Kad ovca bleji, gubi zalogaj“. Čim koe žlicu ostavi, ide na vućiju piti vođu. I tako sve jedno po jedno ostavlja bakru. To se zove ručak.

Na podne bude užina, a u večē večera, o čem će biti drugovačija riječ na svom mjestu kašnje. Kao osim obroka ima drugije' pojedalice, kad ko izgladni (jer ne će da dura gladi niko).

3. *Zadruga pri veselju*. Velika vamilija bude na okupu (t. j. kad su svi kod kuće), kad su ružna vremena, pa nemaju nikud ići zajedno: kad se blago striže; kad se posjeci biju; kad je mrtac u kući;

¹ Makar da najmañe djete umre, niko nikud ne ide. I ako u koga će rade, ol u sebe, ol u drugog. te čim čuju, da im je koe umrlo, odma' ostavljaju radñu i idu kući.

kad im krepa goveče.¹ Kad se ko iz kuće vjenčava, oli ženi (t. j. bez vjenca dovede mladu), svi su kod kuće; oli kad se krsti djete, pa đe je možden žitak, kad su koe svetkovine,² kod kuće su svi. Kad koi muškića u soldate ide, ili u pržnu, svi budu na okupu: tako isto kad se vraća kući. Kad koi prijatelj iz daleka dođe, oli diva u daleko udata, pa su je željni viđeti bili, svi budu oko ņe, pa iz komšiluka je dolaze gleti i š ņom se ljubiti.

U kući velikoj kad se dožeņe bjelo žito (t. j. šenica, raž i ječam), onda se vari cievara i prijesnoc (!) peče. Dok je bilo izobila vina, poila su se sva čeljad na svršetku svoje radņe. Tako kad požeņu zelen (kokuruze), neka izvrština ima od ića. Kad se iskopaju vinogradi³, u kući velikoj koje se blago za večeru, pije se do pred zoru i talanta. A kod samca toga ništa nema. Mala čeljad su u ņega, pa im se ne zna, kad im je svetac, ni petak, polagano sve svoje sami urade, nikoga i ne zovu na dokopanciju. A da i zovnu, plate mu žurnatu (ako kopa na 'ranu, 'rane ga, ka su i do sad), pa svak sebi. Ne izgledava se, niti se izgoni od malije', ka od velikije', jer velika je kuća moguća te činiti izvrštine i svetkovine. Kad počasti svog težaka, na ņoj se ništa ne poznaje. Reku zato: „Pala muva na međeda, međed bijo, ka i bijo“. Malom bi samcu šteta činila se, kad bi poredijo spram kućom velikom. Zato vele: „Komareu kad otrgneš nogu, i drob si mu izvuka, te je propa“⁴.

¹ I onda svi su kod kuće, deru ga i gone po selu prodavati, koga po što po to mora svak uzeti, pa makar ga bacijo. Taj običaj od poštaņa sela je, ne dadu čoeuku, da sa svim štetu podnese i nesreću, jer reku: da se to more dogoditi danas meni, šutra tebi; i reku: „Sretnim ljudma mru žene, a nesretnim krepavaju koņi i voli.“ U jednom selu, koe nije daleko od nas, đe su svi katolici (zvano Vaćane), pa kad im vņ krepa, onda kapitan od sela ide uz meso i svakom po komad objesi na kućņa vrata, pa ga ijo, o ne ijo, mora ga platiti; ako ne će odma', oli nema, onda u napried dade mu žita. Meso mu izmjeri na kantar starinski (okaliju; u oki ima kil i četrdeset i četiri deka). Toga mesa ne prodaju više oke od 25—33 šolda, pa bilo mršavo oli debelo.

² Ima svetkovina posebņije' i zavjeta: da im miši štete ne čine, i da vuk blaga ne koje, o čem će riječ biti posle kad se dođe na to.

³ Zove se *dokopancija*. U to ulaze muškići. Onda najbolje bude. Kad znadu ostali, da će biti večeras dokopancija, pa kad idu koga zovnuti, da im pomože dokopati, da im ne ostaje za malo i da se više ne povraćaju u vinograd, onda se jagne ići tu raditi.

⁴ I trgovci po selije' imadu svoje' zemalja i vinograda. Pri svršetku radņe ne će da znadu za nikakve svetkovine, ni za dokopancije, zaludu imadu boje, neg težak. Zato im se zna na radņi, kakva je.

Zadružni život u predašnje vrijeme. U prve zemane po vamilija' jednako je bilo sve, ka i sad. Nošća se promijenila po nešto, a običaji nesu, idu po onoj: „Bole da nestane sela, neg u nem adeta“. Narav je ista: kakav otac, 'naki i kotac.

Stajao je uvijek neko bole, neko gore, ka i sad. Više je svijet otprije bijo dokoniji, svukud se, kažu, u svaka doba mogla čuti pjesma i popjevka, ođeveni je narod išao, nosile su se toke i cvancike, čarmile su se glave, pašnače su bile izlivenne i za nima po dvije kubure i nož veliki garan (ernije' ručaka), a sad toga nema. Nosili bi isto oružje, ali vlast ne da ni britve držati, a kamo li nož garan nositi! Kapa je momku sva od cvancika bila i talijera, a niza nu kita svilena visila, ka koński rep, te po plećima pala bi. Momak ne bi se ženijo, dok ne bi proša trideset godina; da bi curu probirao: je li kosata, da joj nesu nokti smetljivi, more li doiti, i dok ne bi prigurala i ona blizo trideset godina. Onda da su od tije' djeca bila krupna, Bogo moj!, a da bi ljudi izlazili ka' džide. A sad da se je sve izrodilo, đe se žene od 14—15—16 godina, a od toliko ndavaju. Zato reku: „Đe će od ni' junak izaći, kad se ženi gomuče i uzimlje golopiče, pa mu rađa golomače!“ Kad bi se otprije taj zreli momak oženijo, da mu ne bi dali za pò godine raditi, nego što je nega voļa bila. A sad, da se danas oženijo, sutra ide kopati. orati, grede vaditi, pa najtežu radnu raditi. A to su traļe, što se na nima grede nose, jer od tije' se ne može zaštediti, da mu je lašne. Je li ponijo, mora nositi ni' dvojica, pa bilo lagano, oli teško: kako im je, znadu oni i neva pleća, jer ne može im niko pomoći, sve da bi čijo.

Gusle da su bile po kuća' i tambure, a ćurlikače, svirale i diple još se potežu đe u kog, ali sve ređe.

Beštine da niko nije mogao čuti u selu, pa i niđe. Postovi da su se postili preko izma. Kad bi ko opsovao koga sveca, odma' stariješina da bi ga odjelio iz kuće. Ni sad ne bi beštine bilo ni zlogovorstva, nego od kad postaše napaki soldati, oni je donesoše, jer se vidi po tom, da ni sad onaj ne beštima, koi nije bijo u soldatije', a onaj, koi je bijo, kreše sve svece i bogove uvijek, zaludu ga je probila kozija dlaka (osjedijo). Više, kažu, da se je nosilo počitaña starijima, nego sad. Djeca su bježala, đe bi se stari sastajali divaniti, i uklonali im se s puta. A sad toga nema: ni u erkvi ne će da poznavaju, ko e stari, već preda n i u banak uđu, a stari dubi pred nim. A to je sve i do ćaca djetinije', što su im raspuštili da rade, što 'oće. I još se diče ćace neke, kad im sin k vragu

slidi: onda mu vele, da je junak i kapac; da od berekina i vunceta vavjek čoeak izađe; a ko je bijo kukavica i budala, da će uvijek ostati budala; vele mu: čuk bijo, čuk osta'; iz paña se vidi, kakvo će biti stablo. Što je sad pušteno djeci na volu da čine, što 'oće, ispunilo se je ono proročanstvo, što je rečeno: da će jae kokoši zapovjedati. To je vrijeme uprav i došlo.

Dioba zadruge. U prve zemane, kažu, da je bila jedna sama kuća, narod u ņoj da se nakotio i nakopitio, da se ņesu mogli grijati svi na jednoj vatri, ni iz jedne zjele esti. Kako oni, tako ni sitno ņevo blago nije moglo uma' u jednoj jari stati, tako ni od krupnog zuba nije moglo u jednoj pojati gristi. Onda ta velika vamilija da je na jedan i na drugi kraj sela zidala stanove i druge zgrade sve u suvozid, da su se morali raštrkivati, za vatati ograde, pašnake, ledine razbijati te pretvarati u podvornice. Sve ti svoi da su se nametali jedan na drugoga, ko će više u toj pustoši začapati zemała i ogreda s gorom.¹ Ta velika vamilija stoeći zaedno jedno s drugim u pameti, a s telom baška, đe čuj, đe vidi za blagom i sa četovañem, dočekivañem 'ajduka (što ij je otprije na alaje bilo). Tako pustekekajući zaboravljali bi na odžak, iz kog su najprije potekli, jer su bili podaleko kroz goru otišli jedan od drugog, uza se da su svu svoju zgodu imavali. Tako bi lašne i prostrenije jednijem i drugijem bilo živiti, kad su imali o čem, a niko im nije smeta' ni zapreda'. Tako, kako su se otisli jedno od drugog, bi se i pozaboravljali. Vele: „Kako s oka, tako i s umi“. Će bi ko osta', dobro bi staja'. Nego samo o Božićije' i krsnije' imenije' bi se na zapaleñu svijee sastajali, te dok bi ručali. Onda opet svak sebi za blagom.

I sad ima u Bukovici velikije' kuća, koi su što kuda zaštrkati po stanovije', da se ne viđaju neg od Božića i do krsnog imena, pa onda svak sebi na svoje mjesto. I sad ima neki, da kuda odu, bez da ij iko odgoni (trbuvom za kruvom), pa ako im se svidi, da mogu živiti bolje, neg su ostavili, pa makar bilo na kraj svijeta, tu zastare i ostanu. Reku zato: „Će bolje, tu dule“.

Eto tako kažu, da su se i u prve zemane rastavljali jedan od drugog bez inada i kara.

¹ A gore da je bilo svukud sve same debele, — do Mlečana; oni da su sve, što je Će bolje bilo, sasjekli i odvezli niz more, od koe su načinili kole, te na tom Mletke ozidali. Kasnije opet Vrancež da je isjekao oko sebe, Će bi dopro i Će bi se ulogorijo, da mu ne zakloña gleti u neprijatelja, pa da mu se ne privue, a najviše da je sve skrn-dija', kad je bježao od ovi' strana.

Sadašnji svijet ne djeli se tako mirno pod taj način, što ću uzroke do cigloga o'đe navesti, za koe se god može znati. Jer u ovom poslu, kad se ne bi početak svake male stvari pisao, onda ne bi vaļa' ni svršetak: bijo bi bez temeļa. Male stvari rađaju velike i budu uvjet diobi. Jedna mala varnica (iskra) more cjeli grad zapaliti.

Kako imade više uzroka zaradi diobe, tako ću ij sve redom jednog po ednog o'đe izkontati.¹

Žitak, bijo mali o veliki, jedan je kraj; a drugi kraj kutúa su čeljad. Daklen između svaka dva kraja ima i srieda, to je dioba. A ko biva po toj sriedi, evo uzrokâ:

1. Uzrok je diobi, kad u kući ima braće, pa ni' polak prěiju svak svoju ima, a drugi ostali nemaju, a od niklen ne mogu je zavostiti. Ta braća, koi imadu, veselo stoe i nose na sebi toke i evan-cike i drugu nagizdanu i našaranu robu, a oni ne mogu ni opanka nova, ako ne kopa u koga motikom, pa ne kupi. Onda u nem tiña lutina, đe ne more, ka i oni. A od kuće mu nema, neg ono, što proždre, i da česove sukneždine, ako ima još kutneg blaga, bace na n. Onda bi taj da' bez traga kuću i sve, đe nema, ka ostala braća, koima su žene u doti doñele. Jer oni, koi ima prěije, kutne ne troši, neg ono, što izije s ostalom čeljadi na obroke. Tako ne dadu, da kutne niko dira. Veli: „Kad ja ne trošim, ne 'š ni ti“, te ovaj, koi nema prěije (a ne može je drugačije ni imati, pa da može sam š nom zapovjedati, nego da bi se odjelio, pa bijo gospodar od onog, što ga zapane), i taj neimali uvijek kustolomi: da mu je krivo, pa nastoi, da bi se odjelio. Jer kuj danas, kuj šutra, braća ga se štu-vaju, te kad je sprca, odbace ga od sebe, jer misli, da će boļe stati. Kad tamo, — a on kroz nekolike godine dođe do prosjačke torbe,

¹ Kako sam rođen na selu, tako i stoim među seļakma, dapače i moja vamilija jest upravo seļaćka, kamo nas ima dobrićak, da baš malo ja gospodom općim, sa svim što nosim kaplaet, ka i oni. Ali đe nesam rođen u gradovije' pri moru i đe debelijem glasom divanim naškim jezikom svakud, a ne latinskim, ka oni tanko, zato vele mi, da sam vlajo, ka i ostali težaci. Oni se ne deñaju našim težakom niđe divaniti ni općiti, bježe od nega, ka od vuka, samo đe nije rođen u gradu i đe ne nosi škriļak. A ja težake ľubim, bratim se. Same sam djece držao na krstu do sad pedeset i petero, koe su zdravi i živi i ciglo. Zato vele, da sam sretne ruke, pa trću meni svi me zvati, ka ovce na sô, da bi se ja koi puta toga proša', jer vaļa darovati babu, koja ga donese, a baška djetetu zaditi za povoj što srebreno, da bude sretnije. Tako općei š nima i kumeći se dobro poznajem neve radosti i žalosti, pa i svake mane, i uzroke, zašto se djele.

kae se i tuče šakom u nos, ali nema dokad, jer vaļa da radi danom i noći za izjesti koru kruva, te misleći, da će se odjeti u toke i evaneike, ka i braća mu, a on gori i laćavi i priñavi postao je. Zato kažu, kad ko ne more, a čeo bi: „Vidla žaba, đe se koñi kuju, pa podigla nogu i ona“, oli: „Ne pružaj se, doklen se nemaš pokriti, jer ozeb' ćeš.“

2. Uzrok je diobi, đe imade u jedne braće puno djece, a u drugoj jedno, dvoe, oli nijedno, u trećega i četvrtoga po petero i šestero, pa ti 'oće, ka djeca, da i više edu i zanovetaju. Čim svane, svako se zauzda komadom kruva do ručka. Na ručku edu po gotovu. Posle ručka opet, ako zaiñuše za krv da je u naćva', oli đe, sami štipļu i lomkaju, da ni' toliko djece do drugog obroka jedno mimo drugo cijeli će krv izkrpatiti i poesti. Jer djete je ka i prase, ono vavjek žvaće, kad i zaspe, s komadom je kruva u ruci. Ostala braća to sve podnose do neke mjere. Ali ako se i zere što porečkaju među se, odma' se iskore djecom. Oni, koi ij nema, oli ina jedno, dvoe, reći će onome: „Da mi tvoe pu'oglavce 'ranimo na naše žule, koi će za sviju nas izjesti! E, vjere mi, bi ti tješne bilo, da na baška vatru ložimo!“ Kukavi ćaća taj od djece, kad ga ko š nima kori, kao da mu čupa kutne zube i za perčin tegli, te ako je pametan i prostren, obmuća' će i optрпи' će, ka magare šilak; ako li je tjesan, reći će: „A ja vaše korbe ne mogu podnositi. Moja djeca ne ću, da vam budu teška. Moe dajte, što me ide, pa Bog ćaća, a sveci braća! Ja ću ij onda 'raniti s moim: o' šta e, dosta e. Svak ćemo sebi zavideći, ne ćete li obogatiti bez moe djece, koe ja ne mogu poklati sporadi vas“. Na to ostala braća pri'vate mu riječ, pa reku: „Slobodno, kad ti je krivle, neg nami, i kad si spreca' i kad ti se ne može ništa reći, neg ti je srce na dnu guzice“. Onda nikako, nego svak sebi, ka baba i Bog, pa što maci, to i kuci. I tako se razdjele. Sad ku' će, što će nejakom djecom? Od ono zemlje, što ga je zapalo, jedva žita more doteći, da dokruši, jer djeca 'oće da edu: oni ne znadu, što je reći: „nema“, nego: „daj, ćaća“, „daj, majo“, ima, o ne ima. Kad se ćaća i podjeli, đe su mu sinovi od snage, ni po muke: oni će lako kruva izraditi i sebe zaodeti. Ali je žalost ona, kad se nejačkom djecom podjele, pa ne more š nima ni tamo, ni amo. Pa još đe trevi ćaća umrijeti, a taj pilež odjelen ostane, — e, onda, smrti, đe si! Pa pravo vele zato, đegod obladaju puno djece, sluti potrebi i sirotiñi.

3. Uzrok je diobi, đe dug oblada, pa dužnik (vjeroznak) zakala gonati kartami i roblačinom. Onda braća među se inade se, Bože, saćuvaj! Odbijaju jedan na drugog krivicu: ti si kriv, što nije se

platilo, a on nĕmu: ti si. Tako jedan na drugog sjeku sovu, da nikad kraju, pa onda najkašĕe svi najašu na kutĕneg stariješinu: što je radijo od novaca? Zakalaju ga pitati od natrag 20 godina: što bi 'vatalo se za blago i za vino, oli za što drugo. Zaludu on kazuje, kuda su novci prošli i otišli, ne ĕe da mu razumiju, nego uvijek govore: moga' si platiti i mogao, a ĕesi ĕio; sad plaćaj sam svojom prćijom. Kako ĕe stariješina, što li ĕe, misli se u sebi: Ėe ĕu uvijek ja svakom govnu biti poklopac! Za ranijega bole mi se trsiti braće, kad sam svaćemu ja kriv. Jer da vrag prne na Velebitu, vaļa da meni zasmrđi o'ĕe. Pa reće braći: „Ja 'ocu osalen, pa i sad, da se svaki dug podjeli: nek plaća svaki svoj, nek zna, kako ij je samu plaćati“. Onda onaj, ko bi rada biti odayno sam sobom gospodar, i da mu niko ne prekraćuje raditi, što 'oće, i da more imavati svoju revenu u ruci, ka i ostali, pa da može bazati po sajmovije' i što kuda, — onda reće taj: „Kad ĕemo dug djeliti, valaj ĕemo le i žitak, pa kud ispali, da ispali“. Stariješina tome kunten i po gotovu: „Ajmo, ajmo!“ Eto vatara odma' više. Dužnika zamole svi, da obustavi karte i roblaćinu, produļe i prećine pismo. Dužnik voli: više nĭ', više šuporata i više darova i mitova za ĕekaĕe, pošto ĕesu duga bili kapci platiti iz boļeg i višeg staĕa, dok su zaedno stali, a kamoli ĕe, kad su spali svak na mali porciun! Onda taj dug naraste u jednog po ednog, koliki je prije u sviju bijo, te od tog malog duga, koi je narastao ka jablan, da ga svak ĕue i vidi, postali su tuđi kmetovi. A dok su zaedno stali, te da se ĕesu djelili, mogli su ga platiti, bez da bi i opazili. Kašĕe se prisjete, ali je kasno: izgubi se staĕe, dok se doĕe u poznaĕe.

4. Uzrok je diobi, ĕe oblada ļenost. Kad ļežu ranije, a ustaju kasnije, zemļe im ostaju neobraĕene, neuzorate na zeman. U drugije' žito ubusa se, a oni tek svoje brazde; u drugije' kokuruzi za kopaĕe, a u nĭ' tek se poćmu brazditi. Što je prije posijato, bole uvijek rodi, jer kažu: da rani tići odlijeću.¹ Tijem ļenotami pitaju

¹ Oni, koi su se izlegli najprije, najbolji su; a oni, što se najkašĕe izleže, zove se *ĕaćić*. Ranije koi su se izlegli, oni ranije i oĕlete, ĕaćić š nĭma ne može, nego onako sam i bagurav ostane u gĕezdu; dok on bude 'naki, ka i oni, 'oće se puno vremena. Mater mu i ode uz prve tice, te š nĭma evrkuće i voda ij, a ovoga baš i zaboravi, koi se 'nako sam na gĕezdu oćaveda i propane. Ako kako i ostane, pa ga se matica sjeti na ĕegovo više promuklo evrkutaĕe i dozivaĕe, ali nikada ne bude, ka oni rani, što su izletili, nego guba vavjek. Tako i braće ļene žito, kad zakasni.

ľudi, na izor da dadu, a oni ne mogu od ruga dati, nego reku: „Ta ne raste ni nami kamen na glavi, moremo i mi orati“. U ľenaca ni vrtlova nema, jer gledaju jedan na drugog i 'oće zajedno da ga oziđu i iskrće, pa i svaku stvar ne će jedan bez drugog, bilo zagraditi svoj prielož, bilo će podignuti soren zid oko svoje zemľe, da tuđe blago ne napane. Doneklen nije kriv ni onaj, čije je, što napane u nezagrađenu štetu, jer omakne se, pa: pusto mľeko i mačke loću, daklen ga vaľa zatvoriti. ľena braća u to ne ćebe, nego, što moraju uraditi, 'oće li, ne će li, jedva urade. I to, da im nije ruga o' svijeta, u ledini bi im polak zemľe ostalo i intrade (vinograda), ka i ostaje u više ni'. Oni uvide svoju propast, te mjesto da se slože, pa da svoj nemar bace o zemľu, oli da ga zakopaju u onu jamu, koja se zove zaborav, a oni reku na mjesto toga: „Ajmo se djeliti! Ajmo de!“ Podjele sve, i špicu. Ali sad ko će zauzemarene zemľe orati, kopati, razbijati motikom one ledine, obrazdke i oplaze, što iza pluga ostaju? Kažu, da nije naučila krava orati, te ni oni tije' ledina obijati, nego u ladu ležati i ćurlikati u ćurlikaču. Nemaju u ruci, a potreba im, — ala da se prodaje bokun po bokun onome, ko će biti kapac raditi. Jer ono, što ij žita zapane za pokriti svak svoje nove i stare potrebe, ne more da doteče, a u godini ima 366 dana. pa na svaki obrok (t. j. po tri puta na dan) vaľa esti. Tako radeći eto gotovije' prosijaka iz same ľenosti, pa su pravo rekli: da obješnije' kolača niđe nema, pa za imati ij, upri u se i u svoje kľuse.

5. Uzrok je diobi, kad ima dosta kutńeg mrsa i vina, a stariješina, koi krijući, štono se kaže, ispod guzice sve sam popi i poede, oli tušne svojoj korti, oli česov űegov znanac da dođe, a on ga počasti s kutńijem. Ostala braća treve oklen doći s radńe 'nako trudni, gladni i suvotni (kad se ne omrse), da zateku, će taj űev stariješina uz svoga prietelja sit pjan sjedi: da ovi toga űesu čuli ni videli nikad. niti znadu na prav, na koi su mu kraj kutńa vrata. Oni tako gladni i svakakvi, pišaju im se zubi, pa poprieče očima i mumľaju. Vidi taj devorac, da nije stańa kod toga pańa, nego odma' ode ća. Čim je zamaka', a ovi ala da se inade, pa vele: „Ne znamo ga, ni oklen je, ni što je, a mi da krv pijemo i radimo za jedne po jedne dokońake i mukterane! A, ne će tako biti“. Čoek, koi ide po ľudma, vaľa da ima znanca i prietelĵa. Gora se na goru naslońa, a čoek na čoeka, ali to kućani ne će da znadu, koi ne idu po svijetu, nego oko kuće i za blagom. Vele: „Ako si mu ti. bijo kod kuće te ti je nabijo prkno, nije meni“. Zato prćije je dobro imati u kući, — da bi za ništo, onda sporadi prietelĵ i znanaca. Kad od svoje prćije koga po-

zovnu za počastiti, ne će mu niko zamjeriti, nego se obližuje, da i nega počasti s onijem, što nema on, te da mu zube osoli. — Pa sporadi te korbe, da on popi i izjede oli sam, oli što kim. svade se i podjele. Oni, koji je naučijo dočekivati prietele, dočekuje ij vavjek, nikakvu nazadku ne ide, da bi mu što pomańkalo: on se obrati znancima i priateljma, oni mu pomogu i dadu. A oni, što ne znadu za nikog, niti im je za kim stalo, napako vavjek. Nemaju poznanstva u svijetu, niti se imaju kom obratiti, da ij koja nagla dopane, nego dok ima, da ima, kad nestane, propani. Kažu: „Bože, sve uzmi do li priatelj!“ A dobro je atornika i u vražijoj kući imati.

6. Uzrok je diobi, kad ko kućana ode u soldate, oli u pržun, pa kad ij se ne sjećaju, niti im što šalu, kao da nesu otpali iz te kuće, i da svog nikog nemaju. Jer oni kažu, da nesu krivi, što ij je to zapalo: ko vaļa, da je u pržunu i u soldatije', a budala buzda stoi kod kuće. Ti u tom bez pomoći od kuće pate, gledaju svoje drugove, koji su gori po stańu, a kuća ij se sjeća, pa im piše i šalje pred Božić i krsno ime koju gaztu, da se potkriepe. Ti, koji su iz kuća velikije', pa u tom gledaju u goreg od sebe, da ij ponudi i da, onda im se još tu zagroze i u sebi samu mržńu goe na kućane, jer oni vele, da nesu krivi: cara mora svak služiti, a pržuna da more svak dopasti.¹ Kad ovi izađu iz soldatije' i pržuna, odma' 'oće, da se osvete. Vele: „Kakvu mi korist kuća dae! Kao da se nesam ni rodijo u ņoj! Nema toga, neg ja ću na bandu, kad ste tako duševni i sjetni. Moj poreijun odejpte, pa posle ja prosio, o djelio. Što bude god, bi' će meni“. E, nije kud kamo, vaļa mu dati, što ga kipira. E li se nač'o žitak, još ij se pojavi, te čim se prvi odjeli, jedan po edan svi za tim, te sporadi jednog uemara pocjepa se sva vamilija i razrodi,² što se posle kaju i stide, da za puno vremena jedan drugom ne će u oči pogleti, jer su krivi svi. Davno je sviet rekao: da u nuždi se pozna, ko e priatelj. Zla žena zajma ne vraća, a čoek čoeku vraća, makar kako.

¹ Najviše ti za kutńe posle odu u ņ. Da ko preore zemļu, onaj, ko e kapac i mlad, arum iz kuće, toga će lupiti i dobro. Da ko što kome reče u kući će pred svijetom, oli u krćni, ti iz kuće jedan za drugog će poletiti. I udžaju biti lupeži iz kuća velikije', pa kad ukradu koe bravće, oli kozu čiju debelu, on je dade u kuću te poiju svi. Kad se dozna, oli što, onda taj, koji je ukra', vaļa da odkapa, pa kad ga zapane u nutra, a oni, kome je nabijo bokove, čine vintu za ņ, kao da se nije ni rodijo.

² Je li se podjelio, više mu nije brat, neg konšija.

7. Uzrok je diobi, kad ima u kući bolestnik, pa ga se ne sjeća niko, niti mu daju koju ponudu, nego ako će kruva i pule, ka i ostali. On na tom ne more da se oporavi. Ima kućana, da i ne vjeruju, da ga boli. Vele mu, da se potaja, samo da ne radi teškije' radna, nego da vinta. On tako boluje i boluje, neđe mu bolje, neđe gore, stoi ka na basni, dok ne izvešća. Kad je više nestalo ga u 'aljna', kune kuću uvijek i čeljad, đe mu ne će da što zakoļu i dadu, što mu sree ište, jer ono, što ne more, ima, a što bi ćijo, ne dadu, oli ne mare se starati. Taj premrtak ništa više i ne pita, nego Boga moli, da ga dignu iz loge, te da se odma' podjeli, jer veli u sebi: „Šta mi je korist od žitka i glasa, da imamo, kad mogu od svake potrebe u nem krepat! A ne će ovako le biti!“ U toj želi za osvetiti se zaboravi i na bolest, kao da je otrese o' sebe, pa mal po mal natoprli se na noge, štap u ruku, — danas, šutra taj osvjesti se. Kao za dešpet kućanma ne će da se pušti po bolesti, je li teke zapatijo snage. 'Nako lut iza bolesti misli, da su mu je kućani dali, oli navrgli, te skoči iz petnije' žila, da će se djeliti, pa se taj mršavi kodžo ne da smotati. Uzalud prieteli i sestre poudate, što ga mole, da ne cjepa žitka, — ne će on, neg na svoju, jer drži vavjek na pameti, kako e bolovao i kako ga nesu ćeli timariti, te da ne bude bilo Boga, da bi bijo krepa' živ. Je li se taj odjelio, te dok se naijo i počeo svoje u red metati, ostao je bez bokuna zemlje, jer mu se 'oće troška, a nema ni u levoj, ni u desnoj, e, onda vaļa u nešto okrenuti. — I tute se kae, ko se ima kajati: tu su krivi kućani, jer za bolestnika se svađe slabo staraju, koi nema prćije, a kutneg ža' im potrošiti i gledaju edan na drugog. Jer i da 'oće da zakoļu česovu mrļunicu, koja bi isto do zime krepala, onda edan drugom veli: „Ne lae kuca sporad sela, nego sporad svoe guzice“. To kao: onome se pribada, što 'oće da zakoļe za bolestnika, da uzgred da se i on nadre. Onda zato ne će niko ništa. A da trevi bolestnik umrieti, onda za daću i običaj kole se i peče se, pa i vola na više mjesta ubiju za pokoj duše, o čem će riječ biti kašne. Svaki bolesniku veli: „A pa šta ću mu ja! Ja ga ne mogu o' smrti oteti“. Kad se razboli koe goveče, oli paripće, ala da se trće po selu pitati, šta bi mu se dalo. I traže sprež, pa mu uvlače, da istegne bocu. A za čoeaka niko niđe, te koi nema prćije, zlo. Lako je onijem, koi su blizo grada. Ćim ij što zaboli, oli, što no se kaže: otišlo crievo na levo, odma' trću u špidal, đe ozdrave, oli se jave lekaru, kome što plate, ol ne plate. A o'đe grad daleko, špidal još dalje, lekara da bi zvali, 'oće taj 15 vijorina (pet za kočiju, 10 nemu osin velike plate, koju tegli

na godinu), lekarije vaľa platiti baška (i to odma'), koje vaľa na ure piti. Reloja težak nema, neg se vlada po zvijezda' i po pjevcije' ob noć, a u danu po suncu, koja su doba. Tako pijuci lekariju neuredno, na mjesto da ga izleči, a on se š' nom otruje. Što na selu traže vračarice i bajalice za bolesnika, nije im se rugati: od potrebe to se rade po onoj; „Ej, turčine, za nevoľu kume!“

8. Uzrok je diobi u kući, kad se nađe pańkliv stariješina, pa asoli. pańka i kustolomi vavjek na čelad. Kad ustae, počine se inaditi i tavriti. Na ručku počme edno po edno potezati za jezik svojim napakim besjedami. More biti, da on i za dobro kutńe na ni' naja'iva, da čuvaju, da gledaju, da ne puštaju blaga u tuđe štete, da ne propiľu svog žitka. Ali u kutńe čeladi je, kako e rečeno, sree na dnu guzice, pa se ne dadu karati ni psovati, pronašaju stariješinu, đe god stignu: da je napak i arum, da od negova poganstva ne mogu živjeti, da im prisjeda jelo i pilo, pa što god iziju, da im na nos š' nim izlazi, da je gori od turčina, da se š' nim više ne može stati ni 'laditi kaša. Kućani što god više nega kude i pronose, on postae gori, jer kao stariješina znajući, da ima pravo, ne će da se pokori mlađemu i goremu od sebe. Što će da bude o' tog? Uzbune ti mlađi svu kuću, razglase, da je poganstvo u noj (a poganstvo se broi za najgoru stvar). Nije kud kamo, udari za prkos i neposluv, na brzo se izleže i dijo, odu svak sebi. Misle, da će biti mirni. Ajde ne naja'va onda na sve stariješina, nego na svoju kortu, koja š' nim zlijem svaki dan ide napretku, jer drži na tvrdoj uzdi muško i žensko. A ti mislili su, kad se trse inada negova, da će im onda svaka sreća 'rupiti. Ali su se ľuto prevarili, jer čine račun, da su do sad u ropstvu bili, a kad se začapali slobode, onda čini, ko što 'oće, te nit se zna ni ko pie, ni 'ko plaća. Osjete se, da i ako je kustolomijo stariješina, nije tuka' nikom luka na glavi, nego na korist eijeje kuće on se inadijo, da je ima' pravicu. Jer kažu: koi je dobar stariješina, da je gotova budala. Nije više kud kamo. Kad negova korta vidi, da oni gore stoje, što su ćeli se podjeliti, ne ľute se, što stariješina nev više, buči i buči na ni', obiknu ga i primaju mu sve za dobro. Vele, da u milostive majke budu krastava djeca. To biva od neumivańa. A ona, koja je zla i pogana, čim se dignu djeca, pa ledilo, nagoni ij da se umivaju i češľaju, drugovačije ne da im esti.

9. Uzrok je diobi, kad se edan braće ili više odvrgne od kuće te okrene u koi barat (trgovinu): kupuju blago, pa gonaju na pretrg, kod kuće ne rade, a od svog dobitka ne će da daju u kuću ništa. Ostala braća ne mogu to podńeti, pa reku tijem: „Ako ne 'š davati

u kuću makar polak dobitka, oli i treći dijo, mi ti ne ćemo 'raniti žene ni djece, a ti da se po putu žiriš (debljaš) i dobivaš“. Ovaj za to ne mari, nego svoj zanat, za kim se da, čera. Oni onda počnu zaključavati mu od žene i djece sve. Djeca budu na polak gladna i progaijata. Taj baradžija po toliko dana je na dvoru i na sajmovije'. Kad kući dođe, žena mu napetla za šesterostruko više, neg est, a onaj se misli i misli. Ža' mu bar at ostaviti, a mučno mu se pregnuti kopati braćom: onda bi mu se rugali seljani, rekli bi: „Vidi trgovca, đe kopa!“ Nije kud kamo, ne mogu se pogoditi, šta bi u kuću dava'. Braća misle, đe on dobiva, da mora nima svu potrebu s tijem iz kuće izgoniti, a ne znadu, da on i ako koju paru dobije, treba da se prije kune, cerga, vragu dušu dae i trudi, pa kad bi nima dao, što 'oće, onda ne ostae nemu ništa. On ako ne radi š nima, i ne jede. Zato ne ispušta novaca iz ruke, ka ni kutinije' zuba iz glave, nego se voli podjeliti, pa svojim dobitkom svoj parat obrađivati, i još mu ostane, a drugom kako bi, da bi. Oni, koi su ostali zaedno, nikako ne mogu godinu dana navršiti, da ne odu na dime, — što bude boje po popa i kovača, a po ni' napako i na dan Božića, da kašne malo vremena počnu zalagati zemlje ovom trgovcu, pa i prodavati. Posle tako i biva, jer o' sramote ne more se odma' prodavati, nego prije založiti, pa onda do druge godine prodati. Taj trgovac najbolje ostane, a drugi nek se obalavaju, jer vele: „Svak za se koze pase“.

10. Bijo je uzrok diobi, kamo je bilo čeladi o' dva o' tri košena. Tu ij ima, štono se kaže, da bi mogli se ženiti jedan o' drugog. Tu bude ljudi sredovječnije', pa kad im umre žena, a oni ka iz kuće velike, a more im i biti, pa se rade oženiti ope' curom, koja bude i ona iz bogate kuće, dovuče na sebi srebro veliko, dovukla svega i za nogom. Cura je uvijek cura, a nezina muž udovčina ka udovčina, koi nigda nije ka momak, što bi toj curi boje slišio. Zato udžaju i pohjeći, kad tako za svog nepara ode, jer 'oće ona, da on uza nu uvijek leži, ka šipka uz bubu, ali tako ne more da bude: on mora ka i ostala braća da rani i kasni po radni i putu, kad ga zapane ići. U istoj kući bude i momaka, koi se još oženili nesu, koi su lepši od ikakve đevojke, što bi ovaj i slišijo toj, što je dovedena za udovca. Nije kud kamo, krv nije voda, a vatra i slama ne mogu zaedno stati, ako se ne zapale. Koliko taj momak iz te kuće i rodbine nu milo gleda, toliko i ona nega očima šiba i zavišćiva, đe se počnu lepo držati, jedno drugom bliže prilaziti, te se slože u misli, da štogod on noj misli, to i ona nemu bez laži. On noj zapada po

mužu sinovac, pa ka' strini počme iz grada donášati darova, kao: turata, kolača i jabuka, da joj ugodi bole. Strina, ka i ostalo žensko svako, dae li ko što, pa je li muktiš, uze' će drage voľe, pa tísnuti u ňedra: ako e jabuka, polubi' će je još. Tako mlada strika sñuši se (s) sinovcom, te liš, koi je u soldatije' 'bijo, ne bi mu moga' vjerovati, da će biti vjeran strini, nego čeka samo zgodu, ka ozeba' sunca. Kad je tako, da nije ni gri'ota, jer vele: „Svoga . . bi, tuđem kravu odreni“. Nijedno ašikovanje ne more se sakriti: krtina ide izpod zemľe, i ľudi je vide, pa ni to, u kojoj kući oblada, ne može se sačuvati. Vele, da bi lašne vreću buva sačuva', nego mladu ženu od muškića. Mal po mal iznesu komšije, ako kućani i ne će, muž od te doćuka i on, pak eto vraga i po. Kune se ona i plače, kako vele: da lupež udari u kletvu, a kurva u plač. Kune se i on, živa boga ždere, prieti, da će ga ubiti, od koga je to najprije postalo. Ajde, tako se nekako utrkma, nikom ništa: ko je što kome zabijo, dobro je zabijo. Muž od te vavjek to ima na pameti, pa i laž da je bila.¹

11. Uzrok bude diobi, đe se nađe maja, koja, kad ima prase pričiansko, pa ga s kutńijem 'rani mimogred. Kad zavara oči kućanima, onda grabi žito, pa mu đe u kantun prospe, da zobľe; kad kuva kruz, dovabi ga oko naćava, pa mu spušta bokemu' po bokemu tijesta: kad ede, a ona stutoli u ňedra komadinu kruva, izađe na dvo', te da svom prasetu. Tako ona 'raneći ga kutńijem sve mimogred zdebla se i naraste, ka junac. Takog oli ga prodala, oli ubila za posjek, ňoj ide u torbu. I kućanski se prasac 'rani pokraj toga, ali ni na nesi je na tog, jer maja bole se sjeća toga svog. Kud god ona pođe, on za ňom gudi, jer ga je namećila iz ruke mu svašto vavjek davati. A kutńi se plaši od ňe. Sad ne zna se, kako je gore: ako ga proda, zgrne za ň 'rpu novaca, te ope' česova blaga kupi i u kući drži. Kućani dokoni i nevjerni na to, pa od svašta čine račun, iz čega je kom što došlo, pa neka je kraj sela ko; a kamo li u kući, pa drže na pameti, da je maja sebi posjek s kutńim u'ranila. Proda ona ope' od tog pršut, te kupi žensko prase, s kutńijem opet ga

¹ Slučaj je, kako je rećeno od početka, ovaki dogodijo se ne daleko u selu *, da nije muž vjerova', što su mu čakulali, nego jednog dana stavi se na špiju, kud će mu žena okrenuti s jaradnia iz jutra o proľeći . . . Taj događaj činijo je svu kuću podjeliti, da su otišli na puno dima, što se je posľe isto ona sinovcem pomirila, jer: „Koja je maćka naućna stijeń iz svijeće jesti, oli maćke ne držati, oli svijeće ne žeći“, ili: „Koja je kuja namećna žrvń lizati, oli kuju ubiti, oli žrvńa ne držati.“

u'rani, okotilo joj se osmero krmadi, u glavi mu se zna, svako bude odma' po talijer. Tu noj ope' osam talijera. Kućani sve to više versaju i poprieče na nu. Maja ima novaca i svega, krmatina suva tolika se i oglasila i jest. Ostalijem ža', ka ža'. Ako metne variti za se (to bude na jednoj vatri), kućani kižde, da i nima pruži, te ako kome da, a drugom ne da, — zlo, oni špeca sa svoje strane; ako li dâ svijem, noj onda ne ostae ništa; ako li pak ne da nikom, još gore, onda tri sta čuda pere, korba svakog minuta. Muž od te maje čini vintu, da ne zna za ništa, on samo dođe, pa gotovo vraja, što mu žena spremi, pa oklen bilo da bilo.

Ajde da bi ljudi to sve jedan drugom prezreli (jer pro godine i tako ode u nevar i propane dosta žita, da se i ne zna, kako, da koja sreća, pa da ono, što god propane o' žita, da iziju krmci i posjeci, pa bili kutni oli prćijanski, jer kažu, da što god žena dade mužu i praseu, da u nima opet nađe), ali druge u kući žene, još koe su lenice, to ne mogu podneti. Bude im ža', što je neva druga okoprčnija od ni' tu (jer je znala posjek u'raniti, a na kući se i ne poznaje, da ide nazatku, nego kad se maja pomaže od ne, duplo više i svesrdnije i radi za nu), te lenice kuj danas, kuj šutra, presentaju muževe: da se podjele, pa da će onda i one, ka i maja, znati 'nakog prasca u'raniti. Kad se podjelili, sve one ne mogu ni praseta imati, altroke da prasca ka junca u'rane, jer ne dotječe žita, ka kad su zaedno bili. Eto, što uradi budalaština ženska! Kako u'rani jedna, koja je okoprčna i dok je maja na redove, tako more i druga, niko ne bi zavidijo, jer: ko umije, nemu dvije.

Tako isto, kad se nađe maja vašana, pa naleže tuka i pulostara. Istina, da baca zobura kutni'. Tako more svaka, kad more edna. Kad se ima kome gospodinu dar davati, muškići kud će, što će, — pa maji, da nekolika para dade. Ali ona ne da nikako, prije zub pregorila, neg pulostru ednog (jer kućani čitaju, ka će je s kutnim u'ranila, da mora dati). Zato bude velikog inada i zubaña, dok vrag ne prolije svoju čorbu među ni', pa se ne podjele.

12. Uzrok je diobi, kad se treve ženske sve lena u kući, a ljudi budale, pa ij ne nagone na skok. Po kući bude nečisto i neoprano. Ne siguravaju ručka na zeman, a ljudi u polu izčekavaju i izviruju, ide li š ním maja, oli koja druga. E, 'nako gladni tu se poinade među se, jedan drugom osjeca: „Ti nesu kapae svojoj ženi zapovijediti, te ne bi mi 'vako čekali mimo ostali svijet“. Drugi veli: „Bogme se ti ne boiš, pa joj ne smiješ ništa“. Treći opet će: „Ona s tobom komandira i vodi te za nos, ka tuka; ne smiješ je tući, man da bi

kapom po guzici“. Četvrti ili peti, ako se tu trevi, pa trevi biti neo-
 ženjen, svijem tima reče: „Bogme ste vi gori od žena vašije“, kad
 vam one zapovjedaju i rade vam na oči, što ij je voľa. E li Bogu
 plakati, da mimo sve ostale ovako izčekivamo užinu! To je zato, što
 se one ne boe, nego voľa ij je raditi, što 'oće. Dosta da su namirile
 se i nabile leđa, a nami — kako bi, da bi, kad prispije da prispije:
 briga im je za nami, ka za lańskim snegom“. — Ovako sporadi le-
 nosti ženske vavjek su u garezu braća, đe jedan drugog kori: da
 nije kapac svojoj ženi zapoviedeti, da bude okoprńnija, pa da radi.
 Ali druge tako ne će, nego svom mužu tri sta čuda peri. „Ja sama
 sve, a one leže i rade sebi, a ja trě na vodu, s vođe kući, pa sij
 brašno, pa loži vatru, nastavljaj bakru i vodu u űoj za krv, kuvaj,
 preći“, i Bog zna, šta svaka svom nabraja. A on budala povede se
 po űoj, te je žali od radńe: boi se, da mu se ne prekine. Još kad
 ima mušku djecu, da mu ij rađa zastopice, on űoj onda ništa pre-
 kratit ne će, nego za ator űezin svoju braću omrzne i podjeli se:
 voli izgubiti braću, neg űoj ići kontra. A kažu, da nema brata, što
 majka ne rodi, pa izgubi brata, taj ga više nikad ne dobi. A da
 izgubi ženu, lako je drugu dobiti, jer kažu, da ij ima na svijetu 16
 na dva.

13. Uzrok bude diobi, đe ostane stara mater, u koe ima više
 sinova, a u sinova dosta djece. A ta stara bude jednoj djeci boľa, a
 drugoj gora, a sva su krv od űezine krvi. Snaje te stare to nikako
 ne mogu podńeti, đe ona grli i ľubi jednu djecu i tutoli im krv.
 jaja u űedra, a drugu ćera od sebe, vrageta i kune. Zato sna'e ne-
 maju mira, skoće na svekrvu, ka kujetine, svakom je rugom počmu
 psovati: da je stara kuńtra, vjeńtica, kuga, šļa, pezara, okorelka,
 čenilica, dromoserka. Lažu ope' na űu mužovma, kad dođu iz poľa,
 da sve pokrade i đade ćerma. Mužovi to vjeruju, pa drugća nana-
 jašu na staru. A ona okrene u plać i u kletvu. Mužovma ope ža'
 ka ža', đe ij stara mater kune, pa se boe, da će ij nkleti, pa se
 onda izkale na ženami, te ćapa svaki svoju, pa udri de. Staroj onda
 srce dođe na mjesto. A sna'e one, što su bile izbijene, ne će da
 š űom nikako da divane, mužove grizu đanom i noći nagoneći ij,
 da se odjele, što tako i bude. Kukava stara onda ode uz jednog
 sina, što su joj draga bila djeca mu. Kašńe pizma na tu staru od
 snaja: da je ona kuću i sinove činila razdjeliti. Svak odbija od sebe,
 svi su pravi, a kuća prezidata na ćumeze.

14. Uzrok je diobi, đe se u kući nađe, pa jedno drugo potkrada,
 kao što svaka ima svoi' kokońijn. A đe je koja stara baka živa, oli

mater da je od nji' više braće, te imaju kokošiju pod imenom da su kutie i prćijanske, te stare kupe jaja, pa muškićima daju o gozbi, oli kad ij se nabila, onda stare daju, kad se što radi i tuđica trevi doći, te kutie ženetine udža jedna drugoj škrokati jae po jae, pa i ispod kućanskije' kokošiju. Stare se potuže muškićim, da se ne može zapćeti nikakvo jedito jae, nego da ij pokupiše. E, onda nastane beština. Bože sačuvaj! Kunu se ženetine: „treslo“, „puklo“, da one nesu ni prišle blizo gnezda. Istina, da one nesu. Ali one podgovore svoju djecu, te im do'vaćaju jaja što čija iz kuće. Ima djece, da što god zgrabe, nose materi. Ne će reći mater nijedna: „Nemoj, sinko“, oli što, nego ga još uči, kako će se čega doimćati, koja i po kovčezije' u kući što čije' rovikaju i loŋgaju: kad uprežaju, da je otvoren, onda zabure ruke u nutra, pa što im se smili, istegnu, kao: otparaju srebreni ilik, evanciku, novaca da nađu, odnesu (štogod, a ne će sve), oli komad robe koe, pa dadu sve to svojoj mami, a mama sakrije u devetere bijetine. Još ako koja ima na koju jetrvu česovu dusu, oli na zubu đevera, onda radi svakako, da mu se čega začapa, pak neka onda pogađa, ko e. Kad se počme u kući opažati, eto vatre velike, onda zazbil pogađaju, ko e i što e: obaraju sve na ženske, da one jedna drugoj to čine. One se kunu, ali najkašne doprova se, da one šaju djecu. A najviše to rade cureñci od 10—15 godina, jer su više kod kuće, neg muškići. Onda oni, ko sazna, reče: „Valaj le nije doša devorac, oli Marko Kamber s Milekina brda rovikati po kovčezije', ako nije ko iz kuće. E, onda nema, nego svak sebi.

Kad se podjele, ta djeca isto krađu i po komšiliklu: čupaju luk, vade kumpijere, pulostre zaštropluju. Ako je muškić pa tako namećan iz malena k vragu, on kad podraste, već je vetivi lupež, jer: „Ko ukrade jae, taj će i koku; koi koku, taj će tuku; a koi tuku, taj će svačiju muku“.

15. Uzrok je diobi, kad ima iz kuće dosta poudatije' diva što kuda, pa kad često oblaze matere. Kad dođu, tu ij časte, što mogu boje, i klukaju u nji', ka u đevenicu. Tu ona nabija ognište 4—5 dana, a kažu: da najmilijeg gosta dva dana dosta. Te dive, kad pođu iz roda ča, matere svaka svojoj, da more, svu bi kuću na nju natovarila i dala da ponese. Oklen što, nego kad ukrade iz kućanskog! Ma dade joj u vuni, u pređi, u koncu, u vunici, u vinu, u rakiji, u ulu, u kokoši¹ (pa reče, da je orao odnijo). Muški odu po radni, a ona ne kaže, kad će doći, ni kad će otići. Kad pođe, natovari, da

¹ Jer svaka diva, kad iz roda ide, nosi kokoš: to joj bude prćijašica, koja više snese jaja, neg 20 kuća da ij ima.

jedva odvuče. Će dođe, ti iz kuće 'vale se i rugaju se: došla neva iz roda, došla puna nédra đupa i krpa u torbi, u pregači, i prase pod pazuvom.

Tako te često oblazeći rod, a najskoli ona, koja je udata Će blizo, oli u svom selu, umetu kuću zazbił i do zla boga. Oni, kom ta diva nit je ćer, ni prava sestra, nego sinovka, oli što drugo, ne će da muće ni da trpe, nego vele: „Svak sebi, pa nek njegovo samo vuće“, pa veli: „Kad ja nemam, oli mi nestane, ne će mi niko dati“. Džaba, da to one samo nose, kad polaze iz roda i s oblažne, nego ona, kad se uda, odnese na sebi veliko srebro i po pune kovčeg ruva, koga, kad je cura bila, ni malo nije zaradila. Kad oblazi rod, odvuče, kako e rečeno, sve i za nogom. Do malo zemana opet traži parat od braće i od one kuće, te da može, odnela bi i lug s ogníšta. Zato se lute na te probíleske svi muškići iz kuće, do li matere nezine, koja vavjek voli zetu, neg mužu i sinu. Zaludu je, što kažu: „Teško ti je punice na zetovoj ulici!“, ona u to ne ćabi. Dosta, da joj s ćeri leži, pa bijo magarac, on drag joj je i sve bi mu dala i poslala, a najskoli jaja: po kom se god namane, reće: „Na de ta nekolika jaja podaj mi zetu“. A sinovi kod kuće neka krvoloče i 'rane je i o da zla brane. Kućani vole vruga viđeti u kući, neg kad im taka diva dođe, koe posle kuću čine razdijeliti, ako im se ne napuni torba na polasku, jer ona to drži, da je kipira: nek zna, Će je rođena, i da se more po'valiti u onoj kući, Će je otišla, kako su je braća đarovali. To je ņoj dika. Ali Će je velika korta i zaedno im sve, ti ne će da znadu za te ženske izvrštine. Dok se ņoj tako puni torba, zaboravi parat tražiti. Ako li, kako je došla, pa tako ode, onda za dugo ne će doći, nego poručue i prieti, da će svoje odneti. Čim počme tako edna prietiti, onda i druga edva čeka, i treća i četvrta, i koliko ij je god, slože se, te ala da se poteže po sudu. Koi se trevi od braće najarumi, te grdi i psue zetove i sestre, onda od tog parat uzmu, pa dadu za dešpet drugom u kući kome bratu. A taj, kad to dobije, vaļa da se odjeli, jer na oči bratinske ne more ņevu zemļu uživati pod jednim krovom, zaludu je dopala dive po zakonu iz te kuće. Je li se tako jedan odvrgao, kroz godinu dana svi će; oli ako su se oni bez sestara podjelili sami, onda sestre svakako kroz malo vremena 'oće da odnesu svoj parat, što ij kipira, pa k vragu svakako.

Pametni ćaća, ili braća, odma' divi dadu za snage i života i za vruće 'rane, što je ide. Tako nama' nikakva potpuno ne će ni uzeti, i ostanu prieteli, a one posle nemaju nikakva pačareza. Ako dođe

kade u oblažiu, dobro da dođe, ne gori im obrez od ņe, ni nikom od nikog, niti joj moraju davati svaki put poreštinu da vuku. A tako one braći malo po malo odnesoše i crno ispod nokata, to sve osim parta očinskog, pa najkašnie odnesu i ņega. A uzalud dočeci, i po pune torbe i pregače, što bi odvlačile! One se vade: da se ne udađu, da bi morale kod braće esti; za to, što ne edu, da mogu vući u darovije', a parat očinski isto da ij ide. Braća i kućani na to ņima vele: „Ti si našla sreću i žitak za se sporadi nas, jer da mi ņesmo na glasu i ovaki, ko bi te uzo? Kažu: „Iz roda se ženi, a u rod udaji“. I mi bi se udali, kad bi dobro našli, tako ka i ti“; i: „Ide li te toliko, što ti vavjek 'oćeš, bolje si našla, neg si ostavila. A za to mo'š za'valiti Bogu i našem obrezu, što si tu zasjela“. Ovo se ne krije, neg kažu: „Kad se bae, u oči se gleda“, te i ovo u oči divani, kad se pri vinu ili česovoj gozbi, jer: što mora biti, to ne mora proći.

15. Uzrok je, što se kuće dijele, đe oblada puno žena i cura do malo za udaju, daklen svijem tima potreba je od rize, svile, postova, končića, grličara, štameta, maveza, srme za ņeve o'losti i gerzeluke, — a nemaju za što da kupe. Potrebnije lašnie za te svoje posle provide se, jer one izrade u drugog. U velikije' kuća' cure ni žene ne idu na radnu nikom, nego sebi. Oklen? Nemaju plaće, a potreba im tije' ženskije' šuškarija. Onda što će i kako će, nego malo po malo žita iz kuće krasti, pa kupovati za ņ. One samo izvuku iz 'ambara, pa dodadu obližiuoj kojoj, da je vjerna (to se zove torbonoša), koja pri večeru primi, a šutradan odnese na krčme, kamo su i butige zaedno, pa proda, ka i svoje, za pazar, koi one reku. Torbonoša ne će kasti nikad, koliko je u'vatila, ni koliko ga je bilo, vavjek ustavi sebi poreštinu, a ņima pripodešta, što je voja. Ne samo da zaedno iz te kuće krađu, nego i jedna mimo drugu prokradaju, što im pod ruku dođe, za što može novaca ukelečiti, pa da kupi pazara. Kad nikako ne mogu jedna od druge da šinu, a one onda, kad pođu na vodu, saspu šenicu, oli što, u vučiju, začepu. Ko će se tomu osjetiti! Uprte na se, te pri večeru odu na bunar po vodu. Tute istresu torbonoši, a ona: ovda mi je put!

U kuća' velikije', koe tako rade, riedko da mogu dokrušiti. Govore onda, da tu nema blagosova, beričeta, da je nesporo. Što se ne učini, za to se ne sazna; što se ne reče, to se ne čue. Najkašnie se sve dočuka, kud što prolazi po ženskoj radni: od niklen ne dobivaju, a pune ruke od robe, posla (koje kriju i krijući rade, i drugom daju, da im počmu i dočmu). Daklen ne mogu biti siti vuci,

a cjeli jañci. Tu pati kuća i ide uvijek nazadku. Počmu se roškati jedno s drugim: Što je bilo s žita? Kako to i što je to? Čine račun: koliko ga se našlo, koliko ga se samjelo; mjere, koliko ga ima još. Kad tamo, ñega mañka na šinike. Sad ne znadu nikad uprav, ko ga je odnosijo. Ženska je vjera u to tvrda: kunu se, živa boga žderu. Ľudi ñekoi vjeruje, ñekoi ne vjeruje, jer kažu: da lupež svaki okrene u kletvu, a kurva u plač, i da se s laži nije niko udavijo. Na to svi muškići uspale se, te nikako, nego se djeliti.

Kad se podjele, a one isto krađu i štiplu kuću svaka svoju, jer su naučile, potreba ij nagoni. Od kutñeg lupeža mučno se sačuva: kad sumi, ukrašće izpod glave.

16. Uzrok je diobi, kad se koja žena prokurva u kući. Takoj reku: da ima na sebi rđav glas, da ima priatelā, da je milostivna, da se ne da čudo moliti, da se ne Ľuti, da oklapa pišlote, da je majka siromaška, koja zna utješiti. Onda u podruganciji koi reku na mobi. Ğe se o svaćem divani, ili kod erkve: „Ta, bolan, nije ona o' tog! Ona nikom ne da, man da bi putniku i namjerniku, i ko trevi“. Kad sve ove glasove oli i jedan ñezini' kućana čuju, žaliye im je, koliko i mužu ñezinu. A još Ğe ima starije' ćaća, pa mu se to trevi snā biti, peri tri sta čuda, jer stari su Ľudi većinom bezobrazni i zamjerlivi. Zato i kažu: „Bježi staru od očiju, a mladu od prkna“. ¹ U stara vremena više je svijet bijo poštenī, u ime čega stari to dobro pamte, pa kad čuju, da im se u kući sramota nalazi, pa bio mu sin jedinorođ, a ñegova žena da je o' tog, nikako, neg sumi ga odjeliti, da ne sramoti cijelog odžaka, ni Ľi' ostaliye'. Jer osim starije' tu Ľudi i kućani ostali reku: „Zašto ćemo mi nositi sramotnu zakrpu na našem obrezu za drugog! Na kom postalo, na onom nek i nestane. Kad će se ko ružiti, nek se ruži sam bez nas“. To reku kućani bez da šapću, u Ľi' nema ništa tajno. Kućani napaki svašto vjeruju, pa ne će da trpe, nego ga odjele.

17. Uzrok bude diobi, kad se u kući svi požene, pa u žena dosta svojbine, koe tu kuću često oblaze, neko pođi, neko dođi. A o krsnom imenu od svake te dive dođu piti na alaje, te liš ako se udala u dobro, dopješe neke ženetine od desetog koľena i srode se. Ide po onoj: „Kad imam, svaći sam, kad nemam, nići sam“. Kad ta čokrlija zasije za stō, ima ij na očima tri puta više, neg kutñe

¹ Star, kad na kom makar koju manu vidi, ili čue, odma' će je istresti, pa makar bila o ñemu; a mlad, što se dočepa, popi' će i poesti.

čeljadi. E, ljudma se grsti gleti ići' tolike, a ne znadu, ni će su im vrata na koju stranu okrenuta. Jedva izduraju, da krsno ime prođe, da ij vrag nosi s očiju. Kad se razidu, u kući poedeno i popito, kao da je neko kuću porobijo. Onda zakalaju se koriti među se. Prvi će: „Ja bi' (?) da (?) k vragu rod, kome i pleme!“ Drugi veli: „Tvoji su poeli,“ četvrti veli: „Mojje' nije bilo, neg dvoe“, peti: „Ja im nesam reka da dolaze“, šesti veli: „Moj nije doša niko, pa i volim, niti ću ja ići kome. Ko izije tuđu kokošicu, nek sveže svoju za nožicu. A valaj se ne će ni rasipati moja muka, ni nabijati prkna što kome, pa kad pruu, da reku: „Ovo onom, ko me nadro!“ Nema toga, nego svak sebi, pa nek ko koga dočekuje, kako ga je voľa iz svog tobalca“(1).

Je li tako jedan zapovela', još ij se nađe te se razdjela. Ne dolaze više one narandžije, koi su dolazili. Ako i dođe koe, dođe po jedno svakom tom dimu, jer znadu, da nemaju, ka kad su zaedno stali. Lakše je kući velikoj dočekati stotinu prijetelâ, neg maloju jednog, jer od puna puno, od mala malo. K vragu kuće, k vragu prijeteli. Zašto, kro' što? Upropastiše se, jer nigda priatelj smesti kuće ne će. Ono o krsnom imenu, što se spremi, isto bi propalo, a oni došli, ne došli. Jer kad čoeek goni kući tovar vina, rada bi, da nikog ne sreće; a kad dorene ga kući i popije, onda bi rada, da bude putom svakog trevijo i napojijo, jer niu je isto propalo. Sad ko bi svijetu ugodijo, nije se rodijo. Niko nikom ne bi dolazijo, da se nije prije jedno drugom uzajmilo. I ako dolaze od žena svojte, i to je odma' zajam, ol se ne bijaše niko od nikog ženiti. Ko 'oće da ne bude prevaren, nek nejde u svijet i š' nim posla ima. •

18. Uzrok bude diobi, kad se nađe maja u kući, koja, kad vareniku, oli kiselo mlejko razlijeva, pa svojoj djeci začina ejelijom, a drugoj, koja nesu nezina, vodnom. To opaze matere djetinje, te žensko ka žensko, peri tri sta čuda. Ima jednije' maja, kad ispeku kruz, s jedne strane bude tanak, ka prst, a s druge deb'o za podlanicu, jer tako ga je i ukuvala. Kad je pečen, kao maja ona ga reže i djeli: one deble kraeve tušue svojoj korti, a drugima tahe. Eto, kad maja 'oće, u svačem čini kontrobanat. To se doskroza, da i u kruvu¹

¹ To se opazilo, i što je jedna maja imala volara prijetela, s koim se držala odavno. Kažu: „Ne čini drugom, što ne bi drago bilo, da tebi drugi učini“. Daklen oni su među se činili, što je drago jednom i drugom. Taj volar s nezinijem mužom pasao je goveda u bari sa ostalijem još selanma. Ona, kad bi nosila večeru nima, ukuvala bi kruz polak od šenična brašna, a polak od ječmena; tako lepo bi ga

čini krivo. Onda nije kud kamo, tužbe druge nema, da se vodaju po sudu, nego svak sebi, pa onda neka ko kuva kruv, kako ga je voľa. Za sve te ženske kontrobande ne bi znao niko od mušića, jer su po radni, nego one jedna drugu štroliga i mjeri. Kad što zapane im za oko, da je krivo, oli što, onda svaka punta svome mužu u krevetu, kad legu. Muž, koi je povodljiv za ženom, popije tu nezinu napojnicu i opije se, to 'oće, da se djeli. A ima ij, da ne vjeruju ženami nikako, pa da se peku. Onda zla žena šta da uradi! Kad sazna za vaj mužu, da ga ne more nikako presentati na baškaluk od braće, onda snotri u sebi, pa izgovori: „Lako je za moga muža. Pun je pameti, ka i samar svile. Ja jadna krvoločim i radim danom i noći, pa nemam ni povjesmo za što da kupim, pa da opredem konac konca za okrpiti se. Druge se po kući premeću novcom, što su po'vatale za tuke, pulostre, za jaja, a sve na kutnem u'ranile. Znala bi' i ja onako, kad bi obrez pod noge metnula. A mogla sam, da sam bila druga, imati i ja svoju revenu, pa ne gleti nikom ispod ruke. Davali su mi toliko i toliko, da im se puštim, a ja ne ćedo', gledam nemu na ator i obrez, ne ću da ga sramotim pred ljudma. A valaj, ne odjeli li se, to će mu biti, pa što bi, da bi, kud prodrlo, onud i posa'lo.“ Kad te nezine devetine čue muž, oli mu ko natutukne, da ona nemu take poruke šale, e nije kud kamo, mora odma' da se djeli, pa išao od kuće do kuće štapom prositi. Kad nikako ne mogu, eto kako svaka svog nagoni na skok, koi ona 'oće!

20. Uzrok bude diobi — i ovaj najpoglaviti — kad se sva braća požene, pa ne gledaju, ka u prve zemane, ko je od koga i kakav je ko, nego dovedu u kuću žene, kujetine od napake race. Braća ka braća porečkaju se, pa se i pomire. Oni se baš ne bi nikad podjelili, da nije ženetinà i neva skota. One uvijek svaka svome mužu na đeverove lažu, jer noj nije stalo za tuđim bratom, kad nije nezina rođeni, niti ga poznaje za ator muževlev, nego ga uvijek krivo gleda: đe mu vidi noge, ne će da mu vidi glave, a đe mu vidi glavu, ne more mu viditi nogu, kao da joj je ćaću ubijo. Rijedko je naći dobru sna'u, ka i bijelu vranu. Ona sporadi đevera — pa još koi prćiju ima, a ova nema — mrzi osim nega djecu mu, ženu i sve negovo, da i pašće ima lovno, kad u'vati vakat, probi' će ga da će ga stati pomagana. Laže i punta danom i noći svom čoeuku:

upleskala, da se ne bi zere smješalo šenično. Ona, kad bi preda ni vrgla, razrezala bi kruv po polak: ječmeni kraj metnula bi pred muža, šenični pred svog prijana volara.

ovaki ti je, 'naki ti je. „On bi rada, da ti ňesi ni živ, pa da e onda sve ňegovo. A baš i jest, kako on svačim zapovjeda i od svega se odazivlje svađe, da je on, i niko, neg on gospodar, a ti, kal da se ňesi ni rodio o'đe. Drže te, ka mulca. Kukavče, nemaš ništa, neg što ono proždreš. Ŋemu je u ruci sve, a kom je u ruci sve, onom i u guzici. Ŋegova žena, ka gospoja pri meni, na ňoj su uvijek novi vilari, a ja nemam, za što priečke da uzmem, da ovo opaučinâ popriečam. Vidiš li, crni kukavče, ňegovu djecu, a svoju? Ŋegova ođevena idu i osjajata, a tvoja, kao da su ciganska pri ňegovini: golana su, bošana su, kal da nemaju čaće ni matere svoje. Čaće je nemaju, a mene majku imadu, koja, jadnica ja! govorila, a u vjetar pirila — ne poznaju me. A nije mi se ni prilika parabočiti kod čoeaka. Gledam juče: ňegova djeca ovu tuku i čulaju, ne dadu im vatri. Ovo se više podnositi ne more, što i svijet kaže. Ali ti nit se boiš svijeta, ni ruga, pa će te rugo najkašnje i sastići, kad nemaš glave. Imaš glavu, al ti je vrag iz ňe mozag počurlika, nek ti tako rečem! Nego protari oči od krmela, pa vidi, što tvoi drugovi rade. Šta im maŋka, što su se podjelili? Ne prose, đe im glava, tu im 'rana. Begenati su od svijeta, jer sami svojim žitkom zapovjedaju.“ — Sasvim, što tako ona ňemu deveti, još ne će brat na brata da mrzi. Onda, kad ne mogu nikako da ij zavade, počmu svaka svom đeveru na svog čoeaka lagati ovako: „Bogme, psue te on svakim rugom i veli ti, da si kutŋe žito nekud utrkmao“. A ona druga će: „Bogme, govori ti on, da si ti, niko neg ti, sve sam ispod guzice vino popijo, jerbo je osešlo dobro.“¹

¹ Ovaj slučaj dogodijo se je u Ostrovici, blizo za 4 kilometra od ovog sela, u kući braće Đuro i Petra K.: Ŋeve žene bile su dodjale lažući po dvojstruko najprije svaka svom čoeaku, ka i ostale, na đevera. Kad ňesu mogle dokoŋati im, onda ala da se laže đeveru na svog čoeaka. E, nije kud kamo, ta braća počmu se ružno gleti, pa neđe u polu Petar Đuri reče: „Brate Đuro, šta ja tebi činim? Ništa ti ne otimlēm. Bog nam je dao, da moremo komad kruva izjesti, pa zašto na mene iznosiš svašto, da mi gori obrez od svijeta?“ A Đuro ňemu zakala se kleti i živa boga žderati, da nije ni poumijo, a kamo li što reka, i od koga je čuo on tu laž, pa da rade zavaditi ij, jer da ne mogu podŋeti, da žitak usprav im stoi i da napretku ide. Onda Petar veli: „Bogme mi kaže žena tvoja“. A Đuro će: „Bogme i meni na te tvoja odavno svašto petlja, a ja ti ne mogu udariti u obrez za kazati ti.“ Kad su to već doskrozali, od koga potječe mržŋa bratinska, „i kad ňima nije stalo za nami, za tuđom braćom, valaj ne budi ni nami stalo za tuđijem sestrama. U ňima mora da ima zla krv, koju vala istući, da ne dodjava ňima i nami.“ Onda se dogovore, đe bi primamili za

Vidi se, da dok se god braća ne požene, nema diobe. A jesu li se poženili, sve su dobro poželili, jer svaka bi rada biti uvijek maja, po da zapovjeda i krade. Kad ne može to da stigne, onda 'oće da se podjeli. Što zacervi u glavi, 'oće onako da bude, ne će da zna, što more dočekati i u kakvu potrebu će upasti. Sve su žene duge kose, a kratke pameti. Ali što nima ne ne dotječe, muž ima za nju, pa muževleva više vaļa jedna razmišljena, neg uievije' stotinu namišljeni'.

Pred diobu. Jedna rana, kad počme na kome tićiti se, ona se gnoi i raste po tenanu i istija; i onda, kad ne more daļe, pukne. Tako isto u kućami velikijem, kad se naume djeliti, prije na godinu dana počmu jedno drugom prkositi, jedno drugom zamjerati, jedno drugo kuditi i pronositi po selu, pa i na daļ. Udari neposluv, zapušte zemļe, blago, a inadom, kud god koe stiže, sreta. Kad ležu, kad ustaju, na ručku, na užini, na večeri, — to nema, nego se sječe sova jedno na drugo preko izma. Od rođene braće — bi rek, da su dvomaterići.

Kad u kući koe staro imade, udžaju se ostegnuti od diobe, ne će da uievijeļe stara roditelja, oli strica. Ali čim nogu taj stari iznese iz kuće, te nesu mu ni uši pokrepale u glavi, eto svakog gareza i inada, što su god oдавно koi s kim imali, sad kroz dijo bljuju. Zato i reku, kad staro je koje još u kući, da im je dotlen i sva sreća, te kad umre, da svu sreću odnese uza se, te u greb za nīm bacaju novce srebrene, da im druge sreće ne nosi. Onda 'oće, da budu svi stariješine, a sve žene maje. Ali ne more da bude tako. Kažu, da i među krmelje' se poznae, ko e stari. Svak ne može biti gospodar. Šijor ti, šijor ja, — ko će onda na vodu? Kažu, đe u jednoj kući

svaki svoju isprakļečati. Kako bi, što bi? „Ako ij se samo i zeru dotaknemo u kući, sta' će ij bugaraņa, pa će se načetati komšije gleti: koi je đavo“. A kako su imali podaleko stan od sitnog blaga za puškomet puta, onda pošalu obe, da idu pomesti po pritorku đubar. Odu one, a oni jedan po edan nazorice za nima. Kad su došli, uvede svak svoju zajedno u jaru, pa o' tud, od ovud: udri de po nima do mile voļe, dok god nesu ruke i noge sustale. Tako ij puštiše malo žive. „Ajte sad kući i opet laž'te na nas jedna drugom“. Jedva se ove nakakorotiše i odvukoše kući, podbočile se, kao da žale nekog, kad umre. 'Ramļu, nakrivile se, došle su kući, ne kazuju nikom u selu, kao da ništa nije ni bilo. Ma nije se više čulo nikad od ni', da će koja za kim što o' salen začakulati, nego braća i one ostaše u miru sve do svoje smrti. A bi' će, ļudi da su u nima ubili onu zlu krv, što im mira nije davala, pošto su kašne postale dobre, ka kruv, koi se ede. „Ženu tuci vavjek. Ako je tučeš pravu, to — da ne skrivi, a krivu — zaslužila je“.

ima polak čeljadi pametne, a polak manite, da je tu dobro, i svega da imadu, da se podjeliti ne će nikad, jer oni ludi slušaju i poznavaju one pametne, što im god zapovide: ne kori niko nikog, ne gledaju, kud je što prošlo, nego svi mirni budu, ka jańci. Tako složni u posluvu svega imadu i sve im u ruku ide. A đe su u kući svi o'lice i avanice i mudraci, pa izgone najmańi račun kutńi, kud je otišao, tute zlo i naopako. Dokturi svi 'oće da budu, a nemaju u ruci ništa gotova, s čim bi mogli zapovjedati, nego kad se podjele, e onda misle, da će Bog zna šta oni steći i učiniti.

Na ńepi se naćin ti mudraci ne mogu rastati, nego vańa jedno drugo da nanora na to. Onda inadom bez stida. Daklen najprije inad, pa inad. Jedno drugom besjede love, pa i bijeńa bude između ńi'. Kako nose perćine povelike, da u đekoji' po plećima dotiće, tako jedan drugog rukami ukoći iznenada za ńi, pa tegle se i vodaju đe tamo, đe amo, ka tuke, kad se podave. Drugi dođu — i žene — ij rastavńati, ali ko može da ij rastavi! Oni su jedan drugog ćapali, ka kńeštima, obadvema rukami, pa ne će da puńtaju. Tako se vodaju i vodaju, prirenu ciko glavu glavi, pa se sagnu do polak životu. Žene i đeca oko ńi' krive se i końupaju. Kogod to ćue i vidi, zamjera, Boże saćuvaj! To se zove: poćupali se. A ne, da se biju. To je obićaj starinski. — Kad im više sustaju ruke, onda veli jedan drugom: puńti ti mene, a on ńemu: puńti i ti mene. Onda na edan ma' malo po malo jedan drugog puńte. Ostane na prstije' za nokata dosta dlaka. Šutradan, kad se ćešńaju, zna se, kako je jedan drugog teglijo, da na ejele biće ćešńal iznese.

Posle već psuju se, jedan drugom svańto, i što est, i što nije, govore, pa se dojme do žena, jedan drugom govoreći: da je nije pońtene ni uz'o, da mu je djecu drugi pogradijo. Tako kad se popsuju, ne će sami muńkići, nego ako ćoek ćoeka (t. j. brat brata) psue, pomańu im i žene se zubati. Ne će nijedan reći ńima, da muće, nego ij zovu još u pomoć. Inad jedan prestani, drugi spopani. Ostale konńije, što ńesu od ńeve role, nińta nego deńńaju, govore među se: „Neka vas vrag nosi! Dosta je vańe sile i bilo. Tako Bog 'oće, da postanu prońjaci“.

Ajde, inad prestane, kad koe jelo brže bońe prońdru, i onda okrenu glave jedno o' drugog, ni ti bi pogleli se u oći. Posle jeđńaka raziću se kud koe, niti jedno drugom kazue, ku' će. S kim se god sastanu, pa dok se ne rastanu, jedno drugo kudi i pita, kako će se podjeliti. A onaj, ka i svaki, nevjeran je na kuću veliku, đe imadu svega, pa bi je rad sporediti sobom. Zato ne će reći tijem: „Nemoj“

brate! Gon' k vragu dijo! Ta vidiš li, ko se je god podjelijo, sve je dobro poželijo, pa nema ništa“, nego ga još uči, kako da svog parta ne pušta, i što ga ide. Još mu se obetae za svijedoka. A ovaj onda još više pohjesni, jer sazna, što prije nije zna'.

Tako dan po dan prođe dobre, dok žito najprije ne podjele.

Oni, koji se vavjek u kući inade za malu stvarčicu odavna, udžaju se ne podjeliti: izkale volu jedan na' drugim, tako i prođe; poposvire, pa i za pas zadiju, jer vele: „Đe je čelâ, tu je zuke; đe je blaga, tu je bleke; đe je ljudi, tu je kara, po prirodi sve se stvara“. Al je naopako onđe, đe nikad nije bilo inada, pa na jedan put očepe. Tu lako, pa nikako ne dolazi mir, nego dijo odma'.

Dioba. Sami najprije podjele žito, koe od davnije davnina djeli se na čelad, i to ovako: Ako je u kući šest braće, svakog ide po tovar, pa bilo muško, o žensko, ili djete u koļevci. I onoj, koja je noseća (kuļava, ili ti zbabna), pitaju od ne nezinu košulu, koja je onlika duga i široka, koliko i ona; kad je donese, ona je sašije, kuda je god šupla (prorezata), onda joj muškići naspu punu žita, da se sve i u rukave naspe. To se dae i namjeni za ono dijete, što je u ņoj. Ostalo po čeljadma,¹ kako je rečeno, djeli se sve, osim boba, šenice i grâ: to ide po breĳe': svakom odjeleniku bratu osim djece jednako.

Kad se odaspe svakom svoje, odma' i kuće podjele: izmjere svakom svoj budžak, đe odma' brže boļe u ņ zbijaju sudove i kovčege i svu svoju bagažu, što je ima, pa odma i verige pripremi, žlice, zjele, bakre i bukaru. Čim se vatra zasja svaka na svom ogništu, već se je svako podjelilo i razrodilo: od braće rođene postaju konšije. U jednoj kući i od jednog dima po 6—7 ij bude.

Za neko vrijeme pregrade bačvami, oli podignu mali zidić u suvo, samo da ne može jedno u drugo glet, dok se ne provide i ne ustabelaju, pa ne doziđu do šlemenâ. Ali do šlemenâ je visoko od zemļe, pa tako, kako su odma' navršusili, oстане, da im se dimovi sastaju. Je li edan naložio vatru, svijem dimi.

Onda red dođe dijeliti zemļe, koe najprije izmjere na uža, da more izaći toliko parata, koliko ņi' braće ima. Mjeri se u šir i uz dugulj.

¹ U jednoga brata ima jedno djete, on i žena, to su troe, onda ņemu tri tovara žita; a u drugog brata ima šestero djece, pa i nejačke, on i žena mu — dvoe, to ij je u sve osmero, onda ņemu osam tovara. Toga zato prigovora nema, jer je od starine tako, đe se ko rodi, vaļa mu dati provižjun, nit se to more ukinuti nikada. Često se čue, da se kuće djele, a najviše na zloj godini, ma tako žitom ide.

Ako je *đe* što kraće, namire širinom, ako li je vrletnija zemlja u jednom komadu, onda učine dužu i širu. Kad su sve izmjerili zemlje, onda vinograde i vrtle, pa ograde. Onda učine ždrijebove, *đe će* koga zapasti,¹ pa o'da idu od zemlje do zemlje. Tu stanu svi, i dva povedu svjedoka. Slamke vade i bacaju na zemlju, svak svoju pozna, bez inada, *đe se* baci, odma' meće po prvašnoj mjeri cijle i ostale grede. Tako sve ostalo rade, dok ne podjele. Udžaju se pogoditi bez ždrijebova među se.²

Kad su podjelili zemlje, onda blago sitno kutne (ako ga ima: jer *đe* *prčija* u svakog, za kuću se ne *ćabi*, imala, ne imala). Blago sitno ne djeli se na *čelad*, ka žito, nego po ljudma, ka i zemlje. Blago se mješa boje i gore, mlađe i starije. Čoban, koi pase, *ćemu* nema izvrštine.³ Kad se podjeli već sitno, onda krupno. Ako je šest volova, a šest braće, onda zna se: svakom po jedan. Da bi *bijo* koi bolji, a drugi gori, onda štimaju ga, pa doplate jedan drugom u novcu. Ako ima šest braće, a četiri vola i parip, onda štimaju *ćega* i vole, pa onome, kome ne more izaći dijo, doplate mu, koi 'oće novce, a koi marvu. Tako sve stvari, što kojemu ne more doćeći, izplate u novcu, ili u čem drugom za onu cijenu jednaku.

Avlije i vrtle najkašnje dijele. Na edna vrata ulaze i izlaze (pa bila od kuće, ili od avlije), dok ne probiju druga. Ma to se brzo

¹ Ždrijebove grade od dugačke ražene slame. Koliko braće ima, on'liko učine slamaka. Svak svoju zabiloži, te u česovu poćavu metne i miješa. Mjesto slamaka sad meću u kapu šolde, te svak svoju zabiloži, kako 'oće. *Đe se* god na koi komad doće, onaj, koi nosi, trese kapom, a edan uzimlje, da ne more gledati, koju će, nego s reda. Šolda se baca na zemlju, onda je poznavaju i *ćilaju*.

² Ima, da zapane drvo jednoga na drugoj zemlji, koga ako je isti sadijo, onda *ćemu* i pripada, pa on uživa drvo kao svoje, a drugi zemlju. Tome nije drago, čija je zemlja, da je tuđe drvo na *ćnoj*, a onaj ope' za dešpet ne *će*, da mu ga cedi. Kako *će* ovaj jamiti ga se? Domisli se, te mu uvijek podkopava žile i guli š *ćni* koru, dok se god ne osuši. (Vele, da mjeseca ilištaka provrte ga toližćakom do pō debla pri paću, pa u tu budžu naliju ulja i kvasine, začepi klinom dobro i zasjeku, onda drvo da se osuši. To udžaju uraditi za dešpet, sve da mu 'oće i da proda onaj, čije je, jer ovaj se ne može pogoditi, pa onda veli: „Šta *ću* ja držati tuđi perćin na mojoj glavi?“)

³ Ako je brat čoban, i ako su ovec kutne, te koja ga dopane, dobro da dopane, a *prćijanskije'* mu niko ne otimlje. Svaki čoban ima blaga od *prćije*, koe su mu svaka ovec za dvije ostale, jer on *ćima* namiče i dae, čuva *ćeti* od ugrive, zimi po gotovu od svašta, i soli im *ćešće* dae, neg ostalijem.

radi, jer svak se želi svojim vratima zatvorati. Kad preziđuju avlije, polak jedna banda, a polak druga troši. Ne čine odmah zida velika, a zgrade dračom. Vrtle po dokonosti preziđuju, a svak svoje uskopa do čila unjerena, kamo se učini gribla do svakog međaša. Ako ima prostorije, mal po mal preziđuju: ako li je mali taj vrta, onda ga ne preziđuju nikad, jer kad bi našli tolike grede, zakrčili bi zidovi zenlu te se ne bi što imalo u malog vrtla kopati: onda bi upirali prstom, ko god prođe, pa vidi, i rekli bi: „Vidi prosjaka, na kakve su djelove sašli! Ako ij je svađe po ov'liko dopalo, onda da sô siju, ne bi im bilo dosta, da obroke osole“. Zato im vrtlovi stoje, ka i zemlje oranice: jedan uz drugi. U iste ni' na edan prielož i ulaze.

Robu kad imaju, svakom je svoja, pa u koga bilo više, ili mañe. Ako u kući je bijo čaća i mater, pa nesu davno umrli, ñeve ostane i robe.¹ Tu robu iza čaće i matere zovu omrtvinom, koju, ako se nađu braća cincari, podjele sestrama među se, a najviše tu žensku robu dadu sestrama, pa one kako im drago, jer nije lepo viđeti, da pokojne matere robom o'li se tuđa čer i sestra: Neke se među se za ñu pogađaju. Ali ima sinova, da bi i ženu u tu robu obukli, što nastaje posle od tog svadña od sestara, pa bile cure, ili pondate.² Zato ne mal svaka braća sestrama dadu, što je god novije robe, da nije u kući nikom na očima. Čaćinu, što je novija, kako prekroje, oli dadu kome u poslenike, da odradi kad li, tad li. A staru, što je god ostala i od matere i čaće, podjele prosjacima.³

To je sve lepo, kad se braća pogode među se izim dijela. Ali ako se ne mogu složiti, pa neki 'oće ovo, neki ono, onda ala da se poteže po sudu. Sud šta će da uradi, nateže vodu na svoj mlin, pa im reče, da to ne mogu oni tako na provale gale (?) suditi, dok prije ne idu viđeti. Sad najmañe 'oće se za komisiju i za mjeraca kesa

¹ Materine udža biti na kovčegu, još što je kao mlada uza se doñela, jer svaka žena štedi robu, a najskoli stariješica, jer ne more od radne kutñe, da se sili. Tako na ñoj je uvijek staro, man da od godine do godine, kad na ispovjed pođe i crkvi, onda da se probuče.

² One, kad god dođu braći, poznadu na snajami svoje pokojnice odoru, pa uzda'nu i zaplaću, a ne će da kažu, zašto, nego kad pođu kući, reku braći: „Je li pravo, da naše majke deru robu Bribirkuše i Kistañkuše?“ (oli oklen mu drago da su te sna'e, po selu, iz koga su, u lutini reku im tako).

³ Kad daju nanjene, da ti mrtvi, koi su robu tu nosili, da više ne dolaze nikad na san. Makar da čelade koc umre u kući, pa osim stare robe udžaju koi komad i novije prosjaku dati, da mrtvi ne bude dolazio više na san, nego: kako s oka, tako i s umi.

dobra novaca. Zgledaju se oni među se, sud vidi, da oni za to ne će trošiti, te za jamiti ij se odbaci stvar od sebe, a metne na ljude, da im sude.¹

Braća onda edni po jedni idu krijući (prokradaju se) tijekom zvanijem „dobrim ljudma“ po ņevu (a po sudsku „obranici“), koje banda ta i ta podmićuje.² Oni, koi ņesu primali mita, ņevu sudu malo ko bude kunten, nego onda trećega odabiraju, da ěvor prekine.³

Kad utanaće dan za suditi, onda se pripremi pečena i varena (i najviše na krěma' seoskije', rijedko kod kuća sudi se, i to zabiju se, da k Ćima ne more niko doći ni ņeve posle gletiti). Tu dođu svi, koi se 'oće da djele. Dobri ljudi i onaj, koi će pisati šetenciju,⁴ sjede pri kraju stola. Tako za punijem stolom pije se i vraja se do mile voje. Na sopri (stolu) bude, ka na Božić, oli krsno ime, da ništa ne mańka. Pije se i napija se: „Zdrav, brate! Svadili se, a ne omrazili se!“ Drugi mu odgovara: „Da Bog dā!“ Tu se ne divani o dijelu, nego se samo pije i ede, razgovara se: da će je braće, tu je i dijela. „Na nami ni postalo, ni nestalo! Kad se ne možemo složiti, boje nam se podjeliti. Ne moremo se složiti ni za dijo, za taj naš mal, koga bi što išlo, daklen evo tije' dobrije' ljudi, pa neka sude pravo, pa Bog im i duša i par opanaka!“ Ljudi na to Ćima odgovaraju: „Mi znamo dobro, kako stvar stoi među vami. Prvine ņesu, da mi žitke dijelimo. Dosta smo toga pro glave prevrgli, i na nas se niko nije potužio, pa ne ěete ni vi!“ Onda ta braća, kad to ěuju od ljudi, svaki se uzda, da će za ņ suditi: voli sebi, te ala da se nagoni na vino. Posle ti dobri ljudi reku: „Prijeteli, dopušteńem, da nas dva izađemo na dvo', da se teke razgovorimo, da

¹ Koima dade u pismeno zapisato i dopušteno, da ljudi oni Ći' napravljaju i nagađaju, koe obe strane žele. Obično se metnu dva. Ako se ne bi mogli složiti, treći onda da se izabere, kom se sud ne more pa ni s jednijem advokatom pobiti: ovako stoi zapisato na dekretu, kojeg sud Ćima ispušti.

² Ti ljudi malo koi da ne će primiti mit od jedne i druge strane, pa onda predrape kako god, da budu ti odjeńenici kunteni, jer svaki misli: reći će za me, jer ga je podmitijo, pa se ne nadaju krivice od Ćega, pa makar kako suđeno bilo, budu kunteni.

³ Svakom tome plaće daju talijer kao nadnice, a iz debande što im tušnu, to je baška.

⁴ Onaj, koi piše tu šetenciju, ne smije bit podmićen, jer drugčije ne more pisati, neg onako, kako ljudi izgovaraju, niti to smije znati iko osim dobrije' dvaju ljudi i onog, ko piše, dok sud posle ne oglasi, o ěem će biti riječ.

bude svakom pravo učineno. Kad je došlo do nas, mi ne ćemo držati na sebi sporadi vas božijeg proćesa.“¹ Na stolu svi ostanu, za niina ne smije niko ni pogletiti. Tu vaľa da čekaju, te jedan drugom podastire ĺepi govor, uligavajući se pretvaraju se 'nako pjani, da malo što se i ne ĺube (a ne bi se ni Ĺuditi, jer kažu: Pjana neva ĺubila đevera), malo da ne i zaplaću. u koga je meko sree, jer će jedni reći: „Da se sad našem Ĺaći dignuti iz greba, pa da vidi, što se radi od nas, ne bi Ĺijo živiti na zemĺi, nego bi se ope' povratijo u greb, jer ne bi ima' na Ĺem stati“. Drugi će: „A ne bi on ni dava', da se cijepa njegova muka tako lako, a nami nije stalo za ovijem, jer nesmo stjekali ni kuća zidali, nego sve jadnik on. Zato nas ne boli sree, što se raskomadava sve“. Ostali opet će: „Bacimo to na bandu, ne pretresajmo niĹije' kostiju! Bog mu prostijo, i on se od svoje braće odjelijo“. Neki će opet: „Imao je šta on da djeli.“ U tome zamuknu svi s tom besjedom.

Ti dobri ĺudi dođu.² Oni (*koji se dijele*) sami znadu sve, đe im je i najmańi bokun Ĺev, te od jednog do drugog sve obađu. Od tije' prigovora nema, kad su se sami prekrpili i kad je niina pravo, dobrijem ĺudma još pravije, maće brige im. Daklen dođu i na guvno, za kog se gonaju, svaki bi ga rad imati.³ Ti ĺudi obađu ga

¹ Izađu ti dobri ĺudi zato, đe im je navalilo pišati, pa pišajući sude i o niima divane, što bi i kako bi. Onda sjedu, đe paleći lule, oli cigale, šapore, kako bi i što bi. Dobri ĺudi još su na dvoru, ali oni znadu, o Ĺem se ovi gonaju, a ta sva Ĺeva pravda, za što Ĺekaju ĺude i Ĺine trošak, ništa nije, nego jedna malica. Oni se sami najprije počmu djeliti, na svršetku zaradi malo stvari stanu i zapravđaju se. Da bi za što — sporadi guvna! Svak bi ga voĹeli sebi. To dobri ĺudi vide, što je i kako je, da su svi petĹanci i da su moždeni za trošiti oko ni', te da mogu još koi put nabiti bokove muktiša kod ni', dok je taka zgoda kod budala, koi dobrovoĹno daju, onda među se utanaće, da vaľa im reći, da ne mogu još suditi, dok boĹe ne promisle, o Ĺem se gonaju. Braća ta svi poviknu u edno grlo: „A da, a da! Tako i treba! Bez viđeti dobro stvar ne more se suditi. To nije kao iskrenuti iz vreće, oli ka kad se prodaje bakalar, pa po što je, po to je“. To i oni za to odgađaju, jer svi misle i drže tajno, da će boĹe ĺude za se okrenuti. I tako svak sebi do drugog puta.

² Drugi put dođu bez da ij ko zove (priteže ij Ĺeva sopra: đe boĹe, tu duĹe, a da je zlo i na 'pako, trsili bi ga se odma'), zna se, osmi dan.

³ E, nije, šala, starinsko guvno je sretno, jedno, što je gotovo, i koi 'lad oko neg je! a drugo: 'vale se, da je to guvno dosta žita vidlo na sebi, pa koga zapane, da će i u napried (džaba to, ali vaľa imati snopĹa!).

i izmjere¹ Eto ij ope' među braću. udare dlan o dlan i vele: „E, lako ćemo“, i: „Učini' ćemo, da ne će biti niednom krivo“. Ti kućani ili ti tobožnja braća veseli, zovu onda lude u kuću. Za nekoliko sprema se te ponesu, što je potreba, pa će š nima ope' na krčmu, da svrše sud.² Kad je priškrba' se blizo mrak, dobri ljudi zovu onog, koi je ročen, ka i oni, da zapiše nevnu šetenciju (koju niko ne smije znati osim ni' triju). Kad je zapisalo se, onda se povrate ope' na sopru, ma treba da dođu veseli. Kad ta braća opaze vesele na tijem. i nima je drago: znak, da će biti svijem, kako oni 'oće, što vole sebi, jer su ij podmitili. Tako posle još nekog nabiranja, što ne vriedi ni šupla boba, razidu se. Onaj, koi piše rečene šetence, mora ij učiniti on'liko, koliko ima pravdača, i suviše jednu za sud.³ Šetence od djelova i dobrije' ljudi pošalu se na sud poštom, oli ljudi odnesu svojom rukom predati. Sud, kako je rečeno, jednu ustavi za se, a druge pošale pravdačima. Čim pravdači prime, trču jedan po edan štiti od špacka do trgovca; ne vjeruju se nikom, te će najkašne i sucu otići. Sudac isto kaže, što je u noj, ka i oni najprvi špacko, što je razbulao: da ono guvuo, o čem su se gonali, da imadu svi uživati ga i na niem vrći, da im mora biti u komunu, kao i prije što je bilo. Šta će sad biti? Onaj, što ga je čijo i za nim gramzijo najviše, najžalije mu je, a većini je drago, da neki od dragosti bacaju kape u vis, a taj 'oće opet da razvali šetenciju. On to bi, ali ljudi su zapisali: ko bi se usudijo reći, da nije kunten nevnu sudu, da ima platiti globe 50 viorina. Po vr' svega toga ide sucu. On mu kaže: „Moj dragi, što ću ti ja sade? Da se nesu ni' dva složila, onda bi treći sudijo. Ja ti ne mogu ništa učiniti. Vi ste lude i pitali, da vam sude po vašem običaju, kako vi znate i oni“. Kad taj vidi, da nije moguće više ništa, umukne i on. Dura i dura za neko vrieme, te

¹ Misle se u sebi: „Bože moj, budale li su! Ne dopada svakog ni lakat na četvrt!“ Pa onda zapale lule, oko neg šeću, plućaju i kašlju, sve da nesu nazebli, namignu jedan na drugog, te će na kraj: šap! šap!

² Zasjelo se je ope' đegod na sami, pije se i vraja se do mile voje, pale se lule i cigali (tako na izmaku sve i oni, koi ga nigda nije u zube metn'o).

³ Buli se na svaku pribiju po vriednosti one zemlje, oko koe braća lome pandžu. Ima ij po gradovije, koi te šetence prave, a vidi, da su ovi, što se pravdaju, neki zaprdenci, onda im reku: ide bula toliko i toliko na onu, što ostaje kod suda. Ovi dadu novce, a taj špacko (koi bi težaku svaki boga odro) š nima u škašelu. Bilo je lani i proćesa velikije' zaradi takije' varancija kod okružnog suda, ali bi isto ostajali pravi ti špacki.

za ne sastajati se više s braćom, i da kokoši ni krmci űevi ne zoblu zobura, kad vrše, onda učini sam po sebi guvno na svom dijelu. Kad to vide ostala braća, onda svi jedan za drugim vele: „Kad on ima svoje guvno, ima' ću ga i ja“. I tako se umire. A ono, o kom su se pravdali, stoi i stoi puno godina, da zaraste u ledinu i u kupinu, koe malo po malo u kasna doba jedan, koi je najbliži űega, mal po mal pošea ga i ostane za ű, oli, kad se braća izmire, jedan drugom doplate u čenu, pa ga űčine u vrta'. A ima tije' guvana, da stoi i 'nako, na űem narasla kupina i trńe, pa se zove ničije.

Jesu li se braća odvrgla jedan od drugog, onda i sestre traže od űi' svoj dirit; ako su one pomrle, onda űeva djeca, oli oni, ko je uz'o ćeri od tije' sestara odjelene braće.

(Nastavit će se.)

Vrbnik na otoku Krku.

Narodni život i običaji.

PIŠE IVAN ŽIC.

P r i r o d a.

(Nastavak.)

Bile.

Ne znan, će bih, ni kako bih. Ne znan, će bin počel prija, ni s koga kraja. Kud se gernen i obernen, po zaroku i po venu, sve je pelno *preloga, trav, derv i stabal*. Okolo mene raste sila božja 'sega *zelena* i sekakova *zeleniša*. Prija bin zbrojil vlasi na glavi, nego 'se, će okolo mene raste.

Kada vidite ki god stari zidinu (najviše gromaču od staroga mesta, dermuna, verta, nerizi) i staro kameni po zemji, bilo živo, al mertyo, ima to li na sebi, zadoćat (obličit) 'očete na nien nikakove bele ali černe maće (krpice), sve su na kolo, veliki kako šold, batakun, talar, kolunat, ali k'o ti dlan od ruki, kadigod su još i veće. Ne znan, kako vi zovete, mi nien govorimo, da su to *lišaje*. — Moja mat speče v leti kruh. Ako ga ne razplata i ne beškota, nego razgerne, da se ohladi, ter još malo vjačna spravi va vernu i obisi pod gredi na kućicu, do dva tri dni njoj se pohabi. Kada ga 'remo odlomit, da ćemo pojist bokunić, 'se konce se po nien potežu i biva mekek, kako da je kvaren (ganamo mu, da je star, kruh nan je zastaril, seda već nî dober za jest"), ima nikakov osobojni voñ i je ko ti malo sladkast, pod zubmi i v ustih se k'o ti maže. Više puti, pokli zastari, obelče se va nikakove sive ali černe dlačice, ves biva kosmat doliš (nasvalito) po pukotinah, kadi je razpucan. Ni toga nerado jimo, grusti nan ga se dat v usta, žač je plisniv. One dlačice po kruhu, ono je *plisen*. Viste l' lajno ali gnoj i druge stvare, ke niju, sve je plisen obladala.

Na gnoju, pokla dežji niku doba lefa, kada su hladini (ni teplo ni zima, nego moča, dežjevo vrime), vide se k'o ti male klobučice

na debelih ali tenkih stebrićih, ke su nutri šupje. Ozdola imaju ni-kakove k'o ti pretničice ali kožice 'se je'no do druge, k'o ti da je je niki razpillil. Berzo pridu, berzo idu. Mi je zovemo *pečurvi*, *pečurvice*, *pečurvini*. (Jedna je *pečurva* ali *pečuri*, *pečurvina*, *pečurrica*.)

Nič zeleno raste po kamenu, po zidih, dervih, po zemji. kadi je hlad i moča (umidno), po dnu mora i okolo mora po stenah i valometih, pek po kalih i lokvah ter kajuzinah, zdencih i gustirnah. To je veće nego lišaje i plisen, a' nima per, k'o ti prelog, nego guste zelene končice i vlasice. Po čen raste, sve pokrije, na ničen dodar i dela škodu juden na travi po dermunih i lazih. Ne znan, kako vi tomu diste, mi đimo *mah*, *mašina*.

Do sedaj sen van, drago moje (kako dijaše nigda niki), pokazal malo, seda homo na malo veće. Po putih, po klancih, mestih, vertih, krajih („kraj“ mesta je ono, če je do same gromače) pokraj puti, nî, more se reć, kadi nogi položiti pred *prelogon*, a najviše ga je, kadi ga je najmeñe tribi: po vertih i mestih. Dodija najveć ondi, kadi ga judi najmeñ žele vidit, a nigdire mu se ne raduju. *Prelog* je 'se, čegod ni drago juden da raste mej sivenun intradun, bilo li, ne bilo za jist (zač je li preloga, ki se ji, ali koga živo ji, ma ćemo to malo deje, tamo doli kadigodare pravit drugdi).

Trava, *travina* je li prelog, ma ima va zemji žili, k'o ti vlasi, a gori zven zemje stablica na členj i uske delge pera na kraji na puntu. Ne zamirite, da govorin po drugoč: *Trava* je *prelog* i *prelog* je *trava*. Jošće govorimo i *preložina*, *travina*, *nikakor prelog* (kada mu ne znamo imena). Prelog se zove trava, kada je va dermuni v pašišći, v nerizi, v umejki, ali na lazi.

Nič veće od travi, ima trak od derva, v zemji ima žili, dodar i kerj ali bus (ako ni pravo dervo), to dije ze zemje hita ven mladice, mlaje, kiti, kitice i peri (zovite, kako van drago, o' stran pera je 'se je'no) — to nič van se u nas zove *germ*, čodo njih za-je'no *germi*, *germoci* („se golo germovi“). Po 'non, česa je najviše va ñen, zove se germ: *ostružina*, *gložji*, *ternovina*, *grabror*, *hrastor*, i tako naprid, ako je od koga drugoga derva: *dren*, *jesen*, *judina*, *žestila*, *kroslipina* i još. Z germa more človik zgojit i stablo, kada ima v zemji kerj, ako mu ga zločest čovik ne posiće. Germi rastu po komuniadi, dermunih i umejkih, va krajih, po nerizah i zapušćenih mestih, ter po slizenicah (ovo van je nahitan kup kamena va srid mesta; judi ta trubčinu načine, ako je v mesti čudo kamena, a malo zemje, da budu imali dosta gelboko oraće). — Sekakovo „šmračji“

(ne debeli mladice), ako skupa raste v jenon velon germi, zove se *loza*, *lozina*, *loz*. Ovajsta je najviše po poju, v nerizah i kih god dermunih ter krajih. Va noj je najviše ostrugi i gložja. Nuter se ne more z rukun i sikirun, nego se mora zet rankun i š nín pokosit, a za tin zikopat, ki će ju zatert. Dobro ju je vežgat, neka zgori, i ovako se utere, ma ostrugu je teško skorenit. Loza i prelog, nasvalito va krajih, zove se i *živad*. (Lozu ne pušćaju ni travina, blušč, hmej, brestina, černi i beli glog, sparožina, kadi ter kadi tetavika i ošja sparožina.)

Nit je preložina, nit je germ, a nî ni lozina; raste toga čudo zajeno, ma seko ob sebi; — na nikih mestih je toga jako čudo, i kadi se zakoti, dela škodu; kada je to suho, ontrat je rejava, k'o ti zemja, a drvca ima, k'o ti zbičji; pera su tomu porejeni na dvi bandi, 'se od verha do dna; doli su najdeje, gori najkraće; seko pero je još na gorioj bandi i dolinoj ke tlon nastrizeno: pari se da je k'o t' je'na pilica: dokla je to zeleno, smerdi i govore da bi od toga bolela dodar glava, ako bi šel človik na 'no leć, ali brime onoga nosit: žnate l, će je to? *Paprat*, *papratina*.

Čegod ima v zemji kerj i debele jake žili ze žilicami, a zven zemje dervo i na kraj nega kiti, kitice i peri, mi zovemo *stablo*. Kadi god je prilika, judi ga goje. Stabla su po dermunih, umejkih i dvorih *dervä*. Nih nî tribi sadit ni gojit, nego malo prigjedat, da je živo ne rujina. Ako čovik dervo sadi i goji, ontrat se zove: *stablo*, *žir*, *frut*, kada mu se ne će pravit pravoga imena; drugačije je: *ters*, *uliki*, *smoki*, *črišha*, *jabelko*, *kruši*, *sliva*, *praski*, *armelin*. Ma žiri goje judi jako malo. Najviše je ters, smokav, ulikav i črišan ter praskav, a drugih žiri je samol za četieu, samol da prave: i mi bimo mogli rast; nute se i govore, ma nî komu. Za varamenti nijako ni kadi ne. Najpervo je kruh naš svagdañi, a ki nima, kadi će mu urodit bokun kruha i hjibec palenti, ne smi za to malo zatert, stabla gojit, zač bi moral reć: imel sen malo, i to malo i to spalo, pokli sen zasadil stablo v mesti.

Brojite malo, ako bin bil lumeri pisal, bilo bi jih majkol jedena najst sorat onoga, će u nas raste, i seko, more se reć, malo dite pozniiva. Bih još, ma ne ću ne, ač bi mi opet mogel futer prit. Boje, da gremo na špaš.

Seda homo na prošet. Pasajmo po gradu. Nigdire niš, o' stran ako kadi na zidini vidiš kugod *broskvičinu*, ali *svičinu*, *mašinu*, ali *beršjan*. — Broskvičina raste k'o ti jeden kupčić. Mej kamiki va melti ima tenke žiličice; nima stabla, nego peri ravno gre ze

žili. Najpervo udela *šcut*, a na šcutu je pero, k'o ti na kolo, a kadi se derži šcuta, ondi je k'o ti isto stišeno. O' zgora je černasto zeleno, a ozdola belasto zeleno, po sebi ima male dlačice, za to je kosmato i k'o ti graupavo pod persti. Rožice ali cvet od broskvičin su modri i va vrime uža „poč zgora“ (to je: da se ze želi zmej pera dvigne k'o ti jena palica) i udela sime, se bojin da male mošnice. Kada smo va 'voj priliki, spomenut ću van još je'ne broskvičini. Ovejste su, k'o ti i perve, samo su škuro zelenije i gladki, nimaju dlačie, a cvet od njih je k'o ti zvončić li moder, i na palici va 'vih broskvičinah je mliko: to je je'na bela voda, k'o ti mliko, ka ž njih teče, kada se pero odkine, ali bus ziskube, ali ona paličina zlomi. Ovejste broskvičini se trefe li na kongod zidini, ma najvole rast na tlih va gromačini na senci. — Svićini imaju stablo čevjenasto i mehko, ter se lahko krši, kadigod 'oćeš, če je mlado; a če je ostaralo, ono se ne da keršit, nego se navine, a ne zlomi. Kada se ošuši, ontrat je tvrdo i sliči na žbičini. Peri od svićin je graupavo pod persti, a po sebi ima dlačice, ter se priimje za perst. Za sekin peron okolo stablešca su male male čevjene pupiće, k'o ti zernca. Va njih se udela cvet i sime. Svićini ne rastu samol po zidih, nego i va gromačah i i pod gromačami, a najvole bit okolo grada, blizu grada i segdi, kamo judi čudo pačaju, ali kadi su nigda judi bivali. — Beršjan raste po nikih zidih od kuć i po starih zidih od grada, ma ne splohon. Nega je i druguda po gromačinah i po stablih, a najde ga se i po tlih. Dvi sorti su beršjana: jeden je meši, ima reje pera i k'o ti cernije, kako da je starikov; a drugi ima veće pera i zelenije, kako da je mladikov. On prvi ima pera na tri kantuni, a ov drugi ima pera malo na oblato. Nego i ov, če je stariji, to ima pera sličnije onomujstomu. Beršjan počne rast ze zemje, pek se gjeda dvignut zgora, zato, kadi godare more, dela male žilice pod sobun: š nimi se derži, k'o ti stonožec.

Po gradu je i nekoliko vert, ma su malo na bandu od kuć do zidini. 'Oćete l', da vas zapejan tamo? Homo! Če vidite? Evo na, to su van *ožigavice*. Dokla su mladi, moru se pobirat, kuhat, posmočit i jist; kada su stari, za ne nijeden ne mari. Još je užaju samol kadagod kigod malodobri dica lišto lišto odkinut, pek onda udri drugoj dici po nogah i po rukah, da jih ožgu, neka jih serbi, da se češu. Ožigavica ima sobun ime: ona užiga, vajada je va noj nič, če ujida kožu. Ako su ožigavice veliki, ujidaju hoje i udelaju mihiriće na koži, kadi ujidu. Ja ne znan, š čin to delaju, ako ne da z onimi dlačicama, ke imaju po sebi, badaju. Tribi da je va njih

nikakov jad. — Blizu pravih ožigavičin rastu šenpre i *dibje ožigavičini*. Dica je zovu *kaškin strig*, zač udelaju cvet, k'o ti i kuš, a njegov cvet se zove strig, samol kaškin strig je čevjen, a pravi strig je moder.

Ma će smo se šli zaprit va 'v kantun? Homo ća, bižmo na Dverca, pak ćemo poč zdolu pod Keštel. Tako homo! Već smo na Dvercih. Pogjedajte va Kostrij, ter vas v oči bada. Viste l' malo one zelene kupčice? Ono su germi od *terna*. — A ono mej nimi, one struki od nikakove travini? Ona ima va zemji balice, k'o ti kunpir. Na protuleti počne „kazat uši“ (to su verhi od per), pek je 'se dvije ter narastu veliki, kadagod po pol sežna. Ze srid nih dvigne onda „samec“, „tepec“: to je k'o ti jedna šiba tenka palica, ma ni dervo, nego je metko. Na verhu udela k'o ti metlicu lipih belo modrastih cveti. One voñaju lipo, a travina voña mrsko. To su van *tepec, tepčini*. Prave judi, da su one cveti dobri za jist, ma jih nijeden ne jida, a pera li pobiraju i kubaju živu, da prostitute, prašcu, kada mu je tako ime.

Ne gledajte već ne va Kostrij, zač, ako i tenko vidite, ne ćete vidit niš, nego kameni i čegod zeleno, ma ne znate, će je. Homo rajše svojin puten, kamo smo nakanili poč. Pojmo mi lipo zdolu Dverci pod Keštel. — Pravite mi malo, ste l' ča obličili? Vidin, čudo. Ovo su svičini, ono su broskvičini, enamo su ožigavice, ovamo je beršjan, enamo su dibje ožigavičini. Gjedan simo, ćorin tamo, ali ovo, će seda vidin, ne znan, će sen obličil? Pera ima, k'o ti namrznani, jedno stoji kuntra drugomu na svih kiticah i predruških, dodar i na stabli. Kako se ovo zove? To van je *slizeňak*. — Će 'no se kaže z one škuje va gromači spod steni? Delgo je, kako perst, a široko za pol persta, sve je nastroženo i na kraj pera k'o ti naverćeno, kako da ima mali zeleni pučić. Od zgora je černo zeleno, o' zdola želtasto zeleno. Cveta nima, stabla nima, ne će ga nigdar imit, maj vika lintera, a ni ga nigdare ni imelo. Ovo su *ribice, ribičini*. — Eno je jedna rava, dela klasi, jušto se evo jeden kaže, kako je lišt. Viste l', viste l', ke zernea ima i ovsini (osini), ne bi rekel, da je nego žito, ni daj, ni zemi, k'o ti da je žito, ter to mi i zovemo *dibje žito, klasi*. — A evamo za gromačun, vijte malo, će je ovuda. Ovo su *želte rožice, kučice, turica, mačice, miščice* ali *mi-hunčice, tern, kozji srab, kaškini ožigavice, terputec (veli, mali, sridni), metijiva* ali *metaiva, dibja maružana*. Uh! već me usta bole ganajuć! Se bojin se, da se i van već po glavi sve miša. Dajte, dajte, habajte malo, berzo ću finit. Ovo je *slez, marubija (černa i*

bela ali *muška* i *ženska*), *fratič*, *ukrade bogu kašicu* ali *serčica*, *pelin*. A kada ćemo prit! Nis' mislel, da je toga toliko. Ma mušte! Svemu pride svoja smera, prit će i ovomu. Još malo, pek ćemo se deštrigat: Po valometih raste *ostra trava*. Ne pojte je skustve! zač ćete se porizat, pek će van kri teč. Još raste nad moren: *trava*, *lučica*, *ostek*, a do samoga mora, na steni, more se reč: *bersača* i *šćulec*. Okolo Gospoje (ovo je zelenica [gl. „Zb.“ IV. 2. str. 230. *Ur.*], a najviše je va űoj trava i pirika), eno ondi vidite one želte rožice. Vistè l', ko stablo imaju, kako da je germ? V jeno leto narastu tako veliki i usehnu. Nihove pera smerde, kada se povoňaju, čapuju se za persti, kada se prĩnu. Raste jih ne samol ovdĩ za Gospojun, nego i na Zgribnici i po žalih po druguda, dodar i po nihĩh mestih, umejkĩh i nerizah alaj mora. Od űĩh nimamo koristi, živo jih ne će, judĩ jih ne jĩdu nit űĩn za niš ne rabe. Skubu je po mestih, da ne pače intradi. Drugako ne znam reč, nego da je to nikakov preložina ze želtimi rožicami.

Vidite l' one sive kupčĩce, k'o ti bokun veloga klubka utka? 'Se žbičica do žbičice v ajer sterče. Po űĩh su male uske blede perca, a na verhu je k'o ti želta balica, složena je 'se od malih želtih rožĩci. To je *magriz*. — Sopeta vas moran druknut: pogjejte za gromaču, tamo je *ostruga*, *hebet* ali *hebetina*, *škrebut* ali *škrebutina*. Udela visoki palice, a po űĩh želte rožice. Pera ima sivi i kosmati ter široki, k'o ti zajiki. Ovo velo peri, ovo je li *škrebut*, ali *kaškĩni odela*. Na palici udelaju čudo pridružak, a na sekon pridružku su češĩini ali ježĩni, zač imaju po sebi badala. Nutri je tribĩda sime.

Još moramo malo puta prekoňat. Nut, prišli smo na Škujicu. (Ja sen mislel, da smo na kraj svita, a mi smo pre' dvermi od grada!) One bele debele pera na 'nih konopčĩcih, ke imaju po sebi badala. nimma para, da su tikvi, samo će nimaju onakovi pera. Cvet imaju belo želt, a k sredi kugod črnastu žĩlicu. Rod űĩn je k'o ti jeden mihunec od kusinice. Kada je zrel, onda je želt, a i on je o' zvena peln malih ternić, ma ne badaju. Čapajte jenoga v ruki! Pue! ššš—ce! Ste l' čul, kako je delal? Ž űega je sterknula nikakova vodina, i š űĩn su zileteli zerna. Provajte ga još malo stisnut! Več ne će da dela ššš—ce! Zidũžil se je, već ni nutri niš. Ovo je *tikvić*, *tikvičina*! — Greste l' s menun? Ako greste vi, gren i ja zdolu Brigon na mori. Ovo je *dĩblja blitrina*, *teta vika*, *kopĩta*, *orižice*, *orižĩĩni*, *rakijica*. — Eno pod Nodarićev vert na 'noj šajavičĩni rastu *višće*: pera imaju tverdi i široki. a cvet moder. — Ala gremo l' još malo

do poja? Ćete vidit, da se ne Ćete pokajat. Evo, na! Dije smo se inbatili na lipoga prijatela. Viste l' ga, kako je moder i kako je prignul glavu zdolu, k'o ti da ga vrat boli? Ovo je *laćun*. Onamo je *čerjeni laćun*. I on je obisil glavu, ma je nazad hitil pera i ne voña ni lipo, ni mersko. Tamo naprid je *dibji, koromač, preslice, sterkek, sikavec, (dibji, pravi, koñski, ošji), kozja meta, bele fijolice, dibja žetelnica, banestra, mihiriće, kroslipina, judina* i još bi toga bilo, ma pustimo Ća. Hvala Bogu, da si već jednuć finil, jur ti je već i doba. Nismo još na kraji ne, ma Ću vas kunpañat doma, a ja Ću poć sam, da vas toliko ne mantran. Ma hajte! Pervo, nego vas ostavim, da majkol Ćujete i zakapite. Ovo, Će smo gjedali, ne raste samol ondī, kadi smo videli, nego po svuda, a nasvalito po klancih, vertih, nerizah i pūtih po 'sen zaroku.

Za jist, za hranu pobiraju judi va potrihi, redko kada za-obid (jušto morda, kada ni zela) ovejste travi (*prelogi, zelišćini, zeleniš, zelenila, dibjač, dibjačinu*): *šćur, tućen, želtenicu (pojsku i tersovnu), beršaču, mek, ostek, šćav, poposke knigi, sparogi, blušč, fratersku sparožinu* ali *ošju, vešća, kromač, ožigavice, merkvinu, dibju lobodicu (lobod, lobodičinu, pravu lobodicu* goje na vertih; je'na i druga su 'se je'naki, samol dibja je samorasna i meña od prave), *vardicu, rigu, prave pećurci* (Ovejste su ozgora beli, a ozdola černi. Još je Ćudo drugih pećurav, ma se ne jidu.), *sikavec* (dokla je mlad; kada ostara, ontrat je tverd i jako bada), *hmej i pravu tertinu*. Morda je i još kagod travina, ma ni ne more prit na pamet, da, *dešeno i kiseličinu* (kiselicu).

Jošće jidu judi, ma najveć dica, sime od nikih germi: černe i čevjene glogoviće, planičiće, černe jagodi z ostrugi (čevjenih se redko najde), popriviše, drenulviće, kigod šipunićini od dibjega šipuna i klobučiće (šoldi) od terna. Stari judi prave, da kada je nigda bila mižerija i velik glad, da su dodar jali i nikakov „*grah*“. To van sličī va bižu, samol ima černi zerna k'o ti grašića, a i peri ima, k'o t' ova.

Veći paret, deboto sve, o'stran nikih simen, pobiraju judi i za hranu živu; ko se tusti va mošuni i daje svininu.

Sedaj Ću van pobrojit travi, ke rabe za likariju. Ma zapametite: govore judi, da je 'seka trava za svoju likariju, da gazimo po likarijah. a da jih ne umimo rabbit, zač jih nanci ne poznivamo. Donke habajte, za likariju rabe: *osop, metijica, slizeñak, bobovnik, babice, ušno zeli, kuš, dubčić, marubija, terputec, fratič, trava od posika, kaškini odela, višće, sperž, pelin, svićini, ribice, slez* (cvet i pera), *alteja* ali *pojski slez* (pera), *modre lućuni, svetoga Ivana rožice,*

dibja i *prava maružana*, *balis*, *kamamila*, *štermuntana*, *ožigavice*, *centavija* ali *centavrija*, *seno*, *ostruga* (mladice i žili), *bela bliti*, *prašci slez*, *dibja blitrina*, *hren*, *modrić*, *pera* od *zela*, *oriha*, *ulikve*, *žukve*, *praskve*, žili od *piriki* (i još od jedne travi, ma još se ne zna imena), *kora* od *jesena*, *ruta*, *tikvice*, *ješka*. (To je jedna pečuri, ka raste po nikih dervih. Pervo je rabila i za ogeu steknut. Nosili su ju od druguda.)

O' stran prašca, da prostite, za živo se malo skerbi. U nas su veći del leta ovce i voli po venu. Kada je vela stid, ontrat se vegañaju v mosunu. Va to vrimè daju ovcu, ako su spravili v leti, suho peri od smokve, mošnjini od fažola i otavu. Volon se daje još najradije slama od fermentuna (fermentunišće), žita, šenice, hajdi, prosa, sternišće. (Ma ovo redko ki udela. Kada je močarno leto, onda prelog oblada intradu belu [to je: žito i šenicu], pek se ne moru zet do tal, nego se požeñu na polovici. Ontrat se zeme kosa i pokosi sternišće, će se više more razi tal, osuši i spravi za zimu.)

Ako se daje ča živu zeleno jist, to je: *travina*, *beršjan*, *tetivika*, *sparožina*, *skroslipina*, *krušina*, *brest*, *kjen*, *vinuka* (peri od tersa). Jošće se daje živu: *muhić*, *tertina* i *prelog*.

K'o t' sen rekel, za prašca se čudo skerbi, ma se i mora, zač se pase vavik va mošuni (koci, kasali), a pojal bi, će bi videl. Nemu daju judi ves dibjač, ki i sami jidaju va potribi, i jošće mu pobiraju: *sterkek*, *podbel*, *orišec*, *želk*, *črivca*, *mačje selzi*, pañini od *tersa*, *ojnicu*, *ripičinu*, *prašču salatu*, *dibju želtenicu*, *svičini*, *ščulec*, *tepčini*, *preliparku*, *dibji petersimun*, *svetoga Petra kjuče*.

Če živo ne poji od hrani, ku mu se da, to mu je za postiju, ma i peri od stabal se hita pod živo, da od šumi (per) udela gnoj.

Za černit sukno rabe: *ruj* (kitice, peri i žili), *kuš*, *galvice* i *viji* (kitice) od *jesena*; a kupuju va butigi u tergovca i „korice“ (to su bokunišće od nikakova derva, ko ne raste u nas).

Za pokrivat mošuni rabi se slama od *sirka* i od *reže*, a va potribi i fermentunišće. Pod slamu podlože još i *papratini*. Najradije pokriva siromaščina ze papratinun mošunice ali koe. Poznivaju i *šaš*, *rovoz* i *sturinu* ter *brulvinu* ali *balestru*, ali je malo rabe.

Terni, *gložji* i *ostružina* rabe za gradit, kanit mesta i zagrajvat lazi.

Za drugu potribu (ogeñ i rabotu) rabe derva, a to su: *graber*, *jesen*, *brest*, *klokoč* (ma je redek), *jesika* (i ova je redka), *kjen*, *topol*, *trepetika*, *hrast* (*dubec*, *pidal*, *hrastić*, *dubčić*, *bolanec*, *steržen*), *judina*, *žestila*, *popriva*.

„Rožice“ su sve stvare, od kih se nosi cvet. Najviše je goje doma va loncih i pitarih, kugod va verti. Prave rožice, ki se goje, su: *balis, maružana, rarohuje, rumenija, gorinske fijolice, barbaroža*, i još jih je tujega imena. Va verti se derže *šipuni, fraterske rožice, jacinta, široke pera, tulipani, žij*. Od dibjih rožic, ke su samorasne, vidi se kadagod kugod žensku, da nosi va vrime: *modri lačun, belu fijolicu, dermunsku rarohujicu, dibji šipun* i 'se, če noj se zvoji, ako ima lipe rožice i lip voñ, ma to se 'se je'no ne nosi na blagden, nego na segdeñ.

Dica se zabavjaju s čudo stvari: *lunbrijicami* (ovo je cvet od dibjega koromačini), *turskin grozdovin, hitali, lačuni, svetin duhon, strigon, dibjun narančun, presnečići* (ovo je plod od skroslipini), *mihiriči, šćokali, kiselicun, scetoga Petra kjuči, preslicami, sirci* (to je plod od sleza), *plavaduricami* (ovo je cvet od meka), *muhičen, dibjin žiton, svičinami, tertinun, dibjin želkon, beršjanon, klobučići, tikviči, lućicun, travun, kućicami* (ke imaju male mošnice, a ove se zaverte na kolo k'o ti je'na navizelica), *kozicami* (ovo je va evetu od jedne divlje rožičini), *naperšćaki, magrižon, štermuntanun, ukrade bogu kašicu* ali *bogorun kašicun, runčići, šipuniči, rarohujicami, slezon, dibjun maružanun, galviči, galcami, šiškvicami*. Najzad van već ne znan će praviti, nego ću van reć, da su dica k'o t' dica: nin pride 'seka stvar v operu ali rabot, kada jih je voja zabavjat se. Tako oni se ze 'seke sorti rožicami zabavjaju, kada nin jih mat pernese, ali kada do njih arivaju (pridu).

Ženske (dica i goličini) pletu na Petrovu krunice od *magriža, judini, mačić, mišćić* i *kuša*. — Na Telovu nose na prošišjun za blagoslovit: gojene *rožice, kuš* i *strig* (negov cvet). — Na maslinsku nediju blagoslavjaju *maslini* (kitice od ulikve). — Za nikakove čare rabe: *kućice, fijolice* i *ožigavice*.

Prelogi, ke rastu po mestih i po vertih ter se moraju plet, skust, zatirat, da ne delaju škodu, pobrojil sen dosta sprida, ma jušto, kada mi je prilika, praviti ću posopeta: *pirika, pesika, terstika, babina žila, velčec, muhić, želk, mačić, oves, juj, grašica, turica, kućice, podbel, sv. Petra kjuče, črivca, dibji sirek, dibje proso, tertina, ostruga, piskalina, meče, babaruska, bragešarina, kukoj, zeleničina, ditelina, dibji želk, ostek, mek, tersova želtenica, kopita, trunbelina*. Da finin, će bit najboje, ako rečen, da se moraju po mestih i vertih čistiti ča sve prelogi, ke jidu za potribu i živo, i s kimi se dica zabavjaju, i ke rabe za likariju.

Životiće.

Živo je sve, će je živo, će hodi, kamo ga je voja ter išće sebi hranu, rekel bi nigda niki, da gre s terbuhoŋ za kruhoŋ.

Mi imame dibje živo i pitovno živo. Dibje žive po dermunih, a pitovno ali pravo živo judi nastoje i goje.

Domace životiće. Osobojno pravo živo je *pitaneć* ali *pitanića*. Ovo su najradije *ovce*. Zovu se tako, pitanića, zač se pasu na rukah. Gospodar je pase na konopi i peja za sobun sekamo po venu. Drugo pravo živo pase po dermunih, ali po komunadi. Mi o' stran pitaneća i pitanići imamo samo živo: velo, malo, govedje (*govedo, vol*), koŋsko (*koŋ, osel, muleć*). Najzad, nasvalito vol i ovca, imaju još 'seki po svoje ime po ŋihovoj dlaki. Doma pasemo *kokoše, maški* i *pesi*. Vensko (dibje) živo je od čudo sorat, a ču van pravit va priliki, kada bude zasput, ako se buden domislel.

Sve živo zaje'no zovemo *živad*, nasvalito ono živo, ko je na živi i na judih, ali koga je jako čudo.

Zvjerad. *Zvir*, *zvirića* je sekakovo živo, a najviše *miši* (*mišarića*), *tiće* (*tičarića*), *gadi* (*gadarića*).

Zvir je 'seko velo i hudo živo, a i skot, da prostite: praseć se zove *zvir*, ako je tust i velik. Skot je kadagod i sveko živo, dar i čovik va jadu reče čoviku: Skot, pasji skote! Sve, će se rodi, udela, zleže, skoti je tribida i skot.

Jedino živo najveće, ko se u nas lovi i ubija, da ne dela škodu po venu, je *zec*. Ma ga love i ubijaju i za jist, ač je dobro meso od ŋega, kada je dobro pripravno (paričano). Još se ji *jež*, reje *dibja maška*, nego ova je, k'o ti i prava. Silnu škodu su prija delali *lisice* na malon živu (ovcah i jancih) ma ŋin je preselo. Nestalo jih je. Već trajsetek let ni glasa ni tora od ŋih. Su l' se uterli sami od sebe? Je l' jih pohodela kakova pošast, pek su od ŋe popucali? Je l' je Bog zaterl na vele molitvi, ja ne znan, nego samol seda jih ni.

— *Miši* delaju silnu škodu po kućah i v nike leta, kada se jako zakote, po venu. Tribi jih je lovit. Najveći keštig ŋin je dobra maška (ma imamo leški i mišŋaki, dodar labore i otrov ali tošig za ŋe). Nemalu škodu dela i *pelh*, ako se štati (nauči hodit) na grozdovi. — *Kuna* ima lipu dlaku, ka se drago plaća, zato leku judi niki ter niki labore i žezeza, da ju jemu. Ako ju čapaju, kada je tverda zina, pet fijorini ne fali za ŋe kožu. — *Zvenske miši*, k'o t' sen rekel, delaju po venu dosta škodi, ma se toliko za ŋe ne mari ter je i ŋih Bog udelal, da živu. Nikakore se ne mari za *lesicu belu*, zač se ne zna, je l' od koristi, dela l' škodu, a juden ne pača

čudo. — *Hertina*, *hert* je jako malo na glasu, zač i Ńega se ne more vidit, koliko je škoden. — Straha imaju judi od *hertića*. To van je jeden mali mišić, a ima ostru, delgu rilicu, k'o ti kjun. Govore, da koga bi ujal, ta već ne bi materina kruha čudo jal. Umerl bi. Dijū dodar, da ga ne 'te da jidu ni pesi, ni maški, samol ga zakoju i ostave ondi, kadi su ga jeli. Prave, da ako hertić pasa priko kolnika, tako da dije krepa, zač da ne smi priko.

Ptice. Od tičarije okolo kuće i na kući živu *vrebec* ali *tić* i *lastovica*. Zvena živu krajne tiće: *kosić*, *gardelin*, *sinica*, *slavić*, *kukujač*, *prepelica* (?), *orebica* (*vela* i *mala*), jeden tić, ki v ajer leti i kanta¹, *kjunača*, *krajeva pelnica*, *čučić*, *pestirica* (*volarica*), *pić*, *smokrar*, *zeba*, *zvenski vrebec*, *postenka*, *šojka*, *božji petešić*, *kukovača*, jeden tić s černun glavun, jeden tić z belun glavun, *kavran*, *vrana*, *golub*, *kravujčina* (*kravujec*, *kravuj*, ki dela *prrrr!* večer na stabli), *sova*, *čurita*, *ive* (zač kričiva: „ivu-u“), *čurlik*, *mišarin*, *šilec*, *kokošar*, *sup*, (*supina*), *orej* (kadagod preleti priko), *gerlica*, *kosić gorinski*, *pašara*, *zidarić gorinski golub*, tić ki po dervu teče i s kjunon va koru pešta. — Morske tiće, ke živu v mori: *kaleb*, *arteŃa*, *maŃabalín*, *racica*, *žmerg*, *dibja raca*, *us*, *mazar*, *mazurin*. Vodena tičina je seka, koj se ne zna ime, tako se isto zove i krajna tica, kada Ńoj se ne zna imena: tić, tica, tičina. Leto i zimn su u nas: *vrebec* ali *tić*, *kosić*, *golub*, *kravujec*, *sovi*, *čuviti*, *supi*, *vrani*, *kavrani*, *gardelini*, *šojki*, *čurliki*, *kalebi*, *žmergi*, *arteŃe*, *pašare*, *racice*, *orebice*, *sinice*, *kukujače*, *volarice*. — Pridu i ijdu v leti: *slaviće*, *gerlice*, *kukovače*, *postenki*, tić s černun glavun, *piće*, *smokvari*, *lastovice*, tić ki gre po drvih, *božji petešić*. — Pridu i ijdu v zimi: *raca*, *mazar*, *us*, *gorinski kosić*, *zeba*, *zidarić*, *kjunača*, *valometarić*. Čučić i krajeva pelnica su v zimi na videlu, a v leti se nikamo zgube.

Škodn dela: *vrana*, *kavran*, *kokošar*, *sova*, *orebica*, *golub*.

Ne znan van ča reć, je l' bilo više tić prija, nego seda, zač alaj grada jih se va vik vidi malo: maju kadi živiť. Ja deržin, da jih moralo pervo više bit, nego denes, zač je bilo meŃe dice i starijih, ki su zimali jaja i tiće, ali razhićivali Ńazla, a ontrat je bivalo više paše, nego je sedaj, za sekakovu zvirariju.

Ribe. U nas se ne zna za vodne ribi, zven a(k') ki od kuda ze svita ne pride ter pravi, da je kadi va vodi videl kakove ribi.

¹ To je ševa, ali narod joj ne znade imena, Ńemu je „tić“.

Jedini u nas žive va vodi *ugor*. Prave, da ga va niki lokvah najdu i va potocih, gorinjen poji, ma najveć se ga vidi v mori po Mandriću (*gl. sv, IV. str. 234. s. v. Ur.*) do pod Kelk, kadi se more i voda skupa mišaju. — I *luben* i *čifel* se najvole hitat i igrat, kadi je pod vodu.

V mori pek imamo čudo ribi. Ne bi se doboto ni zamislal, kakovih rib ni u nas. Homo malo alaj mora, kada je sekada, prevernimo nekoliko kamiki, tu ćemo za stalno nać pod nima: *petešića* (zać ima na glavi želtu rožicu, k'o ti mali petešić), *prašćića* (zać ima rilicu, k'o ti prašćić), *pundricu* ali *mihaticu* (zać ima velik terbuh), a sekada je prevarila i kogagod *glavočića*. *Glavoč* je mali *belec*, *belčić*, a veće su *šari glavoč* (*šarec*), *černi glavoč* (*černec*), *zlatoust*. (Ov je čern glavoč, ali ima pod vraton žolto, k'o ti zlato, a v ustih je čevjen.) Malo deje na gelbjen mori je *zec*. (Ov ima sve k'o ti pundra, samol ni zelen k'o t' ona, a na glavi ima uši, k'o ti dva roščića.) Pod vodu li na gelbjen ćemo jet, ma redko *grumovu mater*. (Usta ima na kolo, pod bradun ima k'o ti dva roščića, a nad noson ima druge dva, mało deje, o'zgora je černasto-zelenasto-čevjena, a o'zdola bela; terbuh ima k'o ti i pundra, ma ni onako sliuava, k'o ti je pundra, zač ova pelzi i spelzne z ruki, kada ju se zeme v ruku, bila živa, al mertva.)

Sve ovejte ribice živu alaj kraja i derže se dna mej kamenin, pod kamenin i va mahu, ter mirno čekaju, da nin ča pred usta pride, da zahlapnu. Šarec uža bit plah, nasvalito kada je veći.¹

¹ Kada oblič maloga ribarića, da je s povrazon prišel na kamik, ali valomet, on ti zleti, kako bala s puše i s'rani se va škuju, ma se istešo prevari na veseli ribara. A kako? Mali imuje kozjega repa, ali pur beloga glavočića, ali pelžića, i načini (naješka) jalovišće na udicu, zakala povraz, sveže ga za kamik i gre ča. Glavoč pride spod steni, pogreda okolo, ne vidi nigdir nije'noga, jalovišće mu lipo voña, lišto lišto se zategne i najednuć zahlapne jalovišće z udicun ter poželkne sve skupa i biži ča, ali ješka pade z verha udice, a punta se zabode glavoču va terbuh. Kada mu zaleti va meso priko zajičića, ne more se odkučit, ako meso ne prekine. Se skosa simo tamo, ma aja, ne da se. Mali preteče, pek tira, šmrk! na kraj ze sin povrazon. Ves veli ga berzo odkuči i hiti va škraću, da ne more skočit v more, zač bi još ušel, ako bi do mora prišel. — „Poj ča! Ive, kamo si šel! Ti si zletel z Uške na Velebić! Pridi na se!“ Če ćete tu, dragi moji! Ne zamirite, da sen zaletel jeden čič zven puta. Bog zna, bi mi l' van bil kada kadi pravil, da sen ja bil sam, ki sen tu sriću k'o ti dica više puti imival, ma to je bilo sprid trajset let. Ma evo sen posopet na svojen.

Ribice, ke se derže blizu kraja, dokla su meće, ma ne leže na tlih, nego se đuron ofiraju, ako bi ča kadi zgrabili za pojist, dokla su mali, jako dodijaju, zač pojidu jalovišće pervo, nego povraz pride na dno, a zakučit se ne moru, ač imaju male usta. Dokla su takovi, zovemo je *glad, gladunić*, a imaju seka svoje ime: *šparić, ušatica, špic, seržić, lenčić, smokvarić, leničica, marijetica, lovratića, frater, kovačić, kanić, bukovčić*. Kada narastu, biže od povraza i redko se prevare na gjisticu i na kozji rep, a pelžića ne 'te ni da povouaju. Odrasli se zovu *špar, ušata, špic, serg, lenec, lenica, smokrar, marijeta, lovrata, frater, korač, kañ, bukovec*. Ovi dva bivaju jako goluzi, ako 'ote zagrist, vaja da ñin je veliko jalovišće, i tribida je glavočić, ali kozji rep, ali ganboraš, i noga od raka je ñin dobra. Na povraz je love dica i stariji. Onejste ribice, ke živu po dnu, rado se varaju i va veršicu.

Ribi, ke se love va mriže, su — počnimo od najmeñih, pek ćemo prit na najveće — *peštać, mah, šikavice, mlić* (te je se je'na sorta malih ribić pomišanih od 'seke sorti sorat). Za ovimi gredu: *sardelini (girice, saragi), menćuni, oligi, sardeli, menuli, pišimoje*, najzada su *golčiče, glavujice* (malo veće golce), *lokardi; siruniće* i *širuni* (ma su redki), *juje (plavice), igli, švoje (pokrovec)*. Sve ove, ke sen gori pobrojil, se love na sviću va grip. Bivaju sve skupa pomišani s lokardami i golčiči, ontrat su one druge ribi od potega. Ma užaju čapat samo je'nu sortu. Imaju za oligi i osobojnu napočnu mrižu.

Va napočne mriže se love *runbece* i *tunice*, a najžad i *tuni*, ma svih ovih se malo lovi, i to samo na tuneri. Imivali smo jednu tuneru va Seršćici, a zadnje vrime još jednu na Potovošćoj, ma ne nose računa, i govore, da je 'ote dežmetit.

Kada godare vidimo po našen kanalu i *morskoga pesa*.

Gust gost nan je *delpin* 'seku doba leta, a najviše, kada je po konalu ribi dosta za ñegov kjun. On ribaron pernese sriću, kada ribu narene va dragu, a nesriću, kada ñin ostrashi ribu ter ujde od kraja va konal.

Do sedaj sen nabrajal samo ribi, ke se love ali va mrižu, ali na udiću i va veršicu. Seda ću, ke se love na udiću i z osti.¹

¹ Z ovimi se riba ubija v noći, ako se trefi, i ve dne. Ako je v noći, tako je pod sviću (malu sviću, zač vela svića je, kada se sviti na golčiče i lokardi), ali na „iskani“, zač se ribu gre iskat. Iskani boje služi za ve dne pre sencu.

Riba, ka se lovi na udicu, ali na malu sviću, zove se „koščena riba“ a to je: *kaň, luben, čífel, skočec, skerpoč, joh, žaba* (*Kate Libanova*), *grum, kantra*, (ova se lovi i va veršu, kako i perve), *pes* ali *azija, maška, kamenica, čuk, sora, golub, zubatec, sipa, modrak* (*modra kantra*), redko: *trija i ligen*. Još su: *sretoga Petra riba, štramac* ali *goredo* (*vol*), *špada s delgin noson, kobotnica* (mala se zove *merkač*, a još meña *smerdjivec, smerdjivi merkačić*), *oslić, lov, arbun, lastovica* (*čerjena i modra*), *kurdelica, koiñć* (ov se ne ji). Redko se čapaju, i to na udicu, ali va mriže: *krava i prasec*.

V mori živu dibje i prave *moruzgri; rañen; terpina* (ov ni riba i ne ji se). Tako istešo se ne jidu *križeraj* (*zeleni, čevjeni, černi*), *morski klobuk, češnjini*.

Jidu se, ma se derže kamika: *degni* (prilipil mu se je, ter ga se derži, „k'o ti degna steni“ govori proverbij), *šence, mušuli, kopita, datuli* ali *kaškuje, pelže, pelžice, ganboraše* (ovo je račić va pelžici).

Raki su: *kozji rep, kosmač, hñib, jastog, ralog, račić* ali *ganbar* (ma je redek).

Kada ni vod, ne more bit ni rak vodenih. Nego mi prave, da je di da bilo nigda i rak va potoci Rakoviku. Još je živ stari Luka, ki pravi, da su s pokojnin dedon bili nigda pernesli od otamo pelui rukavi od kružata tih rak, i da su bili dobri za jist. Ma on je još tada bil malo dite.

Gadi (gadarija) su: *plavec, černec, slipec, guž* — najveći i najjači gad na sen skoji. Da ako bi di da koga prejaril z repon, da bi ga jako bolelo. Nigda da je di da opasal kravi sve četire nogi i da ju je zavalil, ter posesal. Ako mu se krava, ali ovea, ne bi dala sesat, on bi ju z repon speštal. i nigdare već ne bi imela mlika. — Se ove gadi nisu otrovni. Škodi ne delaju, ako ne to, da jidu jaja i tiće, ma love i miši, to sen videl na svoje oči. Najhuji gad i koga se moramo bat, je *kaška*. Va sebi ima otrov, jad. Koga uji, čudo terpi, a more i umrit od ñe ugriza. Kaški su dvi ali tri sorti: škurija i belija s čuficen na glavi, černa i *kaček* (ov ima pod repon čevjeno).

Videl sen čudo puti jednoga gadića zelenasta, a na glavi ima belo e' 'vako S. Pital sen', kako se zove. Ni jeden mi ni znal pravit, nego je rekel: to je nikakov gad.

Imamo ovuda dvi *kušćerice*, černu i zelenu, a počelo je bivati i *kušćeri*: to su je'ne vele zelene *kušćeričini*. Kada ča kušćer osobojnoga obliča, biži naglo, da se s'rani, a najvoli sidit na kiticah. Kada

biži, koliko ne zašuška sam, toliko zašuma i prestraši človika. Prija jih je bivalo po puntarskon do kuki, a seda jih je skoro posvuda.

Po lokvah živu *šence*, *černe červice* (černe ribice z debelun glavun, a tenkin repičen), ribice z dvimi nogami, žabice z repičen, prave i dibje ali koňske *pijavice* (ma ne segdi), *žabi*, *vodňaki* (černe i kerpaste k'o ti kaška, ma su nín škatulice drugačije, nego od kaški, i potežu na čevjeno). Blizu nikih lokav, i kadi je vodomočina va dermuni, najde se kadagod po kagod *punga*. Na kraji žive *krastara žaba*, radje *grintara žaba* i *zelena žabica*.

Na judih je ova živad: *šenec*¹ (nasvalito na dci i starih), *belha*, *čemež* (ov voli bit na postiji i va svitah,) *plajki*. (To su nikakove male želte šenčice i navrede se jeden do drugoga na obervah, ali pod spadohun i još kadigod po telu: nego to živo jako redko pride na čovika. Se bojin, da ne bi ni prišlo, ako ga ki ne bi orbal.) Kadagod se uža prekoštat na čovika i *čeper* (nasvalito na nñh, ki imaju posla z ovcami, pestiri, ali ki sedu va čeperivon dermuni na travu).

Červ je belo živo, imuje male bele nožice, a glavu tvrdu, drugo je sve metko, samol da ga tekneš, dije se ražnavi. Červi su va mesu, kada ide po zlu, va siru, ako i ni šel po zlu, va fermentuni kogod leto i va žiti; červi su va stablih i v dervi, a i zemja ni prez nñh. Više puti udelaju dosta škodi.

Va slanon mesi i siru su jedne červice bele, ke skaču: glavu i rep sprave skupa, stisnu se na kolačić, pek ontrat skok, — to su *škakavce*. Ako su va mesi i siru červi z debelun glavun, a tenkin zadnñn krajen i pelni dlak, 'se kosmati, zovu se *kosmače*. Ovejste k'o ti i červi hude, skakavce i kosmače, nisu merski, zač bivaju va zdravon. mesi i siri, raztoče meso i sir, ter ostane od nñga samol kost i koža, a drugo šteru sve na prah.

Na meso i sir pridu nikakove modre bunbarice, (*Bunbar* je živo, ko je tvrdo, imuje po šest nog, a dvoje krejuti jedne pod drugini. Goriñe krejuti su mu tverdi i pokrivaju doliñe metke. Mesto zub ima klišćeca, k'o ti kosiriće), mi je zovemo *moje* ali *moj*. Žito nan se po iskriñah kadagod „stere“. Ki ga je sterl, ne vidimo, nego lete po iskriñi male metijice: one su ga tribida i sterli. Sviti nan zjida *terlec*, a i velna, bila v runu, ali spredena, se stere, kada čudo vri-mena stoji kraji, ako se ne vetri, ali pari va peći.

¹ Na kon se jako zakoti, govore, da mu se je otvoril senčivec, a to da je jedna žilica nigdi okolo zatilka, pek da pukne i da se od toga legu šence.

Po kući 'redu *škorpije*, *prasice*, *bakuli*. Okolo vodi, i kadi je umidno, su *babice*. Okolo komina se trefi kadadod *turski rolina*, ma na redko, i *šćurek* ali *kobilica* (ova uža v noći lipo sost). Ne fale nan 'seke sorti *papavuki*, male i vele *muhi* (zelene muhi, mušice od vina) va štajuni od mesta i smokav. Va 'vih bivaju i *červice*, a 'seki uža imit svoju papavučinu, s kun je pokriven. Jošće je *biša* va dervi i male *mravi*. Preleti v kuću *bujorno*, *čenživičina* i *kudlak*. Na žernih biva va muki jeden tverdi červ.

Pesi i maški su pelni *belh*, a imuju i *šenac*. V uho nin dodar pridu stavat i *klopiće*. Voli i ovce imaju *šence*, *čeperi* i *klopi*. Prašcen *šence* ne daju mira. Prašće šence su čerņi i veliki. Volon i koņen dodijaju male černe *mušice*, a *koņsku muhu* pod repon i po vratu terpe. Osel i pes ne moru ni čut ni vidit koņskih muh. Volon pači *ubad*, a dosta nin žega daju i *ugerce*. Koņen i ovcan pači muha, od ke užaju ovce zjeznit. Na ovce pride još i *metij*: zakoti nin se va gerli, prepasa na pluća, pek pokrepaju. Kokoše bivaju pelni *tekuti*.

Va verti su *gjistini*, *červi*, *pelže* i *pelžice*, *kusinice*, *kudlak*,¹ *bunbari*, *belhari*, *medun*, *mravi*. Škodu dela *zeleni bunbar*. Govnovaj vaja hjibi po putu. Nega su tri sorti: mali z dvimi velimi nogami, čerņi-modrastı, i veli z napijenun glavun, ma ga se redko vidi.

Po dermunih su, k'o ti i po vertih: *bunbari*, *kudlaki*, *kusinice*, *mravi* (seke sorti: vele, male, černe, s čevjenimi glavami, černe z velimi glavami). Kogod leto se zakote nıke černe kosmate kusinice i pojıdu peri, zgore 'se živin oğnen. Na tersih su nikakove černe *degnice*, *ladroni*, *šıparıce*, *filošera*. V ulıkvah su *muhi* i *červi*. Va biži e *mušica* ali *zižek*. Po stablih sopu *čverčki*: daj ti, Bože, vrıme! Po poju je va zemji *medvidec*, ki pojıda fermentunu i žıtu žili. Va fermentunu, kada raste, je červ, ki mu verti serce, da usehne. Nikakov červ biva kogod leto i va korenčiću od zela, ter se onda tere. 'Seki žir ima svoga červa. Medun biva i po žirih i dervih, a za nin gredu i mravi.

Još imamo ovuda *čelu*, *kusıncınu*, *steršena*, *mušınu*, 'seke sorti *kobilice*² (kako: černe, i sive prez krejuti, sive, zelene), *šervıpulıti*

¹ *Kudlak* imuje četire krejuti, dva veće, a dva meñe, četire nogi, dva roščıća i nad ustih k'o ti jeden vlasıć severt na kolačić; ne fale mu ni dva vele oka k'o ti zernca od prosa. Kudlaki su beli, modrı, čevjeni, šarı.

² *Kobilica* ima kopıta, pek š nımi skače, i krejuti, da š nımi leti.

(su zeleni, kratki i debeli) sive debele, ke mole boga. Va vodi je bunbarić i bunbari, dodar šence i červice.

Po zvena je *papavuk* 'seke sorti, *mihovilčina*, *stonožec*, *svete Marije kaškica*, *červic* (*svičica*, *svičar*), ki po noći sviti.

Jošće je čudo bunbari, kudlak, muh, mušin, červi, kusinie i tako deje, kin se ne zna imena, nego nin se reče splošno ime.

Već sen natelknul od **pelži**. Imamo jih krajnih i morskih. Čudo jih je, ke šliče jeden na drugoga. Krajne su na balicu, želtasti, na pruti, vele i male, ali černe i bele. Jih je černih i želtastih na ćurlicu. Sve živu, kadi nin se trefi, samol da je mokro. Na kraji je još i pelž prez kućice, zove se *pelžina*, *helžina*, *slihavčina*.

V mori je još pelži, ke imaju po kućici roščice i delg rep na šurlicu. Na ņe naliče i onejste, ke se zatvore z nikakovin kamikon, „okon“.¹

Va gnoju i blatu živu gjistice, gjističini, ma od njih ne pridu gjistini.

Abecedni popis biā i ņegovih dijelova². *Aliga*, vrst morske resine. *Alteja*, beli slez, pojski slez (*Althaea* off.). *Armelin* (*Prunus armeniaca*). — *Babaruska*, *Babubaluska*, preslice (*Hyacinthus comosus*). *babec*, grana, što se sadi, da iz ņe izraste stablo, a mora imati ili *batiku*, ili ņu i *žile*, ili samo žile. *Babice*, fratriče (*Vesicaria haliacabus*). *Babina žila*. *Balis* (*Ocymum*). *Barba roža*. *batika*, glavica, koja se odkali od stabla, ako se očehne mlad. *Bejiomini*. *Bela bliti*. *bela intrada*. *Bela marubija*. *Bela žuki*. *Bele fiolici* (*Bellis*). *Behar*. „buhar“ (*Conyza*). *Beli glog*. *Beli graber*. *Beli hrast*. *Belica*, bela šenica. *Bernistra*, žukovina (*Genista*). *Beršača* (*Butrum porcinum*). *Beršjan*, bršljan. *Beržina*, vrst prosa. *Biža* (*Pisum sativum*). *Bliti* (*Beta*). *Blušć* (*Vitis nigra*). *Bob*. *Bobovnik* (*Fabraria*). *Bogova kašica*, *Ukrade-Bogu-kašicu* (*Capsella bursa pastoris*). *bolanec*, hrast određen za sjemenicu. *Bor*. *Božji tern*. *Božje drivee* (*Abrotanum*). *Brada od perča* (*Barba hirci*). *Bradovina*. *Bragešar*, *Bragešarina* (*Anchusa*). *Brest*. *Breža*. *Broski*, *Broska*, *Broskvičini*, *Broskrica*, zeli (*Brassica*). *Bruli Krivuja*, vrst smokve. *Brulvina*, baleštra, sitje (*Juncus*). *Bunbak*, ditešina. *bus* žita, struk žita. — *Centavrija*, *Centavija*, čevjena rožica (*Centaurea minor*). *Cer*, černi hrast (*Cerrus*), *Quercus Cerris*). *Cernica*, černa murva, dud; črna črišna. *Cicerica*. *cima*, kraj mladice. *Cinkvantin*, mali fermentun, kukuruz. *cipanica*, oplemeňana trešna. *cvet*. *Cveti sv*. *Ivana*, rožice sv. Ivana (*Hypericum*

¹ To oko je čevjeno i nošivali su ga ženske na korduni.

² Velikim početnim slovom tiskana su imena biā, malim pojedini dijelovi, a oboje položenim (tumač uspravnim) pismom, a latinska (ili talijanska) imena u zagradi. — Odgovaraju li latinska imena hrvatskim, to nije naš posao, da ispitamo. [Uglata zagrada iza lat. imena znači, da ono ime nije u nauci poznato, a ustanovio je to sveuč. prof. i akademik g. dr. A. Heinz.] Ur.

perforatum). *Cvīčenica*, černa smoki. *Cvitek*, prvi rod od čvīčenice. — *Cenžar* (Conyza). *černe jagodi*, plod od ostruge (Rubus). *Černi glog* (Prunus sylvestris). *Černi graber*. *Černa bliti*. *Černika* (Ilex). *Černilčina*, *Čerhar* (Ajuga pyramidalis, Melampyrum). *Červjirka* (tal. Iberide, Lepidium). *Česen* (Allium). *češjina*, *češjić*, *ježić*, omot nekih plodova. *Čerjene lačuni* (Cyclamen). *Čerjene jagodi*, jagodica. *Čerjene petešice* (Lathyrus carubica). *Čič* (Cicer), *Čiprež* (Cupressus). *Črišna*, *trešna*. *Črivca*, *Mačje selzi* (Anagallis, Auricula muris]. — *Dan-i-noć*, vrst pitome ljubice. *Dermunske fijolice*, vrst Bellis. *Dermunske varohujice*, vrst klinčaca. *dervo* (lignum). *dervo*, stablo, frut (arbor). *Dibja blitvina*. *Dibja maružana*, vrst Mentha. *Dibja naranča* (Melissa). *Dibja odra* (Lepidium sylvestre]. *Dibja smoki* (Caprificus). *Dibja tertina* (Clematis flammula). *Dibja uliki*. *Dibja želtenica* (Leontodon taraxacum). *Dibja žuki*, vrst vrbe. *Dibje ožigavice*, mrtva kopriva. *Dibje proso*. *Dibje žito*, vrst trave. *Dibji komorač* (Ferula). *Dibji kostañ* (Pseudoplatanus]. *Dibja kuš*. *Dibji ostek*. *Dibji petersimum* (Apium sylvestre]. *Dibji sirek*. *Dibji žafran* (Colchicum). *Dibji želk*. *Ditelina*. *Dren*. *drenulvić*, plod. *Dubčić* (Chamaedrys trisagol]. *Dubec*. *Dvoredec*, vrst jačmika. — *Endivija* i *Invidija*. *Erba špañ*, vrst pitome djeteline. — *fažol* (Phaseolus). *fermentun*, kukuruz. *fermentunišće*, slama od kukuruze. *Fijolice* (Caltha). *Fraterska sparogi*, kataruska (Ruscus sylvestris], *Myrtus*). *Fraterske rožice*, sunovrat. *Fratić* (Athanasia i Achillea millefolium). *frut*, žir (plod vočke i sama vočka). — *gali*, *galva*, *galvić*, *siškrlica*, *šiški*, *šiška* od hrasta. *Garbak*, *dibja odra* (Lepidium sylv.]. *Gerda*. *gelnece*, plod od blušca; *krunica* smokava. *Gelnečić* (Lingua bovis]. *germ*. *Gladiš* (Anonides]. *glavica* sirka, fermentuna, česna luka. *Glog* (Rhamnus oxyacantha]. *glogoriće*, glogov plod. *gložji*, grmlje od gloga. *Gorinčica*, smokva crna. *Gorinske fijolice*. *Grab*er (Carpinus). *grabrovina*, grabrovo drvo i šuma. *Grah* (Astragalus, Lathyrus carubica]. *Grašica* (Vicia, Aphaca). *Grintavica*, ostek (Erigeron). *grozd*, *grozdić*, *grozdovi*, *grožde* i sve što naliči na grozdić. — *Hajda* (Saracenum]. *hajina*, *hajini*, lišće od broskve i ako broskva ne ima srea. *Havez*, trava od posika (Solidago consolida], *stisk*). *Hebet*, *hebetina* (Ebulus). *hitala* (sime) (Stipa pennata). *Hmej* (Lupulus humulus). *Homut* (Vitis arbustiva]. *hrapojice*, kukuravičini, tanka drva, što po tlu raču iz krja. *Hrast* (Quercus). *hrastovina*, drvo i šuma. *Hren*. — *intrada*, prirod. *Invidija* gl. *Endivija*. — *Jabelko*, *jabuka* (plod i stablo). *Jacinta* (Hyacinthus). *jagodi*, plod. *jama* (jama i) struk krumpira. *Jančevo drvo*, *Janec* (Mahalepus], *Populus nigra*) naliči na lipu. *Javorika* (Laurus). *javoričice*, plod. *Jelva*, *jela*. *Jelvice*, *Preslice* (Equisetum, Cauda equinaria]. *Jesen* (Fraxinus). *jesenovina*. *Jesika* (Fraxinaria ornus]. *Jetrenak* (Hepatorium]. *Ježice*, *ježini*, crne gložice (Spina infectoria]. *ježini*, omot ploda. *Judina* (Terebinthus). *Juj* (Lolium). — *Kamamila*. *Kamenica*, perača, grebeni (Labrum Veneris]. *Kapula*, cepa. *Kapuz*, kupus. *Kaškin strig*, mrtva kopriva. *Kaškini ožigavice*, *dibje ožigavice*. *Kiselica* (Rumex acetosa). *Kiškini odela*, škrebud (Verbascum, Thapsus barbatus]. *kita kiti*, *kitice*, grana, krošna, krilo, svrži. *Kjen*

(Opulus). *kjica*, klica. *Kjokoč*, klokoč. *klas* od svega, što klasu naliči. *klobučice*, plod od terna diraka. *Kolenca* (Polygonum). *Komorika*, dibja uliki (Buxus sylvestris]. *Konopjika* (Vitex, Salix amerina]. *Końice* (Fumaria bulbosa). *Koński srab* (Euphorbia). *Końsko kopito*. *Kopita*, *Zelte roŹice* (Ranunculus). *Koraba*, vrst repe. *koren*, struk broskve. *korenina*, na čem je stao koren. *Koromač*, *Kromač* (Foeniculum). *Kostań*. *koščica*, sjemenka ed voća. *kozice*, kapice što pokrivaju plod od bunike. *Kozja meta* (Satureja sylvestris]. *Thymbra*). *Kozji srab* (Pityusa esula]. *Krostlipina*, *Skrostlipina*, *Vretenar* (Evolvulus). *Kruši*, *Krušva*, kruška. *Krušina* (Pseudomarasca]. *Kučice* (Scorpioides). *Kukuj* (Ocyroides livulus]. *kukuravičini*, hrpocije. *Kumin*. *Kumin dibji*. *Kunčina* (Achillea millefolium). *Kuńi*, *Kuńica* (Malus cidonia]. *Kunpir*. *Kurica* (Stratiotes millefolium]. *Kuš* (Salvia officinalis). — *Laćun* (Viola odorata). *Laćun čevjeni* (Cyclamen). *Lantisk* (tal. lentisco). *Leća*. *Lezun* (Labrusca]. *Lišaj*. *Lišńak* (Nucula], *Corylus*). *Lobod*, *Lobodi*, *Loboda*, *Lobodica* (dibja i prava) (Atriplex). *Loza*, *Lozina*. *Lučica*, *Lučičina* (Porrum, Allium rectile], *Porrum agreste*]. *Luk*. *Lunbrijice*, *Lunbrijčini*, bilka, a obično samo cvijet od divľeg kromača. *Lusmarin*, ružmarin. — *Mačice* (Polium). *Mačje selzi*, črvice. *Mah*, mašina, mahovina. *Mahača* (Erica). *MagriŹ* (Gnaphalium). *Murubija* (Marrubium) *Marubija černa*, mužka (Marrubium nigrum). *Maružana* (Amaracus): *Maružana dibja* (Origanum sylvestre). *maslina*, katica ulikve, što se blagoslivľe na maslinsku nedjelju. *Materkir* (Matricaria, Parthenium). *Meč*, *Mečika* (Gladiolus). *Mek* (Papaver sylvestre). *Mendula*, bajam, plod i stablo. *Merkurela*, gl. Dibji šćur (Daucus asininus], *linozostis*], *Mercurialis*). *Merkvica* (Daucus). *Merkvina* (Pastinaca). *meso*, jezgra ploda, što se dobije razbiv ľusku. *Meta* (Mentha). *Metica*, majčina dušica divľa. *Metijiva*, *Metaiva* (Iva ortetica], *Ajuga*, *Chamaepylis*]. *Metla pojska*, metlika. *Metlar sirek* (Linaria). *metlica*, plod űekojih trava; cvijet od kukuruze. *Metlice* (Equisetum). *Metlika* (Cyanus). *Mihiriće*, *Mišca*, *Mišćice* (Colytea). *Mihunčice* (Melanthium, Nigella). *Mirlin* (Carota). *Mišje uho* (Auricula muris]. *mladikovo stablo*, mlado kore stablo. *mlaj* „mlađ“, mladica. *Modre laćuni* (Viola odorata). *Modre roŹice*, petešice. *Modrić*. *Mograń* (Malus panica]. *Morica*, crna smokva. *Morska trava*, aliga. *mošńa*, *mošńica*, sjemenka. *Muhić* (Panicum sylvestre]. *Muri* (bela, černa), dud. — *Napersńaki* (Digitalis). *Narančica*, *Narančina* (Melissa i Mentha, Mesophyllum]. *NaviŹelice* (Astragalus). — *Odelice* (Verbascum). *Odra* (Lepidium). *Ojnica* (Lampsana, Sinapis sylvestris]. *Oleander*. *Orih*, orah. *Orišćec* (Elaphoboscum.] *OriŹice*, rakijice (Sedum acre). *osina* od klasa, onaj rep iznad zrna. *Oskoruši*, *Oskoruši*. *Oskorušica* (Pinpinella). *Osop*, *isop* (Hyssopus). *Ostek* (Sonchus). *Ostruga* (Rubus). *Ošja šparogi*, sparoŹina, fraterska sparogi. *Osji sicavec* (Carduus asininus]. *Oštra trava*. *Oves*, divľa zob. *OŹigavice*, *OŹigavičini* (Urtica urens). — *pal*, peronošpora. *paińi*, grańe, što trs izpusti blizu zemľe i po svom stablu. *Papratnica* (Asplenium). *Papratina* (Filix]. *Pavuni*, *Pavunka* (Clematis). *pećec*, *pećca*, sjemenka od trsa. *pećuri*, *pećurva*, *pećurvice*, *pećurvini*, svakovrsne gljive. *Pelin* (Absinthium). *Pelin*

morski. *Pelišće* (Artemisia). *peri*, *pero*, lišće, list. *Pesika* (Solanum hortense). *Petersimun*, peršin. *Petešće* (Delphinium). *pidal*, hrast od sječena vrha. *Pirika* (Gramen]. *Pirovica*, halica (?). *Piskalina* (Ruta capraria). *Piskalina siratna*, medica. *Planika* (Arbutus). *planičće*, plod. *plavadurice*, cvijet od polskog maka. *plisen*, plijesan. *pliva*, pleva od žita. *plod. Podbel* (Serratula arvensis). *Podbel rodeni* (Tussilago). *Pojška metla* (Cyanus). *Pojška ostruga*. *Pomidori*, rajčica. *popel*, vrst bolesti. *Poposke knigi*. *Poprika* (Piper sciliquarium]. *Popriva* (Lotus); *popriviće*, plod. *Praski* (Persicum]. *Prašća salata*. *Prašći bob* (Hyoseyamus). *ostek*. *Prašći slez*, prašći strig (Malva pratensis]. *prava pečuri*, jedatna gljiva. *Prelipavka*. *prelog*, *preložina*, svakovrsni korov. *Preslice* (Equisetum). *Presličini* (Hyacinthus sylvestris]. *presnečće*, plod od skroslipini. *Proso*. *pup*, oko. *pušćenica*, rozgva od tersa. — *Radić* (Cichorium). *Radmil* (Geranium). *Rašenik* (Betonica). *Rarohuje* (Choriophylus], *Garophanum*]. *rased*, broskva što se goji u rasadniku za presađivanje. *rep od juja*, lučeva osina. *Rež* (Secale). *Ribice*, *Ribičini* (Plumbago). *Riga* (Eruca). *Ripa* (Rapa). *Ripičina* (Rapa sylvestris, Armoracia). *rod*, plod. *Rovoz*, rogoz. *rozga*, *rožji*, grane od trsa. *rožica*, *rožice*, cvijet, cvijeće. *Ruj* (Rhus Cotinus). *Ruman-cret*, vrst sleza u vrtu. *Žumenija* (Viola rubra). *R. dupla*. *R. škura*. *Ruščće*. *rusmarin*, lusmarin. *Ruta*. — *Salata*, zeleće, što se jede sirovo. *Sence* (Heliotropium). *seno*. *serce* od stabla. *Serčća* (Capsella bursa pastoris). *sić*, gl. šić. *Sikavec pravi*, *dibji*, *modri*, *ošji*, *koški* (Carduus, Eryngium). *sime*, sjeme. *sirce*, plod od crvenoga sleza. *Sirčće* (Hyoseyamus). *Sirek* (Sorgum). *Skrebut*, *Skrebutina* (Personata], *Lappa*). *slama*. *Slez* (Malva). *Sliva*, *Slivić* (Prunus). *Sliva bela*. *Slizeňak* (Verbena). *Smoki* (Ficus). *smokvić*, zametak od smokve. *smol*, smola. *Sparogi*, *Sparožina*, izraštena i razdrugana *sparogva* (Asparagus). *Sperž* (Helleborus niger). *Sporkica*, korov na nivu. *Srab* (Scabiosa, Euphorbia). *Srabičina* naliči na *srab*. *stablo*, arbor; lignum. *starikovo drvo*, koje ima hrapavu koru, a ostalo maleno. *Sterkek* (Arum maculatum). *sternišće*, ono, što je ostalo na nivu, pošto se žito poželo. *steržen*, tvrdo hrastovo drvo. *strig*, cvet od kuša (Salvia off.). *Sturina*, visoka trava, što naraste u lokvama, a iz nje se pletu sture (Carex). *Sveti duh* (Lonicera caprifolium). *Svetoga Ivana rožice* (Hypericum perforatum). *Svetoga Ivana kuš* (Sclearca). *Svetoga Petra kjuče* (Fumaria). *Svičini*, gl. šćirica. — *Šaš*, *šašina*. *Šćav*, *Šćavina*, *Šćavić* (Rumex oxalis]. *Šćav dibji*. *Šćirica*. *Šćokala*. *Šćulec*, *Šćulčina*. *Šćur*. (Blitum). *Šćurenica* naliči na *šćur*. *šćut*, onaj komadić, kojim se što drži o ono, iz česa je niklo. *Šenica*, pšenica. *Šibje* (Cornus sanguinea). *šić*, *sić*, odsječeno građe od debelog ogrjevnog drva. *Šipun* (Rosa). *šipunić*, *šipuničina*, sime od šipuna. *Šipunina*, *Dibji Šipun* (Rosa canina). *Široke pera*, kaloper (Mentha graeca]. *Šiški*, *Šiškva*, *Šiškvica*, glatka šiška i žuta; a siva je *gali*. *Skrebutina* (Bardana). *Šmračji*, tanka drva, kitice, što rabi za ogrjev. *Šmrika* (Oxycedrus, Juniperus). *Štermuntana* (Aster mont., Aster atticus). *Šupja terst* (Arundo). — *Takarica*. *Talka*, prelipavka (Chondrilla). *Tantarola* (Polygonum Sanguinaria). *Tepčini* (Asphodelus albus). *Tern*. *ternovina*,

trŃe, dračje, drač. *Ternorka* (*Pyrus sylvestris*). *Terputec* (*Plantago*). *Ters*, loza, čokot. *Tersova želtenica*. *Terst*, *Šupja terst* (*Canna*). *terstika*, trstika, korov. *Tertina* (*Clematis vitex*]. *T. prava*. *T. dibja*. *Teta vika*. *Tetivika* (*Smilax aspera*). *Tiki*, *Tikra*, *Tikvi* (*Cucurbita Pepo*). *T. pivatue*. *T. dibja* (*Bryonia*). *Tikiće* (*Cucumis sylvestris*]. *Topol* (*Populus alba*). *trava*. *Trava od posika*, gl. stisk. *travina*, korov. *Trepetika*. *Tripunčina*. *Trubelika* (*Cicuta*). *Tučen* (*Portulaca*). *Tulipan*. *Turica* (*Tribularia*]. *Tursko grozdovi* (*Asphodelus luteus*). — *Ukrade bogu kašicu* (*Capsella bursa pastoris*). *Uliki*. *ulikvić*, plod. *ustorki*, pustorki, ostanci trave, koji se upotrebljuju za ovce, pošto su prvo travu izjeli volovi. „*uši kaže*“, izlazi iz zemlje (kukuruz i sirak). *Ušno zeli*. (*Sedum majus*). — *Varda*, *Vardica*, garda. *Velčec* (*Aristolochia*). *Verbena*. *Vešca* (*Flammula Jovis*]. *viji*, jesenove mladice posječene sa zelenim lišćem i osušene na zeleno. *vinuka*, lišće od trsa. *Višće* (*Iris germanica*). *viasi*, pestići od kukuruze. *viasi* na travi, *Volorji zajik* (*Lycopsis*). *voščina*, što ostane od grozda, pokle se orune zrna. *Vrahe hazlo* (*Cardamine pratensis*). — *zadulec*, smokvić, ki se je već nadul, तर će bit od Ńega do nikoliko dana zrela smoki. *zameklo* su prva šarena zrna grožđa. *zbičina*, otpadak od drveta, svržje. *Zelenica* (*Cichorium*). *zeleničina*, korov, trava. *zeleniš*, *zeleno*. *Zeli* (*Brassica*). *zelišće*, *zeliščino*, dibjač, sve divlje biļe, što se jede. *zeliščino*, nepoznata trava. *zerno* svakakova žita; grozdova jagoda; *zerno* od jagodi. *Zubčić* (*Erysinum*). *Žafran* (*Colchicum*, *Ephemeris*]. *Žbičinarada* (*Spica Nardi*]. *zelk* (*Helxine*, *Convolvulus*). *Želte rožičini*, *Ž. rožice*, žabŃaci i sve žuta cvijeta trave. *Želtenica* (*Cichorium*). *Ž. pojska*, *Ž. trersovna*, *Ž. dibja*. *želud*, plod hrasta. *Zestila* (*Acer*). *Žij* (*Lilium hieracium*]. *žila*, *žili* korijca. *žir*, plod vočke. *Žito*, jočam. *žirad*, gl. sporkica. *Žuki bela*, dibja, černa (*Halix*]. *Žukrica* (*Hydropiper*). *Žukvičina*.

Biline poznate po imenu: *Zob*, *oriže*, *kafe*, *poper*, *kjinčice* (tal. garofani), *kanela* (korica), *limun*, *naranča*, *karobula* (*kalobura*, *rogač*). *lišŃak*, *ripa* (sladorna blitva).

Abecedni popis životiŃa i životiŃskih dijelova. *Angvela*, vrst male oligo. *Arbun*, riba (*Arbor*). *ArteŃa*. ptica (*Ardea*). *Azjü*, *Azijiü*, vrst morskog psa (tal. asia). *Babica*, babura. *badala*, bodlike. *Bakul*, žohar. *Barbun* gl. „trija“. *barčica*, kost na predŃoj strani u ptice. *Belčić*, *Belec*, *Beli* glavočić, mali glavoč. *Belha*, buha. *Belhaj*, *Belhar*, „buhad“. *Belica*, lasica. *Bobotavec* gl. Gorinski golub. *berkaj*, mačji brci. *bilen*, bijelo u jajetu. *bok tenki*, jamica iza rebara. *botuni*, trakovi u hobotnice. *Božji petešić*, grebedjed. *brabonek*, ovčje govno. *branča*, škrge u ribe; gl. i „plena“. *Bubjak*, veliki puž (tal. buccine). *bubrig* gl. „isto“. *Bujorno*, golubka. *Bukovec*, vuk (tal. perlo). *Bunbar* (svakovrsni kebar) obično zlata mara. — *čabruni*, ostruge u pijevca. *čapuka* (*čapuki*), *čapjini*, pange. *Čela*, pčla. *Čemež*, stjenica. *Čenživičina*, svake vrsti smrdļivi martin. *Čeper*, krpeļ. *Černa ribica*, paglavac. *Černa kućerica*, gušterica. *Černec*, crna zmija. *ČrŃčić*, *ČrŃi glavočić*. *černeć*, žutaŃak u jaju. *ČrŃi červić*, one crne životiŃice u vodi. *černiļo*, što pušta hobotnica i ligen. *červ*, svaka

ličinka u zemlji, drvu i mesu. *Červić*, krijesnica. *češej*, bodlika na hrptu od ribe; sviške četine. *Češjina*, morski ježina. *Čerjena ribica*. *Č. r. s černun glavun*. *Čučić*, krvavi zalogaj. *čuf*, kuklica u kukovača. *čufić*, izrastak na glavi u lutice. *čuvita*, sovuša (i svaka sova). *Čverček*, cvrčak. — *Čifel* (tal. volpina). *Čolka* (*Cornix nigra*). *Čuk* (ptica i riba). *Čurlik*, ptica, koja čurliče. — *Datula*, luštura svake vrsti. *Degna*, prilepka. *Delpin*, dupin. *devnica*, jedno crijevo u ovcu. *Dibja čela*, dibje dlaki su na pticama, kad se izvale. *Dibja maška*. *Dibja pijavica*. *Dibja raca*. *drobec*, jaheća drobnina. *drobnina*, sva crijeva. *durel*, želudac nekih životinja. — *fil*, hrptenica u životinje. *Filošera*. *Frater* (kukac i ribica). — *gad*, svaka zmija. *Ganbar*, vrst raka. *Ganboraš* živi u kućici od morskoga pužića (tal. ganbarada). *Gardelin*, češljugar. *Gerlica*. *Girica*, mala sardela. *Gjista*, glista u čovjeku i životinji. *Gjistica*, glista u morskome mužu. *Gjističina*, glista u gnoju. *Gjistina*, glista u zemlji. *gjut* ima ptica. *Glad*, *Gladun*, *Gladunić*, male ribice, što ribaru s povraza odnašaju jalovišće (meku). *Glaroč* (tal. gó, guatto). *Glarujica* (izmed golčića i lokardi, ista vrst). *Golčić*, *Golec* (*scomber*). *Golub* (ptica i riba). *Gorinski golub*. *Bobotarec* (*Palumbes*). *Gorinski kosić* (*Turdus*). *govedo*. *Govedo*, riba (gl. „stramac“). *Govnovaj*, bunber, ki hji bi vaja. *Grintava žaba*, gl. „krastava žaba“. *Grum* (tal. grongo). *Grumora mat*, mala riba (bit će 30 cm. duga, a naliči na vodenog soma). *gujić*, nedorasli još golčić. *Guž*, kravosas. — *Helžina* (*Pelžina*), *Slinčina*, svaki puž bez kućice. *Hert*, *Hertina*, krt. *Hertić* (*Sorex pigmaeus*). *Hjib*, rak, morski pauk. *hripel*, hrskavica. — *Igla* (tal. anguisigola); žalac. *Iglica* (nije mala *Igla*). isto, bubreg. *Ive*, sova ušara. — *Jastog* (tal. astica) rak. *Jež*. *Ježina*, morski jež. *Joh*, (riba) čerui škerooč. *Juja*, riba plavica. — *Kaleb*, galeb. *Kamenica* (tal. ragia). *Kaň* (tal. cagnice). *Kantra* (riba). *Kantrun* (riba). *Kapica*, vrst luštura. *Kaška*, lutka zmija. *Kaška morska* (tal. scolopendro). *Kate libanova*, po svoj prilici u Vinodolu zvana riba „čac“. *kejičica*, gležai. *Kjunača* (ptica). *klo*, zub, što svihi viri iz ustiju. *Klop* gl. „čeper“. *kobilica*, svakovrsni skakavac. *Kobotnica*. *kok*, bok. *Kokošar*, kragulj kokošar. *Koška muha*. *Koška pijavica*, gl. „dibja pijavica“. *kopilo*, salo u spolnom kraju. *Kopito*, kopito; noga, kojom se otiskuje skakavac; vrst luštura. *kora*, *korina* u raka. *Kosić*, kos. *Kosmač*, kosmati rak. *Kosmač*, crvić u siru. *košej*, hrbat i četine u svihe. *Kozji rep* (tal. squilla). *Kozlić* (kukac). *Kozlić čerui*, gl. „Turski volina“. *Kovač* (riba). *kraje rep*, jedna kost u nozi. *Krajeva pelnica* (tal. petirosso, *Cryptacus*). *Krava* (riba; vele, da rukne kao krava). *Kravuj*, *Kravujec*, *Kravujčina*, kragulj. *Kravuj mišarin*, gl. „mišarin“. *krišća*, štipalke u raka. *križeraj*, svakovrsna morska zvijezda. *Kuća*, *Kuček*, pas. *kudlak*, svaki leptir. *Kukovača*, kukavica. *Kukujač*, (*Alauda cristata*). *Kumar*, komar. *Kuna*. *kuset* (*kušet*), stegno. *Kusinec*, *Kusincina*, obična osa i svaka osa. *kusunica*, svakovrsna gusjenica. *Kušćer*, gušter. *Kušćerica*, zelena gušterica. — *laba*, *labi*, laloce. *Ladron*, pipa, što buši pupove na trsu. *lajno*, govede i košsko govno. *Lanča* (riba). *Lastovica* (ptica); *čerjena* i *modra* (riba). *lebro*, rebro. *leđva*, leđa. *Lenec*, *Lenčić* (riba).

Lenica (riba). *Leputina* (lat. Cyenus). *Lesica*, lasa. *lestura*, velika luštura. *Ligen* (tal. calamaro). *Lisica*. *Lokarda*. *Locrata* (tal. dorada). *lub*, *lubavo* meso, meso bez tustila. *Luben*, lubin. *lunbul*, meso uz hrštenicu s nutarije strane (osb. u sviŃe). — *mah*, mlić, male ribice zajedno. *Mahabalin*, vrst ronca. *Marijeta* (tal. dongella). *Maška dibja*, *kućna*, *morska*. *Mazar*, *Mazarin*, vrst guske. *medun*, svakovrsni ušonac na biju. *Medvidec*, vrlac. *Menćun*, vrst sardelina. *Memula* (riba, tal. menda). *merkać*, mala hobotnica. *Metij*, ovćji metulj. *Metijić*, metulj na žitu. *mih*, mijeh; trbuh. *Mihaća*, *Mihatice*, gl. „pundra“. *mihir*, mjehur. *Mihovilćina*, uholaza. *mihunec*, čahura svake vrsti. *miš*, svakovrsni miš. *Mišarin*, mišar. *mišca*, *mišec*, *mišice*. *mličino* (mliko), muško sjeme (u ribe, žabe, gada). *Modrak*, vrst sardelina. *Modrak*, vrst kontro. *Moj*, moľ(ac). *Morski klobuk*. *Morski pes*. *Morski prasec* i *Morska prasicica*. *Morsko rešece*, *zlatunka*. *Moruzgi*, *Moruzgra* (dibja i prava). *možjenu*, možđani. *mrav*, svake vrsti mrav (*mali*, *veli*, *ćerni*, *ćevjeni*). *mućek*, zaležena ptica (pile) u jajetu. *muha*, svakovrsna muha. *Mušice od vina*. *mušina*, svakovrsna muha. *Mušul*, kamotoć. — *nofti*, *nohti*, *novti* u životiŃe. *norefet*, nokat, ćeporak, pangća. — *Oko*, vrst puža. *okrak* je iznad stopala u vola, koŃa, ovce i sviŃe. *Oliga* (tal. agone). *olito*, crijevo. *Orebec*, vrebac. *Orebica mala* (Pernix), *vela* (Coturnix). *Orej*, orao. *Oslić* (tal. asello). *Ostriga*, kamenica. — *paćenek*, papak. *Papavuk*, pauk. *para*, životiŃa, životiŃska duša. *paša*, hrana još i u želudcu. *Pašara* (Passer solitarius). *Parel*, božja ovćica. *Pelk*, puh. *pelž*, puž. *Pelž* (*beli* „na ćurlu“, *ćerni*, *krajni*, *morski*, *prez kućice*, „na pogaćicu“). *Pelžić* (tal. naridola); svakovrsni mali puž. *pelžina* gl. „helžina“. *pera*, perje; peraje u ribe. *Perdižurnada* (ardeo). *Pes*, *Pesina*. *Morski pes*, *morski pas*. *Pestirica* (Salpigium). *Peštać*, gl. „mlić“ i „mah“. *Petešić* (ribica; gl. „pundra“). *Pić* (ptica). *pića*, mlijeko. *Pijavica*. *pišaka*, mokraća. *Pišimoj* (tal. pesce mole). *Plajki*, ušenci na ćovjeku. *plastica*, hrbat, *plat*, stegno, sredina kože. *Plavec*, *Plavćina* (zmija). *Plavica*, gl. „juja“. *plena* (branća), plahćica volu pod vratom. *plodvićina*, u ćem jo živinće u utrobi prije nego se izleže. *plosna*, stopalo, podplat. *poćrivini*, salo među crijevima. *podisti*, mjesto oko bubregća. *Pokrovec*, list. *Polandica* (riba, kao rumbac). *Polmiša-pol-tića*, slipi miš, netopir. *Postenka* (ptica). *požiralhak*, cijev, što vodi u želudac. *Prašćić* (ribica). *Prepelica*. *Pugna*, korŃaća. *Pundra* (tal. lobio). *punta škinj*, mjesto u plećima. — *Raca*, patka. *rak* svakovrsni; *rakovica*. *Ralog* (tal. lagosta). *RaŃen* (riba). *riba*. *ribice* svakakove; *sardelini*. *Runbec*, *runbac*. — *Salpa* (tal. salpa). *Sardela*. *Saraga*, *Sardelini* gl. „ribice“. *sera*, *serina*, ona mast u uhu. *serina*, mast na ovćjoj vuni (prije nego što se opere). *Serg* (tal. sargo). *Seršen*, ćervići oslu u repu. *seseć*, *sesce*, *sešće* *šešće*. *sisa*. *siki-rice*, grizala Ńekih životiŃa; predŃi zubi. *Sinica*, sjenica. *Sipa*. *Skakavec morski*, 2 vrsti nalik na baburu. *Skakavec* u mesu. *Skoćec*, gl. „ćifel“. *skot*, svaka životiŃa. *Slavić*, slavuj. *Slipec*, *Slipćina*, *Slipćić*, sľepić. *slizen*, *slizena*, *slizenica*, sľezena. *Smokvar* (riba); vuga. *sprav*, vime. *stergotini*, ľuske u ribe i gada. *Sova* (ptica i riba). *Seršen*.

Stonožec, stonoga. *sukna*, koža, što odpane sa zmije. *Sup*, lešinar. *Svete Marije kaštica*, vrst stonoge. *Svetoga Petra riba*, kovač. *svinina*, slanina od svinje; salo od svake životinje (na rebrima, bokovima i hrbtu). — *Šarec*, *Šarčič*, šari glavoč. *Ščurek*, šturak. *Šenec*, uš. *Šenec morski*, vrst lušture. *Šenec na vodi*, vodeni ušenac. *šikavice*, gl. „mah“. *Šilec*, gl. „Mišariu“. *Šilo*, vrst ose (leti nad vodom). *Šiparica*, trsov savijač. *Širun* (tal. surro). *škare*, štipalke. *Škarica*, gl. „Mihovilčina“. *škarice* (*kosiriče*), čelusti u zglavkarâ. *škina*, hrbat. *Škorpija*, trsov savijač. *Šojka*, kreštelica. *Špada* (talij. pesce spada). *Špar*, *Šparič* (tal. sparo). *Špic* (riba). *Štramac*, gl. „Govedo“. *Švoja*, gl. „Pokrovec“. — *Tekuki* (!) kokošji ušenci. *telo*, truplo. *Terlec*. *Terpina* (tal. cazzo marino). *Tić*, vrabac; svakovrsna mala ptica. *Tić s černun glavun*. *Tić s belun glavun*. *Tić svetoga Martina*. *tičina*, svakovrsna velika ptica. *tulo*, gl. telo. *Trija* (Babor). *tuna*, trup. *Turski volina*, veliki crni kozlič. — *Ubad*, obad. *udić*, stegno. *Ugerce* na volu. *Ugor*. *Us*, guska. *Ušata* (tal. occhiada). — *vilice*, jezičac u zmije. *vime*, vime. — *Zeba*. *Zec*. *Zelena žabica*, gatalinka. *Zeleni bunbar*, zlata mara. *Zidarica* (ptica). *Zlatoust*, vrst crnog glavoča. *Zubatec*. *Zvenski miš*, polski miš. *Zvenski orebec* (tal. vireo). — *žaba*. *želudac* u ptice. *žunta*, zglob. *Žižek*, mušica od biže; graškov žizak. *Žmerg*, ronac.

Životinje poznate po imenu: *Balina*, kit. *Jastreb* znaменуje nešto veliko: „Prišiel je k'o ti jastreb“. „Navailil je k'o ti jastrebinâ“. „Pravi jastrebinâ“. *Jelin*, *jelen*. *Kamila*, deva. *Kokodril*, krokodil, psoglavka. *Medvid*, *Tiger* (*Tigra*).

Tjelesni ustroj.

Općeniti ustroj tijela.

Stas, glava, lice. Judi su sridni, ni jako veliki (visoki), ni mali (basi). Je ki ter ki visok i stepen, ma za četien. Tojstomu zdiju ime, na priliku: *čoč*, *soro*, *klaftar*, *gorina*, *visoka gorina*, *delganina*, *delgi putina*, *delg ko' ti zlo leto*. One tri perve imena potiču od nikih muži, ki su nosili nigda ta pridivek. Va 'soj plovaniji morda jih je tri, četire stotini, ki prepasuju sridnu višinu. Međih od sridne višini se bojin se, da će bit više. Človik ni duh sveti, da će reć: baš toliko i toliko jih je. Najde jih se i ki su mala zrašta. Za rugu jih zovu: *mali*, *poberuh*, *zatelček*, *netek*, *deretomisečić*, *sedmomisečić*, *drobina*.

Glava je na balu. Obličje je podelgovato na čurlu, ali na jaje. Čelo malo na 'kolo, sredi ravno, nevisoko. Nos ni velik ni premal, od užance, na kraji malo skopjen. Redkin je ošter na puntu. Škuje od nosa — nozdervi — su malo rašireni. Pjutošto da je nos malo širok, nego delg, a uzek.

Garičane su splohon malo basotiji, a Rišičane malo stepeniji, nego grajane, ma ni čudo difference po celon pajizu.

Ki je velik, stepen, tust i debel ter zdrav, ako još i nima let za bit takov, on je *peča* od čovika, ta je *nomek*.

Kosa, koža, oči. Muži imaju na glavi *vlas*i, a ženi *kosi*. Većin delon splohon imaju muži černe, redko želte, a još reje čevjeni (rošasti). Žen je više ze želtastimi vlasmi (bjondi).

Pelt ali koža je černasto-želta i čevjeno-bela. Jako čevjen čovik je peln kerve, *žažara*, *šaman* (ovo je predivek, kako i ono pervo).

Kako vlas*i* s peltun, tako su i oči: černi, kostaševi najviše, plavi (počelo je bit i modrih), redko zelenasti. — *Plajko* ima plavi oči. Vele oči ima *očman*, *očmanina*, *veleočična*.

Jušto na malo*j* dici se kadagod vide *runkavi* vlas*i*. Velih judi bi na persti zbrojil z *runkavimi* vlasmi. *Runkavec*, *runkavčić* ima *runkavi* vlas*i*, 'se su mu k'o ti zaverčeni na kolačić. Kada mu se 'ote narugat, ali ako ga žele razjedit, ni nin tribi drugo, nego reć mu: *runkavčina*, *runkavi praščić*.

Sve, će je muškaj, to ti je kosmato po persih, po rukah i po nogah, dodar ki god i po plećih. Deboto da je sramota muškomu ne bit kosmat, majkol na persih. Žensko telo je veći del čisto. Ženi je sramota, ako se vidi, da su noj po pelti dlaki. Ma 'se je'no je ka ter ka na redko kosmata. Dlaki su noj redki, nego na obrazi išteso sen jih malo videl, da bi imeli k'o t' muži. Uža imit po kugod dlaku kagod starica.

Na licih imaju muži *bafi*, *mustaće*, *dlaki*, redko kada *berkje*, ali *bradu*. Mustaća je veći del pjutošto redkasta, ma tvrda za brit.

Posebne pojave.

Jakost, plodnost, dugovječnost. Judi su još dosta tverdi i jaki imaju debeli stavi. Zgojen mladić, još i muž, nima straba nosit stari cent. Je jih i nilih već seda. Ne daj Bog, da bude sve to više! Govore, da je prija bilo više judi, ki su bili kapaci nosit dva centa, k'o t' niš. Još jih je i seda, skoro svi, ki će nosit mažu od centa i pol, ma ne delgo. Mužki su naučni najviše nosit na ramen*i*, a ženi corgaju brimena na glavi. Nije'nu ni strah opertit na glavu četerdeset do pedeset kil.

Pol težaka ni ča govorit za debjinu, tustilo. Težak ni tust, ako bi bil, ni za delo. On ima persa široki i pleća, a jaki pulsi i tverdi pesti. Ima debelu kost i jaki žili, a mesa malo. Ki ne delaju niš: popi, tergovci i plaćnici, oni su debeli. Ne ću reć, da se ne bi i

težak berzo pomogel, kada se ne bi kidal z delon, i kada ga ne bi fruštalo vrime. Ženi se mehe stresaju, pek su tušće i dehje, ma pravo debelih — malo simo malo tamo — morda jih je je'na stotina. Bit debel (v) Verbnici je mersko, ali sramota, ali špot. Debelu šloviku fali se imen: *ploran, kubić, kerjina, bucvan, debejanina, bečvić, barilec, bečvica, 'oće rodit, noseć je, durelina, čripina, terbuk ima do rub, mišina, poterbušina*, a će ti ja znan, kako se ne znaju zmisliti za reć! Reku, kako nin ča listije pride na pamet on hip, kada govore. — Debela žena je: *pogačina, strusnina, slamničina, nadiiveničina, naheteničina, tusta ko' t prasica, nima srama, da su ju čeli zbadali, tusta kako kravina, kravina.*

Ni preveć suhu čoviku je ne premelče. On je: *srpina, suhanina, stišnenec, zježenčina, kost i koža, netek, nezrelčina, tiha, pij, derovo, suh k'o ti derovo, bakaj, bakalajina.*

Na priko računajuć moremo reć da od jednoga para poteče 7 dice,¹

¹ Ako ste kuntenti, hote s menun na plovaniu. Gospodin plovani je dober i krotek čovik, miren je k'o ti jaheć. Ako mu samol nasiknemo, po č' smo prišli, dije će nan opriti kniği od matermonija. Štimo malo:

Leta	od ovih let:																							
1819. (14 pari)	f	muški	19	22	22	23	23	24	25	28	28	31	34	34	36	37.								
		žensko	26	22	23	27	33	21	21	24	20	20	?	33	41	41u*.								
1830. (20 pari)	f	m.	21	21	22	22	23	23	24	24	24	24	26	28	30	31	32							
		ž.	18	20	26	23	27	19	20	22	19	28	16	28	22	21	24							
			32	33u	49u	53u.																		
			23	43u	37u	32.																		
1846. (22 para)	f	m.	19	20	21	21	21	22	22	22	22	23	25	25	27u	29u	30							
		ž.	25	18	24	24	22	25	21	19	26	27	23	23	30	21	32							
			31	33	37u	38u	39	51.																
			25	24	30	23	35	28.																
1860. (13 pari)	f	m.	21	21	21	22	23	24	25	26	32	32	33	33	35u.									
		ž.	23	26	21	21	25	19	20	30	28	24	22	24	20.									
1870. (14 pari)	f	m.	20	23	25	25	25	26	27	27	29	29	32	33	34	43.								
		ž.	16	20	26	23	20	22	18	30	18	23	22	20	32	32.								
1889. (21 par)	f	m.	22	22	22	24	24	24	25	25	26	26	26	27	27u	28	30u							
		ž.	19	21	25	19	22	23	19	27	19	24	24	23	27	28	21							
			35u	38u	39u	55u	59u.																	
			27	45	22	42	43.																	
1897. (21 par)	f	m.	21	22	22	23	23	24	24	24	24	24	24	25	26	26	26	26						
		ž.	20	23	21	19	21	21	23	23	24	33	19	25	25	33	21							
			27	27	27	29	29	35u.																
			21	22	25	21	33	29.																

* udovac.

Malo je pari, ki nimaju defato niš, ali nisu imeli. 'Sekomu mater-moniju je muka, da nima reda, da se nima za koga mučit. Šeguro-menti one, ke nimaju dice (morda jih je desetek), su neplodnice. Do sedaj ni drugo bilo niš krivo, če nisu rajali, nego to.

Najviše umiraju¹ dica, od kada se rode do desetoga leta. i to jih najveć ne prepasa 6-to leto. Za nimi 'redu muži i ženi od 30—40 let, za 'vimi 50—60 let, a za nimi se pek pobiraju starci, leva, leva jeden za drugin. Priko 90 let jih malo dožive. Našel sen mej leti, ke sen pregjedal (a nis' razgjedival sve), da je umrl 1816. jeden od 95 let, 1831. jeden od 93 leta, 1832. jeden od 93, a jeden od 96, leta 1859. jeden od 97, i leta 1877 jeden od priko 90 let. Od 60. leta naprid umiraju stari, od 70 naprid veli starci, ki su tvrda mi-

Ma ne homo već deje ne, zač ćemo sve oči skvarit trubeć va to lumeri, i najzad ne ćemo znat niš, nego to: da se splohon žene par kuntra paru, ali doba kuntra dobi, i pjutosto kadagod ženska starija od muškoga. Dovei i dovce se redko žene po drugoč. Tribi da jih je malo.

Na Verbenskoj crikvi bilo je keršćenih

leta 1819. 1830. 1846. 1860. 1874. 1889. 1897.

m. 19 28 40 42 48 62 65

ž. 31 25 38 38 47 77 66

Zemimo deset po deset četerdeset pari, pek ćemo dije finit. Gjedajte i opet, lumeri moraju prit na sredu:

Par rodi: 4, 5, 1, 8, 5, 7, 8, 3, 7, 5 ($53 : 10 = 5.3$); 6, 4, 5, 11, 5, 5, 4, 6, 7, 7 ($60 : 10 = 6.0$); 4, 7, 5, 5, 6, 10, 7, 7, 4, 6 ($61 : 10 = 6.1$); 5, 9, 6, 6, 8, 8, 8, 7, 7, 7, (71 : 10 = 7.1).

¹ Pošpijajmo va mertveške knigi.

Leto: 1819. 1830. 1846. 1860. 1870. 1892. 1897.

do 10 let	7	22	29	24	24	37	67
" 20 "	2	2	1	—	—	2	5
" 30 "	1	2	1	1	1	2	5
" 40 "	1	3	5	3	1	5	7
" 50 "	1	1	—	1	1	4	1
" 60 "	1	2	—	1	3	—	1
" 70 "	6	5	5	1	4	3	4
" 80 "	4	5	3	4	6	6	4
" 90 "	1	5	2	3	1	4	2
" 100 "	—	—	—	—	—	—	—

Svega skupa 24 47 46 38 41 63 96

Po spolu: m. 10 25 17 15 20 33 53

ž. 14 22 29 23 21 30 43

seca posičeni,¹ stara miseca, to dobra kerja. Ovi umiraju od starosti. Ako još hitime oko na lumeri, prave nan, da smo la e la, na blizu, malo je deference va životu: moguće, da su prija živeli i više, nego živu seda, ali ontrat jih je bivalo meñe, nego je sada.

Dijelovi tijela. Kadi ter kadi sen morda čegod zaboravel pravit, morda sen se i prefantil, pek sen rekel sprida mesto zada. Sedaj ču donapelnit z ovin pristavkon (nadodavek):

Človik ima telo i dušu. Čovik žive, zato ima *život*. Telo je kadagod *pelt*, kadagod *život*, kadagod *kolp*, *makina*, *štatura*. Va nikoj priliki je „pelt“ samol koža od čovika. I „život“ je kadagod samo ono, če je obelčeno va svitah. Koliko je deference va teli, pelti i životu, ne moren pravo reć, zač kada ki gana, misli, pek reče, kako mu listije pride: *kolp*, *makina* i *peča*, *čovik učinjen*, *čovičina*; *telino* je, kada je ki jako velik. „Život“ je kadagod i če je nutri va teli: „To čujen po 'sén životu, po sven teli“.

Sve telo ima *glavu*, *ruki*, *nogi*, *telo* (*tulo* je oderto telo od živa, a prez glavi i utrobi). Poznivamo i *udo*, ma ga malo rabimo. Volimo mu reć onako, kako mu je ime.

Na glavi iman: *vlasí*, *oči* i *uši*; na obrazi: *oči*, *nos*, *usta* i *bradu*. Sva glava sprida zaje'no ze *čelon* se zove *obraz*, *lice*, a najradije *obličje*. „Poznivan ga po *obličju*.“ Lica su dva, livo i pravo, ali više puti je mesto lica obraz: „Zaušil, lupil ga je po *obrazu*“. Za obrazon blizu uha malo na gori su *tenpije* ali *skrañice*: „Lupil se je na *tenpiju*“. „Ostrigel ga je, pek mu je ostavil delgi *skrañice*. (Po 'voj

¹ Ovdí z ovimi škatulicami ču van pokazat, koliko je bilo mertvih va kon miseci:

	1819.	1820.	1831.	1835.	1846.	1850.	1861.	1865.	1876.	1879.	1891.	1892.	1897.
Prosinec	4	2	4	2	5	3	3	5	9	2	4	10	5
Sičen	1	4	—	6	7	2	7	6	9	3	4	6	9
Mareč	1	—	3	2	7	5	3	3	10	8	3	5	5
Aprij	1	1	5	2	6	7	5	5	4	6	4	—	3
Maj	3	1	4	3	2	—	3	2	3	3	3	3	6
Jun	2	—	—	2	1	5	3	2	4	2	3	1	12
Julij	—	—	1	—	4	—	4	—	1	5	5	5	6
Agust	5	3	9	2	2	1	5	4	4	1	4	7	14
Sehteber	3	—	7	1	2	9	4	6	7	5	5	7	10
Otober	2	1	3	3	1	10	4	6	11	1	6	6	6
Novenber	—	2	7	—	1	7	7	6	5	4	4	7	12
Decenber	1	1	8	2	8	6	4	8	2	2	6	8	7

bih rekel, da je skrañica i vlasi na tenpiji). One dvi balice na 'sekon obrazi svoja se zovu *jabelčica* (je'no je *jabelčice*.) Pod jabelčici su *jamice* na lieu. Kigodare ali kagodare imaju jamicu i na bradi. Čelo ima: *kraje*, *verh*, *dno* i *sredu*. Podno čela nad očima su *obervi*, a pod nimi *trepavice*. Jedne i druge su od dlak. Trepavice su dvoje: goriñe i doliñe. One zatvaraju oči, a ove su va jamah, komu više, komu mañe zakopani. *Nos* ima *hripel*, *škuje* ali *nozdervi* i *puntu*. Okolo *ust* su *ustnice* goriña i doliña. Doliña je malo malo odverñena, a goriña imaju ravno pod hripelun od nosa jamicu k'o ti brazdicu.

Glava, koliko je pelna vlas, je glava; ako je plišiva, *tikrinu*. Ovako je i kada se komu rugaju, a *tiki* i *tikica*, kada 'ote reć, da ima ki dobru glavu. Na glavi je *verhunec* i *teme*, a zada *zatilek*. Ovijsi je kadagod i *šček*, ki je na vratu malo niže zatilka. Spridñi del vrata zove se *gerlo*. Kadagod je i *pisek*, *konal od manestri*, ma to, kada se ča smišno pravja. Gerlo ima o' zvena *jabelho*, ali *koščicu*¹. (Ženi da imaju dida zada na ščeku tu koščicu).

Više puti se najde kigod malo tušći, pek mu je pod bradun obišeno meso: tajsti ima *dvi bradi*, a vrat ima „ko' ti vol“, „ima pravu šiju“. Kada ki kriči, ali se spre, da ča dvigne teška, onda mu se po bandah od vrata nadmu od force *žili*. Zada va vratu su vratne žili.

Vrat se derži tela. Ñega se derže *ruki* o *ramenih*, a *nogi* va *kelkih*. Na teli su prida *persa* i *terbuh*. Mej persi i terbuhon je *jamica*. Doliñi del terbuha su *dimña* (*dimja*), a najzdala je *sram*.² Zada su gori *pleća* z *lopaticami* ali *špaletami*, *škina* s *košejom*, *križa*, *repić* i *prohod*³ doli. Po bandi su *lebra*, *bok*, *tenki bok*, *ledva* i *bedri* (*bedra*). Kadagod je ves zadñi del tela *škina* i *pleća* ali *križa*.

Ruka ima: *nad lahton*, *pod lahton*, *za pestun*, *dlan*, *persti* i *nofti* (*nohti*). Sve persti stišñeni na dlan su *pest* (*matafun*). Pod

¹ Ženi da imaju dida zada na ščeku tu koščicu. Prave judi, da je prišla tako: Kada je Adam pojal jabelko, a Bog prišel, ter ga zval, a ni mu se 'otel javit, stisnul se je za pisek i mislel, da će mu pojideno jabelko ziletit, ma ga je maka. Jabelko je ostalo nutri, zaostuj se je stiskal za konal od manestri, samol mu je zrasla koščica.

² Ov ima još i ove imena (ma nisu sve za govorit mej sviton) muški sram: *udo*, . . . *ec*, *samec*, *žužña*; *jaja*, *muda*; sve skupa *sprav*; dičji muški sram: *sramić*, *tić*, *pirić*, . . . *rčić*, *sanić*; ženski sram: . . . *ška*, . . . *da*, *samica*; dičji ženski sramić: . . . *škica*, *piša*, *pišina*.

³ Prohod ima ova imena: *rit*, *guzica*, *pezlo*, *sralo*, *zadñi kraj*, *gospa*, *gospa prez zub*, *gospa prez nosa*, *perkno*, *kerma*.

rukun i ramenon je *jamica* i zaje'no *spadoha*. Za pestun je *koščica*. Kadi se perst pregibje, ono je *kavčica*. Od kavčice do kavčice je *člen*. Puntí od perst su *mišca*. Persti su: *perspalec*, *kazalec*, *sridhi*, *veli* i *mali*. Ono napuhñeno meso od zapesti do lahta i od lahta do ramena zove se *miš*, k'o ti i na persti. Sve, če se pregibje, na telu, ondi, kadi se pregibje, zove se *stara*. Za pestun su i *pulsi* i *žili*, a laketi i rame imaju *jabelko*.

Noga ima *kelk* najzgora, *plat* malo niže zada, *stegno* ali *khat*. Ovako se zove i sve od kelka do kolena, *koleno* noga od ñega do *kjičice* (ovo je ona balica nad petun po bandi nogi). Ono debelo meso od kolena do kjičice su *listi*. Ona kost v nogi od kolena z dolu je *civ*. Od kjičice je doli zada *peta*, gori sprida *vrat od nogi*, doli sprida *kopaniina*, *plosna* i *persti*. Na nogi je *prespalec*, *sridne persti* i *perstić*. *Jabelka od kolena* je ona balica, ka se kreće na kolenu.

V ustih je *zajik*, *zubi* na *lalokah* goriñih i doliñih. Kadi se laloka derži laloki, ondi je *motičica*, a kadi se pregibju, su *labi*. Još je v ustih gori *nebo*, zada *zajčec*. Zubi su *spridne* i *kantunske*. 'Seki zub ima gori *krunicu* i *belo*, a v mesu i va laloki *žili*, kadagod *koren*.

Oko ima okolo *belo*, sredi *černo*, a va samoj sredi *malu*. (Vajada se zove mala zato, zač je mala i va ñoj se vidi mal obraz od čovika, kada se va ñu gjeda.)

Pervo nego se zakopamo va telo, da vidimo, če je po nutru, po gjedajmo ga svega još jednuč. Na ñen su vlasi i dlaki, ke rastu s pelti. Pod ñun je *meso* i *žili*, a ovo oboje je razvrejeno okolo *kost*. Va nikih kostah su *mozgi*. Još je va teli *salo* i *tustilo*, ter posobojno *salo kopilo* niže od dimań. Po sven telu teče *kri* po *žilah*. Je'ne žili su *modri*, jene su *čevjeni*, a jene *beli*. Ki ima tverdi ove zadñe, ta je jak. Jak je i ki ima debeli *mišca* na rukah nad lahton.

Seda homo po ustih zdolu. Najprijia imamo *gerlo* ali *gut* (*konal od maneštri*), kuda gre hrana va *drob*. Ma kada smo va drobu, vijmo naprid. Najpervo je *štumig*, pek su *čriva*, *olita*, a najzad je *črivino*, *čevjeno olito*, *kercavo olito*, *guzično olito*, ko fiñuje na pezli. Za guton je *grščavek* (*herščavek*), *dušñak*, a na ñen vise *pluća* i *serce*. Mej plućí i drobon je *mezdra*. Va drobu (terbuhí) su još *jetra*, *slizena* (slizenica), *želč*, *ista*, *lunbuli*, nikakovo na kostah od škini i *mihir*. Sve ovo skupa zove se *utroba*. *Utrobica* su pluća, *serce* i *jetra* zaje'no z *herščavkon*. Sva *utroba* je kadagodare *serce*. „Serce ima zdravo, a telo ne vaja. Serce mu je zdravo, a ruki, nogi ga ne služe“.

Glava ima nutri *možjena* (*možjenca*).

Užaju reč: „Ako ti dan po *možjenču*.“

Pridjevci po tijelu, pogreškama i čudi. *Po tijelu.* Hodelo bi mi reć sedaj, kako se judi zovu po koži, vlasih, očih, telu i tako naprid, ma sen to veći del sprida pravil. Još ću ovdi reć: ki je černe pelti, želte, bele, ali takovih vlas, on je, ako se s nín imaju rugat: *černarol*, *želtan*, *bilko*. Ako ki ima osobojni nos, da je malo podkučen, ima *nos na kućicu*. Delg obraz je *na curundicu*. Kratek obraz je *na kupec*. Širok obraz je *pečurvina*, *pogačina*. I tako naprid, komu najdu kakovu mendu, dije mu najdu i priliku, va č' sličí, ali kamo traži. — *Ušan* ima veliki uši, *nosan* velik nos, *očman* vele oči, *belusan* bele vlasi. *Pčina* ima široki usta, a *zubatec* vele zubi. *Tikcan*, *žbanka*, *tiki*, *tikvina* ima velu glavu. —

Po pogreškama. Komu ča vide, da ima preveć na teli, ali ako komu ča fali, ta je *zlamenan*, *sehan*. Ako je maća velika, onda je *spačen*, *spačenec*, *spačencina*, *magaňan*, ima *magaňu na teli*. — *Plišivec*, *pliško*, *plišivčina*, *plišiv* je čovik, kada mu vlasi fale na glavi. —

Perňavec, *perňavčina* ima po obrazu nikakove male černe krastice. — *Krastavec* ima černe krasti na glavi. — *Grintavec*, *fermentuňak*, *palentar* ima na glavi želte krasti, grinti. — *Pigućavec* je *pigućac*: po obrazu i po rukah ima male čevjenaste piknice, maćice, k'o ti otrubi od šenice. (*Otrubi* su posije, mekiní.) *Šćerba* ima usnicu razsičenu. — *Zašvenčini* je poznat, da se je nigda zgorel, ali da je imel nikakovu bol, pek mu je zitekla, a ono mesto, kadi je bila, se je zaraslo, ma je ostalo k'o ti zašveno. — *Kožicav* čovik ima po koži jamice, kadi su mu bili nigda kozice udelali priščíće, pek mu je ondi stara koža popadala, a mlada zrasla, ma kavčice su ostali.

Po očijuh je človik *slip*, *posve slip*, *na oba oka slip*, kada z očima ne vidi niš, i *posve čorav*, *čorav*, *slipec*. *Slip na jedno oko*, *čorav*, *čoro*, *čoravčina*, *čorec*, *čorina*, *čora*, *čorica*, *čorcina*, *čori*, zač ne vidi dobro. *Čorav* je i kada tenko ne vidi. — *Škijec* škiji na jedno oko, a na drugo oko gjeda. — *Verjec* verji z očima, kada ča gjeda, zač mu oči igraju, k'o ti da derhcu. — *Škiji*, *verji*, *gjeda na bandu*, *gjeda treso*, *gjeda va križ*, ki oberne glavu na bandu, a oči naprid, pek misliš, da ne gjeda va te, nego drugamo. Takov čorec imuje oči oberñeni i na bandu, a vidi naprid. — *Kratkovid* je, ki ima kratku vištu. Ako će ča vidit, mora dat pol samih očuj.

Sve ove besedi se zimju z jednun besedun *čorav* ali *slip*.

Slipec je i on, ki drugih vara, a žena je *slipica*.

Gluh, šordo, glušec ne čuje posve nič na oba uha.

Gluhan, gluščina, gluhanina, nagluh, gluhas, gluha, glušica, gluščica je 'seki i 'seka, ako tenko ne čuje, nego mu je tribi jako kričat, ali na uho zakriknut, ako će čut. — *Mutar, nim, muto, mutec, mutina, mutarec, mutarčina, mutica, mutarica* ne more govorit, ali samo nikakov glas daje.

Muto je i ki ne će da govori, ali govori malo i to se ne zna za seguro, če je mislel reć.

Jecarec, jecalo, jecalina, plentavec, plentato, plenta ne more zreć besedi na jednuč, nego mu se 'oće ura, dokli ju zreće, zač se ponavja duron, dokla ju fini reć. *Jecalo* se još zove i *blebetalo* i *tertaja*. *Pojida besedu*, ki zgovara na pol 'seku besedu, ali govori triščeno. — *Švejkavec, šrejkalo, švejkalec* vaviki švejka 'seku besedu: pervo nego će ju zreć, moraš z njegovih ust čut š. — *Serbalo*, kada govori, poteže duh va se, k'o ti da serbje. — *Huntavec* govori skroz nosa. *Huntalo* hunta.

Gobo, gobčić, gobec, gobina, gobavec, gobčina, gobavčina, gerbar, gerban, prighenčina, prebjenčina, goba, gobica, gobičina je *gobava*: na plećih, ali na persih, ali na jednon i na drugon kraji ima *gobu*, to je k'o ti jeden hjih, ali k'o ti geržicu nadvigneno meso. Ako mu (ali noj) i ni nadvigneno meso, nego samo malo skopañeno, ali ako gre prigheno ter se ne more zravnat, već mu one lipe imena daju.

Špaleta, pleće ima je'no rame gori, drugo doli, ali je skrivjen va škini. —

Tresa je, će i *špaleta*, a *tresuja* i *tresa*, ako se sve telo trese.

Kňago, kňako, kňaćić, kňazić, prez ruki, prez persta, kňast je 'seki, komu fali ruka, ali komu je ruka spaćena, da ni za delo. Ako su mu i persti falsi, već je *kňago*. Kada komu odpade bokun česa, ontrat se on drugi bokun, ki je ostal, zove *kňat, kňaćić*. Ruka se zove, kada je kňasta, *kňaka*.

Šepec, šepavec, šepavčina, šepčina, šepav, žberlavac, žberlo, žberla, žberlavčina, žberlav, prez nogi ne more na jednu nogu hodit, zač mu je spaćena, ali ima i obi spaćeni. Ako mu i služe nogi, samol da nisu ko' ti i od zdrava človika, već je čovik *žberlav*.

Lazar, lazarec, olazarel je čovik, kada mu vmertve ruki i nogi, ali pol tela, ter mora ležat. „Serce mu je zdravo, a telo nevajavo.“ More živit i po čudo let onako na postiji.

Nedihjav, nedihjavec, puhec, puhčina, puhavec ima niku bol nutri, tribida va persih, pek ne more dobro puhat i malo je *duhat*. Berzo gre ća, umre.

(*Po čudi.*) *Uden čovik, udno gjeda i govori.* Telo mu je stepeno, obervi su veliki i trepavice, mersko, škuro gjeda, govori ohrstno, na praču, kratko, a oštro gana, ma nî zla serca.

Lastivec, lezaña, dragoman, maslarda gana sladko, razteže besedi, svekomu sve hvali, 'sekomu se liže, a najviše derži za se, misli: kako će 'se k sebi, a drugomu malo, ali niš.

Pomazanec, raztegiñenec, pomazano jaje — ne teknite ga ve! Sve mu je krivo. 'Oće, da ga 'seki pomiluje, 'seki da mu dâ za pravo, 'se mora bit na ñegovu, ač ako ne, onda je jo i katalo.

Furbo, šegav, furben, štut se ne da natrubit, nahrulit, prevarit. Ne pravja 'sekomu svoje posli, ne veruje 'sekomu duhu, gjeda, če more najboje za se. Kada se ki pusti nasadit komu, onda mu se rugaju z istimi imeni, ma je nikako drugačije zgovaraju. Dije vidiš po glasu, da se rugaju.

Kuntra furbu stoji *priprošč, priproščina, benast, bedast, bena, bedak, bedačina, mate, jure, mateko, matečina, temen, šemen, brav, bravina, zapućen, zapućenčina, zalupan, zalupančina, od zad zapućen*: na pravu, na dobru, prez malicije pravja, če je tribi i če ni tribi, da zna drugi; ne zna se berzo domislit, če ima reć; nî ni hud ni zločest; ne bi rad nikogare prevarit, a sebe ši; ne pača se va tuje posli, svoje nastoji, kako more. Za ne uvridit ga mu reku, ali reku za ñega, kako sen ono pravil. Još mu reku i: *čovik od duše, boji se duše.*

Jezen, menen, muñen je nagel, berzo se razjadi za 'seku malu, bila zaspraven, ali za sulac; ontrat kjene, kriči, dela deboto k'o ti on, ki je, očuvaj nas Bog! z uma 'šel, zven pameti.

Hantav, hantavec, hantavčina nima mira, vavik će to dela, smućuje drugih i dodija ñin va ñihovon deli. Ovakovi su dica.

Zvihren, zvetren, veter, viher jeden čas derži na glavi, če ima delat, a če ne, ma dije zaboravi i dela, k'o ti prija, če se ne smi. Ovakovi su dica, golčini i goličini.

Lud, luda, ludina ima glavu na šćapu, je posve na pameti, ma nepametno dela na svoju škodu.

Geltman naglo ji i čudo: *požderavec, požeruh, jamina.*

Rukavina bi 'se zel sebi, bilo — ne bilo ñegovo.

(Nastavit će se.)

Zaplaće ili Leskovačko (u Srbiji).

Narodni život i običaji.

NAPISAO VLADIMIR K. PETROVIĆ.¹

Građa ova, koju mislin niže izložiti, skupljena je u selu Razgojui, Grdanici, Doňoj i Gornjoj Lakošnici. Sela su ova u opštini² razgojskoj, srezu leskovačkom, a okrugu vrańskom u krajevini Srbiji. Kraj ovaj ide na istok do na planinu Kruševicu ili Babičku planinu, na sever do opštine grkińske, na jug do opštine jašuńske, a na zapadu nalazi se reka Južna Morava. Za vreme Turaka zvali su i ovaj kraj *Zaplaće*, a sad ga zovu *Leskovačko*.

Mesta, iz kojih pružam ovu građu — sela su sa po 100 kuća. Samo Gornja Lakošnica ima 14 kuća.

Životne potreštine.

Hrana i posuđe.

Spremańe i priređivańe mesa, smoka i sočiva. Sve, što se jede, zove se jednom rečju *jelo*. Često se čuje, da kažu, kad na sofri ima više jela: ima mnogo *jedeńa*; još kad hoće da prestave više sorti jela, kažu: ima turli, turli jela.

¹ Šteta je, što ovaj prinos nije potpuniji, i što nije pisan narodnim govorom. Kad sam gošp. pisca na ovo drugo upozorio, pitao sam ga ujedno: kako bi narod ovo ili ono rekao, pa je g. pisac imao toliko dobre voľe, da mi je na mnogobrojna moja pitańa odgovorio, pa te odgovore stavlam u biľeške pod crtu (gdjekoje baš radi jezika, a ne radi stvari). Kašhe je g. pisac nastojao, da se što više približi narodnomu govoru svoga kraja. — Prinos je ovaj i u izvorniku pisan latinicom. — *Ur.*

² Na ovo imam da odgovorim, da se svuda u nas kaže *opština*, a ne „općina“. Ne kažu *svešta*, već *sveća*, pa ipak ne kažu *svećenik* već *sveštenik*. (To je samo dokaz, da ni „opština“ ni „sveštenik“ nijesu prave narodne riječi, već su dobile svoj izgovor po starom slovјenskom jeziku. *Ur.*)

Vrlo retko ovde biju volove, ali su ovi izrazi¹ za klanje volova: *utepaja vola* (zaklao vola); *odrao cola* ili *oľupio* (ogulio); *izudio vola* (razčerečio). Svinje koľu vrlo često. Svinju najpre udaraju sekrom po čelu i tim je udarom obore na zemľu, pa onda zakoľu. Ako hoće da imaju koľu od svinje, onda *deru* svinju; a ako hoće da imaju slaninu, onda svinju *prľe* na ognju. Kad su taj posao svršili, onda s prľene svinje seku kaiše slanine; ako je drana svinja, onda skidaju salo, koje će za mast topiti. Kad se sa svinje skine slanina ili salo, onda čereće ostalo meso. *Krtinu* (debelo meso — bez kostiju —) ude na dugačke komadiće, koje zovu *vešalke*, a koje za sušenje spremaju. Pojedine delove zovu ovako: *but*, *plećka*, *rebra*, *grbňaća*, a ostale unutrašnje delove zovu kao i drugi (? *Ur.*), samo želudac zovu *mešina*.² Po slezini vraćaju ovako: gledaju slezinu, koji joj je kraj debľi; ako je debľi prednji kraj, onda će zima iz početka biti hladna; ako li je stražnji kraj debľi, onda će zima pri kraju biti oštra. Plećku gledaju po nekim znacima, po kojima opet sude, hoće li godina biti rodna, ili slaba, hoće li koje čelade iz kuće umreti i t. d.³

Kad je meso gotovo, da se suši, pre no što će ga obesiti oko dimňaka, uzavre u jednom kotlu vode, pa u taj kotao spušte svaki komad mesa i odmah vade. Kad sve meso tako urede, onda ga sole i u *presolcu* stoji do 3 dana, a za tim ga vade i vešaju oko oćaka, da se suši. Napomiňem, da meso, koje se spušta u kľučalu vodu, vrlo lepo izgleda.

Kad se kupus donese iz bašte i hoće za zimu da se spremi, rade ovo: Očiste ozgo na glavici dva tri lista i odmah meću u kacu. Za ovim naliju kacu vodom i odmah metu soli. Neki meću jedan red kupusa, pa po redu kupusa pospu rena i paprike, a nekad i jabuka. Posle dva tri dana slegne se i onda meću ozgo krst od drveta i pritisnu kamenem.

¹ Ovde ne znaju, šta je to *izraz*. Misto da kažu „ovi izrazi“, kažu: *ove skazňe* ili *ovija rečovi*.

² Mešina se kad-kad, ali vrlo retko, zove *stamak*. Tako neko, ko je više u varoši bio, mesto da kaže: „boli me mešina“, kaže: „boli me *stamak*“. Ovde, kad se kaže *želudac*, misli se na kokošiju *želudicu*.

³ Nikad nisam čuo da kažu: „i tako dale“. Kad neko nešto priča ovako: „Bio jedan car, pa imao imaće, stvari zlato, stoku i što ti neje imaja“. Ili: „Došeja mi u goste baća, balgaza, čića, i kuj zna je još, kuj!“

Sem kupusa spremaju za zimu i turšiju, a to su paprike, koje stojeći u sirćetu ukisele. Tako isto spremaju za zimu zeleni luk (*prazi luk*), koji ukopavaju u zemlju i zimi vade. Pored ovoga leti suše semke od tikava, pa zimi stucaju ih i od njih grade čorbu i kao neki paprikaš. Još za zimu suše šlive, kruške i drugo voće, a i skoruše meću u vodu, koje ukisnu. Meću grožđe u turšiju i t. d.

Brašna ima od mnogo ruku, kao: *mumuružno* (od kukuruza), *čisto* (od pšenice), *mešavina* (pomešano kukuruzno, ječmeno, pšenično i ržano), *ovseno* (od ovsu). Sva se brašna ne meću podjednako. *Prohino* meću krupnije, a tako i mešavinu, a čisto brašno sitno. Žito za kašu tuku u stupi, a kašu obično prave od tucana kukuruza.

Mleko se doji (muze) obema rukama, kad se palci podaviju u šaku. Pomuženo mleko sipaju kroz cedilo i procede i onda meću na ogañ, da se malo podgreje. Podgrejano mleko sipaju u *bučku* i bučkaju ga. Bučkanje vrše zato, da bi iz mleka odvojili maslo. Pošto odvoje izvesni deo masla iz mleka, onda zaostalo mleko (koje je slabo, jer mu je bučkanjem oduzet veći deo masti) opet na ognju podgreju, pa u tako podgrejano meću sirište, koje je pre toga topljeno u surutki. Kad se odvoji sir od surutke, onda saspu sve to u cedilo, a ispod cedila nameste kakav sud, u koji kaplje surutka iz cedila. Pošto se iz cedila ocedi surutka, onda se iz cedila vadi sir. Onu surutku, što se je iz sira cedila, opet greju dobro, pri čem se odvoji *vrda* i čista surutka, kojom poje sviće. Da bi se mleko spravilo, potrebni su ovi sudovi: *vedro, kotao, bučka, vagan* i *cedilo*.

Odijelo i obuća.

Sve ono, što čovek oblači, zove se jednom rečju: *ruvo* ili *dreške*. Može se vrlo često čuti, da neko kaže: „daj mi *takrvat*“, a to mu znači: daj mi svu opremu.

Ceo srez leskovački gotovo jednako se nosi. Samo vično oko moglo bi primetiti neke razlike, i to vrlo neznatne. Odeća je obično od *sukna*.

Odijelo za djecu. Bilo muško, bilo žensko dete, sve dok ne prohod, oblače ga ovako: košuļu i onda jednu zapregačicu, koja na suknu liči, povrh košule obuku antericu, a na noge čarapice; na glavu obično meću pletenu kapicu (od vunjenih konaca), ili kapicu sašivenu od druge kakve materije. Obično na kape tako maloj deci zašivaju različite parice, pužice, krstice i druge (? *Ur.*) stvari sitnije, kao i beli luk, što dete čuva od uroka.

Čim dete prohoda, ako je muško, odmah mu prave gaćice od platna prtena (konoplena). Kad detetu bude oko 6—7 godina, prave mu čakširice od sukna; neki prave i mlađoj deci čakširice. Osim ovoga dobijaju muška deca anteriju, neko mesto anterije jeleće i guñće. Sva muška deca nose pletene kapice. Kad prohodaju ženska deca, opasuju im suknu, koju ovde zovu *rutarka*; dobijaju sem anterije i jeleće. Ženskom detetu daju još belu maramu, da zabradi glavu. Tu maramu, kojom glavu zabrađuju, zovu *tulben*.

Muško odijelo. Svakidašnje zimnje muško odelo letnje je ovo: čakšire, jelek bez rukava, košula od težine, opanci i čarape, a na glavi pletena kapa, a dosta retko šešir. Neki, i to mahom sirotniji, nose leti umesto čakširâ gaće od platna težiñava. Mnogi opet take gaće upotrebljavaju pri žetvi, kosidbi, vršeñu, jer su mnogo lakše za rad od čakšira. Opanci su umotani vrvicama, koje se prave od kozine (kozje) dlake. — Zimi pak nose čakšire, jelek i guñće, a povrh toga mnogi nose guñu, koja im do kolena dopire, a koja se napred ne zakopčava, već se samo presamućuje. Čakšire nisu ni široke, ni uzane, već srednje. Čakšire nisu opasane tkanicama, već su tkanice opasane ispod čakšira. Zimi imaju ljudi, koji za stokom idu, i *japunje*, koje ima i kukuļaču.

Svećano odelo je isto, kao i ono svakodnevno, samo razume se, da je novo i da je ukrašenije sa više gajtana. Pored toga u svećanim prilikama¹ obuvaju se najlepše čarape, a mnogi mesto opanaka obuvaju *capule* (cipele). Košula je lepo iskićena. Preko ramena prebacuju neki kajiš iskićen raznim manistrama i dugmetima i zovu ga *prekoramnik*.

Guñće je odeća sa širokim rukavima, iskićeno gajtanom svuda po krajevima; dugačko je do pasa. *Guña* je dugačka do kolena, tako isto svuda iskićena modrim gajtanom, a sa širokim rukavima; doñi kraj širi je od onog kod leđa. *Japunje* je odeća dugačka do zemlje i svo je dlakavo; u nekih je bez rukava, a u nekih sa vrlo kratkim rukavima. Za čakšire sam kazao, kakve su, a za druge stvari bi' će govora na drugom mestu.

Sem *britve* (izvijen nož, koji se preklapa) ne nose ovde nikakvo drugo oružje. Vrlo retko može se videti, da koji zadene za pojas pištolj ili revolver.

¹ Narod nikad ne će reći, „u svećanim prilikama“, već će mesto toga reći: „kad je blag dan“, ili: „Obući se, sinko, sad ni (*nam*) je u kući *rados*“, ili „imamo *vesele*“, ili: „Obući se, sinko, ne idi u lude tako drpav, danas je *svećac*.“

Žensko odijelo. Devojke nose sukne, koje se opasuju kao i zapregača, t. j. na jednom mestu nije zašivena. Suknu zovu *vutarka*. Više košule devojke leti nose jelek od basme, a glavu povezuju šamijom ili belom maramom — *tulbenom*. Tako isto se nose i starice, samo mlada nova ima i bundu i dugačku anteriju, koja dopire do ispod kolena, a nosi se tako, da se ne vidi ispod sukne. Još žene nose *jelek preklopnik*. Zimi nose anterije, koje su pod grlom zakopčane i ispušene pamukom. Mnoge leti nose *vutarku* prtenu, t. j. od konoplena platna; sve inače nose vunene. Kad su žene u žalosti, obično nose crnu šamiju; retko, vrlo retko koja nosi prevrnuto jeleče, kad je u žalosti.

Obuća. Leti vrlo često može se videti seljak bos u vremenu, kad topi konoplu, a tako i žene. Na orađe, žetvu idu obuveni; kopaju bosi, a inače samo sirotniji idu bosi.

Kako muški, tako i ženske nose radnim danom — opanak. Opanci su presni, ne štavljeni. Dobijaju ih, kad osuše kožu od vola, ili koña, ili bivola. Osušenu kožu seku u parčad, koliko noga, pa posle *opute* opanak i obuvaju. Vrlo retko da ko skida dlaku s opanka, već dlaku ostavljaju i hodeći se izliña. Opanke stežu vrvicama od kozje dlake. Leti, kako muški, tako i ženske, nose čarape dugačke do ispod kolena. Zimi samo muški više čarapa nose *zavijače*, kojima zavijaju noge i čuvaju ih od studa. *Obojke* zovu male krpice, koje meću u opanak, da ih ne boli noga od ideña, t. j. da je stopalu mekše u opanku.

Ostalo što k odijelu spada. K odelu još spadaju rukavice, koje ovdje zimi nose. Rukavice nisu po izgledu lepe, ali tople. Nema za svaki prst ispleteno naročito ležište, već 4 prsta su zajedno u jednom ležištu, a veliki prst je sam u naročito ispletenom uhu. Rukavice nose i leti, ali samo obešene o ruku, a nikad nataknete na ruku. *Narukvice* nose i muški i ženski, kako zimi, tako i leti. Narukvice su napravljene od sukna i imaju na jednom kraju produženje nalik na polovinu elipse, koje služi za to, da pokrije nadlaniću. Narukvice su optočene gajtanom, a nose ih i leti oni, koji nose široke rukave na košulji, pa ih narukvicama stegnu da im pri radu ne bi smetali. — Kišobrane i suncobrane vrlo retko ko nosi. Od skora je početo, da ko kupi *amrel*, pa ga samo po saborima nosi i razapne. Mesto kišobrana ima seljak guñu, ili japunge s kukulačom; ako toga nema, onda vreću zavije poput kukulača i mete na glavu. Meću još guñe na glavu, da bi se od kiše odbranili, a ženske meću vutarku.

Postelina. Sve, u čem se spava, najobičnije zovu *poŃave*, *čerge*, *prostirka*. Retko koja kuća da ima kreveta, već je soba, u kojoj se spava, prazna, pa u večē, kad će se leći, unose se *rogože* od slame, koje su mesto dušeka, a povrŃ njih čerge (guberi), i to prtene (od konopljene žice). Bogatiji imaju vunene poŃave.

Ostale tkanine. Ovde nema stoliaka, ali mesto toga imaju *sofra-peškir*. To je dugačak peškir, koji se može oko cele sofre omotati tako, da svakom okolo sedećem¹ zapane po jedan deo toga peškira, kojim će se brisati. — Ručnike nose samo žene, a same ih i prave. *Ručnik* je mala pletena kapica, kojoj pozadi vise kićanke od svile i pamuka. Te se kićanke vide pozadi praznikom, inače radnim danom ih pokriva *šamija*. — Od ostalih tkanina vredno je spomenuti *tkanice*, koje ovde tkaju s mnogo različitih šara. Tkaju još *podvezice*.

Dodatak. Gde god odete, od svakog ćete čuti, kako svoju nošću hvali, a tuđoj nalazi mane. — Kad neka devojka obuče od platna srezan kaput² i suknu, onda joj se podsmevaju i vele: „Što li se *grubi*, kad joj je Bog dao ubave našinske dreske!“ Tako i muški smeju se ljudima, koji odviše široke čakšire nosi i vele: „U, kakve su mu čakšire, može u njih 100 oka žita da stane!“

Nakit i češlaŃe.

Nakit. Sve, čim se kite, zovu *nakit*. Zato, kad se neko nakiti, kažu: *preubavila se, nakitila se*. Za onoga, koji preko mere to rade vele: *azgan kicoš*.

Momci se kite raznim nakitom. Neki imaju *prekoramnik*; okićen remen; prsteŃe na ruci: peškir, iskićen šlokicama. Kite se i cvećem, ali onim kupovnim, što se u dućanu dobija. ŽeŃeni ljudi ne kite se, kao momci, sem što neki nosi oko pasa kožni silaj.

Devojke se kite: *tasovima* (meću ih na glavu), *sakandracima* (zakači se iza oba uвета, pa ide ispod grla), *paftama*. A ima ih dvojakih: *ukosna pafta*, koja se na glavu u kosu pridene, od srebra, a

¹ Ovde ljudi ne će nikad reći: „svakom okolo sedećem zapane“. Mesto toga reći će: „Sedo'mo oko sovre i *svima unaokol* dopade po jedna ložica (kašika)“.

² „Kaput“ nije narodna ovde reč i ovde nisu ljudi imali ni jednu *dresku* (haćinu), koju su zvali „kaput“; ali od kako počē se seljaci da viđaju u selu činovnike s kaputima, znadu, šta je kaput ali ga ne nose. (Ali seljanke ga nose, kad ga režu od platna? — *Ur.*)

sastoji se¹ iz troćoškaste pločice, na kojoj vise nekoliko lančića, a na kraju ovih srebrne pare; *okopojasna pafta* opasuje se oko pojasa. Još se ukrašuju *grivnama*, koje su od mesinga, a nose se na korenu ruke; *skopčalacima*, a to je od srebra ispleten singir, koji na krajevima ima kuke te se jedna zakači za jedno, a druga za drugo rame, a taj ceo singirčić je paricama iskićen i te parice vise po prsima. *Naniz* je ukras od dukata, koji su nanizani i privezani ispod grla. Osim ovoga još se kite mindušama, prstešem, iglama (na kojima ima ogledalaca) i t. d. Žene se kite prstešem od mesinga, nanizom od dukata, i nanizom od dukata, koji na čelu nose.

Češlahe. Ovde, kao i u celom ovom okrugu, nema čoveka, a da se ne brije. Retko se može videti čovek seljak s dugačkom bradom. Za onoga, koji dugu bradu nosi, vele s podsmehom: „Šta će, kad kopa, pa se digne čur (prašina) s nive, pa uđe u bradu? Napravi će se blato“.

Kosu *strižu*. Ne briju bradu i ne strižu kosu, kad su u žalosti. Brkove ne bi obrijali nikako. — Sami seljaci strižu se i briju. Obično ima svaka kuća po jednog, koji zna da striže i brije. Za taj posao trebaju: makaze, češal i briačica. Onaj, koji hoće da se brije, namaže bradu vrelom vodom i sapunicom, i onaj ga brije, — Mala deca se ne strižu nikako, dok ih kum ne postrize. Dete obično nosi dug perčin sve do *strižbe*, i veliki je greh, ko bi ga oseko pre kuma.

Ženskoj deci pletu kosu u dve vitice i zamotaju oko glave, a glava je pokrivena tulbenom. Devojke za udaju nekad pletu kosu u jednu pletenicu i spuštaju niz leđa, a glavu zamotaju belom maramom i pletenicu do pola. Tu pletenicu zovu *kucel*. Nekad djevojke spletu kosu u nekoliko pletenica i spušte niz leđa i te pletenice zovu *šivke*. Kad tako spletu kosu, tad im je na glavi srebrni tas. Najobičnije devojke spletu kosu i zamotaju oko glave, pa se onda zabrade šamijom. Žene pletu kosu drukče, jer nose ručnike: spletu kosu u dve pletenice, pa ih onda ukrste ispod onih kićanka od ručnika, a za tim zamotaju te krajeve kod ušiju i naprave kao čvoruge.

Razlika u češlašu žene od devojke je ta, što žene nose ručnike, a devojke ne.

¹ Nikad ovde ne će reći: „Ova se stvar *sastoji*“, već će reći: „Ova stvar ima to i to“. Kad seljak govori o vinu, u kom ima i vode, ne će reći: „ovo se vino sastoji iz vina i vode“, već će reći: „E, ovo vino nije čisto, mora ovde da pored vina ima i vode.“

Vrlo retko koja devojka da nosi tuđu kosu: nosi ona, kojoj je u bolesti opala. Kad kažem: tuđu, ne razumem svu kosu, već samo upliće jednu pletenicu pozadi.

Još se ne zna, da je koja odrezala svoju kosu. Meni se čini, da ni jedna ne bi to učinila.

Ogrjev i posvjet.

Ogrjev. Ogañ se najobičnije užije ovako: Uzme se belutak (kamen), pa se uz ñega prisloni trud i onda se kreše po kamenu, koji pušta varnice, a od tih varnica upali se trud. Zapaleni trud meću u slamu i razmahuju više glave, da se zapali slama, ili seno, i onda gurnu to u drva, od čega se sitna drva potpale. Žigice se vrlo retko upotrebljuju za potpalivanje vatre. Ono, na čemu stoji trud, zove se kremen, a ono, čim se kreše, zove se ogniło.

Ogañ se može dobiti tarući drvo o drvo, ali tako dobijeni ogañ ne upotrebljavaju u kući. Tako dobijeni ogañ treba za lek, kad na stoku udari bolest, i tako dobijanje ognja i sav taj običaj zovu živa vatra. O tome običaju govoriću na svom mestu.

Odpredje nije bilo peći, već su se ljudi grejali kod ognjišta, koje se nalazi na sred kuhinje. Sad ima i peći, te tako se greju i kod peći. Kad su Turci ovde vladali, nijedna kuća nije peći imala, već su ljudi oko ognja spavali. Sad svaka kuća ima i peći, ali opet lože ognjište, jer pored ñega gotove jelo i peku hleb. Kad n. pr. dođe gost u kuću, ne ulazi odmah u sobu, već sedne u kuhinji pored ognjišta i tu se pogreje, a žene mu skinu obuću, pa tek posle ulazi u sobu, gde je peć. Ne mogu se ovde naći druge peći sem plehane. Obično je peć u jednoj sobi, pa kad se u kuhinji povečera, onda ulaze u sobu, gde je peć, i griju se i razgovaraju. Kad bude vreme spavañu, ako ih je malo, ležu svi u tu sobu; a ako ih je više, ležu neki i pored ognjišta u kuhinji.

Oko vatre se griju sedeći; svaki ima po tronožnu stolićicu. Kome je zima, on prinosi stolićicu i seda kod peći, a kad se ogrije, odmiče se.

Vatra se loži drvom bukovim, cerovim, brestovim i svakojakim drvetom, a loži se obično žarom iz ognjišta, koga u svako doba ima u ognjištu. Ako nema žara, ja sam pre na jednom mestu kazao, kako lože vatru. Peć zovu furuna.

Posvjet. Za osvetleñe služe male lampice bez stakleta, od kojih se u sobi digne veliki dim; od toga dima svakom se nabhvata oko nosa, pa i kad pljuju, pljuju crnu pluvačku od dima. Vrlo retko iz-

nose lampu, koja ima staklo, jer vele, da ona mnogo gasa troši. Za vreme Turaka nisu imali, kao sad, ovoliki broj lampi, već su osvetljavali sobe sa lučom, borovinom. Mesto luča upotrebljavaju i *tutke*. (To su osušene stabljike od konople, koje vrlo lepo gore.) Kad ide u podrum, ili u drugu koju zgradu, ponesu po 5—6 taki tutki, i čim jedna izgori, drugu pale, pa se tim kao i lampom posluže. Ove tutke pale i u gomili, i na svetlosti, koju vatra od njih daje, žene predu.

Lijekovi.

Kako se liječi bez lijeka. Kad čovjek nazebe, leče ga trlañem. Trlañe vrše obično stare babe ovako: Namažu dlanove zajtinom (uļem), pa trļaju po leđima i slabinama, ili metu u rakiju kanfora, bibera i sirćeta, i to dobro izmešaju i tim trļaju bolesnika po snazi.¹

Kad čovek podiže teško, ili kad pije mnogo vode, može da *po-meri pupak*. Kad čovek pomeri (razvije) pupak, onda babe (a ima i ljudi, koji to znadu) rade ovo, da bi pupak došao na svoje mesto: O'seku parče hleba, pa u nj zabodu 10 žigica, i to tako metu na pupak; za tim zapale žigice i poklope jednim lončetom. Pošto je lonac stajao neko vreme, dignu se, pa i ono parče hleba, i onda se namažu ruke zajtinom i trļa se svuda po trbuhu, i to u krugu. Dok baba trļa, dotle neko zamota neku krpu ili peškir, kao neki kotur, pa doda babi, koja to namesti na pupak i zaveže. To se kaže: *namestila mu pupak*.

Kad čoveka mnogo boli glava, puštaju mu krv. To mogu raditi i ljudi i babe. Pijavicu metu iza vrata, ili na čelo, i ona siše *nečistu krv*.

Živu ranu seku neki unaokolo, da se ne bi širila dalje. Neki tako rade i s ranom od ujeda besnog pseta.

Kad nekome otekne slezina, vele: ima *dalak*. Da bi izlečili dalak, obično se onom stranom, na kojoj je dalak, navale na držak od sikire, ili motike i gñeće dalak. Drugi je način lečenja toga dalka, koji je vrlo strašno gledati, ovaj: Onaj, koga boli dalak, legne i opruži noge oko direkta, za koji mu noge tkanicama vežu. Onaj, koji će ga lečiti, sedne, a ovaj mu bolesnik legne glavom u krilo, tada mu se vežu ruke ispod glave i onda počinu *kidañe dalka*. Onaj, koji leči, hvata bolesnika ispod mišica, a nogama se odupre o direk, za koji su bolesnikove noge vezane, i onda vuče (trza) bolesnika nazad.

¹ U bolesti trļaju bolesnika „*po snage*“, a *snaga* — to je naše telo. Ovde, kad se kaže: „*snaga*“, misli se gornji deo tela (trup).

To trzaŃe ponovi nekoliko puta, i ako onaj jauče. Prvo ga trgne jakó, pa ostavi, pa opet jače, dok ga najposle dobro ne povuče. To ponavljaju za 3 dana. — Drugi naćin lećeŃa dalka: Bolesniku vežu ruke za najgorŃu prećagu od merdevina, a za noge mu se vešaju. Ovo lećeŃe zovu *kidaŃe dalka*. Babe leće dalak trlaŃem, ili ugreju ciglu (testiju), pa nameste na mesto, gde je dalak.

Kad koga zaboli zub, odmah zovu vraćaricu, te vadi crve. Crve vade iz šupleg zuba kroz cev.

Da bi porodila, ako teško rađa, lakše rodila, uhvati se rukama za vrata i obesi se i tako za neko vreme postoji.

Kad malom detetu spadne *resa* u guši, ili što ovde kažu, kad *smaši vrat*, onda baba, koja je vešta da podiže vrat, zagura prst u usta detiŃa i podiže nepce prstom na više. Kad spadne resa ili izađu u guši ųlezde, rade i ovo: Uzmú klube konaca i metu jedno s jedne, a drugo s druge strane ušiju i vežu maramom i vuću na više.

Kad neko ugane ruku, nameštaju ovako: Napare ruku dobro u mlakoj vodi i kad se je dobro naparila, namešta je. Kad je bude namestio, namesti unaokolo sitne dašćice i veže.

Ćim lude snađe nevolja, prvo će oćići vraćarici, da mu gasi ugļevļe, i tu vodu, u kojoj je gašeno ugļevļe, daje bolesniku da pije.

LijećeŃe lijekovima. Pored toga, što idu vraćarici, hoće da upotrebe i svaki lek, koji mu se kaže, a koji može odmah u selu nabaviti. Mnogo vere polažu u lekove i vele: „Ama, brate, bez *ilaća* (leka) nema ništa. Mi ćemo seļaćke lekove da mećemo, jer su jevti-tiniji, no oni u apoteki“. Svakojako da više polažu na lek, no na bajaŃe.

Za lek upotrebljavaju i vodu i vino, rakiju, sirće, razne trave, balegu, delove od ųivotiŃa i t. d. Sve, ćim mogu da leće bolku, zovu *ilać*.

Kad dete ima *ruse kraste* (fircig), leće ih ovako: Uzmú balegu koŃsku, ili goveđu, i zamese s prosom, i to u „*rusanu nedelju*“, i to zalepe na vrata. To stoji na vratima, dok se ne isuši; a kad se isuši, skine se i ćuva, pa kad izađu detetu po obrazu ruse kraste, onda usitne tu balegu i sole detetu po obrazu posle kupaŃa.

Kad bole oći, umute belance od jajeta s parćetom stipse, pa se to mete na kućinu (teųinu) i meće na oći.

*Kad se dete objede oko nogu, sole objedena mesta belom umom*¹ i zemljom, na kojoj je majka sedela.

Kad neko mnogo kašlje, kuvaju mu mekiše, pa ocede onu vodu i daju da pije. Neki opet kuvaju *baz* (zovu) i piju vodu.

Kad boli guša, privijaju oko guše slaninu, a neki lepe modru hartiju, na koju metu utućenog belog luka i istopljena tamjana. Neki kuvaju u rakiji beli pelin, pa ga onako vruć privijaju oko guše; ili piju rakiju pomešanu s nišadorom.

Groznicu leče na više načina: 1. Neki se kade na poganu psećem, t. j. metu pseći pogan na žar i kade se na dimu, koji proizilazi tad. 2. Neki zakopaju glavicu crna luka na mesto, gde streja kaplje, i sutra izvade i pojedu tu glavicu, i drže, da će ozdraviti. 3. Neki se kupaju na šte srce u hladnoj vodi, pa se dobro istrļaju, da im se koža zarumeni. 4. Neki końsku muhu pojedu u hlebu.

Na prstu bolka kad se pojavi, ili ma gde, prvo namažu bolku (t. j. mesto, gde boli) medom, pa tek onda meću na bolku pečen luk, kako oni kažu: *kromit*.

Prišt leče na razne načine i ja ću spomenuti sve, koje znam: 1. Neki uzmu crvenu papriku, pa je na jednom mestu provale i napune vodom, i tako punu gurnu u pepeo, da se ispeče, pa kad se ispeče (t. j. obari), onda je onako vrelu nataknu na prst, ako je prišt na prstu. 2. Neki uzmu od ovce, ili govečeta žuč, pa čim ga izvade, nataknu ga na prst. 3. Neki opet drži prišt u mlakoj ceđi,² pa posle mažu zečjom mašću. 4. Drugi opet meću na prišt melem, koji zovu *blagi melem*, što ga prave od žutog voska, od zovine kore i zajitina, i ostave, da to sve zajedno provri. 5. Neki leče i ovako: Prazi luk prže u zajtinu te to privijaju na ranu. 6. Neki peku crni luk, pa ga nasole onim puholom, što se na žaru hvata, pored toga metu sapuna i zajitina, pa to privijaju na mesto, gde treba. 7. Čuo sam u Nišu od jedne babe, da lek za prišt spravla ovako: podsiri mleko, ali ga ne soli, i čim se usiri, meće tako mlad sir na prišt. To radi više puta. 8. Za istu bolku spravla i ovaj lek: Isprži čisto brašno i nalije komovom rakijom, pa privija na prišt. 9. Najposle privija ki-

¹ *Uma* je zemlja, koju naše selanke nalaze na nekim mestima u bregu, pa je otuda kopaju i nose kući. Ovom umom miju glavu, a i rublje. *Uma* (vrsta ilovače) u vodi se penusa, kao i sapun.

² *Ceđ* se upotrebljava za prañe. Ceđ prave ovako: Metu u *polornicu* (čabar) pepela, a na vatri uzavre kotao s vodom, pa uzavrelu vodu sipaju u onu polovnicu na pepeo, a zatim dospu hladne vode. Voda je žutñkava i luta, i to je *ceđ*.

selo mleko, ili Źivu Źabu. 10. Kuvaju seme od vrgova, ili onu iznutricu¹ od vrgova, s mlekom i to privijaju, i t. d.

Źivu ranu, čuo sam, da leče ovako: Zakoļu kokoš, koja je sasvim erna, i izvade iz Ńe crnu ġigericu, pa je onako vrelu metu na ranu, Taj ne sme izlaziti nigde iz kuće, već mora sedeti pored vatre i trpeti najveću vrućinu, ako hoće, da mu prođe. Vele, da treba nekoliko puta promeniti ġigericu, ali svakad metiti taze. Drugi opet kaŹu, da se moŹe lečiti i belom ġigericom od jagŹeta i ne zahtevaju vrućinu.

Serma — to znači ono, što mi zovemo rematizam.² *Sermu* leče ovako: Umokre jednu krpu u vrlo Źutu rakiju, pa onda po toj krpi pospu tucana bibera i to priviju na mesto, gde osećaju bol od revmatizma.

Kad na nos mnogo teče krv, zasiću sikirom u prag, da bi krv stala. Neki metu ispod nosa Źara, te krv na Źar kaple, i kaŹu, da će krv stati. Neki gledaju, čim im krv poteče, da odmah kaple kroz prsten, i vele — sta' će.

Kad zub boli, rade ovo: 1. Od bunike koren kuvaju u vodi i tom vodom ispiraju usta. 2. Drugi kuvaju od topole koru i vodom onom ispiraju usta. 3. Neki opet kuvaju od crvenog cera koru i upotrebljuju tu vodu. 4. Najposle neki meću tamjan, ili zeleni kamen u šuplinu zuba.

Kad dete zabole uši, onda Źene namuzu iz sise mleka u naprstak i saspu u uvo. Neke opet upale fitil od lojane sveće, i kad pregori, meću onaj gar u uvo, i veruju, da će proći.

TamaŃeŃe ŹivotiŃa.

Nije bilo ni jednog slućaja, da je ko kome otrovao psa, ali zato ima drugi naćin, da neko tuđe pseto umori. Neko uzme komad

¹ Ono, što se iz lejki (vrgova), ajduka (nateg) vadi, zovu ovdi *salo* li *saltina*. Vrlo retko ko kaŹe *iznutrica*. Meni se je dopala ova posledŃa reć, pa sam je zato i napisao.

² Kad bi zapitali ćoveka, da vam kaŹe, šta mu je, on bi ovako govorio. „Ama eto ova prokleta *serma* me satire, e ne mogu s mirom da spijem od numa (Ńe). I što ti ne meća', pa ne pomoŹe“. — „Ama kako te boli, kad imaš *sermu*?“ — „Ama kako lošo! Źazebo' nekako zimus ideći po jednom kujametu u drva, pa sad mesto nemam: ete vrti u kuku, kao da je neki svrdal uzeo te buši. Po neki put bocka me, kao da na igle sedo'“.

hleba i u n metne iglu i baci psetu, koje želi da umori. Pseto jede onaj komad, ali se igla ispreči u grlu, od koje se muči i najposle erkne.

Miševi i pacovi hvataju u klusama od gvožđa, a neki, kad vide, da su se po kući namnožili miševi, rade ovo: U jedan veliki sud sipaju vode, a u vodu naspu ovsa; ovas kao lak izađe po vodi, a pacovi vide to i trče na ovas, ali padaju u vodu i dave se.

Buhe i uši najobičnije tamane pareñem posteļe u vreloj vodi. Protiv buha upotrebljavaju i travu zvanu *belu radu*, (onu, što od ñe prave kamil-tej); tu travu pospu svuda po posteli, i od ñe, vele, beže buhe. Kad se stenice zapate po krevetima i rafovima, tamane ih klučalom vodom. Kad se zapate tatabići (stenice) svuda po duvarovima, onda uzmu venac lute paprike i zapale ga u sobi, i od toga stenice poerkaju. Neki meću u blato petroleuma, pa zamese i tim blatom olepe sve rupe, gde ima stenica. Još vele, da stenice beže od mehuna od pasuļa, zato ih i meću u sobu.

Rad.

Lovske sprave.

Za lovleñe ptica¹ prave se zamke od koñskog repa. Obično tim zamkama hvataju štiglice. Vrapce hvataju u *kanapu* ili *klopki*. Metu dve ćeremide jednu više druge, a sa strane metu blata, da ne bi bilo prolaza, kad se sklope ćeremide. Gornju ćeremidu podupru jednim drvčetom, a ovo se opet oslañia na jedno horizontalno drvee, na kome je komadić hleba. Kad vrabac uđe i dirne hleb, drvee se uzmakne i klopka zatvori vrapca.

Puška služi za ubijañe i zverova i tica, a kad kad i riba.

Za lovleñe riba su ove sprave:

Serptne je mreža ispletana od kanapa tako, da je doñi kraj širi, a gornji sasvim tesan. Na doñem kraju ove sprave je olovo zato, da pada na dno vode, kad se baci. Ova se sprava baca od obale. Kad se baci, pada na vodu kao neki veliki krug, koji dole tone, jer ga olovo vuče. Taj krug je zahvatio sve ribe koje su na onoj površini, i kad ribar potegli ovu spravu, ona se sužava i najposle ostanu ribe zatvorene unutra, te ih izvadi bez bojazni, da će uteći.

¹ Ovde svakad kažu *pila*, pa ma kakva to tica s krilima bila. Kad hoće da kažu *ptica*, ne izgovaraju *p*. (Tako kažu i *čela*.)

Druga je sprava *crpac*. To je ispletena mreža u obliku jednog kvadratnog¹ metra, kome su sva četiri ćoška pritvrđena za krajeve dva unakrsna štapa. Sve to namešteno je na jednu dugu motku. Za pređu je vezana jedna žaba, ili drugo što, i pušta se u vodu, pa vadi, i tako se hvata riba.

Velika pređa je sprava ispletena tako isto, kao mreža od kanapa, a u vidu pravougaonika, kome su dve veće strane po 3 m, a manje 1 $\frac{1}{2}$ m. Na manjim stranama utvrđeni su štapovi. S dođe od većih strana namešteno je olovo, da bi se pređa priľubila uz dno reke, kad se namesti. Pređu drže dvojica za one štapove, a štapove odupiru o dno reke pod uglom manjim od pravougla i tada olovo pada na dno. Dvojica, jedan, ili više njih, počnu na 100 m daleko od pređe udarati dugim štapovima po vodi pribliľujući se pređi. Riba se plaše od ovog lupaња i beľe pravo k pređi. Kad dođu ovi lupači blizu, onda oni, što drľe pređu, diľu je u vis, i ako ima ribe, diľu je rukama i nekim ćankom.

*Košem*² hvataju ribu u ćkalama³ i onda muvaju po ćkali bućom.⁴

Za hvataње riba imaju još *gardu*. To je ovaka sprava: Prikovane su kao tarabice uz dva gredeľka, i to se zove *lesa ribarska*. Takva jedna lesa dugaćka je do 3 m. Nagrade ľudi onoliko lesa, koliko je potrebno, da zgrade celu Moravu. Na sredini Morave stiću se lese pod uglom i tu je otvor. Više toga otvora naprave kao krevet, gde će ľudi sedeti noću i ćekati ribu. Na otvor garde namesti se mala pređa, kojoj jedan kraj pada na dno na kamen, a za drugi kraj vezano je uľe, koje drľi ćovek, koji sedi na onom krevetu. Kad se zatrese uľe, znaći, da je riba ušla u pređu, i tad se vadi pređa. Ovim se naćinom uhvati najviše ribe, koju prodaju i novac dele.

¹ „Kvadratni metar“ ne moľe se nikako ćuti ovde. Mesto toga kazao bi ovdašnji selak: „More, ovo je na 4 ćoška, a nije veliko, no od svake strane po aršin i pć, ili skrok i 1 noga“.

² *Koš* ili *sepetka*, kojim se 'vaćaju ribe, napravljen je od vrbovog pruća, dosta je dubok (dubok), a širina mu je svud podjednaka.

³ *Ćkale* su pored obale rupe, u koje se ribe zagnćetaju (zavuku). Pored obale rastu vrbe i one puštaju ľile te ľile naprave gomilu, ispod koje voda zemľu izloka i napravi rupu, pa tu ribe ulaze. Oni, koji 'vaćaju (hvataju) ribe, znadu, da ribe idu u te ćkale, pa nose koš tamo i otud ribe *bućom* isteruju.

⁴ *Buća* je podebela tojaga (batina), zgodna za nošće, a ima na jednom kraju kao glavu od drveta, i to je buća, a nom se *muva* po ćkali te se ribe plaše i beľe, pa upadaju u koš. *Muvati* to je što i gurati, a kaľu i *rećati*.

Mnogi se ljudi bave lovom i mnogi su priznati kao izvrsni lovci, ali im lov nije isključivo zanimanje.¹ Te lovgije idu u lov nedeljom, praznikom, petkom i danima, kad nemaju posla. Obično love u zimu i oko vinogradske berbe.

Najviše love zečeve, lisice, jazavce, divle plovke i guske. Kurjake love samo ajkom. Druge ptice gotovo nikako ne love.

Lovljenje zveradi biva, kao svuda, a tako i drugih životinja. Ribe love pre nego potope konoplu, i posle toga, a i inače, kad je mutna voda. Vele, da najviše ribe uhvate, „kad cavi glog“, jer se ribe vraćaju. Žabe i kornjače ne jedu, zato ih i ne love, a retko love rake.

Polodjelske sprave i oruđe.

Sprave za obrađivanje zemlje i useva su ove: *plug, ralo, brana, motika, trnokop, ašov* (vrlo retko), *sadijka*.

Sprave za pribiranje priroda su: *srp, kosa, vile, grabule, rakle, soje*.

Sprave za trebljenje priroda su: *lopata*. Većina selakainom veje žito; tek od skoro su počeli da upotrebljavaju vetrećnače.

Sprave za priređivanje vune, lana i konoplje.

Sprave za vunu su potrebne ove: *nožice* (da se ostriže vuna), *tekne* (za praće i pareće), *lese* (za sušenje vune), *ciganski grebeni* (da se izvlači vuna za pletivo i osnovu), *uručki grebeni* (da se vadi vuna za potku i sukno i poñave), *kudeļa* (da se na nju metne gotova vuna za predeće), *vreteno* (da se na nj s kudeļe prede žica), *motovilo* (da se na nj žica smota u kanure), *čekrk* i *vitlić* (da se s kanura žica smota na kaleme), *kolci* (da se osnuje tkaće) i *razboj* (da se na njemu izatka).

Za konoplu treba: *trlica* (gde će se metati konopla, da se „isčuka“), *bijač* (kojim će se čukati konopla). Sve ostalo treba kao i za vunu.

Sprave za vožnju.

Sprave za vožnju po suhu. Kola ima volovskih i koñskih. Volovska su kola s *kanatama* i *dušemom*, i takva su za voženje vreća, tikava, lubenica, kukuruza; s *lojtrama*, u kojima se vozi slama, seno, snopje. Lojtre liče na merdevene, samo što one prečage u lojtri

¹ Ove dve reči ne govore ovde. Mesto toga reći će: „Toj si mu je njegov zanajat“ (zanat).

s jedne strane prolaze kroz direk i šilaste su (da bi se mogle za-
bosti u seno, da se ne suļa preko űih). Najposle ima dvokolica, što
vuku volovi. Ta dvokolica imaju gore nameřteno ležiřte, koje je kao
malo izvijeno u vidu luka, i u to se ležiřte meću vreće. S ovim se
dvokolicima obiĉno ide u vodenicu. Takva dvokolica, što volovi vuku,
zovu *kolesnik*. Saore su samo za volove i one su obiĉne kao i svuda.
Kola, što koűi vuku, zovu *strem*. Obiĉno su kola za jednog koűa;
retko je videti, da kola vuku dva koűa. Dvokolica za koűe ne drže.
Takva dvokolica zovu *boűjaĉka kola*, i sramota bi ih bilo u űima,
da se voze.

Sprave za voűűu po vodi. Mesta ova imaju pred sobom Juűnu
Moravu, reku. Leti je gaze, a zimi, kad se zaledi, idu preko leda.
Kad dođu velike vode, prelaze preko Morave na *lađama*, *skelama*.
Skele (lađe) su upravo nalik na ĉamac, samo što je lađa řiroka 2 m,
a dugaĉka 3—3 m, a da ne bi u vodu potonula, napred i nazad
je klun izdignut iznad vode. Sa strane su daske $\frac{1}{2}$ m visoke, da
ne bi voda ulazila. Zdruűe se nekoliko seljaka te naprave taku lađu.
Te lađe prevoze i stoku, i kola, i lude. Lađu teraju motkama, koje
zovu *mutine*. Te mutine su dugaĉke do 5 m i űima se odupire o
dno reke i potiskuje lađu.

GojeŇe stoke i űivadi.

GojeŇe blaga. Kad ĉovek tera volove, pa ga upitate, řta tera,
reći ĉe: *volove*; ako krave, reći ĉe: *krave*, — řta bude terao, reći
ĉe imenom. Za sve skupa kaza' ĉe: *stoka*. Razlikuju *sitnu stoku* :
ovce, koze, sviűe, i *krupnu stoku*: volove, krave, koűe. Ćuje se, da
neko mesto stoka kaűe: *imanĉići*. Kad hoće neko nekog da naruűi,
kaűe mu: „Bař si kao neko *imanĉe*“. To znaĉi, da je kao stoka.

Ovde goje sviűe najviše. Goje i ovce jalovice za klaűe, a tako i
koze. Vrlo retko goje volove.

Volove, krave, koűe hrane senom, slamom, tuluzinom¹, travom, a
daju im i zobi. Zob im daju u danima umornog rada. Zimi se hrane
volovi tuluzinom i slamom, a nekad i senom. Koűi se hrane više
senom, a daju im i slame. Goveda, pa i koűi, pasu leti po seoskim

¹ *Tuluzina* je ono, na ĉem raste *mumuruz* (kukuruz) ili stabljika.
Kad s tuluzina oheru klas (koren), onda űu seĉu, pa vezuju u sno-
pove i denu, pa kad zatreba, daju stoki.

ispustima¹, a kad se nive požnu, onda puštaju stoku po požnivenim nivama (strništima), da tamo pasu. — Svinje u jesen teraju u platinu, „u žir“, i svinje se vrlo dobro ugoje od žira. Pred Božić, ili ranije, ako bude hladna zima, vraćaju svinje iz žira.

Svaki domaćin ima svoga pastira: onaj kod ovaca *ovčar*, onaj kod koza *kozar*. Za svinje i govedu(!) pogađaju svi seoski čobanina.

Ovde se ore volovima. Koň je samo za vučenje kolâ, za jahanje, da odnese bisage do u vodenicu i da nosi mañe toware voća u varoš. Ne pamti se, da je ko ovde koñima orao, a za čudo im je i smeju se, kad vide doseljenike iz Banata², da koñima oru. Krave ne upotrebljavaju za orañe, jer je grehota.

Volove uprežu u jaram muvajući ih palicom i vičući: *ojs! ojs!*, Mrk, ili: Bel, a pri tom uzdignu jaram u visinu voleg vrata. Kad vò uvuče vrat u jaram, onda se provlači palica kroz dve rupe, tako da vò ne može izvući vrat. — Koň se upreže gurañem nazad, da dođe između ruda, ili se upreže gurañem kola napred i onda se vežu štrange i dr. delovi. Volovi se teraju vičući: *ojsi! ojs!* i budući ih *ostanom*. *Ostan* je podugačak, kao prst debeo štap, na vrhu zašiljen ili nameštena šilasta žica.

Gojenje živadi. Živinu pernatu: kokoši, ćurke, guske, plovke ne goje, već ih po malo hraneći čuvaju radi jaja i radi klaña. Parnatu živinu hrane obično zrnom, kokošima daju žita, guskama daju po nekad malo žita, inače ih puštaju da pasu. Plovke puštaju u reku, a nekad ih hrane tricama.³ Male plovčice hrane projinim brašnom

¹ Seoska utrina (ispust) je odmah blizu sela. Na seoskim utrinama ima na nekim mestima i šume, ali je gotovo svuda okićena sitnom šumom, koja ne može da raste, jer je stoka zatire. Onda, gde su se pre mnogo godina zatekle na utrini šume, čuvaju se, da se ne upropaste. Na utrinu teraju ovce, koze, govedu, pa i svinje. Na utrinama ima i plandišta (poveliko drvo, pod kojim u hladu planduju ovce). Većinom su utrine slabe i s malo trave. Kad budu velike vrućine preko leta, sva se trava sasuši te stoka jede lišće po onim šumarcima. Jedino *Babičko*, što ima dosta veliku utrinu, a ova druga sela su s malim utrinama. Kad su sela bila s mañe ljudi, bile su utrine veće, ali sad se namnoži svet, pa počeo da oru utrinu. Tako su orali te je utrina spala na vrlo mali prostor. Prema tome ljudi ne mogu držati mnogo stoke.

² Ovi doseljenici iz Banata ne spadaju u krug moga opisivanja, no mogu i o njima na drugom mestu što reći.

³ Kad žena seje brašno, u situ ostaju *trice* i njima hrane *šatke* (plovke).

zabrkanim¹ s vodom, a i gušćice. Male ćurčice hrane kuvanim koprivama pomešanim s kukuruznim brašnom. Kad se prvi put izleže ćurče, pile, ili plovče, zahrane ga žumancetom kuvana jajeta, da bi pile bilo sito, kao žumance.

Čkvačka je kokoš, koju nasađuju, a nasađuju je u sepetki² napunjenoj slamom i metu do 10—20 jaja. Obično kokoš leži onde, gde bude nosila, samo što joj metu taze slamu.

Guske ćuva po neka mala devojčica, jer guske rado idu u štetu.

Pčele. Ovde ima ljudi, koji drže čele. Čele drže u košnicama vrškarama, koje zovu *trmka*. Sve skupa s čelama zovu *čelà*: „Pobegla mi čela“. „Opustila mi se čelà“. „Punanačka (do vrha puna) mi je čelà“. Košnice drže u gradini, koja je obično do voća iza kuće. — Kad se čele roje, gledaju, da daleko ne uteku; obično trče za rojem i bacaju pesak na čele, da bi one mislile, da je kiša, i pale na bliže drvo. Kad bude roj pao na neko drvo, uzimaju praznu košnicu i namažu je medom, pa je na dugačkoj motki uzdignu blizu roja, a roj kade zapalenom krpom i viču: *mat, mat!* Kad roj uđe, pokriju košnicu maramom i nose je na svoje mesto.

Med vade iz košnice, pošto potuku čele. Kad hoće da ostave, da prezimi roj, onda ne vade saće. Oni često podsicaju saće, i to obično na Mladence (9. marta). Med se cedi pritiskivanjem, a vosak kuvaju i tope, pa nešto prodaju, a nešto ostavljaju za kuću.

Psi i mačke. Svaka kuća ima mačku i jednoga, dva, ili više pasa.³ Gde u kući ima čovek, koji je lovac, drži i kerove, koje zovu *zagari*. Niko ne drži hrtove. Prema psima postupaju vrlo lepo. Retko se može videti, da ko psa krvnički bije. Vele: On je ćuvar moga imaña i moje stoke, pa ću i ja nega ćuvati. Kad bi kome ubili psa ovčarskog, moralo bi do boja doći.

¹ Žena uzme tricà i vode, pa pomeša i napravi retko testo, i taj posao kažu: *zabrkatì trice*.

² *Koš, sepetka, krošna* — to je sve jedno isto, a to je stvar, u kojoj se može da se nosi mumuruz, grojze, slama, jaja, ošav (voće), a ispletena je od vrbovog pruća.

³ *Pas, kuće* je životiña, što ćuva ovce i kuću. Kuće (pas), što kuću ćuva, vezuje se dañu, a noći se spušta. Ovčarski pas je slobodan. Kad na jednom mestu ima više, kažu *psi*, a nekad *kućiki*. — *Ker, zagar* je životina, koja im je samo za lov. Obično kuće ne vode u lov, a *zagara* (kera) vode. — *Rt (hrt)* je opet za lov, i znadu, kakav je, ali ga u ovom kraju nema. Visok je tanak, a u zadñem kraju tañi. Noge su mu visoke. *Zagare* obično zovu: *ćapa*. *Pse* zovu: *šarov, zefà, murja, garča*.

Životiće po dobu. Životiće po dobu¹ nazivaju ovako: *vô* i *krava*, kad su već matori; *tele* se zove, čim ga krava oteli; *junac* zovu nevijeno tele od 2 god.; *junica* je žensko tele od 2 godine. Ovcu od dve godine zovu *zviska*, a jagње, koje se poslednje ojagņi, zovu *sugare*. Volovima daju imena: *sivoņa*, *mrkoņa*, *žujka* i t. d. — Svinje (*vepar*, *krmača*, *prase*, *ozime*, *nerast* [*neštroyen vepar*]) se dozivaju: *gic! gic! gic!* — *gicr!* Koze se dozivaju: *kujš!* o, *kujš!*, volovi: *mrk! na! na!*, a kad se teraju: *ojs! ojs! kojs!* Koņe (*koņ*, *kobila*, *ždrebe*, *ždrebica*, *ždrebac*, *ajgir* [*pastuv*]) dozivaju: *na! na! na!*, a teraju: *đi, ajđ!* Koņima i volovima se zviđdi, kad se poje.

Ovde ļudi vole stoku i čuvaju je, koliko lepše mogu. Da ļudi vole stoku, vidi se, što često čovek ne će da preže stoku, već sam na ramenu donese tovar do vodenice. Tako i u varoš idu pešice, samo da ne muče stoku. Nisam mogao da vidim, da mnogo tuku stoku. Obično, kad se preture kola, ili vide stoku u šteti, u ļutini za to biju je. Vele: „Ama grehota je, da se hranitelji tuku, ali eto naļuti’ se!“

Lijekovi za životiće. Svinje boluju od bolesti *grlice*, volovi i koņi od *relikog kašļa*, a ovce od *metiļa*. Svinjsku bolest grlicu leče plodom trave, što se kao loza peņe uz plot (ogradu). Plod je zrnevļe nešto maņe od grožđanog zrna. Taj plod suše i utucaju, pa pomešan s mekiņama daju svinjama. Više je načina lečenja ove bolesti, ali ja ih ne znam. — Nogu od veverice zašiju koņu u zobnicu i vele, da će mu kašalj prestati. Volovima puštaju krv oko zuba, kad imaju *zazubice*. Kad se podbiju, puštaju im krv oko kopita. Kad erkne koņ ili vô, oderu mu kožu, pa onda bace. Kad zakoļu bobičavu svinu, meso ne bacaju, već jedu.

Kuēni poslovi.

Kuhiņa (kuća).² Kad kažu *kuća*, onda podrazumevaju kuhinju. U kuhinji su *rafovi*³ (ili police), a na njima se drže *panice*⁴ i po neki *taņir*, *čaše* i *vilgani*. *Kašike* se drže u naročito za to ispletеноj korpi.

¹ „Kad si, u koje doba došeja dom?“ — „Pa došeja sam u ovo doba oko goleme večere“.

² Ovo, što sada dolazi, imalo se je opisati u glavi „Hrana i posuđe“. *Ur.*

³ Ovde u svakoj sobi na jednom zidu a u visini čoveka ima daska metuta uz zid i uglavļena; na tu dasku žene meću razne stvari i to se zove *raf*. Više takih dasaka na zidovima zovu se *rafovi*.

⁴ Kad hoće da ručaju, jelo sipaju u *panice*. Panice kupuju od *grnčara* (lončara), a one su od zemļe i dubļe od taņira. Kad su ove panice velike, zovu ih *đuveč*.

Sô se drži u *vrgru*. *Kotlovi* stoje ispod naćava. *Naćve* su kao sanduk uzdignute na 4 noge i unutra podelene na dva deła: u jednom stoji brašno, a u drugom se mesi. Preko dan u naćvama stoji hleb. Neke naćve imaju još neke otvore, u koje se ostavljaju: *gostarke*, *ploske*, *ibrici*, *bradaci*.¹ Do naćava stoje: *crepuła* i *vršnik*. *Sito* visi više naćava. Do ognjišta je *kacija* (*vatral*)² i *kuka*, kojom dižu vršnik, kad se ugrije.

U sobi ima kovčeg, u kome stoji preobuka i dr. devojački darovi. Sem kovčega u sobi se može naći i po neka stolićica. Zidom unakolo su rafovi, a po njima sũ poređane jabuke, kruške, šućurčići³, a na jednom mestu ikona sveca, koga kuća slavi. Čerge⁴ preko dan stoje napołu, da se provetere.

Cistoća u kući i pred kućom. Kuću metu metlom, koju prave od metala, koje u bašti seju, ili prave od belog pelina, ili od trave, koju zovu *metlica*, ili najposle prave od sitnih brestovih grančica. Kuću, a naročito sobu, metu svako jutro. Posle ručka i večere mora se kuća pomesti, da se ne bi gazile troje, koje od sofre padaju. *Dvor*⁵ (*avlija*) se mete svake nedeļe i praznika. Ispred kuće po ulici metu samo o velikim praznicima, kad će saborǵije da prolaze.

Kuće su leplene blatom i ne bijele se, kako spoļa, tako i unutra.

¹ Kad idu u podrum, da natoće vina, ponesu sa sobom i *gostarku*. *Gostarka* (bokal) je od zemļe, ima dršku, a gore je pola zatvorena i na jednoj strani je kao siska, na koju se pije, a na drugoj strani je veći otvor, na koji se usipuje vino. *Ibrici* su od zemļe, pravi ih grnčar. Sredina im je pupčasta, a gore se sužava na mali otvor; na jednoj strani je drška, a na drugoj siska, na koju se pije. Ibrici služe za rakiju; u njih se sipa rakija, pa se po nekoliko ibrika mete na sofru, te ļudi iz njih piju. Ti rakiski ibrici uvate po $\frac{1}{2}$ oke rakije. *Bradaci* su, što i ibrik, ali su mnogo veći; može u njih da stane po nekoliko oka pića. U bradake sipaju i vino i rakiju, pa posle iz njih presipaju u ibrike, pa i u gostarke.

² *Kacija*, *vatral* je sprava od železa, a treba, da se na njoj žar nosi. Neki zovu tu *urutku* (stvar) *kacija*, a neki *vatral*. Lići na mali ašovčić. Kad hoće žena da zaprete hleb, onda zahvaća žar kacijom i meće na hleb.

³ *Šućurčići* su male tikvice, koje na vreži rastu, a veliki su kao jaje, a tako su i okrugli. Žene ih meću na raf, a daju deci, da se igraju. Vreža njihova peñe se i uz plot.

⁴ Čerge (*guber*, *poñave*) su ono, čim se pokrivaju, kad legnu spavati. Čerge su i od vune izatkane, a većina ima od prtena (konople).

⁵ Ovde kažu i *dvor* i *avlija*. Mnogo je obićnija reč *dvor*; ređe kažu *avlija*. Kad hoće detetu da kaže, da ide napoļu, kažu: idi na *dvor*.

Bijeleće rubla. Sukno (ovde zovu *klašne*)¹ nose u vaļavicu, da ga uglade ili uvaļaju.

Platno bele ovako: Nasole prteno platno pepelom i potope vrelom vodom i ostave, da prenoći; sutra dan ga *piraļkom*² mlata u hladnoj vodi i prostru, da se suši. Neke žene bele i ovako: Metu u kotao mekiņa i kuvaju ih s vodom, a kad počne da vri, metu i platno, da se kuva. Posle vade platno, ispiraju ga i prostru, da se suši.

Ženske rukotvorine.

Konopļa do snovače. Ovde se mnogo seje *konopļa*, a lan nikako, zato ću ja govoriti, šta rade s konoplom.

Kao što se zna, konopļa se u vodi kiseli i pere, pa onda suši. Kad se isuši i na *trlici bijačem iščuka*, daje se ženama, koje je *ciganskim grebenima vlače* i prave *pocesma*. Od tih povesa predu *osnovu* za *platno*, koja je taņa, a debļe predu za potku, i to zovu *rutak*. Kad *ispredū žicu*, oni ih s *vretena* motaju na *motovilo*, a *motovilo* pare vrelom vodom, da se *pređa* ne bi skupļala i srozavala s *motovila*. Nekoliko takih *kanura*³ od *motovila* sastave onako mokre i obese ih, a na doñi kraj metu dasku, na koju navale nekoliko kameņa, da se kanure rastegnu i da se konci ne uvijaju. Kad se ovako stojeći kanure osuše, smotaju ih u *klupčeta*. Neke opet motaju kanure na *kaleme*⁴, ali ređe.

¹ Ovde žene tkaju vuneno sukno (za odelo), od koga prave čakšire i guñće. To sukno, od koga prave odelo, zovu *klašne*. Ove *klašne*, kad se s razboja skinu, ne upotrebljavaju se odmah za odelo, već se nose u *vaļavicu*, da se vaļaju te da budu gušće i rutavije. (Vaļavica je na vodi, kao i vodenica, i voda okreće kolo [točak], koje opet pokreće dva, ili jedan veliki pañ, koji udara o *klašne*, koje su ispod tog paņa umokrene.) Kad se sukno u vaļavici izvaļa, nosi se na sunce, da se suši.

² *Piraļka* je kao lopatica mala, kojom žene lupaju platno, ili što drugo, kad odnesu na reku, da ispiraju. *Piraļki* je doñi kraj širok, kao lopata, a gore je drška, koliko da se šakom uzme.

³ *Kanura* je pređa, koja je skinuta s jednog *motovila*. Kad se pređa namota, koliko može da stane na jedno *motovilo*, pa kad se to osuši i skinu, to je 1 *kanura*.

⁴ *Kalem* (cev, mósur) je podugačko, koliko čeperak (kad se kaži prst i palac rašire) drvo, ima s oba kraja malo podignute strane (da se ne bi ono, što se na nega namota, srozavalo), a sredina je niža od krajeva. Kroz sredinu je od kraja na kraj provaļen u dužini. Kroz tu rupu prolazi ona gvozdena šipka na čekrku, pa se čekrk vrti, a i šipka, a na šipki kalem, a oko kalema se omotava pređa (vuneni konac).

Od snovače do brda. Ovde pređu snuju na kolcima ovako: Pobodu u zid, ili na zemlju, nekoliko uglađenih kolčića. Može biti do 10 takvih kolčića: ako se više aršina snuje, treba više kolaca, a ako manje aršina, manje i kolaca. Kad su pobiveni kolčići, uzmu osnovu i sastave 8—12 konaca i vežu i nađu sredinu (ako je 12 konaca, onda sredina je 6) i nataknu na kolčić 1, i onda sastave svih 12 konaca, prolaze pored kolčića 2, omotavaju oko 3 i 4, pa se s druge strane vraćaju. Ukrštanje između kolčića 3 i 4 je za to, da se posle mesto kolčića metu štapei. Zev, koji pravi 4. kolčić, je za stražnje vratilo. Tako omotavaju pređu, dok ne dobiju širinu, koliku hoće. Širina se ceni prema *pasmićima*, a u jednom pasmiću ima 30 *čišanica*, a u jednoj čišanici ima 3 žice. *Osnovu* skidaju s kolčića i zamiču na zamku, da se ne bi umrsila. — Da bi osnovu *navili* na *razboj*, rade ovo: Iznesu razboj u avliju, a *vratilo* (koje je u osnovi mesto kolčića 4) metu na razboj, a osnovu rastegnu po avliji (a na kraj metu odozdo vreću, da se ne bi platno prlalo) i još pritisnu kameňem, da je malo zategnuto. Žena jedna odbija *cepce* (*štapce*) t. j. pomiče ih, a druga žena okreće *povratilku*, koja zapiñe vratilo, i zavija. Kad je osnova na vratilo zavijena, onda treba osnova da se *uvede* u *nite*, pa onda u *brdo*. — Oko uvođenja rade dve. U nite uvode rukama: jedna daje, druga prima, a u brdo uvode iglom: jedna daje prstima, a druga je dočekuje iglom i vuče konce nazad. U nite se na jedno mesto uvodi 1 konac, a u brdo se na jedno mesto uvode 2 konca. Da bi se uvelo *lito platno* (t. j. obično platno), treba 2 *nita*, 2 *podnoške* i 1 *skripke*. Za *čtvorno platno* ima 4 načina uvođenja, a treba 4 nita, 4 podnoške, 2 para skripki. Drukše¹ se uvodi za lito platno, a drukše za čtvorno, a od uvođenja zavisi i šara platna. Tako isto i podnoške se drukše vezuju za nite, a i od njihovog vezivanja zavisi šara platna, kao i od meñanja nogu na podnoškama pri tkañu. Kad je sve predhodno² gotovo, onda se za prednje vratilo vežu dve sićime, a ove se zamotaju oko *sukaľke*, koja je kao oklagija. Za sukaľku vežu osnovu, koja je kroz brdo provučena, i onda brdo meću u *nabrdila*. Ovim je sve spremno za tkañe.

¹ Ovde govore *drukše* i *drukče*, a i *drugače*. Kažu: „Ovaj raboto drugače (drugojače) ne moć da bidne“. „More, po drukše on od tebe misli“. „Negov je jelek drukči“.

² Seljak ovde ne će nikad reći „predhodno“. Mesto toga reći će: *popre*.

Tkañe. Da bi tkañe otpočelo, treba da ima *čekrk*¹ i vitlić, a ovde ga zovu *jelenče*,² da bi se smotale cevke za potku. Kad se spremi dovoljno cevi za potku, treba da ima čunak, koji zovu *sovelka*, a u njemu među jednu šipčicu, a na ovu cevku. Za tkañe je još potreban *čembar*: to je gvozdeni aršin, koji razapiñe platno, da se ne skuplja. Na prednji štapac treba vezati nešto teško, da ga vuče nazad, da se ne bi tkaļa jednako zbog ñega dizala. Taj kanap prebaci se preko stražñeg vratila.

Čupava tkaña drukše se tku od onih, što nisu čupava; drukše se tka lito, a drukše četvorno. Četvorno se dva put brdom udara, a lito 1 put. Drukše je i meñañe nogu na podnoškama. Dok se kod litog radi obićno desnom, pa levom, dotle kod četvornog radi se nogama na razne načine na 4 podnoške.

Tkaña pamučna i prtena (od konople) tkaju lito (to su im tkaña bez razlika). Tkaña vunena su različita: pravo *četvorno*, *ulele*, *balučeno*, *cađeno*, *dimito*. Tkañe više boja platna izvršuje se prema šari, sa koje se prepoćiñe, a prema tome se ugađa osnova i potka.³

Šivañe. Sem što žene kroje košule i nekad gaće, drugo ništa ne kroje. Svo odelo kroje majstori (zanatlije). Na košuli zovu predñi deo: *grudnak*, zadñi *pozadina*; na rukavima su *taslice*, a oko vrata *kolir*.

Kićeñe tkaña.

Oblici za kićeñe. Svi oblici, koji se u platno utkivaju, ili ušivaju, zovu se *zašarci*. Zašarcima kite peškire, košule, jaglake (ma-

¹ *Čekrk* je sprava ovaka: Ima dve daščice ravne, a na zadñoj su dva veća direćića metuta pravo (uspravljeno), a na predñoj dva maña direćića. Dva zadña su provaļena i uglavljen je toćak između njima; dva predña su provaļena i provučena je šipka od jedne rupe do druge. Uzmü jednu sigimü, pa omotaju oko *koleta* (toćka) pozadi, pa omotaju i napred oko one gvozdene šipke, pa kad se okreće kolo pozadi, ona sigimü okreće i onu šipku, a na tu šipku se meće cev ili kalem, a na cev ili kalem se namotava pamuk ili pređa u onom okretañu.

² *Jelenče* ima ove delove: jedan mali pañ, na koji je nasađen štap, a na štap se meće krst od drveta, dole veći i gore mañi. Ti krajevi krstova vezani su opet štapićima malim, i kad se tako vežu, mogu se s onog štapa skidati oba krsta zajedno. Ti se krstovi obrću oko toga štapa. Na te krstove ili na one štapove, koji ih vezuju, natakne se kanura pamuka, ili drugog pletiva.

³ Narod ne će baš tako reći, nego će od prilike reći ovako: „Kad će da tkajemo platno od po više boje, 'oće da prepoćnemo od zašarka. A osnovu i potku popre će da ugodimo za to“.

rame). Za peškire, jaglake i košule gotovo su jednaki zašarci. Za vunene stvari, kao što su *peštimali* (sukne tkane), jastuci, čerge, opet su drugi zašarci. Za čarape i rukavice su jednaki zašarci. Vrlo je retko, da koja izmisli iz glave koju šaru, pa i ako izmisli, to obično budu različito izukrštane prave linije. Zašarke dobijaju jedna od druge i iz drugih sela. Po zašarcima vično oko može da pozna i odakle je, iz kog sela.

Tako prvo po čarapama može da se pozna onaj, što je iz Babičke od onog, što je dole pored Morave. Onaj iz Babičke radnim danom nosi čarape, koje su šarane belim pamukom, ili belom vunom. Šare na njihovim čarapama nisu nikakvi cvetovi ili ruže, već prave crte od bela pamuka, koje se među sobom ukrštaju te prave razne šare, kao sandučice, male četvrtke, ili troćoške. Ovi dole imaju na čarapama dosta zelena i crvena vunena pamuka kupačke mašćevine. Šare nisu kao onima iz Babičke, već mali neki cvetići i lišće. Onima gore u Babičkoj je pogrublje, a ovima poubavije šaraće. — Tako isto po kićenju odela poznaju se Grdanićani od drugih selaka. Oni oko jake prave neke male šare (na gućetu ili gući) od modra gajtana, a ova druga sela imaju maće tih šari. Babićani opet među na jeleke crven gajtan i žuta dugneta mala, gvozdena, a ova druga sela to ne čine. — Devojke babičke šaraju vutarke prazničke u tkaću, te im izgledaju otvorenije zbog mnogo boja, više su crvene; a u doćim selima maće lašte (dreće) vutarke, a dole nose i peštimala, a Babićanke samo vunene. Muški iz Babičke imaju košula s velikom debelom jakom, koja je izarana po krajevima sitnim kitkicama od pamuka, a ovi imaju maću jaku na košuli, koja je po malo vežena crvenim i crnim koncima u sitne četvrtke. Ovi dole imaju zelene (praznikom široke) pojase, a oni gore u Babičkoj nose samo tesne tkanice.

Svaka seoska žena i devojka zna najobićnije stvari iz tih radni: šaraće čarapâ, tkaćâ, rukavićâ, košulâ i dr. Sve se ove radne rade u najprostijem obliku. Pojma o višem ukusu¹ i lepoti i nemaju.

¹ Ove reći nisu narodne, ali opet ovdi imaju reći, da kažu to. Mesto da kažu: „nemam pojma o tome“, reći će: „ne *razbiram se ić* o tome“. „Ti ne razbiraš toj ić...“ znači: ti nemaš pojma o tome. Mesto da kažu: „nemam *ukusa* za to“, reći će: „nemam *merak* za toj“. Kad neki čovek voli da neguje cveće, ili da radi ma koji posao, ili ume da izbere nešto lepo, kažu: „On je *meraklija*, da pitamo nega!“ Nekad kažu i u ovoj prilici ovu reć: „Imam *merak* da pojem“. To znači: imam *voļu* da pevam.

Svako selo ima svoje zašarke, koji nisu baš tako osobiti, moglo bi se reći, da su originalni¹ sa svoje prostote. Tako selo Babičko ima svoju šaru: belo i crno pletivo pomešano; tu ne vidite na čarapi ruže ili cveće, već prave linije. Sela pored Morave odlikuju se drukšim čarapama i tkanicama. No način rada je u opšte u svima selima jednak.

Tkaće se kiti različitom pređom. Za vezeće košulâ, peškirâ, ja-glukâ upotrebljavaju crn i crven pamuk. Vezu po platnu (ali vrlo retko) vunicom, koju zovu *kupačka mašćevina*. U opšte sve od vune ispredeno i obojeno zovu *mašćevina*.

Tkaña na razboju kite se kupačkom mašćevinom, svilom i raznim pamukom. Ta se radña zove *balučene*,² *prebirañe*,³ *zašarivañe*. Taj se posao vrši na više načina: drukše, kad hoće na peškiru da ostave četverougla praznine, a drukše, kad hoće da se ostave kockice. Gotovo platno kiti se na rukama, jer i ne znaju za đerđev ili drugu pomoćnu spravu za vez. Različite nazive za različite šare i nemaju, a jedini izraz njihovog dopadaña je: „baš ubav (lep) zašarak“.

Prijegled dnevnoga i godišnegâ rada i počinka.

Dnevni rad i počinak. *Ustajañe*. Ovde su ljudi vrlo vredni, pa i ranije ustaju. Leti obično ustaju pre 4 sah. Obično prva ustane neka od žena, ona, koja po kući radi, ostali, čim osete, da se neko digao, dižu se i oni. Prvo se svako obuče u opanke, po tom se umivaju. Radnim danom ne miju se sapunom, a praznicima uzimlju i sapun. Svako plusne nekoliko puta po licu, pa se nekad i rukavom

¹ Ja upravo ne znam, kako bi narod to kazao, mañ ako bi kazao: *osobiti* zašarci, ili: *najubavi* zašarci, ili: zašarci *osem od drugi*, ili: e, ovi su zašarci baška, baška (mnogo su razlikuju od drugih).

² *Balučene* i *prebirañe* gotovo je jedno isto. Baluči se ovako: Desnom nogom nastane se desna podnoška na razboju i tad se na tkañu napravi zev. Kad je to učineno, uzmu potku one boje, kakva je na zašarku, i taj zavuče u zev, dokle treba. Onda posle metu konac druge boje, i tako kroz ceo zev, i onda levom nogom nastanu na levu podnošku i udare nabrdilima. I tako neprestano, te izađe na tkañu ona šara, sa koje se prepočinje. — *Vadeñe* je malo drukše: Napravi se zev, i kroz ñega se baci čunak s cevkom, i konac se nalazi u zevu; onda odvajaju po 4 žice na osnovi i kroz njih izvuku konac i namotaju ga na tanak štaپیć tako redom, pa onda 4 žice ne vade, već utkaju, pa petu vade, i tako tkañe bude rutavo.

³ Vrijedno je iztaknuti, da mi je naziv *prebirañe* (*prebirati*) poznat samo još iz građe o Trebarjevu (III. sv. „Zbornika“). *Ur.*

od košule izbriše. Žene se ne češljaju svakog jutra, sem subotom u večer, kad se izmiju, a i praznikom. Posle mivenja ulazi svaki muškarac, pa se lepo obuče: obuče jelek, guñče, opase tkanice, a u čakširama je i spavao.

Sve se ovo vrlo brzo svršava i onda ide svako za svojim poslom. Orači spremaju plug i volove, kopači motike, a koja će musti stoku, prema vedro i ide bez obzira. Oni, što rade na polju, ostavljaju rad oko 9 sati pre podne i sedaju da *područaju* (to je naš doručak); kad bude sunce na sred neba, *ručaju*, a oko 4 sati po podne *obeduju* (užinaju). Kad zađe sunce (a nekad i dočnije), prekidaju rad i idu kući. Kad se dođe s rada kući, namiri jedan stoku, što je orala, pa onda se večera. Kad večeraju, mrak je, i to zovu *golema večera*.

Spavanje. Po večeri iziđe jedan te namiri stoku i onda se ide spavati: leti oko 8 sah., a zimi u 6—7 sah. Kad se legne spavati, svlači se jelek i guñče, otpasuju se tkanice, skidaju opanci i čarape, a u čakširama i u košulji ležu spavati. Žene spavaju u jednoj vutarki i košulji i bose.

Leti spavaju pred kućom, a zimi u sobi. Obično spavaju svi zajedno. Prostirka se obično sastoji iz *rogože*, koja je od slame napravljena, a po njoj se prostre *čerga*, kojom se mnogo njih pokrije. Na tak ležaj legnu muž i žena, a do njih i njihova deca.

Deca sve do udadbe ili ženidbe, spavaju na istoj rogoži, na kojoj i roditelji. Sasvim mala deca spavaju u lulkama, koje se vežu u uglu sobe od jednog za drugi zid.

Čistoća i red. Telo ljudi peru vrlo retko zimi, a leti u reci. Žene miju glavu svake subote. Presvlače se i zimi i leti jednom u nedelju dana, i to u nedelju. Kad idu u goste, preobuku se često i dva put nedeljno, ili kad je veći praznik.

Sreci (praznici). Vreme po nedeljama i svecima probavlja se u igri, kolu ispod krsta, ili saborima. Stariji ljudi praznikom pođu po polju, da vide usev. Sve ove zabave budu obično posle podne, pre podne se u kući ima posla.

Godišnji rad. Prema vremenu se i različiti poslovi obavljaju. Ako zimi ima lepih dana, ore se, što nije doorano. Zimi inače sede kod kuće, pa muški, koji znadu, prave pletene muške kape, neki prave šipčice za breła, neki kašike, neki štapce i dr. stvari od drveta, kao: kudele, držała za čekić i sekiru; opravljaju pojedine delove na zemljodelskim spravama. Još polažu stoci i sviñama.

U proleće ne možeš naći čoveka kod kuće sem u petak, jer tad ne idu u polje. U proleće oru, režu i odgrću vinograd. U leto je

žetva i vršidba, a u jesen su najveći poslovi: berba, skupljanje hrane i dr. Tad se obično i drva iz planine doteruju.

Kad počne post za Božić, tada i nastaje spremanje za Božić, jer tad zatvore prase, da ga malo prihrane za pečenje. Na dva, tri dana pred Božić mese se kolači i dr. pite i gibanice i koše prase. Za Uskrs se spremaju kao i za Božić, ali ne košu jaguće pre Đurđeva dana. U opšte nema nečeg osobitog u ovom spremanju. Raznih običaja ima oko ovog spremanja, ali to će doći na dr. mesto.

Vanredni poslovi. *Sabor.* Ovdašnji seľak vrlo rado ide na sabor i cele godine čuva' će, samo da se tog dana lepo provede. Kad na sabor pođu, obuku najnovije i najlepše haline. Žene sprema pogače, gibanice, lonac nekog jela, pečenja, đuveč s orizom i mesom, *kartu* (bukliju) vina i plosku rakije. Osim toga ponesu jednu čergu, koju će prostrti, i dva, tri jastuka. Idući putem vesele se i pucaju iz pištolja, ili pevaju, a gajdaš za njima svira. U saboru mlađi igraju, a stariji sede i *orate* (govore) ili *vode lav* (govore). Obično idu na sabor u Pejčin dan (sv. Petar), koji je 2 sah. daleko. Idu i u Sv. Trojicu, Sv. Bogorodicu, Sv. Petku, a idu u neke crkve daleko po 5—6 sah.

Još ljudi idu u svečanim halinama u svatove, na strižbu, krštenje, a i kad je *govorđija* (prosioć). Kad se spremaju da idu na seosku rabotu, ne oblače ništa novo, ali obuku toplo i ponesu japunge, da se pokriju: ponesu torbu s hlebom i malo luka, soli i sira. Kad idu u varoš na pazar, obuku se dosta dobro; ne obuku najnovije, ali ipak dosta čisto.

Život.

Život u zadruzi.

O zadruzi uopće. Starih zadruga nema više. Ovde su samo 5—7 zadruga, koje se računaju kao velike. To su zadruge: u Razgojni Jankovića, u Lukošnici Stojanovića i Todorčića, u Babičkoj Đorinska i Popovića. Za vreme Turaka bilo je više zadruga, kao: Lebanska (sad je čitava jedna mahala od te zadruge), Živkovića (bila za vreme Turaka velika zadruga, a sad rasparčana). Tako i Mikića, Baba Velinci i dr. zadruge sad su rasparčane. Najveće su zadruge od 30 do 36 duša. Todorčića je zadruga najveća; ima 10 oženjenih, 1 udovac, 3 devojke, 2 momka, 5 šiparca i djece do 6. Ova zadruga može da istera na posao potpuno odraslih 26 njih.

Red u zadruzi. *Gospodar (starešina).* Već, kad se kaže zadruga, mora biti izvesnog reda, a bez reda i starešine ne može biti ni

zadruge. Obično je starešina zadruge, koji je najstariji: otac, ili ded. Kad starešina prestari, otprilike kad mu bude 60—65 godina, neprijetno sticajem okolnosti prelazi uprava kuće na najstarijeg sina. Starac opet naređuje, ali je ipak ovaj sin kao posrednik između starca i udruge, kao posredna i izvršna vlast. Starac ne ide u opštinu, već najstariji sin. Ako je najstariji sin zastupnik ostarelog starešine, opet može neko mlađi iz kuće da se meša u stvari opštinske, i da bude biran za kmeta, zadruga mu ne će zabraniti, samo da ne zanemari i kućni posao. U većim zadrugama ima i ovo: Jedan se zadrugar brine o mehani i o piću i za sve, što se proda i kupi, kao i o zadruginoj veresiji; drugi se brine o polju; treći o stoci, a svi se među sobom savetuju, pa i opet imaju jednog starešinu. Starešina kuće brine se, da li će čobani imati hleba i dr., — to je sve posao žene, kojoj je nedeļa da radi u kući, i ona se o svemu brine.

Ako koji od zadruge veliku grešku učini, kazni se tim, što ga odele od zadruge daviši mu njegov deo. Retko da se odvojeni vraća u zadrugu ponova.

Vrlo retko da se desi tuča među članovima zadruge, a ako se i to desi, onda ni 1 dan ne sede više zajedno.

U svakoj zadruzi i starešina kuće radi zajedno sa svima članovima, no on može po nekad da ne ode na posao, kad ima što posla na drugom mestu.

Ja ne znam u ovom kraju zadrugu, kojoj je žena starešina, sem onde, gde je ona ostala sama udovica sa sitnom decom.

Gospodarica. Kao najstarija žena u kući važi žena kućnog starešine, ili baba. Ona ne radi na nedeļu, ali zato se stara, da joj snahe i ostala ženska čeljad budu uredna, i uči ih do sitnice kućnem redu. Nekad, i to, kad može i hoće, pomuze ovce, krave i koze i time odmeni snahu, kojoj je red; inače prede, tkaje, čuka konopļu i sprema dreške za svoju decu, ako ih ima, kao i za sebe i muža; ako nema dece, ona se pobrine i za siročiće, koja su u kući.

Ukućani. *Pojedinac u zadruzi.* (U opće.) Kad je mir, kad je sloga i ljubav među članovima zadruge, onda se zaista svako oseća zadovoljniji i snažniji i bogatiji u zadruzi. Možete čuti člana neke zadruge, gde reče: „Brate, mlogo nas je, pa se sve časom uradi“. Pa i drugi ljudi za zadružne vele: „Lako je nemu, on je jak s čeljadima, pa može sve; ima za koze kozara, za goveda govedara, na nivu istera po 20 duša, pa kad na'rnu, za čas svršše. Mi „samci“

šta ćemo? 'E l' ćemo pre da gledamo stoku, 'e l' nivu, 'e l' ovce, 'e l' drugo što?"

U zadrugi kude svađu, koje imaju žene između sebe, ili se kudi neki član, koji se opija, ili ne služi za ugled. Tako isto kudi se, ako neki mnogo puši; i ako on puši od svojih novaca, ipak ne gledaju najradije na to.

Zadruga videći se snažnija od onih, što su samei, gleda, da se održi u zadrugi, jedno, što ih je sramota, da se dele, jer bi im se selo smejalo, a drugo, što pojedini članovi zadruge čuvaju se od svađe, da ne bi rasturili zadrugu zato, jer neki od njih nema dece, pa kad bi se odelio, propao bi sam. Zato često zadrugari otrpe, kad im se što nepravo učini; decu biju i uklanjaju, ako počnu da se svađaju s decom iz iste kuće. Mnogi zadrugari, koji bi više voleli smrt no raspad zadruge, biju svoje žene, kad vide, da hoće da se zavađaju s jetrvama, ili dr. ženama iz iste zadruge.

Imetak zadrugin čuvaju kao i svoju sopstvenu tekovinu, i gledaju, da se unnoži, a za živu glavu ne će ukrasti, jer smatraju za greh i vele: „U kući, gde jedan od drugog krade, ne će ništa da *viraje*“ (napreduje).

U zadrugi mora svaki ono raditi, što mu se odredi. Obično, ko se određuje za ovčara, određuje se za godinu dana, a prida mu se neko dete za pomoć. U velikoj zadrugi zna se, koji su orači. Jedan od zadrugara uči terziluk te šije odelo zadrugi, pa i tuđe; jedan u zadrugi bude kolar ili kačar. Sitnija deca od 7—10 god. čuvaju svinje i koze, jer te je stoke u mañem broju. Pa i ona deca od 5 god. čuvaju guske i ćurke, da ne bi u štetu otišle. Tako svako u zadrugi ima svoj posao. Rad taj ne podeľuje se po starosti, no se zna: ko je veštiji za ovce, ide ovcima, tako za polje. Inače posao ide redom: jedne godine radi jedan jedno, druge godine drugi radi to, sve prema prilikama. Kad je potrebno, da se u polu što brzo svrši, onda starija deca prićuvaju ovce, a svi jači izađu na rad.

(Djeca.) Deca u zadrugi svađaju se vrlo često. Neko dete uzme hleba, a drugo mu otima, i tako se posvađaju i pobiju i odmah trće na *daviju* (tužbu). Deca često začikavaju jedno drugo. Posvađaju se i oko čuvañia gusaka, ili prasadi i svinja. Neko dete čuvalo danas svinje, a sutra drugo dete ne će da ide, već opet teraju, da ih čuva onaj jućerašñi, — i tako se deca posvađaju. — Detetu u zadrugi lakše je u toliko, što, ako ima posla, ima izvesni jedan posao, koji jedino obavlja, a u oca samca mora dete trćati na sto strana, jer svi oni poslovi, koje obavlja množina u zadrugi, moraju obavľati ne-

kolicina kod samca, i tim je teže detetu u samčevoj kući. Dete iz zadruga može i u školu, a iz samčeve kuće vrlo retko, jer nema ko da radi i čuva stoku. Deci je u zadruzi posao da pričuvaju svinje, da oteraju volove do paše, da ih oteraju na pojilo, da pričuvaju guske i ćurke, i najposle, kad se ore, da teraju i vode volove, kao i da svršavaju sitnije poslove: da odnesu čobaninu hleb, da pleve luk i žito, da skupljaju i rasturaju otavu, kad je u malom (da se ne bi upalila i pokvarila), i t. d.

(Djevojke i momci.) Momkovanje i devovanje u zadruzi ni u čem se ne razlikuje od momkovanja i devovanja u oca samca. I kod oca samca i kod zadruga djevojke ne rade na nedelju u kući. Djevojke u zadruzi, kao i u oca samca, rade ovo: pomažu, da se svinjama da hrana; donesu vode i uče se kućnom radu i rade posao svoj t. j. spremaju darove. Nekad, kad reduša nema kad, bućkaju djevojke mleko, počiste kuću. — Tako je isto i momku, kako u zadruzi, tako i u oca samca. Momak iz zadruga ženi se i može uzeti dobru djevojku, ali po neka djevojka ne voli, da se uda u zadrugu iz razloga, što je zadruga velika, pa treba da se radi, pa kad dođe nedelja, samo hleb ne može da namesi. Neka opet ne ide u zadrugu, jer se boji, da nije vična svemu, što se u zadruzi traži, pa će joj se smeјati. Mnoge opet idu u zadrugu zbog bogastva i one vele: „Barem ću da se ubavo odenem, pa i ako je velika rabota“. Djevojku iz zadruga svako bi rado uz'o radi dobra prijateljstva, ali mnogi, i koji bi mogli dobiti djevojku iz zadruga, ne čine to zato, što misle, da ne mogu oni dočekati prijatele onako, kako prijatelji njih dočekuju, i vele: „Ne ćemo da se *smešimo* (sramotimo) i da tražimo djevojku“.

Mlada, ili kako ovdi kažu *nevesta*, može se reći, da veće uživanje ima u zadruzi, i to u prvo vreme, no kod samca. U samca mora odmah da radi na nedelju, a u zadruzi (a i inače je običaj) mlada za godinu dana ne radi na nedelju, t. j. da ne bude reduša. Ali u mnogome se to čuva i kod samaca. Docije je teže u zadruzi, no kod samca. — Ima imena, koja daje mlada ukućanima, kad u kuću dođe. Tako nekog zove: *golube, ružmarine, gospodine, fildane!*

Udovcima je u zadruzi teško, preteško. Pere ga majka, a ako ima odrasliju kćer, ona ga pere. Inače, ako nema ni majke ni kćeri, retko da hoće snahe da peru devera. Udovac moli koju tetku, da ga pere, te tako s mukom kuburi. Odelo deci nema ko, da mu izrađuje, već mora svoj deo vune davati drugim ženama, da na pole urade i izatkaju, jer ne će u kući da rade niemu, a i ne mogu da stignu. Udovici je već lakše. Ako ima dece, može u zadruzi ostati,

a i inače može ostati, ali najobičnije one, koje nemaju dece, idu u kuću svoga oca. Udovica do 50 godina vrlo se lako uda, te tako za nju ukućani uzmu po 60 dinara. Ako udovica ima dece, može ih voditi u novu kuću, ali im tad ne daju deo pokojnog oca.

Siročad, koja ostanu bez oca i majke, svako sažaleva, pa se o njima više i brinu. I tetke, i strine, i ujaci gledaju, da ih ne uvele, jer, vele, njih je Bog uvelio, pošto im je oca i majku uzeo.

Bolesnik obično leži u kuhinji pored ognjišta, a zimi u sobi. O bolesniku se brinu svi, ali opet najviše se oko njega, ako je muško, brine njegova žena, ili majka, a ako je žensko, brinu se sve žene. Vrlo retko da pored bolesne žene sedne muž i nadgleda je.

Sluzi je u zadrugi isto kao i svima članovima zadruge. Sluga u zadrugi mora raditi, kao i svi, ali se ipak ne traži od njega, da bude rob i pred gazdom puzi kao niži. Sluga se smatra, ako je dobar i pošten, kao član kuće, i svakoga u kući, koji mu je po godinama ravan, zove po imenu, a i njega zovu po imenu. Sluzi je sve jedno, ili služio samca, ili zadrugu, jer i tamo i tamo mora vršiti i različite poslove, što mu se kad i kako zapovedi.

Muž i žena u zadrugi. Obično mlada i mladožeňa spavaju baška u drugoj sobi. Inače muž i žena spavaju zajedno u sobi s drugim ukućanima. Ako je zadruga velika, onda se podele u dve ili tri sobe. Mužu je lakše u zadrugi, kad ženu ima, za to, što se ne brine, ko će ga isprati, okrpiti i t. d. — Muž i žena u zadrugi mogu imati svoju vunu, konoplu, pamuk i dr. stvari, koje oni nabavljaju prodajom svoga dela vune, konople. U zadrugi muž i žena mogu imati i svojih para, koje daju drugom pod interes. Za decu se ne mogu brinuti onoliko, koliko bi trebalo, jer ih sa sobom na rad ne mogu voditi; samo mala deca od 1—2 god. nose se na rad. Kad je žena na poslu, dete, što siše, nosi sa sobom, a ostalu decu ostavlja kod kuće, gde ih pripazuje reduša. — Kad prestanu poljski poslovi, tako krajem jeseni i u zimi, rade žene za sebe, svog muža i decu. Spremaju tada čarape, košule, tkaju platno, tkanice, podkolenke, peškire, baluče (šaraju). Muževi rade razne poslove, koje sam na jednom mestu napomenuo. Kad žena što sprema, ili tke za svoga muža, ili decu, ne može se zato s drugim ženama iz kuće posvađati, jer materijal za izradu tih stvari nije kuplen od zadruginih pare, već od njenih: U ovom bi se slučaju posvađale, kad jedna žena pribira jaja od kokošiju sviju žena, pa proda i od tih para kupi, da što sebi uradi. Ako u kući imaju svekra udovca, onda njegov deo, što mu dođe, kad ovce strižu, ili konoplu izčukaju, uzme jedna

snaja i ona se brine, da mu spremi klašne i platno za košule. Razume se, da ona uzima, što pretekne od svekrovog dela.

Zadruga na okupu. *Zadruga pri djelu.* Različiti su poslovi, koje zadruga radi zajedno. Tako i muški i ženski zajedno žđu (što ovdje kažu: *žneju*) i skupljaju žito; veju žito lopatama zajedno; i muški i ženski beru konoplju, ispiraju u vodi; i muški i ženski okopavaju, beru i vinograd i kukuruz. Kad ljudi doteraju građu iz planine, i oko zgrade rade sami. Rade samo ljudi i u ovim poslovima: kad oru: oko stoke; u mlinu. Žene se brinu o jelu i belom smoku; pređu; tku i pletu; plevu žito, kad je u njemu travu; vrlo često same žene čukaju konoplju, da od nje rade vlas: brinu se o kokoškama. Kuću obično mete devojka, ako je ima; a ako je nema, onda žena, koje je nedeja. Tako isto se brine o jelu žena, kojoj je nedeja. Još ta žena mesi hleb, a i vodu donosi, kad nema ko, da joj pomogne. Obično ljudi cepaju drva, ali se može videti, da i žena cepa drva. Stoku i štalu čiste samo ljudi, a živad gledaju samo žene.

Zadruga pri jelu. Pošto je radnim danom sve za poslom, to svi i ne jedu zajedno. Pastir ima u torbi hleba i sira, pa ruča sam; tako i sviđar. A reduša jede u kući s decom, a oni po polju zajedno. Kad u veče svi dođu s rada, sednu oko *tamura* (sofre) i večeraju svi zajedno. Stô postavlja i jelo donosi reduša. Deca sedaju u dno sofre, a ljudi i žene izmešano, gde koj sedne. Svako ima svoju vilušku i kašiku. Jela su obično čorbasta te se kašikom kusaju. Meso vade kašikom, pa na sofri nožem seku, ili prstima kidaju. Od skora su se počele viluške upotrebljavati. Hleb seče jedan čovek, a ako je pogača, svi je lome.

Zadruga u veselju. Kad je u kući veselje: svadba, strižba, ili krštenje, svi ukućani ne sede za sofrom, već samo po jedan čovek i jedna žena, a svi ostali služe i dvore goste.

Predašnja zadruga. Kad zapitate seljaka za predašnju zadrugu, obično će vam odgovoriti: „More, i pre su živeli i radili evo ovako, kaj mi, ali beše sretnije vreme, behu bolje godine, pa i ljudi behu bolji“.

Dioba zadruga. Prva je zadruga (t. j. najstarija) Lebanska, došela ovde nekad iz blizine Lebana. Kad su došli, bilo je zajedno 3 brata. Ne znam, zašto su se posle odelili. Sigurno su mislili, da je samcu rahatnije živeti, a i mogli su dobiti dosta zemlje, koja je pusta stajala. No uzrok je svakojako rasepu zadruga do žena, koje se među sobom zavade, pa tu svađu prenesu na celu zadrugu. Tako se zadruga dele u svađi. Ima mnogo uzroka, zbog kojih se zadruga

deli. Tako: negde se dele zbog svađe, negde i zbog ovog: Jedan brat ima 1 dete, drugi 6, a imaće je veliko. Žena ovog, što samo 1 dete imaju, veli mužu: „Kad mi dođe nedeļa, ne mogu samo hleba za njegovu decu da namesim. No mi da se odelimo i da damo imaće na ispolicu, pa ćemo carski s 1 detetom živeti.“ Muž poslušā i podele se. Ili se žene posvađaju, a jedan od muževa dođe među njih, pa ih pita, šta je, a snaha mu se ispreči, kako s njegovom ženom ne može živeti i kako hoće, da se deli. U tome se tako po-gevelaju, pa bogme neka od žena i povuče. Ima slučajeva, gde su se braća odelila i zato, što jedan hoće da uzme za sina devojkū, koju drugi brat ne će. No držim, da je ovo samo povod, a valda ima pre ovoga još puno uzroka.

Braća se obično dele bez ičijeg prisustva. No ako su u velikoj zavadi i ne mogu se oko deobe složiti, onda zovu i dva, tri čoveka, da prisustvuju deobi.

Recimo, da se dele dva brata, pa imaju živa oca. Rade ovako: podele nīve, vinograde i sve na tri dela, jer i ocu daju deo, da ime za starost. Dele obično ovako: Jedan uzme jedan vinograd, drugi uzima drugi; jedan uzima jedan kraj nīve, drugi drugi kraj, i tako redom. No ako ne mogu, da se namire lepo oko deobe, t. j. ako jedan od braće ne pristaje na tu deobu, onda *vrļaju ždrebe*. Ždrebe se vrļā ovako: Jedan brat uzme kameće, a jedan male štapiće, i metu u kapu, pa pozovu ļude, da ih dele. Jedan čovek mete ruku u kapu, pa izvadi štapiće i baci, na koji hoće kraj nīve, ili baci kameće, pa na koji kraj bude bačeno kameće, ta strana pripada bratu, koji je kameće u kapu metnuo, a na koju stranu nīve padnu štapići, ta je strana nīve onog brata, koji je u kapu metnuo štapiće. Tako podele sve. Vrlo je retko, da se na deobu i sud poziva, već se obično podele bacajući ždrebe, a ta im je deoba najpravičnija, i što oni kažu: *kismetska*.

Deo imaņa, koji je otac zadržao za sebe (a taj deo nije veliki), ostavlja po smrti mlađem sinu, jer kod nēga otac i živi. Kad se braća dele, onda stariji brat izlazi iz kuće i gradi sebi novo ognīšte. Kod mlađeg sina ostaje otac.

Život u obitelji.

Muž i žena. Muž obavlja ove poslove: seče i donosi drva, ide u vodenicu i meļe, striže ovce, suče vrvce, cepa drva i hrani stoku, ore. Žena radi ove poslove: kuha jelo i mesi hleb, pere košulje i dreške, kroji, šije i krpi košulje, tka i plete, čuva decu.

Obično muž ženu zove na ime, a tako i ona néga. U društvu rekne muž za svoju ženu: *moja nevesta, moja domaćica*; žena za svog muža rekne: *moj domaćin*. Ovde najvećem gospodinu ne kažu „*vi*“, a još mañe žena mužu da kaže „*vi*“. To oni ne znadu.

Muž sa ženom živi dosta dobro; sem mañih svađa između njih je dobro. Potrevi se, da neko i zlostavlja svoju ženu, ali vrlo retko. Teško je kući bez žene, pa često ljudi trpe i zlo u kući, jer se posle ne može nikako naći. — Samo dva slučaja su ovde, da je žena pobegla od muža, i to su obe otišle zbog rđavih sverkrva, koje ih kod muževa opadaju te ih ovi tuku. Ali opet se žena vrati u kuću svoga muža. — U celoj ovoj okolini nema ljudi, koji nevenčani žive.

Roditelji i djeca. Svi, koji zemlju rade, koji su zemljodelci, radnici, ne mogu kuću da održe bez poroda, koji će mu sutra kao radnik trebati. Zato ljudi žele da imaju dece. Žele ih, jer im je teško, kad ih nemaju, a i žao bi im bilo, da im se ugasi *sumsile* (pojas, koleno), da im se ne ugasi kuća, pa da im nema ko slaviti slavu. Žele decu i zbog rada, a i inače, da steku odmenu. Vole i mušku i žensku, ali mi se čini, da mušku više vole. Oni vele za mušku decu: „Muško mi ostaje u kući i drži vamiliju i slavi slavu svoju, a žensko danas moje, a sutra ne će da čuje za mene“.

Vrlo retko žene pobacaju decu, a nikako druga žena da doji tuđe dete. Druga žena zadoji dete, čim se rodi, pa ga posle sve doji majka. Samo kad je majka mnogo bolesna, doji druga žena. Bila žena samica, ili imala koga, ona dete, ako sisa, nosi sa sobom na rad. Dete zabaci u lulk u leđa i ponese 3 štapa, koja su na jednom kraju vezana zajedno, da se mogu kao šator raširiti. Kad dođe na nivu, ona razapne one štapove i veže iznutra detinju lulk u, a odozgo pokrije gornom suknjom, da ga sunce ne peče.

Nisam imao prilike da čujem, kad selanka zabavlja svoje dete, ali znam, da kad je majka u poslu, dâ detetu u ruke: koren, krušku, jabuku, lubenice, ili diñe, ili stavi pred dete panicu s kašom, a ono jede, brlja se i vaļa po podu, dok majka posao ne svrši. Kad hoće da uspavaju dete, metu ga u lusk u, pa ga lulaju, ili, kao što oni kažu, *nišaju*. S malim detetom postupaju dosta dobro, ne biju ga, ne mršte se na nj i idu mu sve po volji. Uče ga hodati hvatajući ga za ruke i vodeći ga po malo. Ostavljaju ga da stoji, pa ga čim mame, da prohoda. Detetom se bavi više mati, a otac vrlo retko, ili nikako. Kad je otac sam sa ženom i decom, uzme dete, i zabavlja ga, inače pred svojim ocem, ili majkom stidi se da uzme svoju decu.

Sasvim malu decu sišu, a kad malo ojača, daju im *kašu* (projino brašno kuvano u vodi), kačamak, mleko i surutku. Kad bude deci više od godine dana, daju im i sira, mesa i t. d. Detetu za izvesno vreme ne oblače košulu, inače dete do 5 god. odeveno je ovako: mala anterica više košule, a oko nje opasana sukunica od prtena platna. Malo dete na sisi povijaju, a veće od godine dana puštaju slobodno. Čim detetu bude više od godine dana, oblače mu i opančice, a maće ide u čarapama. Čim dete ina više od 5 god., oblače mu gaće od prtena platna, a bogatiji čakširice od sukna. Deci na glavu stavljaju pletenu kapiću.

Napomenuo sam na jednom mestu, da deci u svemu po volji idu. Ne idu deci po volji onde, gde je baš očita šteta, n. pr.: ako dohvati dete nož, otimaju mu ga; ili ga otklone ispred uštrklalog vola i t. d. Gledao sam, gde se dete od 2½ godine uz lestvice peće a roditelji mu ne zabranjuju, već viču: „A još na gore, još! . . .“

Kad majka uzme dete u krilo, tepa mu: tugo, izela ga nana: blago moje dete; slatki sinko; mamina devojko; jabuče moje; kutre (kuće) moje! Iz milosti im ne izgovaraju prava imena, već ih skraćuju ovako: mesto Gligorije kažu *Goke*, Svetozar — *Toza*, Jeftimije — *Timča*, Stojan — *Coka* ili *Caka*, Mihailo — *Mika*, Kosta — *Kota*, Krsta — *Krļa*, Rista — *Rile*. Tako isto i ženske imaju imena od mila: mesto Nedejka, Magdalena od mila kažu *Delka*, Vasilija — *Vasa*, Gizdava — *Gizda* ili *Gila*, Gajtana — *Tanka*, Stojanka — *Coka*; Marija — *Mariče*, Dragiua — *Dragija*, Mileva — *Milevče* i *Mevče*, i t. d. — Pa i grde često decu. Grde ih ovako: *saplaku*, *slepčo*, *šuglo*, *čorčo*, *bitango*, *surtuku*, *alo* jedna, *sram te bilo*, *alo žitna*, *ajduku*, *prosjaku* — *božjaku*!

Veću decu nekad kazne bojem, a mañoj gledaju kroz prste, a nekad im naviknu.

Niko nije svoje dete proterao. Decu vrlo retko daju u službu. Daje onaj dete „u drugoga“, koji ima poviše dece, a malo zemlje, pa ne može da ih izrani.

Roditelji, dok su živi, zapovedaju svojoj deci, a ova slušaju, i bez znaña roditelja ne će ništa uraditi.

Deca oca zovu *tatko*, a majku *nane*, a nekad *dado*, pa i *majke*. Deca i kad odrastu, čuvaju svoje roditelje, jer otac može da ih odeli, pa opet bez njih sa svojim delom da živi. Tako isto deca i majku čuvaju i teško im je, kad im se mati, ako je udovica, preuda. Ovde nema primera, da je ko oca ili mater tukao, a još maće ubio. Tako isto nema primera, da je otac ostavio imetak kom drugom, a ne svom sinu.

Rodbina. *Imena rodbinska. Unuće, paraunuće, braća od tetke, braća od čiče (strica), ujci, balgaze, zalve, jetrve i prijatelji.*

Sinovla deca su dedi — *unuci*. Sinovleve dece deca su — *paraunućići*. Od dve sestre deca su *braća* ili *sestre od tetke*. Od dva brata deca su *braća* ili *sestre od čiče*. Majkina braća su deci *ujci*. Muž majkine sestre je deci *tetin*. Sestra ženina je mužu *balgaza*. Muževleve su sestre ženi *zalve*. Muževleva majka i otac su *svekrva* i *svekar*. Muževleve snahe su *jetrve*. Muževlevi bratanci su *deverćići*. Ženin brat je *šurak*. Ženine sestre muž je *bađa (pašenog)*.

Oni, koji dadu kćer za nečijeg sina, *prijatelji* su sa ocem toga, kome daju kćer, a svi njihovi prijatelji — prijatelji su sa ovima i obratno.

Onaj, ko nekog venča i krsti mu dete, zove se *kum*. Onaj, koji je venčan i čije je dete kršteno, zove se *kumašin*.

Braća od rođene tetke, ujaka, strica; kumovi, tetke, ujci, tetini — to je veliki rod.

(Nastavit će se.)

Mañi prinosi.

Iz Gradišta.¹

Narodni život i običaji.

NAPISAO ŠIME VARNICA, POLODJELAC.

Kraj i mjesta.

Posov, što sam napiso, je iz Posavine, županije sremske, okružja broskog, kotara županskog, občina Gradište. Službeno se naš kraj piše Slavonija.

Našu županiju je s jednu stranu obkolila Sava, i to s desnu stranu od zapada; s livu, od istoka, Dunavo; od juga Dunavo i Sava, a od sjevera su krajna sela naše županije: Jaruge, Šamac, Sikirevci, Stari Mikanovci, Ivankovo, Jarmina, Najdorf, Vinkovci, Nuštar, Marinci, Bogdanovci i Vukovar.

U našem selu (Gradištu) ima svega sa ciganima tri ilade i dvi stotine (3.200) duša svita.

Gore i vode.

Blizu našeg sela ima jedna rika Sava. Ona nije u gradiškom ataru, al nije daleko od našeg atara: ima od našeg atara do Save dva km.

Pojedina mista savskoga baera, od kleka do kleka zovu se: *Brist*, *Poloj*, *Podrum*, *Šlajs*, *Garišta* i *Repovac*. To su samo mista u županskom i štitarskom ataru.

¹ I ako je u „Otoku“ g. J. Lovretića (u II. sv. „Zbornika“) postavljen čvrst osnov za narodoznanstveno proučavanje čitave t. z. „Slavonije“, ipak i ostali prinosi, što ih ima u „Zbornikovoju“ građi iz onih krajeva, podaju još mnogo i mnogo nova (i bez obzira na ono, na što se u „Otoku“ nije ni moralo paziti, a to su imena mjesta i dr.). Posebice je ovaj prinos vrijedan po tom, što ga je napisao čovjek iz naroda. — *Ur.*

Potoci u gradiškom ataru, koji teku kroz naš atar, zovu se: *Bosut* i *Berava*. Nuz potoce se ne zovu nikako mista. — *Brig* zovemo 'no suve zemlje od vode do gore.

Bare u našem ataru, koje su na naši' niva' i livada', zovu se: *Ostrvo*, *Tvrđno*, *Osatno*, *Ključasto*, *Kamenito*, *Bistrica* i *Jošava*.

Kod nas je zemlja ravna. Ima ništo malo brdovita, al nije visoko. To, što je brda, to je oko sela. Gora i planina nema.

Zemlje.

Šume se zovu: Službeno se zove *Jošava*, a svit ju zove *Čuñevci*. Mista, koja znamo, zašto se tako zovu, jesu: *Popova Brada*. (Ono se zato tako zove, što se je tuda vozijo pop, pa se je izvrnijo i ubijo bradu [gubicu]). *Gabrina Nivica* (A zato se tako zove, što je ti komad zemlje bijo Gabrin, kad je tode bila stara šuma. U našem selu ima dosta kuća, koje se zovu po selu *Gabrina*, a iz pisma *Mikinac*.), *Jelića Niva* i *Didovića Niva* (Tako isto se zovu, što su to bile nivoje [!] nive, kad je bila stara šuma. Tako isto u selu ima puno kuća, koje se zovu *Jelić* i *Didović*; tako se zovu i po selu i iz pisma.), *Srebrna Čuprija* (A zato se tako zove: Kažu stari, da je na toj bari bila čuprija i da su ljudi iz Gradišta na njoj dočekali trgovce, i da su od nji' sotimali rubu [!] i novce.), *Šarga* (A zato se tako zove, jer je na tom mistu zakopan ubiti ciganin, komu je bilo ime *Šarga*.).

U tomu reviru 'na mista, koja ne znamo, zašto se tako zovu, 'va su: *Virak* (*Žuti* i *Čađari*), *Veliko Vrcano*, *Malo Vrcano*, *Ilina Krčevina*, *Ševite Mlake*, *Bistra*, *Veliki Rast*, *Ditefina*, *Zdenčanica*, *Žvoranak*, *Trstana* (*Velika* i *Mala*), *Kriva*, *Tvrđno*, *Baburlina*, *Duboki Vrb*, *Ješe*, *Ranisavle* i *Vrañevo*.

Drugi revir, koga svit zove *Košska Bara*, službeno se zove *Zapadne Kusare*. U tom reviru mista, koja znamo, zašto se tako zovu: *Lukno* (A zato se tako zove, što je pokraj niva, koje se zovu *Lukno*), *Mateniva Gredica* (Zato se tako zove, što je ti komad zemlje bio Mateniv, kad je tode bila stara šuma. U selu ima puno kuća, koje se po selu zovu *Matenive*, iz pisma *Dretvić*.), *Bušića Niva* i *Balentovića Niva* (Zato se zovu, što je to komade bilo nji'ovo, t. j. Bušića i Balentovića; samo 've dvi kuće nisu u Gradištu, nego u Župañi.), *Tokalina Bara* ili *Tokalin Buran* (Zato se tako zove, što je u toj mlaki [nizi] bijo Tokalića buran.), *Petkovića Čistešak* (zato, što je na toj čisti bivo priko lita Petkovića sviñac,

kolebica i buran; tode su jim ob lito sviñe bivale), *Božin Ogrčić* (zato, što je ti komadić zemlje bijo kadgod nivoj [!], kad je tuda bila stara šuma). — U tom istom reviru mista, koja ne znamo, zašto se tako zovu: *Bara, Frañin Vrbić, Jelas, Suvo Korito, Frpak* (a kažu, da se s toga tako zove, da je kadgod tu misto muntano [lici-tirano], al se ne zna za cigurno [!]), *Duboki Vrb, Đurina Krčevina*, (kažu, da je to misto nikaki didak Đura iskrčijo i da je tode ugal palijo, al nitko ne zna, kad je bilo i je l' istina), *Škopiñak, Ogrdañak, Glibeš, Dugo Rakiće, Jelas, Koñara, Zdenca*.

Treći revir, koji se i službeno i svit ga zove *Banov Dol*, — u ñemu 'na mista, koja znamo, zašto se tako zovu: *Uvalina, Zabrnica* (što je ti komad zemlje bijo ñi'ov, dok je tuda bila stara šuma; u Černi ima kuća, koje se zovu Uvalina po selu, a iz pisma Matasić). — U tom istom reviru mista, koja ne znamo, zašto se tako zovu: *Jastrebovica, Mala Jastrebovica, Plašica, Vrtača, Vrbić, Velika Bara, Jasinovica, Sitno i Bistro*.

Pašñici i livade, il', kako mi jednom ričom kažemo: *ledina*, zove se: *Velike Livade, Grede, Krčevina, Polica, Lučin Vrb, Žastile, Mekluške Bare, Vezovac, Šiševec, Gaj, Vezje*. Ovo su glavna imena, a ope' svatko svoju drugče zove, — to su imena, kako čitavo selo zove.

Imena ñiva: *Lukno, Poloj, Grede, Živoračke Grede, Lipova Greda, Nivice, Pet Topola, Vitica, Vezje, Mišin Laz, Ostrvska Greda, Biška Sela, Laza, Čuñevci, Gusta Greda, Jazbine, Salinci, Mekluševci, Šiševec, Glogovac, Gladničina, Duge Nive, Ambarovi, Sodol, Brekiñak, Kaliñak, Ivančevica, Stare Kuće, Jošava, Gajevi, Tanka Mlaka, Voloder, Kruška, Veliko Pože, Ranisavle, Prašnice, Selište, Svetkovac, Pažut, Klinice, Beravsko, Kameništa, Živice, Tvrdañac, Mednik, Velike Nive, Široki Laz, Lučin Vrb, Vučin Laz, Zdenca, Prezov Laz, Mladinovac, Kanal, Presovac, Za-drva-Klada, Vratičevica, Strošno, Stara Sela i Strug*. Nisam mogo čut od nikog, zašto se koja tako zove.

Vinogradi se zovu: *Veliko Brdo* (jer je malo visokije od ñivâ) i *Malo Brdo* (a zove se zato, jer je mañe i niže).

Zrak i vrijeme.

Godišnje dobe. Kod nas se zovu godišnje dobe 'vako: *proliće, lito, bablje lito* ili *mijojsko lito, jesen i zima*.

U proliće je višim talim kišovito i snižovito, a vitar najviše duše u proliće od sunca is'oda. Snig, koji pada u veļači, kad škvrleci doselu

k nama, zovemo ga *škerlīnak*; koji pada o sv. Josi, toga zovemo *rodiīnak*, a zato ga tako zovemo, što onda k nama doselu rode. — *Kiše*, koje padau o Đurđevu, te zoveme *đurđevače* (*đurđevačke kiše*); koje padau o Spasovu, te zovemo *spasovke*; koje padau o Dôva, te zovemo *dôvske kiše*.

U lito (ili ob lito) je dosta vrućina. ('Voga prošastog lita bilo je 38 gradi R., al stari kažu, da taka vrućina kod nas nije ni skoro bila. To se slabo trefi, kad kod nas bude tako vrućina. Obično kod nas bude 32 do 34 grada.) Ob lito je višim talim suvo, vedro i čisto vrime. Dosta put bude *aira* (oluje) i *leda*. Kiše, koje padau o sv. Medardi, zovemo *medardinske*, a otom svit ništo bajje. *Mijojsko litanca* malo kad nije mirno, čisto, vedro i ugodno vrime, toplina bude srednje ruke, po travi se popružau bile paučine. Kad svit vidi te paučine, onda kaže: „Eto mijojskoga litanca!“

Jesen malo kad da ne bude, da se ne okiša, zastudi, počimau 'ladni dani i noće, ob noć po malo smrzivat se, ob dan malo kad nije magla i snig počima po malo padat.

Zima bude malo kad ni sa snigom, a ima, kad bude suva zima, ima kad blatna. ('Ve godine kad je bila najgorja zima: bilo je 12 [dvanejst] gradi zime R.). Mloge godine i malo kad nije luća zima, nego što je 've godine bila. Koji dobro znau, kažu, da nije bila kod nas nikad od 18 grada. — Kad ima u selu mrtavac, a pada kiša, il snig, to onda kažemo: *padau negove ore*.

Tlo.

Zemlje su naše višim talom ilovaste. Ima ništo malo i piskovite, al što je piskovite, ta se ne ore, to oko sela, a na űoj su vinogradi.

Na ilovastoj zemlji ostaju onda bare, kad joj pade kiše 'noliko, koliko joj ne pasira, kad joj pade odviše. A zato na űoj ostaju bare, jer je svaka ilovasta zemlja niska. Onda ne ostaju bare, kad joj pade kiše srednje ruke, i opet zato, jer je zemlja ridka, pa friško ojde u zemlju. Piskovita zemlja zato ne ostaje barnata, jer je visoka, gusta i oplavita.

Naše su zemlje višim talim pod vodom, jer su niske.

Kad se prodaje, skupo se plaća. Jedno jutro ima 1600 □ fati, a plaća se, koja je zemlja slaba, po sto forinti, a koja je malo boļa, ta sa plaća po sto i dvadeset, koja je dobra, po sto i četrdeset i po sto i šeset forinti.

Čoviku i ženi, sa troj dice dosta je za 'ranu, kad imadu najmañe dvanejst jutara. Tako kad ima jedno čelade dva i po jutra, onda se daje životarit onda, kad su malo boļe godine; a kad su slabije, nije dosta ni četiri jutra.

Životiñe.

Mi bijemo za jilo *zeceve* i *srne*. (Zec *kreči*, a srne *breču*.)

'Ve ope' bijemo, što nam štetu prave: *kurjace* (kurjak *zavija*, *urla*), *lisice* (lisica *laje*), *divļe mačke* (divļa mačka *krñauče*, *reve*), *tvorce* (tvorac *ciči*), *kune* (od kune ne čujemo glasa, nego, kad ju tko u'vati, onda kažemo: kako *reve*, *jauče*), *lasice* (lasica *cvrči*), *jazavce* (od ni' glasa ne čujemo; a kad ga tko ubije, il' živa u'vati, onda kažemo: *jauče*, *reve*), *miše* (miš *cvrči*).

Šteta, što 'va zvirad počine, nije baš velika. ('Ve godine nije možda ni sto komada koj marve, koj živadi poklano.) Nego jazavci nam veliku štetu prave na 'nima ñivama, koje su posijane s kukuruzima, koje su pokraj zabranâ. A tako i od miša imamo veliku štetu u poļu, na ñiva' i livada'.

Sve te zviradi bilo je prije više, a sad ji' ima zato mañe, što se truju, a drugo, što je zabrana mlogo puštani', pa se nemau di kotit.

Tice, koje živu u selu, jesu: *vrabac* (piva), *ševa* (i ona piva), *vrana* (grače), *sraka* (kreči), *čavka* (čavče), *sinica* (piva) i *lastavica*. — Po poļu i po livada': *vrana*, *sraka* i *čarka*, *govedarka*, *ševa*, *škvrlac*, *slavuļ* i *vrabac*. — Po šuma' su: *smrdo-vrana* (kreče), *vrana*, *čavka*, *sraka*, *kaño* (jauče), *surina* (piva), *koba* (kreči), *garvan* (grokće), *brzeļ*, *tiči-carič*, *škvrlac*, *drozd*, *sinica*, *krebedida*, *diteļ*, *žutovolka*, *bilosinica*, *vuga*, *sračak*, *jarebica*, *grlica*, *krešteļka*, *žuna* i *štigļic* (pivau); *orlov* (klikti), *kukavica* (kuka).

U vodi: *roda* (papri), *čapļa* (dere se), *patka* (pače), *miļac* (piva i krñauče ko mačka), *ribolovac* (fićka), *gaćac* (on se dere).

Rode ojdu od nas u pô kolovoza. Lastavice na svršetku kolovoza veće po malo selu, a u rujnu ojdu skoro sve, škvrlci, čapļe, krebedide i smrdo-vrane u listopadu. Kukavica pristane pivat (kukat) u lipñu, a kad se odseli, svit o tom ne zna. — Vraćau se: škvrlci u velači; rode u ožujku; čapļe, lastavice, kukavice, krebedide i smrdo-vrane u travñu.

Od koristi su nam: lastavice, sinice, štigļici, škvrlci, govedarke, brzeļi, drozd, vuga, žuto-volka, ševa, žuna, bila sinica i krvavi-zalogaj (tiči-carič). Zato su od koristi, što kupu i jedu crviće, gliste, guse-nice i kojake bage, koje nam prave štetu, Surina je ope' zato, što

'vata miše. — Škodljive su: vrane, srake, kobe i kaŇe, što 'vatau malu živad, orlov ope', što 'vata veliku živad. Škodljive su: vrane, čavke i škvrľci, što jedu črešne, višne i dude, kad budu zrele. Škodljivi su: vrabci, što obijau žito, ječam, zob, kad bude zrelo.

Kažu stari, da je prije bilo više tica; a ima ji', kojima svit ne zna za ime.

Ribe ima: *somova, šarana, bucika, štukara, liňakova* (čiga), *buľa* (bandara), *karasa* i *kesega*. Kad je vodena godina, onda ima mnogo ribe, kesega i karasa ima uvijek najviše. — Rakâ nema.

Gmazovi. Kod nas ima *gľista, puževa, žaba, guštera, pijavica, guja, ravaka* i *skakavaca*. Žaba *kornáč* ima jako malo. Od toga gada svit ne misli, da je kojegod od kake koristi. Od nĩ' ne strada nitko. A nisu ni na štetu.

Kukci. Na svitu ima *buva* i *vaši*. U jilu, u suvom mesu ima *crvi* i *gagrica*, u voću *crvi*, u žitu, kukuruzima ima *žižka*, u odići *moľaca*, u kući i sobi *buva, muva, komaraca, skakavaca, stričica, crni' бага* (švaba) i *mravi*, a more se najt dikoja kuća, da ima i *stinica*, al to je vrlo slabo. Pod govećkom kožom ima *grčeva*, a u svoj marvi ima *gľista*; u govedima, ovcama i sviňama u đigericama ima *metiľa*. A tako, kad na marvinčetu bude rana, onda u 'noj rani zapľuju muve i bude *crvi*. Na koňma, govedima i sviňama ima *vaši*, na sviňama ima *buva*, na ovcama *krpeľa*. Oko marve su *muve* svakake forme: ima *muva*, koje zovemo *koňske* (to su 'ne muve, što su uvijek u koňu med nogama, a tvrde su), onda ima ope' jedne, što zovemo *zlatare*; ima ope' jedne, što zovemo *obad*; a ima ji' mnogo i mnogo, koje ne zovemo nikako, nego kažemo *muve*. Ima *komaraca*.

Na zeleňu u vrtu, na kopusu: *buvač, crni skakavci*; u žitu i travi: *skakavci, crvići, gľistice*, al nema nijedno svojga imena, nego kažemo: *skakavci, bagudice* it.d.; u drvetu: *veliki bili crvi, striga, ose, stršeni, čele*. Nuz vodu su *komarci* i nikake bage, muve, tko li je: dugačke su, a letu i uvijek je jedna na drugoj, a zovemo ji' *groznica*. Na drveću ima *gusenica*, a pravu veliku štetu.

Puževa *balavi* s kućom na leđa' u travi i u vodi ima puno, al ji' nikako ne zovemo.

Tjelesni ustroj.

Općeniti ustroj tijela.

Kod nas je svit najviše dugolaste glave i lica. Lice je najviše čisto i bilo, nos pružit (pravan).

Kod nas je najviše svit bile kože, žućkaste kike, a očiju plavčasti' i bilčasti'. Ľudi ima i kudrave kike, al je dosta malo, nego ima dosta cigani kudrave kike. Ľudi ima dosta, koji su po tilu rundavi (rutavi).

Posebne pojave.

Jakost, plodnost, dugovječnost. *Jakost.* — *Deblina.* Kod nas su Ľudi srednje snage. Običan čovik može nosit od 60 do 70 kila težine. Jako jaki' Ľudi ima vrlo malo. Ima sedam Ľudi, koji su meni poznati, koji mogu nosit 130 kila težine. Prije su Ľudi bili mlogo jači, a zato su bili jači, što je prije bilo u kućama po 10, 12 i do 15 Ľudi, pa se nisu toliko mučili; a drugo, bilo je dosta našeg pravog, čistog vina i rakije, pa se nisu Ľudi trovali o špiritus, ili, kako mlogi kažu „đikan“ i „geberdus“. — Ľudi su sada najviše mršavi i koštunavi. U čitavu našem selu ima 6 Ľudi, koji su jako debeli, i to mladi Ľudi, koji su tako, mislim, teški od 80 do 90 kila.¹ Stari' Ľudi ima mlogo debeli', koji su u'vatili meso, dok su bili u 'rpi svita: bilo svega dosta, pa se nisu iztrzali. Žena stari' i mladi' ima mlogo i mlogo debeli' i teški'.

Plodnost. Dice je kod nas jako malo. Stare su žene dikoja rodile po 14, 15, i do 17 dice. Koje su imale srednje ruke, te su imale po 8 i 10; a koje su onda zvali, da su malo-rodkiine, te su rodile po 5 i 6. Danas, koja je najviše rodila, ta je rodila 7 il' 8. Od 8 dice nije nijedna više rodila. Nerodkiina, koja nije rodila nijednoga, ne mogu vam točno kazat, al' il' bi falila koja, il' i ne bi od polovice. Danas je najviše ženâ, koje su rodile po troj, četvero dice. Taki' ima najviše. Što danas žene ne rodu dicu, krivica je ta, što u sebi gušu i tušu, bodu vretenim u sebi i s travom, koja se zove *purjak*; piju kampur, kermu, safun i barut i gnetu jedna u drugoj.

Dugovječnost. Kod nas najviše svit mre od 50-te do 60-te godine. Dice nit ima mlogo, nit ji' može mlogo umirat.

¹ Nisam nijednog mirio, al sam vidio na vatreški, kad su se drugi Ľudi mirili, koji su mršaviji i sitniji, pa su bili teški priko 70 kila, onda mogu mislit, da su ovi 6 Ľudi teži od 80 kila. Ovi šest Ľudi svi su prišli četrdeset godina.

Starog svita ima dosta, koji su prišli sedamdeset godina. Od 95 godina nema starijeg čeladeta. Prije je bilo kod nas starog svita, koje je živilo i priko sto godina.

Dodatak. *Dijelovi tijela.* Prvi tal tila zovemo: *kika, glava*. Na glavi *čelo, obrve, oče, trepavice, nos, brkovi, usta, brunde, zubi, gubica, obrazi* i *uše*. Od ujeta do ujeta stražnji tal glave zovemo *zatišlak*. Pod glavom je *vrat* i *ruke*. Di su ruke ponikle, i to goriu stranu, zovemo *ramena*, a dolju *pazuvo*. U pô ruke, di se prigiba, zovemo lakat. Dole, di se ruka prigiba, zovemo *prigib*, onda *dlan, prsti*. Di se prsti prigibau, zoveme *žlobci*, na kraj prsta *nokti*, pod noktima su *jagodice (živci)*. — Onda stražnji kraj tila zovemo *leđa*; 'na leđa bliže vrata *pleća*. Od vrata kroz pô leđa do pojasa zovemo *krsti*. Naprida su *prsa*, pod prsima do pojasa je *trbu'*. Kud se opasuje, to zovemo *pojas*. Naprida pod pojasim je *mali trbu'*, ostraga pod pojasim su *pečenice*, pod pečenicama su *guzovi*, pod guzovima *noge*. Di se noga prigiba, zovemo *kolino*. Od kolina gore do guzova zovemo *bedra*. Od kolina dole 'no debelo meso zovemo *bedra* (?). 'Nu košticu od kolina dole zovemo *civ (litka)*. Dolju stranu noge, što na zemlju staje, zovemo *tabaňa*. 'Ne dvi koštičice, što su ispale malo napođe, zovemo *čelinci*. Pod čelincima stražnji kraj noge je *peta*, prednji kraj su *prsti*, na prsta' su *žlobci, nokti*, pod noktima *živci (jagodice)*. Sve ovo u čeladetu i na čeladetu, čitavo čelade zovemo *tilo*.

Nazivi po tijelu i falingama. Koje čelade ima crnu kiku, oče i kožu, to čelade zovemo *crnota, ciganin* i *melez*. Koje ima bilu kiku, oče, obrve, trepavice i kožu, zovemo ga, da je *bilo-trepast*. Koje ima žutu kiku, to čelade zovemo, da je *švaba*. Koji čovik drži bradu, toga zovemo *juda*. Koje je čelade malečko, debelo i krupno, tomu kažemo, da je *trutnasto*. Tko je u licu krupan, debeli' obraza i okrugli', toga zovemo *bučuľast*. Tko nema naprida sviju zubi, toga zovemo *krezubat, krezuban*. U kog je faličan nos, tomu kažemo, da je *krňat* i *rňast*. U koga su velike brunde i usta, kažemo mu, da je *brundat* i *čvaľat*.

Kad je u kog gola glava, da nema kike, tomu kažemo da je *čelav*. Tko je po licu imo kozače, pa su ostale rupe, toga zrvemo *'rapav* i *šaren*. Tko ima po licu crne boce, što se od sunca izdadu, 'ne boce zovemo *pege*, a čeladetu kažemo *pegavo*. — Tko je malo povit, tomu kažemo *grbav*. Tko ima na leđa' guli, zovemo ga *gulav*. U kog je jedna noga malo kraća, il zgrčita, zovemo ga *šantav*. U koga su si dvi noge iskrenite, zovemo ga *rebav*. Tko vuče noge po zemlji, tomu kažemo *šepav*. — Tko ništa ne vidi, kažemo, da je *čorav*. Tko je

kratka vida, tomu kažemo, da je *vrľav*. Tko gledí uprikršće, zovemo ga, da je *škilav* (*zrakav*).

Bolesti. Obična (svagdaña) bolest je *groznicá*. Groznica obično počima zimom, a svršiva vrućinom, boli glava i ditko bude u neznañu, dok ga drži vatra. — Dica najviše mru u *guši*, stari svit od starosti.

Bolesti, kojima mi znamo za ime, evo su: *groznicá*, *suvi kašal* (*tižika*), *kolera*, *kuga*, *trbo-boľa*, *glavo-boľa* i *unkavica*.

1. Suvi-kašal: Počima najprije čelade po malo kašlat, al ne izbaciva, i čelade po malo sani. 2. Kolera: Počima čelade grčít u trbuvu, onda pogrči ruke, noge i sve tilo. 3. Trbo-boľa: Počme čelade po malo više put srat i protrgne iz čeladeta ko lug. 3. Vrto-glav: Boli glava, okreće se u glavi. 4. Kuga: Zaboli glava i čitavo tilo i čitav život, i u friško čelade dušu ispusti.

I. Vañske bolesti. (1. *Ozľede*.) Kad komu spade štagod na ruku, il' na nogu, onda kažemo: *ubijo se*; a kad se tkogod sa sikerom, pa još sa sikernima ušima ubije, onda kažemo: *stuko* (prsta, il' ruku, nogu, i šta ubije). Kad tko proľe na se vruću vodu, onda kažemo: *spurijo se*. Kad tko s vatrom se obažge, kažemo: *popurijo se*. Kad se sa sikerom okrví, onda kažemo: *posiko se*. Kad se s nožim okrví, kažemo: *porezo se*. Kad spadú críva med noge, kažemo: *kilav*. Kad komu spade nebo, pa ne razgovara dobro, kažemo, da je *grnkav*. Kad 'no posičeno, porezano, ubito misto zaraste, onda zovemo *živika*. — Kad ujede ćuka, i kad se posiče, il' se ubije š čimgod, pa se ozlidi, onda 'no misto zovemo *boľa*.

(2. *Rane*.) 'No zovemo *rana*, kad se samo zadíje na tilu, i kad se gnojí, ko što je *čir*. 1. *Čir* raste najviše na žlobaka' i na prigibi'. Počima ovako: Zadade se mali šušak, pa se zacrveni i bere se; kad se nabere, onda se prokíne, i bol odlane. — 2. *Nicina*. Nicina raste na formu, ko i čir, samo što je plava, dok se bere, i teže se prokíne, a gorje boli; kad se prokíne, ne ide iz űe bil gnoj, ko iz čira, nego iz űe ide sukrvica i krv. — 3. *Trudovi*. Trudovi rastu na kraj prstâ. Na kraj prsta se napne gula i prokíne se. Kad se prokíne, onda rana biva sve viša i traje, uvik ide iz űe gnoj, sa gnojim ispadau i koštičice i žilice. — 4. *Mača-dlaka* je na formu, ko i trudovi, samo je u tom razlika, što u mače-dlake ide višim talim s gnojim krv i brže zaraste, a ne ispada iz boľe kost. — 5. *Vuk-rana*. Kad se vuk-rana zadíje, onda se zadíje na formu, ko nicina, samo što iz vuk-rane ide čista krv i jako smrdí. — *Žuľeve*

zovemo 'no, kad mlogo radimo (kopamo, il' kosimo), pa na dlane ponabijamo tvrdu kožu.

(3. *Bolesti kože*.) 1. 'No zovemo *lišaj*, kad se na koži izdadu sitni prištići, pa srbu i budu unaokolo ko točak, pa se sve u višem širi. — 2. Ono zovemo *ospice*, kad se po čeladetu svuda po tilu izdadu sitna, crvena mistanca, a počima sa zimogroznicom, pa kad se čelade topli, onda se brže izdaju i prolazu; a kad se raz'ladi, onda se ospice kriju i duže traju. — 3. *Kozače* su 'no, kad po čeladetu poskaču sitni prištići, pa se gnoju; a kad projdu, onda ostane čelade šareno. — 4. *Šuge* su 'no: Po čeladetu poskaču prištići, a najviše ji' bude izmed prsta, i di je toplo, a jako srbu. — 5. *Kresovi* su na formu, ko i lišaj, samo što kresovi budu malo viši i krupniji prištići i ne srbu, nego goru. — 6. Sramotnu bolest zovemo *šul*, *franc*, *tripli*, *čankir* i *pauk*. — Šul je u stražnji' vrata'. Tko ima šul, ti ide krvlom napođe. U nikog se opet izda u nosu, pa mu ide krv iz nosa. U nikog je u krsta'. U kog je u krsta', toga bolu krsti. U nikog se di izdade. — Franca ima više formija. Tko ima franc, u toga propada kika, po trbuvu se poizdaju prištići i kraste, trunu mu dvojne i ide mu gad iz dvojnija.

II. Unutarne bolesti. Bolest u glavi zovemo *glavoboļa*. — Bolest u vratu zovemo *guša*. — Bolest u očiju zovemo *strup*, *badlevi* i *jarac*. — Strup je 'no, kad oče srbu, poizdaju se sitni prištići po kapeima i trepavice spadau. Badlevi su 'no, kad na kapeima iz nutra porastu dlake, koje bodu u zenicu. Jarac je 'no, kad na kapku naraste prištić, pa se gnoji. —

Kad bolu koga uše, nos il' usta, tu bolu ne zovemo nikako, nego kažemo: bolu me usta, boli me nos, il' uše. — Kad bolu nokti, onda kažu, da je *mača-dlaka* i *trudovi*. — Kad komu spada kika, onda kažemo: Bilo je jako bolesno, bila je na njemu velika vatra, pa mu kika spada. — Kad bolu prsa, onda kažemo: boli me u prsa', a boles' nema svojga imena. Za bolest u želudcu nitko ne zna od našeg sveta. — Bolest u koštica' zovemo najviše *kostoboļa*. — Bolest čitava tila zovemo najviše *nemoga*, *nemoć*, *groznica*, *kuga* i *kolera*. — Ženske bolesti zovemo najviše *vrime*. Tako kaže žena prid 'nim čeladetim, koga se ne stidi. Prid svojim čovikim kaže: dobila sam vrime; a koga se malo stidi, onda kaže: imam cvit i viđenje. Kad ženu bolu sise, onda kaže prid 'nim, kog se ne stidi: bolu me sise; a kog se malo stidi, kaže: bolu me prsa. Kad se žena porađa, onda kažu: vatau ju trudovi.

Duševne bolesti. Koje čelade kaže, da vidi kojšta, tomu kažemo *smušeňak* i *zanešeňak*. 'No čelade, koje je skoro uvijek tužno, uvijek šuti, slabo s drugim 'oće razgovarat, tomu kažemo: snuždilo se je i zabrinuto je, a niki mu kažu: *študent*, *filozof* i *muklac*. Koje čelade ne može ništa zapamtiti i ništa ne zna, tomu kažemo: *glupavo*, *tuntavo*, *zabitljivo*, *spleteno* i *gmuravo*. 'No čelade, koje je od poroda glupavo, pa još strašno i nakazno, to zovemo *nakaz*, *strašilo* i *plasililo*. U našem selu ima sa' tri take nakaze.

Jezik.

Naš svit kaže, da mi razgovaramo *racki* i *šokački*. Kad se sastanemo sa vlašinom, onda on kaže, da i mi i oni (t. j. vlasi) razgovaramo *srpski*. Vlasi nam se sprdau, što mi kažemo „ugo“, misto što bi morali kazat „samo“. A sprdau nam se i zato, što mi razgovaramo na *i*, t. j. *lipo* (*leipo*), *bilo*, *seino*, *mliko*, *pleiva* i t. d.

Za ti „ugo“ sprda nam se svit iz svakog sela, u kome se ne kaže „ugo“. Župaňa, Štitar i Gradište — u ta tri sela znam za sigurno, da se kaže „ugo“.

Znamo dobro, da se u Župaňi i u Štitaru zove *kabanica*, a kod nas *ašina*. Župaňci kažu *kolečke*, a Gradišci *ornice*. Župaňci, Štitarci i Ceranci kažu *krevet*, *marama*, a mi *postel*, *krpa*. Štitarci kažu *dubleke*, Gradišci *bundeve*. U Gradištu se kaže *lopar*, *žučka*, u Cerni *veko*, *medenka*. U Gradištu se zove *drlača*, u Cerni i u Župaňi i u Štitaru *zuba*. U Gradištu *teglica*, *kaša*, *gagula*, u Cerni *cmrk*, *poval*, *krka*. U Gradištu se zove *drveni opanci* (*drveňaci*, *klompe*), u Cerni *cokule*. U Gradištu se kaže *maľ*, u Babinojgredi *tokmak*, u Cerni *kijanica*. U Gradištu se kaže *srčanica*, u Cerni *svornica*. U Gradištu se kaže *žganci*, u Cerni *pura*.

U ovom, što sam napisao, ima različni' riči, koje se mogu govoriti i pisati jednako. Te su riči evo ove: 'Negdi sam napisao *no* čelade, il *ni* čovik, a 'negdi *ono* čelade i *oni* čovik; 'negdi sam opet napisao *nekaki*, a 'negdi opet *nikaki*; 'negdi sam napisao *vako*, a 'negdi *ovako*; 'negdi sam napisao *vo*, a 'negdi *ovo*.

Sad vam 'oću kazat, poradi čeg sam ovo ovako pisao. Ja sam pisao onako, kako sam čuo, da tko razgovara. Kada zapredem razgovor s kimgod, onda dobro pazim, kako će tko kazat take riči, koje sam gore naveo. Dobro sam pratio, pak sam spazio, da ono čelade, koje se malo bavi knižom i s novinama, to govori više kniževno, a ono čelade, koje ili nije išlo u školu, il je išlo i nešto naučilo, a kad je svršilo škulu, knige i štivo zanemarilo, oto čelade

opet govori sasvim prosto. Poradi tog sam pisao onako, kako sam od koga čuo.

Sad vam evo hoću kazat još jednu struku, što je u našem Gradištu. U našem se selu govori tri vrsti, t. j. tri forme, i to ovako: U jednom kraju sela svit govori ovako: *lestra, kołeno, kołeba, łesice* i *płera*. Ovako govori svit u onom kraju, što je od crkve prama Cerni i natrag prama Župańi. A onaj svit, koji je u onom kraju, što je od crkve prama Privlaki i Otoku, otaj ove riči gore navedene ovako kaže: *leijstva, koleba, koleijno* i t. d. Ovoga kraja ljudi su stanovi višim talim tako ko i kuće razdilate. Ovi' ljudi, koji' su kuće od Crkve k Otoku i Privlaki, ni'ovi su i stanovi na lijevoj strani zidanog drumu; a oni ljudi, koji' su kuće na zidanom drumu, t. j. od Cerne k Župańi, ni'ovi su stanovi opet višim talim na desnoj strani zidanog drumu. Ima nekoliko, koji su i pomišani, al' ji' je malo. Onda, koji' je ljudi kuća u jednom kraju, a stan mu je među stanovima drugoga kraja, otaj svit onda opet drukče razgovara: otaj svit onda opet ove riči gore navedene ovako kaže: *listva, kolino, pliva* i t. d. Tako isto govoru i one ženske, koje se udadu iz jednog kraja u drugi. Sa ovakima ričma ima najviše svita što govori.

(Nastavit će se.)

Iz osičke općine ili kułske kumpanije (u Lici).

Narodni život i običaji.

NAPISAO IVAN KRMPOTIĆ.

Priroda.

Kraj i mjesta.

Kako bi' ti reka? Što se danas zove općina Osik, to se pisala kułska kumpanija od starine. Pod općinu Osik spada, br'te moj: *Ostrevica*, spadaju *Volarice* pod *Vraňakom*, spada *Čukovac*, *Kula*, *Vukšić*, *Osik*, *Budak*, *Mušaluk*, *Barlete*. Sve svezalo edno za drugo, ovo onamo, ovo ovamo. Barlete su same. Više Barleta je *Vraňak*. To su kuće Čorkove. — *Vrebac* je tamo, kuće Čorkove amo. Ništa, van pođeš pri'o *Krstača*, pa dođeš u *Vrebac*. *Vrebčani* su vlasi: ubia bi te za litru vina, da te nađe u birtiji đe, pa mu ne daš. Oni i ne spadaju amo k nama, van pod *Mogorić*. — Kuće *Rodine* (poznaš *Rodu*) — one su, rankane moj, pod *Orńakušom*. E, dok nije glavicu isiklo, još se dalo živsti. Sad moraš ća u *Velebit* klipsat, dok dođeš do gore. — Kuće *Šerića* i *Brklača* — amo, kud se okriće na lisu u mlin. Amo je *kućica* pod *Budakom*. Tu leže i kuće *Misirove*, *Radoće Misira*, onoga, što je zva svoga ćenu sa poda: „Slazi doli, svoji smo!“ To nije bilo van sprdnja velika. — Onđa su *Krmpotići* uz mline, to smo ka mi. Eto, prid kućom vidiš *Kulinu* staru. *Pokojni Pajkan*, Bog mu daj duši lako, pripovida, da e sagrađija nikakvi beg *Adžiloja*. Danas nema van kamen židani ovaj. — Amo je jope' priko vode, *Zarođe* se zove. To su sami vlasi. — Kod mosta su kuće *Žagarove*. To su naši kumovi kršteni. *Pokojna Maša* držala je mog *Josana* na krstu. Kuća e *Mijatinoва* eto o'ma uz našu, nema, van što bi dozva. Svi se mi brojimo rođijaci, imeñaci. Mi se ne smimo ni ženiti među se.

Što veli, koja su mista naseljena? Naseljena su sva, samo kako koje, edno više, drugo mañe. U *Volaricama* nema edno pe', šest kuća i crkvice. Vele, da se zovu „*Volarice*“ zato, što je tu ednom bila

šuma, pa vò iša u goru i žvaľa konop, pa ľudi zvono čuju. Kad oni tamo, a vò naša' crikvu. Grci su sagradili crikvu. Ima na nój kamen više vrata, kojeg niko ne mere pročitati. Ništa nije mińalo na nój, nego krov. Od ti' dob se prozva ono misto „*Volarice*“.

Nikoliko koračaja od crikvice ima voda „*Kovčeg*“. Sagradili je Grci. Kako ideš iz Volarica pri'o *Previje*, eto te u Ostrevici. Mi velimo „*Previja*“, jer zašto? Amo draga, onamo draga, a pri'o ne se ide. Za oto *Previja*. Ostrovica je velika, to se proteglo na daleko. Tu su vlasii, našega zakona malo ima, moga' bi na prste nabrojiti. Tu je i škola, lerer. Tu bi iša i moj Dašo, da ga nisa' trevija izvaditi: nema mi ko ić za kozama, mora' sa'. — Amo jope' kula je još veća. Tu je bila kumpanija p' onda jope' prišla na Osik. Al svedno, va'i' se zvala „*kuľska kumpanija*“. Daman dok je sabľa vladala, bolje bilo. Nije bilo ov'like otimačine. Za oto Kula: Bio beg bogat, najbogatiji u Liki. Ima' je najveću kulu, za oto se nazvala „*Kula*“. — *Mušaluk* se zavuka amo pod *Pazarište Žikovac*. I on broji puno lumeri. — Tamo od Pazarišta u Bužimu, Smiljanu — to su Buńevci, koji su svoje ždrijebe mlatili. Amo više Kule od pò Ľubova spada amo Kuli, a od pò onamo u Bunić.

Gore i vode.

Gore. E li zemļa gorovita! A sve same planine i vr'ovi veliki. Sve je grebovito, gò kamen. I ono, što est poľa i luka, to ti je, rođo moj, slaborodno, tanko. A trevi se jope', da je vristina sve prikriľa. Ne mere se toliko uagnojiti, pa leži onako. Ako liti velika šuša, izgori sve na kamenu. Ako zimi bura i mećava namètè námete za ote tri kuće — ne mereš se van pomoliti — kako lopata. I još bi čoeķ mogo živsti, da nije velike štimbre, nameta, glavarine¹.

Najveća se broji u nas *Ostrovica*. Kad bi računa' *Veliku Glavicu*, onda je *Lisina* više Kule najveća osim Velebita. A od ovi' mali' glavica *Radvanuša* je najviša. U Radvanuši ima edna pećina, ka soba, *Medarska Pećina* zove se uprav. Radvanuša — to je više kuća naši', među našim kućama i Čorkovim. U toj pećini ima edna

¹ A ko je tomu kriv? Kad se pitalo, naši stari benasti kazali, da vole sebi. Potľe su se deķali u prsa, ali nije 'asna. Reķa svitli car: „Odbiri, veli, koga 'oećeš, a ti izbereš najvećega vuka“. Brate, načelnici koliko sami 'oeće, a ne, koliko zakon donaša. Danas našim načelnicim nije dosta sukna za kaput na riv, nego na šeķań. A to sve, jer nas je svitli car odvrga. — Nego ja sam se tu zaletija, ka vla', kad je gonio kobilu iz mľina.

brezdan. Kad baciš kamen, čitavu uru orla se, dok pane doli. Kroz one vene ozgo kapa, pa postane led, musur postane. U Previji je ope' jedna pećina. Vele, da ima musur, a ne bi ga obkalalo šest ljudi. Ima jope' mali', ima svakakvi'. Ima kod nas ti' pećina puno. Edna je kod Perušića, edna je amo kod Medka. (Nema ednu uru od naše kuće, amo, kud se ide u Lovinac i Sveti Rok.) Poše onuda puklo veliko. Isprvica se sijalo za carevinu proso i zob pod zapovid. Sad su to Medčani osvojili. Na srid sride poša brig, *Zir* se zove. U nemu pećina, čele unutra, ima meda, ima voska. Oklen to? To milost božja zna. Vlasi nalili dvi mišine meda. Uđara po kamenu. Otolen i est ona, da se „*Medak*“ zove za oto, zašto je medena rosa osvitala.

U Ostrevici se cipa kamen ka ploče za greble, a za kuće minava se, pa se teše — ovi Krañci, Bribirci — pa na četvrt ga načini, p' onda ziđe.

Ugljena nema, van što pale.

Klačina se pali u svakom selu. Iskopa jamu, pa okolo uziđe. Nabere po glavici kameña, onog modraca, pa naziđe u plast, a ozdo loži vatru. Napravi vrata, ka od peći. Loži edno 2, 3 noći, 2, 3 dana vort. Kad progori, gori, onda zatvori, pa zatrpa. Onda iskopa ednu jamu na četvrt, p' onda vodu liva na n.

Zlata u Lici nema. Tog je najpotrebnija. Man su našli u Bužinskoj Glavici novaca zakopati'. Ima tamo dosta novaca, samo da je treviti na n'. To su Grci i Turci zakopali. U Zubaru više Rujnice, više kuće Jandrine kopato po dva, tri puta. Planu su nosili. Plana kaže, da ima unutra, i oni su kopali, pa nisu mogli treviti. Nikomu su osuđeni, more biti, onaj more treviti, a drugi niko.

Vode. U nas su vode tekućice, živa vrila. Eto *Jadava*, što teče izpod kuće naše, izvire ispod *Pavlovaca*: to se zove *Bakića Pećina*, edna panoga, onda se u *Liku* sastaje pod Kulicom, pod Otočkom: onđe se sastaje *Jadava*, vrilo i Lika. U litu nije duboka, man ima virova, u kojima se ne mereš ispraviti niti liti. A drukčije velika istira, onda mam izađe tamo pod kuće Davidove, pod Kulicom. A *Lika* se saliva u Kosiću u ponor. Gore pod gradinom, kud se ide u Vrebač, izbaci svake godine zimi i u proliće *Tuňavac*. Onda je naš potok, teče ispod Volarica, pa u Jadavu.

Jezeri ima u nas puno. Kod Priboja su *Plitvička Jezera*. Onda ima u Sinču i na Velebitu.

Likoviti' vrila nema, neg su sve vode poednako dobre.

Zemlje.

Šuma ti u nas nema, man po glavicam gora. *Crnkuša* je gora. Isiklo sve. Sad ne mereš van u Velebit u goru. A kad osiče edno drvo, otisne ga niz vr', pa leti samo po četiri ure doli. S kolima ne mere.

Vinograda u nas nema van u Dalmaciji. Otolen dovažaju ljudi vino.

Zrak i vrijeme.

Godišnje doba. U nas je 'ladno najviše. Ždrak je oštar va'i'. Od Jurjeve do Velike Maše (17 nedija) ajde ništo prižeže. Al i tu znade udariti velika krupa. Na đekom selu trevi obiti sve.¹ Amo po Gospojini, čim bura pu'ne, odma' e mećava. Zakala, br'te moj, da je stra'ota. Za oto odma' se oblaci veliki dignu, zašto su veliki vr'ovi, pa nategne. Onda kija va'i'. Kad bura pu'ne amo sa zapada, mora čook, ide li u Bag ili u Seń, natrpati puna kola kameńa, jer bi bura bacila kola i końe. Na Vratniku more te kamenom ubiti svedno, kan da bi te čook ubija. Onda se mora po 30 ljudi držati edan za drugoga, edan se nije kađar održati. Edan sam ne bi, van da bi puza četveronožice. Ona zna cilu kuću razvaliti, — samo ne kožuna.² Est, ljudi moji, studeno, kad ona pu'ne. Tako ti po cilu zimbu bura, mećava, led. Medvid ne izlazi iz jame do sv. Kandelore. Naši ljudi znadu na vodi, kako će vrime biti, u zimsko doba isto tako po ždraku. Mećave zna biti do Jurjeve, pa i do Spasove.

U proliće livaju jope' velike kiše. Onda ja tamo u Krbavi povodńa i amo oko Gacke. Iza kiše ostanu bare i jame, i vode dugo bude.

Bije.

U nas je *vriština*. Toga nema tamo daļe. Na'pako, kad ona poļa prikrije. Kad pritisne glad, jedu bome ljudi svašta. Nikakvu durutvu kopaj mi ispod kamena, pa jedi. U neko se vrime *kiseļača trava* šumkala, pa su je jeli. Otiđi u Karlovac, pa dovezi posija, još da bi i' bilo! Po pet puta skidaj planinska i nastavļaj kota' na vatru čeka-jući, 'oće li gospodar doći i dognati šta. Onda iziđi žene, natrgaj *kopriva*, pa zameti i podaj djeci. Znali su mladice od *trńa* jesti:

¹ Onda je najbolje baciti van plug i privrniti sve gvožđe na opako, privrniti stolac izpod sebe, na ńem zapaliti blagosovļene grane, pa sve baciti van.

² Bura e rekla, da bi probila devet 'aļina. Kožun je reka: Ne 'š ni mene sama". — „Mući, gade koravi, ko o tebi govori?"

ništa, man ponesi šaku soli, pa malo osoli. 'Vaki ti je život u Liki. kad udare zle godine, glad.

A pod blago čoeak stere *bujad*.

Za varbañe ima jope' svakakvi' trava. Sade žene *broć*. To kaj metvica razda žile. Suši kore, pa samele treće godine. To je, 'o's li crljeno, to nikada ne pušta varbe. 'O's li jope' žuto, ima *rujevina*. Po glavicama raste. 'O's li zeleno, crno, ima za sve trava.

A ima i likoviti' trava i svakakvi', ko zna!

Životiñe.

Ima u nas *medvida, srna, lisica, jazavaca, kuna, divji' mačaka, toraca, lasica, vjeverica*. Medvid se zna uvalit u luku, pa povaľat sve žito.¹

Vukovi znadu poklati blago: ovce, koze. Na čoeaka ne će tako.

Zmija je kod nas svakakovi'. One izlaze po Blagovisti. Zmija zna čoeaka zapu'niti, pa je benast.

Tjelesni ustroj.

Naši su ľudi bozne visoki, ko gora, ľudi jaki. Sredñe veličine čoeak more 3 centa nositi, a pravo jaki Ličan more 5—6 centi.²

¹ Eno, edan se bia namećia u luku Šaića, pa zoba žito. Ništa, van se nazoble, pa u kamenicu (na srid žita iskopano u kamenu na četvrt): tu napadaj od kiše vode, a on se naloči. Oni nisu znali, kako bi ga u'tili, er svaka puška ñega ne mere pogoditi. A doli u luku nisu smili saći: ubia bi te kamenom ma'm. Dosite se, pa ispuľaju vodu iz kamenice, pa uliju vina i rakije. On doša, nazoba se žita, pa na onu kamenicu. Naloće se vina i rakije, pa stane batrlati, a oni dođu, pa ga svežu i oknuju.

² Eno Luko Devčić iz Smilana — on je sedam centi moga' nositi. Kad su Bribirci pravili crkvu u Smilanu, p'onda su 'tili posragaćom izvaľat kamen gori na vundament. A doša Luka, pa pita: „Šta radite, ľudi?“ A oni vele: „Po Boga, turamo ovaj kamen gori na vundament“. — „A zašto to edan ne uzme, pa metne gori?“ — „Nuder ti, ako si čovik!“ — A on privrne nikoliko puta kamen amo, tamo, pa pograbi, pa š ñim na misto. Bribirci se začudili, pa išli vagat. Ima' je sedam starinski centi. — Nikakav Marko Dubravac sa Udbine kladio se sa čivutom za 300 vorinti, da će koña od 300 vorinti nositi za vratom, pa mu nije smija dati. — A nikaki Mijatina iz Kule pri'vatio bi bio, di je šta moga' oko sebe, pa on goni prid sobom po triest ova budaćki' (što je pokra') iz Gospića sa sajma. A Budaćanā se znaj skupiti po dva-deset amo kod budaćkog mosta, pa ga pričekaj. A kad bi on priša bliže, ništa, van se razmaši s nikakvom kvrgom oko sebe, a nijedan nije smio prići. Bože moj, kad je on ednom bio pijan kod podušja, pa

Ima i rutavi', ka ovca, moga' bi ga strić.

Prije su bili ljudi puno jači. Jerbo zašto? Za oto: U prva se vrimena nisu ženili, dok im nije trideseta godina pasala, a ženska se nije ćela udavati prije dvadeset i pete.

Ima ljudi stari' sto godina, i više. Zna mu biti 80 godina, pa je erlen, ko drugi od 20. A prije su ljudi puno duže živjeli.¹

GojeŃe stoke.²

Ovce i kože. Ovcu i kozu lako ti je 'raniti. E li lito, na pašu, e li zima, dva, tri lišŃaka sadiješ za koze i za ovce. One toga vole, nego sina. Nabrsti se lišća, napije vode, pa su sve site kaj buve. — „A što je to „lišŃak“, dide?“ — „Ne znaš ti, što je lišŃak?“

basrļa kući. Pa misto da okrene k sebi, a on okrene kući Karige Repca. Kariga lega' ovako uz vatru, a jarad bila uza ņ. Uz Mijatinu bia ņegov psić cigo. Kad je on počeo klati jare, onako pjan nije ga moga' dobro stisnuti za berišalku, a jare se raskrivilo. U to se Kariga probudi, pa dreknu: „Tire, tire, Mijatina vas podavia! Vavije' se mlatite!“ A kad on pošā van, da će puštit vodu, opazi Mijatinova psića. Vikne sina: „O Đukane! Tri krat mi tri put imena božjega, tu je neđe Mijatina! Evo ņegova eige!“ Uz'a ugarak, pa je prićeo mavati oko sebe. Ali opazi Mijatinu, đe već dere jare. — „A šta 'š tu, Mijatina, puška te božja ubila!“ — „Mut', ne divani nita, tad te probode! Palo meni na um jeŃi meta, pa ga moram jeŃi!“ — Kariga nije smija ništa. Skupa derali i kuvali. Dok se nije Mijatina naija, nije ćia kući. Kantar Rade, Surla, Kovaćević, Skundrić i drugi — ljudi su u nas krupni.

¹ Eno VraŃa Rodin kod koza doživia sto dvanaest godina. Lani je umro. Kad je bio Vrancuz u Liki, bilo mu dvanaest godina, ćuva' koze.

² Did Pave najaria vatru na oġŃištu, sia uza ņu, zapušio lulu pa će zovnuti maloga Dašana: — „Dašanê!“ — „A, dide?“ — „Do'vati de mi te krumpire amo!“ — Dašan mu do'vati punu zdilu krumpira, što je majka donila od kuće Rodine. Did Pave izvadi kusturu, razriže po poli one krumpire, osoli i', pa one *pole* naniže ka vinac oko vatre. — Josan mu otiša u Šlaroniju, ne bi li šta zaradia: bila e slaba litina, suša e opalila, izgorilo sve. Maša e svarila večeru — grâ i križaka — pa otišla podojiti ovce. — Did nije ništa ni radia, van sidia kraj vatre, peka krumpire (ako i' je bilo) i pušia lulu. A kad se nasidia, onda bi otiša u *glavicu*, navadia graŃa, najaria vatru, pa jope' sidija i grija se. — U to dođe i Maša s punom *dižvom* varenike. Uzme hâkru (zemljeni kota'), ņlije u ņu vareniku i metne ju na vatru. Iznesoše stolicu i sidoše oko ņe, da će večerati. Istom oni večerali, a Zeļov na'rno ka ćorav lajati. — „Izidi de, dide, niko mora bit u vani.“ — Did izide prid kuću. — „Ćut, ćut, vuk te uija! Idi leć!“ — „Dobar veće, dide Pave!“ — „Bog dâ, Ivica moj: A esi ti to, rankane? A

Ma eno ti ga pred kućom! Da nije noć, pokaza bi ti ga. Ništa, van dođeš, pa nasičeš ovi' 'rastovi' i jasenovi' grana, dok je list zelen. Onda i' sadiješ u lišnak oko stožine, ka i sino. Ja sam eno sadija oko Velike Maše tri lišnaka. Otiša sam u glavicu, pa 'rastića koji okresa, koji privrša, pa one grane 'nako po poli. A ne znaš ti, da je onaj list, kad se sadije, zelen, svedno ka liti? Ma est, nu, zelen svaki, koji ne pokisne, svedno ka u liti. Uđa' sam ga ja sadit, pa samo ednom granom završi 'vako, ka — pa nigda prokisnut. Slabija strana se va'i' okrene unutra, znaš, za oto je list zelen. A kad ga načimle, onda razvali svega, pa goni odozgo ednu po ednu granu. A toga i goveda vole, nego onoga sina planinskoga, jer ono je sino oštro. Tri puta mu dadeš na dan: u podne, u jutro i na večer.¹

A bia sa' u najmu do dvadesete u Mogoriću, p' onda jope' u Bruvnu. Moj br'te, šta ti tamo ima koza i ovaca! Ništa, van kreni u jutro ona zvona, pa tu zatvori sve strane! Ima tamo i koña i goveda i prasadi, al' najviše ovaca i koza. Va'i' se sastani po dva kozara, a uz ni' po deset oni' veliki' pasa, kaj mrki vuci. — „E,

koliki si naresta, gle! pravi gospodin! Ajmo malo u kuću podivani. A što radi Nikola i Jeka, esu li zdravi?“ — „A broje se na nogama“. — „Dobar, večer, tetko!“ — „Bog dâ, Ivica moj! A, 'rano moja mila, esi li mi ti to? A koliki si mi! Dašane, do'vati bratu stočić. U nas ti nije vino, mi nemamo kantriga. Sidi, rankane, kako si sidia kod nas, kad si bia malešan“. — „A kako vi, dide?“ — „A, vala na pitañu, kako drugi 'oće, sinko. Zdravi esmo, vala Bogu, svi, litina slaba, krme nema. Joso mi je otiša u Šlaviniju, ne bi li uitija koji vorint, da kupi još koju ovčicu, a od mlina mi nije asna. Znaš, kako je, ka i va'i'. Što je reka niki beg, kad ga je pita' naš premilostivi car: „Kako je?“ — „Eh, dobro, veli: mogli bi volove 'vatati u zlatne jarmove, mi begovi i gospoda i popovi“. — Al' što će sirotiña? Cim će ona u zimu ući? Još bi dobro, sinko, da nije utrlo kozâ. Utrlo koze, vrag im dušu utra! Odsiklo narodu glavu. Vele, da koze goru taru, a bilo je koza od uvik, a svedno je bilo gore bolje, nego danas. Ne će gore biti nikada, kako je bilo, za ovoga boga.

¹ „A dide, izgoriše ti *pole*!“ vikne Dašan. — „Vadi i', Dašo! da ne gore!“ — Dašo privuče oku od ujma, pa vadi pole. — „Ivica, rankane, 'o's ti to isti? Al' da, ti to nisi naučia isti. Moj Dašo eto naučia, vidiš ga, kako se udebelia od ni'. Ivica moj, lako je tebi, ti si okrenuo k srići, ti 'š biti danas sutra veliki gospodin. Al' šta ćemo mi sirotiña! E, da sa' ja zna' samo svoje ime zamrčiti, ja bi' bia danas sritan čোক. Kapitan me volia, a. Ja sa' bia soldat četrnajest godina, a sedamnajest puta bia sa' u vatri u bataliji. Bia sa' u Mađarskoj, u Taliji, na prajskoj granici, u Dalmaciji i svakuda“. — „A di ste bili prije soldačije?“

pa, dide, kako vam ne vali koja na večē, kad i' gonite u tor? Cili dan se veru po onim liskama i po kameŇu. Trevi li se, da ko ukrade koju?“ — „A trevi se, ako je čoban benast, pa ne vraće.“ — „A kako i' vraće?“ — „E, pa svaka ima svoje ime, rankane, pa ju zove: *Be, Mrko! Be, Grašo! Be, Miłoko!* A vlasi vele: *Boe, boe.* To im ka lipše dođe. — Pa da i' je 'ilada, svaka ovca ima svoje ime. Ima: *Graša, ima Mrka, Čula, Vuna, Čuka, Visa, Roga, Vitoroga, Lisa, Ranka, Bika, Bjelica, Ľuba, Zrna, Šara, Puto-noga, Runa, Bjeluga, Gara, Laja, Košara, KrošŇa, Vezoka, Miłoka, Širojka, Strelica, Žuna, Vrłoka, SiŇa, Bliznica, Dugorepa,* — ma svaka, kakva est, tako joj se kaže. A ovnovima, koji se vilaše, viče: „*Be, Vilašu!*“, koji se ne vilaše: „*Be, Čuline!*“, pa svedno dođe među ovce: on zna, da je Čulin. A koji ovan zvono nosi, onomu viče: „*Be, Zvonaru!*“, il', ako je ovca: „*Be, Zvonarica!*“, pa ona znade, da je zvonarica. A: „*Boe, Veina! Boe, Vezoka!*“ to viču ovi, koji imadu krdo, oni se ka diče s tim; a samo onaj, koji ima malo ovaca, onda viče: „*Be, draga, be!*“ — „A zašto se zove, dide, *Čuka?*“ — „Zato, jer ima malene uši, a *Čula*, jer ima malene roge“. — „A *Bika?*“ — „A koja je bikasta ispod vrata; a *Gara*, jer je garasta; a *Laja*, jer je crna, a *Strelica*, jer je brza, a *Putonoga*, jer ima dvi noge crne, a dvi-bile“.

„A kako viču¹ kozama, dide?“ — „E, koja je zelena, *Zeka* i *Kiteša* (koja ima kite pod vratom), i *Perjasica, Lasa, Mrka* (sva čulasta po glavi, izgleda ka vuk), *Pikleša, Bika, Zekeša, Žuja, Puteša, Kļečkeša* (ima svedno ka zmija one kļečke po sehi), *Srneša, Baša, Mileša, Pereša, Šuša* nema roga ni zere, samo glavu onu crnu, izgleda ka vuk. A najviše ima *Mileša*. Ima i *Vrļeša*, kojoj su vrļasti rozi.“²

¹ Ja ne razumijem kakva je razlika među onim: „*Kako i' vraće?*“ i ovim: „*Kako viču kozama?*“ Imena su ovdje i ondje ista (*Mrka, Bika, Vrłoka*) osim novih. — *Ur.*

² A *Žuja*, — da ti pripovidim ništo. Esi čuja za nekog Pilipa Lončinu iz Kule, koji je reka, da bi poija sve ručke po Mušaluku i po Kuli? — Kad je bia god kod Sv. Duva u Mušaluku, on dođi, pa zaveži rukave od kabanice p' onda po pune napuni komada kruva, ječmenice, pirovnice, ražovnice, prosenice. — A bia 'vako ednom god, a sina mu nije bilo kod kuće, a on mora sam čuvati ednu kozu — *Žuja* se zvala — i vola ednoga, pa se sve sam s kozom pravda: „Aj, aj, *Žuja!* a, *LozoŇa!* Crna šteta na te ne ćela, ala vide Mušaluka i Svetoga Duva, a koliko sam danas moga' dobit komada kruva! Aj, aj, a jadni Pilipe, il' te vrag tu drži!“

— „A ko ima malo ovaca i koza, onaj drži blago kod kuće u pritorku, a ko ima puno, taj u staću, e l' de, dide?“ — „Da, rankane. Tko ima puno, taj drži u stanu, a u liti na nivi u toru. Znaš što je *tor*? Tor — to ti nasiče liskovi' grana, uzme osam kolaca jasenovi', to e edna *struga*. Osnuje, onda oplete granami, pa izvadi, okreše bradvom. Onda u'vati takovu lisu gužvom. Tor je visok, ka dva klafta. Takovi' lisa napravi više, koliko ima blaga. Kad u veće sarene blago u torove, i ovce i koze i goveda, svako za se, onda sveže one ovčarske pse prid struge. A svaki je k' i vuk. Od kuće ne smi niko sam doći k toru, kad nije čobana“.

„A jer prave torove na nivi, kad imadu stanove?“ — „A treba li, rankane, nivu nagnojit? Tamo ti svake nedile premišćaju tor s ednog mista na drugo“.

„Kad se sviće, onda i' pomuzu, pa pripušti jańce. Onda pasu do osam uri (i jańci isišu, što se nabrizga). Onda ide čoban ručati, a jańce ide lučiti. Kad ruča, opet ovce goni, a jańce ostavi, a onda dica gone jańce na pašu, pa pasu, dok ne prigrije jako. Onda se sbiju u sbojeve u 'lad pod sjenice. Kad dođe popasno doba, onda idu jope' na popasak. Ovce se pomuzu, pripušti med' n' jańce i onda i' goni jopet na pašu. A kad razlučuje u veće, više svaki čoban: „*Be*-rs, moja, *be*-rs, moja!“ Onda, kad mu pođe opet natrag tuđa, onda veli: „*Be*, ti tuđa!“; onda se onda vrati natrag. Ona već zna, da je tuđa. — A kad koze razlučuju, onda viču: „*Tir*, *tir*, *tir*!“ i onda one idu.

A da i' vidiš, kad se u naslon pobiju rožinam onim, ili kad se pobiju ovi ovnovi zvonari, pa — edan drugom probije glavinu i uerva mu se, a ne će se dotle rastaviti! Ne mogu i' ni čobani rastaviti. Oni i' rastave, a oni se jope' krešu. I ove ovce roge znadu se među sobom potući“.

— „A kako razlučuje ovce i jańce?“ — „Lipo. Na strugu ovce pušta van, a jańce turka u pritork i viče: *trke*, *trke*, *trke*, *trke*!“

— „A kako zna čoban, koja će se ovca objańiti?“ — „Zna on i to. 'Oće li ti se koja ovca objańiti (vlasi kažu *ojańiti*), ima i', koje su sjajne: pozna se po vimenu: zasuš, nema mlika. Onda joj vime raste. Čoban zna, kad će se objańiti, i sve. Kad joj naraste vime, i naliže se, onda se ona objańi. To se trevi na paši: Onda ga čoban metne prid ovcu, ona ga obliže, ono se osuši, i onda ma'm leti među ovce. Pa da, ono e čisto. Nega Sv. Ivan drži u naramku. — Kad se koza okozi, tako i jare. Ona ga obliže, a ono ma'm drekeće i leti za nom, ne će niđe ostati“.

Narodu nema žitka prez ovaca i koza. Najviše ni' drži. Ko nema ovaca, taj nema žitka. Ovčica je blažena: ona je istirala rđu iz kuće. Rđa e došla, pa sila u kuću u edan bućak. A ovca dođe: „Odlazi otolen, tu će moje jañešce“. Rđa pobigne u drugi bućak, a ovca: „Odlazi otolen, tu će moje mlikašce“. Rđa došla u treći bućak. „Odlazi otolen, tu će moje runce“. Rđa u četvrti. „Odlazi otolen, tu ću ja sama“. Rđa pobigla onda van. — Blaženo ono misto, di je ovca.¹

Sitno je blago lako na'raniti (i vò se lako na'rani): u liti se napase, a u zimi idu lišñake.

U zimi nema jañaca. Jerbo zašto? Za oto, što se ne pripuštaju ovnovi va'i' među ovce, van u jesen, da budu jañci oko Jurjeve, kad nastane topao dan: onda raste, kao pečurka. Za oto se ne dadu ovcama rano *mrkati*. Ovnove dotle otiraju među koze, među jañce (*dvizad*),² ili ji' ostavi kod kuće, pa sami tandrľaju.

A ovce ti 'oće i zelene vrištine. Vidiš, kad im nakosiš, one u zimi pojedu.“

— „A što im meće za nastor?“ — „A vrištinu i bujad i šušań po 'rastima kupi, i ono, što odpane od slame i sijena, al malo otpane, kad poidu sve. Za nastor more i u zimi kositi, kad je po polu prošarica.“³

— „A što krave idu još osim lišñaka?“ — „A kukuruzovinu i slamu, rankane. A koze mogu i za velikoga sniga ići na pašu. One površice idu, samo čoban propada, a more i on površice ići dikad. U zimi bude po liskama resa, pa se one toga nabrste. Samo i' je sad utrlo, — sad je došlo na koze, kaj na stari svit, koji je ima' perčine.“

¹ I vò je blažen, zašto je pokriva' i namica' gubicom slamicu na dragog Spasitelja. Onda e ñega Bog blagosovio i magare, a koña je prokle'. Koña nigda ne 'š viditi, da je izravna' taštabočine s bokovima. Koñ je dobar za vršaj i za kiriju. Kirijaju kukuruz i idu u Dalmaciju po vino i po sò, al' on je va'i' gladan.

² A znaš ti, što je to *dvizad*? To su jañci, kad narastu. Ovce se zovu *dvizice* (to su *dvizice*, *prvojanke*), a ovnovi se zovu *šľegi*. A kod koza se kaže *jarice* i *dvizci*. Ko ima slabe, zločeste oči, pa pogledaš u ni' i začudiš se, a ne pogledaš u nokte, odma' će bortati i onda crkne; proteže se, borta i onda crkne. Jañci su na to napadni. Kad je Mijat Katić doša, pa se začudia Rodinom, onda on nije neg otiša, a dvoje se proteglo.

³ Kad snig pane, pa sad prokopni ovdi, pa ovdi, pa ovdi, — to se broji *prošarica*.

A prase 'rani žirom, poprži zadnje zobi, krumpirića i tako, a budu debeli i masni bolje nego od kukuruza“.

— „A o'đe svaka kuća ima svoga čobana, e li, dide?“ — „Ėst, rankane. A ovi, što se broje bogati (ka na priliku Modre Teslić u Ostrevici i Vojnovići u Kuli), ti drže sluge. A ovi siromašni sami svoju dieu imaju, pa čuvaju“.

— „A kako se blago čisti, dide?“ — „Uzme rogļe i traļe (dva kóca, pa oplete liskom), pa isčisti, iskidaju dvoje, pa iznesu, pa nosi svedno, ka navilak sina. Amo jope' za prašinu, braboņike ispod ovaca imadu drugačije traļe od dasaka, pa ozdo prepleteno, ka lučima, na gusto. Tako se kida ispod blaga. — A samo blago ne treba ni čistiti. Ovca je čista. Sv. Ivan na Velebitu drži jaņe u naramku. Da nije čisto, ne bi ga Sv. Ivan drža. Od sve marve, od svega blaga ovca i koza je najčišća. Ovca i ne će leći u blato, van kopne nogom, pa legne na suvo. A di im je blato, cilu će noć stajati u pritorku, ne će leći, recimo na priliku, da bi trevila udariti kiša. — A koņe i goveda treba čistiti. Ko za prodaju 'rani goveda, izčešla ga češagijom, a drugi ga ne češla niko. Koņe češļaju češagijom“.

— „Kako se odbija jaņe, kad odraste?“ — „Jaņe ili jare sisa, koliko je od Jurjeve do Petrove. A kad odbija jaņe, onda ga zagari po glavi i po 'rbtu kotlovinom, pa ga ovca ne pozna, pa mu ne da poda se. Ovce ošišaju,¹ a jaņce zagare, pa niko nikog ne pozna. — A o Sv. Ivanu u jeseni zovu se jaņci *dvizad*: šilegi i šilegvice. A od Petrove više ne luče jaņce od ovaca, jer edno drugo ne pozna. Jaņe bude zagareno, dokle ga kiša ne opere, a onda ga ovca već ne pozna. Za osam dana već niko ne bleji, samo kad je ono prvi put zagareno, onda ga ona odnemari, ne će mu da stoji. — A tele odbije tako: Dođe, pa mu sveže čavala na kajišu, pa mu metne na gubieu. Ono dođe pod kravu, pa ju ubode, a krava se rita, pa biži od űega. A ko nema toga, dođe, pa uzme kožu od ježa, pa mu metne na gubieu. A ko nema ni toga, uzme balege, pa zamaže sise, pa pušta tele s kravom. Al više puta trevi se, da tele ukrade oči čobanu, pa posisa kravu, jer se balega pošuši, pa otpane, a čoban ne vidi. Onda čoban ide suvu kašu. — Tele sisa do jeseni. Od Sv. Luke (onda je jesen mrtva) onda se ono broji *june*. Ove godine je june, onda na drugu godinu se vodi, onda se zove *prvotelkiņa*, onda

¹ Ovca, da se ne ošiša o Petrovoj, izgorila bi od vrućine, sve ide i dalje. Osobito u Kuli je zlo, di ovce od osam do osam dana ne piju vode, jer je daleko. Drugo blago ajde ide na drugi dan na Liku, al' ovce se sbiju u sbojeve, pa i' ne bi dva dana dotira na Liku.

nije *junica*. — Jarčice odvrća među jarce, dok god se ne oduče. Jarčice¹ zovu u jesen *seletci* (mladi jarci i jarice, male kozice).“

— „A brine li se, dide, narod za boļu trāgu?“ — „E l', za pasminu? Kod nas veli narodu trāga: „Ovo nije dobra trāga, lukava, nevirna“. „Ma'ni se vražje trage! Ono, Bože, oslobodi!“ Onda veli: „Ko je od koje *žice* odpa, ta je žica dobra“. A marvi se veli dobra *pasmina*. One su dobre pasmine, koje su *blizne*, koje se svake godine ojaŇe. Svedno oni puste sve, da se ojaŇe, koja 'oće, da omrči u jeseni. Koja se 'oće da vuni i jaŇi, ona je dobre pasmine. A koja ima oštru vunu i dođe ka potkresana, ta nije dobre pasmine. Koja ima jaŇčice krupne, ta je dobre pasmine. A kojoj su jaŇčici tuviŇavi i motvuŇavi, ta nije, ta ima malo mlika. Istina je, da voli svit boļu pasminu. Kad čuje, da ima dobar par, onda želi, da ovakovu pasminu ima, onda izmjeni da zametne pasminu. A koze u jesen biraju sve one sjemenakiŇe i najbolje jarce, onda, koje su gore, koļu“.

Blago kod posla. S koŇima i volovima oru, samo mora imati četiri vola (na dva ne more orati). Kad ko nema četiri vola, nego dva, onda traži, s kim će uvezati oraŇe. Onda oru va'i' skupa. Kad oru kod onoga, onda (j)idu kod onoga, kad oru kod ovoga, onda (j)idu kod ovoga. Ako ima ednoga koŇa, pri'vati preda Ňi'. A bome ima i krava, koje oru, 'rano! Stric je Bože ora i vozia više na kravama, neg na volovima. Dođe, pa je pusti ispod jarma, pa je muze. Kad je pomuza', opet ide orati. Vô vozi, i onda, ko nema koŇa, da vrše u jesen, vrše na volovim zob i pir i ječam i šenicu, a raž tuče. Znaš zašto? Zašto pokriva štale š Ňom. Metne lisu, pa onda tuče. U Kuli braŇaju s volovima, jer koŇe trebaju za mlin.² — Volovi se uprežu u jarmove i telige, a koŇi, k' i pod kolima, imaju uzde i ajmove: ajam imaju oni oko vrata. A volu više, kad ore: „Ost, JeloŇa! Ost, MiloŇa (DragoŇa, KoloŇa, CvjetoŇa! ako je cvjetast malo na glavi; a komu više *MiloŇa*, taj ima lipe oči, pa žut ka 'nako, pa mil; ima svedno volova, koje bi ľubia od dragosti“). —

¹ A znaš li ti, koliko jaraca ima koja koza? To se pozna po rogovima. Koje god jare okozi, onoliko joj roga odraste od glave, je li prvo-, drugo-, trećo-kozkiŇa. Koji je čoban oštrouman, on to zna. I kod krave to ima. Zna se na rogu, koliko ima rali, pri glavi ima, to nije na vr' roga. Kad goni koze na sajam, onda onaj, koji zna, gleda na roge; a koji ne zna, kupi kako god.

² U liti ne more samliti, van u Sincu kod Otočca.

„A kakva još imena imadu volovi i krave?“ — „A Zekoňa, Milota, Lozoňa, Bikan, Garoňa, Vilaš, Žutoňa, Široňa, Bušleta (koji je malen), Šaroňa, Kriloňa, Dugoňa. A ovima jope', koji iz Turske dođu, viču: *turski zekci*. Ti su visoki, a tanki, a imaju velike rogove. A koji je mrkast, taj je Mrkoňa, pa ima jope' Cyjetoňa, Zoroňa, Galeša (koji je crn, pa nema nikakve maće). A ima i Medoňa, Šiboňa, Sivoňa najviše. — A kravama se veli: Bikuļa, Zekuļa Šarava, Krilava, Medava, Milenka, Rumenka, Šatorka (bila kuļava, a edan joj rog gleda simo, a edan tamo; al' je u ņe grizina velika: kad se napasi, edva uđe na strugu u pritorak). A ima svakakvi imena. Ima i Medoli, Bušlica (koja je malena).

Svaki *dešňak* zna jope', što je on (koji je bolji i jači, na desno). A ima junčić, a ima stari vò. Onda mu napravi *juvor*, pa gužvu, pa onda onaj mali s ņim vozi, al' on samo drži jaram, jer on ne more vući, ko stari vò. Nego kad se mali rano 'vataju, onda se potaru, ne mogu se razrasti. Svaki *dešňak* zna, kad ga zovu, a *livak* zna okretati. Kad slaže prvu brazdu, onda se uvik vraće na desnoga. Kad skreće koňa, onda viče *Jo!* a kad ne će da ide, onda viče: „*De!* vuk te uija!“ — A ako ore kobila, koliko god kobila napravi koraki, toliko i ždribe za ņom. A kad dite za materom leti, onda mu veli: „Što si navalia, ka ćuzek?“

— „Kako se koňi vabe, dide, kad 'oće da ga u'vati, ili da pije?“ — Uzme kapu čoeć, pa viče: „*Na zob! na zob!*“, o on misli, da je koňozobica, on dođe, zagiñuri gubicu, a on ćap! za grivu, ne 'š daļe. A kad 'oće da pije koň, onda žvižduka, a za krave drukčije — svedno ka slavić — za koze jope' drukčije. Kad kravu vabi, onda viče: „*Na soliš! na soliš!*“

— „A kažite mi, dide, kako viče ovce, kad ih pregaňa?“ — „Kad ih pregaňa, onda viče: *is, is!* Kad ovce razlučuje, viče: *rs, rs! be, rs!* Kad jańce razlučuje od ovaca, onda viče: *třke, třke!* Kad koze komšinske razlučuje edne od drugi', onda viče: *třre, třre!* Kad su žedne, pa idu pit, onda im viče: *tvrřr-voć, tvrřr-voć!* A kad se vabe, onda viče: *tvrř-tvrř-tvrř-tvrř!* Pa da i' je 'ilada, — prid ņima ide onaj zvonar ovan, a one sve za ņim. A kad ga izgube, onda su svedno k' i benaste, ne znaju se krenuti. Na Ľubovu onaj, što je Zobenica, u onoga ima ravna 'ilada: to je krdo Zobeničino. Ono zagrne brda i doline. Kod ņega idu baška ovce, što se jańe, baška

jaloviece i ovnovi, baška jańci. On i' drži va'i' iladu, priko ilade ne će da drži".¹

Svińe. „U nas se ne 'rani puno prasadi?“ — „A 'rani. Ima ovi palocija, goni prasad va'i' i prodaje. Ima i' svakakvi. Koji ima dugačke one klicetine, onomu viću: *klicańa, nerast*. Ima crni', bijeli': *Bikan, Sivan, Kolan: puć, puć!, Kolan, puć!* U Šlaponiji veli: *gic, gic!* Koji je mrkast, onaj je *Mrkan: puć, puć! Mrkan! puć!* Kad i' na lokež vabi, onda i' tako zove iz kumirišta“. — „A po čem bi ti pozna' pasminu, koja je dobra?“ — „Kad dođeš, koji ti je dugačke gubice, dugačak on, ridke dlake (kočeti), a ima klapaste uši. koji ima krupan gńat, onaj je dobar.“ —

Živad. „U nas se 'rane tuke i kokoši, e l' de, dide? A gusaka, mislim, nema.“ — „A ima i gusaka po Bilaju i po Gospiću. Za tuke ima čobana svedno k' i za jańce i ovce. Odrene i' u poľe, pa беру skakavce. (Skakavci se zalegu od ovi' upľuvaka od rose po rosulama po poľu.) Al bome će se zobi domčaju, lako će je gospodar požeti: šmrkaju zob, kaj koze. A kad se malene tuke izlegu, onda one mućke, koji se nisu izlegli, vare, pa im daju: smrvi u rbinu prid ni', p' onda im daje, dok se ne podignu, malo ne objaće. Onda svari kukuruzno brašno, pa polije mlikom (kiselim), jer onda boľe napreduju. — A kokošima prošiple proso, kad se izlegu, dok narastu. Kad nema prosa, zamiša kukuruzna brašna varenom vodom, pa zobľu. — Kad tuke stanu lajati, laburati, onda znadu, da im moraju tražiti tukca. Tuke sanesu po 18—20 jaja. Tuke imadu velika jaja, pa pirge po nima. Onda sve liga ispred kuće, onda ju moraju nasaditi. A kad ko priđe k' noj, onda ona kvrči, a kokoš kreči. (A šta krečiš. k' i kokoš na gnizdu?) A kad pasa edna nedila, moreš pomišati kokošja jaja, onda se izlegu tučerice kokoši. Budu lipe, boľe, nego ispod kokoši. A kad 'oće, da se brzo izlegu, onda i' meće, kad prođu dvi nedile, u mlačnu vodu. Onda ono, u kojem je pile, ono se drži gore, a koje je mućak, koje je čistac, ono pane odma' na dno. Osobito tučja moraju se metnuti u vodu, jer ima debelu kornu, pa ne bi mogla provaliti.“

¹ „Pa što radi s tolikom varenikom, dide? E li ju prodaje?“ — „Aja, sinko. U nas se varenika ne prodaje, van što ima previše, to razdili sirotińi. A pravi se sir, a u sir ode mnogo varenike: kota' od pō akova, onda napravi onaj *utvorilńak* veliki (škatulu drvenu). A znaš ti, što su stari rekli: Da je mlika, košto je Lika, bio bi sir, kolik Zir. P' onda jope': Što je, veli, Lika, da je varenika, a Velebit da je prosenica, ne bi li Liki dosta bilo.“

— „A imadu li kokoši imena?“ — „Imadu imena: *žujka, pigica, crnka*; koja je pigasta, ono je *fugica; malka, tučarica*. Tuke i one tučarice kokoši idu skupa i u jesen budu malo mañe od tuka. Tukci nemaju imena, samo, koji su subjeli, zovu se *bjelci*, a koji su sivi, zovu se *sivaši*. A kad zoveš: *Tuj, tuj, tuj!*, onda svi dolete.“

Pčele. „Drže li puno čele u nas?“ — „Drže, rankane, a kad se čele puste roje u proliću, onda ide planinka, pa se zamota u pla'tu. Trúke još prije pripravi, zamaže balegom. Roj se u'vati za drvo, onda ju planinka mami: „*Sid', majka, sid', majka!*“, dok ne sidne u 'ne trúke. A u trúki na dnu ima križ drveni, di se one u'vate. Kad čoek klúči med, ne asni ga se naisti: Umra bi od matruna. Kad je, veli, nekakav naijo se, pa mu sve na pupak prilio van. — Kad ne trevi planinka kod kuće, a čele se roje, onda čela uteče u planinu. Kad ju ljudi nađu, pa se stanu svađati, onaj veli: „Ja sam naša“, onaj veli: „Ja sam naša“ onda ova, u koga god bude, ode. kad se za n svađaju. Trúke se drže pod krovom 'nako i naredi se za ní' čeliñak kraj kuće, — uprav čeliñak napravi.“

„A kako se pravi vosak?“ — „Ima onaj sat, voština i med, pa one lukñice, di je čela, — to se gñeči, med iscuri, a voština ostane, pa ju zgruca i š' ñom u kota'. To se procidi kroz krpú, salije u krug, pa prodá.

Psi. „E l' de, dide, baška su domaći psi, a baška jope' kozarski?“ — „Kozarski se zna. Ko ima puno blaga, taj ima puno pasa. Kad idu koze, onda mu veli: „Ideš za kozami, vuk te uijo!“ Onda on ode. Kad kozar zamuze zamlazu,¹ onda i oni (j)idu, al ñima ne treba korita: nali je im u krtinu, pa (j)idu. (Napravi jamicu, pa zbije petom.)

Ima pasa, koji idu u lov. I kozarski u'vate zeca. O, što puta Paunovi psi — zadávi zeca, pa donesi kozaru! U Pauna i' je bilo deset: Lisov, Lasov, Bjelov, Mrčaj (taj je bio crn, ka vuk [! *Ur.*]) — Pasa nema tako goropadni', nego što su vrebački i podlopački. — Ima i mali'. Ono se broji pumešće, mali 'nako. Oto ima u go-spode samo.“

— „A ima li kakva bolest 'vako na blagu?“ — „Ove i kozi *navrne krv*. Koji čoban zna, onda brže ide joj uvo gledati. Ako joj je uvo vruće, onda onda iz ñega pusti krv. (A ko ne zna pustiti krv,

¹ Svaki čoban ima u za se *kúta'* za pasom, a u mišini imade jope' mliko. Onda dođe, pa zamuze varenike u onaj kuta', pa pomiša sa mlikom, a ono sve vari. To kripi čoeke. Zato i esu kozari jaki. Vabo Miškulin je doživio sto godina kod koza.

onomu krepa.) Uzme liskovu mladicu, pa tuče po onom uvu, a krv piša. — *Ospice* dođu na ovce i *gr'avica*. I praseci od gr'avice erki-vaju. — Krave zna probiti mlada trava u proliću. I more erknuti vò, kad se naide diteline. — A na koñe udari *sakagija* od prozebi. To ga u'vati u moždaveim, pa ne more 'rkati. I erkne od otog. — Koñi dobiju *srdoboļu*. Koji je koñ *sparļiv*, jope' ziva, ode. Da koñ trevi pojisti kokošiñak, ali pero, onda mu odma' voda stane, i dođe mu, da krepa. Proteravaju ga, maslom mu zalivaju. Kad krepa, onda ga baci u škrapetinu kakvu. — Psi pobjesne, kad (j)idu previše kebara. — Ovca, kad satare nogu u kamenu, onda joj obloži tri daščice i napravi joj. A sve joj maše, kako ju pretare! Kad krava satare nogu, onda uzme klupko pređe, pa joj namišća. Dođe, sad ovako stoji noga, a on do vimena s onom pređom namišća, onda dvi daščice i vlakno, pa napravi. Najviše jarci slome po onima škrapama leteći.“

(Nastavit će se.)

Iz Motnika (u Krańskoj).

NAPISAO KAŠPER KRIŽNIK.¹

Kraj i mjesta.

Motnik je trg, občina, fara na Kranjskem; politični, davkarski, sodni okraj Kamnik; vradni *Gorni Motnik* (deloma na Kranjskem, nekaj na Štajarskem), politični okraj Celje, sodniški, davkarski okraj Vransko („Franz“), občina Sv. Hironim.

Na Štajarskem so le te vasi: *Bela* (proti sever-zahodu, oddaljena kakih 10 menut od tukej naprej), *Sreboten*, *Vrh*, *Brezov'ca*. Za Jasovnikami pa so raztresena seliša: *Rebers'k*, *Breš'k*, *Cere* in *Kons'k*. Ružen Zajesovnika imenujejo Motničani prebivavce „Gorjance“ v zgoraj imenovanih vaseh, in kraj: „*V gorah*“.

Po tem na desni (? *Ur.*) strani Motnika je na presedlu seliše *Strm'c*, in to memo je pot iz Motnika na državno cesto, ki se ji pravi „Široka pot“. Kdor pa ima od Motnika do Strmce kaj v gmajni ali v gojzdu opraviti, pe reče, da gre „u *Preško*“. Enemu kraju ob Široki poti se pravi „*Pri Jagnedu*“, pri drugem pa: „*V Grižev'c*“.

Protiv jutru se meji s Motnikom, na sever v Planini s Štajarsko, u zahod čez Kozjak s tulinsko faro in obćino — *Špitau* (nemško: „Neuthal“). Na jug je zarašen zavov *Šip'k*.

¹ Razumije se, da je ovaj prinos vjerno do slovea po rkp. otisnut, samo g. prinosnik nije nikako biležio „poluglasa“ (jer piše: „Lipove“, „u Špital“ i t. d.). Ali nema nikakove sumnje, da se u ovom govoru „poluglas“ neki izgovara, ili najmañe: da ga jezik osjeća. To jasno dokazuje oblik *Špitau* (nom.) i „u *Špital*“. Da u *Špital* nema iza l nijakvoga glasa, bio bi izgovor *Špital* nemoguć, morao bi postati *Špitau*. — U nekim dijelovima rkpisa bileži g. prinosnik „poluglas“ ravnim potezićem nad slovom iza „poluglasa“, ili ispred ñega. Od kud mu to, ne znam. Gdjegdje bileži i naglase znakom ^ i ^ (*Bêršca*, *U drošćci, stojćčo vodo*); ima i znak ~ (*Illěviše, Mala Sěč*), paće i ` i ^ (*Vrh vväs, Bård, Velk vväs* [za vv gl. bil. na str. 150]). — *Ur.*

Seliša u Špital': *Lipov'c, Podlipovco, U Zobau, U Sadcah, Na Hrib', U Stermc', Na Pstot, Na Peterživ'c, V Bel', Na Slopch.*

V špitausk' far' je narveč' vas, prot' sever-zapad' eno uro, *Češence*. U *Kozi-Hrp't* in okroz se pride proti severju v pov ure, proti sever-izhod': *Nova Reber* in *Nadlisl'n'k* pov ure, i po tem je pridružinea u Bel' tri četrt ure. Prot' jugo-izhod' je *Mala Raun* tud tri četrt ure oddalena.

Kar kraja spada pod Spitau, imenujejo: „u Bel'“; kar pod Motnik pa: „u Rebrih“, *Rebrih* (uradno: „*Gorni Motnik*“).

Dobro četrt ure zapad od Motnika po cesti pri Krevlju se meji motniška zemlja iz špitavsko. Proti jo meji potok Beuška do svojega izvera Toplice v Beli. Po tem gre meja naokreber po Toplici pod Šavnicam na Reberskovo senožet Rov'n. To se meja obrne proti jutru čez najviši motniški hrib vrh Pleš, pride na farovško Rov'n, po tem na vzdov memo Planince čez Srebotnikovo Reber na Elijana, čez Jakov Dou memo vrha na Pečnika in na Sokarja v Gomiljah ob cesti, memo Jarš čez setesko Kanou na Breška za Jasovnikom. Zdaj je popisana meja prot' jugo-izhod' čez veliko cesto na potok Bolska. Bolska meji po vsem Zajasovniku do cestniga ovinka v Bal proti zahod', po tem pa Mejaška do Male Ravni, in po tem gre meja čez hrib Smovnik proti severju na Krevlja.

Gore i vode.

Gore. Kraj je ves v gorah, (*iz dr. rkp. — Ur.*) kraj je krivovit.

Najviši vrh gore imenujejo *vrh, rob, sleme*; malo nižej *čelo, u sred, pod sredo hriba, za krajem*, pa *znožje* in *pod znožjem*.

Najviži (!?) greč so *Šavnice* (*Drugdje piše „Šaunce“.* — *Ur.*): u znožju šavniškiga vrha rase (!) zev „šavje“, zato se ta hrip (!) tako imenuje. Pe tem je vrh *Pleš*, ki se od daleč vidi plešast. Spod Šaunic in vrh Pleša izvera *Beuška* ali *Toplica*. Pot na *Slop* in na Pleš se imenuje *Potoplic*.

Iz Motnika se gladajo (!) te le gore: *Planina* na sever-zahod, *Kropivškev* (!) *Greč* na sever, *Srebotnikova Reber* (se po svojih kmetih tako imenujeta). Pred poslednima hribama proti severu je *Planinš'ca* — Sever-izhod so nive in hrib *Tenki*, proti izhodu hrib *Jasovnik*. Na levi strani Jasevnika (!) proti jutru pelje cesta na Štajarsko iz Motnika, velika državna pride pa po Zajasevniko (!?) iz Vranjskega, ter se na Lošči združi z deželno, ki pripelje iz Motnika.

V Jasevniku se kraji posamno tako le imenujejo: *Rup'ce*, *Podkalam* in *Primažova Peč*. „Primažova Peč“ se zato tako imenuje, ko se je njega dni tukej neki drvar vbil, ki mu je b'lo „Primaž“ ime.

Kraji u *Češensk' Planin'*: *Fertaušk*, *Meden*, *Pččen* in *Meserorččen Greč*; *Pečna Polána*, *Babi Kolen*, *Useke*, *Vivodnik*, *Snežen Vrh*, *Strgalica*, *Kôran*, *Vrh' Vas*.¹

Kraji u *Krožk' Planin'*: *Hrviše*, *Laniše*, *Bärd*, *Velk' Vas*, *Hleviše*, *Velk' Vrh*, (senjca?) *Biba*.

Kraji u *Elmovsk' Planin'*: *Mala Seč*, *Stara Polana*, *Travnat' Vas*, *Nova Polana*, *U Jamah*.

Šaunce: *Altarna Peč* (Tukej je pa škof iz Gorniga Grada mašval, ko je pred Turki pribežal u planino.), *Kuri Vrh* (se zato tako imenuje, ker se u tem vrh' dvost devjih kokuš ali kur dobi), *Babi Kolen*.

Za Jasovnikom se lomi in tovče kamen, s katerem se velika cesta posiplje in obzidava. Drugi kamen se le toliko lom', kar se ga potrebuje za domeče (!) cimpre.

Premog kopljejo v Motniku prav malo. Močno l'dje želijo, de b' se velk gverk začev, de b' biu zaslužk, in sploh bi se Motnik in okol'ca opomogla.

Apno se žge za domačo potrebo, našgan se prodaja bližnem i dalnem sosedom.

Železna ruda se večjih krajih vrajma, pred večim letim so jo kopali in na Gorensko vozili.

Vode. *Potočki* in *studenci* v Motniku: Glavna voda, ki skuz Motnik teče, je *Motniš'ca*, ki v Kozjaku izvera in le ime dobi v Motniku. Štajarc' imenujejo to vodo *Motniko*, v Špital' jo *Kozjaško* imenujejo.

Motniš'ca ima te le desne pritoke: *Zasmounš'co*; *Colnar* teče v gorinem komu trga skuz Motnik, *Grižev'c* v spodnem, in so še ti le studenci v Motniku: *Minarjev*, *Farovšk*, *Kajbčev* in *Škrlničev* studen'c in eden imenovan *Rupa*. — Levi pritoki: *Bevš'ca* (*Beuška*?), ki meji špitavsko in motniško faro; *Potok*, ki izvera pod imenom *Stestenica*; *Poltar*, *Globovška*, *Pokališka*, *Kačik*, *Kropivn'ca*,

¹ U rkp.: „VVàs“, i dale „Tracnat VVàs“. G. prinošnik svuda piše *v* i ne zna za *w*, pa ni ovdje ne piše *w*, nego jasno *vv*. Ja ne znam, što ovo znači, ako (po mišljenju akademika g. dra. A. Musića) ne znači možda ovo: „Vrh vvas“ je mjesto „Vrh Laz“, „Travnat vas“ mj. „Travnat Laz“, pak ovo udvajanje glasa *v* nije drugo, nego glas *u* (engl. *w*), koji se čuje i na početku riječi. — *Ur*.

Kravjek, Miklovška, Per Lip. („*Poltar*“ se zato tako imenujejo [!]: Doklen je b'la v špitavsk' in motnišk' grašin' gospoda in je gojila ribe, hran'vali so jih v „poltarjih“, kakor so tedaj take naprave imen'vali pri studencih.)

Kraje ob potoku imenujemo *breh*; šuto, ki jo je voda nanesla, *brod*; ker je globoka voda, *tounf*; majhno stoječo vodo: *rupo* ali *mlakažo*.

Studenci in potočki v Spital': *Bevš'ca* ali *Toplica, Na Bosvar, Elmovš'ca, V Drvoseči, V Dolin', Pod Usovň'co, Pod Ivjem, Peterkov'c, Petelink, Podvah, Trebež, Smeš'k, Poltar, Steležš'č'k, Zájivje, Zapleška*.

Zemľe.

Zemľe po obdjavavanu. *Ledina* se je imenoval nekďaj prostor, ki je biu zasebua lastnina. Sosedje so smeli na ta prostor jesen in po zimi navoziti gnoj in ga potľej spomľjad (!) razvažati in raznašati po svojih nivah, kakov je b'lo kteremu najbolj pri rokah.

Trate u Motniku imenujemo, ker se beli platno, otroci svoje norčije uganjajo, s ploh ko ľjiude (!) prostor pomandrajo, da ňi za košno.

Košenine se pri nas imenujejo travniki in ledine na ravnem, ob potočku tľdi *ľoke*, ker kosijo seno in ľtavo.

Ktera košna ňi na ravnem, in da ľe jenkrat na ľeto kosijo, tem krajem pravijo: *s'nežeti*.

Oko rabijo raven kraj ob potoku za setev, mu tľdi pravijo: *ľoka* u Špital' pa: *vľoš'ca*.

Posebna imena zemaľa. Senožeti, uive i gmajne pod kropivškom hriham: *Paulek, Hrušce, Kačik, Velika* in *Mala Dolina, Črnjen, Kamnar, Brinov'c, Slepč'a Dolina*. *Potoček*, ki pritečľe iz Kropivň'ce, dajľe imľe senožetam in gmajni.

Drug' hrip se imenuje *Zavrh*, ki ima *Čľelo* in *Tešove Laze*. Peč, ki iz zemľe štrľi, se imenuje: *Babja Peč*; drug' kraj ob potoku: *Pakališka*, potok pa: *Gľobouška*. Boršti in nive u *Ib'* in u *Tenkih* so proti sounu, *Douga* in *Š'roka Niva* ravno tako.

Studenci *Testanice, Kravjek, Miklovška* dajľo imľena travnikom in nivam. Nivi *Za-potokom* in *Gľobovš'ca* sta ob potokih. Ravne nive in travniki ob potokih so *ľoke*; ktere so oddalene od potokov, je pravijo *Na-vrtih*. Niva *Podbľela* z ľevškom grunť'm. Nivi „*Podbľela*“ se zato tako rečľe, ko je ravno pod ľevškom nivam in vasľľ. U

zglavji je *Zglarje*, *Odrnka* pa odrenka (?), *Za-rrbam*, *Za-pristavo*,¹ *Trata*, *Birtna Trata*, *Pungert*, *Vrtičk*, *Mala Niv'ca*, *Lažč*, (*Laž'c* ? *Ur.*), *Za-zidom*, *Za-fužinam* (so b'li jenkret kovači), *Za-jezom*; *Za-flančniki*,² *Na Blek*.³

Po Hacinov' hiš' u Motniku imata primke dva kraja in tri nive: „*Hacinka*“,⁴ *Za Hacinoum-Lazam*,⁵ *Hacinov Graber*.⁶

Vovčje Jame (*Na Vovčjih Jamah*). Na večjih krajih motniške okolice se krajem tako reče.⁷

Na Špitauskem imenujejo kraje, nive, senožeti, travnike in hoste po studencih: *U* (ili *Na*) *Smešk*,² *U* (*Na*) *Bosvav*,⁸ *Zajirje*. Eni nivi pravijo: *Na Starem Dom*.⁹ *Vašč* in *Vošca*¹⁰ — uavadna primka. *Voštat*, *Podtabrom*, *Pungert*, *Zarep'c*, *Zaovink* (rovna niva), *Pouhouka*. Okruglem nivam pravijo: *Vrbača*. Krajem, nivam in senožetom (!), ki so po hribih na raunem, da ima veter posebno moč, pravijo: *Plesa*, pa tudi *Provala*.

Zrak i vrijeme.

Po zim' je južen sneh, kader je toplo ureme: kader pa mrzlo, pa prheč. Burja mete ž njim, da se vse kadi. Kader je kopno po zim', in mraz, da zmrzuje, rad žita po polj' potrga *sren*. Ako sneh dougo leži, žita pod njim pognijejo, ali obično rečejo: pozebe žito.

Spomljad' in jesen' pada *slana* (*črna* in *bela*), podkončuje jare in podjesenske pridelke. *Inje* po hribih napoveduje južno ureme ali

¹ Tukej je b'la jenkret grašinske (!) „pristava“: grašinske hleve in pode so nekdanj Slovenci „pristave“ imenovali.

² Ta kraj se zato tako zove ko so nekdanj tukaj sejali flance.

³ Mejhen kos nive je jenkret b'lo, potlej so drug' kus (!) prikuplji (!) in to nivo, če je zdaj ravno velika, . . . (?) „Blek“ imenujejo (? *Ur.*).

⁴ Je b'la kupljena h Korošcev' hiš' od Hacinove za hlep'c golinskega kruha ob budi lakoti.

⁵ Tukej je Hacin več let laze delal in obdeloval zemljo za nivo in senožet.

⁶ Pa že beseda pove, čegava in kakšna je zemlja.

⁷ Na teh krajih so nekdanj ljudje globoke jame skopali in jih suhem vejem pokrili. Vovk, ko je zasledu plen, je planu na merhovino in se tako vjev v jamo, iz katere se ni zamogu rešiti, in so ga po tem p'stili, da je v jam' poginu od lakote.

⁸ U rkp.: *Bosvav*. — *Ur.*

⁹ Ker so tukej jenkret stali cimpri tega gospodarja, po tem jih je prestavu na sedanjo mesto.

¹⁰ U rkp.: *VVašč*, *VVošca*. — *Ur.*

odmeko. Spomljad', po let' in jesen' gre *dež*, u časih *rosi*, *prši*, gre *pohlerno*, *znerihtu*, *fertuno*, pa je tudi *ploha* ali *nalijak*, pride huda ura, *se bliska*, *gromi*, *rogata* (*plosnata*, *okrogla*) toča pobije, da je grozno.

Če gre po zim' dež in zmrzuje, tem' rečejo: *poletca gre*. Ako gre drob'n, okrogel sneg, kakor ušjen, rečejo: *babi ušjen*, ali *jeza gre*, ali: *babi ušjen gre*, *babja jeza gre*.

Opre'n se drži vreme, kader že dalje časa ni bilo deža, pa se pripravlja, da bi šlo, pa ne gre. „Kar *mrcen* se še drži vreme“, pravijo, kader se udaževji, potemni, in se pričakuje kmalo dež. „*Se že svetli*“, pravijo, kader se začne pripravljati k lepem vremenu.

Vetrovi so navadni: *burja* in *sever* po zim', *joh* ali *gorni veter* spomljad' in po let', *sever* jesen'. *Kriv'c* se oglašča, kader je po tem gerdo ureme.

Jezik.

Kranjci korenje, repo in turšk *rujejo*, Štajarc' pa *pipplejo*. Na Kranjskem imamo za plet *pralce*, Štajarc' pa *prelce*. Gorenjci imamo za pretakanje vina *trahtarje*, Dolenci pa *lakornico*. Kranjci *drobimo nastu*, Štajarc' pa *steljo sekajo*. Kranjci imamo *fante*, Štajarc' pa *pobe* in tudi *peibe*. *Dekletum* pravijo po celjski okolci *pezre*. Kranjci pravijo: *kje noter*, Štajarc' pa: *tej nater*, Vrhovci u Gornem Motniku: *ta nater*. Korenje na Kranjskem *obrezavajo*, na Štajarskem *obtrgavajo*. Ko Kranj'c pride k žnidarji po gvont, prav': „Je že *narejen*?“, Štajar'c pa: „Je že *naret*?“

Životne potreščine.

Ogrjev i posvjet. (Ogenj in svečava.)

Ogañ i ogrjev. Zaokuri se, luč užiga, tebak, cigara zažge se z *žveplenkami*, *biglicami*, in tudi jem pravijo nekteri *mašine*. Iz jeklenem kresalom ob kresavni kamen krešejo v lug' kuhano gobo ogenj le stari šparevni tebakari, pastriji in drvvari, pa žgavci na prostem ali zunaj. — Tako ukresano tlečo gobo uzame kurjač, dobi suhe, drobne trave, slame ali mahu. To uzame rahlo v pest, dene v sredo tleči ogenj, skupej zavije. To z roko vrti po luftu okol sebe, da se uname in začne goreti s plemenom. To utakne za kurjavše pripravljeno suhlač. S tem je zaokurjeno.

Znajo tudi dobiti ogenj, če tarejo les ob les. In pravijo, da je tako močen in hud, da ga ne pogasi iz vodo, ampak iz sladkem mlekom.

Na ta način se mlinarji užge šiška v mal'nu med kolesi, in tako je večkrat pogorel mal'n.

Grejemo se v hiši pri peči. Za sesti je vedno pripravljena okoli peči klop. Peč pa ima zdaj dva *čelešnika* pri svakem kraj' z'du. Vrajmel sem tudi trekiga na voglu peči. Tudi na peč se lahko sede ali leže vsa družina, pet ali šest peršon.

Najlože se ukur' z drvom, in to z bukovim (naceplene na *polena*), dobro zunej in po tem v peči posušenim pri kurjavšu. Vzame se po zimi lesen *zglavnik*, po leti kamuit. Suha polena se položijo na njega, užgejo se *treske* in se na lopati prislonijo h polenom. U kurjavšu pa pristavijo kuho za ljudi in živad.

Posvjet. Zdaj se sploh sveti s *petroleomom* ali *smrdlivcom* v visečih ali stoječih lampah. Rabijo se *sveče* „Stearin“ imen'vane, pa redko. Lojove so opustil'.

(*Radi li se što pri svjetlu?*) Žito se mašina, ali mlati, proso mane, turš'ca kožoha ali lička, korenje in repa obrezuje, lan tare, po zimi prede in tke, šuštarji, žnidarji in moškre šivajo, usujari strojijo, žagari žagajo. To dalejo(!), ker se vse to dela po duevi ne morejo izvršiti.

(*Čim se svijeti izvan kuće?*) Z lahterno, v kateri navadno gori petroleom. Bolje previdni gospodari žgejo laneno, rips ali laško olje, ko mašinjajo ali mlatijo žito, manjejo proso, s ploh, kar se dala(!) na podeh, in hodi po cimpreh blizo slame in s'na (!). Za na pôť in hojo okol doma, po dvoriših si svetijo z lahterne.

Za dalno pôť jemljejo lahterne z oljem, ali svečo. Za bližne poti u mal'n, ali v cerku si svetijo z bukovim treskam in brezovem' baklam'.

Nekdaj se je svetilo z lanenem, bučovem, žirovem in ripsovem oljem v *lešerbah*. Za *taht* jim je služil bičev stržen, ki je biu ob gotovih letnih dobah poun. Nekteri so svetili z bukovem, javorjovem in borovem treskom. Prve so b'le naoblane, ostale nacepljene. Imenitna svečava je b'la *lojova sveča*, ki je na *svečniku* sama stala na mizi.

Pred biglicami so dobili žvepla, ga stopili, prteno net(!) požvepljali. Kader so delali ogenj, so ga v gobo okresali, pritaknili so konec k tleči gobi. Nit se je užgala. Lahko so zaokurili ali prižgali luč. Dokler ni bilo žvepljenih niti, so pa s tlečo gobo s pihanjem oživeli mrtev ogel.

Pušenje.

Nobeden ne pomne, kdaj se začeli *kaditi tebak*. Kadijo ga odrašeni moški. Pravico za kaditi dobi fant na kmetih, kader postane hlap'c, pri antverharih pa, kader je lerfant frej: Na likofu mu pri-nese kelnar'ca okrancano fajfo na talarju na mizo.

Ženske se vrejmajo pa redke, da bi kadila.

Tebak se kadi iz *fajfe*, ki se k'puje v opaltah pakele 4 kr., ali pa štangov'c zavit v klobase, kakor ga nekteri imenujejo. *Fifa, lula, pipa, tebakêra* — so špotlive, pa ne preveč razžalive besede za fajfo.

Pri lesénih fajfah, brelankah, šemnicah, popirnicah i t. d. se ime-nuje to, po čemer vlejče tobakar dem u se, *rôrč*, in to rožen, ko se dene (v) uste: mundstik. U Rovtah pravijo tem *kalež*. Ako rorč nima rožen'ga za v uste, pravijo: *cev*, kar je navadno v rab' pri „vivèkih“, Fajfe so najnavadni *vivèki* in pa tudi vivèki s *turčkam*. Zarad lepšega so vivèki s pakfonom, v časih srebrom štikani. Tudi druge sorte fajfe se pogosto urajmajo lepo zrezlane in stikane in s pak-fonasto stroho, ali krovom.

To, kar v fajfi v dno malo ožgano ostane ali črno grata, se ime-nuje: *baga*; črna tekočina po cevi pa *žlindra*.

Namesto tebaka, kader je pošelj, kadi se učasi pelin. — Šuofa se redko tabak.

(Nastavit će se.)

Starine.

Kopaње blaga.

PRIOPIĆIO PROF. M. ALAČEVIĆ.¹

Uputa od svega, što se imade učiniti ovako: Najparvo imade bit sedam, ali pet, ali tri kipa kriposna, temelita u viri. Taka imadu se sastati u misto skrovito, da ne znadu drugi i ne vide, paka vaļa sobom doniti toliko luga, da se mogu učiniti tri okruga, kako je zgora, i zapisati ona slova u lugu, koji je biti lug naravni, ali u tomu istomu lugu imade se izmišati i malo luga učinena od masline blagoslovljene.

Najparvi lug metnu' će se na *Istok*, di će se zapisati slovo: *Eloim*. — Drugi lug na *Zapad*, di će se zapisati slovo: *Lamath Sabakthani*. — Treće slovo na *Buri*, di ćeš zapisati na lugu slovo *Alfa*, *A*. — Četvarto slovo, di ćeš zapisati u *Podne* — slovo *Omega*, *ω*. — Peto slovo u sridi okoliša, di ćeš zapisati: *Treta* — *Gramaton*.

Tada ćeš učiniti oko sebe parvi okrug s lugom i na nemu ćeš zapisati ona četiri slova, koja se gori na nemu štiju, i pazi dobro: nemoj izlaziti vanka onoga okruga nijedan, dokle se sve ne dospije, kako izgovara ovi libar.

Neka bude parvi okrugâ dubljine aršina 15, ili koliko je tebi voļa. Paka ćeš učiniti drugi okrugâ, jedan aršin užiji od parvoga; i zapisa' ćeš na nemu ona četiri slova. Paka ćeš učiniti treći okrugâ, aršin užiji od drugoga, i zapisa' ćeš ona četiri slova, kako je gori,² a sve u lugu zapisivati. Paka sva družina sta' će veselo usrid trećega kola

¹ Prepisano iz jedne stare rukopisne kniige poličkom bukvicom na pisane, koja promijeni mnoge vlasniike, a sada (u travnju 1898.) se nalazi kod mesara Žlodra u Splitu, čijom dozvolom bi prepisana. *Op. prepisača*. — Nemajući u rukama izvora (što vrlo žalim), ne mogu jamčiti za prepis. *Ur*.

² To jest u figuri ili ti na slici okruga se vidi, što i kako vaļa napisati na lugu.

i jedan poče' će zakliuati, kako slidi, rič po rič, slobodno i bogolubno i s virom temeljitom:

1. Zakliuam tebe, sveti Kristofore, s onom ljubavju, koja te je ganula odabrati život pustiuački i nastaniti se kod one ježive rike, na kojoj se toplaju toliki putnici, da bi kako mogao ukloniti svojim trudom njihove pogibili duhovne i tilesne, i tako koristit tvomu iskaru-
 Ňemu! Eh, — da bi ti kada bijo koristan našemu trudu i siromaštvu prinoseći nama u ovom okrugu: sto hilada cekina, ali u zlatu ali u srebru, ali u prutu,¹ koji se na hode u dubini morskoj, ali zakopani u zemli. a to najbliže ovoga okruga i mista, koji se nahode. *Elohim — Lamasabaktani — Alva — Omega — Treta Gramaton.*

2. Zakliuam tebe, Kristovore sveti, s onom ljubavju, koja je tebe ganula primećati one puke priko one ježive rike za ukloniti njihove pogibili du'ovne i tilesne, da ti budeš koristan našem siromaštvu prinoseći nami u ovi' okruga': sto ilada cekina, ali u srebru, oli u zlatu, oli u prutu, koji se na'ode potopleni u moru, oli zakopani u zemli, a to najbliže ovoga mista i ovoga okruga. *Eloji — Lamazabatani — Alva — Omega — Treta Gramaton.*

3. Zakliuam Tebe, Kristovore sveti, onom ljubavju, koja je tebe nagnula zaronivši u dubine rike, kada se bijaše utopio onaj čovik, i kako si se dostoja' osloboditi ga, izvaditi i sa'raniti od pogibili duše i tila, tako da ti budeš koristan našem siromaštvu prinoseći nami u ovi okoliš: sto ilada cekina, oli u srebru, oli u zlatu, oli u pruću, u koje se nao'de potopleni u dubini morskoj, oli zakopani u zemli, a to najbliže ovoga okruga, koji se na'odi, i mista. *Eloji — Lamazabatani — Alfa — Omega — Treta Gramaton.*

4. Zakliuam tebe, Kristovore sveti, onom ljubavju, koja je tebe nagnula osloboditi dušu one divojčice od pogibili paklene i od oskvar-
 Ňena tila onda, kada budući upala u ruke razbojnika, oni hotijahu joj najparvo joj oskvarnuti tilo, a paka prisiliti: da se imade idolom pokloniti, a svoga Stvoriteļa zatajati i odmetnuti; da ti sada budeš koristan našem siromaštvu prinoseći našim u ovim okrugi': sto ilada cekina u srebru, ili u zlatu, ili u prutu, koji se na'ode potopleni u moru, ili u zemli, koji su najbliži ovoga okruga. *Bitā — Gama — Delta — Epsilon — Tetra Gramaton.*

5. Zakliuam tebe, sveti Kristovore, onom ljubavju, koja je tebe ganula izbaviti ona tri razbojnika od vične smarti onda, kada su od sudaca osuđena bila na smart za svoje opačine, a oni ne tiše se

¹ *In virga.* Tako se zove zlato sliveno, što dolazi iz Amerike. *Op. prepisača.*

nikada ispoviditi; ali ti, moj sveti Kristofore, otiša si u grad i s tvojim pripovidañem nastoja si za tri dneva tako, da oni se skrušiš i ispovidiše i dobrovoljno smart primiše i zagarliše; da ti sada koristan budeš našem siromaštvu prinoseći nama u ovi' okruga': sto hiljada cekina u zlatu, ili u srebru, ali u pruću, koji se na'ode pokopañeni (*sic*) u moru, oli pod zemļom zakopani, a to najbliži ovomu okrugu i mistu, koji se na'ode. *Bitā — Gamma — Delta — Epsilon — Tetra Gramaton.*

6. Zakliñam te, Kristovore sveti, onom ljubavu, koja te je činila patiti za četarjest godina toliki glad. žeđu. golotiñu, bosotiñu, zimu i vrućinu stojeći u jednoj spili kod one rike ježive podnoseći nevoļe svakojake, a to za izbavjati putnike od pogibeli duše i tila. Oh, da ti sada budeš koristan našem siromaštvu prinoseći nami u ovi' okruga' sto hiljada cekina u zlatu, oli u srebru, ili u pruću, koji su u moru, ali u zemļi, a najbliži ovoga okruga. *Bitā — Gama — Delta — Epsilon — Treta Gramaton.*

7. Zakliñam te, Kristovore sveti, onom ljubavu, koja te je ganula za biti koristan tvomu iskarñemu, sebe istoga pridati u mraćnu onu tamnicu za cilu godinu dana, ustarpļivo podnoseći svaku potribu, muku i nevoļu, tako da se je tvoje tilo učinilo svekoliko u rane, da ti sada budeš koristan našem siromaštvu donoseći nam: sto hiljada cekina u zlatu, ali u srebru, ali u prutu, koji se na'ode bliže ovoga okruga i mista. *Lamba — Omikron — Sigma — Šan — Treta Gramaton.*

8. Zakliñam te, Kristovore sveti, onom privelikom ljubavu, koja te je pritegla po svit svi' dana, oliš Nedile, i što godi bi ti mogao isprošiti od Boga tim ľudem, to bi ti paka podiljiva gladnim i potribļima, koji bi pri'odili na onu ježivu riku, i tako bi oni od tebe bili utišeni i pokripleni; da ti budeš sada dakle koristan ovomu našem siromaštvu donoseći nama u ovi' okruga' sto hiljada cekina, ili u zlatu, ili u srebru, ili u prutu, koji se na'ode potopļeni u moru, ali u zemļi, a to najbliže ovoga okruga i mista. *Lamda — Omikron — Sigma — Šan — Treta Gramaton.*

9. Zakliñam te, Kristovore sveti, onom prižarkom ljubavu, koja te je ganula za oslobodit nikoga čovika po krivim svidocima na smart osuđena, da si hotio prić u kraljev dvor, te sebe pridati u ruke kraljeve namisto neġa, dočim po čudu božjemu bila je očitovana neġova pravednost po tvomu mogućem odvitovañu; da ti budeš sada koristan ovomu našem siromaštvu donoseći nami u ovi' okruga' sto hiljada cekina u zlatu, ali u srebarni', ali u prutu, a to koji su

u slogu, ali u zemlji, i koji su najbliže ovoga okruga. *Šijona — Šinaja — Širma — Šaba — Treta Gramaton.*

10. Zaklińam te, sveti Kristovore, onom golemom ljubavu, koja je tebe ganula na toli dalek put se postaviti sa tolikim trudom i pogibiľu za osloboditi mućenicu, kraľevu ćer, od đavla, koja po tvomu odvitovańu, po molitva' i nastojańu primi zdravľe tilesno, a istodobno i prosvitľeńe vire svete; da ti budeš sada koristan ovomu našemu siromaštvu donoseći nami u ovi' okruga' sto hilada cekina, oli u zlatu, oli u srebru, oli u zemlji, a to, koje je najbliže ovoga okruga i mista. *Šijona — Šinaja — Širma — Šaba — Treta Gramaton.*

11. Zaklińam te, Kristovore sveti, onom velikom ljubavľu, koja te je pritegla na plać onoga diteta priniti ga priko one jeźive rike, a kada si paka bijo na pō vode, tolika ti tegoća i težina na ramena dođe, da ti reće i zavapi: „Hodi, dite, vele ti si teško, koliko da nosim vas svit na sebi!“ a dite tebi odgovori: „Dapaće zazbiľ nosiš vas svit i stvoritelja svita na sebi, i koju god milost budeš prositi, bi' će ti podilena“; da ti sada budeš koristan našem siromaštvu donoseći nam u ovi' okruga' sto ilada cekina, ili u zlatu, oli u srebru, ali u pruti', il koji je u moru, oli u zemlji, a to, koje je najbliže ovoga okruga i mista. *Šijona — Šinaja — Širma — Šaba — Treta Gramaton.*

+

Ova rić reće se đvanajest puta zasobice bogoljubno. I kada se izusti dvaesti(!) put, stade li koj vijar, ali prizirańe, nemoj se ništa uplašiti nijedan, niti izlazi iz okruga. I ako ti je koj od družine pomańka u viri, jaspree, ali zlato, stvori' će se posrid okruga, tada oni glavar, koji bude zaklińa, pomarsi' će ono slovo rukom, koje je zapisano na trećema okrugu, koji govori *Šaba*; tako će uzet onoga luga, na kojemu je bilo napisano slovo *Šaba* i posu' će istim lugom jaspree, ili što bude doneseno u okruga'.

I tako ćeš prići na drugo slovo, koje govori *Širma*, i pomarsi' ćeš tako i ņega i uze' ćeš malo onoga luga, posu' ćeš po jasprim, ili što bude.

Opet stupi na treće slovo, koje govori *Šinaja*, i pomarsi' ćeš ga i juze' ćeš malo luga i posu' ćeš po jasprim, ili što bude.

Tada će prići na četvarto slovo, koje govori *Šijona*, pomarsi' će tako i ņega i juze' će malo luga i posu' će jasprim, ili što bude. I tako, kada budu pomaršena sva četvera slova trećega i najnutreńega, pomarsi' će vas treći okoliš.

Paka priđi na drugi okoliš na rič *Šan*, pomrsi' ćeš, i onim lugom pospi, kako gori veli.

Na drugo slovo stupi, koje veli *Rigma* (*sic*), i jučini' ćeš sve jednako, kako gori veli i jod parvi.

Treće slovo, koje govori *Omikron*, isto tako učini, kako i jostalim gori.

Četvarto slovo stupi, koje govori *Lamda*, i posu' ćeš i pomarsit vas okrug, kako i parvi.

Stupi' ćeš na treći okrug izvański, pa stupi na slovo *Epšilom*, pomarsi' ćeš ga, i s onim lugom pospi jaspre, ili što bude.

Priđi na slovo drugo, koje govori *Delta*, i jučini' ćeš po isti način.

Priđi na slovo, koje veli *Gama*, i posu' ćeš po isti način, kako i jostalim.

Na četvarto slovo, koje veli *Bita*, i pomarši i néga i pospi jaspre onim lugom, i tako budu pomaršena sva četiri slova trećega okruga. što kada učiniš,

Priđi na ono slovo izvan okruga od podneva, koje slovo govori *Omega*; pomarsi' ćeš ga i s onim lugom posu' ćeš jaspre.

Na burñe slovo tada stupi, koje veli *Alva*, i pomarsi i pospi jaspre onim lugom.

Priđi zatim na treće slovo od zapada, koje je *Lamasabaktani*, pomarsi ga i lugom pospi jaspre, ili što bude.

Na istok pođi, na ono slovo *Eloj*, i najparvo koga si varga, i néga pomarsi i pospi jaspre, ili što bude. Paka slobodno uložite ruke u blago i nosite ga sobom, zafalući Bogu — D(ivici) M(ariji) i Svetom Krištovoru i jostalim Svetim, učinite jedan dil dušam od pargatorja, a jedan si(ro)ma'om i carkvam, a šta ostane, ono dilite pravedno po družini i nemojte se služiti š nime u taštine i ju ô'lost, ili nepravde, kako će podružiti, a isto Bog vidi sarca vaša, i tada ne će dati, kada se hoćete služiti na pogardnu božju, ili na štete od duša.

Šušnevo Selo i Čakovac.¹

Narodni život i običaji.

NAPISAO JURAJ BOŽIČEVIĆ.²

Priroda.

Kraj i mjesta.

Kraj. Šušnevo Selo zajedno sa Čakovcem ima spodobu križa: put, ki ide kroz Šušnevo Selo i Čakovac, presika veliku cestu, ka ide iz Karlovca u Senj. Čakovac je selo ispod velikê cestê uz put; Šušnevo Selo je uz put izviše velikê cestê, pak éa do druge cestê, ka ide iz Ogulina u Mušavu.

Obadva sela ležidu izmed sela Skradnika, brda Viničice, Male Viničice, Brda, Sičê (lapta), Mušave (sela), brda Triskavca, Careva Poļa, (sela) i Poļa (lapta).

Mjesta. Pod Šušnevo selo spadadu: *Lalići* i *Pavličevo Brdo* (s drugê strane cestê, kad ideš iz Ogulina u Mušavu), i kuće uz veliku cestu od Novačicev, pak do Gaje Perašina kućê.

Ludi iz drugi' sêl velidu: „Bil sam u Šušnevem Selu“, ili: „Bil sam u Čakovcu“. Niki velidu i Čakovcu Šušnevo Selo: „Bil sam u Šušnevem Selu doli ispod cestê“. — Čakovac od Grofove do Mike

¹ Šušnevo Selo i Čakovac jesu sela u Hrvatskoj, u županiji modruško-riječkoj, kotaru ogulinskom, općini oštarskoj, a u plovaniji mušavskoj (Josipdol).

² G. prinosnik ne piše čistim i pravim narodnim govorom: gdje gdje su samo riječi narodne, a način je i misao školska, nenarodna; a drugdje ima i riječi, za koje se može pouzdano reći, da ih narod ne govori. Samo u nekim odjelima (osobito u pripovijetkama), može se reći, da je narodni govor.

G. prinosnik piše mnogi dugi e-glas — *ije* („ispod velikije cestije“, „zovije se“), gdje gdje *ie* („sopiet“, „siel“ [gen. pl.]). (Ovo *ie* piše g. prinosnik po uputi u urednikovoj „Osnovi“.) U tisku je ovomu dugomu e-glasu označena samo duļina (ê), a kakav je izgovor, vidi se po spomenutoj transkripciji. — I dugi o-glas piše g. prinosnik s dva znaka („Carop^uolčani“, „kod P^uoldini“, „st^uoosamdesetero“), pa je i tu u tisku označena samo duļina (ô). — *Ur.*

s Križa kuće zovê se: Križ. Tako se velî: „Mika s Križa, Josa Skulić s Križa“: „Bil sam na Križu“, a ne veli se nikad: „Bil sam kod Mikê iz Čakovea“. — Niki sopêt velidu, da su Baruni i Novaići u Skradniku.

„Sušnarci“ su iz Sušnevega Sela, „Čakovčani“ iz Čakovea, „Caropôlčani“ iz Careva Poja, „Skradničani“ iz Skradnika, „Lužani“ iz Luga, „Oštarcî“ iz Oštarija, „Turkaļčani“ iz Turkaļev, „Muñavčani“ iz Muñave, „Klančani“ iz Klanca, „Cеровниčani“ iz Cеровnika, „Modrušani“, „Zagorei“, „Jezeranci“, „Briñci“, „Señani“ . . .

Kad je Sušnarac bil u svômu selu kod kega, onda veli: „Bil sam kod Jurasov, kod Matešini“, na Bokulićevem brdu, u Kutu kod Pôldini“, u Dujići“ . . .

Ako ideš u Sušnevo Selo od raskrižja gori, onda ima na dêsnu ruku još četiri puta, uza ke su kuće. Svaki put ide samo do zadîê kuće. Osim puta, ki ide kroz selo, ima i do svakê kuće jedan putić, ako je kuća daļe od puta.

Sušnevo selo i Čakovac imadu do 500 duš.

Gore i vode.

Gorc. Sušnevo Selo pružilo se je u dugaļ ispod brda *Viničice*, *Male Viničice* i *Brda*, pak zato ni na ravnom, nego je sad malo ravno, onda je sopêt malo brdašee. Sušnevo Selo diže se sve malo po malo od velikê cestê, pak êa do *Bokulićevega Brda*, a onda se sopêt spušća na drugi kraj. Čakovac je sav u ravnom.

Ovde je najbližje brdo *Viničica*, ka izgļêda kot kakovo sedlo: po sridini se je użlibila. Viničica se zapravo zovê *Vinica*, a zovê se tako zato, jer je tote nigda bilo trsje.¹ Na jednom kraju brda Viničice

¹ Nigda je bila Viničica tako dobra zemļa, da je na noj šenica rodila. Danas je već voda skoro svu zemļu snesla doli i naćinila jarke, pak se ųuti onaj jelovak. Preko leta sva trava izgori. Pred nikuliko godin sijali su zôb i sadili kukuruz, ništo je 'tilo bit, a sadaka je malo i niš. Niki, ki imadu po tri, po četiri poludnika zemļê, sijedu gori zôb, ųito, kukuruz i 'ajdu, ali je to slaba letina, êa bi êovik rekal mañe, nego je posijal. U prvo vrime bila je sva Viničica zasajena trsjem, nu sadaka su ostale samo trte i vinika. Još dok su zadruge bile, bilo je grôzja dost, a sad su u zadña vrimêna imali samo Grofovi (Prebegovi) trsje. Tô su trsje sadaka zapušćali zato, êa je umril pok. Juka Grof, ki je trsje uzdržaval, a kašue su ga ñegovi sini zapušćali. Bilo je i puno posla š ñim, a i êobani su ga krali, ako je êa rodilo. I nikaka ga je vuš obatalila. Stipa Cezman je još lani imal u Vinićici nikuliko trt, ali ni rodilo i usa'lo je.

načinjena je crkvice svête Katarine, od kê se jako lipo vidi na sve strane, najmer prema Kleku i Ogulinu.

Viničica se naglo spušća od sv. Katarine do Pôldini' kuć, a onda je daļe malo brdo, *Mala Viničica*. Daļe je do Male Viničice Brdo, kô se spušća sve malo po malo proti Oštarijam. Drugi vr' od Viničice zovê se *Tomšićer Vr'*, ili samo *Vr'* (Vrh), pa se naglo spušća do Barunovi' i Novačičevi' kuć. — Iza svête Katarine u Viničici zovê se zemļa *Grabrik*, a iza brda po sridini zovê se *Debêli Grm*. Po sridini je *Cobičeva Rabatinka*.

Ovde su dosta blizo brda: *Triskavac*, *Radošić*, onda se je tamo daļe pružila *Kapela* sve do *Kleka*. Ispred Kapele je dugačko brdo *Veļun*, a svêzan je s Kapelom s brdom, na kem je Modruški grad.

Najvišje misto na brdu zovê se *vr'*, a veli se: „Bil sam s ovcami u vr' vr'a“. „Bil sam u drvi' u vr' Bršļanovice“. „Bil sam u Humeu u vr' vrška kod onega kamena. „Bil sam na vr' Kleka“. Ispod vr'a je *strana*, *pleće* ili *bôk*. A velidu: „Bil sam s govêdi na 'nôj strani. u 'nem boku“. A velidu još: oko vr'a, ispod vr'a, iza vr'a. — Ako se bôk naglo spušća, onda se zovê *strmac*. Ono misto, kadi se dva brda doli sastajedu, zovê se *jasle*. — Ako je ravno poļe, ili livada, pak su to ogradile gore s dvi strane, a brda se sastajedu na jednom mistu, onda se onô misto, kadi se brda sastajedu, i ona ravnica zovê *kut*.

Velidu: „Šal sam ispod brda, oko brda, preko brda“. Ako se pružidu dvi dugačke gore u rêd, onda se ono izmed ni' zovê *dôl*.

Ovde kopa kamen svaki na svômu gruntu. Svaki ima na svômu gruntu *rudinkov* (nom. *rudinak*), pak ji' raskapľedu i vadidu kamen štaŋgom, krampom, kopačem, macôlom. Kamen vadidu samo onda, kad jim treba delat put ili cestu. Najviše se *kopa* (ili *vadi*) kamen u Viničici na Markovoj i Bartolovoj Strani. Još se vadi kamen u Maloj Viničici i u Brdu. Ovaj je kamen jako dobar za posipêvat cestu, a dobar je i za zidaŋie. — Prvļe, dok su bile zadruge, palili su *japno* na livada'. Sadaka ne palidu japno već dugo godin. — U Viničici ima dosta *želizne okovine*. (Još ima i nikakove *crne okovine*, — nika je teža, a nika je lagļa, — a velidu, da je to morda ciganska okovina. U tôj su okovini nikakove riži, ko da je u ni' prvļe ništo bilo. Ciganska okovina veli se muderu, ča se kod kovača iz ugljena načini.) Još ovde ima po ki komad prave želizne okovine. Ima sopêť nikakovega kamaŋa, kaj ko da je iz čvrste mêlte. Kad se taj kamen prekine, onda se ništo unutri svićuka (sviti), ko da je srebro, i dugo ne pocrni. Od svega toga nima narod nikake koristi.

Vode. Ovudaj tečê voda *Muňava*, a pije ju narod i blago. Misto, kadî se uvijek zajimle voda, zovê se *zemimališće* (ritko velidu *zajimališće*). Ima: Bokulićevo, Rakijaševo, Šimakovo, Čezmanovo, Brajjino, Markovo, Vidovo, kod zidenega (!) mosta, kod drvenega mosta, Barunovo . . . zemimališće. Sva mista uza vodu zna skoro svako dite. Bokulićevo zemimališće zovê se *Bent*. Jedno misto iznad Frañe Perašina kućê zovê se *Stene*. Ova dva mista najbolja su za kupanje.

Voda Muňava ima dosta mali' i veliki' *rup*, u ke *zavira* voda. Više puti ji' na godinu môradu trdit i čepit, jer se *očepidu*, pak poberu svu vodu, najmer, kad je mala, onda je ne dôjdi ni kapi do Barunovi' kuć. Najveća je rupa kod Žlivenkine kućê, onda rupa pod Mile Baruna (Božičevića) malinom i jedna iza tega malina. Više puti se otvori ka uôva rupa, onda ju môradu iskat oni, ki imadu maline niže od tê rupê, i trđidu ju s kamañem i zemlôm. Najviše trđi rupe Mile Barun (Božičević), jer, ako je voda mala, onda ñemu najviše fali.

Onaj jarak, kudaj tečê voda, zovê se *brig*. „Napôj goveda u brigu. Kupal sam se u brigu“. *Brig* se zovê i ona zemlja, ča je oko vodê s jednê i drugê strane. Onda se brig zovê ona trava, ka rastê oko vodê. (Ta se trava zovê i *otava* ili *luka*.) „Imam vôz *briga* (ili: *otave*)“. „Ražjila se voda po brigu“, ili: „pô luka“, ili: „Izašla je voda iz briga“.

Onô misto, kadî voda zakriće, zovê se *okrêť*, ili se veli: Ŋegova je kuća na 'nem mistu, kadî voda okriće“ (na livo, ili na desno).

Vir je ono misto na vodi, kadî se voda na mistu okriće: tote je mali kružić, a na sridini je mala rupica. Velidu, da je pod svakim virom rupa, pak se tote nigdar ni ne kupledu. Pripovidadu od virov svakojake pripovitke. *Vir* se zove i jama, u ku voda zavira. Ta se jama zove i *ponor*.

Jame se načiniđu ñnda, kad se kadî proruši zemlja: ni jako niska, gori je široka, a doli sve vužja. U ovakove jame bacadu krepane pse i mačke. — Još ima jam na naši' livada', ali tê su drugačije. One su gori i doli jednako široke (dosta su vuske), niske su, a dno jim se ne vidi. U te jame bacadu govedari kamañe i zločeste pse. Kad se u jamu baci kamen, onda se još dugo čuje, kako onaj kamen pada s kamena na kamen, i čuje se sve slabije i slabije, a onda se čuje, ko da je ništo plusnulo, kaj da je kamen pal u vodu. Ako u jamu dugo pada kamen, onda se takova jama zovê *bezdana*. Jame

ni bezdane nisu ograjene, pak se više puta trefi, da u nju padu goveče.¹

Čatrina je jama na livadi, ku su iskopali (i obzidali) ljudi za vodu (jer u naši' livada' ni vode, van u šupli' bukva'). Jedna je čatrina na Žilićevem, a jedna na Dragojkinem, samo su ji' već zapuščali. I u Dolu ima čatrinu.

Jedno je „likovito“ (Cf. dalje: *od lika*. — *Ur.*) vrilo pod Veľunom, kako se ide k Sv. Nedilji u Kaševare, a zove se *Vrbica*. Tote je pred nikuliko godin (već je to dosta dugo bilo) sazidal nikak Šegan kućicu i toteka se je kupalo. Sad je ostal mali zid, na kega narod sida, kad tamo dojde, da se malo odpočine. Tote su dva vrila: jedno je od lika, a drugo je kaj svaka druga voda. Ono je prvo toplo, a ovo mrzlo, pa kad se smišadu, onda se ni ne vidi, da je ono vrilo od lika toplo. Narod do'odi ovamo sa svi' stran, da išće zdravlje. Po puna kola dicu (na Mladu nedilju) dopeľadu ovamo i kupľedu ji'. I gospoda se tote kupľedu. Ta voda nikem pomore, a nikem i ne. Tu vodu držiđu za svētu, pak ju i darujuđu. Za to su vrilo znali i Turci, pak su rekli: „Da ni svête Kate ni vode Vrbice, sve bi ovo već iz davna bilo naše.“

Zemlje.

Kod nas su gore i livade zajedno i dosta su daleko od naši' sël. Na svakoj livadi ima jesenovi', cerovi', 'rastovi', grabrovi', javorovi', lipovi' drv. Na niki' livada' ima bukovi' drv, onda rastu drën, leske, trine (glog i erni trn): jabuke, čišće (*!svuda*) i ruške divľake, klën, i brekuća. Ovde-onde najde se i po ka jelvica, ali ju govedari vaľe iskopadu i odnesu kući. Tote ju zasadidu, pak jim i usa'ne. Sva ova drva nisu jako velika, jer je to bilo sve iskrčeno, a onda je poraslo sve mlado. Nike i nike livade imadu *prikrajak*, u kem siću drva, kad jim se ne da daleko u drva pöjt. U prikrajku su debela drva: ima debeli' bukav, cerićev, 'rastićev, grabrićev i javorov.

Gore ili *glavice*, kadi narod siću drva, — jesu imovina ogulinske imovne općine. Sve livade spadadu pod muľavsku općinu (Josipdol). — Glavice ili gore jesu: *Sridna Gora*, *Lisvina*, *Mali* i *Veliki*

¹ Na Novačičevoj su livadi dvi jame: velika i mala. U veliku bacadu pse i kamañe. Kad drvvari idu iz Dumana, sa Kněje, ili s Laza iz drv, onda dica, ka čuvadu goveda, letidu naprvo, naberu usput kamaña i bacadu ga u jamu. Maloj Novačičevoj jami vidi se dno, ako je lipo vrime. U tu su jamu jedne godine bacili govedari krilak Gaji Jurasu (Božičeviću), pak je on sam šal unutar po ñega. — Za Barunovim je jedna bezdana, onda je jedna u Rebri' i jedna na Tome Škrapca (Graćanina) livadi. Jedna je jama u Vinićici za Debelim Grmom.

'Umac (*Humac*), *Babina Gora*, *Bršlanovica*, *Za Žilićevim*, *Žilićera Glavica*, *Duman*, grič *Kněja*, *Laz* i *Jesěne*. Iz svi' ovi glavice vozi narod drva, a najviše iz 'Umea, Bršlanovice, Dumaua, s Laza i iza Žilićevega.

Livade su ově s live strane puta ili izviše cestě: *Trst*, *Gmajna*. Uz Jesěne se držidu *Barunove Livade*, *Jukine Drage*, *Carove Drage*, *Maćina Glavica*. Onda je *Laz*, *Torišće*, *Mikulaševo*, a onda je *Kněja* (livade). U rěd s ovimi livadami teku livade: *Gêrićeve Drage*, *Kičer*, *Rebar* i *Novačićeve Livade*. Izniže cestě ili s dêsne strane puta su: *Drage*, u ke se okrêne na desno s jednim putem iz *Popišane Dragě*. Drag se drži Sridiá Gora. Imed Sridiúe Giorè i cestě zovu se livade *Ispod Cestě*. Po ki put ima i na drugi' mista' livad, kě su izviše ili izniže cestě, onda se kaže: *Na Kičeru*, *U Rebrě*, *U Dolu* — izviše ili izniže cestě ta i ta.

Kad prôjdeš kroz Rebar, dôjdeš do velike *Futrove Dragě*. Tote je raskrižje, na desno se okrêne u *Dól* (livade). S tim se putem ide u goru Lisvinu, 'Umac, Babinu Goru i u Bršlanovicu (glavica i livade). *Dól* su livade ispod i izviše cestě, a okolo su same gore. Kad ideš u drva, onda ostaviš kola i vole na kôj livadi, a drva ideš sié u *prikrajak*.

Kad si kod velikê *Futrove Dragě*, onda je pred tobom brdo *Vinogradišće*. To su same livade. Ovo se brdo zato zovê *Vinogradišće*, jer je toteka nigda bilo trsje. Tò je brdo bilo i zgodno za trsje, jer na nega po cili bogi dan sije sunce. Još i danas ima puno stari' trt.

U Dolu su izviše cestě do Vinogradišća: *Mikulaševe*, *Škólčeve*, i *Dujićeve Drage*, a do ni' je Bršlanovica.

Na levu ruku ide se uz *Futrove Drage* u druge livade. Na desno je *Vinogradišće*, a na livo su *Novačićeve Livade*; onda dôjde *Torišće*, *Žilićevo*, *Duman* i *Kněja*.

Više livad zajedno ima jedno ime, a onda se sopět zovê svaka livada onako, kako se zovê onaj, čija je ona livada. Tako su na Lazu livade: *Valin* i *Pobratinov Laz* i *Laz Jozc Čezmana*.

Govedari i drvare znadu u našoj gori i u livadi skoro svako misto. Reci jednemu; „Ajde u Laz na našu livadu, pak me dočekaj kod oně bukvě, u kôj je voda; izviše oně velikê dragě, u kôj smo lan sijali.“ Ovaj će prôjt. Ako si s govědi, pak izgubiš kô goveče, onda ćeš goveče lako najt, ako ti dô zna dokazat, kad ti je goveče vidil. „Kume, jeste li morda vidili kad moju kravu?“ — „Jesam, Jive, nikaku kravu vidil — štima mi se, ko da je tvoja — gori na Barunovem više oně dragě, na 'nôj čistini ũ boku“. — Svako družinče

iz kuće zna za svako mjesto na svojoj livadi. — Na svakoj livadi ima kakova draga (ima ji' više veliki' i mali' dražice), kakovo drvo, grm, čistina, škamlja ili bukva, iz kè se pije voda. Zato moreš svoje dite, ili koga drugoga lako napatiti, kudaj neka dõjde.

Svit ima za *ispašinac* Viničicu, Malu Viničicu i Brdo. Svaki pasè blago svõmu na preko leta, dokle na se ne prožanje. Ki su bližje, gonidu blago i pod Veľun u steľu i gori u leske. Kad se prožanje, gonidu blago na *Rosule* i u *Pole*, a kad se pokosidu livade, onda u ñe. — Blago pasu još na *Križu*, na *Rudini*, u *Žliba'* i na *Siči*, kad se prožanje.

Lapta se zovu: *Križ*, *Rašpičino Brdo*, *Pole*, *Kutpole*, *Rudina*, *Brda*, *Žutkõcka*, *Siča*, *Za Selom*, *Struga*. — *Lapta* se zovèdu još onako, kako se zovè onaj, čiji je lapat. Veli se na priliku: „Žilička na Rudini, Čezmanova Žbila na Rudini, Brajino na Brdi', Pežicevo u Strugi, Jurasovo Za Selom“ ...

Zrak i vrijeme.

Godišnje dobe. *Proliće* je vaje, kad spadè snig, kad se počme koren kritat, kad počme cviće i trava rast, a velidu, da je Josipova prvi prolitni dan. — *Proliće* je vavik dosta mrzlo zarad Kapele i zarad tega, ča je ovaj naš kraj na višini. U počètku je kišovito, maglovito, nastorujedu veliki vitri, a dosta puti i snig zapadè. Jugo u proliću jako puše, pak sve kuće i štale raskapa i stoge prevraće. Ako je većim dilom proliće sve kišovito i maglovito, ondaka se zovè *sločesto proliće*; ako je pako proliće lipo, — *orno*; ako ne nastoruje godina, vitar, ni velika mrzlina, ondaka je to *lipo proliće*. — U proliću je po puti' i po lapti' veliko blato zaradi godine, a nastane velika *povodna*, ako naglo skopni, ili ako se izľlje *veliko vrime*. Kad skopni, onda je jako dobro, da udre onako lipo *třana godinica*, jer operè zemľu od blata, pak lakše trava potira i lipo se zazeleni.

Leto počimľe, kad dõjde *Križeva* (Spasovo), a Velika Maša je prvi jesenski dan. Velidu: „Delam i õrbam cilo leto“, pak tako je proliće, leto i jesen — *leto*, a *leto* je i cila godina. — Kad je leto *mõčno*, onda ni velike vrućine i sparine, a ako je *šušno*, onda je jako vruće. Najlipše je vrime od Petrove do Velike Maše, a najveća je vrućina oko Jakovľe. *Godina* dosta puti pada, a kadikè je godine šuša po petnajst, po misec dani. Kod nas skoro nikada ne pada *tuća*, a iz najernijega oblaka izľlje se samo *veliko vrime*, a ritko da bi ispalo kò zrno tučè. Prvadu' godin znalo je bit tučè, ali kvara ni puno delala.

Kako prôjde Velika Maša, nî se nadat lipega vrimena, — već za'ladi. Još je nikuliko dani lipo i vruće, a onda se oblači, tmuri, sve se spuši i godina nastoruje svaki čas. Zato narod gleda, da prvlje Vel. Maše pokosi livade, jer im drugač osta. Kad tako ki ne ulovi lipo vrime, da pokosi livadu, onda velidu drugi ljudi, da će mu i zimovat.

Jesen je dosta mrzla i kišovita, a ako puno puti pada snig, onda je to mrzla ili snižna jesen. Veli se: „Ovo je vražja jesen, zima je, ko da je Božić“.

Božić je prvi zimski dan. Veli se, da je *zima*, kad već počme *snig* padat, pak sve, dok ne *skopni*. Ako snig počme rano, a kasno *skopni*, onda je to duga zima; a ako su u takovoj zimi veliki *čvrči* i *mrazi*, onda je to stroga, oštra i duga zima. Zima je još mrzla, snižna i lipo. Ako je zima stroga, onda velidu, da takove zime još nisu upetili, zapametili, zapazili. U ovi' kraji' je zima najviše stroga i oštra, jer je blizo Kapela, pa kad ovde doli i *skopni*, još je Kapela puna sniga i leda, a onda pu'ne mrzal jugo, ili pako bura.

Cila je godina u ovom kraju dosta oštra i mrzla, jer je zemlja dosta na višini, i ča je blizo Kapela. U proliću, kad snig *skopni*, još je uvijek puna Kapela sniga, a ovde-onde ima i o Petrovi u niski' draga' sniga. Za pravo je zima već oko sv. Luke, a o Sisveti' već nî divana od lipega vrimena. Kad se zima stêgne, onda čekadu Jurjevu, jer o Jurjevi bi već moralo bit lipo vrime. Mraza ima kadikê godine sve do Križeve, a o Maloj Maši počme padat. To je jesenska zima.

Za letinu je boļa môčna i kišovita godina, nego li šušna. Kad je godina močna, onda letina dobro izrastê i dobro se izlata; a ako je šušna, onda letina zastane, sve se sîrkne i izgori, najmer na tankoj zemlji. Kad u letu nî dugo godine, onda se kukuruz sîrkne, a Viničica sva izgori, da ni ovea svojôm tankom gubicom ne more nî travkê ulovit. Voda jako presuši, pak Skradnik vozi vodu ili iz Oštarija, ili iz Šušnevega Sela, a isto tako Carevo Poje vozi vodu od nas.

U proliću, a najviše u jeseni pada *godina*, ili ča se po gospodski veli, pada kiša. Preko leta se gusto puti *liska*, *grmi* i *tutni*, a najviše se to rastane prez velike godine.

Preko zime pada snig, godina i *solika*. Snig zakreše kadikê zime, da čovik ne more iz kuće izajt, van ako će vavik imat lopatu u šaka' i grîat snig ispred sebe. Više puti preko noći zakreše mokaar i debel snig, pak sve voće pokrše i učini vraga iz néga, a sruši i štalu i kuću, ka je slaba.

Preko leta pušu vitri: *jugo* i *bura*. Jugo jako puše, u proliću i jeseni najviše i najjače. Jednè godine bil je jugo tako jak, da je prevrnul kapelicu svête Katarine na Viničici, stoge je prevraćal i daske s kuć nosil. U letu, kad pu'ne jugo, ili lipa burica, onda čovika lipo raz'lađuje. Bura puše u jeseni i zimi, a i ona je dosta jaka, samo ča tako jako ne derè, kaj jugo, a mrzla je, ča se veli, „kaj bura“, ili „kot svi vrazi“. Gorega vruga nì, već kad je *čvrč*, a pu'ne fina mrzla bura. Kako jugo, tako i bura načini dosta kvara, najmer u gori, kadì prevraće vrške od bukav, ili cilu bukvu prevrne s korenom.

Kako se zove koje vrijeme. *Oblaci i kiša (godina).* Kad se nebo *zaskuri* ili *zacrni* iza Male Viničice od Trušmarije („Trost Marija“), onda bi užalo bit dosta *crimena* i *godine*. Veli se: *gusti oblaki*, *crni oblaki*, podigal se *crn*, *gust oblak*, *pun godine*, ka će se sad na *izlat*. Ima *suvi* i *mokri* oblakov; onda ji' ima svakojake farbe, najmer, kad sunce iz'odi i za'odi. *Prošarica* je onda, kad je nebo nà mista vedro, a na mista oblačno. Ako se preko neba pruži kakova magla, kot se zna u jeseni pružit, onda je to *tmurno* ili *mutno nebo*.

Kad počme godina iz oblaka pòjt, onda se veli, da je godina počela *našprijerat*, *škrapat*, *ispadat* ili *propadat*. „Propada (ili ispada) godina“.

Kad je dan lip, pak se počme oblačit, onda se veli, da *se nebo mreni* ili *munta se vrime*, prominit će se vrime.

Ako sije sunce, pak na jedan put preleti preko neba oblak, iz kega se izljuje godina, onda je to *škropac*.

Plako vrime je onda, kad se iz crnega oblaka izljuje *veliko vrime*. Ako godina lipo i jednako pada iz neba, a niš ne puše, onda je to *rodna godina*, *ti'ana godinica*, a ta dobro namoči, jer svagdèr zajde.

Ako je po zemlji mokra magla, pak ide iz tē maglè fina godimica, onda je to *miga*, od kē se čovik smoči sve od šale. Miga ide najviše s burè. Kad iza velikega vrinena izajde velika voda, onda kažedu, da je nigdi *pukal oblak*.

Kaparica je voda, ka curi s krova, kad godina ide. *Bujica* je voda, ka teče s jarkom, kad pada godina. Kad ide godina, onda u brigu narastè voda. „Vodè su puni brigi“. „Izašla je voda iz briga i razlžala se po luka, malini moredu mlit“. „Voda je fort doli protékla“. Kad tako izajde voda i razlžije se po luka, onda otavu *podmuri* ili *zamuri*, pak otava za vruga nì. Dosta puti odnesè voda pokošenu otavu, ili konople, kē se močidu. „Krènula mi je voda ko-

nople“. Voda više puta naglo izajde, a onda se polako ili naglo *usekuje* i povučê u brig.

Velidu: „Noćas je cilu bogovitu noć tuklo vrime, pucalo je, grnilo je, liskalo se i sivalo sa svi' stran, puvala je bura, a godina je lala, ko da se nebo otvorilo!“ „Lala je godina, kot iz kabla“.

Ako se vidi oblak, iz kega se liska, onda se veli: „Liska se iz onega oblaka“. A ako se samo iza brda liska, a ne vidi se oblak, onda se veli, da *siva* ili *sviti* iza brda. Ako se liska, pak se čuje, ko da se kola vozidu po kamañu, onda se veli, da *grmi*; ako se ne liska, a grmi, onda se veli, da *tutñi*. Kad jako zasine i vale pukne, onda velidu, da je nigdi *pukal grom*, ili samo velidu: „Sad je nigdi puklo, kadi goder je; upazi, ča ti kažem, nigdi će se pripovidat od ovega“.

Kad u letu iz neba pada zrne kot lèd, onda se veli: *pada tuča*. „Padala je tuča, kakogod šaka, kakogod oriji (ili lišñaki)“.

Kad se počme vedrit, onda se veli, da se oblaki rastuplujedu, da se je počêlo *gañit*. A kad se razvedri, onda se veli: *razvedrilo se je, izvedrilo se je, razgañilo se je, rastupilo se vrime*. „Nebo se preko noći izvedrilo“.

Dan. Dan je *lip*, *tmuran*, *maglovit*, *oblačan*, *južan*, *buran*. Kad je uplo lipo vrime, onda se veli, da *se je uvrimenilo*. „Sve će mi propast. Ovo nikuliko dani pada fort godina, a Bog dragi zna, kad će se uvrimenit“.

„*Zima je*“, kažu vavik, kadgodre je mrzlo, bilo tò u leti, ili u zimi: zima je u zimi, kad su vedre noći, kad pu'ne bura i kad pada snig. Ako je toplo, pak na jedan put pu'ne čagodre mrzlega, onda velidu: *'ladno* mi je. „Hu, ništo je mrzlo pu'nulo, 'ladno mi je, zapri vrata“.

Kad se 'oće kazat, kako je jako bilo zima, onda velidu: „Noćas je bila zima, da se je voda u kablu u izbi na klupi smrznula“. — „Zima je, da se je zeze u badiñu smrznulo, da se je voda u brigi' zaledila“.

Ako je u zimi na zemlji snig, pak se pred večer izvedri, onda je za siguro preko noći *čvrè*, a po glavi i po zemlji padê *šriš*. Šriš se ulovi za voće, a u jutro padê čoviku na brke. „Snoć je bila tako velika čvrè i zima, da su obruči na kablu pucali, a na krovu su pucale daske, kot puške“. „Izvedrilo se je, bit će mraza i čvrèi. Bome pitat će zêe za mater,“

Kad se počme snig topit, onda curi voda s krova. Kako preko noći kaplje ova voda s krova, onda se smrzne, pak se tako na krovu načinidu sviće od leda, a zovu se *štrukli*.

U zimi pada snig. Droban a suv pada s burè, a debel i mokar s juga. Snig zapadè samo malo (do košćice, pòl nogè, do kolena), ili dõ pasa, a kad je *mećava*, onda ga bura na mista nanese, da je svr' čovika. Kad s juga pada debel snig, onda se veli, da pada debel, *kot mačje glave*. Takov snig, kad padè na zemlju, vaļe se rastopi, ako zemļa nĩ smrzuta. Tako se onda načini *bluzga*, pak čovik ne more od vodè i od blata iz kuće izajt. Bluzgi se posprdno veli *župa*: „To je kot kakova gusta župa“. „Gazi i capa po onoј župi“. *Snižnica* se zovè voda, ka se načini od sniga.

Kad zapadè mokar i debel snig, onda se more načinit dobra *sanina*. Još je sanina boļa, kad se onaj utrti snig smrzne. Kad jugo počme topit snig tako, da propadađu sana u ñega, onda se veli: „Nit je kolnik, nit je *sanik*.“

Prtina je staza u snigu.¹ Ako čovik ide kudaj, kadi nĩ prtine, onda se veli, da gazi *cilac*. Ako više ļudi ide u cilac, onda onaj *prti*, ki je naprvo.

Kad je gusto puti preko noći čvrè, onda se ozgora po snigu ulovi kora, po kòj se more pòjt. Takov je snig dobar za šićare i za dieu, ka ideđu u škòlu, jer ne mòradu na daleko putem ob'ajat, nego ideđu ravno preko sniga.

Poledica je, kad se po puti smrzne voda, pak se ļudi i blago *ofuguje*.

Solika je drobno zrñe, kò pada iz neba.

Smišano je vrime, kad sa snigom pada i godina.

Velidu: *maglovito* je vrime, *mamurno* je vrime, kad čovik rado drimļe, a u kući se slabo vidi. *Oblačno* je. *Vetro* je, kaj ribļe oko. *Vijar* je stup prašine, ki se na cesti digne u zrak i okriće se.

Tlo.

Zemļa je u Šušnevem Selu na gorioј strani puta žuta, *jelovača*, a niže puta nigdi je jelovača, nigdi crna, nigdi piskovita, a osim tega ima u svakom laptu dosta kamaña, kò viri iz zemļe.

Sića je ozgora crna i meka, a ozdola je belkasta i žuta. — Brda niti su crna, niti je jelovača, nego je zemļa sridñe ruke. — Rudina

¹ Kad se ki počme falit, da će postat kakov gospodin, onda velidu: „Bit će poseri-prtina“.

je oštra i piskovita, sipka, a ima je i crne. — Poše je do Rašpičina Brda dobro i plodno. Preko Rašpičina Brda na Rosuša' zemlja je plavkasta i meka, a ni piskovita. — Viničica je jako kamenita.

Kad je moćno leto, onda se pruruši jama, propade na laptu na kem god mistu zemlja. Ovu onda jamu ljudi zatrpadu. Iza godine je jako veliko blato, ali čim pu'ne jugo, vaše se zemlja ocidi. — Kad narastê voda, onda izajde iz briga van i razlije se po luka'. Više put zamuri ota'vu, da onda za vruga ni.

Grunti, ki su blizo kuć, skupli su i koštadu do dvi sto forinti po ralu, i više, a ka je zemlja slaba, dôjde ral do stô, ili stô pedesêt forinti.

Da se more pre'ranit čovik, žena i dvôje, trôje dieô, treba da imadu najmañe šest rali grunta, a takov još kukavno živi. Ima ji', ki imadu samo dvanajst slogi grunta, ni cili ral — pak žividu. Od tega bi kukavno i žalosno živili, da ni drugê zasluge. Mučidu se po svitu svakojako, da moredu barem porez platiti i da moredu ikako životarit.

Bile.

Ovde kod nas rastê svakojaka trava i cviće, a najviše ćeš vidit, kad u selo dôjdeš: *koprivu*, *abad*, *koñske metice*, *žablje mliko*, *trapuc*, *rosuške*, *torice*, *gladiž*, *divlje diteline*, *zmiñak*. — Na tratini oko kuće rastu: koprive, abad, koñske metice, trapuc, rosuške, gladiž.

U vrzeli (vrtlacu) rastu: *fijolice* ili *sablje*, *lipa kate*, *tučji klun*, *ščapi*, *metice*, *trava od čel* (samo kod onê kuće, ka ima čele), *luk kozjak*, *prisad*; *zele*, *ripa*, *koraba* i *mèrlin* za sime; *salata*. Onda ima i drugi' svakojaki' *rožic*. — Na vrtu rastê: *zele*, *mèrlin*, *ripa*, *koraba*, *lan*, *konople*.

Za ranu se beru: *glive* (*knêzi*, *pečurke*, *srnatke*), *jagode*, *kupine*, *lišnaki*, *kiselica* (to beru dica po ditelini i jidu pèrje), *viniku* (beru dica i jidu), *kimlin* (beru u luki, u brigu).

Za lik se berê: *trapuc*, *gavez*, *crnoglavka*, *rañenik*, onda nikaka trava ispod plota, iz kê tečê žuta vodica, kad se otrgne list.

Za ranu blagu beru svakojaku travu po rudiuki' i po meja': *ščav* (beru pèrje za tuke), *zêlac*, koprive, *rdesan*, *ocad*, *slak*, *čepri*, *mlićnak*, *radić* (za prasee).

Blagu nastiredu stelôm i slamom. Ki nima stelê, taj nastire i *rêsom*.

Za farbañe rabidu kôru od *jalše* (za vunu i suknenu robu crnit). Sa korôm od *jalše* mišadu i kôru od *jesenova* drveta i od *cerića*. Prvle se je rabila *broćika* za crljeno farbañe.

Kuće se pokrivađu sa *škopŏm*, a niki i niki pokrije kakovu malu sušicu sa stelŏm, kad nima škopê.

Za zakitit se beru: svakojake roŭice, metice, tuŭji klun, *jivanice*, *šipale*, *sunćanice*, lipu katu, *tutaće*.

Dica beru za jigrat se: *šepuku*, *vrbu*, torice, ŭabljê mluko, *popova muda*, *stelke* (za patrkat se), *bazga* (za puške i šicałku), radić (iz tega deladu lance); iz trapuca deladu male stolce; *kir* (sime bacadu u ogań, pa to puća); rosulke beru za rosulkat se.

Za ćaraŇe berê se abad.

Za svećeŇe berê se: *drên*, *zimzelen* (široki i vuski) i *bršlan*.

Łul, *graŏricu* ili *grasiću*, *preslicu*, *muhar*, *ŭabljê faŭol*, *ŭabljê luk*, *svillicu*, *stelju*, *abad*, *ripnicu* i svakojaku drugu travu ćupadu iz letine i dajedu blagu, ili metnedu u jarke i tote izagńuje.

U vodi i oko vodê rastê: *šaš*, *pasje grŏzje*, *ŭabljê fijŏlice*, *vrbe* ili *rakite*.

Dica beru *trńule*, pak ji' jidu ili sirove, ili ji' ispeću u oĝńu i jidu ji' onako vruće. Katkada beru *gloguŇe* i šipak, pak to jidu.

Otrovi su: *ćemerika*, a ima nikakovega zńia, kot ćišńe, od kega ćovik pobenavi, ako se ga naji.

Još ima i druge svakojake trave, ku ji blago, trave od lika, svakojaki' rŏŭice, ali jim narod ne zna za ime, nego veli: „Rastê mi oko kuće *nikakova trava*, ima u vrtu lipi' rŏŭic, livada je sva u *cvitu*“.

ŽivotiŇe.

Sisavci. Za ranu se lovidu *ŭeci* i u Kapeli *srne*. Niki lovidu *jêŭe* i *puve*, pak ji' ogulidu, skuvadju, ili ispeću i jidu.

Zboradi kvara se ubija: *medvid*, *vuk*, *lisica*, *orić*, *lasica*, *štakor*, *miš* (kućni i połski), *krt*.

Dosta je velik kvar, ća naćinidu lisica i orić. Još su orići gorji, jer se moredu u kuću ispod praga zavuće, pak pobrat sve piliće i jajea, ako ji' kadi najde: po deset komadi na jedan put zadavi i odnesê iz jedne kuće, a u jednu nŏć odnesê i(z) sela i po 50 komadi pilićev i kokŏš. Po dvi, po tri stotine pilićev odnesu samo orići, a tuliko i lisice. Ove godine (1898.) su se lisice tako usigurala, da su po danu ispred vrat nosile tuke i piliće i kroz kukuruz biŭzale u Vinićicu. — Ća bi ĭudi vruga i ubili, — al nimadu pušak! — Vuki su prvaduńi' godin jako dodijali. Oni se klataridu po selu samo u zimi, kad su gladni, pak pobiradu pse. Kad su stroge zime, onda se vuci tako useguradu, da se po putu ispred san metu. Jedne

godine poklali su vuci do dvi sta glav ovac. Pred jedno tri, četiri godine bilo je puno više vukov, nego ji' sada ima, a uništio ji' je snig, kad je ono jedne godine jako zapal, a i trovali su ji'. U Kapeli bilo puno vukôv, pa kad su dobar dil Kapele isikli, onda su vuci pobigli u naše gore, nu sad ji' je jako malo. — I lisie ima sadaka malo, a kad po selu počme kokôš i pilićev nestajat, govoriđu: „Došla je noćas lisica“. Orićev ima više, nego lisie.¹

Kad počmedu vuki po selu pôjt, onda pse zatvaradu u dvôr. Ako je ispod zatoke šuple, onda ispod nê metnedu *plo'*, da ne bi pas van izašal. Kad je pas vani, a u selo se doklati vuk, onda pas sam biži u dvôr, kako zađuši vuka. Ako pas ne biži pred vukom, kad ga zađuši, van ako ga čeka, onda ga počme vuk natiravat oko kuće, dok mu ne utečê u dvôr, ili dokle ga ne ulovi. Ako gospodar čuje, da pas vani biži, skviči i laje, onda izajde van i počme vikat: „Ho! pi! ho! pi! . . . na, kuze, na, na, ajd simo!“ . . . zovê tako psa i fućka mu. Kad vuk jedan put potira jednega psa, ne treba se bojat, da čê taj pas drugu nôć bit vani: vale, kad mu dadu večeru, ide u dvôr, jer se boji, da ga ne bi vuk sopêt okô kuće čaril. Isto tako u selu jedan drugemu pripovidadu, da mu je bil vuk kod kuće, pak da mu je odnesal psa. To sve selo zna.²

¹ Kad lisica, ili orić zajdu med kokoše, med piliće, onda one slepušadu i dignedu graju. Ako gospodar čuje, kako su kokose slepetale, vale zna, da ji' je ništo móralo zbantovat, izajde van, otvori dvorska vrata, pak počme vikat: „He, he, he! haj! haj! haj!“ . . . i onda počme fućkat, kô da zovê psa. Ako misli gospodar, da ima med kokosami kvara, onda zame sviću, probudi ženu, čêr, ili sina, izajde na dvôr i obajde, ča je to bilo: da l' fali ka kokoš, ili ji' je ča drugo poplašilo. Ako se bojidu, da bi lisica, ili orić, mogla opêt dôjt, onda po'vatađu sve kokoše i piliće i bacidu ji' na pod. — Kad ovako preko nôći zbantuje ča živad, onda ovi pripovidadu i drugim ljudem, najviše onemu čoviku, ki dôjde u kuću do dana: „Tako, pravo, nisam mogal cilu nôć pravo spat. Mekega sam sna, pak ako pas zalaje, probudi me. Ništo mi je i med kokosami bilo. Digle graju, reku, idem vidit, ča je to bilo. Ja van, a ništo ti izpod *viričaka* od naslona skoči van i biž“ . . . „Sve tako i kod mene. Pasanu nôć uzkrakorile se kokoše, slepetale, a ja van. Napalim sviću izajdem na dvôr, al' ni peteja ni dvi' piplic“ . . . Ako čovik dojde kasno kući iz drv ili i(z) sajma, onda ide žena van med živad, da vidi, ča ji' to plaši. „Tako, pravo, Stipe bil u drvi', pak došal kasno kući (bilo je već tri, četiri ure nôći), pak mi se ga ni dalo budit, reku, ču sama vidit, ča je.“

² Velidu, ako je blizô kuće vuk, a čovik pogleda kroz okno, onda čoviku premukne grlo, ako vuk prvle vidi čovika, nego čovik nêga. Tako je Frañi Vidaku nike godine premuklo grlo, jer ga vuk prvle vidil, nego ôn vuka.

U gori ima i *virevic*.

Ptice. Oko kuć su najviše ove tice: *vrabac*, *lastòvica* (ili *lastàvica*), *sinica* (po zimi dõjde u štalu, pak zoble ispod jasal), *srake* i *garvani* (letidu po lapti', ali se i kuć držidu). Srake oko kuć deladu na veliki lipa' i nã ruška' gñizda, pak ji' dica razvaladu. *Škrlici* se po zimi klataridu po cesti, čeprkadu po snigu i išćedu koñsku balegu. Blaga se drži *govedarica* i *čobanica*. (Čobanica i govedarica je jedna tica: kad je uz goveda, velidu joj *govedarica*; kad je uz ovce, onda joj velidu *čobanica*.) Još su tice, ke ovde žividu: *žutice*, *zebe*, *palčaci*. *Grlice* se držidu poļa, a i kućam do'odidu i tote sidadu po voću, ili u žito.

Kadgodre nanesê put i kega *peļušara* u selo, pak zaglêda, ne bi li ča našal, da se omrsi. Kad ga kokoše spazidu ili zañušidu, počmu vikat i bižat. Kigodre iz kuće čuje, da kokoše vrišćidu, pak počme vikat, a peļušaru je rêd bižat daļe. Kad jedno čelade iz jednê kuće počme vikat na peļušara, onda i komšije počmu vikat. Više puti se dogodi, da peļušar već nosi pile, pak ga pušći, kad počmu na ñega vikat.

Po poļu su tice: *šêve*, *prepelice*, *grlice*, *vrabci*, *garvani*, *vrane*. — U gori i po livada' je: *kukàvica* (ili *kukòvica*), *šõjka*, *kõs*, *sova*, *slavul*, *grlica*, *peļušar*. Kod nas u gori nì nigdêr vodê, najmer kad dugo godina ne pada, pak peļušari u zraku pivèidu od žêje. — Još ima i drugi' tie u gori, al' jim naròd ne zna za ime.

U zimi, kad se selidu *ždrali* i *divļe guske*, onda ovudaj samo preletidu i pivèidu u zraku.

Svit zna, da u jesen nikudre lastovice prõjdu. Velidu, da idedu k mõru, a u proliću se povrnedu. Velidu, da si lastovice samo u 'nõj kući deladu gñizda, u kõi se jako ne griši. Ima kuć, u ki' se veliko zlo govori, pak su itako u ñi' lastàvice, a naròd veli: „Dobro jim Bõg i daje, kako ga štimadu“.

U vodu idedu *guske* i *race*, a u Mrižnici ima nikakova velika tica, kõi velidu *põndirak*: ona zagnuri i lovi ribe.

Najviše deladu kvara vrabci, jer ozobaše i obatališe šenicu i žito. Srake i garvani metnedu kukuruz nã vraga; svega ga ozobaše. Grlice se po poļu po jarki' srañadu, kot i prepelice, pak čoviku više puti ispod nõg odletidu.

U šenicu, žito i u kukuruz mećedu plašila, da plašidu srake, garvane i vrabce. U žito i u šenicu metnedu kakovu krp u šćapu. U kukuruzu naćinidu čovika iz slamê i obuču ga u kakovu staru robu. Srake i garvani malo se toga plaše: još dõjdedu, pak sededu

na ruku onem čoviku. Još u kukuruz mečedu krepanu sraku, ku obisidu na šćap. Tega se srake i garvani najviše plašidu.

Govedaricu ili čobanicu, najmer lastovicu grijota je ubit, pak ji nigdar ni ne ubijadu. Ono je vražje dite, kô se s kamenom zabaci za ovimi ticami.

Nijedna tica baš niš ne koristi. Mogli bi lako i prež ni' bit.

Ribe. U vodi Muñavi ima dosta lipi' rib, al jim narod ne zna za ime. Jednoj ribi kažedu *klên*, nu „klên“ zovêdu i druge ribe. Rib ima dosta, ali ji' je prvje bilo još više, i bile su puno veće. Pod kamenom ima puno mali' ribic, kô imadu brke, a ime jim je *puza*.

Raci. Pred nikuliko godin bilo je puno lipi' veliki' *rakov*, nu sadaka ji' ni nigdêr. Ništo su se obatalili sami, a ništo su ji' i ludi obatalili. Jednê godine bila je mala voda i zaprli su ju kod Perašinovo malina, pak su doli potrovali sve ribe i polovili. Isto su tako i rake polovili; jer su bili izašli van i(z) svoji' škoļev. Ő(d) tada kod nas ni rakov.

Od **gmazova**, ima: *gušćer* i *zelembać*, *slipić*, *zmija* (ča ima ozgora po sebi crn krivac; velidu joj *šara zmija*; a kunu: „Šarka te ujila!“). Ima i drugi' zmij, al jim ne znadu za ime. Svaka kuća ima zmiju *podkućnicu*, ka ne ujida. Velidu, da ima *gužev*, ki kravu cicadu, a debeli su, kaj žrd. Guž, velidu, skače za čovikom, a dica velidu, da ji' žandari ubijadu i nabadadu ne 'ne šilke, ča imadu na puška'. — Ima žab u svakom kalu, a najviše *mukalic* i oni' *zeleni' žab*, ča po noći krekećedu. U lanu, ili kadi na laptu najdedu *krastavi' žab*. Žabu krastavu bacadu ispod krova, jer bi odnesla mliko. Na voću u šuplem drvetu ima *zeleni' žab*, kô krekećedu, kad se kani vrime miñat.

Zmija *cviči*, žabe *krekeću*, a žaba iz kala viče: „Nu, nu!“ ili „mu! mu!“

Velidu, da gušćer, ili zelembać ne pušći, kad uji, dok mu se ne da „devetera mlika“.

Zmije puno baš ni ne ujidadu lude. Najviše da bi ujila kô dite preko leta, ali ga izličidu. I blago malo ujidadu. Velidu, da zmija more čovika, ili blago zapu'nut, pak zato, kad vididu zmiju, začepidu zube i nos, da ji' zmija ne zapu'ne. Više puti se dogodi, da se čovik ubodê na zmijinu kôst, pak ostane nesrićan.

Srećan je onaj čovik, ki najde zmijinu košulicu: ôn onda metne u nadra i nosi ju. Velidu: „Ki ima u nadri' zmijinu košulicu, taj je sretan i ne vidi ga niki, a more svaštor najt“.

Gušćeri, zmiје i žabe nisu od nikakove koristi. „Vražja je korist, ča je od nī“.

Od kukaca ima na čoviku: *buv*, *vuš* (*prtena* ili *bēla*, i vuš iz glave). Prtena ili bēla vuš zaležē se u robi, ka se dugo ne preoblači. Bēli' vuši imadu u robi najviše petļari i težaki, kad dōjdedu iz dela. Dosta ima ļudi, kim bi našal vuši u glavi. Dica jī' imadu najviše. Žene i cure imadu više vuši, nego muški, jer su jim kose dugačke, a rītko se češedu. Ima i tako vušive dicē, da vuši iz nī' kapľedu. „A kakova je i to vražja mat, kōj su dica tako vušiva! Kako ga more med svit pušćit!“ Kad kemu po robi (petļaru) puzidu vuši, onda temu posprđno kažedu: „Placadu po nēmu vuši bēle, a debele, kot palac“. — Buv ima u svakoj kući, da bi jī' mogal, ča velidu, na vagane mirit. U onōj je kući više buv, ka ima drveni pod, nego u onōj, ka ima pod od zemľe. Preko leta ima puno više buv u kući (u izbi), nego preko zime. U letu, kako sunce zajde, ne smiš u kuću od buv: ako je čovik bos, li prav očuti, kako mu buve po noga' puzidu. Ako u večer ča u izbi deladu, onda kuću dobro poliju i pometu. Kad je u kući lampa, onda se buve mañe lovidu. Kad ženska ide pō č' u kuću, onda pridigne košulju, da joj se buve ne 'vatadu košulje, a kad izajde van u kujiñu, onda buve lovi po noga' i baca u ogañ. Kad čovik prigovara svojoj ženi (ili dica materī), da jim je puna kuća buv, onda ona veli: „A ima jī' i car u svojoj kući, ki je car, kadi veliki rēd“.¹ — Na čoviku je još *zajidavka*, ka se zaji u mēso, pak se ne da van. — *Stinic* ima na mista u postelj i u pući na stēni, ali puno mañe, nego buv.

Na blagu živi: *obad*, *koñska muva* ili *zajidavka* koñu ispod rēpa, *komorica*, *vuš*, *pasja muva*; *klop* (na ovca'), *muve*, *tekuti* (na živadi). Tekuti se više puti tako rasplodidu, da se raspuzidu po svoj kući: čovik ne more nigdēr od nī' metnut ni komada robē, nit' more od nī' spat. — Pod kožōm na blagu ima više puti *'ržic*,² u ki' su črvi.

U čovičjoj 'rani, i to: na zeľe navalidu kadike godine *guseñke*,

¹ Komu najdedu buvu u glavi, temu velidu (šale se š nīm), da je ništo slagal.

² T. j. *hržic*. To je ono isto, što su u Posavini *igrci*, a na Vrbniku *ugerce* (gl. Zb.“ V. 1., str. 66), t. j.: *hrge*, *vrge*, *kvрге* (cf. *brg*, *vrg*, *vrgañ*, *krbañ*). Samo se pomoću dijalekata mogu protumačiti ovakve velike promjene u jeziku. — *Ur*.

kê sve zeļe obatalidu. U gra' i u kukuruz zajdedu črvi. Črvi su još u jabuka', ruška', sliva', lišćaki'.¹ . . .

U stañu ima nikaki' mušie, kê su u mali' školica'.

Po trñu ima dosta *tobolcev guseñak*. — Guseñke, kadikega leta i vuši na krumpiru, načinidu veliki kvar.

Još ima: *bavuk*, *govnovaļ*, *božji vôle*, *metuļ* ili *viška* (lepir), *strižarka*, *čućak* (ki je u kući, i čućak, ki je na lapti', i u rêsa'), *kêbar*, *jelen*.

Pužev-mužev ima mali' i veliki', šari' i lipo pisani'. U gori ima i balavi' pužev-mužev.

Životne potrepštine.

Selo i okolina.

Okolina. Selo Skradnik leži uz državnu cestu s desna i liva. Lug je uz županijsku cestu. Obadva su ova sela ravna. Šušnevo je Selo pod brdom Viničicom i malom Viničicom te je većim dilom na brdašcu. Čakovac je u ravnom. Carevo Pole je ča u ravnici, a ča na brdašcu pod Triskavećem i Radošićem. Munjava je u maloj dolini, a Turkaļi su na malom brdašcu, kô se spušća prema jugu. Cerovnik je na brdašcu, Modruše pod modruškim gradom u velikoj višini uz staru Josipovu cestu. — Zagorje je u nižini uz Mrižnicu izmed Veluna i Kapele. Oštarska je plovanija ča uz Mrižnicu, ča na brdu, a ča opêt u ravnom.

Livade i *gora* za Šušnevo Selo i Čakovac leži prema „JII“ (! *Ur.*). U ñe se ide kroz Carevo Pole u Kutpole. Tuj je sad gmajna, a onda livade, a daļe livo se ide u goru Duman i na Laz, a desno u Dôl, Lisvinu, Mali i Veliki Hum, Bršļanovicu i Babin Kut.

Polā i *oranice* su okolo sela i izmed kuć. Veća polā jesu izmed sêl, kaj: *Pole*, *Rudina*, *Brda*, *Sića* i *Za Selom*. Uz vodu su Muñavu *luke*, kê se kosidu.

Vrt ima svaka kuća kod kuće, a ča se tiče pašć, to goveda i ovce pašću u proliću, dok se ne izorê, po polu, a onda u Viničici. Kad je pak godina, onda se gonidu goveda u pašu u glavicu na livade, dok se ne zabrani. — Kad se zabrani, onda najviše pogara Viničica, i kad se izorê sve; a kad se požañe, onda opet polā, a kad se pokosi, livada.

¹ Kad je u jabuki črv, onda velidu, da je u ñoj „doktor“. Kad ki jî črvļivo voće, pak zagrizê u črvļivo, onda mu drugi veli: „Nemoj se omrsit“. — „A ñi pôst ni pêtak, neka bi se omrsil“, veli drugi.

GrobĽe je za plovaniju muĽavsku iza crikve svĽetega Josipa. Oko Ňega je iskopana graba, te je zarašĽena šikarom, kupinom i ĽišŇami. DrugaĽije je, kaj svako drugo selsko grobĽe. PrvĽe je grobĽe bilo na SiĽi. Sad se još pozna samo graba, ka je oko Ňega, a grobi se jako slabo poznadu.

Izmed Čakovca i vodĽe MuĽave je jedna oranica, u kŇj iskopavaju dosta Ľvrste zidine. ZemĽa je ovde jako piskovita, kaj sva Rudina. Na ovom su polu prvĽe iskopali više put balote iz pušak, a jedan mi je pripovidaĽ, da je iskopao jednu balotu iz lumbarde. Iskopali su i drugi svakojaki' stvari, ali se za Ňe sada ne zna. Više put se iskopa lipo istesani kamen u spodobi velike zdiĽe.¹ Ima još takovega kamena kod seĽakov u Čakovcu i ŠušŇevem Selu. Sve ovo, kaj i jedna pripovitka, svidoĽi, da je ovde moral bit jedan grad.

Izmed KosteliĽevi' i Perasinovi' kuĽe je jedno brdašĽe, pak je tuĽ jako piskovita zemĽa. Kažedu, da je tote bila crikva i grobĽe. Ta se oranica još i danas zovĽe *GrobĽe*.

Ispod CareveĽa PoĽa u KutpoĽu ima više mali' brd, za ka brda kažu, da je u Ňi' zakopan turski car. Jedni kažu, da je zakopan u brdu *Vidrincu*, drugi *RašpiĽinem Brdu*, a drugi opĽet pokazujuĽu i druga brda. Od tega ima jedna pripovitka.

U Carevem PoĽu se je veĽ prvĽe našao jedan grob (to sam Ľital), a prošle je godine dal kopat jedno brdo ogulinski prĽdstojnik. Ľul sam, da je našao samo crnu zemĽu i prašinu, kaj uĽevje.

Pod brdom VeĽunom po strani izmed Josipdola i OštariĽa ima jedna „ruševina“² od nigdašŇe crikve. Sada su samo kupi piska ostali. Kažedu, da je to bila crikva sv. JurĽa, ku su TurĽi srušili. KašŇe su onda saĽidali crikvu sv. JurĽa preko VeĽuna u ZagorĽu. Kod ovĽ crikve bilo je do bure grobĽe. Graba se još i sad pozna. Malo su podale od ovud još druga dva grobĽa, jedno veĽe, a drugo maŇe. Po svi' ovi' misti' sad rastĽe steĽa i jaĽe.³

Oštarska crikva Majke BožĽe jako je stara, Ňkna su sliĽna klinu, a pod je ravan. Kažu, da su ovu crikvu Grki saĽidali. PrvĽe je bila za pol veĽa, nego je sada. Kroz jedna velika vrata dŇjde se pred kapelicu. Ovo je obzidano visokim zidom, te su na livo i na desno

¹ Takova je jedna zdila u crikvi sv. Katarine na ViniĽiĽi, a druga je kod Vale BožiĽeviĽa (Ľezmana). Ona prva rabi za sveĽenu vodu, a iz ovĽ drugĽe piju piliĽi i kokoše vodu.

² „—“ Ovako oznaĽene rijeĽi nije su narodne. Upravo je Ľudno, što si prinosnici ne daĽu toliko truda, da popitaju za narodnu rijeĽ! — *Ur*.

³ Modruški grad, mislim, da ne trebam opisavat.

jedna vrata. Ovde u nutri rastêdu jako velike i debele lipe, a pod svakom je lipom jedan veliki, široki okrugli kamen.

Još je jedno misto, a to je vrilo *Vrbica*. Kako so dôjde iz Muđave u Oštarije, pak se okrene na livo jednim putem, kad se dôjde do mosta, ide se k vrilu Vrbici. Tô je vrilo pod Velunom, a izvire pod jednim brdašcem. Nad ovim je vrilom bilo nigda sazidano kupališće. Zid se još i danas pozna. Od ovega se vrila svašto pripovida. Kažu, ako je čovik jako grišan, pa radi tega ne more umrit, neka dôjde k temu vrilu, zaroni u ňem tri put i okuple se, onda će moć lako umrit. U ovoj vodi ima svakojaki stvari, ča su ji' ovde ljudi i žene ostavili. Tote ima: češlev, košul skoro novi', ječeram lipo iskićeni' (ča ji' Vlačine nosidu), čizam, opanak i novac. Sve ovê stvari ostavili su ovde oni, ki su simo dolazili radi svôga zdravla. Simo dolazidu i gospoda, ku bolidu kosti, i selaki, ki mislidu, da su urečeni. Makar da je voda mrzla, svaki se u ňoj kuple, a onda tu vodu daruju s nôvei i drugimi stvari. Onu robu, u kôj se je ki kupal, mora ovde ostavit. Još mora svaki ovê vodê piti, makar da je samo avamo gledat došal. — Ova je voda jako čista. Kad se je zame u kupicu, onda iž ňe idu iskre, kaj iz sifona. Malo je oslatka, a od ňê se ogladni. Na sridini ovega vrila je jedan kamen, kaj škriła. S jednê i drugê strane izvire voda. Na jednoj se strani uprav vidi, kako izvire, jer izglêda, kaj da kuva.

Selo. Kad se kaže selo, onda se mislidu sve kuće zajedno sa zemļom, kê su okolo i izmed ňi'. Nu kaže se: „Bil sam u selu“. — „Kadi?“ — „Kod Čezmanov“, pa se tako i svaka kuća za se zove *selo*.

Kuće su u Šušhevem Selu i Čakovcu uz put i cestu. Okrenute su od bure prema jugu. Najviše da su tri ili četiri u kupu, a drugač su daleko jedna od drugê dvadeset, ili trideset klaftri.

Kuća i dvorište.

Dvorište. Kod nas je *dvorišće* ograjeno: s jedne strane je *kuća*, s drugê *štale*, a s treće i četvrte *naslon*. Dvorišće je nastrito stêlom, da se dela gnoj. A kemu po dvorišću rastê trava, to je kukavan čovik, jer nima nikakovega blaščeta. Iz *dvora* se ide kroz jedna velika vrata, *zatoku*, van *pred zatoku*. Niki velidu zatoki *struga*. Iz predstrugê ide se van na put.

Ki je čovik siromašan, i oni, ki se odilidu, načinidu si najprvle kuću, ondaka u rêd s kućom štale i naslon ili *kolnik*, a s jednê i

s drugê strane ogradidu dvorišće s velikim plotom. Na jednoj strani ostavidu zátoku, kroza ku se goni blago i kola.

Kuća. Sve ono, kadi je družina, zovê se *kuća*. *Kuća* je i *izba*, kadi se spi, i kadi je družina po zimi, jer se veli: „u kući na materinoj postelji“. Daje je *kuća* ili *stahe* sve ono, ča čovik ima, jer se veli: „Ima punu kuću svega“. „Ima silnu kuću, silno stahe“.

Sve su naše kuće drvene, a podzidane su kamenom. Pokrite su škopôm ili s daskôm, a nike su kuće pokrite škopôm, samo je dôlni šav s daskôm. Tako je najviše izba pokrita.

Kod nas *nima kuć na štuk*, sve su male, a ne, kot gospodske. Za onu kuću velidu, ka ima jedan štuk, da je *kuća na štuk*. A ako je *kuća* na dva štuka, onda velidu, da je *kuća na tri štuka*, jer, kuliko je na kući ôkan, jedno nad drugim, tuliko je štukov.

Kuća i pokućstvo. Svaka *kuća* ima tri dila, i to: *kujnu*, *izbu*, *is*, *komoru*. *Is* i *komora* je jedan dil, samo ča je na pol pregrajeno stênom.

S puta dôjdeš pred *goradña vrata*, a kroza ňe u *kujnu*. *Kujna* je popođena (? d. Ur.) samo sa svakê strane po malo, a po sridini je prazno, kudaj ide dim van. Ovaj se pod zovê: *pod nad kujnom*. *Kujna* je zemlôm *zapelana*. — Od *goradñi'* vrat ide se uprav preko *kujne* na *dvorska vrata* u *dvor*. Na desno u stêni prorizana su vrata, i ide se kroza ňe u *izbu*, a na livo su dvojna vrata: na jedna se ide u *is*, a na drugu u *komoru*. No *kujni* *nima* okan. — Na desno iza *goradñi'* vrat u kutu stojidu motike, a *tote* metnedu, kad je perušanje, kukuruz, a drugačije metnedu stolicu, s kê se jî, ili ki stolac, kad se na ňem ne sidi. Vae na livo u stêni je jedna *puč*, u kôj su zabodeni srpi. Doli je jedna stolica, na kôj su *kabli* za vodu i *lonci*, u ki' se kuva jist. Iznad kablov je jedna *polica*, a na ňoj je lonac za sôl, *svitak*, *turpija* i druge stvari, kê čovik svaki čas potribuje. U stêni je u jednu *puč* zatakuta *pôvnica*, u kôj se začin dela, ili mliko zakuvuje, kad ga je malo. A onda je jedan klin i na ňem *kotal*, u kem se kuva palênta, cil krumpir ili šnitice, i mliko. U kutu do isa su *pekve* i *lonci*, onda *prašča kablina* i *kotal*, u kem se *kuva prascem*, onda *krpa*, ku se treba oko lonac, kad se izvraće, da se čovik ne opêčê. Na stêni od isa je *zdimlak* za *žlice*, *vilice*, *šalice*, *pladne*, *zdile*, u ke se izvraće jilo. A na *zdimlaku* su svakojake male stvari: *šilo*, *dretva*, *jigla*, *rosak*. U *kujni* su još *stige*, po ki' se ide na kuću, a ima još svakojaki' *vrić*, *stolac* mali na tri noge, kakov *badan*, ili *parilo*, *stubał*, *načve* i svakojaki' stvari: opanakov i robê. *Ognišće* je po sridini kujne. Načineno je od zemlê

ili od cigle, pak je ili ravno s drugôm kujnom, ili je malko višje. Veliko je tako, da se na nem moru peć dva kruva.

U stěni od komore visi na jednom klinu *lopar*, na kem se iz'aja kru', i *rešeto*. Taj se lopar skine, kad ga treba. Još po klini' visi *štrik*, kakov *obruč*, *zvonac*. Do dvorski' vrat je klin za *korbač*, a na nega se i ćurak obisi i kriľak metne. Iza dvorski' vrat je *lopata* i *kose*, a na rěcelu od kosě obišen je *tobolac*, u kem je *brus* i *perača*. Ozad ognišća je želizni *preklud*, a u boli' kuća' je i na prvo želizni *zglavnik*. Izmed prěklada i zglavnika gori ogań, a to je zato naćiněno, da ne ležidu drva na ognišću, nego da ozdola more dojt zraka, da ogań boľe gori. Nigdi i nigdi naćiněne su na prěkladu i zglavniku *sošice*, preko ki' se meće *ražañ*, kad se pećě pile, raca, ili tuka. Uz ognišće su *trojnoge* i *popečak* iz želiza, s kim se potiće ogań, razgrńa ževarka (!), kad se meće kru' peć: š nim se kru' po'rańa, i u večer za'rańa ogań. Iznad ognja je želizni lanac, *komoštre*, na ke se meće kotat, kad se ća kuva. Na desno od vrat od izbě je *komín*, ki je ostal od prvadńi' stari' peći, kě su se iz kujne palile. Prvle je bila kod tega komina *grebľica* za grńat ogań i pepel iz peći; *lopata* za nalagańe ognja (a na noj se je i kru' metal u peć), onda želizne *brukľe*, kě su nasajene na drvenem šćapu (š nim se je metal lonac u peć, kad se je ća kuvalo). — Na podu nad kujnom jesu *rogle*, *grabľe*, *vuža*, *treske*, *otrški*. Kad nastoruje vrime, metne se gori fažol sušit. A na panti' sididu kokoše. Još ima svakojake drobne graje: *kuć*, *rućice*, *palci* za kola, *plo'i* . . . , a pod virićaki su gńizda, kadi sididu kvoćke, i nesu kokoše.

Iz kujne ide se kroz vrata u izbu. Vaľe na vrati' je jedno malo okance, kroza ko se gleda na kujnu, a rabi samo po zimi, kad se ća na ognišću kuva. U izbi su četiri okna: dva su u ćelu, a po jedno svake strane kućě; ôkna su dosta mala, a na prvadńi' kuća' bila su još mańa. Kuća je popođena s brvni ili žaganicami, a zapelana je zemľom, ili su doli brvna, ako je pod izbom pivnica. U podu je škuľa, ka je pokrovena s brvancem, ili s ploškom, a otvori se, kad se tućě kukuruz i baca s kućě u izbu. U stěnu i u grěde zabijeni su klini. Kuća je omazana s balegom, jelovaćom ili s měľtom, i to s vańske strane. — Vaľe, kako se u izbu zajde, na desno je iza vrat u kutu *šporat* (ili *šparet*). Naprvo su table za kuvat, a ozad je mala *pećica* s *pešńaki*, da se boľe more ugrijat kuća. Šporat je jako naredan, jer se pali iznutar, a moreš ga zapalit, kad 'oćeš, mańe se troši drv, a kuća se brzo zgrije. Još moreš po zimi na nem kuvat, a ne treba ti zurit i smrzavat se kod ognišća. Pećica

od šporeta je iz pešňakov. Najprvle su dva ili tri rêda pešňakov na četiri nugla složena, a onda tri rêda u okrug. Po ki put ostanedu nuglići od okruglega dila i onega dila na četiri nugla, onda se onaj nuglić zovê *kominac*. Najgornji dil pećice zovê se *time*. Sa strane pećice ili iz timena ide van *šurela* kroz stênu u kujnu. Kroz šurelu ide dim. Iza peći je *komin*, a na nêga se mećedu drva. — Preko leta je na šporetu roba, vriće, kudile, ili predivo, a u pešňaki' su šibice, češji, ili ča drugo. Još do neg bile su u svi' kuća' zidene peći s pešňaki. One su bile jako nenaredne: pušile su, ako se ki pešňak samo malo pomakal, teško ji' je bilo palit, a puno su trošile drv. Oko prvadni' peći bile su klupčice za sidit, a na ni' je kô dite spalo. Sad ložidu u šporet, s čim mraz padê, a prvle je i debel snig zapal, a pêc se ni palila, jer ju je trebalo umazêvat i primit. Dica se veselidu, kad se počme palit pêc.

Do šporeta je drvena, cilokupna postel. Cilokupna je zato, jer se ne rastavlja. Ima četiri noge, kê se zovu *stupiči*, dva *čela*, dvi *bošnice* i *pod*. U postelj dojde slama, onda dvi ili tri *blazine*, u ki' je slama. To je pokrito pla'tôm, a na *zglavlu* je *vaňkuš*. Kadi su noge, tote se zovê *nôžje*. Ako dva spidu na postelj, onda jedan spi s *kraja*, a drugi *do stêne*. U postelj pod blazinom je konac, više puti novi, britva, škare, napršňak, a kad dôjdedu ruške, ondaka je' u postelj mećedu mekšat. U jednom je stupiću škula, u ku se meće vital, kad se mota preja. Ova se postelj zovê *babina postelj*, jer je na njoj spala baba, a ona druga se zovê *materina*, na koj spi mat. Ako je u kôj kući *dedova*, ili *starega postelj*, onda se veli: *na dedovoj*, ili *na staregovoj postelji*.

Iznad peći i iznad babine posteje pružena su dva kolca, ka su privezana za gredu. Ti se kolci zovu *štaňge*, a na ni' je jedna polica na kraju, kadi stoji tinta, sapun, britva, pletaće jigle, i knige. Drugač se meće na štaňge obuća u zimi (kad je mokra), raški, vital, preja, a prvle se je na nê metala samo luč.

Više babine posteje su *krosna*. Na nê se tkê preko zime i s prolića, a preko leta, kad je pir, ili kad se tučê kukuruz, odnesu se van u komoru. Ako su krosna 'sega leta u kući, onda se na nê meće roba.

Uz stênu ispod okan pruženo je jedno brvno, *klupa*. Na klupi je roba. Na njoj se sidi, suče preja, pletê, ili ča drugo dela.

Kako se dôjde na vrata, na livo je u kutu *kofan*, a kaže mu se: *kofan niže materine posteje*. U nêmu je preja oparena, i vuna, a ima u nêmu i prediva. Više kofana uza stênu je *materina postelj*, ka je

isto onakova, kot je i babina, cilokupna, samo ča je babina bukova, a materina je jelova. Više materine posteje je kofan, u kem je roba. Ovo je *materin kofan*, jer ga je mat dopejala sobom, kad se je udala u 'vu kuću. U kofanu su složene hale platna, pla'te i poňave, roba svakidańa i svetašna, hale i surke, molduni, obrusi, salveti, rušniki, a u košarici su rupci, koral, zastori, a mećedu unutar i novce. Na jednom kraju kofana načińena je škatula, a u ńoj je traćak, konac, jigle, puci, toćki, štirka i novci. Pod škatulu meću se međ robu jabuke.

Izviše kofana do klupi je *stoł*, na kem se po zimi ji. Po letu je na ńem roba, ili ča drugo. Stol je najviše iz javorova drveta. Ima tri dila, i to: *tablu* ili *stoł*, *krišpete*¹ (to je ono, na čem stoji tabla) i *škatulu*, u koj su svakojake stvari: jigle krpaće, šilo, jigle pletaće, tinta, i konac. Kad ča išćeš, pa ne moreš najt, onda ti velidu: „Nudar vidi, da ńi u stolu“. Iza stola, a ispod okna, kô gleda na dvor, je jedna klupćica, na koj se sidi, kad se ji, a po noći spi.

Pred babinom je postelom mali *kofanac*, u kem je vosak i finija roba. U kofanac spravladu kru' pre' dicôm, jer je na kofaneu zaklop, — ali ga dica svejedno otvoridu. Pred materinom postelom je klupćica, a na ńoj zipka, ako je dicê.

Kadi su u kući dva podińenika, toteka ima svaki svoj kofan pred svojôm postelom. Ako dojd u kuću dvoj a krosna, onda se druga metnedu tamo, kadi je stol, a stol se metne izmed krosan.

Iznad materine posteje su *štańge*, a na ńi' je neoparena preja i materin rašak. Do vrat na jednaem klincu je *rušnik*, a okolo su na drugi' klinci' kriľaki, ćurki, ura, venci metic (ili od žita, zob i šenice), ki klas i druga roba. Na klincu iznad stola visi *lampa*. Po klinci' na grêda' meću se po zimi opanki (da se sušidu), korbač, ili ča drugo, a po zimi se još i roba suši na ńi'. Za grêdami su svakojake čedule i čedulice, pozivnice, ili kakova druga pisma, rôzice, svećeni drên i bršľan, i drvo, s kim se remen udivľe u laće, *udivač*. U stêni su *vretêľnice*, u ke se mećedu vrêtena.

Sve, ča je u izbi, zovê se *pokućto* ili *posoble*.

Iz kujńe se ide po drveni' štiga' na *pod* ili na *kuću*. Pod je nad izbôm pregrajen od poda nad kujńom. Na podu su foršlagi (foršlagi su kakove škrińe) i stubľi (šupľe bukve, kê ozdola imadu dno), u ki' je letina: žito, fažôľ, šenica, jaćmen, ržuľa i sôľ. Kukuruz je

¹ T. j. *krišpete*. Tko bi mislio, da su od toga nastale *škipeti* (u Trebarjevu)! — *Ur.*

obišen na *kolci'*, ki su privezani po rožniki' jedan iznad drugoga. Doli na podu su otrški i česan, ako ga ima.

Is je popođen ozgora, a doli je zemlja. Ima samo jedno malo okance. Unutri su jedne velike *naćve*, u ki' se misi kru' i sve drugo, ča se od brašna dela. Na *naćva'* je *sito* leskovo, *pomitača* za brašno pomitat s *naćav*, jedna *žlica*, s kom se *naćve* stržu, onda ki *našak*, u kem je brašno, i kru'. U čelo uza stěnu je jedna klupa, a na ņoj su *naški* puni brašna, u letu *kozica* i u ņoj mliko, ki lonac i zdila. Na toj stolici stoji slanina, kad se soli, prvle nego se meće u dim. Iznad stolice je polica, na kôj su svakojake boce, bočice i litre: petrolin, vuľe jišće, ost, rakija, a najviše ji' ima prazni'. Na klinu visi struńsko sito, poda ko više puti s'rani mat kru' pre' dicôm.

Komora je, kot i is, samo ča je prostranija. U komori je jedna *škrińa*, ka je ispisana. Tě su škrińe bile prvle misto kofanov. Pokrov ņi ravan, van je kot krov. U škrińi su kudile, preja, brda, nicalnice. U komori je i jedan ormar od drveta, a u ņem su tri prědela jedan iznad drugoga. U ormaru je *kozica*, u koj je mliko, onda maslo, škralup, sir i mast.

U jednom su kutu složena krosna, kad se ne rabidu. Unutri su još *grebeni*, *jalica*, a do vrat su stari i nevaľani lonci, u ke se meće pepel.

Na podu od isa i komore baš i ņi niš, van čagodre graje, ili se meće kukuruz, kad dobro rodi, pa na kuću ne more stat. Tote se i oklaski mećedu od kukuruza, pa se pomalo goridu. Onda nesu kokoše gori i nasajadu se, mećedu se rogle, kad se zaprežu. Na panti' spidu kokoše i suši se slanina, okrašńaki i pršuti.

Pod krovom ņi *sekrěta* (*dešter*, *komorica*, *abtrit* ili *kancarelija*), nego je izvan kućě pod pojatom. Na misti' je kadigodre na laptu naćińen: iza štal u voću, ili kadi drugdi. Iskopa se jedna jama, a onde, kadi se staje, je jedno drvo. Ograjena je s plovi, ili s konopľami. Najviše se ide zarad sebe na lapat u kukuruz, iza slogov, iza živice, ili u kakovu jamu. Dica po zimi zajdu na dvor, ili kadigodre iza kuće, a isto tako i beteźni, pak onda pokrije steľôm (ča bi rekli, — da se ne smrzne). — Kad sekret smrdi, bit će godine.

U niki' kuća' naćińena je misto isa i komore jedna komora, u koj se spi. U ņoj je postel, kofan, pećica, stol, stolci, kot i u izbi. U ņoj je sin, kad se ożeni.

Niki i niki nimadu ni isa, ni komore, van samo kujńu i izbu. Zato si naćińidu uza kuću u dvoru kakovu malu komoricu za is.

Gdje se kad živi? Kad se ča dela na laptu, onda je kod kuće samo planinka, ka kuva ručak, i dica, kad se dignedu. O ručku su svi kod kuće (ako se ni rano ručevalo), a onda opet ostane planinka s dicom. O podne na južini i u večer na večeri su opet svi, a onda dičaki prođu u šćariju, ili spat, a oni drugi ili ča deladu, ili idedu spat. U jeseni su većim dilom svi kod kuće, najmer kad nastoruje veliko vrime, onda se u kujni oko ognja grijedu i čagodre deladu. Govedar odrenê goveda u glavicu na eil dan, ako je godina, a isto tako i čobanice. U zimi su najviše svi kod kuće u izbi, van ča gospodar projde u drva, ili po kakovem drugem poslu. Planinka predê i tkê, ako nima čerê. Po noći projdedu cure na prêlo, dičaki u šćariju, otac i dica spat, a mat predê sama. U sobotu na večer i cure su kod kuće, jer na taj dan ni prela, a u nediđu su u balu, ili kod kuće.

Zgrade za sijeno, žitak, živež i za sprave i oruđe. Seno se zdivlje u stoge, ili se meće na štale. — (*H*)ambar je prvle imala svaka kuća, dokle su bile zadruge, a sad su u selu samo tri. U 'ambari' su naćinjeni prêdeli, i u ni' je letina. U 'ambar mećedu i preju, vijaću lopatu, gunenu metlu i sir. (*H*)ambar je ili kadi u dvoru pod naslonom, ili u pojati.

Kadika kuća ima kod guna pojatu. Naćinjena je iz drveta, a ima samo tri stêne: ona stêna do guna fali. Pokrivena je škopôm. U nu mećedu letinu: ržuđu neotučenu, šenicu, zob, fažolovinu, a po zimi škopu i kukuruzovinu. U pojatu mećedu lan i konople neotučene, onda grablje, roggle, vijaću lopatu, mlat i gunenu metlu. Ako na gunu ulovi godina vršaj, onda ga zgrnedu u pojatu; ako je prazna.

Pod izbôm je pivnica, a u nu se ide izvan iz dvôra. U pivnici je krumpir, zeđe kiselo u badni', ripa, mêrlin, koraba, a preko leta mećedu u nu vodu, da bude mrzla. Pivnica je slabo uredna, jer se potemtega nigdar ne metê. — Ako je pivnica pod izbom, onda se u nu u niki' kuća' ide iz izbê, ili iz kujne po štiga'. Ki nimadu zidenu pivnicu pod izbom, ti si u kujni kadigodre iskopadu jamu za krumpir, pak ju pokrijedu s kakovimi ploški. — Niki imadu u pojati iskopanu pivnicu, zidenu. U noj moredu stat badni za zeđe i krumpir. Stric Vala Čezman ima estra pivnicu pred okni. Ki nimadu nikakove pivnice, ti kisadu zeđe u kujni.

Trap je jama. Iskopa se na laptu. Najprvle se ozdola metne stelê, a onda ripa, ili koraba, mêrlin, a niki mećedu u trap krumpir, ili jabuke. Ozgora se opêt metne stelâ, a sve se to pokrije zemlôm i naćini kup nad trapom.

U dvoru pod naslonom je *praščak*. Praščak srižedu kadigodre u nuglu. Na nem su jedna vrata, kad je korito, a na druga se pušćadu prasci van, kad jim se nastriva. Ozgora je pod, a to zato, jer na naslonu spidu kokoše, pak bi se trefilo, da ka kokoš pade med prasce. Pod naslonom stojidu oraća kolea, plug, brana, jaram, kakovi badnići i lajtići, želizne rogļe i skidaća, kola, lajtre i kakovi plovi.

Zgrade za životiñe. Blago stoji u *štali*, i to je jedno *štala volovska*, druga *teleća* (ili *sridña*), a treće *ovčja*. Štale su dosta čvrste, drvene, a niki imadu barem volovsku štalu zidenú. Popođene su s krajki i s plovi, a nigdi i s brvni, a nastrite su stelòm. U volovskoj štali (*livu*) načiñene su udugaļ *jasle* iz plo'ov, ili iz brvan, na jasla' su *privuze*, za ke se privežuju goveda. Pokiput nima svaka kuća sridñe štale za telce. To je onda u govedskoj štali u jednom nuglu pregrajeno za telce. U teleću se štalu meće stelna krava, prvļe nego će se otelit, a dokļe su mali, telci i ovce, jer ovčja štala nñ tako štaña, kot teleća.

Po zimi je blago u štala', a pušća se van, kad je lipo vrime, kad se gonidu na vodu, kad jim se daje sòl i spirine.

Ima siromašnega naroda, ki nimadu štal, van si uz kuću zbijedu kakovu štalicu i u ñoj držidu kravu, ili voličke, a ki su još veći bogci, ili ki su samo počeli delat kuću, ti držidu blago u kujñi. Ti ludi i nimadu velikega blaga, najviše jednu kravu, ili dva volička.

Niki imadu blizò kuće *šajer* za sèno. Šajer je načiñen na stupi', a misto stène od brvan su plovi i daske ili okrajki. Ima jedna velika vrata na dvoje, poda nima. Ako je šajer prazan, meće se u ñega orudaļe, a u ñem se preko leta spi.

U dvoru je još i *čelñak*. Čelñak je načiñen na dva stupa, a samo je s jednê strane udugaļ stèna. U čelñaku su dvi, ili tri police za *trñke*. Ki imadu estra čelñaka, ili ki nimadu u čelñaku dosta mista za trñke, onda zavrtadu u stènu od kujñe (ili izbê) dva klina, a na ñe metnedu jedan plo'. Na tu policu mećedu trñke.

Žrvan je imalo prvļe više kuć, a sad su u selu još samo dva. ili tri. Na žrvnu se meļe samo žito, a sad se već niti ne rabi.

Zdenac. Kod nas nima nikakova kuća *štèrñu*. Šušnevo Selo i Čakovac nosidu vodu iz potoka Muñave, a isto tako i Skradničani, ki su bliže, nosidu vodu od Barunovi' kuć. Skradničani vozidu vodu u lajtu kući, a isto tako i Caropòļčani (Belančići) u leti, kad presuši ñi'ov *pećnik*, ili kad je u ñem malo vodê. Pećnik je štèrña u Be-

lančiči' pod brdom Triskavcem, a načinila ga je vaša općina za Caropôlčane. Ta je štérna obzidana, a u njoj ima vodê, dokle godina pada.

Drvocjep. Drva se ciplêdu u dvoru na kemgodre mistu. Ozdola je jedno drvo, *drvalnik*, a na niem se ciplêdu i presikadu drva. Polag drvalnika su drvene *štike*, drveni *bat* i *sikira*. Drvene šlike i bat treba, kad se ciplêdu debele glavne. Drva su složena kadigodre pod naslonom, ili su nasložena na kuću.

Gnojšte i smetište Smeće se baca odma' kroz dvorska vrata na dvôr. Dvôr je nastrit stelôm, a kad se gnôj načini, onda se zbaca kadigodre na kup, a kašne se vozi na lapat. Ki se gnôj dela u štala', baca se kroz vrata na dvôr na jedan kup. Ima dosta kuć, kim gnojnica tečê iz dvôra na put, ili na tuji grunt, pak joj još i grabu iskopadu, da more boļe otikat.

Iza štâlê, ili kadi uza kuću imadu nike kuće *kal*. To je jedna jama, u koj ima vodê, kad pada godina. Na kalu napajadu blago, kim je voda daleko, a drugačije je voda iz kala dobra za parilo. Kad kal pozeleni, biť će godine.

Zgrade izvan dvorišta.

Prvle su imali u gori ili glavici na livadi *stane*. Oni su rabili za koze, dok ji' je bilo. Seda ni takovi stanov, jer ne smidu koze držat. Ovakov je stan, kad se kosilo, puno vajal, osobito kad je godina padala.

Hrana i posuđe.

Spremañe i priređivañe mesa, smoka i sočiva. Sve, čagodre se ji, zovê se jednom ričom *jilo*, *jistvina*. Više fêle jila skuvano skupa zovê se *kuva*, *kuha*, *smisa*.

(I. Mrs.) *Ubijañe i klañe životiña*. Kod nas se voli tuliko ne ubijadu. Više puti se smetne ni' petero, šestero, pak ubijedu vola za Božić. Preko leta se ubijedu u selu po dva, po tri vola, a prôjde leto, da se ne ubije ni jedan. — Vola privêžedu na kratko za kakovu vočku, šišnedu ga dva put sikirom međ roge, srušidu i odrižedu s nožem onu kožu pod vratom (*podbrañu*) i zarine mu nož u vrat. Kad vol krepa, razrižedu mu kožu po trbuvu i na noga'. Počmedu ga *derat* od zadñega kraja. Onda prepričidu jedno drvo preko dvi voćak i dignedu vola u zrak na lancu i svêžedu za to drvo. Vola sadaka gulidu i derêdu s nôžem i rukami. Kad oderu kožu, rasporigu ga po trbuvu i izvadidu *drôb*, *kulin*, *knige*, ispukne se *bêla*, *žigerica*, *crna žigerica*, *slezênka*, *bubrik* i *lôj*. Odriže mu se glava i vol se

rasičê po polovici u dugaļ. Sad se odrižu prve noge ili *prvo pleće*, *hrbtišće* ili *grebenica*, *rebra*, i ostanu zadnje noge ili *zadnje pleće*. Ovo se onda riže na mañe komade. Drôb se operê, skuva i poji. Kulin se oderê i daje kot privaga. To su *fleki*. Vol se koļe i raspravļa s nôžem *odakom*. Rasika se *šamaricom*.

Prase izvuku iz praščaka, polažedu ga na tla i svêžedu mu šuñku štričićem, da ne kviļi. Žena i dica, ili ki čovik držidu prase, a jedan mu čovik zarine nož (*odak*) u vrat i u srce. Jedna ženska drži zdilu, u ku tečê krv, i mišadu ju, da se ne stane. Kad prase krepa, prekrižidu krv i odnesu u kuću. Prase *se pali* na dvorišću, ili kadi daļe od kuće, ako puše. Metnu se na srid dvorišća dvi glavñe i na ñe se na trbu' poleže prase. Nôge mu se raskrêčidu i ispodmaknedu, da se ne zvrâce. *Šćetina* se iščupa s rukami. Na prase namećedu stelê, ili slamê, pak se to na više misti' potpali. Onaj ogañ jaridu s lopatom, da se boļe opali. Kad malo ogañ pogasne, napali se škopê i opaļuje ono, ča je dlakê ostalo. Sad ga okrênedu nã 'rbat, metnedu na trbu' stelê i potpalidu. Kad se dobro opali, upalidu na noga' male i velike papke i iskinedu ji' s rukami (sozujuedu ga). Sad metnedu prase na štige i perêdu ga najprvļe s mrlzłom vodôm, da malo koža odmekne, a onda s toplôm. Jedno poliva s kantom, a drugi ga stržedu s nôžem, s oklaski, i peru s rukami. Kad ga operu, zanesu ga na štiga' u kujñu ili u kuću. Prase se raspravļa u kući na stolu, ili u kujñi na stolici. Okrênedu ga nã 'rbat i naćinidu mu na prsi' izmed nôg križ, zarižedu s nôžem u mêso i metnedu tote malo soli. (To se dela zato, da se mêso ne pokvari.) Odrìžedu cice, a jedno ji' bacì u praščak, ili u korito, i kaže: „Kuliko ovde cìc, tuliko do godine prasac“. Odrìžedu mu se sve četire noge. To su *okrašñaki*. Okrênedu ga na trbu'. Razriže se *slanina* u dugaļ od glave do rêpa. To se riže na dva mista sa svake strane *hrptišća*, tako da po sridini na hrptišću ostane slanina na dva prsta široka. Riže se s nôžem ispod vuva s jednê i drugê strane, pa do zubi. Razriže se s nôžem *loše mêso*, kuliko se da rizat do rebar, a rebra se odsiçu šamaricom od hrptišća. Po šamarici se tučê s kakovim drvetom. Rasiče se kôst ispod vuva s jednê i drugê strane, popadê se s jednom rukom za vuvo, a drugôm se izrižuje glava s nôžem. Glava se iza vušês odrìže i odsičê, a onda se vadi *hrptišće* i izvadi. Obrìže se *veliko črivo* i zavêže s koncem, da iz droba nejde niš van. Izmed prvi' nôg na prsi' jedna kôst, *zec*, isičê se van. Obrìže se *proždirač* i *grkļan*. Ozgora je na grkļanu *berišañak*. Na proždiraču se zavêže vuzal, da ne more niš iz *kulina*. Malo po

malo, na lako razrižuje se oko droba i više se s prsti raskaple, da se ne bi drôb ozlidil. Izvadi se *slezénka*, iskala se krv s rukami u zdilu, a ča ostane, otare se i poberè s čistom krpôm. Malo po malo vadi se *salo*. Kad se je oko droba raskopalo, istresè se sav drôb i kulin u naève. Sad je dalje lako raspravlat, kad ni droba u prasetu. Izrižedu se *bubriki*, izvadi se bèla žigerica i proriže se grklan ispod berišanika, da se more obisit. Na bèloj žigerici izvadi se *srce*. Izvadi se jezik. Opèt se tare krv s krpami, ako je ima. Izvadi se crna žigerica i na njoj *žuč*. Mòra se pazit, da se žuč ne proriže. Ona se kašne izriže, metne na trešćicu i metne za grèdu šušit. Vadi se po malo salo i izvadi *mi(h)ur*. Odrìže se žila, ča ide od bubrikov. (Mi'ur zamedu dica, istresu vodu, odrìžedu onu žilu, kudaj prase pušća vodu. Kroz tu škulicu metnedu u nutar ko zрно kukuruza, zataknedu tudaj slamku, napu'nedu, zavežedu s prejôm i metnedu ga sušit iznad peći.) Vadi se salo, otkida s nôžem i s rukami. Izriže se žila *bic*. Salo se smota i metne u kozieu, ili u zdilu. Izrižuje se *loše mēso* (*pečeňa*) i meće u jednu zdilu. Izvadi se *uložno salo* ili *potr-bušina* i spravi za kola mazat, ili se sriže u mast. Dica išćedu oca, da jim da malo pečeňa, a kad dobijedu, osolidu i peku na ugleniu. Izmed pršutov razriže se malo slanina, da se boje rastègne. Izrižedu se *pršuti* iz slanine, a onda *lopatičè*. Pršuti su u zadniem kraju, a lopatice u prvem. Ako ča na ní' visi pečeňa, odrìže se. Izriže se *kučna kôst*, ka je u zadni kraj. Pečeňa se vavik po malo izrižuje i meće u zdilu. Kako su stali pršuti, kad se izvadidu, razriže se malo slanina, da se rasklopi, da poleže, pak onda ozdola dôjdedu kao četiri kluna. Niki sada izrižedu rebra van, ili ji' ostavidu na slanini. Sad je prase *raspravleno*. — Hrptišće se vałe drugi, treći dan podili komšijam i rodbini i uza to jim se da malo pečeňa i sala. Ako se hrptišće ne kani podilit, onda se prase ozgora samo na jednom mistu razriže, a hrptišće se isičè van prez slanine. — Slanina se metne u is, ili u komoru na stolicu i dobro se osoli, a niki ju i začesnidu. Tako osolidu *pršute* i *pečeňu*. Tako slanina stoji dva, tri dana, da se *rasoli*, a onda se metne u dim *sušit*.¹ — Drôb

¹ Odrìže se jedan šćap, ništo kraći, nego je slanina široka, raskoli se i svaka se pola zašiji na obadva kraja. S ovim se *rasprežè* slanina, da se ne sklaple, kad se obisi. Sapletè se jedna gužva na gôrnhem dilu slanine. Na dva panta iznad oghišća prepričidu se dva drveta i metne se jedno uz drugo. Slanina se podigne gori na štriku, a ona gužva dôjde izmed ona dva drveta i kroz gužvu se prodene kakov klip. Tako se slanina suši u dimu. — Vuši i noge od okrašňakov odrìžedu

se isnura i' sala, iz *opore*, odnesê u naćva' na vodu, prevrne i operê. Isto tako i kulin. *Opora* se spravi za kola mazat, ili se iscvira u mast. Ništo droba ostaviđu za kobasice i za *jelita*, a ništo se skuva s krvi i poji.

Ovca se zakole i oderê, kaj i vol, i isto se tako raspravi. Ovčjem mesu velu *bravina*. Niki obisidu bravinu u dim, da se šuš, najmer oni, ki nimadu slanine.

Prvle su klali koze, pa su obisili po tri, četire koze u dim, kuvali i jili. Danaska tega nî.

Piliće *daridu*: zakrênedu mu s vratom, da pukne bacidu, u kut, *krepa*. Kokoše, race i tuke zakoleđu s nôžem: stanedu im s nogôm na kreľute, pa mu prerizêđu berišanak. Iz kreľutov išćupadu pêrje za pomitaću. Zakuvadu vodê i *pošuridu* živad u kotliću i *ožuľidu*. Dlake opalidu na ognû, noge uparidu i ožuľidu kožu š nî'. Živad se raspravľa. Najprvo se odrizêđu noge do kolena, izvadi se *putaća* i baci maćki. Oozad se raspori i izvadi van drôb, bubrik, žigerica i sree. Drôb se da maćki, a bubrik se udre malo s nôžem s jednê i drugê strane, razriže se i oderê ona kožica iznutar. Odrizêđu se kreľuti, noge, razriže se *kušelj*. Tuj su dvi *žlićice*. Odrizê se vrat, *kobilica*, a s kobilice *ham*. — Odtuk i od rac sve se perje očupa za vańkuše.

Riba se raspori po trbuvu i izvadi van drôb. Dici se da mi'ur, a ona ga metnedu na tla i stupnedu po nêm, da pukne.

Jêža koleđu. Doćekadu, dok se razmota, a onda gledadu, kako će se smotat. da znadu, kadî mu je glava, i tote zabodu nôž. Oderu ga, a kožu metnedu šušit.

Puva zakoleđu, opalidu, raspravidu i srižêđu.

Rake kuvadu žive.

Svaki stariji ćovik zna si prase zaklat i urêdit. Ako se ne ufaš, da ćeš moć dobro raspravit, pozovêš kega od roda, ili kuma, ili prijateľa, da ti raspravi prase. Janê i ovcu zna svaki po tem tega zaklat i raspravit. Ako već dô ubija vola, môra zazvat mesara, ki se u to

se, isto tako i rêp, nadenedu se na liku, ili na kakovu svezu i prebacidu se preko panta, da se šuš. Za pršute i lopatice sapletu se dva štrićića iz lika. Pršuti se svêžêđu na jedan štrićić, a lopatice na drugi, se po jedan komad na svaki kraj štrićića. To se prebaci preko ona dva drveta, i tako se šuš. I okrašńaki se šušidu i kuvadu se pod zeľem, vaľe iza hrptiśća.

Pećena se svaki dan po malo poji s palêntôm, i salom se zaćina. Ništo se pećene za kobasice ostavi. Hrptiśće, ća se ne podili (i glava), skuva se pod zeľem i poji. Crna žigerica ispećê se vaľe onaj dan na kozici, zaćini se palênta i poji.

razumi, i ki zna volu česa, ki mu zna glas. U selu su dva, tri čovika, ki razumidu dobro klat, ali ji' zovu, samo kad se goveče ubija.

Jelita. Jelita se nadivleđu tako, da se zabodědu dva prsta u drōb i raskrēčidu, kako je već širok drōb. Izmed ti' dvi' prstov meće se u drōb ova smisa: 1. voda, proseno brašno, krv, bēla žigerica, papar i kapula; 2. oriž, krv, bēla žigerica i papar. Svako jelito svēžedu na kraju s koncem, ili prejōm. Za jelita se zimle široki drōb. Kuvadu se u kotlu i bodu ji' s vretenom, da ne puknu. Kad su kuvane, izvadidu se van i pojidu u dva, tri dana. Niki kulin nadivleđu i to je *julo*. Za mesnate kobasice zame še vusko črivo. Sriže se loše mēso (pečeña), dosta debelo, kako se već drobno s nōžem more srizat, pomiša se s paprom i česnom, pa se nadivle s rukami, a kobasicu stiskadu, da se mēso pomiče doli. Kraje svežedu s koncem. Višadu ji' u dim, da se sušidu. — Čagodre je oko jelita i oko mesnati' kobasic posla, to deladu ženske. — Kulin se iznutar oderē u toploj vodi, a ono, ča se oderē, dobro se osoli i metne kadi sušit. To treba za sir delat. Kulin se kuva i ji.

Mast. Sriže se prašće salo na drobno i smeće u kotal. Kad se salo dobro rastali, da u nēm nī više masti, odlije se mast u jedan lonac i spravi za začin po zimi. I oni *ucvarki* se spravidu, pa se š nīmi začina, ili se vaļe s palēntom pojidu. — Salom od živadi mažedu kola, opanki, čižmice, a ženske si i lasi š nīm mažedu.

(II. Varivo.) *Zeļe.* Zeļe *sičēdu* s nōži i vozidu u košu kući, ili nosidu u pla'ta'. Kad se vidi prilika, kad već čovik dospē, *tribi* zeļe i vaļe *ribļe*. (Onaj dan, kad je mlaj, ne ribļe se zeļe.) *Koren* se ne izrizuje van, nego se glavica preko korena na dvoje, ili na četvero razriže. Ki *ēdu* *kisat* zeļe u glavica', mečedu trde glavice estra i koren ne razrižu. — Kad se do s prolića pojī sve zeļe, metne se onaj badañ, u kem je bilo kiselo zeļe, kadigodre pod naslon i niš se ne perē. Kad treba drugoga leta ribat zeļe, odnesē se badañ na vodu u brig i nalije se pun vodē, da se napije, pa da ne curi, a onaj dan, kad se ribļe zeļe, operē ki muški badañ s brezovom metlōm. U badañ na dno metne se kukuruzna zrna, ili se zabodē čaval u jednu glavicu zeļa i metne na dno u badañ. To se dela zato, da bude drugo zeļe do godine trdo. Zeļe se ribļe na *ribežu* od zeļa u jedan mañi badñić, istresa se u veliki badañ od zeļa. Jedan se muški izuje, operē noge u mlakoj vodi, pa gazi ono zeļe u badñu. Kad je badañ pun, metne se ozgora jedna čista krpa, onda daske, kē se pritisnedu s kamañem, ili upredu u pod i u daske u badñu jedan kolac, a to je još i boļe, jer se zeļe ne more dizat. Zeļe se

vale drugi dan naliva s čistom vodôm, a ako voda požme, nalije se još ki put ki kabal. Tako se zeće kisa, a ona krpa i daske više puta se operu u friškoj vodi. Niki sopêt, ki imadu dva badña zela, *zamrtvidu* jedan badañ. Voda se u taj badañ ne naliva. Ozgora po zelu metne se pârje od zela, ili kakova krpa, a onda se ozgora metne zemļa jelovača i dobro nabije. Kad se badañ *odmrtvit* 'oće, makne se zemļa i sa zela baci ono, ča je izagñilo. Nalije se voda. Takovo je zeće više puta dobro, a više puta ne vaļa, — već prema letu.

Ripu, korabu i mêrlin *bilidu* i riblêdu na ribež od ripê i mećeđu u badñić kisat, kot i zeće. Niki riblêdu samo ripu, a niki ju pomišadu s mêrlinom i korabom. Ako mêrlin i korabu ne kisadu, spravidu ju u pivnici, pa ju po zimi bilidu i kuvadu.

Krumpir još na laptu preberu: droban od debelega. Droban krumpir je *prašči krumpir*, i kuvadu ga prascem i živadi. Debeli krumpir mećeđu u pivnicu. Nastrêdu ozdola steļôm i ogradiđu s plovi, da se ne kotače. Kad se dospê, prebira se drobniji krumpir izmed debelega za sime.

Brašna ima: prosenega, kukureznega, jačmenega, rženega, šenišnega, pirovega, 'ajdenega i sirkovega. Brašno za palêntu je kukuruzno, ili proseno, a mora bit *oštro* sameļeno. Brašno za kru' je *meko* sameļeno.

Jačmen (i konopļe) stupadu se u *stupi*. Stupa je iz kruglega drveta, šupļa je i ima dno. U stupu se nasipļe jačmen (ili konopļe), pa se stupadu s drvenim dugačkim batom. U bat su zabijene brukvice, da se lakše i brže ostupa. Ima i mala stupa za kafu i za papar.

(III. Sir.) *Mlijeko*. Doji se: 1. Ulovi se cica u šaku, pak se s palcem i s prvim prstom do palca stisne cica ozgora i porenê mliko kao doli i stisne se sva u šaku, da se istira mliko van. 2. Niki podvrnedu palac u šaku, a cicu metnedu u šaku izmed onega palca i drugi' prstov i tako dojidu. Lonac se metne doli na tla, pak dojidu s obadvimi rukami: potêgne se jedna cica s dêsnom rukom, pa druga cica s livom rukom i 'se tako.

Kad se krava podoji, mliko se *procidi* u kotal i metne nad ogañ, da *zakuva*. Kad zakuva, ulije se u *kozicu*. Kozica je iz zemļê, ima dvi ruče i ozdola tri noge. Ako kozica nima nòg, meće se na trojnoge. Pod kozicom je ževarka. Na mliku se dela *škralap*. Kad se mliko jì, poberê se škralap i metne u šalicu. U večer doji se krava, mliko se procidi, metne kuvat i priļije se u kotal mliko iz kozice, ako ga je ča ostalo. Izvrne se u kozicu, pa se opêt dela škralap.

Sir. Kad čovik ima dosta mlika, more si ki sir usirit. Jedan dan prvlje mora se načinit *počin*. Počin se dela ovako: Zame se u jedan lončić vodê, a u lončić se metne onaj kulín, ča se je metnul sušit. Vodu s vodê donesê ženska. (Ne smi se niš oglêdat, ne smi s nikim niš divanit, niti smrdit s putem, voda se ne smi prvlje *načêť*, doklê se ne metne u lončić za počin delat.) U počin se ulije malo svečene vodê, ili grančice od svečenega drêna, ki je svečen na Cvitnicu. Mliko, kô će se sirit, môra bit prêsno, pa se pristavi iz kraja k ognú, da se malo smlači, a môra bit pokrito. Kad se mliko smlači, ulije se u néga malo počina, i to samo ona vodica. Mliko se vaļe *presičê* i *usiri*. Ozgora se načini *vodica*, ka se odkala i metne u počin, a tê se vodice metne tuliko u počin, kuliko se je je priļalo u mliko. Počin se sad osoli (osoli se već svaki put, kad se siri), a s tim jednim počinom more se po petnajst puti sirit. Počin se soli, da se ne skvari. Kad se mliko presičê u loncu, metne se u néga soli, da bude sir slan. Sad se u loncu poberê sir rukom, izmiče, da ne ostane u niem *sirotka*. Sir se metne u pladań, pa se more vaļe jist. Sire sušidu u dimu na daski, ili u situ. — *Sirotka*, ča ostane u loncu, kad se sir poberê, polije se po palênti i pojî.

Maslo. O sunčanem za'odu, ili u večer *tepê se maslêнка* (*tepê se mliko*). Mliko se ulije u maslêнку i istresê se škralup. Masiêнка je načiniêna iz jelovi' dug, vuska je i doli ima dno. Gori je vužja. Ozgora je pokrita s jednim pôkrovcem, ki baš pristane na maslêнку. U srid pôkrovea je škuļa. Na pokrovu je držak, za ki se drži. Mliko se *tepê s têpcem*: na šćapić nasadi se jedan koturac, ki je na više misti' provrtan, a ovaj šćapić viri preko pokrovea iz maslêнке van. Maslêнка se *tepê*, a *tepê* se tako dugo, doklê têpac stoji ozgora na maslu. Kad se *stepê* mliko, onda se maslêнка *raspravļa*. Metne se u jednu zdilu (ili u kozicu) vodê. Na tøj će se vodi sabirat maslo. Najprvlje se skine s maslêнке pôkrovac, oberê maslo s prstom i metne u zdilu. Onda se izvadi têpac, oberê se i š néga maslo s prstom i metne u zdilu. Sad se sve, ča je u maslêńki: mliko i maslo izļije u jedan lonac. Maslo se digne ozgora, poberê žlicom i metne u zdilu. Maslêнка se još poperê s vodôm i izļije u zdilu. Sad se maslo saberê žlicom u vodi u jednu grudu i metne na pladań, u čem stoji maslo, i posoli se. Niki još mliko procijadu kroz *šefarku*, a ono, ča ostane u šefarki, zovê se *stepki*. Stepke jidu dica. Maslêнка se operê s mlakom vodôm, poperê s mǝzlom i spravi. — Kad ni dosta mlika, *tepê* se na vodi. Metne se u maslêнку voda i škralup, i *tepê* se. Na vodi se *tepê*, kad čovik treba

sragu masla za večeru začinat. Tepê se i u litri na vodi — Ki ima puno masla, *iskuvuje* ga. Iskuvuje se u kotlu nad ognîem. Kad se maslo rastopi, metne se u ñega luka kozjaka, pa se tako niko vrime kuva, dokle luk požuti. Luk se poberê i baci, a maslo se uliva u litre (ki êe ga prodavat; a ki ne, meêe ga u lonac).

Kiselina. Stepleno mliko pristavi se k ognû, da se malo sagrije. Lonac se više puta okrêne, da se mliko jednako sagrije, i obaja se prstom, je li dosta toplo. U mliko se metne ka žlica kiselega mlika. Tako se mliko *podkvasi*. Još malo lonac stoji kod ognâ, pa se odnesê u is i zamota u krpû, da se kisa. Do u jutro se mliko skisa, i to je *kiselina*. — Ako nî dosta škralupa, da se tepê, onda se mliko podkvasi, a ne tepê se. Više puta nî dobra kiselina, jer se mliko presiêê. Kad se kiselina ulije po palênti, pa švapi, ako se škulice po ñoj deladu, ni dobra.

Glušerina. Kad se krava oteli, onda se vaêe i podoji. Od tega prvega mlika dela se *glušerina*. Ulije se u kotal pòl vodê i pòl mlika, a to se sve osoli. Kuva se u kotlu, a kad se zakuva, onda se mliko presiêê, zgruša. Kotal se skine doli, glušerina se poberê i jî.

(Ostalo.) *Jagode* беру, kad rodidu u glavici, i vaêe u večer pojidu. Dica беру jagode uz blago i navrzadu jî' na *rosulke*. Kad jî' puno naberu i navrzadu, pojidu jî'. Govedari беру jagode u *kuzol*. Kuzol je iz korê od mliêkovega drveta. Preriže se kora na dva mista okolo na okolo drveta. Onda se udugaê razriže i oguli. Kora se po polovici pregne, gori sastavi i probodê s jednim drvetom, ili velikim trnom. Cure беру jagode u zdilu, ili u košaricu. Dica metnedu jagode u košuêu, stisnedu ozgora s rukom i onda zubi drêpêdu jagode i cicadu kroz košuêu.

Lišňake беру i meêedu jî' u žaklicu. (Ne smidu bit na broj, jer bi jî' êrv.) Meêedu se u dim, da ne zajde u ñe êrv. Samo se žuti spravêadu, a zeleni se vaêe pojidu. Ako dica ne porešêedu prvêe lišňake, rešêedu se na badňak.

Priredivañe hrane. Sve, êa se jî, *kuva se, peêê*, ili se jî *prêsno*. Prêsna se jî: slanina suva s krvom, rasol, slive, jabuke, 'ruške, oriji, lišňaki, luk, êesan, kapula ili žbul, salata, mêrlin, koraba, ripa, košêice od buê, trňule, roški od sliv.

(I. Brašnene jestvine.) *Kruh*. 1. Kukuruzan, prosen ili smisan kru' (proseno i kukuruzno brašño smišan) misi se s kivanom vodôm. Brašño se isije na naêva', a kad se dosta isije za jedan kru', naêini se u brašnu na sridini jama i u ñu se metne šaka soli. Dokêe se sije brašño, dotêe se kuva u kotlu (ili u loncu) voda, a kad zakuva, ulije se u

'nu jamu u brašnu. Sad se malo žlicom zamiša, da se brašno *po-furi*. To se sadaka tako pušća, da se malo pro'ladi, a sadaka se zame u jednu ruku kvas i drobi, a s drugom se rukom poliva s mrzлом vodôm. Sad se kru' *misi* i podmiće s brašnom, a kad je kru' čvrst i ne lovi se za ruke ni za naćve, metne se na *lopar*, *rastrepka* i *potrepka*, da bude okrugal. Lopar je drven, okrugal i ima držak, a na kraju je školja, da se more obisit na klin. Sav lopar je iz jednega komada. Kru' se pokrije obrusom, pa se meće *iz'ajat* na sunce, ili u izbu. Po zimi se iz'aja kod peći. — Kad se metne kru' izajat, vaļe se metne nad ogañ *pekva* grijat. Pekva je od zemļe. Izglćda, kot zdila, a okolovré nć su dva ruba, da se na nć more metat uglćne. Ima vuši, dvi ruće, da se more ulovit. Izpod svakega vuva je jedna školica, da more odu'a od kruva van. Kad se pekva *razbili* (to se pozna, ako se na nju plune, pa ona pluvaka čvrći i brzo se posuši), skine se doli s dva drveta. Ogañ se premakne na drugi kraj, a ževarka se s popečkom zgrne na jedan kraj. Ako je oğnišće prevruće, meće se na nćga pepel, ili pârje od zeļa, a na to se stresć kru' s lopara. Prvļe, nego se meće kru' pod pekvu, imadu niki navadu, pa ga ozgora pomažedu s vodôm, ili s jajcem, da bude gladak i lip. Kru' se pokrije s pekvôm, okolo se po'rani s pepelom, da ne ide vrućina van ispod pekvć. Na rube i ozgora meće se ževarka. Kad se kru' propečć, skine se pekva i obajde se. Popiplę se kora s prsti, je li trda, okrćne se ona stran, ka je presnija, k oğnu, i metne se pekva ozgora. Po'rani se općť živom ževarkom. Kad je kru' pećen, skine se pekva, kru' se izname i opraiši s krpom, ili zastorom, da nĩ puno na nćm pepela. Kru' se metne u is, da *skoći ogañ iz nćga*. Pepel i mrtvo uglćne s pekvć istresć se na oğnišće.

2. Strn kru'. *Strn kru'*: jaćmenov, šenišan, ržen ili smisan misi se, kot i prosen, ili kukuruzan, samo se misi s mlakom vodôm, a ne s kivanom, a kvas se meće u kru' vaļe, kad i voda, a poliva se s mlakom vodôm. Strn se kru' meće *iz'ajat* na loparu na sunce, ili k peći, ili se metne u zdilu *iz'ajat*. Ako je po'se toplo, iz'aja se više od urć. Kad se kru' izajde, počme pucat. Kad se dosta izajde, meće se vaļe peć pod pekvu, ili se još jedan put u naćva' prenisu i meće peć. Pod strn kru' meće se perje od zeļa, da bude doladña korica lipa i da ne izgori.

Kad se kru' misi, vavik se malo *tćsta* ostavi za *kvas*. Kvas se metne kadi u brašno, ili u kuću na policu.

3. Proseno, ili kukuruzno brašno pomišano sa strnim brašnom. Najprvje se pofuri proseno, ili ti kukuruzno brašno s kuvanom vodôm, a onda se vaļe meće kvas i misi kru' strnim brašnom. Iz'aja se. Pečê se pod pekvôm na ognîšću.

4. Pirov i 'ajden kru' misi se s toplom vodôm. 'Ajden se kru' môra topal jist, jer kad je mrzal, otrdne.

5. Za Božić se misi puno strnega kruva. Za Božić se misi kru' u izbi, jer je toplije, pa se lakše iz'aja. U večer se zamisi kvas u naćva' i metne kisat k peći. Drugi dan u jutro misi se kru', a misi se, već kako se misi strn kru', samo ća je velik od dvi ćetrtinke brašna, ili od pól vagana. Kad se kru' umisi, pokrije se u naćva' s vaíkui, i pušća, da se iz'aja. Kad se izajde, riže se s nôžem na male kruve. Svaki se kru' premisi i meće na postelj, na bēlu pla'tu. Dokļe se kru' misi, gori u peći ogañ, a kad je kru' gotov, pēć je već razbilena. Izgrne se ogañ iz peći s *greblicom*. Kru' se meće u pēć na *lopati*: jedan drži lopatu i meće kru' u pēć, a drugi meće kru' na lopatu i na svakem kruvu načini u sridini s palcem škuļicu. Ako je u peći previše vruće, pogrnedu ževarku na ognîšće. Tako se pečê kru' za Božić u zideni' peći'. Danas ima malo zideni' peći', pa zato jedan drugemu posudi svoju peć, samo onaj, ki pečê, môra svoja drva gorit. Ki ima mañu fameliju, pečê kru' za Božić pod pekvôm, po dva, po tri na dan. Kukuruzan, ili smisan kru' pečê se pod pekvôm, a ne u peći.

6. Pogaća je iz šenišna brašna, ili iz kupôvnega. Misi se, kot i strn kru', samo je pogaća ozgora ispisana s nôžem, kupicom i s pomitaćom, ili je glatka. Ako se dobro ne izajde, onda je tanka i nî tako dobra.

7. Kad nî kruva za obrok, stisne se brže i boļe pogaćica iz brašna prez kvasa i ispećê pod pekvôm.

8. Kolać. Ima jî' siromašni', pa skuvadu o rućku puno palēnte. Ća palēnte ostane, umisidu iž ņe *kolać* i ispeku u uglēnu. Isto tako kolać umisidu iz kakovegagodre brašna i ispeku u pr'u.

9. Masnica. Rasućedu se s mlinćenicom (to je okruglo drvo) dva mlinca od šenišnega brašna. U šalicu se natućê jajac, osoli i promiša sa žlicôm. Metne se mlinac na stol, a po ņem se razmažedu jajca žlicôm. Na mlinac se metne ovde-onde maslo, nerastaļeno, ili slanina, onda kapula ili luk i obiļene srizane jabuke. Ovo se sve zamota u mlinac, a onda se smota na loparu. Tako se načini i drugi mlinac i smota oko onega na loparu. To se sada ozgora polije s jajci i s maslom; ili s mašćom, razgrne se ževarkā, metne pērje

od zela i na to *masnica*. Peče se pod pekvôm. Niki peku masnicu u kastrôli. Kastrôla je od zemlje, okrugla je i stêne su joj ravne i niske. U kastrôlu se metne masti, ili masla, a kad se rastali, metne se masnica i pokrije se s kakovim pokrovom. Kastrôla je na trojnoga, a pod nom je ževarka. Ako je pekva dosta velika, more se kastrôla i pod pekvu vré.

10. Konoplarka. Ostupadu se konople, metnedu u sito i procididu kroza ne nad kotlom toplu vodu. Ta se sada voda zove *skuta*. Skuta se metne nad ogañ, pa se kuva. Konople se dižu gori, pa se lovidu žlicom i mećedu u jednu zdilu. Ova se skuta u zdili sad meće u mlinac, kot kad se i masnica dela, samo se ozgora po skuti meće luk. Zamota se i smota na loparu, kot i masnica. Peče se pod pekvôm.

11. Mošne. Kakogodre se dela konoplarka, tako se deladu i *mošne*. Sve, ča je u konoplarki, to je i u mošña. Kad se skuta metne u mlinac i razmaže, zamota se mlinac, ali ne, da bude okrugal, van plosnasto, široko, kot dlan. To se sada razdili rukom u mošne, a kadi se je rukom zabižizalo, preriže se nôžem. To su *mošne*. Mošne se najprvje peku pod pekvôm, ili u peći. Kad se *propeku*, vadidu se van i mećedu u kotal u vodu, ka kuva. U kotlu se mošne *kuvalu*, a kad su kuvane, vadidu se van, mećedu u zdilu i jidu vruće, ili ti budi ladne. — Konoplarka i mošne su posno jilo.

12. Rizanci. *Rizanci* se deladu iz šenišnega brašna. Načini se têsto prez kvasa s mlakom vodôm. Razriže se na dva-tri dila (već kuliko će bit mlinec) i misidu se kolači. *Sučedu* se u izbi na stolu. Po stolu se progrne obrus, posiple brašnom i metne kolač. Kolač se posiple s brašnom, da se ne lovi za mlinčenicu. Mlinac se suče mlinčenicom, a više puti se dosipuje s brašnom i okriće, a kad se rasuče dosta tanko, metne se na postel. Kad su svi mlinci sasukani, riže se jedan po jedan s nôžem. Mlinac se posiple s brašnom, zamota i riže na pretlači. Svaki put, kad se ništo rizanae sriže, rastresè se s obodvimi rukami po obrusu. Kad se rizanci mećedu kuvat, mētnedu se u sito i malo prosijedu. Ki ima, meće u rizance jajca. Jajca se mećedu u rizance, kad je kakov svētak, i kad imaš goste, a mlinci se sućedu tanko. Drugač volidu rizance iz debelega mlinca. — Rizanci se kuvadu: 1. u čistoj vodi, a začinidu se s maslom; 2. u govedskoj juvi; 3. u juvi od živadi i ne začinadu se; 4. u skutu od konopaļ. Kuvadu se u kotlu nad ognēm.

13. Mudlini. Zamisidu se u zdili od brašna s jajci i mlakom vodôm, a ne smidu bit trdi. Odkidadu se žlicom i mećedu na juvu,

da se kuva. Mudļini se kuvadu: 1. na govedskoj juvi, ili na juvi od živadi; 2. na vodi: ki nima ča pojist, začini i poji.

14. Mudļinci. Zamisidu se, kot i mudļini, samo je rije, nego su mudļini. Zajimļe se žlicôm i uliva iz zraka u govedsku juvu, ili na juvu od živadi. Juva se môra mišat, da se mudļinci ne skeļidu.

15. Maslena kaša. Zamiša se u šalici brašno s jajcem. Meće se u maslo, kad se iskuvuje, vadi van i jî s kruvom.

16. Palênta. Metne se voda u kotal i ozgora se posiple malo s brašnom, da se boļe vidi, kad voda zakuva. Kad voda zakuvuje, veli se, da *broji*, *mrmori*. Kad voda zakuva, usiple se brašno (kukuruzno, ili proseno, ili smišano). Osoli se, a u sridinu se zabodê *mišara*. (Mišara je drvo, na jednom kraju malo podelano, a na drugem je okruglo.) Kad se malo prokuva, odlje se župê (ako je je previše) i zamiša se palênta. Palêntu mora mišat jak čovik, najmer ako je puno brašna u kotlu, jer slab čovik ne more ju dobro okrenut ni zamišat. Palênta se *pečê*. Prevrne se s mišarom. Malo se pečê, pa se opêt preokrêne, i'se tako, dok ni pečena. Ako se palênta ritko zamiša, doda se malo brašna, a ako prečvrsto, prilije se župê. Pod kotlom môra dobro gorit ogań, a ne smi bit prejak, najmer s počêtkâ, a ne smi bit ni preslab. Ako je ogań preslab, onda se potakne, a ako je prejak, onda se ki ogarak odname, ili se s kotlom majta, miše. Kad palênta odpada od mišare, kad se ne lovi kotla, i kad da'ne, onda je pečena. Skine se s oġna i *izmiće* mišarom. Meće se u zdilu. Najprvļe se metne jedna gruda, a okolo i gori uz stênu od zdilê meće se okolo na okolo, da se boļe pro'ladi. Ako se palêntu *začińa*, onda se metne na kup. — Brašno se meće za palêntu *na mezane*,¹ ili *na poliće*. Ki ima veću družinu, metne mezanu brašna za palêntu, ili ku prêgršć više, ili mańe; ki ima malu družinu, metne polić brašna za palêntu, malo boļe, ili mańe. Kadi je u kući samodrug, kuva palêntu u loneu uz ogań, a kad ju zamiša, more pobignut van, ako ne pazi na űu. — Niki izvrnedu palêntu na stol, kot kru', pa ju *rižedu* s koncem na šńitice. — Zdile su ciglene, ili drvene.

17. Ritka kaša. Ako je kukuruzno brašno preoštro, kuva se ritka kaša. Kuva se, kot i palênta, samo je palênta čvrsta, a ritka

¹ *Mezana* je ili iz jednega drveta izdubļena, ili je iz dug naćińena, a *polić* isto tako. Dva polića je jedna mezana, četiri mezane je jedna *ćetrtinka*, tri ćetrtinke su pol vagana, ćetire ćetrtinke je jedan *kuplenik*, šest ćetrtinak je jedan *vagan*.

kaša je ritka. Kad se skuva, začini se i jî. Ako je brašno preoštro, veli se: to su sami *jagli*.

18. Prtênka. Kuvadu se u kotlu *šhitice* (krumpir), a kad su već kuvane, usiple se kukuruzno brašno. Miša se i prevraće, kot i palênta, samo se teže peče zboradi krumpira. Prtênku kuvadu siromašniji, ki 'nogo nimadu š čim palêntu pojist (jer suva prtênka se lakše poji, nego suva palênta). More se i začinit, ili s mlikom poľat.

19. Jačmenovi trenči. Metne se u zdilu jačmenova brašna, ulije se malo vodè (jer ne smi bit têsto, nego *šuľki*), pa se zamiša rukami. Meće se u zakuvanu vodu. Kad su kuvani, izvrnedu se, začinidu i jidu.

(Nastavit će se).

Vrbnik na otoku Krku.

Narodni život i običaji.

PIŠE IVAN ŽIC.

Tjelesni ustroj.

(Nastavak).

Bolesti. *Bolest*, *nemoć* je, kada je čovik slab, ne more da fadiga, koti zdrav čovik. Nemoće je seke sorti. Ako se ne zna, od česa je ki slab, reku judi: „Slab je, ne more, shaben je, nezdrav; ima hudu nemoć, nemoćen je“. Isto tako reku, ako ne 'te da prave, kakovu nemoć ima. — *Pošast* je seka bolest, ku se orba jeden od drugoga. Tako se govori, i kada noj se ne zna za ime, samol da ona gre po judih, ter veći del grada, sela, ali plovanije obajde. Nike pošasti su, od kih judi umiraju, a od nikiu samo malo pate. To ću gjedat praviti tamo doli va priliki. Sedaj se dajmo na čovika i njegovu nesriću.

I. Vańske bolesti. (1. Ozlede.) *Udrec*, *buhec*. Kada čovik stoji, pek pade, on *se lupi*, *udri*, *bubne*, a ono mesto, kadi se je udril, zovemo *udrec*. Ako me kuda ki s pestun, ali s čin drugin *nozne* jednuć, ali *stelće*, dobil sen *buhec*, „prodaval sen *bubice*, *be-tiće*“. Nit *udrec*, nit *buhec* ne potribuju baš, da se pokaže kri; dosta, da se *šukne*. — *Zgrumat*, *rujinal*, *ubil*, *na pol ubil se je*, ki je pal eskudagod (!) visoka, ter *razbil glavu* i *zlomil kugod kost*. Va smutlii, barufi more i jeden drugoga *zgrumat*, *dešfat*, *rujinal* z buhei. — *Poriz*, *porizal se je*, *zarizal se je*, ki je načel svoju kožu z malin oštron: z nožićen, kosirićen, britvicun, brivatnun britvun, ali s čin oštrin: kri se pokaže, ma teče malo, berzo se zagoji. — *Posik* je, kada se z oštron od sikire, ali kakovoga drugoga orudja lupiš va meso tako, da se udela vela škuja i gelboka. Pokli se *rana zgoji*, *zaraste*, ostane *posik*, *posikaj*, i biva, koti zašven. — *Černica*, *modrica* pride spod udreca ondi, kadi smo kožu s čin god oparili, ali ako smo i sami pali. Na 'non mesti očerni koža, ali biva želtasta i

modra. Kadagod nasede i černa kervina, nasvalito na persti i na dlani, pek se udela va koži koti černo zerno od leće. — *Kila* pride, kada se lupiš va č' god na glavu, ali na obraz blizu čela i na čelo. To je koti jedna balica. Ki ju dobije paduč, ta je *nabil rog*, *napuhnul mu se je rog*. Na kili biva zajedno i černica. — *Ruka*, *noga*, *perst ide z mesta*, *šćupi se*, *skrene*, *zvine*, ako se oškodi va stavi, ali blizu stavi, ma da se kost ne zlomi. Dije se ondi napuhne, oteče, i tribi je skerbit, da se da na mesto zafriška. Ako zastara, teško se načinia. Dodar kadagod samol *žila preskoči*. Onda boli, oteče malo, ali ni mrava i dosta je stegnut ono udo, da pride opeta na svoje mesto. — *Kost se zlomi* pod udarcen, ali *pukne*, ali *rašćipi* i zajedno *ijde z mesta*. — Z orudjin na puntu, kô ima verh, *se ubode*, *nabode*, *zbada*, a ona škujica je tribida *ubodec*. — Kuhana voda *opari*, kadagod *zgori*, *speče* kožu na teli, a ondi se udelaju *mihiri*. Ogeñ *zgori*, *ožege*, *opali*. *Zgoreliš* je ona bol. — Sve, če je na glavi, to *se razbije*. Još se razbiju kafčice na perstih i kjičice, ter koleno. — *Kilavec*, *kilav*, *kilavčina*, *fals* je, *falil* je z velin brimenon, od force mu je doli mej nogami puklo, napuhnula mu se je mošña. Ako se to ne dogodi, nego zaboli va križu, ontrat mu je *falil križ*. Više puti se već potli ne more naravnat, ostane prigñen za vavik. — Kada ženi nose velo brime na glavi, kojgod *pade time*. Tribi ga je dvignut, zato ju potežu za vlasi. — Ako dica skaču, *pade ñin terbuh*, ontrat jih teru, da se zdvigne. — *Puknul mu je šcek*, *prolomil je vrat*, *zlomil je vrat*, nič je *puklo va ñen* reku, kada ki pade, ter ostane dije mert, a ni se zgrumal. Takov more još ki god dan poživit, ma najzad umre. — *Žuj* se udela na ruki od velika dela. To je tverd mihirić, a pod ñin je voda. Biva na dlani i na početku perst na ruki oznutra. — *Natelček* je, koti žuj, ma biva na nogi i bolí jako, a pride najradije, ako se hodi bos, ali ako se napešta peta. — *Utisk* je veći od natelčeka, a traži va 'voga, samol biva veli mihir pelu guojini, a zleže se najradije na plosni. — *Ujal ga je postol*. Ako je postol tesen i kratak, ali ako preveć hlapje, udela nad petun *žuj*. Pod ñin biva nikakova voda. Kada pukne koža, onda se rado *zasadni* i *pozlobi*, pek boli. — *Turnak* nateru tesne postoli na člen od prespalca i na členu od drugih perst, dodar na plosnu od nogi. To je tvrda bela kožina, kako poplat, sredi ima mali pupić, *serce* od turnaka. Nega je teško zličit.

Ugriz je ono mesto, kadi su ti se zaboli v meso zubi od živa, ko te je *ujalo*, to je popalo ze zubmi. Onda ti se otvori koža, teče kri i ostane *rana*. Seke sorti gad, koñ, pes, maška, prasec ujidu.

Ubodec, ubad, ubadaj je od muhi, čeli, steršena, kusičini i od vola: Oni ubodu z igluu, a on z rogon. *Zacipaj. Zacipit se* 'oćeš, ako steržeš s rukun po granpavoj deski. *Špehec, vritnak* je, kada te ki čovik, ali ko živo: koñ, vol, osel *špehne, štrofi* ze nogun. — *Ušćipaj, ušćipek, šćipaj* je, kada te čovik z nofti, rak, mihovilčina, škorpija, mrav s klišei kadigod popadu za kožu.

Maška te z nofti *oškarna, ohvata, ogrebe*, a tako isto i čovik, ako ti zabode nofti va kožu, ter potegne zdolu, da se udela krvavi señal, ali *bir. Ohvataš se* i na ostrugu i na tern, ako ti se tern ne *zabode* va meso. Kadigod je ka bol, pek ju tekneš va č' god ali s čin god, da te još huje počne bolit, ti se *usridiš*, a ako te tekne va bol ki drugi, on te je *usridil*.

(2. Rane, čirevi, prištevi.) *Zelo meso*. Ako ti se rana od posika, udreca, ali ugriza potruje koliko, ne more se *zagojit*. Ž' ne se dvigne nikakovo *dibje meso*. To je čevjeno, i dokla se rana razvraća, a to ven kaže, ne nadij se, đ'a će se berzo zacelit.

Rak. Na delgn ranu, ka ne će da se berzo zliči, nastupi rana, ka se već nigdare ne zatvori. Ondi se udela černasta krasta, seko toliko puca, a nutri se pokaživaju koti čevjene žilice i teče (ako kada teče) *sukervičina*: to je kri i voda, ma više kervava voda. Meso nije, *rak* se širi, i kada proji sve do kosti, onda mora čovik unrit.

Čiraj pride segdi po telu, samo na dlani i na plosni redko kada. Koža se nadvigne, očevjeni, lesne se. Sredi ima verhunčić bel, peln gnoja, velik, koti glava od igli putečne. Boli jako. Malo po malo se ognioji ves, uzrije, probije se i počne teć ž' nega gnojina: ovo je nikakova hela gusta vodina, i teče, dokla ne ziteče, ontrat se zagoji. — *Podkožnak*, podkožničina je ves, koti i čiraj, samol se onako ne napuhne, i biva više va mesi pod kožun. Ima uzancu, da se okolo nega udelaju i druge podkožnaki još pervo, nego ziteče. — *Luba, bol* se spravi za vraton, pod spadohun, na stegni, na boku, na terbuhi, na plećih, segdi, kadi je više mesa, a meñe žil. Ova bol se pozniva ovako: Najprija nadebja na 'non mesti meso, koliko kokašje jaje, ali koliko pest, kadagod i više. To biva tvrdo i čevjeno. Boli, to se već zna. Počne se lesnut, to je: lašći se, koti da je z ulin pomazano. Koža se pari na lubi, koti da je teña, nego drugdi. Najzada se počne na verhu *belit*. Seda je već *zrela luba*, pek ju probiju i počne teć silna *šporkica*. Kada ziteče, rana se zašije, ma ju biva jako poznat. Luba se rasteče kadagodare i prez da šporkica počne teć. — *Šija* je još veća bol od lubi. Rado pride za vraton, ali na persih blizu spadohi i sesac. Nu moraju rizat, ako će se

probit. Od nje se more i umrit. — *Rašipilija* pride na obraz, na glavu, na ruku, na nogu. Naglo oteče meso i očevjeni sva bol, a bivaju po njoj koti nikakove modraste rožice. Ako se za vrijeme ne liči, ognjoi se, i čovik čudo terpi od nje. Ako je na vratu, glavi, ali na nosu, riščožo je i za umrit. — *Bol* je sveki otok z gnojjen va sebi, ako njoj ne znaju imena, ali ne mare praviti. — *Škroguli*. Za vraton, pod okon, na nogi, na ruki, na persti, mej persti odebja meso, pobije se i teče. Gnoj smerdi, koti cangul. Teče po više let, a redko kada ziteče. Ako se rano zapre, ijde nuter i pride va terbuh, ali k sercu, ter ontrat mora umrit, ki ima tu bol. Najviše pride na dieu. Kada steče, ostavi sešal. Ono mesto biva zašveno jako, skoro je mersko vidit. To su te škroguli. — *Prišč, priščić, muzulčić, muzolec* je sve, če se na koži nadvigne, a ni veče, nego od putečne igli batičica, i biva više mehe gnojno. Ako je priščić takov, da ima vrščić gnojjen, ako se zitegne, kada se prekine, gusti gnoj, koti červić, ontrat je to *forca*. Te sorti priščiće imaju mladici i divojki, pek mladi muži i ženi. — *Jačmik* je on čevjeni priščić, ki pride na vije ali trepavice od oka.

Perša, perše su priščiće, ke puknu, pek se udelaju od njih černe krastice (nutri čevjenasti) okolo ust i okolo nosa. Stoje nekoliko vremena. Zjidaju ši, da bi je čovik sve razškarnal i razhvatat, ma najzada popadaju i koža je opet zdrava. Prave, da bi na perše, ako se potruju, mogel prit i rak. — *Nežid, nežidovičina, černi prišč, vešpaj* se redko trefi, ma se tan-tot najde, i malo ki od nje škapula, ako se ni na vrime počel ličit. To van je pek prišč, koti i druge priščee, samol biva koža okolo nje modrasta. Okolo v okolo nje se legu druge priščee, jednaki nje, zato ga je teško zličiti. —

Zanoftica. Perst se ognjoi pod nofton, nofet odpade, a slabi čudo terpi. „Očuvaj te Bog od zanoftice!“

Zmet je hud prišč, ki pride najradije na ruku, i to na persti blizu člena. Nit moreš od nje spat, ležat, ni jist, ni pit. Boli, kida, kako da su 'se pesi, bada, pali, žge, peče, samol da nimaš mira ni pokoja ni ve dne, ni v noći. Kada se propade, ali kada ti ga prerizu, komač počineš. Seda počne teč i teče čudo dan. Po dva, tri miece ne more čovik pred nje žurnadi opraviti, nit je za se, nit za drugoga. — *Hudi zmet, černi zmet, panarić* je ves, koti i zmet. Bol počne alaj člena. Va mesi blizu kosti, ako ni na samoj kosti, pokaže se je'na černa piknica, koti da je ondi nasela kri. Ako ijdeš odma' za tin, ter to černo prerizeš, rasičeš, ne boj se niš. Ma ako si se zaleuil, perst ti se napuhne, koti mih, ruka oteče, kantaš još

jače, nego od zmeta, a najzad, prija nego ozdraviš, moraš zgubit i člen od persta.

(3. Bolesti na koži.) *Leća* je ona suha crna korica maloj dci na glavi od čela do timena. Ovo ni nikakova bol. — *Zlanenka* je koti zerno od leće, černa macica na telu, kadi ši, ši. Ni ovo ni nikakova bol.¹ — *Bradavica* je suhi prišćić na verhu koliko toliko uvek razpucan. I od bradavice se more zleć zlo. Rado pride na ūu rak, ako se više puti osterže, ali odkine. Drugačije bradavice ne bole, samol je mersko vidit, kadi su. Pridu segdi, ma po je'na. ali dvi, a na rukah su gusti, 'se jih biva pelno po rukah.

Mertveška koščica je tvrda balica od mesa, koti špekula, orih, jaje. Ne boli niš, samol dodija. Pride segdi, najradije na glavi i za vraton.

Gerće su li balice, koti mertveška koščica, nego bole i stiskaju. Pridu okolo vrata, za uhon, pod bradun, ma idu berzo i ča, samol je tribi tert.

Unpor je bolest na dci. Ohitaju ūin se po obrazu krastice, glava ūin se poštuma li od krastice, za ušima ūin popuca koža pol same glavi. To dura po više let 'se tamo do šestoga, sedmoga leta. Dicu to vajada serbi i boli, pek ne moru v koži stat, nimaju mira, a ne znavaju praviti, če ūin je. Unpor je *suhi*, ako malo vodičini, ali niš ne teče ž ūega, i *ŋili*, ako se koža razkvasi i ognioji. Nemoć unpor je zdravji dci, ako se zipurga, a smert, ako se ne zipurga i zapre, ter ide nuter. — *Krasta*, *krasti* pridu segdi, ma najveć na glavi. Najprijia je vidit male prišćiće. Dicu to serbi, pek teku va to z nofti i sve razkalvasaju, razškarnaju; seda se razlije z onoga gnojićina, glava se poštuma i udela se jedna dubova kora, krasta. Ovajsta je černa i smerdi. Spod ŋe gnojićina pišći, vlasi se sevetu, prelipe se na krastu i jeden z drugin. Po 'nih pukotinah od krast se zakoti silna živad, šence i ŋidi. Pokla se krasti zičiste, a to biva komu-

¹ Kada smo pol zlamenki, da van još pravin i od drugih zlamenak. Kigod imuje kadigod belu kerpicu, to je *mliko*. Drugomu je nigdi pelpa koža zernae i černa, to je *sirek*. Treti ima nečernu kerpicu, 'nogo černiju od druge kože, to je *kafē*. Četerti ima kako zerno od česagod, ali male prišćiće čevjenaste, to je *murvica*. Ganaju, da je to prišlo na ŋega zato, zač da mu se je mat popala, kada ga je va utrobi nosila. Bila je svedećna, a takovoj ženi mora bit on čas sve, če poželi; ako ne, dite ne će da uživa onoga, če je poželega, a ŋi ŋoj bilo dano. Ako se je pek kadi na teli teknula, kada je ku stvar obličila, onda je ondi ditetu zlamenka narasla i sliči va 'no, va č' je pogjedala, kada se je popala.

god i do dvanajst let, dica zizdrave i bivaju zdraviji. — *Grinta*, *grinti* nastupe na dieu, ako se krasti potruju, ali pozlobe, ma najveć se orbuju: čapa je jeden od drugoga. Ki je jednuč dobije, teško jih se oslobodi, a ja deržin, da nikad po'se. Grinti su želte krasti. Od njih puca koža na glavi, koti da bi ju niki rasikal. Okolo one pukotini se počne spravjat guoj i sušije i želtije. Od male pikúe naraste velika krastica, koliko pol šolda, pek gre 'se veća i veća, dokla celu glavu ne pokrije. Kuda pasa grinta, zgori vlasi živin ognén. Nigdare već vlasi ondi ne rastu. Grinti smerde jako mersko, a gnoja ni vidit, da bi piščel, zač dije zasehne. — *Osoj*. Na protuleti, a još više v belon leti, ki ni navaden sencu, ako gre ča delat ven na sence, ves se *ospe*, a najviše po čelu i po plećih. Zahitaju se po nén nikakovi priščíće, koti zerna od prosa. To serbi i bada, koti 'se igli, kadi su ke. Već puti se tu i koža ožuli i onda popadaju te priščíće. — *Grobotini*, *vajotini*. Govore, ako čovik pasa, kadi su se kokoše grebli, osel vajal. ali zec pošcal, da je zdvigne. Po telu se udelaju čevjene krpi, kadi ter kadi ki priščíć, oči se zakervave, obraz zagraši. Čovik ne more ni živit ni umrit, ni jist ni pit. 'Se mu gre mučno. Ova bol se dobije v leti, redko kada v zimi. — *Perhuti* su bol na glavi, ma ne boli. Koža se na glavi suši i pada 'se, koti stergotini od ribie, ako se češe, a i sama od sebe pada.

Lišaj, *lišaje* bivaju na koži. Kadi je on, usehne koža i popada, a pod nún se dela druga. Okolo na 'kolo ima krajce malo černije, nego je koža. Prave, da je i hudih lišaji. Ovijsi bivaju čevjenasti, a okolo na okolo imuju male priščíće i koti modraste dlačice po koži. Ž njih se more zleć zlo, ako se pozlobe.

Srab je huda, merzka bol. Deboto je čovika i sram nanci ga spomenut. Još je veće zlo od ote pošasti, če ne će nijeden, ki ga ima, da pravi: „Srabjiv sen, čuvaj me se“, nego je vajda pravo zlorad, ter bi 'otel, da ga se i drugi dobavi. Mej stegni okolo dimań, mej stavami, mej persti ima srajbivec silni serbež i pojid. Nima mira, 'se se popada seda simo, seda tamo. Sterže se, škarna se, hvata se, češe svoj srab. Nadvignu mu se male priščíće, on je razškarna i udelaju mu se krastice. Srab je *suhi* i *nihi*. Ovisti je va ton, da se gnoji i delaju na mestih krastice veće, nego od suhoga.

Popucaju ustnice, persti. Po zimi od studeni ustnice, a od studeni i dela koža na rukah, nasvalito na pregibalih, popuca, kako da bi ju razrizal z nožićem. Z toga pride ven i kri, a boli, težak ne more delat.

Perst se podji. Na nogah z doliine bandi persta va pregibali pukne koža, koti i na ruki, a to se je perst podjal.

Zajidu se dica. Maloj dici od toplini i pišaki, malo većoj od truda popuca koža mej nogami i sva očevjeni. Ako se ne bi ličilo dije, tako bi se i ognjilo i dica bi čudo terpeli. Od veloga hoda i toplini zaji se i odrasel čovik, ma nekadi i dica, nego zada blizu prohoda, kadi se ono plati jeden va drugoga žule.

Zločestarija, nepamet, lipo sime, pamet pobira, hodel je po neputu, šel je priko plota, po tujih ženah, — mersko je pravit, če ima, najzada pek ču van i pravit: on je *francozjiv, inpeštan, smerdi na živi, niš je od francoza, pamet mu gre ven.* Kakova je to bol i kadi se kaže, ne ču van pravit, zač ne znan. A ki ju ima, pravi z otim, da ne more hodit, a drugo ne će, zač ga je sram, i ne bi otel, da mu se rugaju, da je šel po svitu lipo sime iskat, pek ga pernesel simo, da ga doma zasadi.

II. Unutrašnje bolesti. (1. Bolesti pojedinih uda.) *Kermežje* su na očijuh. Va krajih od oka spravja se nikakova bela stvar koti gnojina od boli. Ki ima kermežje, nima posve zdravi oči. Od seke boli na očijuh se veći paret delaju kermežje. Oko se čisti samo od sebe. — *Poganica* je v oki, ako se pozlobi ča nutri z udrecon, z dimon, s hladon, ali ako se jačmik razkvasi, ter pasa v oko. Mala od oka ontrat obelije i ognjoi se. Od poganice se more zgubit i oko. — *Bilen* je v oki jedna bela kerpica, pari se, da je gnojina. Ako ta bela mačica pokrije malu, onda čovik oslipi, zgubi oko. — *Oko boli, bole oči,* kada su kervavi, kada se jedna banda od vije nadme i zverne na ven, ter se pokaže čevjeno meso. — *Zakidaju se oči* onomu, koga bole. V noći mu gre z očuj (!) nikakova vodina i fermuje se na vijah, ovd i usehne i oželtije, seda se vije prelope jedna z drugun, i kada se zbudi, ne more čovik opriti oči. Trepavice se dvignu, a vije se derže, dokla se ne zmoče i razpuste.

Zgover je on gnojina, ki se dela v nosu.

Uho teče, teku uši. V uhi se komugod udela bol, probije se sama i z uha se toči smerdjivi gnojina. Govore, da ako koga i glava bojuje, pek mu se uho propade i steče on jad, ozdravi, pasa ga ta bol vu glavi.

Serina ni nikakova bol, a dobro je, da noj se zna za ime, zato sen ju prežmaral ovd i. Ona je ona želta mast, ka se v uhi udela i tribi ju je čistit.

Bol od zuba, zub boli. Zub tlije, ako samol malo boli. Zubna bol je huda bol, zač od ne je sva glava smučena, a kada je glava za

niš, ontrat je i celo telo za niš. — *Zub je otekel*, ako je meso okolo néga, ali banda lica, na koj je bolni zub, nadebjala. — *Uskomina* pride, kada se ji sladko-kiseli, pjutošto juti stvaru, na je'nu priliku nezrel žir. Zubi omeknu, i kada greš na ne jist, ne moreš, zač te bole. Uskomina ne dura čudo, berzo pasa.

Usta su se ohitali. Okolo samih ust ozvena, ali nutri v ustih se udelaju nikakove metalčice, male priščice, pek pucaju, zač se gnoje, i to je bol, zač se ne more jist.

Gerlo boli, bol od gerla, bolest od gerla je seka bol v gerli, ali na gerli. — *Oteklo gerlo* je, kada se pozniva ozvena, da je tvrda koža i nadebjala. Više puti oteče gerlo i oznutra. Načini se nutri, koti jedna balica, i ontrat ni moguće poželkivati hranu. Ako jako oteče ne moreš pogutnut ni slinu. Seda se reče: *gerlo je zaperto, gerlo se je zatvorilo*. Ova bol je riščoza, zač ako se ne probije i ne ziteče, čovik se zaguši, zadavi. Ovu gerlenu bolest su počeli seda nazivat *anjina*. Najhuja je za malu dicu. Dite je zdravo, a va par dan ga već nî.

Sterne ruka (ali noga) nigda više, nigda meće. To pride, kada stojš s miron, ako sidiš više vrimenta. Ijdeš, da ćeš se stat, počneš hodit, ma aja! Jedna noga ti ne služi, koti da ni tvoja, ona je mervta. Kada počneš malo ritat, ontrat ti počne po noj nič hodit, se koti da bi mravi, malo te i boli, a najzad pek moreš i hodit.

Kerč. Nikin juden, kada pišu, ali ča delaju ze persti čudo vrimenta, se jeden perst protegne i otverдне, ter jeden čas boli. To je *kerč*. On pride i drugdi. Noga se va koleni prigne, a v listih otverdnú mišca i jako bole. To je prišel kerč v nogu, tako pride i v ruku. Čul sen praveć, da pride od kolere kerč va sve telo. Va sve telo pride na velik namok. Ako bi se čudo vrimenta ki kupal, ćapal bi ga kerč v mori i ostal bi ondi za vavik.

Vešca. Niku doba zimi napuhnu se persti na rukah i na nogah, ter ruka ozgora od perst do za pestun oteče, i sva noga. Koža biva čevjena, koti škerlat. Va mesi te sve pali, sterži, ne sterži, — pomoće ti nî. Najgore serbe vešca, kada se miña vrime. Dobro je, ako ne počnu nilit, zač ontrat je bol huja, ako vešca teku.

Tišćec (tišćece). Ako se nahladiš, ali spotiš, pek ustineš, ali zmočiš, počne te bolit škina i pleća. Načine ti se po nîh nikakove tvrde ribini, koti da su ti stverdnuli žili, to su ti *tišćece*.

Kušćer, kravica, krava je, kada se v ruki udela ribina, koti tišćec. Ruka je sva speta i ne moreš fadigat.

Zavratničini, zaušničini prave sami, kadi su. Prideu na hlad. Kada komu prideu, odebja mu za uhon i otverдне, ter biva koža čevjena. Nisu riščoži, ma se od njih terpi.

Košćena bol, romatižmi, romatižen. Bole kosti v rukah, ali v nogah, ter ne moreš š nimi niš, kadagod nanci vritnut. Judi, ki imaju koščenu bol, pate najviše v zimi, a jako nín verti i bada, kada se vrime miña.

Punta pride v zimi, više na protuleti i podzimi. Stepli se i naglo ostudeni, da te pasa veter, ali prežme zima. Prideš doma, ne ćutiš se dobro, počne te badat va persih, pod lopaticami, pod šešci, ćapa te ogeñ, pomutiš se, ogeñ ne tañuje, nego je 'se veći, pota nî s tebe ni kapje, persa ti gore, koža ti je 'se jeden ogeñ, obraz čevjen priko načina. To je punta. Ako ti ju ne prekinu, morat ćeš umrit. U 8 dan mora bit ali smert, ali život. — *Namor, namorina, nahlada, prehlada, kašej, teškoća, puhavost, „mihî mu pušu“*, potiće sve z je'noga korena. Ako se čovik stepli, pek ohladi, ali ako onako tepel hiti sviti ze sebe, onda počne kihati, nos mu se cidi, boli ga glava i oči, pride mu i nikakova febričina ali ogníčina. Za tin počne kašjat i odkidaju, opušćaju, moluju mu se, hita *herćini*. Kada je zihital, ozdravi. Od nahladi se zgubi i gerlo, to je: ne more govorit nego šepje. — *Suhi kašej* je, kada se kašje, pokašjuje, teše, a ne će da se niš znutra opušća.

Teškoća, zadušina je onomu, ki jako puše, hita herćini, ma redko. Zgoru bokon ne more hodit, da se ne zapuše. Zatvara mu paru. Ovu bol imaju stari judi i ženi. Nih stisne za mertva, a više puti idu i prez popa i prez fratra.

Tisika. Na jad, na trud, na delgu nemoć se nigdi va križih pokala na nuter jedna koščica, lumbuli se napuhnú i gredu s pleć zdolu, kotí dvi ribini, a košej je mej nimi zapaden. Čovik je ni slab, ni zdrav, ma više slab, i tako veda. Ako se bol zastari, zane-mari, prepasa, nastupi druga nemoć i mora se umrit od suhe nemoće.

Suha nemoć, bol od pluć, suhvica, sušica, jetika, konsum, konsumacijon pride na tugu, na jad, na oholiju, ma i na trud (ako se čovik jako kida z delon po vrímenu i nevrimenu) i na zločestariju, na tanec i pijanstvo ter klatež po noćah. Prija, nego pride suha bol, imuje bolnik kakovu god drugu nemoć. Ki ima suhvicu, on pokašjiva, hita osobojnu materiju, kigod i kervavo, a i kri. Bled je i želt, kako vosk. Pod kožun nima kerve. Po obrazi su mu cerne maćice. Ogníčina ga friga dan i noć, a pot poliva, kako da bi ga

polival z vodun, ali z lokve stegnul. Od dana do dana je 'se meršaviji i suši. Najzada se ves skonsuma, ne ostane od néga nego kost i koža. Najzada umre, da se ni ne zna, kada je umerl.

Kiselica, kiselčina. Ako si se prejal, ali ako si ča kiselo jal, ontrat te počne va gerli i va požiraliaki palit, koti da ti gori nutri, dodar ti se pari, koti da te nič para, a usta ti užaju bit koliko-toliko kisel. To ti je kiselčina.

Kjočec je ono *skucani*, ko pride kadagod na čovika, a ne znaš, če je tomu krivo. Va gerli ti nič 'se poskakiva, kako da će ti se nič ziknut, i 'seki put, kada ti se to uдела, kjokneš.

Metani, rigani. Meće, riga, ki se prežeme, komu ča presede, ki se s čin potruje, komu more škodi, ter mu se na njen štumig smuti, ontrat povraća hranu na usta.

Rigani, rigancija. Ako si se česa prejal, ter ti je naškodilo, ontrat ti se ze štumiga dvižu koti nikakove mihiri: pari, da nič puše. To ti pride va gerlo, pek v usta, a ti ontrat uделаš: *rrrut*, ali *hhu*, ali *uuu*, ali *rg*.

Matrun, matra je bol va štumigi, a pride od hrani. Terbuh se nadme i otverдне, pride rigani, gerdo se odrignuje. Na prohod gredu s človika, nič, če puca i smerdi, to se zovu *perce*, a jeden *perdec*. Kada nastupe odrignivani i perce, onda bolniku odlegne i ozdravi. Ako to ne pride, bi mogel i puknut od nadutosti.

Ljavica. V leti na toplinu pride človiku riškald va drob, ali se čriva skvare na kakovu god hranu, onda počnu rucat i prehičivat se po terbulu. Čovik mora teč gusto na bandu, a ž néga 're metko i redko, koti zamučena voda. To su *šviki*, on *šviče*, *lije*, „zgubil je kjuč, čep“. Ne redko ga koliko-toliko i boli nutri.

Griža ni niš drugo, nego livavica, samol to je, da od ne čovik jako opade i terpi silnu bol i griz va terbuhi. Goni i néga na bandu, a onda ni boli ni kraj, ni konec. Nadimje se, muči i sili, a ž néga ne će niš, nego, ako pride malo nikakova *žgovra* (to je *belagriža*), ali li ta *žgover* pomišan s kervun (to je *kervava griža*).

Oklopilo mu se je serce, palo mu je na štumig, prezel se je čovik, ako je ča naglo pojal, ali na tešć štumig pil, ali preveć česa užil. To je istešo, če i mučno.

Gjisti su nikakove červini bele va terbuhi, dodijaju i staru, i mladu, najveć dici, a pačaju zato, zač jih se zakoti celo jezero, čudo, i ontrat udelaju bol va drobu. Poznivaju je pod persti, a i po smerdežu, zač komu je ta bol, smerdi mu kiselo z ust. — *Malputriko.* Gjisti i peln štumig odelaju vertud va človiku. On oslabi i jako. Na-

stupi i druga nemoć, i moral bi umrit, ako ne bi bilo pomoće od likarij. — *Maraveli, marojdi* su, kada čovika boli prohod. {V ritnon olitu ga pali, ne more od sebe, nego na velu muku. Lajno biva kervavo. Na prohodí jako serbi. Ne moreš ni sidit, ni ležat, ni hodit, dokla je to na tebi. Kada se zipurga, onda je dobro, ma do nikoliko vrimena nadij ún se opet. Svi judi je imaju, ki više, ki meñe. Nikin udare va glavu i v nos, a nikin va persa. Govore, da je to mužen, koti ženán vrime.

Febra. Ki ju ima, je želt, koti tikvić. Pride na čudo prilik, i da je je čudo sorat. Komu će prit febra, najpervo pride na néga silna žeja, 'se duron bi pil, ne more mu se nadovdat vodi. Nikomu ostudene persti na nogah, na rukah, nos, uši. Niki se dva-triputa protagne i zazija. Nikomu je pek silna zima i ves derhće i trepeće, a telo mu nì studeno. Mora leć v postiju. Nahitaju na néga kup svit i još mu je zima. Za studenun pride na néga silna toplina, ogeñ ga friga, daj ti, Bože, vrime! Žeja ne prestaje, seda pita pit još više, nego prija. Od veloga ogná se bolnik i pomuti. Ne zna, kadi je, i govori sve, če je, i će nì, a ne zna, da to govori.

Serh, seršina, trak od febri, protezavičina, febra požderava — to su 'se male febrice. Vela febra je koñska febra.

Maliña, febra maliña, maliñal je ogeñ, je vela, koñska febra, a pride, ako se ogeñ od febri zahlađi, ali ako se, kada je već febra prišla, ali v ogní pje vino, rakiju. Od maliñe slabi ne škanpa, redko kada ju ponese.

Tif, tifo, tiho je vela bol va terbuhi, ali najveć va glavi. Čovik se dije pomuti, po obrazu su maćice, boli ga sve, a ne zna najviše. če. Ako ni berzo pomoće, čovika u malo dan skonča, a ako ne, onda čudo vrimena čovik od néga boli, dokla se posve otrese. I tif uža ostavit kakovgod beteg.

Kozice su najpervo bol nuterña. Bolniku biva zlo, boli ga glava, pali ga ogeñ, smuti se, pomuti, ijde zven sebe, koža mu očevjeni, gori sva, najzada, ako je ne zahlađi, prospu se po únén nigda gušće, nigda reje prišće, koti zerna od fermentuna. Ognoje se i usehnu, udela se krastica i odpade, kada je pod únun zrasla druga koža. Ako su gusti kozice, i ako se raskvase, onda biva bolnik ves je'na du-bova kōra.

Černe kozice su na 'v mod, koti i one perve, samol su tribida čerñi, zač čovik ostane od únih merkast. Černe kozice su jako hudi.

Dibje kozice, kozičini su prišće slični, traže prišćen od pravih kozic, i gredu éa, koti one, samol ne delaju boli va životi.

Kozice su nemoć, ku se pernese z druguda, pek orba, dobavi jeden drugoga. One su pošast. Dokla jih judi nisu cipat počeli, pogibalo je od njih čudo naroda. Seda, hvala Bogu, redko kada pridu.

Ospice su jena pošast, ka da najprija bol v glavu, ogeń i kašej. Slabi mora leć i šaldo se pokrit, pek mu zikuhaju ven. Ospu se po nien 'se male zernca, koti batičice od male putečne igli, ali prosa. I one se nutri ognoje, kot i kozice, a onda usehnu i popadaju. Ostave seńal, kadi su bili, ali z vrimenon ga nestane. Najvole ospice prit na dicu, ne šparinaju ni starijih. Seki je mora imit, majkol jeden put v životi za svoga žitka.

Kolera je bila zadni put Verbnici leta 1855., ali 1854. Pripovijaju, da je čovik zdrav, na jeden put pade, počme ž nega hodit i ozgora i ozdola, lovi ga kerč i tako terpi nekoliko, ter zdehne.

Želtenica. Bolnik je ves želt, nofti su mu želti, belo v očijuh mu je žolto, pod očima mu je žolto-černo. Nima srama, da ni va nien kapje kerve. Govore, da tajsti vidi di'da sve žolto. Slab je, a ne zna, će mu je. Hodi, velče se, ma je za niš.

Podbuknen, podbuktan, otečen je, komu se na kakovu nemoć nadvigne koža, pek se pari, da je tust, a ni.

Vodena bol, tropika, tropižija, vodenica je, kada se čovik podbukta i oteče ves, ali i samo na terbuhi. Kri se va nien zvodni, i umre.

Padavica, bolest svetoga Valentina. Čovik, komu pači padavica, uža bit zdrav, samol kadagod plaho gjeđa. Najednuč 'z nenada počne se trest, prevraćat oči i usta, pade na tla, speheće z nogami, lupa z rukami, pesta z glavun, ves se skerči, spači i zmini. Ako ni nikogar blizu nega, da ga raztresa, ali potegne na čisto, kadi se ne će udrit, bi se mogel rujinat, zgrumat, a i ubit.

Zlo, mučno, nič mu je preselo, stisnulo ga je zlo. Čovik je zdrav, gana se z judmi, 'z nenada pade, koti mert. Potežu ga, zovu, stresaju, daju mu pod nos osta, vina, rakije, pek oživije, pride nase, razkovra se.

Kolp, pala mu je kapja — je zlo, va kon ostane čovik mert za posve, ali se raztrese, ma ostane lazar v ruku i v nogu, ali va 'su jenu bandu tela, kadagod i va 'sen teli.

(Dječje bolesti.) *Flašć*. Još v utrobi materinoj se dite prestraši. ako se ona česa prestraši, više pek, kada pride na svit. Najviše se prestraši od zimi, i čapa bol. Dite kriči, plače, hita se po postijici, va zibeli, kerče mu se ruki i nogi, stiskaju usnice, ne će da sese, i tako stoji nekoliko dan, najviše osen, a onda umre. Ako ostane

živo, da mu prekinu flašć, ostane betežljivo: flašć mu pusti ki ta beteg, i nî seguro, da će dočekat starost, ali v sedmon leti, ali kešne, do trajsetoga leta, najradije okolo 20.—24. leta flašć ga mora prekinut. Boje, da umre dite, nego da spačano ostane.

Zrasti pridu dici. Boli jih meso na stavi od stegna blizu dimań, malo i oteče kadagod. Dite ne more hodit i tuži se, da ga boli. To pasa berzo, a pravi juden, da od otoga dica rastu, zato se i zove *erasti*.

Miška. „Pači miška“, nasvalito maloj nego rojenoj ženskoj dici. Če je ta miška, ja ne znan pravit, nego to: da malo dite kriči i plače, a mat umoči belu kerpicu od platna va vodu i položi ju ditetu na dimja, pek ga povije, i dite već ne kriči. To zlamenuje, da mora nič va dimjih ditetu gorit, če je tribi z voduu hladit.

Škerlatina. Dite oslabi. Friga ga ogeń. Po koži mu se udelaju nikakove čevjene rožice, a zatežu na modro. Ovo ime se pozniva od mala, a nemoć ne znan, od kada.

Raketini. Ako dite prohodi na negovu dobu, pek se za tim ferma hodit, ter voli sidit na mestî, ali ako 'oće, hodi po guzici, ali po 'sîh četirih, ontrat ima *raketini*. I dite, kô ne more čudo vrimenta prohodit, nego se velče po tlih, ima tu nemoć. Tribi da mu omeknu žili v nogah i va križih. Kada mu se otverdnu nogi, ontrat opet prohodi, ma uža ostat koliko-koliko spačeno. Niko se z vrimenom posve zdravna, a niko ne. Ki je imel raketini, nikad ni ceren, nima ceri na obrazi, koti da je slab.

(Ženske bolesti). Ženi imaju njihove osobojne bolesti. *Vrime, mi-sečina* nîn gre na ne dobu. Ako ne pride, onda je žena slaba, ne gre redovito. Kada je oženena, onda biva: *trudna, svedećna, samodrugâ, dupla, noseća*, pek najzad noj reku v radu, da je *brija*. Kada raja, ima *trud, muku, bol, gredu noj hipi*. Ako ove prepasaju, a ona se ne oprosti od brimena, onda se muči. Kada žena doji, onda ju užaju bolit persa, sešće, bradavice, ali noj prefali pića. — Nike imaju i *kervotočinu*: teče ž njih kri. — Nikim *pači matičina*, to je *bol od matice*. Dogodi se, da, kada rodi žena, ne pride ž ne *postija* (od živa to zovu *plodvičina*), onda noj je umrit. — *Merska bol* je za žen, kot i za muži. — One imaju i još čegod, ma to su njihove stvare, ženske posli, mi muži ni tribi da se va njih pačamo, zač ni tribi da je znamo, i tako ne moren već pravit niš.

III. Duševne bolesti. Ki dela sve, če smi i ne smi, a ne zna, da to dela, ali govori jednu dobro, a sto na bandu, ta je *menen, jezen, muńen, zven pameti, lud*.

Šegnjen je, šegnul je, šel je na bandu, pobenastel je, šel je na pravu, ki je malo teknen: još ima malo pameti va glavi, ma već bistra posve nî, fali mu je'no kolo, „*miša mu se*“.

Šenpijo je rojen nepameten, ma ni muñen, a nî ni zdrav. Zna čegod i razumi, samol čegod. Takov je seda samo jeden gradu, 2 v Risiki i jeden na Garici. Jedna je, ka se na vrime zgubi, a na vrime pride nase.

Fišan, „ima čavel v glavi“, ki derži da je slab, a ni slab i ne će da veruje drugin, kada mu govore, da je zdrav. Reku mu, da „je zel fišacijon v glavu“, „zel je pretrešo“, „zabil je čavel v glavu“, da je slab.

Već bih bil moral praviti, od kê bolesti najviše umiraju dica, a od kakove judi, ma sen na jednu bandu skoro bil i zaboravel, a na drugu sen već i ontrat mislel, da ću na kraji zipisat boli ze plo-vanske knîgi.¹

Vijmo malo, s ke priče jih je koliko umerlo va kon leti. Na, evo je na posobojnih hartah zapisano.²

Ste malo videli?

¹ „Če ovo zvoni? — Zdrava Marija. — Komu? Ki je umerl? — Ta i ta. — Bog ga pomiluj! Če mu je bilo? — Smert, nemoć, zlo-čestarija, priča. — Viste l' malo, na! Ki bi bil rekel? Onako jak, bil je još čovik jasen, ako je i bil pri letih, ne bin bila rekla, da će umrit! — A će ćemo tu! Komu sud, tomu put. Zaman je. Seki moramo s kê-tê priče umrit. — Pravo imate, pravo, Mare. Kada nas zovu, moramo poč. Na bikariji je sekakovih kozić, starih i mladih, velih i malih. Denes smo, jutro nismo. Za űega je Bog providel. Ma će će bit ž űegovia i űegovih? Najviše me je za 'nu nebogu dicu. Ce ima bit ž űih? — Bog će providiti i za űih. Ter nisu ni pervi, ni zadni ostali siroti. Viste l' malo, i mi smo bili siroti, ostali smo prez oca i matere, a bili smo jeden drugomu do zub, i živi smo. Zgøjili smo se, i će nan je? Tako ne ho'te za tin. Bog zna, će dela, a koga nî, ga nî. — Ma jel ča, Bože moj, naredil, da majkol dici ne ide roba ni sud, ni tuđ? — Ne znan van ča reć, ma tribi da je. Nis' čula praveć nikogar niš. — Ava meni! Meni je poč ča, zač niman lezno. Pustila sen dičinu doma ležeć. Vaja jih poč stat i poredit kuću i stvare. — Ho'te, pojte, Bog! — Bog!“ Da bi imeli lezno, cel dan bi pročakulali. Kada su se razestali one, pojmo i mi na naš posel, nanci već ne mislimo na űih, — morda jih još kadigod trefimo na deškorši kadagodare kešne. Ala, zač nan je priša.

² G. prinosnik ispisao je iz župnih knîga, koliko je koje godine umrlo ljudi, i od kakve bolesti. To mu je zacijelo zadalo mnogo posla. Ali budući da bi trebalo još dosta posla, da se brojke iz ovih „posobojnih harat“ u red sprave, a od toga ne bi, mislim, bilo velike koristi, ostavljamo to u miru. — *Ur.*

Najviše jih pokosi febra, jetika, zadušina, tropika, od vrimenta do vrimenta lijavica i griža, kolp i starost. Malu dieu davi flašé, mjo-havščina ali slabiña, kašej, a zadnjih nekoliko let anjina. Ni gijisti ne ostanu prez svoga dela.

Jezik.

Kojemu narječju pripada govor.¹

Kako vidite, z onoga, če sen već sprida zapisal, Verbenčane govoré čē mēsto čā, i pēk mesto pāk: naš zajik je „čēkavski“. Mī gā-nāmo po nāšu, po domāču, po vērbenšku, kakò nas je māt naučila. Naš zajik nī ni fervāski, ni talijānski, zmišano. Ki je kadī čā vā školah naučil, rečé, da govorimo *fervāski*. I mi rečemō, kada se na kogā otrēsemo: „Si l' razumēl *fervaski*?“ — „Rēkel sen ti po *fervāski*“. — „Oprāl ga je fērvaski“. Ma istēšo mi prāvoga tvērdoga Fervāta ne razumīmo svēkū, nego ni on nās. Nīkī prorōci nās uēē (a ne znān, 'otē l' nās navādit), da govorīmo *slovīnski*, *šćavōnski*; naš zajik da nī zajik, nēgo sāmōl dijālēt, sāmō jedēn gōvōr.

Nāši sūsēdi Beščāne, Puntārī, Dubēšnāne i Dobrīnci, pēk onī priko mōra Gorīnci i sēkī, kī ne govōrī po nāšu, nan se rūgā: čē, pēk, pek čē, vīstē l' gā, dvērī, stēlbī, pēk“. Bērakos se rūgāju, mī 'ócemo nāš zajik, jē l' līp, jē l' mērzek, òn je nāš, tēr i onī imaju nīhovu mēndu. Kakò onī nān, takò mī nīn zabrūsīmo kùgōd, kōj nīsū kùn-tēnti. Kī īšće, tā nājde postōl nā nogu. Ako se i rūgāmo jedēn drū-gōmu, imamo i potrību jeden od drūgōga, tēr se pomāžemo jedēn z drūgīn, koliko bojē mōremo. Va potrībī ne abadāmo ontrāt, sī l' ti pēk, pāk, āli pāk.

Izgovor i naglas.

Mālo sprida sen provāl zāsenīvat besēdi, kakò se zgovāraju, ma nīs' jāko ténka ūha, pēk se bojīn, da nī dobrō, zatō već ne čū.

Sedaj moran malo drugačije, nego misle i znaju priprostni judi, ki govore z ovakovimi besedami, ke ja pišen na 'vu hartu. Morda mi toga nī nī tribī, ma ēu majkol niku za glavu, niku zā rep.

Poglavojica, poglagojica (redko: glagojica i glavojica) je čudo kriva, uzročna, da Verbenčane ovako govore, kako govore. Ja, ki malo zastupin jeno i drugo, vidin, da je va verbenskon ganu čudo besed,

¹ Jesu li riječi, što dale dolaze, pravim znakovima akcentovane, to se ne može jamčiti. Nešto je ipak i to, da se zna, na kojem je slogu naglas, a o tom po svoj prilici nema sumnje, da je to dobro označeno. S više se razloga može sumnjati i o tom, je li gosp. prinosnik razlikovao duge slogove od kratkih. — *Ur.*

ke su s poglavojice prišli, ako nî morda ona ča zela va se od verbenskoga. Fini sudec bi se 'otel, ki bi to mogel prosudit. Ako bi se tajsti našel kada, morda bi i na glas prišel, da je glava.

Zakapite: Segdi deboto, kadi pravi fervaski zajik, ki se samol va kniĝah piše čisto, rabi *a*, ili *u* (če se je zleglo, ali če je prišlo 'z onoga polglasa va poglavojici), ondi Verbenčanin govori *e*: *otēc*, *vèlna*, *kebèl*, *stèlba*, *kotèl*, *pelž*. Morda je kadi ter kadi ka beseda, a ima i nîma toga: *melčat* i *mučat*, *mélč* i *múč*. Prišla mi je jedna na pamet, ka je malo drugačija: *mlist* (muzti), *melze* (muze).

Ma, kot sen rêkel, ja nis' od tōga ârta, a ki ni od arta, neka ne grê na vrata. Zato se več ne pačan va slovà, bâš va glâsi. Samor mi je još reć, da sen niki put čul reć: ga je *stlkel* i *stèlkel*, *vlkel* i *vèlkel*. Tribida je on *e* maloduhât za zgovarât, mora bit pol glasa.

Imijte na glavi: ono *i*, kô pride na kraj besed, ke prave, da se ča dela, naš verbenski zajik nigdar ne duperâ, vavik ga pojida: *orat*, *plest*. — Deržite na pameti, da Verbenčanin nîma sebojinda ust za zgovarât *l* i *đ*: on jih nigdire ne pozniva, nego su mu čisto *j*: *kráj*, (kral), *mláj*, *jubav*, *Jure*. — Zemite v glavu, da besedi, ke kńiga govori ze *je*, Verbenčanin govori, kako da bi morali imit *e* golo, ali *i* čisto. Nigda rabi jedno, nigda drugo, kadagod i siko i tako: *mera*, *vera*; zakjenu: „pasja *vira!*“, a zavećaju se: „*veruj* ti *veri* mojoj, *vera* ti je moja, da ćeš mi ga platit, ćeš vidit nâ.“ — Habajte! *ije* ze kńigi rabi nan koti *i*, a pride mu v rabotu kadagod *e*: *lip*, *črip*, *cel*, *bel*, *brime*. — Ste l' čuli? Na kraj besedi se u nas mesto *m* govori *n*, ma ga i dobro duperamo: *jarem*, *germ*, *grum*. Još jednû! *e* se va verbenskom ganu dosta dobro čuje sprid onoga *r*. (Misli se zvučno *r*: *prst* — *perst*. — *Ur*) Stariji su još čistije razteĝneno zgovarali, nego mlaji, zač jih je škola već malo zvižbala. Ja sen zato segdi pisal *e* sprida pola *r*. Ako nis', seňal, da sen tribida zaboravel, se prefantil.

Tribida ne zaboravimo reć još i to: besedi, ke finuju na *-tra*, *-kva*, verbenski govoreć moraju finivat na *-ti*, *-ki*: *smoki*, *dreti*, *criki*, (ladva [? — *Ur*], lađa) *ladi*.

Kada govore, zgovaraju čisto, koti i pišen, samol Rišičane raztežu besedi jako. Garičane govore kratko i ũdno, a grajane seda već nikako sridne, ma skoro bih rekel, više raztežu, nego ne. Kada govorimo, krićimo, a još više, kada od česâ koru zdvignemo, koti da se karamo. — Ne ho'te za tin, da sen zel čudo besed, ke natežu, zanašaju na talijansku, zač mi tako ganamo, ma ako nas je voja, moremo jih i ne rabit, imamo sve veći del svoje, ma jih zaradi

nikakve benaste navadi ne zinjemo v rabotu, ne 'tê da nan pridu nã pamet.

Još bi bilo če-to i česa-tesa za reć od našega zajika, ma zaveršujen i preporučujen to bojemu od mene.

Ako me pamet ne vara, nigda je niki naš opaki prijatelj zapisal (tribida ni znal, prenda se je muder deržal), da Verbenčane imaju nikakov posobojni zajik, a to ni bilo niš, nego za nega velo čudo. Stari su gušće, a seda još govore za zabav dica kadagodare ta osobojni tujini zajik. Sva negova posobojnost je va ton, da za sekimi dvimi glasmi, ali da pravo rečen: za sekin slogon va knigi dodaje *pa, pu, po, pi, pe*. Poganajmo se malo: „*Do-po-bro-po ju-po-tro-po!*“ — „*Bo-po-g da-pa-j!*“ — „*Ste-pe-l ve-pe-će-pe ru-pu-ča-pa-li-pi?*“ —

„*Se-pe-ki-pi ji-pi, če-pe mo-po-re-pe: O-po-l sla-pa-mi-pi, o-po-l se-pe-na-pa, sa-pa-mo-po-l, da-pa je-pe pa-pa-nča-pa* (trbuh) *pe-pe-l-na-pa*“, *je-pe bi-pi-l re-pe-ke-pe-l po-po-ko-po-jni-pi O-po-si-pi-p Lo-po-vra-pa-nči-pi-ć*“.

Na mesto *pa-pe-pi-po-pu* sen čul *ca-ce-ci-co-cu*. Ma to je bil jeden počel va moje mlade dni, potla ne znan, je l' to ča napridovalo, ma sebojinda, da ako još kada buden živ ter zelen, teško da to buden još od koga čul.

Ženi i dica ne znaju, a muži, ki gredu po svitu, čudo i va školi doznaju, znaju da se druguda drugako govori, i da je dodar i u nas besed, ke drugdi drugako govore. Mi rečemo *kruh*, a drugdi *hjič* ono, če se ji, a ono lice, kakovo *kruh* ima, zovemo *hjič*. Drugdi reku *brašno*, a mi *muka*; *prozor*, mi *poneštra*; *krilak*, mi *klobuk*, i tako naprid. Ki bi zbrojil sve! A ja ni ne ću da brojim, zač bin se mogel jêt, ter zet rog za sviću, ali reć, če je, i če ni. I ja sen nikoliko brageš po bankih va školah razderal, da se naučim govorit, kako knigi pišu, ma još ne znan ni pol, kako bih moral znat. Donka pustimo to ča.

Ne zamirite, da sen na niki mestih va 'von dèlu obelkel moje misli va verbenske brageše. To sen deboto i moral, da me koliko toliko intendite: boje nič, nego niš, a pek vi ste akordi, ni van tribi, nego nasiknut, već se dohitite, če je tribi: siko, če tako, če sik i tak.

Životne potrepštine.

Selo i okolina.

Okolina. Već sen jenon mesti spomenul ovo, če mislin posopet ovdi reć, ma ono je bilo pravno va drugoj priliki, a ovojsto se ima

povidit za drugu sverhu. Ondi sen ganal na vele, ovdi oću bit ušćipečen, ako ne buden delg, koti zlo leto.

Okolo grada, sela je sve, če je blizu sela. Gradari zovu, če je malo podeje, *zarok*, a selan nisen čul nigdar reć drugako, ako ne: *okolo sela, zven sela, pod selon, ozdola sela, ozgora sela, prid sela, zad sela*. — Ki je gradu, govori: ja gren *po gradu*, tako i v seli: *po selu* je šel. Gradar gre *pred grad, pod grad, zven grada*. A kada ide deje, ako ne pravi, kamo baš gre, reče: gren *ven*. *Veni, zvena, po venu* je 'se, če ni gradu. Venkar redko kada reče *veni*, nego pravi ime mesta, kamo je šel delat.

Dva puta pejaju grad: jeden od juga, a drugi od gerbina. Ov ni pravi put, nego *kozji*, zač je uzek, sterm i peln kamena, a gre z mora na dverca grad. On pervi je pek dosta lip, skoro koti česta, gredu po nien i karoce. V ovoga se stiču sve puta od celoga komuna „*Pred Sveti Ivan*“. Od nega gre na „*Zagradi*“ priko „*Razkrižja*“ pod keštel *Zgoru Dverci* na *Dverca* od bure put pod ves grad, ali okolo grada. Z mora gre lip put „*zgoru brigon*“ po brigu, ki se „*Pre' Sveti Anton*“, ali „*Pre' Svetu Trojicu*“, ali: na verh briga — kakogod van drago — spravja z velin puton. Tako 'se okolo na 'kolo grada je put, ma *kolnik* je on od bure pod keštelon i ov od gerbina *zgoru brigon*.

Kada sen pravo na puti, morda van ne će bit negarno, ako još kugod proferin od puti.

Malo pervo sen natelknul, da se sve puta, ke pejaju v grad, stiču v jeden. Poglejmo je hodeć z grada ven. Kako prideš za Sveti Ivan pol poklonca Majki Božje, ali *Pred Divicu Mariju*, dije se razdvaja jeden put ravno v jugo, po nien gredu judi ki kamo po venu, a ako bi se samol nega deržali, prišli bi va Bešćansku Dragu. Ov put je do nikli za kola i za živo, ma najboje je po nien poč na nogi, kada se ide pišice: čovik je segur, ako se zavali, da će se na nien letko i stat. — *Pred Sveti Križ, Pred Križen* se odvaja put jeden za va Veju i ven, a drugi za ven, va sela i na Melinsku i va Dobriñ. Pervi gre va jugo-gerbin, a drugi va termuntanu-gerbin. Iz jenoga i drugoga gre više pridružak na sve kraje. Ja mislin, da van to ne bi bilo garno, ako je sve zbrojin, zato pustimo to ča, samol još recimo, da se on put, ki gre va termuntanu-gerbin, kada pride na Sridmarkovi, onoga puta razdili vaspeta na dva: jeden ravno va gerbin na Garicu, a drugi ravno va termuntanu na Paprata.

Kuda se i s koje strane dolazi u selo? Ki gre 'z grada na selo, diju, „*delo delo meneno*“. Ma mi ga ne ćemo udelat, zač moramo

poć, ako sve ne bimo ni 'oteli, vidit: kuda se gre va ko selo. Pojino ravno va gerbin. Nan gerbin, a nin bura. Kada smo prišli malo naprid od Zakojenice, na pravu ruku nan ostanu stani Majavee. Nezdavna su judi veći del leta bivali tu po celu setemanu, na blagden su prihajali grad, a sedaj su se navadili bivat va gradu. Tu blizu je put na jugo na Kanpeje. Po putu ravno homo, kako nas put peja, ne ćemo falit, prit ćemo na Kozarin. Zven našega puta na termuntanu nan je ostalo selo, do par kmet, Pridolči, ma hitimo deje, tot smo prišli na pravu Gariceu pol Sv. Petra. Skroz Garice homo na Doliņu Gariceu. Zevernimo v jugo i dospit 'očemo va selo Kanpeje nemu s termuntani, a pasat ćemo skroz nega. Ako nan se ne će poć baš priko Garice na Kanpeje, moremo li prit nuter od juga priko Rejavice, ali s Podsunčina, ali od bure priko Kolmanie i Meknel skroz Pojini. Skoro da smo zaboraveli Stozu¹: ostala nan je malo zven ruki, ma niš zato, homo ju obač, nī delgo i ne će nan se jako glava smutit, zač nī nego tri-četire kuće. Va nū gremo puten z Garice od gerbina na buru, ali 'z grada priko Kamaševice od bure va gerbin. — Stanimo opet na Sridmarkovi. Evo na, seda smo dospeli. Tribi je dat nogi na rame, da pridemo za Papratniak na stan, ž nega homo na Lemešinu opet na stan. Ne bojte se, još nekoliko koraki, razširite okraki, evo smo na Glavici, sva nan ostaje na livu ruku od puta, ma niš za to, zavernimo malo, nī nan tribi čudo stat, u magnuće oka vidimo ju svu. Ne znan, ako su dvi praćadi (če bi dva puta s praće hitil kamik), već smo na Papratak, 'očete l' po klancu z Glavice, 'očete l' ravno va termuntanu po putu

¹ Morda (nego su dvi mordi: morda ši, morda ne), — tako morda nī ovdi mesto, ma kada mi je prišlo na pamet, ne moren v koži stat, da ne pravin. Sprid jeno trajset do četerdeset let je Stozanin (tako su zvali kmeta, ki je stavaj na Stozu) šel prebičivat nikakove gromačini va dvori, da udela novu kuću i stožišće, ter našel više starinskih stvari: šoldi, persteni, svić, igal, i će ti ja znan, česa. Nego to se je z nepomje sve zgubilo, šlo je ni simo, ni tamo. — Još ne moren z Garice, da ne rečen jednu, ali dvi: Va moje mlade dni, ako nis' već kadi pravil, prehitaj su jednu gromačinu na Papratnoj. Mislili su nać va nōj beči, zač da su je videli toliko puti sušeć na lancuni. Čudo puti su videli i ogeñ na toj gromačini. Kada su ju raztoverjali, da su našli nikakove lončice i balice i igli, ter sabju ali štilet (ma je bil već stuhinēn) i dvi zlatne žice, koti dva kolonbarića. To je bilo fino suho zlato. Poslali su to va Zagreb va mužej Sebojinda, da nin je za to nič i plaće bilo prišlo. Gromačin, ke traže na ovu na Papratnoj, ima još nekoliko po Gariškon kunfinu. Pustimo ča. Vernimo se na naš posel.

'z grada, tako isto ćemo i va Germovi. Ze Paprat homo va buru i prit ćemo na Rupu, z ne na termuntanu, va búru smo na Čofrovoj. Z Rupi ravno na buru gremo na Veršek. 'Očeš ze Čofrove, 'očeš z Verška, moraš pred Sveti Jirolim criki, ako želiš naprid. Kad smo već ovdí, vidimo sve, a za kvaret ure ćemo i obač sve. Pod Sveti Jirolim je malo na jugo-buru bila stara criki i Dolińe Selo, da ni samol stara Risika oliti prava Risika, ma ne pačan se va to. Ravno va buru ze Sv. Jirolima prišli smo evo na put jeden na termuntanu na Mavru, a drugi va jugo v selo od Jakovčič, kako ga gradari nazivaju, a sami Risičane zovu Sridńe Selo. Na Mavru se more prit i od gerbina.

Gdje i kako leže mjesta? Grad je na jenoj glavičici nad moron, zato mu Gorinci i kantaju popivkińu: „Verbniče nad moren, visoka planino!“ Poj ča, nismo se ni steplili gradu, već moramo teč, ne smimo nanci uzdehnut. Ma tako je, moramo ven prez odmeki. — Kanpeje su va basi, basadura, dolčina, ni jako zdravo, a prilično ravno. — Garica je na veršku i na boku. Kozarin, Pridolėi i Majavec na ravni, a Stoza je na stozi. Z jene i z druge bandi, kako i od bure,ńoj je bok, a va gerbin ravne mesta Oriši. — Glavica je va gerbin i jugo na verhu, a va termuntanu i buru je ravna zemja. — Paprata, Germovi i Rupa su na ravni. — Čovrova je za bokon i na boku, a Veršek na verh boka. — Dolińe Selo stoji na boku, Sridńe Selo na ravni, a Mavra je na verh boka va termuntanu, va jugo i gerbin je ravna.

Gdje su prema mjestu šume, pašnaci, livade, oranice, vrtovi? Opojs! torna, vostivo! Ne će, nego na Matiju žrib, tako i mi ne ćemo, nego v grad.

Gradu na jugo i gerbin ter termuntanu su po zaroku nerizi, mesta, tersi, ulikvi. Zven zaroka su pek mesta, dolca, pašišća, dermuna, stani, najzad i komunada. Do mest, dermuni, neriz i t. n. se gre po putu, kolniku, klancu, stozi, a nuter se ide po lazi, po stelbici ter i priko gromače, kako ča ki voli. Živo gre nuter vavik po lazi.

Če se delá zemje blizu kuće, do same kuće, ali ne delgo od kuće, i rabi za salatu, zeli, rasedišće, zove se vert, ako ni jako veliko; ma ako je veće, da se more orat, onda je mesto, liha. Grad ima malo vert, i to je veći del sve zven grada, samol na buru je nikoliko vert va gradu. Prija je toga bilo više, dokla je bilo kuć meńe. — Venkar ima vert, kako mu kadi more prit do kuće. Ako mu je kako moguće, tako ga ima od bure, termuntani i juga. Ako ni moguće, onda samo z jedne od onih trih, ali ni z nijedne.

Grobje. Sveti Ivan je mesto, kadi se kopaju i gradari i venkari. Popi se zakapaju li Sveton Ivani, va raku pod ložu pre' dvermi od crikve Sv. Ivana. Va vrime od koleri su bili v Risiki udelali Sveti Ivan za zakapat mertvih, ma od potli već ne rabi. Za mertvoga zakopat je tribi najprija jamu skopat po meri, onda položiti nuter iškriću z mertvin, pek zasut i ozgora udelat kupec zemje, to je sve zajeno *grob*, a čodo njih *grobi*. Znaju reć i *cimitir* i *kapošanto*, a ume reć dodar i *grobji*, ma Sveti Ivan vavik plava ozgora. Ov sedani se već derži za sam grad na jugu, a pervani, prave, da je bival u Svetoga Mavra, kada je ondi bil i grad. Po staroj navadi su se do pred kakovih 70 do 80 let zakopivali va crikvi, kako i po svitu.

Stara mjesta. Va samon gradu, na placi kraj od bure bila je polača kneza Ivana. Na bandi od gerbina, kuda se gre na pojanu, je bil *star*, kadi su mirili žito. Va južnon kraji je blizu sredi place rasla popriva, kadi su se hladili, a i zlodelnika sveživali. Na gerbinskon kraji place je bila *loža*, kadi su nigda sudili, potli derali, a najzada — kako i vavik — razgovarali stari judi, a mladi i čudo vrimenta gubili. *Star* i *popriva* su se zaterli, ostalo je od njih samol ime. Polaču su obernuli va školu, a ložu su seda razvalili, da udelaju lipču.

Va jednon zidu li na placi, na jednoj kući bil je poklončić Sv. Krištofor, ali je propal, a ostalo ime.

Po gradu je bilo više crikav, ma su se uterli, a na njihovi' mesti' su seda kuće. Tako je bil Sv. Križ, Sv. Luk, Sv. Mihovil. Seda je samol gradu nutri vela crik i pokraj ne mala crikvica Sveta Marija, Pre' dvermi od grada je Sv. Martin, na jugo od nega Sv. Anton, a pokraj ovoga bila je Sv. Trojica, ma je već zdavna nî. Na dno škujice je bila Sv. Mendalina; već za moje pameti su ju rasuli i zinesli kameni za zidat niku kuću. Od Svete Mendalini na buru na je'non reti bila je crik Sv. Petra, a seda je zavetna Majka Božja, uzidana po koleri. Još dan denešni se zove *U Svetoga Petra*. Sveti Ivan sen pravil, ma moran reć, da je sprid nega na buru poklonec Sv. Oca Boga, za Sv. Ivanon Svih Svetih kapelica bila nigda, seda je od ne samo kapić (to je ono, če je bivalo zad ontara). Divicu Mariju sen već rekel, Križ sen spomenul, samo mi je pravil, da su ga postavili ježuviti, kada su prvi put pridikali Verbnici. Pervo je tu bil poklonec Sv. Tomi.

Starih crikvin i mirišć od njih se vidi dosta po venu. Zovu je, da su to *gerške* crikve, od onda, kada je ovuda bila gerčarija, kada su

ovdi stavali Gerci. Sveka takova crikí bila je nevelika. Dvera su ňoj gjeđali va gerbin, a va buru je imela prevolt, pod ňin ontar, a za ontaron mesto, kadi se je pop obelčival za poč mašit. Ovo mesto zove se *kapić*, a bilo je prevoltano i basije, niže od krova. Dvera su bili na takovih crikvah samol jedne. Nade dvermi je bila koti je'na poneštrica, a va ňoj zvonec, zač veli zvon nî mogel bit. To je bil ňe *zvonik*. Ni poneštar nisu imeli te crikve, nego va kapići pukotinu, a po bandah škuje, koliko bi mogla dobra pest pasat. Govori se, da su bili gerške, ne znan, po čen, ma su rabili katolikon. Još nî sto let, da se je va nikih mašilo. Seda pek 'ocu van je nabrojít ovdi na kup (zač već sen je, ako ne falin, sve zasipal ku simo, ku tamo). Na mori je *Sv. Mikul* i bival je poklonec. Po putu 'z grada va Veju je *Sveta Nedija* na 'von kraji poja, a na 'non je *Sveti Frančisk*. Malo zgora ňega poklonec *Sv. Jurej na Kidri*. Od Mestiňaka ravno va jugo je *Sv. Kuzma*. Ov je imel dvera va termuntanu. Po putu na Garicu je *Kapelica*, poklonec. Od ňe va termuntanu Crikvišćih je bila *Sv. Trojica* (ako se nis' prefantil, zove se i *Gospoja Snigava*). Ovdi je bil mostir i još dvi kuće, koti gosposke polače. Kažu mirišća, ako ne lažu. Od Crikvišć va termuntanu priko Ubrova pod mesti Glavicami je bila *Sv. Mendalina*. Ova je prez kapića. Od ňe govore, da se je hodelo na *Gradeć*, najstariji Frančipanov grad, po raknih. Pred Gracen je bil *Sveti Duh* z dvermi na termuntanu kuntra dveron od grada. Gradeć je bil zidan na pet kantuni: od bure su bili tri, a od gerbina dva. Kako se vidi, bil je nutri razdijen na tri deli, od termuntani v jugo i od bure va gerbin. Visok je mogel bit na dva poda. Od gerbina i juga se vide uske poneštrice, po kih se je moglo pušat ven na neprijatela. Bašta da nî bila ta banda i visočija, nego ona od bure, ka je nad potokon, a ona je na gerbin bila nad dvoron. Ov je bil obzidan ze tverdin zidon. Seda je ta dvor oraće mesto. — Na jugo-gerbin od Graca, na verhu gori je *Sv. Kerševan*. Okolo ňega su 'se nikakove gromačini, kako da je bil ograjen, ali fadigan. Nahajaju se i bokuni od lonac i padel. — Od Sv. Mendalini na termuntanu je va Smihovili bil *Sv. Mihovil*. — Na termuntanu od Čofrove su *Mirca* ali *Umirje*, i nutri je bila crikí (kot sen nigdi već rekel) *Sv. Mirka*. — Doli na mori pod Risikun je *Sveti Marek*, naproti ňemu priko mora v jugo-buru je li na mori *Sv. Jurej*. — Va Vincih je *Ogrul*, nigdañi mostir belih fratar, ma ga već nî poznat, a crikvina sv. Mikuli se još malo vidi, berzo će nestat i ňe, zač more i bura moraju ju pojist. — Mirišće od nikakove crikve je i

va *Domjih*, biskupskon dermuni. Nad glavinun su nikakove zidini, *Veli Grad*, *Stražnica*. Zid od gerbina se dobro pozniva, i imel je tu jedne dvera. Doli je hodel do mora, a gori na jugo do valometa. Seda se ne more reć, če je to bilo. — Od otoga v jugo su nikakove gromačini, bi reć, da je bila nikakova bran i to. — Na *Velon Gajni* su isto takove gromače. — Na Gracih je sejeno, ma nigda se je ta verh i fadigal. — Na Hlamu li je gromačina, ka traži v ove sprida. — Još je je'na na Rankovi, Očičišćih, Za Mažav i na verh strani na Jazu, ter na verh Zakojenice. Če su bili te gomilini, morda nan pravi ona, ka je Kostriji, kadi su na je'non mesti našli silni popel.

Te sorti gromač se vidi i po celon škoji, ma naš put za denes ne peja tamo, zato ne ću da od njih govorin, nego se vraćan nazada va grad, da spomenen *knež-dvor*, dvor od polače, ali seda je samo ime i *Baćin dvor*. Ov je bil nigda na glasu. Ako je ča ki va niko starinsko vrime udelival, za č' bi mu morala bila poč glava na bandu, nî mu bilo tribi, nego zateć se va Baćin dvor: nijeden nî smel na nega više ruki položit. Ostal je pošten, kot da ne bi bil nigdar nikakova zla udelal.

Grad. Selo. *Grad*¹ su kuće, ulice, puta, dvor, kuntrada, a kadagod

¹ Da, dešeno! Bil se' već skoro pozabil. Nis' posve, ne! Vavik mi je hodelo po glavi, kadi bin ovomu, če gre sedaj, našel mesto, ma nigdir mi nî moglo na red prit, ako ne bi bilo baš pristojno, da sen ovo dal dije s pričela. Kada nis' ondi, rekel sen san sobun, 'oću majkol ovdi. Boje ikadare, nego nikadare. Habajte, ako vas je voja! Homo pre' dvera od grada! Ono nad nîmi, ona bela granpava škril, bil van je do nazad nikoliko let jeden mačić z delgin repon, a na kraji mu je bila metlica, koti od vola; okolo vrata je imel žgribni, koti koñ, a pod jednun nožicun je deržal opućicun. Ako ne falin, ne bih 'otel lagat, ma 'se mi se parí, da sen ćul mater praveć, da je nigda govorela nika pokojna stara Mare Pasaničica, tih i tih judi mat: da je na dverih od grada zapisan Šan Marko, da je prokjet seki, ki grad bogat pride. I od potla to vavik teče. Če je 'otela ta pokojna, Bog ju pomiluj, reć, morda se i dobićivate. Ako se sve i ne bite dohitali, ovdi van ne smin pravit, zač je za to drugo mesto va 'voj knigi. Dosta van budi, da van je pravila, če je ono bil on mačić. — Projdimo se još malo po gradu, da nas zla voja pasa. Ovdi-ondi smo već simo-tamo ča ter ča videli, 'se vojače nasiknuli, ma ne će bit za buje, ako još jednuć ves grad otovernamo. Kada smo pre' dvermi, hitimo oko nuter. Viste l' ono na kantun one kuće na pravu ruku? Ondi je mrav vinca od drugih dver. ono su bili nuterie dvera od grada. Da ne bi bili do njih leta 1848. uzidali stari peržun (zač novi prič je seda kneždavori), videli bimo na livu ruku nikakove poneštri, to će reć, da je nad obojimi dvermi moral bit pod, kasarma, turen, če l'?

i sami judi, zač reku rado: „Pasal je pozuh po gradu“. — „Če me raznaša na zajikih po gradu?“ — *Selo* je vavik više kuć zaje'no ze 'sin, če spada ke kućan.

Placu van već ne ću popišivat, nego homo od dver ravno va termuntanu. Seda smo na verh Pojani, *Nad Mel*. Ove kuće na livu su *Pod Mel*. Ala naprid, evo smo *Nad Pekel*, seda je *Dno Pojani*, (ako gremo „*zgoru stelbicun*“, ćemo prit Pre' Sv. Križ, ma ne homo tam, zač ćemo prit okolo na okolo) i *Srid Pojani*, a liva ruka visi nan nad *Pod Groti*. Ovo ravno je *Pred staru Škatu*, ma nî nan tribi poč tamo, zač je na kraji zaperto. Boje, da se pomeknemo „*Zgoru Pojanun*“. Na pravu ruku opet je otvoreno, ma ćemo i tu z nekoliko koraki prit do zida, pek ćemo se morat vernut, to je *Pred Starčiča*. Već smo *Na Verh Pojani*. Zavernimo na livu ruku, ovo je *Verh Roča*. Homo doli, vidimo *Roč*. Još malo naprid. „Ne more se, če je krivo?“ A viste l' zid? Ma vare prišli smo *Na kraj Roča*. Nî druge, vaja se vernut. Ovo na livu je *Klančič pred Kosmića* va Smokovec, ma homo svojin puten, ali svoj put, da ne bimo razbili nos va *Žičičevu Voltu*, ka nad nîin visi. „Kadi smo ovo?“ *Na Verh Roča*. Pojmo *zgoru*. Ovamo *Pred Kasalić* na pravu ruku ne zavraćajte, ač će nan se dogodit, koti i v Roči. „Toliko da nis' z noson lupil va zvonik! Ka sikira je ovo?“ Če ne vidite, da smo *Pred Crikvun*? Jur vas v oči bada, slip van je zikopal. Ovo na pravu ruku je *Saliž* ali *Zdolu Saližon*, a ž néga se gré *Za Crikvi* va termuntanu na *Dverca*. „Če je ovo ova škuja na livu od zvonika?“ *Po'zvonik*. I na pravu je *Po'zvonik*. Držite se live! Ovo su *Dvera* (ma jih nî nikad ni bilo). Od *Smokovca* naprid je *Smokovec*. Homo još naprid, jur ćemo nigda i na kraj Smokoveca prit. Opoj! Poj ća, poj, babane, da te stari ne zeme! Propiju smo se tribida zavećali hodit po kantunih. Nî ovdî se ne more deje pred zidon. Nî druge, vaja se vernut. „Če smo ovo *Pred Svetu Mariju*?“ Da. „Posopet smo već prišli na priču, zač vidin zid“. Ne bojte se, ne, nismo. Ne zandrite va dvera! Zakrenite za *Sveti Luk* na pravu ruku. „O, seda ši!“ Seda je lipo, če ne? E ma ovo smo na *Dvercih*. Pustite me malo, da napasen oči po moru, po goriñen i doliñen kraju. „Ala šu, berzo!“ Če su van ovce škodi, ali van se doma plaću? „Ne, ma nî mi lezno. Još toga imamo dosti za obać, a ja iman drugoga posla. Niman samol tu po glavi“. Na, evo sen za vami, na *Glavači*. Ovo doli na livu zovu niki „*Mala placa*“, a ovo naprid *Pred No-darića*. Ako 'očete, ću vas zepejat ovuda na livu *Nad Vertini* na *Opjicu*. Ovo je *Na dno Saliža*. Ovuda zdolu, vavik na livu bimo

prišli pod onu voltinu Nad Vertini, zač je doli kajuga, koti loki. Ovo je *Pred Pepića*, *Pred Luča*. Ovo je *Zdolu Opjicun*, ovo *Pred Sveti Križ*. Ev' di ne homo nuter, ovo je *Ogulin* ili *Gulin*. To smo opet na placi pred polačun. Srako! Viste l'? Ono doli na dno place je *Kovačnica*; nutri je moj pokojni ded kovival, a seda n' ni znat, kadi mu je kovačnica bila! Homo na livu ruku *Pred Magazin*. Ala ravno zdolu. Ne udaj van se poč na livo, to je *Mokri Dvor*, zač ne ćete kuda imit prit ven, ako se ne vernete. Evo smo, kako će Bog, prišli i *Naverh Potočini*, pek ne ostajmo ovdi. Ako gremo na livu, imamo drugu *Zdolu Opjicun*, kuda bimo prišli pred *Klančić*. Homo *Zdolu Potočinun*, da majkol pridemo *Nadno Potočini*. Još nismo na dni, ma ga vidimo. Ovo na livu je *Klančić*, a mi pojmo na pravu, pek zgoru na *Vertec*. Ovo naprid je *Galija*, a ovo široko na kraj ne na livo je *Plokata*, na pravu nan je posopet *Pred Magazin*, pek placa. Smo l' već finili? Zač seda i meni već velna tere. Berzo, berzo smo gotovi, još se malo poterpite. Kamo je šla sikira, neka gre i toporišće. Je l' pravo? „Neka bude na tu vašu, samol pašćimo se!“ Ter ne stojimo zaman. Jur vidite, da se ne muhamo. Ma čovik n' tić, da će zletit.

Još nan ostaje *Pod Jabelnu* ali *Jabelna*. Kuda ćemo na nu? 'Oćemo l' z Opjice, al s Pred-Luča, al z druge *Zdolu Opjicun*, — ziberite sami, a ren na placu i *Zdolu Svetin Martinon Pred Sveti Anton*. Za Šparelov Zid va *Varoš*, a odovud *Za Gradi* pogjedat ću malo va *Dragu*, na *Grohot*, *Bočinu* i *Namori*. Greste l' i vi? Homo skupa.

Tako smo videli sve. Zapametite: ovo, će sen mislel sam obać prez vas, zove se 'se zaje'no *zven grada* ali *varoš*, zač je *zven zidi*; s kimi je bil Verbnik va niko vrime ograjen, da n' nuter n' tić mogel prit, a kamo l' zločest čovik, zaradi koga su te zidi bili udelani. Grad je imel dvoje dvera: *vele dvera* i *dverca*. Kada je zvonivala Zdrava Marija, dvera su se zatvarali, i ki je bil nutri, nutri je bil, a ki je bil zvena, bil je zvena: do dana se već dvera otvarali nisu. Ma to je bilo još pod lazaćen. Seda toga n', a kadagod bi morda boje bilo, da bi bilo i seda.

Kako stoje kuće? Po gradu su *ulice* uski i kratki, ter se zavraćaju simo-tamo, zač su kuće povrejeni 'se je'na do druge, koti tiće v nazli. Va 'no vrime, kada se je Verbnik zidal, nisu judi gjedali, kako će nim bit lipće i prostranije, nego kako će se legje obranit od tuje vojske. Zato imaju dvera kuće ka v jugo, ka v buru, ka termuntanu, ka va gerbin, kako je kadi lištije moglo prit. Tri-

bida je prija bilo i ograjenih dvori ze zidon okolo na 'kolo, ma seda jih je malo, još su (ako smin ovdi reć) ove dvori: na dno Potočini (Gerškoviće), na Potočini (Polonijov), na Pojani (Frankasov i Feretiće), za erikrun (Miriće i Hrijće), na Glavači (Baćin i Puntarićin), na Salži (Maloga Pera), Pre' Sveti Križ (Celoviće), na-verh Potočini (Gerškoviće). Zven grada je Za Gradi (Gerškoviće), nadno Škujice (Zahijev), va Varoši (Tojaniće).

Po selih su kuće veći del raztrešeni, ali jih je po pe' šest 'se v je'non redu. Najveć gjeda je'no pročeli v jugo, a drugo va termuntanu, a dvera su ali va gerbin, ali v jugo. Sveka kuća gjeda imit svoj *dvor*. Ako jih je više redon, ontrat imaju malo dvora. Seka ima svoj *vilaz*, kako i gradu, a svi skupa zovu: „To je naš *dvor*. Mi smo ve dvori (i: va dvori)“, a dvora nî ni sleđa onakova, kakov judi imaju po svitu.

Kuća i dvorište.

Kuća. *Kuća, hiža, konet, konat* je sve ono, kadi judi stavaju. Kuća se još zove i *lumer*, zač prave: „Prišel ga je iskat na lumer“. „Šel je po lumeru“. „Toga ja ne na moj lumer“. Više puti je *kuća* i samol *dverä*. Nego puštimo to ća, seki reće, kako mu se zmisli on čas, kada se s' kogun gana.

Toliko, da nis' zaboravel: kuća je i „*doma*“. „Ja sen 'z *domi* šel, a on je prišel *doma*“. „On gre *doma*“. „On van je *doma*“. „Prit' 'oće *doma*“. Nego *doma* je kadagod i celi grad oninstin, ki su kadi po svitu. Dodar je kuća i *dom*, zač se reće „Aj, dume, dumiću (dome, domiću), nî mi ga nada te!“ Kada sen se vernul na pravjani, neka bude još i ovo: *hiža* je, kada je slaba kuća, kada se š ñun ruga, ki za ñu govori. *Konet* i *konat* se govori večer: Ako je ki kadi zven svoje kuće, a *moral* bi bit v kući na dobu (od Zdrave Marije naprid), da more vičerat ze svojun famejun, nego ñemu nî tribi večere, zač je sit, a drugi ga fermuju; ali ako bi 'otel sam ostat, drugi ga spravjaju *doma*, pek se tada govori: „Vaja poč na *konat*“. „Tribi je poč na *konet*“. „Vaja poč majkol na račun“. Po 'vom bi rekel lahko, da *konat* ne će bit konak, nego „*račun*“, ma sen dosti puti ćul reć baš *konak*. „Ćete l' nas zet na *konat*?“ pitaju, ki pridu večer v kuću, a misle (ali i ne misle) va toj kući prenoćat.

Pokli smo videli 'se, kako se zove *kuća*, vijmo malo, će je opet to, ta kuća i od ćesä more bit, kakova i kolika uža bit, i će je kadi po nutru.

Ćujem praveć, da je nigda bilo u nas sila derv, i da su judi bivali na drugih mestih, ne, kadi su seda. Sleđa se tomu nahaja

dosta, a kućan sleđa nî. To će reć, da su ondañe kuće mogli bit od derva, koti jih je po svitu dosta i seda.

Judi su niko vrime, nasvalito siromasi (još nikih pametin i ja, ki sen, more se reć, dica) ugrajivali kuću od gola kamena. Takova kuća nî imivala zidi, nego četire debele, duple gromače. Znutra bi ju požbukali na peto-šesto, a pokrili bi ju ze slamun. Kadagod su te sorti kuću zvali *jara*. Nahajala se je kagod pokrivena z opukami. Seda svi splohon stavaju va zidanih kućah (ne znan, je l' ki kadi po selih, ki žive va jari), a pokriveni su sve z opukami i oznutra i oznena lipo požbukani, dodar i pohartani znutra ter mnoge i poštukani, a ne kako-tako, koti one jare i jarice.

Po višini je kuća: podložna, podložita; na jeden pod; na pod i sufit ali granar; na dva poda; na dva poda i sufit. Na tri podi, ali tri podi i sufit su redke, ma je nikoliko i njih. Podložita kuća nima poda od desak, nego tla, a zovu se pod, nabjeni z ilon, ali čevjenun zejmun. Građu ni sada nijedne, a po selih je još kagod kadi ter kadi. Kuće od slami (to je: ze krovon od slami), a zidi od gola kamena su bili vavik podložiti, a zidane, kot sen rekel, kâ ter kâ. Podložita kuća je visoka za jenoga čovika. S tal noj se z rukun lahko krov doseže. — Kuća na pod ima doli tlo, a na višini, koliko je čovik visok, i koliko doseže ze rukun, kada ravno stoji, ima pod, kadi judi stoje — Ako je kuća na dva poda, onda je dva puta viša od one na jeden pod, zač od poda do poda mora bit trinajst do četernajst nog višini. — Kuća od tri podi je tri puta viša od one na jeden pod. — Sufit ali granar je sva kuća od zadnih gred nutri nad podon do pod krova i pod krovon. Ta sufit biva kako kadi visok: niš, pol nogi, nogu i do 6 nog do krova.

Kuća se miri po dejini na pajol¹. Kuće su „od maloga pajola“ i „od veloga“, ali nijedna ne ostane na jenon pajoli. Veći del su „od pajola i pol“, „dva pajola“, redko više od dva pajola i pol. Po dejini gre i širina. Kuća je veći del vavik uža, nego deja.

Kuća je „od dvi kuće“, ako se staroj prezije nova s ke-te bandi, ali kada se vela kuća pretiñi bilo s pleteron, bilo s pravin zidon.

Po krovu je kuća „na jednu vodu“, „na dvi vodi“, ali „na pavijun“ pokrivena. Ako je „na jednu vodu“ pokrivena kuća, ontrat se ziliva sva voda, ka na nju pade, po jednon kraju na tla. Kada kuća ima „dvi vodi“, ontrat voda pada ž ñe na dva kraja. Ze kuće

¹ *Pajol* je pek dejina od jedne *deski*: dejina deski je pajol od urdinarija, najradije dvanajst do trinajst nog.

pokrivene „na pavijun“ teče voda na sve četire vetri. Ako ne more, onda mora teč majkol na tri.

Pervo nego¹ . . .

Prija nego gremo v kuću, pogiejmo ju malo još ozvena. — Kadi je vilaz v kuću, ali kadi su ňoj dvera, ono je sprid kuće, a drugo je zad kuće ali za kućun. Pod kućun je, če je ozdolä, a nad kućun, če je ozgorä . . . Seda smo sprid kuće i vidimo dvera, ma su na visoki. Va podložitu kuću je bilo lehko poč, zač je imela dvera na tlih. Kako 'očemo va 'vu urtat? Viste l' eno, ono je stelba, a po stelbi ćemo poč letko na balaturu, a ova je pre' dvermi, uñ tribi, nego prekoračit prag. Ma ne pušćan vas nuter, dokla van ne zbrojin, če je ozvena. Srako biše van mučat, pek ne bih se bil s vami ganat, kot sen van bil obečal. Kada ste počeli, tako dajmo.

Stelba je udelana bilo od derva (prija je to bilo splohon), bilo od kamika (seda je ovo splohon). Ako ne bi bilo stelbi, ne bi bilo ni stupi na ňoj.

Balatura je uik od derva, a more bit pre' dvermi i — viste l' eno pred poneštrun? — onajsta se zove balaturica. Ova stoji na gredah, a ona na gredicah. Ma dervo ňije i bišivi, a najviše se utira, seki dan, gre 'se na meñe, a kamiki se vidi sve to više, i kamik je vična roba, zato van je naš človik dervenu (ali gušće drivenu) stelbu i balaturu hitil éa, a udelal kāmenu, samol kāmenu balaturu zove volta, zač je zvoltana od kamena, ma je udelana na melu.

Ovamo na livú je livi kantun, onamo na pravu je pravi kantun kuće. Z prave bandi ima ova kuća jedno pročeli, a z live jedno. Ono opuk, če se kaže zven zida, je naštrih, a i podjata. Va staro vrime je bival naštrih po dvi nogi i više širok, seda ga već ni, ako ne na dvih-trih kućah, vidit. Stisnuli su ga, a ne znan, zač. Seda stavjaju pod opuki škřili na zid, ali debele kvadřeli, kvadřani. Ako

¹ „Uh, ma ste trišćen! Vi ste pravo netermaten z otin vašin pravjanin. 'Otel bite pravit sve do vlasa. Sekamo nos zabadato“ . . . Ne zamirite, ne zabite, na čen ste. Nis' propiju cipidlaka, ma sen deržal, va mojoj bedastoj glavi, ako je malo i pripročća, da će van ugodit, ako van još ča pravin. Če ste ono 'oteli reć? — „Da već te letenije berzo skončate“. — Če ću ja tutu udelat seda! Vi ne hajete za 'vo, a ja nis' nego načel! Ne dajte, ma čete se pokajat. Kada ne čete, ja van nē pravjat. Začepnute slobono uši, da me ne čujete, zač moran ganat, ako ne, bin puknul. Tako, ja ću doka govorit san sobun. Kadi sen ono bil ostal? Aha!

ki želi, da mu bude kuća malo na gosposku, ontrat pod opukami na mesto naštriha po starinsku čini, da mu zidari zimeltaju kotički, ali zverženi kopani, a pod njim na zidu nikakov jedan teg, ali više tegi, pasi, onda se to zove *guša*. Venkari užaju udelat *lindu*. To su kvadrelji ali škripli jedna do druge, a za pol nogi zven zida na pročeli, i gredu ravno z onimi pod opukami.

Nego na enoj kući se vidi pod opukami i još nič belo na čevjenih kućicah. Ne bi rekel, nego da je ondi povajena kita od nikakova derva. Ni ono dervo, nit je ozgora celo, kotički je ozdola: gori 'noga pol fali. Va 'no se stiče po konalih voda ze krova i gre, kamo judi 'ote, a ne, kamo će ona. Ono van je *gurla* od lati. Kagod kuća ima gurlu i od kamika, ma se vidi, da to ni baš jako naredno, ako i je vično, zač se kamik s kamikom ne more tako zacelit, da ne bi mogla mej njih voda skrozi na zid cidit. Ako voda na zid koliko-toliko kada ter kada cene, on čudo terpiji nije, pek meče dura. Stari nisu poznivali gurli, nego *žlib*. Ov je bil ali jeno delgo dervo zdelbeno, ali dvi deski zbjeni jedna za drugu po kosti, ali pek opuka do opuki jedna pod drugun, a s kostun (z bokon) zazidani va zid. Ako je bilo tribi zatvoreni žlib udelat, onda bi poklopili bili dvi opuki kost ke kosti, bok z bokon, i zazidali va zid, pek je bila gurla udelana. Ozvena su namaživali z meltun od japna i na fino stelčene opučice, ter ni mogla voda ni cenut skrozi va zid.

Ozvena se vide na kući *poneštri*. Nisu vele i stavni su na mesti, kadi su mogli najlištije prit. *Podložita* kuća ima jenu, ali nijenu, nego samo *poneštricu*. Kuća na pod, ako je od pajola, imuje po jednu, ali do dvi, i poneštricu, a veče imuju i više poneštar. Va pročeli i na konobi biva *okno*: to je poneštrica na kolo, nego na konobi je redka. Stare kuće su imivali *okno* namesto poneštri. — Kada imamo posel ze poneštrun, moran pravit, i kako se ča na noj zove. Ona je na četire kantuni, ima *goriñi* i *doliñi*, *livi* i *pravi prag*. Stare kuće su imivali *oblok* ali *krivec* mesto goriñega praga, kako imaju još i seda dvera od konobi, ma se to već zgubja i ovdi, kotički se je zaterlo i ondi. Poneštra, prija nego će se staviti na mesto, mora bit žišpaletana i prevoltana v zidu, a onda gre na mesto: to je, da se pragi dadu na mesto. — Poneštri imaju za zaprit ozvena *dvornice*. Ove imaju *maškuje* železne, a ove su natekñeni (nastavjeni) na železnih *kañolih*. *Kañol* je železna kućica zalivena z jednin krajem va prag, a jeden kraj noj gjeda na zgoru. *Maškuja* je li železo prebjeno na dvornicu, a ima na kraji zven dvornice škuju, da se more nastaviti na kañol i na njen vertiti. Ako se dvornica zname

s kaňoli doli, onda se zistavi. Na dvornici je *ručica*, splohon drivena, da se na nju more položiti *tres* (kada je odperta, neka veter š nún ne buba) i *tresić* (kada je zaperta, da ju veter ne bi operl). Male poneštri imuju po jednu dvornicu. Seka dvornica je od derva. Ozvena ima desku celu na zdolu, a oznutra ima deščice na priko po njoj zabjeni i malo olištani, da budu lipče. Poposke kuće i ke se derže na gosposku, imaju mesto dvornice *peršijani*. Ovo su koti nikakovi dužice jedna do druge vediveni z mozgi (ali z oson) va dervo, da se mogu pregibat, a priko njih jedna palica. Kada ju se dvigne, opru se one deščice, a kada ju se potegne zdolu, ontrat se zapru. Vidi se seda na nekoliko kuć i železne dvornice ali *škura*. — Da ne bi šel zločest čovik kuću, kada su dvornice operti, zaliveni su va prag železa: jedne na zdolu, druge priko njih. Onda je poneštra razdijena se na male poneštrice, škatulice. Železa su na poneštrah (i na poneštrical od konobi) blizu tal, a gori jih ni tribi, zač prez stebice nebi mogel v kuću poč.

Već bimo mogli poč v kuću, ma prija, nego gremo, moran još reć majkol, od česa je zid udelan. Zid je udelan od *melti* i *kamena*. Va zid re sekakovo kameni, ma za kantuna i špaleti od poneštar ter za obloki oće se posobojno kameni. Mora bit koliko-toliko delano i nasvalito za obloki mireno, da pride sve na šest udelano.

Seda stupimo priko *praga*, prekoračimo prag od kuće. Na dverih je, koti i na poneštri, četire *pragi*, *kaňoli* i *maškuje*. Dvera su od deski: z nutra su deski na zdolu, a zvena su napriko.

„Ma ove dvera su zatvoreni!“ — Niš za to! Rinite, morda su *zabuhñeni*! — „Ne dadu se odprit, a rivan, koliko moren.“ — Čapajte za *kolonbar*, potegnite k sebi, pek rinite! — „Ne da se!“ — Potegnite za ta špag, ki visi zdolu z ote škujice, pek rinite dvera! — „Ne te, da se opru!“ — Tako su *zaklopjeni*. Prez *kjuča* ni ne ćemo niš opravit. Kadi je pek kjuč? Dajte ruku pode dvera va tu škuju i šlatajte, morda ga našlatate? — „Sen ga našel, ši!“ — Dobro. Viste l' ovo, će se drži v ruki, je *uho*, a ovo, ova motičica, ovo je *straža*, ali su *straže*. Zateknite ga va vu škuju na dverih! — „Sen, ma ne će da se opre.“ — Ste l' ga ki put obernul? — „Ne.“ — Obračajte od praga na ven! — „Ne će da se opre!“ — Obračajte uho ke pragu! — „Seda je, ma još ne će da se opre.“ — Morate dvignut *ščekadur* ali *zaletavec*. — „Aha! seda je!“ — Hvala Bogu, da smo već jednuč operli. Koliko je tu bilo tribi muzikana, dokla smo otvorili! — Kada smo operli, smo i finili od dver, da rečen: Nismo ne! Još malo-malo, pek će bit kraj. Pogledajte ovu

škatulicu od železa! Ovo je *zaklop*, a ovo, će kjuč ze stražami pomiče, je *pralica* od zaklopa. Ovo va zidu je škuja, kako čapa kraj od pralice, da se dvera ne dadu oprit. Ovo ozgora pralice je *zaletavec*, *ščekadur*, *kjuka*. Zaletavec se dvije ze *špagon*. Ščekadur se dvije ze jednin železcen. Kjuka se dvije ze *kukun*. Ščekadur je mlaji, a kjuka još mlaja od zaletavca. On i ona, a najveć ova su na gosposkijih dverih bivali do seda, a seda imaju je i siromasi. Mesto škuje za zaklapjat i zaščeknivat dvera biva načiuno i železo va pragu zabjeno i z olovon zaliveno.

Starinski zaklop je bil od derva, a zval se je *ferfajka*. Seda se još nahaja kadigod na stanu. To je bila deščica izgora narizana, a stala je na dverih va dvih ručicah. Kada bi se rinulo va dvera železnu kućicu ali kjuč, dosegla bi va jeden od onih rizi i zakučila bi se za zub ter pomeknula ke pragu, ali ča od praga deščicu. Tako bi se dvera otvarali, ali zatvarali. Seda još kada god zovu zaletavec *ferfajka*, i *ferfajku* zaletavce.

Tribida van moran opomenut još nikakov zaklop — *samoklop*. Ovo je zaklop, ki se zatvara sam, a otvorit, oprit se ne more prez kjuča. Zaprit se pek ne će, dokla dvera ne lupe va pragu.

Pod kjučanicun, ali nad nún (kako kada i kako kadi) je još jena sprav za zatvarat dvera znutra, a to je *kračun*: jeno železo na kućicu stoji mej železnimi škujicami, na sredi ima zajičić, da se ne more zidit, i leti onamo, kamo se riva z rukun, ter ostane ondi, dokla se ne pomekne z rukun posopet. Ako je *kračun* na zvenskoj bandi dvar, onda ima još i *rep* probjen, da more pristat na železno oko zabjeno va dvera. Kada se ove zapru i *kračun* prestane na to oko, ontrat se priko nega skroz oka proverze *lokot* i zapre s kjučičen. Seda su dvera *zakračunani* i *zalokotani*. *Kračun* rabi najviše v konobi, a *lokot* na mošunah i vertih (prija je rabjival i na dvornici). *Dvornica* je bila pôl dver i na venskon kraji od praga, ter se otvarala na ven, dokla su dvera rabjivali za poneštru, i dokla su — da prostitute — prašce imeli frankižij, slobu, hodit, kuda jih je bilo voja. Još je vajada jedna takova dvornica gradu, a veni će bit morda kagod više. Na starih pragih su nún još ostali senjali.

Pasali smo stelbu, bili smo na balaturi i na volti, ma smo zaboraveli zice okolo volti, a kada nî nih, železa

Škuja za od sebe poč, *považa*, *kakara*, *šekret* kadigod (nasvalito u nagosposkijih kućah). Novije kuće, samol ako je mesta, zatiraju škuju v kući, a delaju na volti. Provaža je koti jedna mala kućica: ima krov, dvera i male poneštrice, a nutri mesto za sidit na škuji.

Največ je jednako široka i delga, a visoka je, koliko more nutri stat čovik malo prignen z glavun.

Kuća i pokućstvo. Operli smo dvera i prišli v kuću. Gjedajte, da ne padete nuter. Viste l' onu škiju pre' dvermi? To je *kunturata*. Kada je operta, vežgimo sviću i homo doli po stelbi drivenoj, prija nego ćemo pogjedat kuću. Ter ćemo potli imit vrimenta (ako nan ne bude lezno, ćemo morat oleznut, koti i on, ki se je imel oženit). Čuvajte, da ne padete, zač ova stelba je „pusti me s mirom“. Ako kadi čapate ki papavučinu, ne jadite se, zač jih dosta po konobi visi. A pek kada pridemo ven, 'očemo zet šćeticu v ruki, pek ćemo je očistit. Ste l' već na tlih? Pogjejte, kuda smo prišli! — „Mešter, ki je delal ovu stelbu, dešeguro ni imel drugoga orudja, nego sikiru i svider“. -- Pravo ste rekli, baš ste ugonili. Samol morate znat, da je to bil mešter nevoja. On je zel sikiru, šel va dermun, posikel razvilast hrast, prenesel ga doma i zvertel va űega škuje, pek va seke dvi zabil po jeden dren, — to mu je bil *stup* ali *škalin*. Kadi su se kiti deržali skupa, uperl je va tla, a kraje űin je uperl va zid pod konturatum, i tako van je nastala ta stelba. Ma ne mislite, da su 'se stelbi za konobu ovakovi. Je jih, i ke je udelal i malo boji mešter, ma su i one splošne.

Ovo, če ovo leži na tlih poduperto s kamiki, ove gredi su *pokladi* — Na űih, kako vidite, leže *bečve*, *bečvice*, *karateli* i *karatelčiče*, z jednun besedun *okruti* za pivo: vino i bivandu. Na pokladih stoji *bedeň*, *čeber*, *čebrić*, ako je mesta i *otakač*: ovo su okruti za nakiűivat, kuhat vino (da rečen: mest). Va otakač se otače mlado vino, a ž űega se preлива z *dižicun* ali s *keblon* va beči po *liju* i po *traturu*. — Čebri i čebriće rabe dodar za kisat *ripu* i *kvašenicu*,¹ i za deržat žito i kunpir, ako nima gospodar dosta iškriű i starih iškriűin. -- U ribara ne fale *barili* i *mujače* za slane ribi, a drugdi majkol *mezarolica*. Baril nosi ime sobun, zač je od derva, koti i bečvica, samol ova je na sredi bokasta i šira, nego na krajih (na glavah, na dnih), a baril za ribi je jednako širok, kako doli, tako gori, i nima nego jedno dno, a drugo dno mu je od bokunić deski, ke rabe za kuntrafunti na ribi. On vavik stoji na zgoru. *Mezarolica* sliči, traži sva va kebel, samol je od debjih dug udelana i nima ušuj. — Ki ter ki ima *kamenicu* za uli. Ovo je kamičina otesan na zubaticu ozvena, a znutra zdelben na puntarol i isto pozubačen na

¹ Če je ovo, moral bin pravit drugdi, ma boje, da pravin ovdi. (Presli smo na svoje mjesto. — *Ur.*)

fino. Gori ima pokrov od derva. Jeden meñi del pokrova je fermau za kamik, a veći del se derži ñega z brutavelicami, maškujicami. Sprida ima škuju, a skroz ñe pride železo, ko je va kraj od kame-nice zaliveno, ter se va potribi more kamenica zalokotat, da ne ide nuter tat. Kamenica je veća i meña. Kakovu ju se 'oće imit. Furma je, kakovu ñoj da kjesač: na kolo, na četire kantuni, sprida na kolo, a zađa ravna.

Uh! Će 'vo smrdi? Kako nič hroka: hrok! hrok! Ne zamirite, to van je kmět, da prostite, prasec, kada mu je tako ime. Deržite na glavi, da smo gradu, kadi ñi dvora ni prostora, i zapametite, da po-triba nima zakona. Jeden kantun konobi moralo se je ogradit z gro-mačun, da se more nutri past prašce, to van je, da prostite, *kasal*. Nad ñin je gori na podi *škuja*, a po ñoj se hita va kasal smeti, i rabi za provažu, zač i ovih je malo posobojnih. — Ne zaudrite tamo va ta kup, to je kunpir, a škoda bi bilo, da ga se natelće. — Ove kućice dervene i čavli železne ter kjini po zidih rabe za visit: meso, verñe (kada ne rabe), a i za 'ne kola (to su dna od okruti), da se ne zgerbače ali zgonbače. Odvisimo malo onu verñi-činu na pol razkošenu, da vidimo, Će je nutri? Aha! Rućica *stupina* za zalañivat *čepi*, bokuni² od jelova derva za delat čepi, i kusí od smokvini za delat *tapuni*. — Ovo je *bet* za nabijat bečve (ali i obruče na bečve), a ovo *povon*: po ñen se telće z beton, a on je upert na obruč z ovin doliñin užin krajen, ki je na sredi basiji, pek spod sebe riva obruč, kamo želite, da pride. — Va veći del konob ne fali ni *kuka*. Evo, viste l' ju, kakova je? Dervo na kuku. Kada ne Će dno va utore, na mesto, ontrat se kuku vedije po ta-punu va beči i znutra bubne dva tri puta po dnu, da skoči na mesto. Ako je obruč kriv, ter ne Će na mesto, onda je poć po *vuka*. Ćega nima sveki. Vuk je jeno dervo k jenomu kraju malo zdelbeno, a va ton žlibu leži železna kućica, ka se more pregibat (vertit) okolo čavla. Ne Će l' obruč k redu, upre se jeden kraj derva va dugu, a ze kućicu zakuči obruč, pak se na drugon kraji karga, pretisne z rukami, i obruč mora ali puknut, ali molat (to je: poć za vukon) i leć na svoje mesto.

V konobi ima mesto i velo orudji (ako ñi v kući mesta): *beti*, *pralice*, *lemeše*, *kopañe* i *kopanice* (ove su za dva kopaña do tri); jedne i druge rabe za nosit gruh, zemju ter meltu. Oboje su od lesa, derva. Imaju *glavi*, *dno* i *kraje*, a skopani su od debela drva (govore: javora). Pod gredami su va konobi i derva za toporišća. — Najradije pek pod stelbun imaju mesto derva za ogeñ i magriž, ali

spe kokoše, ako nin nî načíneno dervo za spat drugdi va konobi. Va konobi je mesto, kadi kokoše nesu jaja. To je stara vernína na pol razkošena, nutri je malo slami i *položek*: pravo jaje, samol korina od jaja, a najradije *balica z morà* (to je kamik, koga je môre oteklo, pek se je udelal na balicu). Ovo se tribida daje, da se kokoš namami, kada ima jaje, da ga pride udelat pol onogã, ču reć, položka.

Sve smo obešli, a nismo dvera ni pogjedali. Vijmo i ne. One su na mesti, kadi su mogli najboje prit. Stare kuće su imivali dvera od konobi na drugon kraji od dver od kuće, bilo na pročeli, bilo na boku od kuće. A nove veći del imaju pod dvermi od kuće dvera od konobi. Ma ne zgubljajmo se va to, nego vijmo, kako su zaperti: s kjučen, s kračunon, ali z jeduin i drugin. Niki imaju još po staru *zavor*. To je jedno dervo, ko se vedije priko napriko dvar va škuje, ke su z bandi prag va zidu. Dodar bivaju kegod dvera samol poduperti z deskun, dervon, pralicun. Dvera se podupru ovako: Vaja je najprija zabuhnut, ontrat va tla uprit pralicu i uprit ju na ne, ma je tribi gjedat, da se pralica ne bi zihelnula; zato se nada nu zabije čavel. Ozvena se dadu dvera oprit, ako se je more malo odmeknut, odleknut ter poč nuter z rukun i prehitit podpor.

Vernimo se ven. Kuda smo prišli, onuda i homo. Tako! Seda puhnimo sviću. Sviti nan sence.¹

Na dverih je znutra gori vidit jednu, ali dvi kućice; kadi nisu dvi, ondi je čavel i kućica. Na noj vise *konopi* za derva i voli, ter *konopce*. Na čavlu, kot vidite, je obišena *stračina* (malo boji imaju *šugaman*) za tert ruki i obraz, kada se ki opere. Pre' bandu dvar (ćete l' na livu, ćete l' na pravu — kako je narednije) stoji va zidu *škril*. Kadi ni škrili, dobra je stara iskričina, ali starinski stolec, *bankal*: ima četire nogi, koti i stolčić, ma je delg i udelan od ster-

¹ „Baaa! Na ga, na! Ce ste se zatrubel? Gjodate, koti kašina, kada 'oce zahlapnut jalovišće. Prija su bili 'se vaše. Bil ste peln besed, koti tiki košćie, a seda ste zamelknul. Ce ste omutavel, ali onimel? Ganajte, da ne stojimo ovdi debando!“ — Ne špotajte me! Još mi, hvala Bogu, rabi zajićec, ma mislin, če 'ocu pervo, zač se ne znan, da van pravu istinu rečen, česa jet ni uhitit. — „Ma! Pomozi Bože već jednuć, da ste progovorel“. — Mušte, da vas nî glasa, zač ako još jenu proferite, 'ocu zamelknut zaspravne, a ne zahuda, pek ontrat hote, kamo vas oba oka pejaju. — „Tako, donka već ne ću ganat“. — Budete l' prežuknuli samol pol besedi, to će van se zbit, če sen van obećal. Da vas oslobodin od napasti, zač vidin da ni ni van dlaka na zajiki, i vi bite pukel, ako ne bite govorel, 'ocu počet ala.

žena. Ako nî pravoga mesta za te stvare poli dvar, ontrat su kadi-god po kući. Na škrili je *kebel*, *keblača*, *sić* za vodu, a pod nûn kadi ter kadi visi *segul*. Na podi je *lavadurica*, *burača*, *dižica*, *prašća dižica*. Vidin, da me gjedate, koti ki nî toga nigdar čul, koti da ćete mi reć nić. „Se to van oprasćan, ganajte“. — Tako, pravite: 'se, će sen to pobrojil? — Dobro. *Kebel* je okrut od derva, doli širi, gori uži i ves na kolo. Udelan je od *dužic*. Doli ima dno, a gori dva uha. Da se ne raspe, imuje po dvoje, troje *obručice*. — *Keblača* je, će i *kebel*, samol je doli uža, a gori šira, ali jednako široka, kako gori, tako doli, a uši ima zverćeni. — *Sić* (više puti mu reku *kebel od rama*) je isto, će i *kebel*, samol nî od derva, nego od rama. Ves je koti kotel ali piñata, samol gori ima po tri persti široku krunicu zvernenu na ven. Nima ušuj, nego ručice. 'Seka ima gori dva traka zahjeni va krunicu, a doli je jedan zahjen va bok. — *Segul* ali *piñatica* je li od rama, ima uši i proveslo, a rabi za kalat vodu.¹ — *Lavadurica* je, kot i *keblača*, na kolo i od derva, složena od *dužic*, samol je najviše visoka po je'nu kvartu, ali koliko doseže perspalec i kazalec, kada se protegnu. — *Burača* je meña od *lavadurice*, a viša, bit 'oće za tri deli *keblače* i ima je'no uho zverćeno na široko. Na *buraču* sliči, traži *burica*, ma ova nî pod *keblon* (koti ni *čista burača*, zač obi rabe za mliko), nego ova *burača*, od ke je pogovor, rabi za spravjat pomije, davat, nosit *prašču* lokat (ali *lokilo*.) — *Dižica* je doli uska, gori široka i pri-lično visoka, ima jedno uho na usko zverćeno, a rabi za malu dicu, da se nauče nosit vodu, ali za nosit vodu na ruki. — *Prašća dižica* je koti i *perva*, samol ni čista, zač i ona rabi za davat skotu jist. *Lavadurica* rabi takajše tolikajše za t' posel, a *čista lavadurica* je i za prat male stvare i nosit vodu. — „Se se vertimo okolo vodi, koti pe . . ec po bragešah, a da bi mi se pilo, ne bih se znal z česa

¹ One perve okrutu rabe za nosit i deržat vodu v kući. Voda se nosi va *kebli* na glavi, a to je žensko delo. Ako će muž vodu nosit, zeme *butraku* ali *barilec*, natoči, sveže s konopen, gori pasa skroz konopca toporišće od sikire, a ovo na rame, pretisne z rukami, a *butraka* mu leže na sve pleća i tako nosi muž vodu na rameni. *Butraka* je na fožu od *barilca*, samol nima dna na kolo, nego na delgovato, koti jaje. I ov okrut je od derva. Rabi pek redko, dokla je v kući zdravih žen za nosit vodu, nego najveć rabi za pejat vodu na živi, kada se dela livanda i kada se dela *betežnica*.* — Malo sen prepasal priko puta, ma niš za to, prilika je bila dobra, — vernimo se posopet na škrikl za vodu, da pravimo, će su one druge okrutu na podi.

* Jama, u kojoj se polijeva vapno. — *Ur*.

napit! Uh, ajda, da bite mi pravili i to!“ — Nut! Vidite l', evo ova *čašica*: ovo je *vodna čašica*. Zemite ju z dvimi persti za goriñi kraj i začerpite va kebli, pek pijte do voje. Ako se je *čašica* vodna razbila, a druge nî na ðen kupit, dober je i *škorec* za vodu pit. Škorec je ali *kilica* od hrasta, z repon, ali prez ñega, a znutra je malo zitesana i zdelbena. Drugi škorec se još legje udela. Razbjenu pivatnu tiki zemu, i onu polovicu, ka je cela, lipo gori po krajih zravnaju i polištaju, to t' je š ðin pit. Na semjih se kupi za pit *bukarica*. Ovo je koti kebel, samol je malo, more deržat polié robi, i nima uha, nego ručicu. Još imamo spomenut: *žmujić od lati* i *laticu*. Jeni i drugo je od lati, sliči va bukaricu, samol je ravno, jednako široko gori, koti doli. Najzada je pek *surica*. Ova je od rama, na je'non boku ima udelan mali široki nosec, zada ima rep, deržalo, toporišće na kraji podkučeno, da se more obisit. Gori je šira, doli uža. Ze sićen gre i surica. 'Otel sen već finit, ma mi je prišlo na pamet još nič: *kacol*. Ov je ves, koti i surica, samor je udelan od lati. — Od 'sih ovih okrutí, ke su za vodu i okolo vodi, ne delaju se doma, nego škorce. Drugo se sve kupi od onih, ki ča delaju: bečvari i štañari, kotlari.

Pomeknimo se od vodi na pravu, ali na livu ruku, totu su nan *žerna*. Ove su vavik, kadi najmeñe pačaju, va kućah na dva poda najradije pod stelbun od goriñega poda. Tribi je, da se malo pozabavimo i okolo žernav, ako i nismo melinari. Kadi 'ote bit žerna, veći del se pervo zisiće, još dokla se kuća zije, malo zida, da žernon bude više mesta. Za tin se zabiju dvi, ali tri gredice (po ton, koliko pari žernav ima tu mlit). Na tih gredicah udela se *podec*. Sprida se prebije jedna deščica po kosti va 'n podec, a na úoj su jedna, ali dvi škuje za zisipat muku. Na druge tri kraje se tolíkajše takajše prebiju deščice po kosti, 'seka visoka koti i spridña, je'no pol nogi. Na podiću ali podcu se udela toliko škuj, koliko će bit pari žernav. Seda se položi na pod doliñi *žernor*. Va srid ñega je škuja, ku vaja napelnit ze *škorcen*: kus drva (veći del od smokve) va sredi proverćen, koliko more skrozi *sen*. On se skroz podca vedije va škorec. Da ne pada sen, podupert je z dervon upertin na podi od kuće. Kada je to udelano, vaja feramat doliñi žernov, da se ne pomiče, da ne riće, da se ne kreće, z trimi-četirimi kñini va podec. Ako je sen debel i dobro podepert, ontrat toga posla ni nî tribi. Da se muka ne gubi, okolo žernav se omaže sve z ilon, va ko su prija zamišival i kozjih dlak. Na doliñi žernov ima se položít goriñi žernov. Nego tribi da i ñega malo pošlatamo, popipamo z očima. I jon je koti i

doliñi opasan z đervenimi obruči, da se ne raspe, ako pukne (zač va kamiku, od koga se žerna delaju, je malo vere, koti ni v cu, ki ujida). Va sredi je i goriñi žernov šupej, ima okno. Na doliñoj bandi mu je zabjena priko okna poprica. Kada je železo bilo drago, a dervo se nì kupovalo, bivala je poprica od derva, koti i sen. Na boku od goriñega žernova je zabjena žabica, želežce ze škujićun va sredi, doseže malo zven žernova. I žabica je bivala od derva, još je nì posve nestalo. (Ma kada je bila žabica drivena, nì bila zabjena va žernov, nego je bila od istoga obruča otesana: za goriñi žernov se je moral udelat napoćni obruč.) Poklopimo goriñi žernov na doliñi, neka verh od sena pride tikat va 'nu škujiću va srid poprice, i homo naprid.

„Pravo da! Kada je šla sikira, neka 're i toporišće! Nabrojil ste toga, ne znan ni koliko, a niste mi pravil, kako se meje.“ — Imate pravo! Ne zamirite! Eno gori od gredi va gredu je zabjena je'na dešćica ze škujun va sredi. Dajte malo simo ta prut. Koti da ga je baš niki pernesel za 'v posel, bit 'oće od ñega pravi *mlan*. Samol čekajte, da mu otešen babicu, koliko bude mogla pasat va žabicu. Evo na, već sen ju utesal. Seda ću zmirit do dešćice, neka bude oš malo *mlan* viši. Dobro je. Dajte simo tu zdelicu i položite ju evdi na livu bandu. Gjedajte! S pravun rukun potežen *mlan* doli malo nad žernovon, a on se obraća. Već zobje i tuli: tribi da je semlel, če je pod ñin, ma ću opet zasut jeuu pest. Kada smo semleli, zemimo i muku ća. Nego kadi je omelo? Aha, evo ova nožica od zeca, ovo je omelo. Ako nì nožice od zeca, onda biva dobra i kerpina. Dobra je i metlica od sirka za omelo, ma je preveć redka ter dobro ne ometa žerna.

Nike žerna su za je'ne zerna, nike za druge, jedne jube fermentun, druge vole mlit šenicu, žito, proso. Po ton su žerna: *fermentunovi* i *ospeće*.¹ Ako žerna jube i fermentun i ospeće, ontrat je je tribi seki put *odemlit*, ako će se va ñih mlit fermentun, ali šenicu. Odemeje se evako: zimeje se, če je ostalo va žernih od pervoga mejiva, i onda se još zasipaj, dva vespe ovoga, če će se mlit. Ontrat se ometu dobro žerna i počne mlit, pek pride spod ñih čista muka.

¹ *Ospeće*, od peće (Ne mislim, da je *ospeće* od toga. *Ur.*) je sve ono, če se vesipje v peć, da se osuši za da se more legje mlit. Ne ću toga nabrajat, nego ću reć, da se samol šenica i fermentun (kada god ni proso) ne vesipju.

Pervo nego gremo ča, poređimo žerna. Ove *minice*, *kvartaroli*, *poliće*, *četertinaki*, *zdeli* i *zdelice* — tribi je povredit na ņe, da ne pače po kući. Pod žerni je mesto za *sarnice*. To su uske dižice, na dni proverćeni z malin svidrićen, va kih se pretiska slani triški sir, da se ž ņega ocidi ožimničina i da ne ide po zlu. Kadi je čudo sira, ne fali ni *korito*. Od časa do časa stoje pod žerni i okrutu, s kih se ji, dokla se ne operu, a onda gredu na svoje mesto.

Metla ima mesto za dvermi. Ako ga ni ordi, upre se na žerna ali je blizu vodi. Najpriličnije mesto je metli blizu kantuna, kamo se smeti nametaju, a to je do škaje nad kasalon. Ona škaja je bila zajeno i za hodit od sebe (*provaža*, *provažica*). Metla je od metlara, a siromasi ju udelaju i od *pojske metli*, nikakove travi. Za udelat metlu ni tribi bogzna kakove mudrosti. *Sirek-metlar* se požeņe sub, zerna se omlate, ma da se ne speštaju metlice. Zemu tada nekoliko *sirćin* i svežu skupa doli na tri bokuni, a gori se v jeden *šcut*. To se dobro sveže ze žukvun, na kraji se sirćišćini zjednače i metla je gotova, ni ju tribi nego oparit i pretisnut ter drugi dan počet š ņun pometat. Od pojske metli se dela metla koti od metlara, samol je kratka i ni je tribi parit. Već čudo let se rabe i kupnene metli. Ove su sve koti i domaće, samol šcuta nimaju, nego namesto ņega je dervo.

Pomeknimo se naprid va pročeli od kuće, ali va kantuni od pročela, enamo se nič čerņi. Ako van se ne blišći pred očima, koti i meni, vijte malo, će je? Černo je, doli se nič vidi sivo, koti jeden kupčić, i se bokuniće od derva z jedne bandi nagoreni, ne bi rekel, nego da su *ugorki*. Tako me oči nisu prevarili, ne. Ono je *ognišće*. Homo tamo! Ognišće je na *komini*. Komin je za pol nogi viši od poda. Okolo na kolo ima deščice, a najboje je, da su gredice. Kadi ni podvoltan, ondi je nanešen na pod gruh i melta. To je poravnano, ta nanos, i pokriveno ze kvadrelami jedna do druge porejenimi *pjeskomic*e (a ne po kosti, na bok). Nad ognišćen z jene i druge bandi je *špaleta*, gori se stiskaju je na ke drugoj, dokla se ne slože va *dimjak*, ki gre do verh kuće. Na dno dimjaka je dervo ali *pralica*, a na ņoj vise *komoštra*. Ove imaju gori deju, doli kraću pralicu. Obidvi imaju na kraji kućice: goriņa za obisit ali zakućit se na dervo va dimņiaci, doliņa za obisit na ņu *lapiž*, *kotlić*, *piņatu*, *bronec*, *vaporić*, *kastrola*. — Doliņa ima i na goriņen kraji kućicu, za da se more zavisit, kada komoštra ne rabe. Mej timi pralicami su kolonbari propejani jeden skrozi drugoga, kako verugi. Mesto komoštar rabili su prija dervene kuki (zač komoštra su od želez), a

najzad železna kućica, ako je bilo moguće na čen ju kupit; ako ne, operalo je dervo za sve. — Lapiž je železni ali zemjeni okrut za kuhat. Doli ima dno, po bandi su mu boki, gori je malo zatvore-niji, pek ima krunicu na ven. Ako je zemjeni lapiž, ima na dva kraja, jedan nasuprot drugomu, proverćeni uši, a va ne proverzeno *proveslo* (*proverslo*) železno. Ovo je koti jedan pol obručića, a na krajih ima segdi je'nu kućicu. Železni lapiž ima ozvena uši, a to su dvi ručice. Proveslo mu zakuje kovač, kada ga dā na mesto. — Kotlić je od rama, traži va lapiž, samol nī bokast, i doli je najuži, a gori (a ne va sredi, koti lapiž) najširi. I on ima uši zverćeni, a va ne vediveno *proverslo*. Krunica mu je zverćena ravno na ven. — *Piñata* je li od rama, kot i kotlić, ma ona je va dni najšira, i dno ima zgonbačeno na ven. Gori ima krunicu malo na ven, pek ontrat na zgoru je'no pol persta, ali perst visoku. S nūn gre vaviki i rameni pokrov. I ona ima uši, ma su koti dva oka prebjeni na bok ze brukvami. I na nū, kako i na železni lapiž, mora kovač na-činit *proveslo*. Seka piñata mora bit štañana. Mala piñata je *piña-tica*. — *Bronec*, *brončić* je železni lapiž s pokrovon, ki se nuter za krunicu zapada, i viši je, nego širi. — *Vaporić* sliči va bronec, samol ima pokrov na balu i na verhu probjen, a va toj škuji čepić od železa, ki skače simo-tamo. Na krunici ima po tri kućice, da se pokrov more zavidat, zakučit poda ne, a ne zileti. — Kaštrola (gušće: *beli lapiž*) je od tenkoga železa, nutri obijena z nikakvun belun stvarun, koti od majoliki. Ona je kako va dni, tako va krunici na verhu skoro jednako široka, a va bokih je malo-malo terbušasta. Pod komoštri je *ogeñ*. *Popel* i *ugorki* smo rekli, još nan je tribi spomenut *pušić* i *glamjicu*. On je gorući tenki ugorek, a onā je gorući debeli ugorek.

Ves komin, koliko god ga je, pokriva gori *napa*, da more boje lovit dim, komu je put po dimjaku ven. *Napa* su tri debele gredice, dvi va zid s krajen, a *treta* priko njihovih venskih kraj ozvena zabijena, ali oznutra, — kako se zmisli „gorincu“.¹ — „Otel

¹ Ovo je seda zidar. A dokla nī bilo domaćih zidari, zidali su go-rinci, pek reć ontrat *goriñec*, ali *zidar*, bilo je svejeno. Na 'v kraj od dvajset let nimamo već potribi od goriñac. Dodar i naši zidari moraju poč po svitu s terbuhon za kruhon, zač jih je za doma preveć. Pro-gnana moja šēga, da se vavik moran zaorivat kamo ni tribi! Ma ne ču, dokla ne buden, 'oću se makar pervo za ustaicu ugrizt, nego buden zven puta 'otel poč. Kadi sen ono bil ostal, pod napun, ali na napi?

ste pravit, od česa je napa.“ — Dobro, dobro. Od onih gredic se upru na zid obruče da bude napa na klobuk, i prepletu se s pleteron, ožbukaju ozgora i ozdola i pohartaju: to ti je napa. Ki ne će pletera, upre deski, ma ovo ni bogzna će. Pravi mešter je vrineu napu udelat i na prevol z opučicami ali tavelicami.

Ma još nis' sve pravil od napi. Na gredice zgora i zdola se prebije deska, za da se more čegod deržat i pod napun, neka ne bude prazna. Dodar se v napu i va gredu od gorišnega poda zabije ze seke bandi svoj tresić, da derži napu, neka ne pade, a priko njih se zabije tres, da se moru na napi deržat čšaše, padeli, čripja, a dodar i pjat i lonca, melinec. Pod napun ali va podnapi se derže lončice, padelice, latice za cukar i za kafe, kogomice, kamene čašice, od zemje, a dodar i čikarice (čšašice prez ručice) i finije od bele zemje. — Žmujic za poper ima mesto pod napun. Va križ od gredic se zabadaju nožice i kosirice ter kosiračice i britvice. — Če su ono one osudi ali okruti (samol da nisu prija bivali sosudi)? Čša je koti jedna zdela, doli je uska i ima ravno dno, gori je široka i na verhu ima krunicu. Udelal ju je lončar. Rabi za ž ne jist. — Padela je li od zemje, kot i čša, ma je drugačija: Doli ima dno, gori bok, na boku ručicu (ali dvi) za deržat, i noseć, a krunica noj je (ako ju ima) malo na ven, a znutra na žlib (da more dobro na nu pristat pokrov). — Čripja je koti čša, samol ni vernižana i nima krunicu na gori, nego na ven; po boki ima dvi ručice, a va njih škujicu va boku za oduhu; po sebi ima uske, a perst delge pasi, krunice. Rabi za peć kruh poda nu. — Pjat je na kolo. Ima dva persta široku krunicu, dno ima plitko, ne bi rekel, nego da je pladeň, samor je ov od derva, a on od zemje. I pladnu je mesto na napi. — Kamene čašice imaju dno i bok, i malo su bokasti; na boku imaju ručicu. Rabe za male stvare v njih deržat i prenašat, ter za pit kafe. — Čikarica (kadagod i škudela, škudelica) je sva koti čšaica, ali nima ručice, i biva piturana na bele, modre i černe biri. pasi. Rabi za jist, ali pit kafe, i juhu bolniku davat.

Ako je napa velika, a kuća tesna, ontrat je na napi: pometać, popadać ali popiček i grabujica. Ne menka ni lopata, a va staro vrime lopar, ma ovo su arti od peće, ter ću je morat pravit sedaj posopet.

Evo na livu ruku (ako ni moguće na pravu) ova poneštrica — ovo su usta od peće, a nutri je peć. Va noj se peće kruh, zato se zove i krušna peć (da ju ki ne bi zel naprefalo za kakovu drugu peć, zač imamo veni va mesti na gromačini ali slizenici peć za sušit smokvi

va vrime dežjevno, kada je njihov štajun. A niki ter niki¹ imaju peć i za teplit po zimi kamaru, — ovo je pek *gizba*. Posopet je *peć v mori*: ona *duhšina, duhjinica*, va koj biva kobotnica. Podno ust malo sterči na ven nekoliko kvadrel, ali škrl na peći: to je *čerenec*. Na njen se udela *zapik*: ogeń, da peć dije ne *zihlini*, i da se kruh va njoj zapeče. Mnoga peć ima i *dverca* železne, a kadī ni njih, pokla se nuter vespe vesipani, zapru se usta ze deščicun, ali z latun.²

Okolo na 'kolo peće o' zvena je raven zid i va njen po jeden do dva armarića, škafića, ke rabe za deržat ondi lončić, padelicu, a najradije *verčić* ze solun. I o' zgora se lipo moru deržat tolike stvari: padeli, lonca, *sura*, *arti od peće*, *tripije*, *gradeli*, *broštulin*. *Sura* je okrut, va kon se friga. Ona je od železa, ali pek od rama (ovakova se zove *medena sura*). Ako je od ovogā, mora bit štañana. Ima dno, boki, ramena i krunicu. Doli je uža, gori malo šira, zada ima toporišće ali rep za ju moć deržat. Na kraji je toporišće podverñeno na zdolu, kako kućica, da se more suru i obisit. Mala sura je *surica*. — *Arti od peće* su: *popadač*, *pometač*, *grabujica*, *lopata* i *kućica*. — *Tripije* je železno kolo, na ko su prebhjeni tri nogi. Ove su doli zaverñeni na ven, da šaldije stoje, a gori spod kola kažu ke sredi seka svoju puntu, da more na njih okrut lištije stat. Male *tripijice* su na tri kantuni, a pod sekin je svoja nožica. — *Gradeli* su ali od žice, ali od železa načiñen kvadrat, ki ima po sredi od kraja do kraja železo, kô se zada sveršuje z ručicun ali ze repon. Od jedne bandi na drugu priko toga železa su protegnjeni žice, na kih se peće ono, če se ima jist pečeno. Gradeli imaju na sekoni kantuni svoju nogu. — *Broštulin* je koti jeden bokun gurli od lamarina. Sprida i zada ima dno. Skrozi tih dan gre železo. Sprida je ravno, a zada na kućicu, da se more legje obraćat. Nutri se *broštula* kafe. (Više puti se reče: „Kafe ću malo *speć*).

Da ne zaboravimo: kruh je počel va kopanici pucat, tako je već kiseli: ako ni, bit će se čason. Vaja *opalit* peć. Žena pernese brime

¹ Kin je takovu kuću pustil (ostavil) „*gospodin*“ (ovo je stric, ali ujec, ki je bil pop).

² (Kako je peć sazidana.) Nutri ima peć pod ali tla od kvadrel i sva je na kolo. Okolo na 'kolo po kraju su položeni kvadrel i „po kosti“, ali i „na glavu“ je'na do druge. Nad ovimi kvadrelami se položi stara verñina z dnon na zgoru, a krunicu na zdolu. Seda zidar okolo na 'kolo te verñe vredi opučiće je'nu do druge i je'nu na drugu, a meju ne daje meltu. Najzada pokrije svu verñu i zaverši prevolt od peće. Kada je suh, verñu se hiti ća, a nutri va peći gori ostane *nebo* od peće.

smračja, *palilo* (derva za palilo, derva od palila), zeme jeden magriž, napali ga i hiti va srid peće. Na magriž počne davat derva. Već peć dobro gori, ma se ne će opalit, ako se peć ne *miša*: derva vaja dodavat i obraćat po peći tut pre' jeden, tut pre' drugi kraj. To se ne more z rukun, vaja zet v ruki *popadač* (*pópiček*), a ovo je jeden šćap (od jesena, grabra, hrasta, drema), kakov pride već na ruku. U! Ma dimi po dverih, tribida niste otvorili *dušňaka*. Oprite dušňak! Ovo je škuja z bandu peće, a peja va dimjak. Moglo bi se reć: *dimjak od peće*. Kada se gre peć palit, mora ga se oprit, kada se peć opali, mora ga se zaprit. Za t' posel rabi kamik, ali bokun kvadrelj. — Peć je *opajena*, ma je pelna žeravice, šuperavićini, tribi ju je očistit od otoga i omest, da ne ostane nutri popela. Za ov posel služi *grabujica* i *pometač*. Grabujica je šćap, a na kraj nega je nateknen kotj pol kola dervenoga (ali železnoga) i z otin se grabi šuperavica, žeravica. Pometač je šćap, na kraji ima dva do tri berkeja, da ž nega ne padu hajini, a ovo su stare krpini od sukna, ke se nadiju na pometač i poliju ze vodun, da se ne najemu od ognja. Onda se peć omete s pometačen. Peć je pronta, ala simo lopatu, da damo kruh v peć. — *Lopata* ima rep (držalo) i lopatu (deščicu na kolo, ali podelgovatu i ravnu, a veliku, koliko je ljib). Za vele ljibi i pogače bivala je osobojna peć i vela lopata: *lopar*. Imel je velu široku lopaticu, a kratko toporišće.

Kruh je pečen, a peć tepla, ki će z rukun na verh peće? Simo mi dajte *kućicu*, da potegnem on ljib bliže! Kućica je od derva, ima rep ali držalo, a na kraji je na bandu jedno teđe dervce (kitica od držala, zač su zajeno zrašćeni).

U! ma je zima! 'Se zub ze zubon mi emokoće! Drhćen, kako pes. Nosite jeden *magriž*, malo *žbičja*, je nu *glamnicu*, *glavnu*, debelo dervo za uprit, i nekoliko *derv*, da udelan ogeń, zač ću šćeznut od zimi. Kadi su pek seda *zbičice*, *furminanti*? Enamo pod napun! Kakove su ovo furminanti? Ne 'te da se zdadu. Tekni samo š nin va zid, glavica mu skoči na bandu. Hvala Bogu, da se je već jeden put zdal na vele onenike! Zemite *puhajku*, pek pušite v ogeń, da se ne zadasi (!). Već se je pregoled. Poteknite ga, viste l' van enamo *klišća*. Razgrebite malo tu žeravicu po kominu, neka nan boje tepli. Ter sen! Će bite oteli ogeń po srid kuće? Viste l', da je 'se do *železa* razgermiena žeravica? — Komać sen se malo stepilil (za sulac se reće *ogrijal*). Sedaj pek ću van malo praviti čegodare i od ognjišća. Ma će bih van pravil, kada sen već pravil sve? Aha! *Puhajka* je civ od stare puše. Na dui ima nožice, a mej nimi usku škujicu. Od zada

va široku škuju se puše z usti, a nožice se upru va ugjevi, ali pode derva, da se pušuć vežgu. Puhajka more bit od tersti: Šupju terst se zverti na dni i nutri noj se proverte one pretinki, to t' je puhajka udelana. Železo zrejavi, terst zgori, a usta ne fale, zato je još vavik najsegurija puhajka — usta, pek ako i je puhajka v kući, gusto ne rabi, nego biva nagnjena va kantunići za kominon, to je na špaleti. — *Železo* od komina je pol obruča, a na sredi o' zvena ima želtu balicu, da se more domeknut, pomeknut, bliže k ognu, i odmeknut, ali dvignut. Čuva, da se ne rasipje popel po kominu. Mesto železa rabe siromahu dvi-tri kvadrel i (opučiće, kamičiće) za ta posel. — *Klišća* imaju na kraji motičice za stiskat i dvizat derva i ugjevi. Najradije su uperti na zid, ali povajeni priko železa. Imaju zada i kolonbarić na ušima, da se mogu obisit. -- Popel se zuimje ze *paletun*, železnun lopaticun, ako je v kući; ako nī, onda se stavlja s klišći va *kopanić*, ali u nikih va *škovaceru*. Ovo je lata, koti lopata, ma je široka i ima tri bandi, a zada člen (deržalo, toporišće), kratek, za deržat v ruki. — Po bandah od komina leži: *klupica* (vela, mala), stoji *šedija*, *banek*, *stolec*, *stolčić*. Sve ove stvare rabe za sidit pol ognā. Ako nisu dosta (zač je više od nīh kući), ontrat se još prenesu i *katridi*. Sidi se ze trih banad pol ognā: sprida, i na livu i na pravu ruku. Zada se ne more sidit, zač biva ogeñ skoro do samoga zida. Da bude svitlije na komini, obisi se na čavel pod napun svića, ako noj nī narednije mesto na peći, ali kadi drugdi na zidu pod napun. — Va napi, ako je visoka i gelboka, vise na čavlih *lapiže*. Za ognen na zidu (ako nī drugdi mesta) vise *tripije* na čavli. Na spaleti pek rado ima mesto surica, va koj se žari smok i uli za posmočit jizbinu, ter frigaju male stvare.

Pre' jeden kraj ognišća, redko pod napun, veći del zven napi je na dvih čavlih raztegnen *špag*, *špažek*, *špažčić*. Na nien vise pokrovi i pokrovce od lati (za na lonca i padeli), *kacoli* i *kacoliće*, ali latene *kuharice* (dervene kuharice): sve to rabi za zuimat hranu. Kadigod je i *palentar*: dervo, s kin se palenta miša, ali mete. — Na ton špažku visi i *železnica*: plitki, široki kacol, ves sprobijan na škuje, ki rabi za zuimat hranu z lapiža i zajedno cidit z jidena vodu. — Ostran toga je tutu još i *stergujica*, ka rabi za stergat sir. Ona ima gori ručicu, a doli nožice. Od ručice do nožice je obla lata, sprobijana na ven, da budu o' zvena zubi, ke steržu, kada se ča priko nīh poteže zgoru zdolu, i pretiska dobro na nē. — Na ton špagu je mesto i *krušnoy stergujici*, stergujici od kvasa. Ovo je jeden železni sapunić, motičica, ze železnin členon, prignenin nazad, kako i na

motiki toporišće. Doli je ravna i široka je'no četire persti. Blizu toliko će bit i visoka, samol je gori na kantun (tako ćemo reć, da kvasna stergujica ima tri kantuni). — Pol ovoga spažčica visi (ako nima mesta z nutra na dverih, ali kadi drugdi po zidu) *ribež* za ribat kiselu ripu, i *palica* lezačna (?) za takat testo. — Kadi je *solnica* v kući, ta stoji ali nad pokrovi, ali pod nimi. — Počeli su rabi i posobojnu latu za žlice i piruni na noj deržat, to je tribida *žličak*. Kadi toga ni. ondi rabi za t' posel škatula od stola: derže se žlice i piruni va stoli.

Na, kada smo počeli hodit po zidu, homo, ter ćemo bit berzo lišti, zač ni već ki zna, koliko, a ontrat se 'očemo vernut na tla. Na zidu je *polica*; gori je zabjena va gredi, ali visi na železnih kućicah. Ona ima dvi-tri deščice, a sprida tresiče. Zada na deščicah je jeden bir zdelben. Va najdoliņu deščicu su zaverćeni železne kućice. Na polici je mesto za pjati i terini (ovo su kupnene finije čaše, s kih se ji na vele blagdeni i na pirih), zatim su čikarice i čašice. Ozdola na kućicah vise *verče* i *bukaleti*. Starinske police nisu bili, koti i nove, na terbušiče, nego od verh do dna ravni i na sekoj deščici su imeli po jeden tresić na zgoru ze škujami na tri kantuniće, a va ne su se vtikali repi od žlie. Na sredi i na prajih su imivali po je'nu palicu, a ta palica je imela zacipaje, pek na sveki zacipaj se je tekniival z bokom svoj žnuj ze dnom na zgoru. Va bukaletah i verčih se derže harti od meće vridnosti, vertena, iglenaki, male klupčiče, bumbak za stin i tolike druge pomajčiče. Koliko serpi nisu našli mesta na napiti, toliko ga dobiju na polici. Serp se prehit priko tresića (čelen nuter, a verh od serpa ven).

Kadi je lištije, zdelben je va zidu *armar*. Nigdi ima jeden podec, nigdi dva, i dverca od derva, ali od stekla. Nutri su butije, boce, bočice, bocuni, žnuje, veli starinski verč (ako ga još kadi imaju).

Na zidu vise još: *figure*, *figurice*, *križič*, *zercalo*, *kopanica*, *sila* i *rešeta*, *kernica*, *kušinić* za igli i gelnece, *maslina* i *blagostorjena svića*, i deska za kruh misit.

Na podi je *stol*, *stolec*, *stolčić*, *stolić* i *katrida*. *Stol* je velik, *stolić* mal. *Stolec* i *stolčić* rabe za sidit, a imaju ali dvi nogi od deski (seku na svojoj glavi), ali četire (ako je domaći na kantuni), ali tri (ako je na pol kola). *Katrida* ima četire nogi i sedo, a zada za uprit se. Nike katridi su od derva, nuke od slami, a va ton zapovida sedo: od česa je ovo, od toga je i katrida. *Stol* i *stolić* rabe za jist, i stoje vavik na svitli, ali naproti dveron, ali blizu poneštri

(kadi je narednije). Ako je moguće, visi o' zgora polica, ali je blizu armar.

Još stoje na podi *iskriña*, *iskriñica*, *banek*, *bankal* i kadigod *kanaretica*. *Iskriña* je delga, koliko se 'oće, a široka i visoka, koliko zapovida višina, da rečen širina od jedne vele deski. Seka *iskriña* ima dvi bandi i dvi glavi. Pod glavami su nožice. Zatvara se s pokrovom. Pokrov se derži za jednu bandu *iskriñe* z brutavelami (ovo su maškuja i kañol zajedno). Pre' jeden kraj imuje *iskriña predvorec*, to je jeden pokrović i desku od bandi pod ñin. Tu se va pridvorci derže meñe stvare, a više ñih skupa. Če je *iskriñe* od pridvorca naprid, rabi za veće stvare deržat. Ako ima *iskriña* rabić za žito, ali šenien, ali druge zerna, ontrat ñoj ni tribi pridvorca. Nego ako će bit za fermentun i proso, ali za dvoje kakove druge zerna (za dvojnu intradu), ontrat se ona deščica od pridvorca pomekne na sredu *iskriñe*. Goriñi kraj od *iskriñe* zove se *rog*. *Iskriñica* je sva, koti *iskriña*, samol je mala i rabi za pomajčice: šoldi, smokvi, rakiju, smok, harti i tako naprid. — *Banek* i *bankal* je 'seje'no, samol prvi rabi za sidit, i more imit za nutri ča deržat, a *bankal* je koti *iskriña* ves, samor je delg, a uzek. — Sve ove stvare, ke sen nabrojil, su od derva i rabe za deržat koliko intradu, toliko i sviti. Nutri se derže sviti od blagdena i lipče sviti, ke rabe samol kadagod.

Na stoli, najradije pek na *iskriñi* su položeni dvi široke *verñe*. Nutri je zgibano prani: stomañe, rubca, kamižoti, platnenice i kerpi za kerpai, ter černe sviti: brageše, jaketi, verdakoli, hoveje, sukñe i kerpi. Ona *verña*, va koj je prani, zove se *bela verña*, a ona, va koj su černe sviti, *černa verña*.

Za malu dieu rabi *zibel*, za malo veću *kjonka*, za veću *postijica*, a za velu i za starijih rabi *postija*. Ova stoji v kući vavik, če se više more va kuti, kadi je zakloñeno, da ne pasuje arija. Sprid *postije* je *iskriña*, a na zglavi od *postije* je *iskriñica*. Pod *postijun* pek *kanaretica* (mala *iskriñičica*, koliko delga i visoka, a uska i vavik ima svoj zatvor na kjuč). Pod *postijun* je mesto i za krumpir i orudji težačko, a i za stare postolini. Ne fali seda ni verćina. Pod *iskriñun* je *sikira*, *maršan*, *kosir* i veli *nož* (ako je v kući). — Seda ovijmo malo *postiju*, če je pek to? *Postija* je udelana ovako: Na podi stoje *kavaleti* ali *koñe*: to je jedna gredica, podeperta na sekoj glavi z dvimi nogami. Na *kavaleti* su položeni *deski* jena do druge. Na deskah je povajena *slamnica* (*slavnica*). Ovo je je'na široka mažina, da moru na ñoj dva od ñih komodno ležat, a delga je koliko

človik. Ušvena je od platna i pelna slami, ali pera. Da se more slama legje mišat, ima tri do četire škaje goriña banda slamnice. Kadi je glava, kada človik leži, ono je *zglavji* (nad zglavin, na zglavi), a kadi su nogi, ono je *nogi* od postije. Zglavji mora bit visočije od nog, zato se na deski pod samu slavniciu položi dervo, ali *napočna deščica* na dvih deščicah, seka na svoj en kraji. Outrat biva tu mesta za deržat gremiki i naplat, šile i dreti. Zglavi mora bit visočije, zač outrat nî tribi *kušina* pod glavu. Slamnica je pokri-vena z *lancunon*: to je od platna udelano i zastira svu slavniciu, koliko je delga i široka. Još preseže i priko zglavja do poda. Priko lancuna je prostrto *odelo* za pokrivalo. Odelo je delgo, koliko i postija, a udelano je od sukna, i biva „od tri glavi“, ali više (šekondo kako je široka postija: „glava“ se zove ovdi širina od sukna). Sukno je udelano („sehkano“, „setkano“, „utkano“) od velni doma. Po zimi se da na postiju *kerpatur*. Ov je delg i širok, koti i postija, složen je od sekakovih kerpín, najveć hajin (to su černe suknene kerpi). O' zgora i o' zdola su te kerpi obelčeni va kakovogod šaro platno. Još jedno pokrivalo je bivalo pervo, ma ga već nî, ostalo mu je samol ime: *pelji*. Ovojsto je bilo ušveno od kož ovčjih, ma (strojenih) kvašenih ze sun velnun. I kerpatur (*klepatur*, za sulac: *krepa tu*), kako sen ga sprid trajset let videl i gori popisal, već se je uterl. Seda se kerpaturi kupuju v Rikvi. One su nutri napelñeni bunbaka, gori imaju kakovogod šaro (platno) na rožice, da bude lipše, a dolí opet šaro, ma jače. — Još je za zimsko pokrivalo služil i *bijec*. Ov je bil utkan od velni na debele, a redke žice, i ves kosmat: z je'ne i z druge bandi viseli su na nîen struñe, kako na pelji. I bijec je već redek, utert će se i on. — Prija se nî znalo za *kušin* i goriñi lancun na postiji, a seda je to već splohon vidit. Kušin je mažica pelna velni, slami, vlas od fermentuna, redko kada kokošnjega pera. Ta mažica obelčena je va drugoj mažici, bilo šaroj, bilo belo, ka se zove *intima*. — Počeli su dodar niki gjedat, da nîen bude postija meča, pek dadu po dvi slamnice jednu na drugu, ali kupe, ali udelaju, ako moru, *štramac*. Ovo je koti slamnica, ma je od jaka platna i napelñeno z velnun, a po pol nogi debelo. Da se ne bi velna spravila na kup, je povezana s posobojnimi vezi, ke gredu skrozi-namozi štramaca. — Još su počeli kupovat i nikakove odelca, tako da se 'ote i domaće odela nekesno zatert. Tku nikakove odela za leto, i to je nova moda: usnov bunbak, a utek velna (i to je onda *polovno odelo*, *bunbačno odelo*). Dodar se najde odel, ke imaju usnov bunbak, a utek kerpini zverćeni, ma ove su još jako redki.

Od nekoliko let na simo (10 do 15) su se prosuli silne *kućeti*. Seka mlada gospodarica 'oće sedaj da ima kućetu. Ne zamiran 'noj, zač je kućeta lipča i narednija, nego stara postija. ma više i gušta. Kućeta ima glavi, bandi, nogi na glavah, i deščice, a na 'nu gre sve, koti i na postiju. Pobaska je tribi još i jedno pokrivalo, ko zastira o' zgora svu postiju, a ne rabi za pokrivat se na postiji, nego ga se mora dat na bandu, kada se gre leć. To zovu *koltra* od postije. Najradije biva kakova god šarotina od malo vajadi.

Zibel i *kjonka* imaju, kot i postija, zglavi i nogi, a na dui imaju dvi nožice, na kih se zibju. *Zibel* je upletena od ličja i kupi se.

Kjonka je udelana od deski. Gori je šira, doli uža. Na obih krajih ima ručice za nosit. V obidvi je tribi slamničicu, hajić, lancunić, kušinić, odelić, i kerpaturić. Ov biva od velni, ali od bunbaka. Kada zibel i kjonka ne rabe, onda se derže va 'nih odela i sviti, ali je se prehitu na gredi.

Pod gredami su vezani, ali nad gredami položeni *prutiće*, a na 'ne su previšeni *pari*, *kohiće* od fermentuna: to su četire glavice fermentuna svezani na perih. — Va gredi su zabjeni kućice za visit ver'ne. *Ver'na* je od *kruha*, *pokrovačica* za sir i smok, pek su ver'nice, i ke ne rabe. — Na čavlih visi suho meso. — Va vrime od mlika se vidi po nikih kućah i *vezi* za sušit sir. Bivali su pod gredami prija i nikakove *trajla*. To je bila koti je'na poklopjena kopanica, a o' zdola je imela priko od boka do boka tresiće. Na 'ne se je polagal sir i smok. Već se seda *trajla* ne vide. — Još je pod gredami i kućica za obisit sviću z bandi stola, ali je na zidu čavel za obisit (zakučit) lanpicu.

Ako još nis' segdi pravil, pravit 'oću seda splošno za sve v kući: *komin*, *peć*, *žerna*, *postija*, *stol*, *polica*, *iškriha*, *zercalo*, *armar*, *figura*, *sito*, i tako naprid. Sve je razmešćeno po kući, kadi ča more listije prit stat. Kako su kuće nika ovakova, nika onakova, nika gjeda simo, nika tamo, tako su i stvare od kuće, kadagod *pohištvo*, postavni. Va sekoj kući mora bit jeden kutić i za staru železariju i i svekakvi šklatarijē. Kada ča rabi, gre se tamo iskat.

Ako kuća ima i drugu kuću, ontrat gre va 'nu sve, ča i va pervu, samol ne *peć* i *komin*, *žerna* i *voda*. Perva kuća se' zove kadagod *kuhiha*. Va nikih kućah je i prava kuhiha, a va 'noj je 'se, ča spada na *komin* i *peć*.

Pogjedajmo kuću na dva poda. Od pervoga na gori'ni pod se gre po stelbi. Ako je odijena ta stelba od doli'ne kuće, i ako je i gori preti'ena, ontrat se on pod na dno stelbi zove *kućin*, a on na

verh stelbi je *portig*. Stelba za na goriñi pod je malo listija od one va konobu. Nigdi je posve šupja, nigdi su o' zdola poda ñu zabjeni deski, da ne pada šporkica skrozi, a nigdi je pek i zatvorena stelba. Ova se seda gušće dela, nego prija, a udela se tako, da se od gred doli upru dvi gredi (vaja gjedat, da ne bude sterma, sterna), na ñe se prebiju deščice na tri kantuni, a sprid seke deščice i na seku deščicu zabije se deska. Ovako pride stelba zatvorena. — Na goriñen podi je 'se, kako i na doliñen, ostran konina, žernav vodi i spravi, ke spadaju k ñin. Gori se derže 'se lipše stvare. Na podi se suši intrada. — Sufit (granar) rabe za deržat stvare, ke redko rabe: kotel od rakiye, lanbik, kotel za parit zeli i cernit velna, kože, tikvi, zbanka, batalužica, butraki, milhi, i stare stvare, ke nisu našli mesta v kući.

Tribi je još opomenut, če se je moralo dije na početku. *Pod* su gredi i deski zajedno. *Gredi* su z glavami seda zazidani va zidu. Stare kuće su imivali kamene zubca, a na ñe su se upirali glavi od gred. Kadagod bi priko tih zubac bila položena greda, a na ñu z kjini zabjeni gredi od poda. Da bude pod jači, šaldiji, bivala je od kraj do kraj kuće spod svih gred debela greda: *berdunal*. — *Krov* od kuće je od *slimena* (to je ona delga greda od pročela na pročeli), od *pozidnice*, *pomirnice* (ovo je ona debela greda, kadagod *bankina*, ka je povajena alaj zida, ali po samon zidu), od *koñić* (reje *kozlac*, *kozlec*; ovo su gredice uperti od slimena na pozidnicu), od *desak* (ke su zabjeni priko koñić) i *opuk*, ke su povrejeni po tih deskah od slimena z dolu do *nastriha*. *Opuka* je, koti i jeden kopañ, ki nima glav.¹ *Konal* od krova je ono prazno mej poklopjenimi opukami. Redon s konali porejuju se i po slimenu poklopjeno opuki, da pokriju serhi od najpervih opuk na slimenu: ovo je pek *klobuk*. Krov je bas, toliko da ni raven. Pročeli biva visoko tri do četire nogi sva sila.

Još tribi da je ñu rečen, ako morda i ni od potribi. Pervo je imela, nasvalito va gradu, seka kuća od balature (volti) do prave kuće jeden pod, ali samo krov na stupih, radije stebrih, žerdah. To se je zvala *pojata*, *pojatica*. Rabila je za bitat tutu derva, bivala je va ñoj krušna peć i sušivalo se je va ñoj prani. Nego pojati je ne-

¹ Kuća se pokriva ovako: Na pročeli se poredi opuka za opukun z bandami na zgoru, a glavun na glavu. Do ovijstih se poredi tako isto red opuk posopet. Obadva boka se pokriju z tretun opukun, ma ova mora bit poklopjena, a ne odverñena (koti one perve). Tako 're do kraja, dokla se ves krov ne pokrije z opukami.

stalo, ostalo noj malo pomenka va imenu, a ona se je zrasla s kućun. da va ovaj bude više mesta. Ja pametin tri te pojati, a seda je, ako ne falin, još samol je'na na Salizi.

Venkari sen skoro zaboravel. Sve sen se do sedaj vertel po gradu. tribi je i njih malo pohodit. Š nini ćemo se berzo liberat. Če je gradu, to je i veni: stelba na voltu, i dvera, kako i gradu. Va ton je malo drugačije veni, da imaju ki veči, ki meñi *dvor* sprid kuće. Nuter se gre po *zatokah* (biva jedna, ali dvi). Da se ne mora seki put otvarat i zatvarat zatoku, biva načihena i stelbica va gromači od dvora: to je, koliko se more zakoraknut, s tal jedna škrl, a va noj ravno stoji druga „in pijo“. — Venkarski dvor ima *mošunu* za voli, za ovce, za prašca, za kola (*kolnica*). Pre' jeden kraj dvora, kadi je na vetri, ima venkar *gucno*, a okolo nega *stožišće* za stogi. Pre' jeden kraj dvora je nahitan kup derv za gorit, ma su neokaštreni. Po sen dvoru je pelno gnoja, samol je prekraj stoza, po koj se gre v kuću.

Gdje se kad živi? Sveki biva na svojoj kući. Ne moren praviti za stalno mesto, kadi ćete koga nač, kada stupite v kuću. Gradar je večer za ognjen na komini, tako isto i venkar. Pridite v kuću v jutron, nač ćete najradije čovika za kominon. Tu se ali topli, ako je zima, ali ji, bilo leto, bilo zima. Sredu dana ne 'ote gradara iskat na luner, zač ga ne ćete doma nač, ostan da je slab, ali da je takovo vrime. da ne more delat. Venkara se gušće najde o polne, ali okolo polneba (!) doma, zač redko kada gre fadigat na delgo, pek more prit na obed doma, a gradaru to ni moguće, ač biva delgo od kuće.

Ako je dežjevno vrime, tako ćete nač sekoga gospodara doma za poslon: ali kerpá postoli v kući, ali ča tešjari va konobi. Venkar, kada ima mesta, ako je vrime, teše, če mu je tribi, va dvori, ali pod kolnicun.

Ne ćete falit, ako vas je voja čekat, gradara nač na placi, ali v loži, ali na škujici na blagden seku doba, ostan čas mašu, a na segdeñ v jutron dije po ranoj maši, pek 'se tamo do osme ure veči del.

Kada je teplo, večer češ trefit gradara na hladu: na dvercih i na placi, a najvoli bit na stelbi va dvori. Venkar se pek hladi na volti, ali va dvori pod barson, ali kakovin god stablon.

Kada čovik nima ča delat, onda ve dne najradije sidi na iškriñi pred postijun.

Ako gradar ni doma večer, tako bit van 'oce za seguro na palti. Ženu ćete nač vavik doma, ako ni šla po vodu, ali na posel. —

Nigda je pol ogná, da pripravi jist, nigda za žerni, — vavik va kon-ton posli, a od polne do vičérne je po stelbah na ganu, ma redko kada ima ruki posve prazni.

Zgrade za prirod. Seno i slama se derže v jari, ki ju ima; a ki nima, udela stog va stožišči.

Zgrade za životiše. Živo se derži va mošuni. Kadagod, ako je dobro zatvorena i pokrivena jara, zovu ju i štaja. Ako je zidana kuća za živo, ontrat se vavik zove štaja, ma jih je jako malo.

Zdenac. Voda se nosi v grad s Kelka. Po selih se nosi ze guštirni i ze zdenca općinskoga (puskoga, komunskoga). Je i kmet, ki imaju svoje vlašće guštirni.

Smetište. Smeti se hitaju va kasal i kotec i na provažu, a venkari na gnoj va dvori i va provažu pod prašca.

Zgrade izvan dvorišta.

Gradari su svi težaci. Težaku je tribi ostran kuće velik dvor. Gradu toga ni moguće, zato se gradar domisiel drugako. Zven grada pod Keštel, za Gradi, na Dvereih, nad Kovač, na Verh Briga, va Dragi, na Grohotu, u Svetoga Mavra, v Rapoviji, na Reci, Verkošini, pred Križ — se nahajaju mošuni i kagod jara. Jare rabe za seno i slavu (!) s fermentunišćen, mošuni za prašce, ovce, voli, koše, osli. Mošuna za prašca je mala, mošunica. Sve živo se ne derži v je'noj mošuni. Ako su ovce nutri, drugo se ne more dat tamo. Velo živo biva rado zaje'no. — Mošuna je na kolo ograjena od kamena. Ako je uska i na četire kantuni, ontrat ima krov, slom, zatvoren, koti i kuća; ako je široka, ontrat je 'se okolo na 'kolo krov, a sredi je otvoreno. Va mošunu se gre po zatoki (redko kada po dverih). Zatoka je ono, s čin je vilaz od mošuni zapert: ima skrañice, pričnice i zbice. Skrañice stoje na zgoru, jedna z live, jedna s prave bandi, a ono dervo od skrañice do skrañice zove se pričnica, ako je tesano i široko, cipano; ako ne, ontrat zbica. Po otvorenoj mošuni su zahjeni stebri, a priko njih su položeni žerdi. Od žerdi na gromaču su uperti limezi. Na limezih su puleti, a na njih slama, a priko ne o' zgora pruti, ke su vezani skrozi ze žukvu za limezi. Steber, žerda i limez su od steržena ne oškvađrani: dubec se samol posiče i razcipa, pek se stavi bokuni na mesto. Steber ima gori vili, ali majkol je'nu spadohu, da se more na nega položiti žerda. Najradije biva cel dubčić. Žerda biva cipan hrast, i če je moguće deji. Kegod mošuni, ako su jako široki, imāju i po dvoje stebri i

žerdi, a tako i slom: zvenski slom visi na gromaču, a nuterni slom visi k sredi mošuni. Živo se jati okolo na 'kolo pod krovon. Ako ima mošuna rabit za velo i za malo živo, ontrat je pregrajena na dvoje. Meñi del, zatvoreniiji ze slomon, je otvoren va veći, a zatvara se ze zatokun. — *Perkat* je jeden del mošuni, pripraven za jance lučit, ako se drugačije ne luče (a to biva, za da ne sesu v noći, nego da pestir more v jutron pomlist ovce i zet mliko doma, ali udelat sir). — *Margar* je li v mošuni, koti i perkat. Odgrajen je ze gromačun, ali s pleteron. Nuter se narenu ovce, kada su za pomlist, pek se, ki melze, zapre š ĩimi, dokla je ne pomelze, a ontrat opre zatoku, neka idu posopet po svoj mošuni.

Jara (se bojin, da sen pravil, kada sen pravjal od podložite kuće) je 'se, koti i mošuna, samol je visočija, boje ugrajena, z dvermi zatvorena i ima gušći slom, a na ĩen *klobuk*: to je ona banda, ka je malo deja, za da ne bi voda po slimenu hodela nuter. Jara ima va pročeli, ali na bandi, škuju, malu poneštricu, ka se ne zatvara z ničire. Jara se pokriva najviše z reženun slamun (a mošuna najradije ze sirčenun slamun). Jara je nigdi na kraj mošuni (to će reć, da je tribi poč skroz mošuni, ako se 'oće v jaru prit), a nigdi po-kraj mošuni, s ke bandi je listije. Ako je na kraj mošuni, onda je *mala*, ako je po kraj mošuni, ali sama ob sebi, ontrat je *velika*.

Kolnica je, koti i jara, ma ima samol dvi gromače, po bokih, na pročelih nima gromače, nit ima pročela. Na jenon i drugon kraji su po dva limeza razvilasti, jeden kuntra drugomu, da derže slime. Takovih limezi je još i po sredi sloma od kolnice. Ona je operta na dva kraja, zato da se more s jedne bandi nuter, a z druge ven ze simi kolmi i volmi spreženimi poč. Rabi za kola i sprav od kol: *čtvoricu* i *koš*, ter za vergań nutri deržat.

Stan je *veni*, delgo od kuće, a udelan je od *mošuni*, *kolnice*, *jare* i *kuće*. Više puti je samo mošuna i jara, a već se zove *stan*. Veći del ima seki stan *guvno* i *stožišće*. Guvno je na kolo ugrajeno i na-dvigneno na višinu od mošuni, ako ĩi više koliko. Gori je lipo zavrano i nabjeno z ilon, da bude ravno i gladko. Okolo na 'kolo su povrejeni škriili je'na do druge z glavami na zdolu va gromaču; to biva visoko po nogu i pol, do dvi nogi, a brani, da ne biže zerna, kada se verše i vije. Okolo na 'kolo guvna, ako je moguće, pušćen je prostor za naćināt, delat stogi od slami, i ograjen je ze gromačun, da ne more živo do ĩega. To je *stožišće*, ma va ton se razumi i guvno. Stan ima i svoj *dvor*. Nigdi je dvor od termuntani, nigdi od gerbina, nigdi od juga. Najradije je ograjen z gromačun,

Kuća je na stanu ali jara, ali posobojna jara, a bilo jih je i zidanih i z opukami pokrivenih. Va toj kući je ogništće, ma, ako je jara, prez komina. Pre' dvermi o' zvena je po jeden, ali dva armarića od gola kamika za polagat oknuti. Nutri je isto tako. Va pročelilih gori su škuje, da bude svitlo. Ako je zidana, ima i poneštri z dvornicami. V je'non kantuni kuće je *lesa* (upletena od šibja, ali od jesenić i grabrić, kadagod i *podec* od desak zbjen), a na ňoj slama za ležat v noći. Pokrivalo je pek odelo, ali *kaban*. Ne spava se nutri nego po leti, a ki spi, leži obelčen, zato mu ni tribi ni nikakorovoga pokrivala. Ona žerdica (stebrić), na ku je upert zvenski kraj te postije, zove se *šterrica*. — Va kući na stanu je nad ogništćen *kuka* mesto komoštar, ali kadigod i komoštra, a na ňoj visi zemjeni *lapiš* za kuhat suroti i kašu. Va armarići je čaša i dervene žlice za jist. Ove žlice bivaju veliki, ako je pestir sam udela. Seka ima velik gerbav rep i veliko gelboko dno, zdelbeno na dleto. Takova žlica zove se *klatača* ali *kušača*. Ne fali ni *kuharica* za mišat kašu. Najde se i po kigod *pirun*. — Za stol služi va dvori kamik, ali pre' dvermi. Kadi ter kadi je i derveni *stolec*, naličen na banek, a ima četire nogi. Ne smi bit kuća ni prez je'noga *stolčića* od tri nogi za sidit na ňen, kada se melze. — Ostran toga pohištva je v kući još orudji za mliko i sir: *burača*, *dižica*, *burica*, *sarnica*, *cidilo*, *sarišće*, *rezi* i *korito*. — Pobaška od toga je v kući još mesta za tezaško orudji, velo i malo, za fermentunišće i slamu, ter za đerva od raboti.

Kuća na stanu se zatvara z dvermi, ma nisu onako lipi, kako na pravoj kući. — Malo da nis' zaboravel: v kući, ali va dvori je i jeden kupec škrlčić, tenkih kamičić za delat *žarelinu*. — Seki stan se zove po pajizu, va kon je, na je'no rekuć: Dubni, Okoreja, Karbarus, Smihovili i tako deje.

(Nastavit će se).

Zaplaće ili Leskovačko u (Srbiji).

Narodni život i običaji.

NAPISAO VLADIMIR K. PETROVIĆ.

Život.

(Nastavak).

Život sa susjedima.

Ovde kažu: „Ne odvoj me, Bože, od *dosta*, a prijatelj mi mora pomoći.“ Prvi je *dost* čoveku *komšija*. Oni, kojima su kuće na blizini ili jedna do druge, zovu se *komšije*. Sve unaokolo oko kuće zove *komšilak*. Ima komšija i da se svađaju, a ima i da dobro žive.

Komšija komšiji treba svakad: i u dobru, i u nevoji. Komšije sprežu zajedno volove te oru: kad jedan odoćni u radu, komšija mu pomogne; kad jedan nema kad da ide u vodenicu, komšija 'oće da odnese i da samele.

Komšije dolaze jedan drugom i sednu u 'ladovinu negde u avliji (dvoru), i razgovaraju i šale se. A opet ima i takvi' komšija, što 'oće u svađi jedan drugom oči da povade. Ako jednog kokoš pređe u dvor drugog, ovaj gleda da je ubije.

U selu znam 2—3 čoveka, koji baš lepo žive, a to se vidi po tome, što, kad jedan otide da održi vežbu u vojsci za 15 dana, a ovaj bude mukajet negovoj kući: ako nema brašna, ovaj samele; stoku mu paži (!); ako je vreme, da se žnjeje, pomogne; tako, ako se i ore; ama pestuje (doleruje) imaće svojega komšije, kaj svoje. Takvo se prijateljstvo još od detinjstva započne. Koji su stari 30—40 god., retko da stupe u taku ljubav. Obično deca komšiska ili pođu zajedno u školu, pa se zavole, kao đaci, ili čuvaju zajedno ovce, pa jedan drugom ide *po ruku* (na ruku) te mu pričuva ovce, dok ovaj otide do kuće, ili mu nekad vrati ovce, da ne idu u štetu, i u tom se zavole. Kad porastu, pa ako služe zajedno vojsku, još više se zavole, i to im ostaje večito.

Obično se susedi (komšije) posvađaju zbog živine, nekad zbog psa. Uđe pas (kuće) u kuću komšiji i načini štetu, a ovaj oštećeni potegne, pa udari ili prebije kuće. Na to se komšija naluti i posvađaju se. Vrlo često oni, koji su u komšiluku sa nívama, posvađaju se. Jedan drugom preore nivu, pa prisvoji sebi, i oko toga se posvađe.

Život prema dobi.

Momkovanje i djevovanje. *Momkovanje.* Redom po godinama zovu muško ovako: Kad se rodi, zovu ga *detence*, docnije *dete*, u milosti *kutrak* (psetance), docnije još *momčić*, i najposle *bećar*. Kad muškarac navrší 16—17 ili 18 godina, kažu, da je *stasao* (stigao) za ženidbu. Vele: „Kođa mi ti je bećar, vrzaja je kosku“.

Momci žive veselo i dobro, pa ma najsirotiji bili. Odelo im je radnim danom, kao i u ljudí, ali praznikom se nakite, i sve je na nima čisto. Momci igru zameću, šale se i teraju đavolstvo, ali vrlo retko pevaju. Na momački život niko popreko ne gleda i puštaju ih, dok su bećari, da se provedu do voľe, ali samo *mudro* (pametno). Pa i otac savetuje sina, i to kad *prekara* (pretera): „Nemoj, bre, takoj da rabotiš. To je grubo i lošo, da se čuje. Treba li jutre da se iskoči po među ljudi, a kako će iskočiš (izađeš) sas bruku i zezilak i sas crn obraz!“ — Tako i ako se *momak vara* s devojkom, koja ukućanima nije mila, govore mu, da batali to, a najposle mu i priprete, da će ga iz kuće iskarati (isterati). Ako je devojka mila ukućanima, onda mu dostave preko nekog druga, da je i nima u voľi.

Momci i devojke upoznaju se pod seoskim zapisom, gde svake nedele i praznika igraju. Upoznaju se i po saborima, a i po sedelkama. Nema ništa lakše, no da se momak i devojka upoznadu. Čim se momak u'vati u oro, da igra do devojke, onda su već upoznati. Drugi put se u'vati ona do njega, i odma' počnu da se šale, a još ona, ako mu rekne, da je *bednik* (đavo), znači, da joj je u voľi.

Djevovanje. Ženska deca zovu se ovako: *dete*, *devojče*, *devojka*. Čim devojka napuni 20 god., već je arna (dobra), da se *odaje* (udaje). Da se je neka zadevojčila, zna se po tome, što počne na glavu da tura *tas*, počne da nosi dugačku *rutarku* (suknu) i počne da se vaća u oro (ili usred ili na kraj), i počne da vodi *lav* (govor) i *oratu* (govor) s bećarima.

Devojke darove i opremu, koja im za udaju treba, spremaju još od 14. godine, a gledaju, da budu darovi što bolji. Kad idu u kolo

(oro), obuĉu se, Ńto mogu boĹe. Devojke ne imaju od roditelja veĉu milost od druge dece. Na Ńu paze i tatko i nana (otac i majka), da ne pogreŃi, ili Ńto loŃo uĉini. A kad ĉuju, da se je nekom, koji nije Ńima u voli, obećala, 'oće da je tepaju (biju).

Znam dva primera, da je devojka ostala tegobna (trudna), i to je bilo s momkom. Ukućani to kriju, kaj zmija noge, da niko ne ĉuje: trpaju na Ńu mnogo vutarki, da joj se trbu' ne pozna, a ĉim se raskrŃi, odma' gledaju da je odađu (udađu).

Devojke ĉesto beŹe od kuće u kuću momkovu. Gotovo to je najĉeće. Retko, da se devojka izprosi redovnim putem, pa da venća. pa tek onda uđe u kuću momkovu. Obiĉno devojka beŹi u kuću momka, s kim se je *varala* i dogovorila, da to radi. Vrlo retko devojka pobegne u kuću momka bez znaŃa negova. To će uĉiniti, kad vidi, da momak Ńu vara, a 'oće drugu da uzme. — Kad devojka 'oće da beŹi, dođe po Ńu momak s dva, ili tri svoja druga, i vode je. Ona ide prazna, ne nosi niŃta od darova.

Momak i djevojka. Kad se devojka i momak vole, kaŹe se *varaju se*, ili *kore se*, ili *paze se*. Ali je najobiĉnije *kore se*, pa po tome i reĉ *korenik* (dragan) i *korenica* (dragana). Da momak devojku voli, vidi se po tome, Ńto u oru do Ńe igra: kad su na saboru, kupi joj kolaĉa, ili iglu, ili ma Ńta drugo. Ali nema drugi znakova, po kojima bi se videlo, da se dvoje vole, jer se to krije. Da devojka momka vole, samo oni zna po tome, Ńto mu daje ĉarape, rukavice, koŃuĹu, tkanice. A moŹe i drugi suditi, da ga voli, po tome, Ńto ona s Ńim najviŃe *orati* (govori), i kad je drugi momak za Ńto zapita, a ona i ne će da mu odgovori, jer se boŹi, da korenik Ńen ne primeti. Od roditelja se to obiĉno krije, ali opet oni doznadu, pa ako im je milo, sve se prave, da ne znadu, a ako im nije milo, prete sinu, ili ĉerke, da to ne ĉini, jer im u kuću ne treba.

Samo je jedan momak, koji se u vreme nije Źenio, a sad je 40 godina star, pa ga ni jedna devojka ne će. Inaĉe se i momci Źene i devojke udaju.

Mlada. Nevesta (mlada, snaha) Źivi po venĉaŃu, kao i sve Źene. Za godinu dana, ili dok ne ostane teŃka, nosi se, kao Ńto se devojkom nosila, samo praznikom oblaĉi venĉanu bundu. Posle godine dana meće na glavu ruĉnik.

Nevesti je duŹnost, da za godinu dana svekru i starijim muŃkarcima u kući svakog jutra pospe, da se uniju; mije svekru noge: *poska* (biŃte, tucka po glavi) svekru. JoŃ nevesta za godinu dana lubi pre ruĉka i pre veĉere svima oko sofre ruku, i da se diza

(ustane), i da pospe svima muškarcima, da posle ručka i večere izmiju ruke. Obično ova nevestina usluga traje (!) po godinu dana.

Žena. *Žensko u opće.* Život žene je, može se reći, mnogo teži od života muža, jer žena pored svog polskog posla (sem oraňa), što s mužem vrši zajedno, mora vršiti sve kućne poslove: gotoviti, mesiti, presti, tkati, živinu čuvati, pa i decu, a po neki put i stoku nadgledati. Žene vele, da bez nje kuća ne može da bude, a muž je samo gost u kući. Muževi pred ženama ne priznaju, da oni mañe rade, ali kad su sami reku: „Vala dobro *dijane* (istraju) ove ženč“. I ako žene ovoliko rade i dirinđaju, opet se ne poštuju toliko, koliko zaslužuju. Svakad mora biti stareja muževlja reč, a vrlo retko ženina. A posle toga retko da žena sme u kući što uraditi, ili dati iz kuće bez znañja muža. Kad im se nešto zatraži, reknu: „Mi ne znamo. Dok dođu muži, oni znaju“. Najugodniji je život devojke, jer ima mañe muke i brige od udovice, a mnogo mañe od udate žene s mužem.

Udata žena. Udata žena ima svoji' svakodnevnij' briga. Čim ustane, mora se umiti i obući, pa onda mora da *naklade* (naloži) ogañ, da donese vode, da se postara za decu i za čobane, da iznese postelju, da ide da muze ovce, da mete varivo uz ogañ i zamesi 'leb, da pomete kuću i opere sudove, da mete crepuļu i vršnik (da se greju na ogñu, da na nima ispeče 'leb), da podgreje mleko, pa da ga sasipa u bućku i bućka, da nañani živinu i da da sviñama pomije, da spremi rabotnicima podružak, na podne obed, pred veče užinu i večeru, na podne da pomuze ovce, pa tek onda uzima ple-tivo, tkañe, ili drugi rad u ruke.

Udovica bez dece, ako je mlada, živi, kô i devojka, a ako je stara i s decom, kô i druge žene u kući. Kad udovica ima odrasli sinova, ima mañe brige, jer sinovi vode brigu o svemu. Udovica, i ako je s decom, opet *merka* (gleda da oluči) zgodu, pa da se uda. Ako joj ispadne prilika, ostavlja decu na imañu pokojnog muža, a sama ide za novog muža, a nekad novi muž primi i nenu decu u kuću, naročito ako su ženska. Ako povede muško dete, obično joj prima po jedno, usini ga onaj i da mu deo imaña, kô da mu je pravi sin. Udovica, koja nema dece, ide iz kuće pokojnog muža kod svoji' roditelja, a o nju se jagme udovci više, nego o udovicu, koja ima dece. Udovica, koja dece nema, bira muža po svojoj volji, pa i ako je sirota, može da uzme najvećeg bogataša, jer su udovice retke, a udovaca ima. Udovica ne može uzeti momka, a tako devojka vrlo

retko da pođe za udovca, pa ma on najmlađi bio. Udovica neka uda se posle 6 meseci po smrti muža.

Starci drže starinski red, kao i starinske bele čakšire. Starci obično vrše ovaj posao: Nadgledaju oko kuće, izađu do vodenice, do bašte, gde je kupus i luk, i navrnu vodu motikom, sede kod kuće i lušte kukuruz, i polažu po nekad stoki 'ranu. Među ljudima starci se više poćituju, no drugi mladi ljudi. Pred starcima pametnim, i koji su više krotki, ne će mladića svašta da govori. Da im gledaju na ćes' i da i' poćituju, vidi se i po tome, što, kad uđe starac među mlađe lude, ovi ustanu, da mu mesta naprave, daju mu, da on prvi govori, a ako se pije, prvo ćemu napijaju.

Život prema zanimanju i imetku.

Pastiri. Za sviće celo selo uzima pastira, i to je selski svićar. Ne svake godine, ali po neke godine uzimaju za govedu i govedara. Oveć svaki gazda drži sam i za ni' ne uzimaju pastira. Za pastira se uzima zreo ćovek, no on može tu stoku da dā i deci, da je ćuvaju, ali gleda, da deca budu uredna. Za sviće, što ćuva svićar, dobija po 2 groša na brava.

Pastir-svićar je obućen, kao i ostali sećaci, pa još i gore, jer je siroma'. Zimi loži vatru te ćuva stoku i greje se. U veće po zalasku sunca pući sviće, a one same idu svaka svojoj kući. Pastir ide među lude, kao i svi drugi sećaci. Ćuvajuć sviće pastir deća nešto od drveta: ili presliću, ili što drugo.

Sluge uzima sebi onaj, koji može da plati, a nema u kući mnogo ljudi, da sve poslove posvršavaju. Ide da *se ceni* (da služi) obićno siroma', a nekad ide i gazdinski sin, ali vrlo retko, i to, kad je u zadruzi mnogo duša, a ne treba im za rad toliko. Idu u službu ljudi i momci od 18 god. Decu daju u službu u varoš, kad 'oće da uće zanajat (zanat). Ići u službu nije nikakva sramota. Oni kažu: „Rezilak je i sramota da krade, a neje sramota, da se ćovek ceni pod ajlak, ili ak (plata), pa da pošteno zaradi“. Plaća je, kad je tu u selu, po 30—40 dinara na pō godine, a 'rani se u kući gazde. Život je sluge, kao i svi' ukućana: niti je što teži, a opet ni lakši. Nedećom i praznikom i slugu pućtaju u oro. Ukućani ga zovu po imenu, a on sve, koji su mu po godinama jednaki, zove na ime, mnogo starije zove ili: *gazdo*, ili *ćićo*, ili *dedo*, a žene stare: *babo*. a mlađe po imenu.

Cigani. Svako selo u ovom kraju ima po dve, ili tri kuće ci-ganske, a tu su se Cigani zatekli još iz turskog vremena. Cigani su

kao i svi crni, a vere su muhamedove (a seljaci kažu: *turske vere*). Govore kao i seljaci, a pored toga govore među sobom ciganski. — Nose se kao i seljaci, a tako i žene *ni'ove*. Muški se bave zanatom kovačkim: opravlaju i grade motike, raonike, sekire, srpove, trnokope, burgije, i još razne stvari od železa. Ciganke idu po selima i prose, pa ma i gazdinske žene bile: baju (vračaju) i vade crve iz ušiju. Kad nekoga bole uši, ili zub, one dođu te baju i vade crve kroz cev od trske, i od toga prolaze (veruju) zub, ili uvo. Kad nemaju posla u svojoj radnji, idu te selacima беру konoplju i čukaju je. Još kopaju i rade druge poslove pod nadnicu. Dolaze na svadbu kao svirači, i to nose zurle i goč (bubaň). Seljaci žive dobro s Ciganima zato, što moraju kod *ni'* opravlati sve *urutke* (alate), pa da mu na vreme oprave, da ne dangubi.

Pre bi naš seljak voleo da umre, no da oženi sina s Cigankom, ili da dâ Ciganinu svoju ćerku, jer nisu naša vera, i naši se mnogo od *ni'* groze. Seljak ovde ne će s Ciganinom piti iz jedne čaše, pa da ga ubiješ. Kad im Cigani dođu kao svirači na svadbu, *ni'ma* dadu sve baška i da jedu, i da piju, a posle te sudove dobro izmiju, pa onda iz *ni'* i oni piju. Jedan jedini seljak u ovoj okolini zna ciganski da zbori i veli, da je vrlo „*lak jezik*“, — da se lako nauči.

Gospoda su selacima kapetani i pisari, koji kakvim bilo poslom dolaze u selo. S *ni'ma* seljaci razgovaraju, ali ne onako svojski, i od *ni'* se ustežu. Pop i učitelj to su *učovni* (učeni) ljudi, koji sa selacima žive. Seljak od *ni'* ništa ne krije, i ako ima što, da se požali i po'vali, otići će kod *ni'*, a ne će ništa kriti. Tako isto lepo žive i poverljivi su i prema opštinskom pisaru, — *ćati*. Popa, učitelja i opštinskog pisara 'oće da pozovu u kuću, a 'oće s *ni'ma* da se okume, pobratime, a mnogo vole, kad im oni u kuću dođu. Kad pozovu na svadbu popa, ili učitelja, mlada daruje i *ni'* kao rodbinu, čarapama, ili drugim čim, i to znači, da su im ovi ljudi u volji.

Zločinci i drugi rđavi ljudi.

Zločinci. Zijan (štetu), koju ljudi jedan drugom prave, ova je: zapali jedan drugom seno, ili *plevnu* (košaru), počupaju jedan drugom bostan, iseću tuđi vinograd, ukradu čelu, ukradu jagње, ovcu, kozu, plast sena i drugo što od mañe vrednosti. Za vreme Turaka paļevine i velike krađe bile su česte, a sad se paļevine retko dešavaju, jer po zakonu za paļevinu plaća celo selo, ako se krivac ne nađe.

Ovdašnji seljaci, štogod prodaju od svoje *stoke* (tu razumeju sve, što imaju za prodaju), ne će krivo izmeriti za živu glavu, jer kad

prevari prodavajući svoju stoku, ne će da ima napretka u kući i u svemu. Veliki bi grej (greh) bio, kad bi neko prodavajući med krivo merio, jer posle će da mu se zatru čele.

Duvan je ovde kod nas skup, a seljaci naučili, da oni sade, kao pre, pa im to zabranili, te po neki od ni' 'oće da kriumčari duvan.

Koñokradica i lopova druge krupne stoke i nema, kao što nema ljudi, koji od lopovlaka (krađe) žive. Sve krađe, koje se dese, obično su iz osвете.

Kazao sam, da mnogo vole decu, a pošto je tako, to ne će ni jedna žena silom da pobaci dete, ili da ubije dete svoje.

Još iz turskog vremena koji su ljudi poznati kao lopovi, sad žive među selacima dosta dobro, pa često i' biraju i za kmetove, — a boje se od ni' i ne će s takvim da se svađaju, da im se ne bi osvetili.

Pijanice i dr. Ovde (sem jednoga) nema pijanica, ali ima ljudi, koji piju, pa se pri nekom velikom veselju opiju. Pijanica je postao (ime mu je Coka) taj, što je ostao bez žene s decom, pa se od brige propio. Među ženama nema nikako pijanica. Kad idu žene na *kravaj*, začevleišu se malo, ali se ne opiju.

Ima ženâ, koje su orospije (drole, kurve). Obično su take one žene, koje nemaju dece, pa želeći da dobiju decu, misle, da im je muž kriv, što nemaju, te idu te se sastavlja (kurva) s drugim. Imâ ženâ, koje su se kurvale i zato, što im je muž još dete, a one već odrasle. Za vreme Turaka venčavao je pop dete od 12 godina sa devojkom od 25 godina. Taka žena postaje kurva, jer nema muža, već dete pored sebe.

Vjerski život.

Ovde su seljaci, kao i svi u Srbiji, vere istočne pravoslavne, a oni kažu: *pravoslavni kristjani*. Neškolorani seljaci ne znaju nikakvi' molitava, već se sva molitva sastoji u tome, što se prekrste i spomenu Boga. Kad ulaze u crkvu, krste se, a tako i dok traje zakon (služba), pa i kad izlaze, krste se i govore: „Bože, pomози, život, zdravje, birićet i na giću grojze“. Sve poste poste najurednije i ne će seljak za živu glavu, da se *oblazi* (omrsi) u poste. Sve, što čine, ne čine iz lukavstva, već po nagonu i uverenju, da Bogu to godi. Samo ne vaļa, što posle padaju u grešku, ali i za to nisu oni krivi, jer za vreme Turaka nisu imali sveštenika, koji bi i' upućivali, da žive lepo i dobro.

Nema ljudi, koji ne veruju u Boga, a teško bi mogao ostati čovek, koji bi govorio, da nema Boga. Po nekad, kad im dođe teško, ili

kad pada grad, te im zatire nsev, viknu: „Kakav Bog! I on ne zna, šta raboti!“ Ili: „Bože, kude si sad? Što rabotiš, te ne gledaš, da ni ne propadne imaće!“

Škola.

U ovoj opštini škola je bila i za vreme Turaka, a od prilike pre od 28 god. ima škole. Koji su ljudi u velikoj zadruzi, vrlo rado šaju decu u školu, pa 'oće i po 2—3 deteta da dadu u školu. Oni opet, koju su samci, radi su da dadu dete u školu, da nauči pismo (kúigu), ali se ustežu da dadu, jer posle nema ko, da im u radu pomaže. Ženska deca ne idu nikako u školu, a ovde je selacima i smešno, kad odu u grad (varoš), pa vide, da žensko ide u školu, i vele: „Šta će žensko u školi? Nojno je, da tkaje, plete i prede, a pismo ne će da ju pomogne, da zna je da raboti po kući“.

Većina je ljudi, koji ne znaju čitati i pisati, jer škola godišne dà po 10 pismenih. No još za neko vreme, pa će pismeni' ljudi biti više.

Mnogi nisu učili školu, a znadu čitati i pisati, a to su naučili od nekog čoveka, što je starinsku školu učio, ili se naučili u vojsci. Pre ove prave škole sa školovanim učitelem bila je škola za vreme Turaka u manastiru Sv. Trojice, a tu je bio učitelj jedan vrlo malo pismen selak, koji je opet učio od nekog, kao što je i on. Tome učitelju crkva je plaćala 100 groša i davala mu 'ranu (za godinu), i on je učio đake pisaću, čitaću i računaću. Kad deca izuče psaltir i časlovac, svršavaju školu. Te škole su davale i popove: Ko je dobro svršio tu školu, a imao je para, on se je zapopio. Imamo u ovoj opštini 3 sveštenika sa spremom iz ti' škola.

Pravo.

Obitelj.

Zadruga. (*Osobe*). Kazao sam na drugom mestu, ko može biti gospodar (starešina) zadruga: rečeno je, da neoženjen ne može biti, sve dok u kući ima stariji' muški' od néga. Žena ne može biti starešina zadruga, sem onde, gde nema ni jedno muško punoletno. — Zadruga ne izbira starešinu, već to ide redom po starešinstvu. Najpre je starešina zadruga otac, pa kad on ostari, ili umre, ako ima mlađeg brata, on je, a ako nema, onda najstariji sin, pa redom. — Svaki starešina, kad 'oće nešto da kupi, ili proda, savetuje se, dogovara se sa svima oženjenim ili starijim muškima u kući. — Ako je starešina kuće naklonjen pijanstvu, ili je lola, pa 'oće da rasipa, onda 'oće zadruga da se cepa od néga, pa on sam neka radi, kako zna.

Momak gotovo i nema neku vlast u zadrugi, već samo sluša zapovesti stariji' iz kuće. Kad se momak oženi, ima isprva malo udela u zadruginim stvarima, pa što je više stariji, to sve više.

Zadruga pri ručku, ili večeri dogovara se o svačemu, što se ne tiče. Ako 'oće da prave štalu, 'ambar, vodenicu, kuću, ili da kupe kuću, svi se stariji dogovaraju, pa ako se svi slože, urade. Ako jedan ne pristane, već rekne: „Ako učinite to, ja ću da se delim“, onda batale, samo da ne bude svađe. Pošto se ovo dogovaranje dešava za sofrom, to po neka žena rekne po neku reč, ali obično one više čute. O tome, što su svi muški za sofrom govorili, govore posle muž i žena na samo u sobi: treba li to da bude, ili ne treba.

Svaki zadrugar pored opšteg zadrugnog imanja može imati i svoje. Može imati i pokretni' i nepokretni' stvari. Obično zadrugar ima: ovaca, koza, svinja, niva i livada. To svoje imanje daje na ispolicu, i dobit od njega uzima sebi. Od ti' svoji' para može on pozajmiti zadrugi za neku potrebu, ali zadruga je dužna da mu to vrati. — *Kućne pare* su novci cele zadruge, koje zadruga daje pod interes (priplod), ili s njima trguje. Taj novac, ako se zadruga deli, deli se, kao i zemlja, na ravne delove po broju ljudi, kojima deo pripada.

Ako koji član zadruge ode u službu pa zaradi novaca, taj novac daje zadrugi. Druga je opet stvar, ako član zadruge što dobije, ili nađe, a nije dangubio od kućneg rada i nije na tu dobit uložen zadrugin novac ili imanje, — zadrži sebi. — Sve, što se na zemlji zadrugnoj poseje, kad se ovrše, ide u 'ambar jedan. Ne može niko od zadrugara da seje, što njemu treba, već se zna, šta treba celoj zadrugi. Svaki zadrugar sme iz kuće da uzme i groz, i jaje, pa kad mu se jede pogača, da mu umese; kad dovede družinu, da natoči vina i rakije. U opšte ne će se za jelo zakratiti, samo da ne ostane željan. — Zadrugarima ne kupuje niko odelo, već same ni'ove žene od vune tkaju *klašne* (sukno), od koga posle prave terzije odelo. Ako imaju u kući terziju (veće zadruge imaju), ne plaćaju za šice. — Žito, koje im se rodi, ne dele ga, već stoji u 'ambaru i vade odatle i meļu, koliko im za brašno treba. Kad se vuna ostriže sa ovaca, deli se među zadrugare, tako da svaki dobije po deo tako: ako su tri brata i otac, onda svaki dobije deo, a ni'ova deca ne. Ako braća imaju neudatu sestru, i noj daju deo za spremu. Tako dele i konopļu. Svaki o svoj deo uradi i pravi, šta mu treba, a može ga i prodati.

Devojka može čekati i do 26. i do 30. godine, pa da se oda

(uda), a momak čeka najviše 20—21 god., ali čim mu pređe 17 godina, gledaju da ga ožene. U zadrugi ne gledaju, da žene i udaju redom po godinama, već ako ima neki momak-bećar od 18 godina, gledaju da ga žene, i ožene ga pre, i ako u istoj zadrugi ima i dve devojke starije od njega po nekoliko godina. — Kad zadruga udaje, pored devojačkog dara i odela ne daje uz devojku ništa, već uzima od oni', kojima daje devojku, *priđ* u novcu.

(*Stvari*). U zadrugino imaće spadaju: nīve, livade, lojza (vino-gradi), *korije* (šume), bače (bašte), 'ambari, kuće, košare, vodenice, stoka, i to je sve *imaće*. Svaki član zadruge zua, da s imaćem cele zadruge ne može, kako 'oće, raspolagati i prodavati ga donde, dok se ne podeli od zadruge, a kad se podeli, može svoj deo, kako 'oće, upropastiti. Žito, stoka, i razni usev sme se prodavati, ako je potrebno, da zadruga isplati neki svoj dug, kupljena neka nīva ili porez. Zadruga se složi i nīvu da proda, ako snađe zadrugu kakva nužda, — ali to ređe se zadrugi dešava. Ako zadruga u nekoj oskudici proda nīvu, gleda docnije, kako bilo, da povrati, a i onaj, koji je kupi, rado je vraća zadrugi. Sve zadruga što prodaje, ugađa i teslini (daje) starešina, a on daje i obavezu i ugovor, a to je za sve članove zadruge važno, kao da su oni potpisali.

Uža obitelj. (*Osobe*.) Momci se obično žene pre 20 godine. Seljak bi rad, da ga ženi i pre 16. god. Vele zato, da žene muško ranije, što dobijaju jednog radnika više. Za vreme Turaka ženili su decu, kojoj je bilo mañe od 15. god., a uzmu mu devojku od 20 do 30 god. Desilo se, da baš na dan svadbe to dete ožeueno ode u šumu kod ovaca. — Devojke se ne udaju tako mlade, kao što se mladi momci žene. Devojka čeka i do 30. godine, pa i posle, pa opet se može lepo udati. Ali obično se udaju od 21.—26. godine. Ne udaju tako rano devojku, jer im je teško udati iz kuće robotnika. Ma koliko devojka stara bila, ne će je udati za vreme veliki' polski' poslova, da ne bi se štetili, već kažu, da čekaju do zime.

Momak i devojka utvrde veru (reč) između sebe raznim poklonima, pa i prstenom, a kad je to bilo, i kad dođe zgodno vreme, devojka bega u kuću momka. Ako devojački roditelji ne vole, što je pobegla u tu kuću, gledaju, da je izvade odatle ili bojem, ili sudom. Ako je izvade, gledaju, da je odmah' na drugo mesto odadu. — Devojku, koja pobegne za momka, momački ukućani zatvore u jednu sobu, pa kad dođe devojčin otac, ili ko drugi od njenog roda, ne puštaju ga unutra, već kroz vrata govore. Neki otac (ili brat) otide, da vidi, da li je silom odvedena, i stane kod vrata, pa pita: „Čerko, sas

tvoju li si voļu došla ovde, el je sas silu? Ako je sas silu, da te vadim?“ Ako je devojka došla svojom voļom, odgovara obično ovako: „Našla sam si muža i dom, pa ėu si tuj ostanem“, ili: „Sas voļu je, tatko“. Ako je silom, odgovara: „Blagi (slatki) tatko, ėu se utepam, a ovde ne ėu da vekujem“. Ako je silom odvedena, dolaze i kmetovi, i vade je. Otac momački i devojački namire se, a ako se ne namire, ide stvar u sud. No retko se dešava, da momak vodi silom devojku.

Ako je s devojkom ko drugi bio pre venčanja, ne vraćaju devojku, već ima drugi' običaja, koje čine u takim prilikama. O tome ėu kazati na drugom mestu.

Ako neko uzme tuđe dete u svoju kuću, može dati za ĳega svoju ėer. Prizetko (domazet) ima ista prava nad ženom, kao i drugi muž. Prizetko drži svoje prezime, a tako i deca ĳegova se zovu po ĳegovu prezimenu.

Roditelji i djeca. Roditelj nije nikad svoje dete preterao. Ali ako je loš (nevaljao), odeli ga od sebe. — Kad sinovima ostane premaleno oėevo imaće, onda, ako su 3—4 brata, ide jedan, te se ceni (da služi) pod *ak* (za pare), ili uzme tuđu zemļu na ispolicu ili pod arendu. Tako radeći prikupľuju parėe po parėe zemľe. — Ovde nema, da je sin napuštio svog oca, a i nije zato, što otac ima svoj deo imaća, od koga može da živi, i ostavlja ga onom, koji ga ėuva, pa zato i sin ne ėe napuštiti oca.

Oni ľudi, koji nemaju poroda, ili imaju samo žensku decu, uzimaju pod svoje neĳije muško dete. To čine zato, da im se ne bi zatrla *simsile* (pojas, koleno), da mu se ne ugasi kuća, i da ko ima slaviti slavu ĳegovu. Kad uzme neko dete pod svoje, i na to naprave kao ugovor, i potvrde kod suda, i ľube se s tim, od kog uzima dete, onda tom posińeniku ne može dati svoju ėerku onaj, što ga uzima pod svoje. Ako ga bez ikakvi' ugovora uzima, može mu dati ėerku. — Pod svoje se uzimaju samo muška deca. Uzeto dete ima ista prava, kao da je baš tu rođeno, a pooćim ima nad ĳim pravo, kao nad rođenim detetom. Dete, koje je uzeto pod svoje ugovorom između starog (pravog) i novog oca, prima prezime ėoveka, koji ga pod svoje uzima. Razlika je u godinama između posińenog i pooćima obićna, kao oca prema sinu.

Dioba zadruga. Svaki zadrugar ima pravo tražiti, da ga odele. Ako ga silom zadržavaju u zadrugi, mora biti svađe, a oni vele: „Boľe se je u ľubavi odeliti, no u svađi žveti zajedno“. Tako isto može sama zadruga da odvoji nekog od zadruga davši mu ĳegov

deo imaña. Vele: „Bole je, jedan da se iseli iz zadruga, no cela zadruga da se rastika (rasturi) zbog jednog“. Ali zadruga ne može ni jednog zadrugara, koji ima pravo na deo, isterati bez dela njegovog. Deo mu pripada, a za sve pogreške, koje on učini, plaća' će od svog dela, ako je ranije odeljen. A ako je u zadruzi, i zadruga plaća' njegov dug. Tako opet ostaje u zadruzi. Kad neko ima zabrañenog davana, pa ga kontrola u'vati, svu globu plati' će, razume se, zadruga, i taj zadrugar, koji je tu štetu učinio, ne isteruje se iz zadruge i ne propada mu deo imaña. — Zadruga se deli evako: Jedan otac ima 3 sina i brata. Oni će podeliti imañe na dva dela: jedan deo ocu, a jedan njegovom bratu. Taj jedan deo ako 'oće da dele ova 3 brata, dele ga na 3 dela, a ocu ostave 1 ñivicu na užívanje, koju on dà (obično najmlađem) onom sinu, kod koga živi. Kad se braća dele, imao on 7 dece, ili bio udovac, ili momak, dobija jednak deo. Žene ne dobijaju deo. Ako su 3 brata, pa jedan umre, onda imaju pri deobi pravo deca na deo. Ako se pri deobi desi devojka (sestra onih, što se dele), ona ostaje kod najmlađeg brata, ili kod onog, koji ima najmañe rabotnika u kući, ili najposle ostave devojki na voļu, da ona bira, gde će da ostane. Ali svaki se od ñi' grabi, da je uzme, jer dobija jednoga radnika više. Ako nije biričet (letina) sabrat, tada se odlaže deoba, dok se biričet ne sabere, pa tad dele kukuruz na kola (ili vreće), a žito na šinike. Žito stoji podvojeno u 'ambarima. Mali 'ambarčić zovu *presek*. Pa kad se dele, obično jedan uzme jedan preseki, a drugi drugi. Ako tako ne će, onda kao gore šta pomenu'. — Kad je svađa pri deobi, onda zovu 2—3 poštena čoveka, koji braću namiruju, ili bacaju *ždrebe*. Tim ljudima, što ih dele, ne plaća se ništa. — Sin, koji se u tuđu kuću preselio, obično ne traži deo od oca. Znam dva-tri, kojima otac nudi deo u svako vreme, i ako su u tuđu kuću otišli, a znam opet, gde otac sinu ne da deo, što je otišo u tuđu kuću te se prizetio. Ako otac nema više dece, onda njegov deo ostaje sinu, i ako je ovaj u tuđu kuću otišao.

Ako u zadruzi svi izumru, pa ostane samo kći, onda joj postave tutore (staraoce), dok se ne uda. A kad se uda, svo imañe, koje joj je u nasleđe ostalo, prelazi u vlas' njenog muža. To imañe ñezin muž zove: ženino imañe. — Ovde ni jedna zadruga nije ostala bez naslednika. Tako i oporuku -- testamenat ovde niko ne pravi, već kad umre, zna se, ko su mu naslednici, pa oni nasleđuju i dele imañe, kao što je običaj.

Žena po smrti muža može da živi na imañu, ako ima dece. A muž po smrti ženinoj nema ništa.

Obveze.

Pogodba. Kad ljudi među sobom što uglavljaju, kaže se: *rode ugodbu (ugodbu)*, *ugađaju se*. Kad svrše taj posao, kažu: *ugodišmo se*. Kad se čovek s nekim pogodi, retko da se *pišmani* (pokaje) i da prekrši ugodbu, jer je to sramota. Onom, ko to učini kažu: „A što si pluvao, kad ćeš da ližeš!“ Ili: „Nisi trebao da se lubiš, kad ćeš da se razlubljuješ“. — Pogodba je zaključena onda, kad se oni, koji se pogađaju, polube u usta. Kad se ugone, piju u krěmi te da ugodba bude sretna, i tad daju kaparu. Ako pogodbu pokvari onaj, što je dao kaparu, onda gubi kaparu, a ako pokvari onaj, što prima, daje duplu kaparu. Veće pogodbe zaključuju se pred svedocima. Mañe pogodbe sami između sebe kupac i prodavac uglave bez ičijeg prisustva. Pre, dok ljudi živeše po starinski, kažu, da se je retko data reć i ugodba kršila, a i pogodba je važila i bez kapare.

Kupovanje i prodavanje. Ovde prodaju obične stvari: sir, drva, kukuruz, žito, vunu, staro odelo, jaja, živinu i drugo od stoke i stoku. Prodaju ljudi i đubre, kad ga imaju mlogo. Istina, da ne uzmu pare, ali se pogode, da onaj, koji uzima đubre za nivu, dà ovome, čije je đubre, po 2—4 rabotnika. Prodaju ovde i usev, koji će tek sazreti. Za vreme Turaka mnogi su uzimali unapred novac za voće, koje će sazreti, no sad je to ređe. Kad je nekom seļaku došla potreba neka za pare, a on ode trgovcu u grad (varoš) i zamoli ga, da mu da malo para na *crešne* (trešnje). Doenije, kad sazreju, ovaj nosi onom trgovcu, da dug oduži. Tako nekad i bostan na vreži prodaju, retko i grožđe. Drugi usev (kao žito) nikako ne prodaju, još dok je na nivi. Kad ovdašnji seļak prodaje nekom neko bravće za domazluk (priplod), ne će ga prevariti za živu glavu. Ali kad prodaje za klañe kasapinu, on mu i ne kazuje manu, koju bravće ima. Ovde svaki seļak, ako 'oće da kupi koje bravće, gleda, da ga kupi od poznanika, jer zna, da ga ne će prevariti. Ali ako se desi, da kupi volove od nepoznata seļaka, on mu ne isplati svu pogođenu sumu, već zadrži nekoliko novaca, da mu plati, kad prodavac dođe negovoj kući. Za to vreme (koje odrede, do kad će prodavac doći) proba ovaj stoku, i ako se pokaže, da je rđava, vraća mu je, a ovaj nñemu pare. A ako je dobra, isplati mu i ono resto i pročaste se. Često koju stoku koji namerava da uzme, uzme je nekoliko dana na probu. Sve, što kupuju, ne kupuju sa strane, već tu iz toga sreza. Zato i ne će jedan drugog pri prodavanu stoke da varaju.

Mijeňane. Ovde meňaju životiňe, zemľu, žito. Kad neko s nekim ma šta bilo promeni, kažu: *činili smo trampu, trampili smo*. Kad neko nekom dâ ma koju bilo stvar, pa ovaj da mu je vrati, kažu: *dao mu na zajam*. Uzajmljuje se: žito, rakija, brašno, vino, novei, a i žene pozajme jedna drugoj šamiju, vutarku, jelek, zapregu. Onaj, koji daje novce na zajam, kaže: *daje pare pod vajdu*. I taj, koji daje novce, ne može ih tražiti, kad 'oće, već mora čekati vreme, kad su uglavili, da mu vrati.

Najam. Volovi se daju na *izor*; zemľa na *ispolicu*; ľudi idu pod *nadnicu*; a stoku daju na *iz'ranu*.

Kad se žňeje, kosi, kopa, bere lojze, bere kukuruz, uzimaju se ľudi pod nadnicu. Kad 'oće koga da uzme pod nadnicu (najam), kaže mu ovako: „'Oćeš da pođeš jutre sas nas?“ Ovaj pita: „Na kakvu rabetu?“ Onaj posle kaže: ili je na kopaňe, ili na braňe kukuruza, ili na kosidbu. Koji se pogođe pod nadnicu, ne uzimaju kaparu. —

Nadničar dobija na dan 4—5 groša, a ako je kosač, i 10 groša. Nadničar jede u kući, gđe radi, i to zajedno s ukućanima.

Volovi se daju na izor. — A tako isto daju i vepa. (nerasta) ili bika, ili ajgira, da *skače* na tuđe živinče (za priplod). — Stoka se daje na iz'ranu. Tako daju sviňe nekom, te je on 'rani, pa kad se ta krmača oprasi, onda pola prasaca dođe ovome, što je sviňu 'ranio, a pola onome, čija je sviňa. To se kaže: *davati sviňu na pole*. Onaj, čija je sviňa, može opet da je uzme. — Ovce se daju na iz'ranu. Onaj, koji uzima tuđe ovce na iz'ranu (do 30 ovaca), sajedini i' sa svojim i ima vajde od nĩ', što mu đubre řivu. On na řivi napravi *ometinu* (tor), u kome ovce noćevaju, i tu ometinu premešta po celoj řivi, a tako mu se cela nagnoji. Na izranu se ovce uzimaju zimi. Onaj, koji ųzme, pogađa se na novac.

Kad se zemľa daje *na pole*, znači: da onaj, čija je zemľa, daje nekom svoju řivu, da je ovaj uradi, i što se na řoj rodi, da dele podjednako. Zemľa se daje i pod *arendu*. To znači: da onaj, čija je zemľa, dâ nekom svoju řivu za dve, ili tri godine za jednu sumu novaca, koju je dužan ovaj da mu položi, kad se naredi, i da radi zemľu; a sve, što ona donese, da sam ųživa.

Sluga, koji se uceni (pogodi), da služi, obavlja sve poslove, koji mu se naredi. Za štetu, koju stoka ųčini baš 'otiničnom nepažňom sluginom, odgovara sluga, inače za sve odgovara gazda. I onaj, kome je šteta ųčinjena, ne tuži slugu, već čije su ovce, pa gazda plaća štetu, a posle se računa sa slugom, ako je onaj kriv. Ako gazda naredi sluzi, da noću pušta stoku (ili da tera ovce na pojilo

putem, kojim mogu načiniti štete), onda, ako stoka učini štetu, odgovara gazda. Ako sluga nije dobar, gazda može pre roka da ga napudi (istera), a tako isto i sluga može gazdu pre roka da napusti. Slugi gazda plati donde, dok ga je služio, a kad se naplate, gazda rekne: „E, nek su ti alal pare i air od nji' da vidiš!“ Sluga se zahvali i rekne: „I ja mislim, gazdo (ili po imenu), da od mene nisi ništa lošo video.“

Skupni poslovi. Ovde ima ljudi, koji zajedno 'vaćaju ribu. Po 15 nji' udruže se i nameste *gardu* preko Morave i 'vaćaju ribe. — Tako isto ima ljudi, koji vodenicu zajedničku imaju. Ako je u mlinu 4 ortaka, kaže se, da svaki od nji' ima po jednu litru od kamena vodenickog (znači četvrtinu). Ako je 8 ortaka, kaže se, da svaki ima po 50 drama od kamena. Ako je dva ortaka, kaže se, da svaki ima po pola oke od kamena. Ortaci u tim poslovima jednako ulažu, a jednako i pravo imaju. U vodenici (mlinu), ako su dva ortaka, jedan sedi u njoj nedelju dana i meće i uzima *ujam*, pa druge nedelje sedi drugi ortak, i tako redom. — Ima i ovo: Jedan ima na svom imanju zgodno mesto za vodenicu, ali ne može sam da podigne, već pozove ortaka, te ortak dâ $\frac{3}{4}$, para, a ovaj $\frac{1}{4}$, te podignu vodenicu, i oni imaju jednaka prava posle.

Darovanje. Ima, da se odele dva brata. pa u jednog ima puno dece, a drugi nema ni jedno dete. Ovaj drugi pokloni onom bratu, što ima dece, jednu njuv zato, što on ima više dece, pa mu više i treba. Kad pokloni njuv, on ne smatra, da je više njegova, i za živu glavu ne bi je vratio natrag.

Običaji.

SVAKIDAŠNI OBIČAJI.

Običaji kod posala.

Običaji kod domaćih posala. *Ustajaње.* *Umivaње.* Kad čovek ustane, običaj je, da se što pre umije. A ako vide nekog onako ne umiveni, ne će reći: „Dobro jutro!“, jer kad neumiven čovek reče nekom dobro jutro, ceo dan će onog da bije *baksuz* (nedaća). — Kad se čovek izmije, prekrsti se i spomene Boga i rekne: „Sretan dan!“

Običaji kod jela i pila. Zini se jede u sobi, a leti u kući. Jedu 4 puta leti, i to: pre ručka: *područaju*, pa na podne *ručaju*, pre zalaska sunca *užinaju*, a u večer *večeraju*. Za stolom ne jedu, već za sofrom, koja je 1 ped od zemlje uzdignuta, i sede, kad jedu. Jelo

jedu viļuškama i ložicama (kašikama). Najpre na stô donesu čorbu, pa posle se ne gleda neki red, već se donese gibanica (pita), pečenje i druga neka manġa (jelo). — Ako pri jelu padne ložica na zemlju, ne će više s nôm da jedu, jer čim je pala, ona se je opoganila, jer možda je tu prošao pas. — Ako sa sofre padne 'leb, oni ga odma' dignu, polube i reknu: „Bože, oprosti!“ — Ako su za sofrom i deca, pa ako potraže nešto, treba im dati, jer ne vaļa da želuju, jer ako mu se ne da, 'oće da se izjalovi. — 'Leb ne treba da je okrenut naopako (da je doña kora okrenuta gore). — Kad je kiseo 'leb, seču ga nožem, a kad je pogača, onda je ne seču, već je *krše* (lome). — Pije se iz *gostarke*. Kad piju, ne lupaju se, već obično ide gostarka ili *karta* (buklija) od jednog do drugog. Onaj, kome dođe u ruke, prekrsti se i blagosila: „Sreću i zdravle, napredak i birićet da dâ Gospod!“, a oni oko űega viču: „Amin“. Ovaj, što će da pije, okrene se onom do sebe s desne strane i rekne: „*Zdravica*“. A ovaj, a i svi odgovore: „*Da si živ i zdrav!*“ Gostarka s vinom, ili *karta*, ide s leva na desno.

Običaji kod kućnih posala. Vatru ne vaļa iz kuće iznositi posle sunčeva zalaska, a tako isto i pepeo ne će iz kuće da zasipaju posle sunčeva zalaska. — Kad se kuća mete, đubre se mete u kraj, da se ne bi gazilo. — Na Božić ne izbacaju đubre iz kuće, već čekaju treći dan Božića, pa izbace đubre, a i onu slamu, koju prostiru po kući na Badni dan.

Ne će košule da peru onog dana, kad je mena i uštap meseca, da im se ne cepaju košule, — jer kao što se mesec u te dane rastura, tako će se i košule, ako tad peru. — Ne peru u petak i sredu i utornik. U sredu i petak ne peru, da ne dobiju kraste.

Žene ne će da navijaju tkañe od Sv. Paraskeve do Martinaca (pred poklade Bož.) zato, da ne bi kurjaci vili (urlikali) oko sela. Kad grade kuću, običaj je, da kad temel bude gotov, sednu na temel radnici i pojedu malo soli i 'leba.

Običaji kod zajedničkih posala.¹ *Molba.* Komšija komšiji, a i selani po među sebe pomažu jedan drugom u mnogim rabotama: kopañu, žetvi, lupeñu mumuruza. Onaj, koji vika lude, ženštine i devojke, da mu rabote jedan dan bez ič² plaćaña, pogodi gajdaša ili gočobiju, te ovi sabejle sviriju pred űegovom kućom. A oni, koji su vikani, zbiraju se. To se vika (zove) *molba* (moba). Kad su se svi

¹ Odavle dalje drži se g. prinosnik (na molbe urednikove) više narodnoga govora.

² Nije li to i č (i ča)? — Ur.

zbrali, pođu si svi tako gúmlje na nívu, a po ní' sviri gajdaš, a devojčiči si poju. Tako rabote, kad se od níve vrćaju dom. Kad dođu u dom onoga, što je zbiraja molbu, odma' sednu za postavljenu sofru, a domaćim kole ovná, ili neko prase. Žene su spravile čorbu i drugo jedeće, te radotnici sednu te jedu. Posle teraju vesele i gámbus: igraju, pevaju, smeju se i teraju šalu i đavoline do pred zoru. — Isto se tako sastaje molba, te nekom lupi mumuruz. Tad se vesele: pevaju, ali se u oro ne faćaju.

Sedeljka. U jesen žene i devojke sastave se pod selski krst, ili pred nečijom portom na nekoj arnici i rabote svaka za sebe celu celu noć — i to mi je *sedeljka*. Obično na sedeljkama predu. Ogañ gori pred nima. Kad je sedeljka, tad devojke mnogo poju, dori (ćak) celo selo trešti; babe pričaju turli-turli prikažñe. Na sedelku dođe po neki muž, — orati si, ili bećar sviri, ili mnogo muži vode pomeđu sebe lav (govor), ali svi sede mudro, jer će žene da i' propude, ako počnu što bezosramno da zbore.

Pravni običaji.

Stvarno pravo. *Postavljanje međe.* Kad će da turaju među pomeđu utrine dve opštine, rabote ovako: Uzmú zemlju, pa ture u torbu. Jedan nosi i tura iz torbe zemlju onde, kude su odredili, da međa bude, pa posle ljudi odma' kopaju kupove onde, kude je onaj bacao zemlju iz torbe. Tako turena međa ostaje večita. Parniči se selo Razgojna sa Babičkom oko te međe, pa oni kazuju, da je nina međa ispod brda Kujevca, i vele: „Pamtimo mi, kad su pašalari i kajmakami izkaćali na tu među i nosili zemlju, pa tu na među obeležili“. — Jako je grešno, koj nosi zemlju, da krivo što učini. Kažu: „Neje šala, more, zemlju sam nosija, pa nije ubavo i pravo, da učinim krivdinu, jer će ta zemlja i mene da uzne“.

Što koj nađe, negovo si je, ako se ne zna gazda od te stvari.¹

¹ *Trava raskovnik.* Neki put se čuje: Taj i taj čovek iskopaja pare, more, pa sve zlato našeja, a ne sme nikom da kazuje: 'oće mu umre neki u kući. A neki pa iskopa, al ne sme da arči: može da mu umre neko, ili baš on, a može da mu se uzme i jezik, i ruke, i noge, i sve. I ako neki našo pare, krije, da s nikim ne dele. — Ali ima, po nekoliko čoveka se sastave, pa naprave društvo, da traže pare. Idu i kopaju, kude misle, da ima kazan para. Neki idu kod vraćarice, da ona kaže, gde su pare, pa oni da kopaju. Nekom u san dođe neki starac, pa mu kaže, gde su pare, pa sutra celo društvo ide, te kopa tu i traži pare. Ama ponajlako se na'ode pare, kad čovek ima travu

Javno pravo. *Seoske skupštine.* Kad će se selo zbirati, onda vika birov: stane u jednu ma'alu, pa vikne: „Ljudi! Od svaku kuću domaćin da ide u me'anu, vika kmet“. Tako vikne i u dođoj ma'ali, a ljudi idu u me'anu, da vide, što vika kmet. Kad se zbere dosta domaćini, tad kmet iskoči i skaže, što iska, a posle se digne govor. Vikne kmet i kaže: „Ljudi, da zabranimo lojza, da ne ulazi stoka“. Tad počne da se žale domaćini: „Ete, onomad Jovančina stoka ulegla u moje lojze, te si dobru štetu napravila: iskršili mi vildan, more, očepili mi grañku. Ete, pa ne dam, da mi se lojze gazi. Ja vikam, da se lojza zabrane“. Zbore tako domaćini, pa se dogovore: Kojem poljak u'vati stoku u tuđe lojze (posle berbe, a i pre), će plati svu štetu, što stoka napravi, će plati poljaku od sitnu stoku po marjaš, a od krupnu dvajes' para (ili groš), i da lega apsu. — Tako se dogovaraju i za seosku utrinu: Koj utrinu preore, će mu se oduzne, koliko je preorao, i će lega apsu.

Kazneno pravo. *Kako se kunu okrivljenici.* Kad nekoga bede, da je nešto uradijo, on se peče i kune, da nije. Ako nije, pa se kune ovako: „Ako sam to i to ja s moje ruke urabotijo (il uzeo), da me porazi kandilo!“ — Ili: „Nesam učinio, tako mi ovog ognja!“ Ili: „Da jem (jedem) svoju decu pečenu na Velik-dan, ako sam to učinio!“ Ili: „Orkve mi, nisam to učinio!“ Kad nekem (!) kažu: „More, ti si to izradija, pamet mi kazuje“, a on se kune: „Mere, nesam. Da me erkva porazi, ako sam! — Nesam, mladosti mi i dve mi oči, da božjak budem, ako sam ja!“

(Selo se kune.) Neki put se kune i celo selo. To retko biva, da ovi ljudi, koji su živi, ne pamte, da su se kleli. Kad nekom nešto ukradnu (ili vola, ili čelu, ili žito), a ne se zna je, koj je krivac, tad taj čovek iska, da se *kune selo*. Selo se obično kune pod selskim krstom. Dođe si od svake kuće domaćin na kletvu. Onaj, što mu

raskovnik; samo kad nosiš ņu pri sebe, ona ti sama kazuje i sve te tegli srce na to mesto, kude su zakopane pare. Ama nije lako, da se nabavi trava raskovnik. Tu travu može samo *želka* (korñaća) da nađe. Ubavo ljudi dođu, pa zgrade gñezdo želkino, a ona ne može da ulegne u ņega, pa ide te traži raskovnik, da raskove gñezdo, te u ņega da ulegne. Ljudi ponesu čerge te spiju kod gñezda i čekaju, kad će ona da donese raskovnik, te da joj ga otmu. Ona drži raskovnik pod jezik. Ama retko, retko koj da nabavi tu travu. A kad se nabavi, svaki katanac i rezu možeš da odapneš. — (Ovo spada u *Vjerovaña*. Ali budući, da g. prinosnik nije sabrao ništa od *Vjerovaña*, neka to ostane ovdje. — *Ur.*)

je nešto ukradeno, iznese pod krs' sofru, pa na Ńu turi 'leb i sol, a donese nekoliko oka rakije i vina. Zapale i svećicu. Tad pristupaju domaćini jedan po jedan, te se kunu: Prekrsti se (a može da turi tri prsta na 'leb, a može i da ne turi) i tad se kune: „Ako sam ja ukraja Stojkove (Petkove, Pavlove) ovce (ili što bude), ne imaja pričes' u kući! Da Bog dâ me crkva porazila! Ne imaja, da Bog dâ, vlakance vune! Ne imaja, sa što decu na Velik-dan da oblažim! Da Bog dâ, da ne imam pred kućom nikakvo imanje! Da Bog dâ, božjak bija, pa se 'lebom 'ranija, ako sam ja, ili koj iz moje kuće to napraio(!) Amin!“ Pa se prekrsti, polubi 'leb i srkne od rakije (ili od vina). Tako redom prilaze domaćini, te se zaklinjaju. Svi baš ne zbore ovako, nego kako kojem padne na pamet, da se zaklinje. Posle se razidu. Teško onom, koj se je krivo zakleo. Tem(!) će u kući sve lošo da bude. More, ne će ništa da mu viraje (napreduje), more će ga i bolest i svašto snađe, — ako ne nega, a ono će posle 4 kolena. Zato ljudi i ne smedu, da se kunu, ako su što ukrali. Pa i ako nisu ukrali, oni gledaju, da plate oštetu, samo da se ne kunu. Teška je kletva za jednog čoveka, a kamo li za celo selo. Što ćeš grđu poraziju, no kletvu za ništa! Strašno je Božjo ime! — Pričaju: Kad neki 'oće krivo da se zakune, on turi pod pojas kamen, pa kad se kune, on rukom drži kamen, te kletva ide na kamen, a ne ide na srce. Zato, kad se čovek kune, svi gledaju, da se ne drži za pojas, ili da nema kamen, jer onda mu je kriva kletva.

Domaćini „se 'vaćaju“ jedan za drugoga. Mesto kletve ima još jedan običaj: da se domaćini 'vaćaju jedan za drugoga, a to mi je: da svaki čovek ima za sebe jemca, — da je dobar za nega. Kad se učini kakva krađa u selu, pa onaj, kome je ukradeno što, iska da se lopov pronađe, onda se seljani zberu na jedno mesto u selu, da pronađu lopova. Iskoči jedan i nađe za sebe jemca, da on nije ukrao. Tako svaki nađe jemca, a koj nema jemca, lopov je. Komšija komšiju obično uzima za jemca. Onaj, za koga misle, da je lopov, ostane bez jemca, jer niko ne će za nega da stane dobar. Onaj, koji je bez jemca, — odgovara posle. Takve stave pod nadzor, te noću spavaju u sudnici, a daŃu idu na svoju rabotu. Ovo je jako dobro, da se lopov nađe. Niko sam ne sme da kaže: taj i taj je lopov, ali celo selo ga i ne'otice izda, a celom selu on ništa ne može.

Običaji u druženju s ljudima.

Pobratimstvo i posestrimstvo. Ima *pobratima*, a ima neko i *posestrimu*. Onaj, koji je bio *starejko* na svadbi, pobratim je mladožeñi. Dva čoveka mogu se pobratimiti, kad lepo žive i slažu se. Reknu jedan drugome: „Ajde, da se vikamo pobratimi!“ i od tad se vikaju tako. — Kad se neko razboli, on ide u crkvu, da mu pop čati molitvu, da se isceli. U crkvi ima stoličica, na koju sedne bolnik, pa kad sedne, onda rodbina njegova nađe čoveka, koji će mu turiti na čelo krst. Krstići su mali. Onaj, koj turi bolniku krstić, odma mu postane *pobratim*. Ako žensko turi krstić, onda je ona *posestrima* onome, kome tura.

Kumstvo. *Kumovi* su oni, koji venčavaju nekog, pa mu decu krste i strižu. *Kum* me je venčao, a ja sam njemu *kumašin*. Kum se ne meña, već dok je god živa njegova vamilija, ne će da traže drugog kuma. Svaki put, kad vikaju kuma na neko vesele, nose njemu kartu vina i pogaču. Kum uzima pogaču, i vino popiju, pa od svoga vina (ili rakije) napuni kartu, ili plosku, da vrati punu kući. Kad zovu kuma, oni mu podnesu kartu, ili plosku, izvade pogaču i reknu: „Zapovedaj, kume, na strižbu, će praimo u nedeļu na onu dečicu, što si i' sas zdravļem krstio!“ Onda kum, i onaj, što ga vika, sednu na stoličice, pa počnu da piju. Kum blagosila, ako ga na strižbu zovu: „Kako krštenje dočekamo zdravo, daj, Bože, i strižbu u ljubav, sreću! Bog da ni dade sve, što je arno. Zdravica!“ — „Da si zdrav i živ!“ odgovori onaj, što ga vika.

Strižba. Strižbu pravi domaćin, koji ima volu; ne mora svaki. Za taj dan se spravlja i majka si detiña, a i tatko. Deci, koja će da se strižu, ne seču nikako kosu, a gre'ota je, da drugi to učini, dok kum ne počne da striže. Onaj dan, kad će se strižba pravi, sviri gajdaš pred kućom, a gosti dolaze i donose svoje poklone. Strižba je skupa. Može da bidne po skupa i od svadbe. Zato je tanki ljudi i ne prave. — Kad su se svi zbrali i kum je došej, tad otpočinu strižbu. Kum je za svako dete doneo po jedan fesić, a na njemu zakačen tel. Domaćin je napravio nožice, bosiljak. Kum se tad digne, prekrsti se i uzima nožice, sastavi sa bosilkom i to macne u vino. Tad uzme kitku s bosilkom, pa prsne dete po čelo, pa onda uzima makaze i seče mu kosu s desne strane, pa s leve, pa napred, pa pozadi. Tako svakom detetu. Kad tako izvrši, rekne: „Nek je srećno!“ Kad je tako ostrigo svako dete, tura mu na glavu fes, što je on doneo, a u staru kapu turi ostrizenu kosu i po nekoliko para.

Dok kum striže, žene pevaju: „Striži, kume, ruse kose“. Kad je sve tako svršeno, deca ga lube u ruku, a gosti i kum daju svoj dar: koj peškir, koj čarape. A tako i majka detiina daruje kuma i ostale goste. Onda kum izmije ruke i naslužuju mu rakiju, tri čaše jedno za drugom, i on uz svaku blagosila kumčice, i da im bude srećna strižba. Kum sa sobom vodi po jednog čoveka, koji uz njega sedi, i to je *prikumak*, i on drži dete, kad ga kum striže. — Vesele posle strižbe traje po 2—3 dana. — Kumovi živeju jako ubavo, a sramota je od svet, a grešota je od Boga, da kumašin kumu, ili kum kumašinu kako zlo napravi, ili da se svađaju.

Prijatelj i „dost“. Kad neko uda ćerku, pa zetov tatko je ovom *prijatelj*, a svi njegovi prijatelji su ovom prijatelji. Prijatelji idu jedan kod drugog na gosti.

No *dost* je bolji od prijatelja. Dost mi je svaki čovek, s kojim živim ubavo. „Ne ostavi me, Bože, bez dosta, a prijatelja ću dosta naći“, kažu ovde.

Pomeđu sebe ljudi se upoznaju lako. Ako sedi neki nepoznat, onda mu prilaze i rukuju se s njim, i sednu s njim, pa ga pitaju za zdravlje i život. Pitaju ga posle, odakle je i kako je tamo kod ni' bircet. Tako se upoznadu i časte se. Takav je *ruvet* (običaj), da kad naiđe čovek, a sede njegovi poznanici, a među njima ima i, s kojima se ne poznaje, on se rukuje sa svima. A tako i nepoznat, kad dolazi, rukuje se sa svima, ako se s njima i ne poznaje. Poznanikâ imaju u okolnim opštinama, a s njima dobro žive. A kad ovi dođu, svraćaju i' na konak i na ručak.

Stranci. *Jebanĝije* (stranci) dolaze ovde poslom: ili prodavaju vreće, ili sudove, ili zbiraju papriku, kože, žito, ili drugo što. Kad dođe jebanĝija u kuću, mora da bidne pošten, jer će da izjuri na ulicu, ako počne štogod bezosramno da lavi (govori). Kad dođe jebanĝija u kuću, odma' mu ture stoličicu, da sedne. Ako je to neki bolji čovek, preko stolice prebace jastak. Kad bude vreme, da se ruča (obeduje, ili večera), postave, a žena neka dođe, te mu skine opanke, a druga donese vodu, te izmije ruke, i onda ide te sedne za sofru. Kad je jebanĝija u kući, svakad njemu prvo daju da nazdravlja.

Susretanje. Kad se ljudi susretnu, jedan kaže: „Dobra sreća!“, a drugi odgovori: „Bog ti pomogo!“ Pozdravljaju se još: „Pomozi Bog!“, a odgovori: „Bog ti pomogo!“ Kad neko ide peške, na konu, ili kolima, pa ga neko stigne, onda ga pozdravi: „Dobro stiže!“, a onaj mu odgovara: „Bog ti pomogo!“ Tako pozdravljaju i poznanika i stranca. Kad se tako sastave, pitaju se: „Pa dobro li ste?“

„Arno li ste na dom?“ — „Dobro. Kako ti? Kako vaši?“ Ako iska da zna, kud ide, on ga pita: „Kide ćeš, ako Bog da?“ Ovaj odgovori: „Tuj malo do lojze,“ ili kide bilo. Kad neko stariji i poboļi čovek prolazi, pa nazove Boga, onda, ako sede ļudi, ustaju mu na noge. Kad se pozdravlja, kapa se nikako ne skida. Samo kad se popu ļubi ruka, pipne prstima kapu.

Kad se sretnu čovek i žena, pozdravljaju se, a ne gleda se, ko će popre da rekne. Ako je žena rod tome čoveku, koga sriće, rukuju se. Ako nevesta, što je skoro venčana, sretne čoveka (pa i dete), mora da ļubi u ruku. Često neka žena prođe, a ne nazove Boga, — a to je, što je stid, sramuje se.

Svađe. Pomirba. Neki put se ženštine za ništo posvađaju. Dođe im luda buba u glavu, pa to. Jedna ima boļi naniz, a druga nema, a druge abergike odnesu aber ovoj, što nema: kako joj se ova prismeļla, i rodi se svađanje, i to ne u oči, već preko žena. Jedan put se razbolela ova, što ima boļi naniz, a abergike došle pa rekle: „More, to ti je ona napravila, napratila ti je živaka (živu)“. Sad ova brže zove baba-Katu, da vadi živaka iz mešine, i da duplog živaka naprati na ļojnu dušmanku. Tako se svađaju te žene, a nekad stoje zajedno, pa čak i orate (govore). Kad se pak u oči svađaju, onda mnogo grubi' reći padne, — e, sram je, da se kazuju. — Kad se ļudi svađaju, dođe i do boja, — ali opet dosta retko. No kad navale drugi domaćini, oni, što su se posvađali, 'oće i da se izmire i da se ļube.

Muško i žensko. *Žensko u opće.* Ženina rabota neje, da ide u lov (da gađa iz puške), a tako isto, da ne sviri u duduk. Ima samo jedna žena, što zna da sviri u duduk, i što zna da gađa iz puške, i ļoj se mnogo čude i vele: „More, ona nije rečena, da bude žensko, no bidnalo tako. More, od ne bi sila muž bija“.

Stid. Kako žene, tako devojke paze na to, što će da zbore, kad su u društvu s mužima. Ako neki muž nešto bezosramno rekne, one 'oće da ga rezile: „Pi, sram te bilo! Ala si česan! Sas takvi rečovi ne se otvara čovestvo.“ Sram je ženskom, da se vide grudi i doņi deo. Do kolena kad digne žensko vutarku, nije sramota. Ne će žene i devojke za živu glavu leti pregaziti Moravu, kad s one strane ima muški', jer i' je sram, da dizaju vutarku. Žensko se ne stidi, da zadigne rukave, te da joj se vide gole ruke. Sramota je, da devojku zatekne otac (ili ma koje bilo muško) raspletenu: ona odma' bega ispred nega. Tako i žene se kriju, da i' strani čovek ne zatekne raspletene. Ako baš bilo muško, ili žensko zatekne devojku

ili ženu raspletenu, ne treba da joj kaže: „Pomozi Bog!“ (da ne nazove Boga), — jer će ostati udovica. Na sve to paze i udate i devojke, ali jedna od druge ženske ne stide se, i da se otkriju, pa i od male dece ne stide se žene toliko mnogo.

Muži (muškarci) paze na sram, naročito mlađi pripazuju, da svašto pred starijim ljudima ne govore. No mladići između sebe govore svašta i ne sramuju se jedan od drugog.

Drukše se muži živuju s muškima, a drukše s ženskima. Ne će muško, kad govori s ženskim, da rekne svašta, kao kad s muškim govori. Najobičnije, kad muški s ženskima govore, govore u šali. Vrlo retko da muško govori grubo s ženskom. Ako do toga dođe, onda muški popušta, jer nije lako izaći na kraj s ženštinom, jer 'oće da te napastvuje i za ono, što joj nisi učinio, pa belaj.

Deca prema ženama vladaju se dosta lošo. Ama kad žena kaže detetu tuđem nešto, ono si ič aber nema za to, što mu ona zbori. Često 'oće dete da prkosi ženi i lošim rečovima. Što mu više žena govori, ono više bezosramno govori: „More, neje mi gajle, što ti zboriš“, rekne neko dete. Deca više poštuju muškarce, jer ako ne će lucki, boje se, da i' ovi ne tepaju (biju).

Kad se muškarci sastave s ženskima, rukuju se, a ako su rod, i lube se. No običaj je, da nevesta lubi muškarca u ruku, a tako i žene lube u ruku muškarce kođa starije od sebe.

Godišni običaji.

Domaće svetkovine.

Obiteljske svetkovine. *Očeva patarica.* Ima u po nekoj kući, da neko ne će da radi u neki dan. Tako neka žena ne će da radi na onaj dan, kad je njenog oca patarica (drugi dan slave), jer kaže: „I ja sam slavila tu slavu, pa nije arno, sad da je zaboravim: 'oće ona, da me porazi“.

Ne će da rade u onaj dan, kad su zbog bolesti išli u crkvu i *turali krste*.

Dan rođenja ne svetkuju, šta više: kriju dan taj. Kažu: „Još nije moj dan rođenja“, a kad prođe, oni kažu: „Prošo je“.

Slava. Svetkuje cela kuća *slavu*. Za slavu se svaki sprema, da je proslavi, kako vaļa, jer kaže: „Jedan put je slava u godini, pa treba svom svecu, da se odužim“. Za slavu kupi svaki voštanu sveću, zatim se koļu jagañci, ili prasci, sprema se vino i rakija. Žene mese *slavski kolač*, koji će da se u crkvu nosi, da ga pop seće. Ono

veče u oči slave zovu se gosti, da dođu. Goste zovu vinom i rakijom. U veče dođu gosti i vesele se, a sutra domaćin nosi kolač u crkvu, da ga pop preseče, i opet u kući nastaje vesele. Voštana sveća gori na sofri. Zdravice se nazdravljaju u srećnu slavu. Jelo se jednako donosi na sofri, a ljudi piju vino, žene pevaju, pa ljudi. Drugi dan slave vika se *patarica*. Kad napijaju na patarici, oni zbore: „Kao što potprna podupira plot, tako tu da Bog dâ, današnja patarica potprla imaće, sreću i zdravje! Da dâ Bog, što je arno! Daj, Bože, i do godine da dočekamo slavu i pataricu!“ Na pataricu u veče gosti se rasturaju. Iz drugi sela idu kući, a domaćin i ispraća s vinom, pesmom i svirkom.

Svetkovine čitavoga kraja. Prvog avgusta je praznik *Makiveji*, i tad selani ne rade, jer ako rade, maknu' će pamet od nî'.

Ima mlogo dni, što se praznuju. Tako *Sv. Simeona* slave ovde kao zemljodetskog sveca. Toga dana idu u crkvu i nose grožđe, a i jela, pa kad odsluži zakon u crkvi, izlaze pred crkvu i časte se, pa onda ručaju. Posle igraju, a pred veče se rasturaju kućama.

Božić. Za Božić se vrlo pazi, da se o postima ne oblaže. Još za vreme posta zatvore jedno prase, koje će na Božić jesti. Badño (!) veče kad dođe, onda unose slamu u kuću i rasipaju, a ne iznose za tri dana. Tako i rogoža stoji, gde je prostrena, a i đubre ne bacaju iz kuće. Uzmu ora'e, što u kući imaju, pa svi barabaz podele. Gde ima baba, ona vika: *kvo, kvo*, a unučići se ufate za nju i vikau: *piu, piu*, i onda opet sednu i krcaju orasi. Onu slamu, što su prostrli po kući, vezuju po neku slamku za vildane od drveta, da ne opada rod. Oko pola noći dizaju se muži, da peču prase. A kad prase izmacaju od ognja, onda pucaju puškama. — Na badnji dan mese žene kolač, pa taj kolač šaraju ovako: Od testa nasred kolača metu kao ogañ, oko ognja naprave tolko koturića od testa, koliko ima duša u kući, a to sve opaše jednim koncem od testa, i to je kuća cela. Izvan ovoga naprave bačvu od testa, pa 3 obruča i odozgo vrañak. Na jedan kraj kolača naprave od testa kao krstine i kroz to prepletu od testa kao zmiju, a glavu joj izvedu u sredini između krstina. Zmija čuva krstine. Na jedan kraj kolača naprave tor i nameni ili za ovce, ili za svinje, — kako koj iska. Na drugi opet kraj naprave kao vodenično kolo; tu naprave tri reda od testa, i to mu je lojze. Naprave i vola. Taj kolač iseku, pa svakom zapadne po jedan deo tako: ko je sviñar, dopadne mu onaj tor sa svinjama; ko je vodeničar, ñemu ono kolo; jednom dopadne ona bačva, jednom one krstine. Kad bude drugi dan Božića, onda onaj, što je dobio bačvu, sprema se, da ide

posle pladne v lojze. Ponese plosku rakije i onu bačvu od testa, i to popije i pojede u lojzu. Tako i onaj ide na nivu s onim krstinama od testa.

Prvi dan Božića idu ljudi u crkvu i nose leturgiju, pa tamo i ručaju kod crkve.

Drugi dan mese od testa kolače, pa i' poklañaju trećeg dana. Te kolače nose deca, pa kome odnese, oni mu daju 10 para, a i vraćaju od ni'ovi kolača. I žene, kad na oro na Božić izadu, nose kolače, pa koga vide od rodbine, daju mu ih. Glavu od božićneg praseta čuvaju, te je poručaju na novu godinu — *Vasulicu*.

Na *Sv. Andreju* (30. novembra) kuvaju žene klasje od mumuruza i dele po kućama, a na *Varvaru* (4. decembra) kuvaju razna variva: mumuruz, ječam, ovas, 'rž, pasul, pa pomešano jedu; najviše u tome ima zrna od mumuruza, a dr. po malo.

Kad dođe *Bela Nedeļa*, gotovo celu je ne rade, i te nedeļe ne jedu mesa: jedu banice s maslom, mleko presno, sira. Te nedeļe ne rade zbog stoke, i da im se ne usmrđi blagota (beli smok). (O ruvetima na *Lazarevu Suboću* i na *Cveti* zbori' će se na drugom mestu.)

Cele *Velike Nedeļe* ne rade, a spremaju se za *Uskrs*. Osobita neka sprema nije. Mese se kolači i na ni' turaju jajca. Boje se jajca, a za Uskrs ne koļu jagñe, jer ovde pre Đurđeva-dua ne će za živu glavu okusiti jagñe.

Ama za *Đurđev-dan* se baš ubavo spremaju. Tad se spravljaju i ljudi i žene i devojkje — svi. U petak pred Đurđev-dan digne ženskadija celog sela: i žene, i devojkje, i mali devojčići, da idu u trave. Kroz celo selo se vrevi i peva. Devojkje zakačaju jedna drugu i idu u „Leštor“, ili drugu šumicu drugo-selsku. Tako mu je još od vreme ostanulo, da se na taj dan беру trave. Ima jedne trave, što se s ñom zakrmuju ovce na Đurđev-dan. Druge trave беру devojkje za sebe. Sa sobom ponesu malo jela i pila, pa kad dođu na to mesto, one se rasture i беру trave: kopitñak (najviše se grabe, koja će da nađe krstati kopitñak, jer koja devojkja ima krstati kopitñak, za ñom momci kopne), raskovnik (nije onaj, što katance može da otvara), beo pelin, pa travu, što turaju devojkje pod glavu, da sniju, koga će momka da uznu. Kod kuće imaju selim, i kad naberu još puno turli-turli trava u poļu, vrata se iz poļa pevajući, pa sve te trave pomešaju i ostave pod ružicom, i na Đurđev-dan tu osvanu. Neke devojkje ostave pored trava i promenu, što će na Đurđev-dan da obleću. Na Đurđev-dan pre slunca (!) ustanu, pa

travu ture u korito i bañaju se. Neke devojke zamese pre Đurđev-dana kolač s travkama, pa ga provrte na sredini, i koga iskaju (za koga imaju merak da uznu), one ga kroz taj kolač progledaju. Neke devojke ostavljaju, da u oči Đurđev-dana prenoći ogledalo pod strejom, pa to ogledalo nose sutra dan pod pojasom i na nje se ogledaju. Kad su se izbañali, onda travu rasipaju u kraj. — Ovčar sabajle na Đurđev-dan nosi mekiñe pomešane s travom i tim krmi ovce. — U oči Đurđev-dana te noći rade babe i ovo: Ako im ovce nemaju dosta mleka, a kod drugog imaju, onda baba se digne, pa oko pola noći svuče se gola, pa uzjaše na vratilo od razboja i tri put obiđe trlu, gde su ovce onoga, što mu dobro daju mleko. Kad to rade, ne treba niko da je vidi, jer ako je vidi, 'oće da je bije. Kažu, posle, kad to učini, nene ovce daju kođa mleka, a onom opet presuši.

Na *Sv. Jeremiju*, žene ne pletu, (ne?) predu, ne tkaju, a idu po baštama i kopaju. Taj dan čuvaju zbog zmiya, jer ako rade, može raboteći u polu da nagaze zmiyu i da i' nape zmiya. U oči *Sv. Jeremije* deca uznu mašice i kaciju, pa obilaze svud oko kuće i viču: „Jeremija u goru, bešte zmiye u moro, ajte ljudi u oro!“

Sv. Đermana (12. maja) praznuju, da im pole ne tepa graduška. Kadgod se stamne oblaci, a ovde vikaju: „Do brazdu, Đermane!“ To mu znači: ne daj, *Sv. Đermane*, gradušku u naš atar, već ako misliš, a ti samo do nas, jer ti se mi molimo i praznujemo te.

Sv. Uñorija (Onufrije, 12. juna) ne rade ovde.

Na *Ivan-dan* idu u pole, pa beru ivanško cveće, pa prave vence od toga cveća, pa vence meću na vratnice (portu). A ovoga dana rade.

Na *Ognenu Mariju* ne rade, jer se plaše, da im ona ne zapali krstine.¹

Na *Sv. Jovana Glavoseka* (29. avgusta) ne rabote, a taj dan poste i ne jedu crno grojze.

Drugi dan *Mitrova-dna* (27. oktobar) vikaju *Mistrov(!)-dan*, i taj dan ne rade zato, što taj dan zavetuju od poganaca (miševa). Ne će ni po kovčegu da brkaju, a ni po ambaru. U oči ovoga dana ispraćaju miševe iz sela, koj iska, — koj se seti: Umesi žena krvajče, pa otidnu do vode i pojednu to krvajče, i stoje u vodi. Nose travu mišjakiñu te je bacaju preko vode, te kad se trava vrati u nju kuću, — tad i poganci. Oni ispraćaju pogance u drugo selo, a ovi opet dalje.

¹ Tako pričaju selaci, kako je neki rabotio na Ognenu Mariju, a zvezda bila pripekla. Tek na jedanput opazi on, kako mu se krstine puše — zapalili se.

Na *Vidov-dan* (15. juna) iznose žene i devojke sve dreške iz kovčega, da im sunce vidi dreške.

Na *Sv. Nikolu* (6. decembra) idu momci i devojke u crkvu, i taj im je dan za gledaće. Tad dolaze i ljudi stariji, pa gledaju devojke, koju će za sina.

U kalendaru ima praznika sa crvenim slovima, a oni rade. Tako rabote: Ivań-dan, Treći dan Trojice, Kostantina i Jelenu.

Javni običaji.

Koleda. Na nedeļu dana pred Božić idu po kućama koledari. To se kaže: *idu u koleda*. U koleda idu đaci, ili deca od 8—14 godina, koja znadu da poju koledu. Decu vodi jedan čovek i nosi bisege, u koje tura sve, što u kojoj kući dobiju za pojaće. Kad koledari uđu u kuću, počnu odma' da poju, a kad svrše pesnu, domaćica im da ili vešalku mesa, ili grā (pasuļa), oraha. Sve to posle deca dele na onoliko delova, koliko je koledara. Idu po trojica, ili četvorica zajedno. Čovek, što ide s njima, dobija deo, kao i oni. Taj dan deca jedva čekaju. Što su đaci, oni mole učitelja: „Gospodine, pušti ne, d' imo u koledo(!)“. A kad i' učitelj pusti, oni i njemu daju deo od onoga, što donesu.

Lazarice. Ovde je običaj, da devojke na Lazarevu Subotu idu od kuće do kuće i poju pesme. To su *lazarice*. Još u Prvoposnu Nedeļu dogovore se devojke, koje će idu zajedno u lazarice: svaki (!) si nađe drugača. Kad sastave 3—4 čifta, toj si je jedan kup lazarica. Tako pa druge devojke sastave društvo lazarica. To rade devojke svi' sela. Kad bidne na dve-tri nedele pred Lazarice (Laz. Subotu), devojke se spravljaju, koliko koja poubavo može: spremaju se tu tasovi, sakandraci, jeleci, vutarke, jaglaci, cipule i drugo sve, što vaļa. One već znadu, koje će zajedno d' idu — obično su drugače jedni' godina — pa se sabajle na Lazarevu Subotu nađu. Tad ne pevaju u svom selu, već idu u tuđe selo po 2, 3 pa 4 sata daleko, a iz drugog sela dođu lazarice u njino selo. U tuđe selo one ne idu same, već za to imaju naročitoг vođu, koji i' vodi i odgovara za ni'. Roditelji ne brane to, a i vlast ne brani, jer to je od Bog te pita kad adet, da se tako raboti. Vođa uzjaše na koňa, ako će podaje da idu, a ako idu u neko bliže selo, ide i vođa peške. Unapred se dogovore, u koju će kuću da svrate prvo, pa će im ta kuća dati i ručak. Kad svrate u tu kuću, još od vrata pevaju lazaričke pesne. Kad ispevaju tu, onda dobiju bakšiš. Daju: neko jaje, a neko pare. Jednu pesmu poju za jedno jaje, ili za deset para. Kad pevaju, neke

igraju, a neke ne. Jedna ide te prima bakšiš. Ona cune u ruku, kad dođu prvi put, a tako isto cune ruku, kad primi bakšiš. — U nekoj kući pevaju po nekoliko pesama. Tako idu od kuće do kuće, i niko ne će da vrati lazarice, — sramota je. Kad i' neko (mlađi ljudi rade to) prevari, pa im ne govore ništa, već pevaju:

Aoj, šuglo šugavi,
Da si pare imaja,
Ne bi vaške tucaja
I na kamen sedaja.

Kad ulaze u nečiji dvor, pevaju sve lazarice:

Pomoz Bog vam, dvorovi!
Oj, Lazare, Lazare!
Ova j' kuća golema,
U nju gosti do'ode.

U večer se vraćaju (!) iz tuđi' sela, i ne dele ono, što su toga dana dobile, već stoji kod jedne. Kad se vraćaju i ulaze u selo, lazarice pevaju. Sa svakog kraja sela čuje se pojañe.

Sutra dan lazarice ne idu po tuđim selima. Taj je dan *Cveti*. Toga dana sabajle se sastave lazarice-drugače i idu od kuće do kuće u svom selu. Tako oko podne obrede gotovo sve kuće. Kad bude posle ručka, seljani svi idu u selsku me'anu te se časte i piju. U me'anu uđu sve lazarice iz celog sela. Kafana se napuni sveta, a lazarice pevaju svaka za sebe. Dođu, pa nude lude, ako 'oće, da im poju. A ljudi, ko 'oće da plati, pruži ruku, i lazarica ga polubi u ruku, pa se odmakne i pevaju. One pevaju, kome 'oće onaj čovek, što plaća. On kaže: pevajte jednu pesnu našem učitelju, a one odma' imaju zato naročitu pesmu, pa je poju; ako kaže: pevajte đaku, one imaju pesmu za đaka. Tako redom. Neki u me'anu ponese jaja, pa mesto parâ daje za jednu pesmu po jedno jaje. To vesele i pesna traje do pred mrak, pa se sve rasturi.

Lazaričke pjesme (pesne).

1.

Oj Lazare, Lazare!¹
Crnooko devojko,
Minumo ti kroz dvore,
Vidomo ti svekrvu,
Ona ruči, poruči:
Mlada dare da gotviš: —

Mlada će se udadeš,
Mlado će da i uzneš —
Na kolara² košuļu,
Na koñaci jaglaci,
Na pešaci kušaci.³
Oj Lazare, Lazare!

¹ Sve pjesme pod br. 1 — 6 počinu se i svršavaju se riječima: *Oj Lazare, Lazare!*

² što kola tera.

³ svilen pojas.

2.

Sedi momče na brega,
 Crno guńče na ńega,
 Što mu lepo prillega.
 Daj me, majko, za ńega:
 Gola, bosa — za ńega,
 Gladna, ųedna — za ńega.

Vodi, vodi, pa doma:
 Evo majke odmena,
 Mene bela promena,
 Tatku voda studena,
 Snaje kuća metena,
 Sestre lesa redena,
 Bratu perćin naćešlan.

3.

Oj Ivano devojko,
 Što si tolko ubava?
 Da l' te pismo pisalo,
 El dunđeri dełali? —
 Ne me pismo pisalo,
 Ni dunđeri dełali.
 Kad me majka rađala,
 U sunce je gledala,
 U mleko me bańala,
 Sa šećer me ńanila,
 Sa šerbet me pojila.

6.

(Bińikćiji.)

Oblaga se Nikola,
 S pašom końa da igra.
 Ńemu łube govori:
 Nemoj, nemoj, Nikolo,
 S pašom końa da igraš:
 Paše końi debeli,
 A tvoji su grćavi. —
 Ako su mu debeli,
 Oni su mu ľehavi;
 Ako su mi grćavi
 Oni su mi srćavi.

4.

(ųeńetom, ćoveku.)

Zbirala se druųina
 Nakraj gore zelene,
 Sva druųina imaše,
 Jedan druųe nemaše.
 Druųina ga pituje:
 Što se, druųe, zabavi?
 Zabavi' se, zabavi',
 Skoro sam se ųenija,
 Łube mi je tuųljivo:
 Dok me spravi, popravi,
 Suzama me utopi.

7.

(Bećaru.)

Oj ubave mlade mome!¹
 More momće, mlado momće,
 U selo se mudro ćiniš,
 Kad iskoćiš u goricu,
 U goricu na arnicu,
 Male mome šuške beru,
 Sve i' 'vaćaš, sve i' ľubiš,
 Korenicu zameńuješ.
 Korenica ųalno gleda,
 ųalno gleda, ľuto kune:
 Ej da Bog da, mlado momće,
 Devet grada prominuĳa,
 Nigde konak ne našeĳa,
 Kako mene ne našeĳa,
 Kude mene pa došeĳa
 Belolika, crna oka.
 Oj ubave mlade mome!¹

5.

Sedi momće na stolće,
 Te si vara devojće.
 Ćeri, beri devojće,
 Nađi zlatnu jabuku.
 Prevari se devojće,
 A ńu momće za ruku,

¹ Sve pjesme daĳe poćińu se i svršavaju ovim rijećima.

8.

More, momče, tužno momče,
 Od tuge sa raz'ođuješ
 Po gradine, po ridine.
 Gospod šeta po gradine,
 A gospođa po ridine.
 Gospođa mu naklimuje:
 Đeri, beri, gospodine,
 Da beremo rosno cveće.
 Kude braše, tuj zaspāše.
 Izbila i' sitna rosa,
 Kao letnja lubenica,
 Kao zimna studenica.

9.

Majka ćeru pokarala,
 Ćera joj se rasrdila,
 Posadila modro cveće.
 Tu pro'ode dva bečara,
 Uzeše joj modro cveće,
 Pa odnese u Belgrada,
 Zabodoše u dućana,
 Sav se dućan umirisa,
 Sav svet pita, raspituje:
 Čije ovo modro cveće?
 Na devojkū modro cveće.

10.

Golub guka na jabuku.
 Pitajte ga, zašto guka:
 Da l' je žedan, da l' je gladan?
 Nit sam žedan, nit sam gladan,
 No ja gukam za devojče,
 Za devojče, za komšiče.

11.

(Pevaju đaku.)

More, đaku, mladi đaku,
 Zadači se od maleno,
 Dok naučiš sitno pismo.
 Zadači se, zapopi se.

12.

Mori, Nedo, bela Nedo,
 Koj ti kupi ogledalo?
 Kupi mi ga mil pobratim.
 Dušman tatko ne veruje,
 Već on misli, neki drugi,
 Neki drugi, mladi bečar.

13.

Izvor voda izvirala,
 Vrana koña isfrlala,
 A na koña muško dete,
 Za pojas mu dudučence,
 Na nogama žute čizme,
 Na glavi mu fino fesće,
 Na čelu mu mađar-dukat,
 Uz obraz mu kitka zdravac,
 Na ramenu tanka puška.

14.

Usred selo oro igra,
 Najnakraju pelivanče,
 I do nega nazli Stojna,
 Pa se pušti pelivanče,
 Uze Stojne od glav pero.
 Cvilnu Stojna, kako zmija:
 Bre, kude ste (devet)¹ brata
 I (dvanaest)² bratančiki?
 U'vatite pelivanče,
 Kud mene ga dovedite,
 Da ga vežem za zlo drvo,
 Za zlo drvo — moje grlo;
 Da ga šibnem sas šibliku,
 Sas šibliku — moju šivku.

15.

(Bečaru.)

More, momče, tužno, jedno,
 Od tuge se prošećuješ,
 Tamo dole na daleko,
 Na daleko, po ridine,
 Po ridine, po gradine.

¹ U rkp.: 9.² U rkp.: 12. *Ur.*

Sedi mile, pelin kida,
 U trandaviļ oči tura:
 Trandaviļe, razgovore,
 Možeš li me razgovorit?
 Mogu, mogu, zašć ne mogu?
 Dokle sutra slunce pređe,
 Ti dovedi dve devojkę,
 Jednu mene, drugu tebe.

16.

(Bećaru.)

More, momće, smilna kito!
 Smil mi nosi, smil miriši.
 Da l' si žeñet, il nežeñet?

Nit sam žeñet, nit nežeñet,
 Sad baš mislim da se ženim,
 Zaprošio sam malu momu,
 Tamo dole na daleko,
 Na daleko Smederevo.
 Nit je znajem, nit poznavam.
 Svetova ga svoja strina:
 Miaile, milo ime,
 Pretvori se balgangija,
 Kupi koña godišñaka,
 Pa naberi rude ovce,
 Paskom, paskom, Smederevo.
 Mlade mome vodu toće,
 Tuj će momu ti da vidiš,
 Tuj će momu ti da ľubiš.

Porod. Ženidba. Smrt.

Porod.

Gataña i vjerovaña o porodu. *Trudna žena.* Šćo žena ćini, da postane trudna. One žene, koje nikako nemaju decu, pa iska da dobiju, rabote ovo: 1. I muž i žena bañaju se u vodi, šćo su je pomešali s travom raskovnikom. U vodu turaju raskovnik zato, da bi se rasturile, raskovale mađije, ako i' je neko pri venćaņu učinio. 2. Rabote i ovo, da imaju decu: da uzne trudna žena, da nasadi kvaćku one žene, šćo iska (voli) da ima decu. Pod kvaćku se tura samo jedno jaje, i to jaje da snese kokoška one trudne žene, i to baš da ga u utornik snese. Jaje neka pod kvaćkom ćuti toliko, kolko vaļa da se pile unutra napravi. Kad to bidne, neka ona žena nerodkiña uzne ono jaje, i nek ga razbije, pa ono pile iznutra pojede. Vele, da će od toga ostati teške. Neke suše to pile, pa ga stucaju u prašiste i onu prašinu pojedu.

Šćo ne smije. 1. Žena, koja je *tegobna*, ne sme drvo da lomi, pa da ga ostavi neslomļeno, jer ako ga ostavi neslomļeno, može oko porođaja umreti. — 2. Ako *tegobna* žena plete ćarape, ne sme nikad da ostavi iglu, a da ne dovrši; ako tako, kad plete, ostavlja iglu nedovršenu, kazuju, da će se mlogo oko rađaña mućiti. — 3. Ne vaļa od trudne žene da se sakrije nikakvo jelo, jer ono dete, šćo ga posle rodi, ne će da moź da okusi od tog jela, će mu se na to jelo gadi. — 4. Trudne žene retko nose sveću, kad neko umre. Po neka veli: 'oće dete, da joj bidne žuto, kako vosak. — 5. *Tegobna* žena ne treba da se prismeñe na nikakvu rugobu, ili da se na šćo jako zaćudi, jer i dete, koje rodi, može da bude tako isto, kao onaj, kome

se majka mu, dok ga je nosila, prisme'nula. Tako ne treba da se podsme'va slepom, ili sakatom, jer i dete može da rodi slepo, ili sakato. — 6. Tegobna žena ne vaľa da jede što s rukama testavim (kad i' je iz testa izvadila), jer vele: kad rodi dete, će da ima po snazi sve kao razmućkano testo. — 7. Žena, dok je tegobna, ne treba da pravi nite, jer će joj se dete saplitati i ne će brzo pro'oditi. — 8. Neke žene vele, da tegobna žena ne vaľa da se protine ispod konopca, jer se može detetu zamotati „pupak“ oko guše i udaviti ga. — 9. Dok je žena neka tegobna, ne treba da ide kod žena, koje su joj dušmanke, jer može da joj učine ovo: a) Kad ova tegobna žena iskoči iz kuće svoje dušmanke, onda dušmanka zaseće za nóm sekirom u dońi i gornji prag, i onda veruje, da će ova da rodi dete, kome će usta da bidnu mlogo rasećena. Ili: b) Kad tegobna žena iskoči iz kuće svoje dušmanke, onda dušmanka more za nóm da baci zemľu, kamen, ili pepeo, i onda baš veruje, da će ova da rodi dete, i to će dete da jede pepel, kamen, zemľu, ili što drugo, što je bacila. — 10. Tegobna žena ne vaľa da sluša, kad neko govori, kako nećije dete ima neku slabos' ili bolež. — 11. Tako isto i kad rodi dete, ne vaľa, žene pred ním da govore o boležu drugog deteta. — 12. Tegobna žena ne treba kriškom ništa da jede, jer će da ima dete belegu. Ako je bude ko zateko, a ona se postidi, pa se u'vati ma gde bilo, tu će detetu da ostane belega. Ako baš rodi dete s belegom, ona treba da kaže, šta je kradom pojela, pa prvi put, kad dete bańaju, belega će išćeznuti. — 13. Kad trudna žena tkaje, vele, da će detetu da bidne šilasta glava.

Porod. Pripreme za porod. Čim oseti žena, da će da rodi, ona kaže nekoj jetrvi, i ako je u kući (žene rađaju nekad i u polu, a zimi obično u kući kod ognjišta), prinesu uz nju grebene, nite, juže i slamu.

Lakši će porođaj biti, 1. ako na *lausi* (žena, koja rađa, porođila) pocepaju košulu, po (! često *dale*. *Ur.*) joj kosu raspletu i na nójnim dre'ama sve zavezolke razvežu. — 2. Neke žene u sobu, gde se rađa dete, unose na kaciji žara, a na žar ture alavu papriku, ili kožmurke od crnog luka. Tad lausa mlogo kija, i vele, da će porođaj da bude lakši. — 3. Neke opet raspletu kosu, pa je guraju lausi u usta. Tad se ovoj kao bluje, i vele, lakše će da rodi. — 4. Neke po žene obese se o vrata, pa kažu, da će lakše da rode.

Novorođenče. 1. Kad se je rodilo, odma' neko od kućni' ide kod popa za *molitvu*. Onesu u ibriku vode, a pop osveti vodu. Kad dođe molitva, onda molitve dete: metu malo vode u korito i kupaju dete. Tako isto lausa se pokvasi molitvenom vodom po čelu i napije

se. Babica opere one dreje, što su pokvarene oko porođaja, i popraska i' molitvenom vodicom. A tako i za 40 dana, kad god dete bañaju, sipuju po malo od te molitve. — 2. Kad se dete rodi, druga ga žena zadoji, i dete, kad porasne, zove tu ženu *pomajka*. Toj ženi dadu šamiju. — 3. Kad dete pišti po porođaju, znači, da ga boli srce; kad dete boli srce, onda majku ne boli, a kad majku po porođaju boli srce, onda dete ne će da boli. — 4. Ako dete po porođaju mlogo plače, iznesu ga na raskrsje i pored deteta ponesu na kaciji žara, pa na žar ture od kućeta vlakna i nakade dete, pa ga omiju vodom i kažu: „Kako se ovde svet rastura (na raskršću), tako da se detetu rasturi i plač.“ Ili: Uzmü dete i metu ispod mladog drveta, pa onda saviju to drvo preko ñega i nađu bačeno rešeto i metu rešeto više deteta, po kroz rešeto sipaju vodu, i vele, da će da mu prestane plač. — 4. Kad dete ne će da uzme sisu, onda uzmu beo pepel, pa mu nepca trljaju. — 5. U koritu, u kojem se dete kupa, ne treba da žena mije glavu; ako mije u tom koritu glavu, treba da mete slamu na zemlju, pa da se na ñu pomoća i da zapali, pa da koritom poklopi, jer ako tako ne uradi, dete će da ima drle na očima. — 6. Tako isto, ako pauk ili poganac pretrči preko korita, teći će detetu drle na oči. — 7. Ona postelja, što je s detetom izašla, ne treba, da se u pomrčini baci napoļe, jer će veštice stegnüti dete. — 8. Za 40 dana ne treba lausa bez sveće noću da iskače na dvor, jer ako bez sveće iskače, presuši' će joj mleko. — 9. Ako dete nosi po napoļe, ne treba da ga za'od sunca zatekne na ulici. Zato one žene, što malecko dete imaju, pre za'oda sunca idu kući. — 10. Malu decu žene nikako ne češļaju češļem, jer vele: ako češļaju, bi' će im retki zubi. — 11. Malu decu ne vaļa za vrat ljubiti, jer kažu: ako se to čini, da će biti srdita. — 12. Malu decu ne vaļa među noge ljubiti, jer ako se ļube, bi' će, kad porasne, kurvar. — 13. Ovde bañaju decu do kršteña dva put dnevno, i to u jutru i u veče, dok sunce nije zašlo. Posle kršteña kupaju dete cele godine, i to u ponedelnik, četvrtak i subotu. U petak ne kupaju decu zato, da ne bi deca dobila „ruse“ kraste. — 14. Na dete, dok je god živo, ne će da idu nikakvi čini, samo ako ga majka, još dok je nekršteno, tri put trgne na kantar i izmeri, ali da ne gleda, koliko je teško. Kad se tako uradi, veruje se, da ne će čini na to dete. — 15. Detetu mogu da škode „zle oči“. Zato, kad neka žena pogleda u dete, pa da ga ne bi uročila, plune ga i rekne: „Pu, zle te oči ne vidle!“ — 16. Kad se dete

rodi, pa se ispogani, onda ga majka namaže po (obrvama) veđama; a ako je muško i po nausnicama, da mu raste dlaka na tom mestu.¹

Porodila. 1. Kad ženi posle porođaja ne će da proteče mleko, onda žene greju lonac na ognju, pa onako ugrejano grne (lonac) turaju na sisu, da mleko prokape. — 2. Ako lausa pre 40 dana ide u tuđu kuću poslom, onda žena iz one kuće, u koju ide, sipa lausi vodu na noge i u nedra i dâ joj parče 'leba i soli da pojede. To se radi, da 'rana ne bi presušila.

Kršteće. Kravaj. Majka sama nosi dete na kršteće. Kad je majka odnela dete na kršteće, kod crkve dođe i kum. Kum je detetu onaj, koji mu je tatka venčao; a ako on nije živ, onda njegov sin. Kum se ne meña, a retko žensko da kršćeva decu. Kad krste dete, onda iskoče pred crkvu i tu časti majka detiña i daruje kuma čarapama. Neki nose kod crkve i ručak. Kad kum blagoslovi uz rakiju sretno kršteće, posede još malo, pa idu. Neki put kum ide svojoj kući, a neki put ide na vesele kod kumašina. Kum po kršteću daruje dete, s'kolko 'oće para.

Toga dana, kad se dete krštava, kod kuće se zberu žene komšijske, a dolaze žene i iz drugi' sela. Te žene čekaju, kad dođe dete s kršteća. Onda majka detiña lubi starije žene u ruku, a mlađ u obraz. Onda ove žene, što su došle, daruju dete koja košulicom, koja kapićom, koja čarapicama. Porodilina majka red je da donese detetu: lulku, anterijicu, košulu i čarape. Kad su žene dale svoj dar, onda tura svak prekraj deteta po 10 para: to mu daju bakšiš, da plati kršteće. Onda uznu dete, pa ga iznesu na sunce i okrenu ga na onu stranu, kud sunce izgreva, pa ga zapoje vinom, da dete bude svakad rumeno kao ružica, kad među družinu iskoči. — Taj dan, kad se zbiraju žene da se vesele, vika se *kravaj*, a i *krvaj*. Onda *krvajarke* posedaju oko sofre i svaka iznosi, što je od jela donela: neka đuveć s orizom, neka banicu, ili što drugo, a svaka nosi po pogaću. I domaćin tura na sofru svoje jelo i donosi vino i rakiju. Tu se do mraka vesele žene i pevaju razne pesme. Babe se vesele kao

¹ Mala deca boluju po neki put. Neko dete boluje od *nepci*, i tad mu majka trlja nepce sas bel pepel. Neko dete boluje od *viju*, a to mi je, kad dete boli mešina (trbuh). Od toga se dete poboli, kad nečis' vetar u'vati postiljke (pelene), kad su se napoju sušile. Tad dete lekuje ovako: Ugreju dobro kaciju, pa namokren beli pelin ture na tu vruću kaciju, te se spari, i taj vruć pelin zaviju u detiñi postiljak, i koliko mož vruće da se trpi, ture na detiñu mešinu, i detetu bidne bolje. Neko dete ima *detiñu boles'* (padajuća). Onda to dete preko ognja presipuju s vodom, i to tri put.

i neveste, i najposle oko sofre igraju i pevaju. — Kad će da se pije prva ęaša vina, onda jedna žena uzne ęašu, pa ode kod kuma, ako je došo na kravaj i kum, uzne ęašu, każe: „Nek je srećno kršteće!“ i pušti u ęašu, koliko 'oće para. Tako redom svaka žena pušta, i najposle tu ęašu daje majki detińoj, i ona ispije vino, a pare uzne i ęuva. Još kad posedaju da rućaju, svaka krvajarka odlomi po parće od svoje pogaće i tura u sito, pa daju lausi, da od toga jede. — Kad krvajarke pođu da idu kući, ne nose one stvari, u kojima su jelo donele, već svaka od svog cedila otkine po jedan konac. Ako nešto sutra dan bude zlo detetu, svaka krvajarka prati onaj konac, otkinuti od cedila, lausi. Kad lausa počne da kupa dete, onda u korito baca sve one praćene konćiće, pa će detetu do bidne boļe.¹

Źenidba.

Momak i devojka prije svadbe. Momak u 17. godini već poćine da se vara i kori s devojkaama, a devojka u 18. godini baš misli na to, kako će da se oda, jer tad gleda da nađe sebi bećara i da se s ĳim kori.

Što otac każe, posluša i momak i devojka, pa često zato momak i ne zna, kakva je ona, koju će da uzne.² Tako, ako je tatko na bećara video neku ubavu devojku, on namisli da je prosi, pa praća navodađiju, da pita devojaćkog tatka, 'oće li da je oda za ĳegovog sina, pa ako devojćin tatko pristane, onda tatko bećarov ide da je prosi, i ne vodi sina. I devojka primi pare, i ako momka nema tu.

No to je retko, da se momak i devojka ne poznavaju: oni su se videli makar na saboru, a i bećari razbiraju o devojkaama iz drugi' sela. Momak najobićnije vodi devojku, za koju ima merak.

Da se dvoje vara, to zna celo selo, a i ne govori im niko ništa o tome.

¹ **Svirci.** Veliki je grej, kad ęoveku umre nekršteno dete. Kojem ęoveku umre nekršteno dete, onda se tom detetu duša pretvori u neku ticu, pa luta gore ispod oblaka, a nebo ne će nikako da primi te duše. To su *svirci*. Strašni su svirci, kad napadnu na stoku, pa 'oće krv da im isisaju. Svirci se obićno ęuju u gluvo doba. Kad i' ęuju, odma' zatvaraju uši, jer ne vaļa da se ęuju. Muži, kad ęuju, vade noţ, te pobodu u zemļu. Koj ne iska, da mu se duša na dete tako mući i luta, on nek si za vreme krsti dete. Zato, kad vide, da će dete da umre, a nije kršteno, vikaju brţe popa, a ako ne stigne pop, baba neka turi krst na dete.

² Ima jedan ęovek ovde, koga su za vreme Turaka vrlo mladog venćali, a on na dan svadbe pobego u šumu kod ovaca.

Roditelji obično čuju, s kojom se njen sin vara, pa ako im se dopada, oni ćute, a ako im se ne dopada, govore: „Kako je gruba! Pa ajd, što je gruba, no nije za polsku rabotu. More, kako je skržava, pa sitna! Koj znaje, ona će bađava (!) da sedi u ovoj kući. Ne može ona snaga da diza tešku motiku. Aja, baš ni ona ne ide u volu“. Ali opet roditelji pristanu onde, gde mu kismet bidne. No ako je sin dovede u kuću, retko da 'oće da je ne prime. Kažu: „Pa kad je nemu arna, i nama je“.

Ako bećar nema korenicu, a roditelji 'oće neku da mu uzmu, on pristane odma' i ni reč ne rekne protivnu. Ako ima korenicu, koju jako voli, on je čas pre dovodi u kuću, da mu roditelji ne bi isprosilu onu, koju oni iskaju. Tako se opet mirno svrši. — Neki opet roditelji uzimaju devojk, gde će s mañe *prida* da prođu. — Ovde mu je — od, Bog te pita, kad — adet, da se za devojk daje *prid*. Onaj, koji uzima devojk, on njenom ocu dā *prida* po 2—3 banki. Nema još devojke, koja je otišla, a njezin tatko, ili majka da nije uzeo *prid*.

Svaki čovek zna snagu u imanju, pa zna, gde bi mogo da uzne devojk, a gde ne može. Onde, gde zna, da može, on i traži. Pre no što će tražiti devojk, on nađe dobrog *govorđiju* (*navodađiju*), koji će stvar udesiti, pre no što odu. Tako isto gleda i na to, ima li novaca, i da li nije veliki *prid*. Zato se raspita kod rođaka devojačkih, s koliko bi je *prida* od prilike dali. Pa posle majka bećarska preko žena se izvešćuje, da nema devojka neku manu: da nije luta, kakva je po kući, kako kopa i žuje, ima li dosta sprema devojačke.

Žene se iz sela, koja su dosta daleče, i svaki nekako roditelj voli, kad ima prijatelja u drugom selu. Kažu: „Ama ubavo je, kad čovek oda ćerku, ili ženi sina iz drugog sela. Bar se čoveku zna, kad su gosti, i kad mu dođu prijatelji. Ovako, kad udaš u selo, ili uzneš iz sela, nema da je ona milos', kao kad ti dođu prijatelji iz drugog sela“. Ovde svet vrvi na sabore, a drže se sabori u mnogo manastira i crkvi, pa svet ide po 6—8 sati, samo da taj dan bude na saboru. Tada se mladež iz razni' sela među sobom pozna. Igra kolo, i momak neki vidi neku ubavu devojk, i on se 'vaća u kolo do nje, i odma' je pita, kako joj je ime. A ona mu kaže, pa je pita, iz kog je sela, pa iz koje kuće. I tako se upoznaju. Kad bi posle 'teo ovaj bećar da uzne ovu devojk, on preko momaka, ili ljudi iz devojčinog selu raspita za nju, i zna, kakva je i šta je. Neki put devojka iz drugog sela pa na saboru se upozna s bećarom, a ona ga daruje tkanicama, ili čim drugim, i već se zna, da ona begeniše bećara.

A on Ńoj kupi neko kolaće. Tako na saboru nepoznati bećar i devojka toliko se naorate i naprićaju, da posle izgleda, kao da se pre 10 god. poznaju. Često tako sa sabora pobegne devojka s bećarom Ńegovoj kući. Ako ne pobegne, a oni se dogovore, da bećar dođe u Ńojno selo. I posle bećar ide čak u Ńeno selo, pa se dogovore, da se uznu, pa ako vide, da je Ńen otac ne će dati, onda ona bega za bećara u Ńegovo selo. Obićno momak povede sa sobom dva do tri drugara te idu s Ńim, da vode devojku. Oni ponesu i pištole, pa Boga mi, bi se Ńima u slućaju branili, kad bi i napala braća, ili tatko devojaćki.

Svadba bidne opet vesela, i ako je koji prisiljen: ne gleda niko, što je kome krivo, već se gosti vesele, kao da je sve arno i ubavo.

Pripreme za svadbu. Bećarova kuća sprema razne poklone, koje bećar treba da dā babi i dedi, bolgazi, pa i ŃurŃajama. Osim ovoga sprema se piće i bravi za svadbu.

Devojka opet sprema darove, kojima će koga da daruje: tkaje platno, ako još treba; šije jastake, ako nisu sašiveni.

Momku se nema šta mlogo da pripremi. On svoje dreje ima, u kojima će se venćati, i on za drugo nema šta da se brine. Za sve ostalo brine se Ńegov tatko. Za devojku opet pripremaju u kući bećarskoj: *bundu* ili *libade*, pa *vistan*, pa dugaćku anteriju, pa *bojlek*, pa *ci-pule*. Koji su taŃi s imaćem, ne kupuju za snaju bundu i vistan.

Devojka opet momku sprema 3—4 košule, 4 para ćarapa, ili više; dvoje podkolenke, nekoliko ćifla tkanica, dugaćak peškir za oko vrat, jaglaće sas šlokice. Tako isto u kući devojaćkoj majka i sestre devojćine i druga bliža rodbina spremaju darove razue, kojima će zeta da daruju na venćauu.

Od prosaca do svadbe. „*Proševina*“. Sad prvo da raskažem, šta se raboti, kad se devojka uzima redovnim putem, pa ću onda, kako biva, kad se devojka vodi. Tatko bećarov spravi se, pa vikne nekoliko prijateļa, a i bez govorgije ne ide, i krenu se da prose devojku. Pre jave to onom, kod koga će da idu da prose devojku. Kad pođu, ponesu sa sobom rakije, ili vina. Kad su došli u kuću domaćinovu, posedaju u sobi oko sofre, a Ńu je domaćin, pre nego što su ovi došli, namestio. Kad posedaju za sofru, odma' obićno poćiŃu i zašto su došli. Mesto bećarovog tatka obićno govorgija ugovara s devojćinim tatkom. Pita ga: „Pa prijateļu, koliko iskaš ti prid uz tvoju devojku?“ — A ovaj mu każe: „Pa iskam 8 banke“ (ili 10). Onda tatko bećarov progovori: „Pa mnogo je, prijateļu“ (ili mu ime spomiŃe). Pa opet devojćin tatko każe: „Pa ele ću

ostavim jednu banku; neka bidnu 7". Onda opet govori govorgija, a govore i drugi ljudi: „Ama ne prodavaš ni koña, ni vola, već si svoje dete davaš, pa nemoj tolko da iskaš. Neje stvar do pare, koliko do prijateljstvo, i u kakvu kuću dete davaš. Boga dobro znaješ, kakav je domećin Stojan“ (kako mu bidue ime). „Tvoja ćerka u njegov dom ne će želna da ostane, a i dreje će ima, kako što ne će svaka da i ima. No da ti damo 5 banki.“ Tatko bećarov izvadio je 5 banki i turio na pogaču. Onda tatko devojećin kaže: Turi, turi još“. I tako se ugođe i onda se izlube.

Onda viknu devojku, da ona kaže, šta iska od dreske. Dođe devojka, a jedan je čovek pita: „Pa šta iskaš ti od dreske, da ti se pravi?“ (Ona je svima ljubila ruku.) Devojka obično kaže: „Pa ne znam“. No ljudi navale, i ona počne da ređa: „Iskam prvo, da mi napravite bundu“. Ako je tatko bećarov tiali čovek, on odma' rekne: „Boga mi, ćerko, skupo je to: treba da prodam volove, pa da ti nabavim bundu. No da primimo libade.“ Ako je gazda, on pravi i bundu.

Tako devojka redom traži, što joj vaļa od dreja za venčanje. Tatko bećarov malo se koravi, ali pristane na mlogo, što devojka iska. Najposle se pogode, šta će bećar da dà babe i dede. Obično bećar daje babi dugačku anteriju, a dedi cipule, ili pamukliju, a nekom i kožuh. Daje, ko ima voļu, i drugim ženama u kući po nešto. Tad obično odrede, kad će momak i devojka da idu kod popa, da se *prepitaju*, i kad će svadbu da prave. Tad otac bećarov daruje devojku, koliko ima voļu, a devojka opet daruje svakog, koj je došao, s čarapama, ili peškirom, a momku prati čarape i košulu. Koja ima više dara, ona daje svakom, koji dođe na proševinu, po košulu, a ženama čarape. Ove večeri ne mora bećarov tatko da dà onaj pogodeni prid za devojku: može ga dati onda, kad dođe, da vode devojku na venčanje. U zoru se obično krenu prosioci veseli svojoj kući. Dođu kući, pa se i tu malo ponapiju.

Drukše je opet, kad devojka bega za bećara. Bećar vodi devojku, ili pa ona bega za nega, što imaju neku smeću, pa ne može redovno da se uznu. Ako bećaru tatko merka drugu devojku, onda bećar, da ne bi mu tatko uzeo onu, za koju nema merak, vodi onu, za koju ima merak. Ili bećar čuje, da će neko da prosi njegovu devojku, pa ga stra', da mu je ne preotmu, a on je vodi. A devojka opet bega za bećara s toga, što po neki put čuje, da će tatko da je za drugog dà, ili opet tatko ne misli da je udaje, a ona ne može

više da čeka, jer ne će njen bećar da je čeka, pa da ne bi izgubila onoga, na koga je vrhila merak, ona bega.

Devojka i momak dogovore se, kad će da begaju i kad. Obično bećar povede po dva druga, te vode devojku, a ona od stvari, ako mogne, ponese, inače ide prazna.

Devojka one večeri, kad će da bega, zaostaje po više u polu, te da je bećar sretne i odvede. Ili ne lega rano, već se maje po avliji, i kad oseti ni', a ona iskoči, pa otidne.

Kad bećar uvede devojku u svoju kuću, opale iz pištolja 3 puta. Tatko i majka se začude, ako to s njim znañem nije bilo. Devojka im prilazi i polubi u ruku. Ako oni odma' pruže ruku, znači mu: arna je, primamo te. No retko, retko da koji tatko ili majka 'oće da vrne devojku natrag, što je sin doveo.

Po neki bećar odvede devojku u šumu, pa u nekoj kolibi promaje s ñom po 3 dana, a jedan mu drugar donosi 'leba, pa onda slegne u selo.

Kad je devojka odbegla, javlja tatko bećarov tatku devojkinom, da je devojka došla u ñega. Po neki tatko pametno dođe, pa kroz vrata pita ćerku: „Ćerko, da neje bilo pod zor to tvoje vodeñe?“ A ćerka kaže, ako je došla s voľom: „Tatko, ajd idi si dom, muža sam si tražila, muža sam si i našla“. I tatko ide. No neki pobesni od muke, što mu je ćerka pobegla, pa još, ako je u kuću, koja mu se ne sviđi, on trči u sud, pa se žali i ide vazdan peklavina, samo da je izvadi. No teško da izvadi, kad devojka ne ide pod zor, već od dobre voľe.

Devojku zatvore u neku sobu, ili podrum, pa ne daju, da se sa svakim razgovara, samo kad kmet dođe, pušte ga, da on pred dva lica s ñom progovori, što iska. To rabote zato, što se boje i vele: Ženska je strana, pa će čas da promeni pamet, pa će rekne: pod zor me otegliše.

A ima, i pod zor da odvuču neku devojku. Tako ima neki bećar merak za neku devojku, pa se dogovori s družinom, da je dočekaju na nekom mestu, i da je silom odvedu u ñegov dom. I oni odvedu devojku, pa joj bećar zapreti, ako rekne, da ga ne će, ili rekne, da je silom, da će da je zakoľe. Sutra dan, kod dođe njen otac, pa je pita: „Šta ćeš tu, ćerko?“ — devojka uplašena kaže, da je s voľom došla. No po neka kaže: „Tatko, vodi me oдавде, ja ne ću da ostanem ovde ni živa, ni mrtva“. Ako to kaže, pred dva još lica, onda je kmet vadi, a onoga posle uzima u aps, što je silom teglio

devojkju. No i zato može da se s tatkom devojčinim namiri, te mu ovaj oprosti, ili mu uzme po 2—5 banki, pa ga više ne tuži.¹

Mirba. Kad je tako pobegla devojka, odma' tatko bećarov praća nekoga čoveka, da pita tatka devojačkog, 'oće li da se namire. Obično se isprva busa, i skržavi, i iska, da se moli tatko devojački. No posle poruči, da dođe prijatelj, da se namire. To mi je *mirba*. Tatko bećarov povede nekoliko ljudi, ponese rakije, pečeća i drugog jela, i odu kod tatka devojačkog. Kad zasednu za sofru, počnu da govore o tome, koliko prid traži tatko devojački. On kaže: „Ama nije, braćo, do to, koliko što mi je krivo, što tako da bidne, što nije bilo redovno, kako što vaša da bidne kod domaćini ljudi“. Onda bećarov tatko kaže, kako on za to nije znaja, no deca, kako deca, — ađamije, pa sami prekršili, kako su znali. Pa devojački tatko kaže: „Da mi date 10 banke, pa smo prijatelji“. Onda ljudi, što drže stranu bećarovog tatka, privikaju: „Mlogo je, mlogo je! No da ti dà 5 banki, pa nek je srećno!“ Tako se pogađaju, dok se ne pogode. Pare stoje na pogači, i tatko bećarov dodaje, koliko iska. Tatko devojački vika: „Turi još banku!“, a ovaj turi na pogaču 5 dinara. Kad su se već ugodili, onda se lube, i tatko devojački donosi rakije i jela, da i' počasti. Tad se dogovore, kad će devojka i momak da idu kod popa na prepit.

No ima, da se neki i ne pogode, nego se malo i posvađaju, pa se ovi nepomireni vraćaju doma. I ako se nisu pomirili, pa može devojka da se venča za toga bećara, samo da ona rekne, da ima volu. No mlogo se gleda, da ne ostane, a da se ne pomire. Sram dođodi devojkji, kad iskoči na oro, ili otidne na sabor, pa priđe svojem tatku, da cune (požubi) ruku, a on joj ne da, što je lut na nju. Ali obično, kad rodi dete, dođe joj majka, i tu se isplače — od rados'. Potrevi se, da tatko ne da ćerke ruku do smrti zato, što je begala, — no retko je i to.

¹ Na jedno je mesto devojka za jednog udovca silom odvedena, pa su je u podrum zatvorili, a s ňom je bija i udovac u podrumu. Kad je pred podrum došao tatko devojčin i kmet, više tatko devojkji: „Iskoči, ćerko, da vidimo, što i kako sas tebe bi“. Ona odgovara: „Zarezena sam, tate, pa ne mogu da iskočim“. Onaj udovac, što je pored ňe u podrumu, šapuće joj: „De, de, samo pisni nešto, pa te odma' zakla'!“ Ona sirota posle, kad je pituva tatko, je li sas volu došla, a ona reče: „Kako da neje sas volu? Imam si merak, tatko, da sam si u ovu kuću“. I oni svi otidoše „Kad ima ona volu, i mi da ju ne kvarimo“.

Prepit. Kad je mirba svršena, onda idu neki dan kod popa na prepit. Na prepit pođe bećar, devojka, tatko bećarov i još jedna žena (ili devojka) iz kuće bećarove. Ako su se prijatelji namirili, onda ide neko iz kuće devojačke, ili samo poruče popu, da slobodno prepita decu. A kad je devojka prošena redovno, onda pođe devojka sa nekom ženom iz svoje kuće, i ako pre stigne kod popove kuće, čeka, da i bećar dođe. Bećar dođe s nekom ženom, ili tatkom. Tu i pop prepita, imaju li voļu da pođu jedno za drugo. Posle prepita devojka daruje popa, a svima izlubi ruku, pa onda ide svako svojoj kući.

Svadba. Još na proševini (ili na mirbi) dogovore se prijatelji, kad će da prave svadbu. Za svadbu se spremaju dosta i jela i pijeña, sve, što vaļa da se svatovi arno provedu. Pre svadbe nekoliko dana bećarov tatko ide u grad, to donese dreje, što su za nevestu krojene. Tako i bećar spravi svoje dreške.

Kad je sve površeno, kako vaļa, onda se očekuje dan, kad će svadba. U oči svadbe i kod bećarske, a i kod devojačke kuće zbiraju se svatovi. Toga dana obično dolaze rođaci bećarovi, ili devojački.

Kad bidne posle podne, odaberu se nekoliko svata (zna se, koji će, jer su oni i zato zvati), da idu kod kuće devojačke. Gajdaš im svira, a oni pucaju, i krenu se u kolima i na koñima. Ponesu i pečenja i pila. To idu zato, da prijatelj dā prid prijatelju, jer obično se te večeri dava. Bećar ne ide te večeri kući devojačkoj. Kod bećarske kuće ostaju svatovi neki i žene, pa se vesele i do zore. Oni, što otidnu kod devojke te večeri, odnesu devojki ñojne venčane dreške i drugi poklon, koji su ugovorili na proševini, da bećar dade babe, i dede, i balgaze, i drugim ženštinama u kući devojačkoj. Te cele noći piju i vesele se i u kući devojačkoj i u kući bećarskoj.

Čim svane, odma' se u kući momačkoj spremaju svatovi, da idu za devojku. Oni, sinoć što su otišli s tatkom bećarovim, čekaju i kod devojačke kuće. Tu se spremaju koñi, kola, stremovi. Družina mladožeñina pojaše koñe, žene posedaju u kola, a tako i ļudi, pa otvore pojañe, a gajdaš jedoman svira. Dva barjaktara sas belim barjacima idu napred. Kad pođe bećar, sestra (ili koja žena iz kuće) daruje ga peškirom, i on ga prekrsti preko ramena.

Vjenčanje. Kad dođu kod devojačke kuće, malo se provesele, i onda brat izvede devojku, i dade je deveru, a dever je ukaći u kola. Drugarice devojkine ispraćaju je pesnom iz kuće. A i mladožeña povede devojke, te mu mladi stoje s obe strane i pevaju. To su *pevice*. U ta kola, u koja uvedu mladu, metu i svu mladinu opremu:

kovčeg, čerge, jastake. Kad se mlada nevesta ukačila (popela) u kola, onda se kače još dve devojke: jedna s jedne, a druga s druge strane. Mlada u kolima stoji. U drugim kolima pokače se devojke — bećarovi svatovi — i one celim putem pevaju, i to su *pevice*. Na kolima, u kojim stoji mlada, vise na svakoj palici rukavice, koje je dala mlada. Od devojačke kuće niko ne ide na venčanje.

Kad su se tako ukačili u kola, onda žene i rođake devojčine daruju bećara: neka mu dađe košulu, neka čarape, neka peškir, neka jaglak. A bećar to sve meće na sebe te mu visi niz snagu.

Kad se krenu, zalupa goč, zasviri gajdaš, zapevaju pevice, i ljudi poviču, te se čitav kalabalak napravi.

Pošto dođu u crkvu, odma' ulaze unutra kum, dever, starejko (ko ima), mlada i mladoženja. Tu pop svrši zakon i venča i'. Posle venčanja mlada polubi sve u ruku, pa i decu malu. Onda igraju jedno oro kod crkve, i krenu se kući pevajući i pucajući.

Kad dođu kući bećarovoj, dever skine mladu od kola, i tu je dočeka svekrva, i svekrva dà mladoženji (sinu) muško malo dete, te ga ovaj 3 put podigne i polubi, pa ga dà nevesti, pa ga i ona 3 put podigne i polubi, pa mu dà čarape. Svekrva dà sito nevesti, a u sito je žito i jedna kita s cvećem. Mlada baca žito i onu kitu više i preko sebe, a ljudi, momci i devojke 'vaćaju žito i kitu. Tako i sito baci na kuću. Momci i devojke gledaju, da u'vate onu kitku, jer koj u'vati onu kitu od bećara i devojaka, taj će skoro da se oženi, ili da se oda.

Kad je to bilo, dadu mladi dva šišeta vina u ruke i dve pogače pod miške, da tako uđe u kuću, te da svaki put imaju u kući 'leba i soli. Kad uđe u kuću, svekrva razbaca glavne po ognjištu, a mlada i zbira. Ako se mlada seti, da zbere sve glavne, bi' će sloge u kući; a ako zaboravi neku glavnu, onda će braća da se svađaju. Kad to bidne, opet mlada polubi svekrvu u ruku i dađe joj čarape.

Posle mlada uđe u sofru te svima izlubi ruku, posipe svakom, da izmije ruke, posluži rakiju, pa ide u neku sobu, gde gotovo ceo dan stoji i ne izlazi наполе, i ako se u avliji igra. Stariji ljudi i žene sede u sobi za sofrom i pevaju i piju. Svaki svat donese po nešto mladi na poklon: tepsiju, san, kotal, a nose i jela i pila. Tako se vesele ceo dan, pa i celu noć, pa i sutra dan po venčanju.

(Vikani gosti.) Sutra dan po venčanju zbiraју se u kući bećarovoj sve vikani gosti: rodbina i ostali dobri dostovi i komšije. Oni se vikaju s rakijom ili vinom. Kad izdolaze gosti, a kum i prikumak

nisu ni išli kući, posedaju za sofru i piju, a domaćin im daje svoje pilo i jelo. U kući se spremaju za ručak.

(Ručak.) Kad bude pred ručak, svaki gost dobiva od svoje kuće ğuveč sa orizom i mesom, ili banicu, ili što drugo, dobija pogaču i kartu vina, pa i rakije. Kad dođe vakat da se ruča, iznesu se ti pokloni pred lude, čiji je koji. Ima negde u nekoj kući adet, da se ti pokloni prikazuju, ali retko. Neki dođu, pa se ukače (i to, koj je šalĝija) ispred kuće na nešto, pa vika: Doneo taj i taj ğuveč sas oriz. E, aran je, preubav je, da ga i Cigani ne bi ručali! Kad su svi dobili poklone, onda ručaju. Jelo i dale stoji na sofri, dok oni piju. Kad piju vino, piju ga iz karti, retko sipaju u čašu. Obično zdrave: Srećni mladenci! Ľubav i slogu, zdravje i sreću da im Gospod dađe!“

(Mlada daruje goste.) U neko doba i mlada dođe u sobu, da daruje goste darom. Prvo počne od kuma: polubi ga u ruku i dađe mu dar, koji mu je namenila, pa tako redom sve za sofrom Ľubi u ruku i dava dar. Daje Ľudinna: kom čarape, kom košulu, a ženama: nekoj čarape, a nekoj šamiju, retko košulu.

Kad je tako darovala goste, onda joj se vrća za dar bakšiš. Uzmü jednu celu pogaču i podnesu kumu, a on mete na pogaču para, kolko ina voļu. Za kumom redom svi turaju pare, i kad svi ture, onda odnesu pred kuma, te kum zbere te pare, vrže i' u jedno krpče i viknu mladu, da primi pare. Nevesta dođe, polubi kumu u ruku, pa i svima oko sofre, i uzme od kuma pare i turi u ĝep. Onda nevesta toči u čašu vino, i prvo polubi kumu ruku, i dâ mu čašu. Kum je uzme, kaže nekoliko reči i zdravi nekom čoveku. Onom čoveku, kome je kum zdravio, nevesta Ľubi ruku i podnosi čašu.

Pred veče kad bude, počnu gosti da se rasturaju. No ako se zapiju, ostanu i te večeri, pa trećeg dana izjutra idu kući. Kad kum pođe kući, onda se svi dignu, da ga isprate. Mlada drži u rukama gostarku s vinom, a jedna žena nosi u jednom sanu meze pečenje, pa idu za kumom i ispraćaju ga. Mlada ga često Ľubi u ruku i daje mu vino, a tako i koga putem sretnu. Žene pevaju, gajdaš svira, a Ľudi vrlaju puške (pucaju). Kad su dosta ispratili kuma, vrćaju se kući. Oni ukućani se progoste, i svadba je svršena.

Onaj, koji je doveo devojku, radi gotovo ovako isto, samo što u oči svadbe ne idu u devojačku kuću, ako se nisu namirili.

Bećarska svadba je ovakva, a kad se udovac ženi, ne tera se ovo-
liki ĝambus.

Dodatak. Za vreme Turaka kad je neko iskao da otfrli ženu (da se razvenča), nije išao mlogo po sudovima, nego je rabotio ovako: Onaj muž, koji 'oće da otfrli ženu, uzme nož, ili nožice, pa ženi odseče jednu stranu od ručnika, pa to parče čuva, dok se s drugom ne venča. Kažu, žena, kojoj tako muž uradi, zua, šta mu to znači, pa odma' ide kod svog tatka: ne sedi više kod muža.

Smrt.

Pripreme za smrt. Još dok je čovek živ, misli na smrt, prvo onda, kad dođe nešto nekom lošo da učini, veli: „More, gre'ota je, da to uradi. Vaļa da se misli na *mreše*“. Da upali neko nekom plevnu, ili košaru, ma što bilo, onda ļudi zbore među sobom: „Ej, kako li će tom da bidne! Misli li taj, da će dođe mreše?“ Govore, da onaj, koj je lopov, ili kakvi mu drago loš čovek, da se mnogo muči kad mreje. Onaj, što je tuđu stoku krao i klao, mora da se muči, kad počne da mreje, i baš tad će mu to iskoči pred oči onaj krv od tolke stoke i onda će da meña glās, kako stoka.

Kad čovek vidi, da će da umre, obično se oprašća sa svima, i ako je neki pošten, on kaže, šta ima kome da dava, a šta ima od koga da prima.

Umiranje. Kad čovek, dete, ili ko bilo, umire, kod nega se nađe po neko. Ina, ko mu drži sveću. Obično, kad dete umire, isteruju mu roditelje napole, jer vele: ako oni budu tu, dete se muči i ne će za koģa vreme da umre. Kad tatko umire, iskaruju decu napole. Obično bliža rodbina dolazi, da se s bolnikom vidi.

Kad već vide, da će skoro da mreje, oblekuju ga u nove 'alīne, a tako isto, ako je čovek, obriće ga. Tako isto spušte ga na golu rogožu, i da nije pokriven s ničim, što je vuneno, jer u toj vuni moģ da bidne vuna od lipsane stoke, a kad ima toga, ne će bolnik lako da mreje. -

Kad umre, odma' mu sklapaju oči. Neko po smrti oblekuje mrtvacu u nove 'alīne, — ali svakad ga pre smrti briće.

Mrtvac u kući. Kad je mrtvac u kući, čuje se, gde žene vijū (kukaju — nariču). Mrtvac leži na sred sobe na rogoži, a kod glave mu stoji ćanak s brašnom, u koji turaju sveće voštane oni, koji dolaze i donose sveću za Bog da prosti.

Mrtvog čoveka zovu *mrtvac*. Mrtvacu ne turaju opauke na noge. Kad devojka umre, onda meću pored ňe i neku uojnu čergu, što je tkala. Preko noći kod mrtvacu sede ļudi i žene, i tad ne sme u

sobi da bude tamnina. Tad se pazi, da ga ne preskoči kakvo god živinče, jer ako to budne, kažu, da će da se povampiri.

Vampir — talason — to je, kad se čovek po smrti diza iz groba i ide po selu i čini lošo, pa nekom i arno. Kad ga tako noću čuvaju, obično lafe (zbore) o mrtvacu: kakav je bio, što je rabotio.

Kad umre neko u kući, onda one dreje, na kojima je ležao, iznose napođe 3 dana, a unose pre ikindije (pre sunčevog za'oda) i kade tamjanom.

Dok je mrtvac u kući, pa ako ima razboj, odma' ga sklope, ne rabote ništa u ruke.

Ukop. Mrtvaca kad 'oće da nose, da zakopaju, metu ga u kola, pod glavu mu ture jastak i pokriju ga čergom. Pored nega ture u kola i dve daske. Jedan nosi krst, i pop ide, i čati, a žene viju, a ljudi samo plaču i gologlavi su.

Kad donesu mrtvaca na selsko groblje, onda, pošto pop očita, spuštaju jednu dasku u rupu i na nju rogožu, jastuk, pa onda mrtvaca, pa opet vrz (!) nega dasku, da ne bi na nega zemlja padala, i onda rupu zarinu. Tad se raz'ode i idu kući ukopanoga.

Kod kuće piju u pokoj duše. Tu bude i pop. Kola, što su u njima vozili mrtvaca, teraju pa i' ostave pred portom, ne ukaruju i' odma' u dvor.

Sutra dan posle ukopa idu žene na groblje. To rade 3 jutra. Tamo viju, i dele i pojednu, što su poneli. Kad *daju subotu* (to je ona subota po ukopu), idu i žene i ljudi, a zovu i popa. Tamo seču kolač *krsnik*. Ako je pop tu, seče ga pop, a ako nije, onda neko.

Mañi prinosi.

Iz Gradišta.

Narodni život i običaji.

NAPISAO ŠIME VARNICA, POŁODJELAC.

(Nastavak.)

Životne potrepištine.

Selo i okolina.

Okolina. 'Ni prostor oko sela (t j. 'ne ñive, livade i pašćici) — to mi sve zovemo *poļe*. Niki ope' kažu i *atar*.

U naše selo može (more) se dojt zidanim drumim (niki kažu: drumom), što ide iz Černe, i to od ponoći (sivera). Ti zidani drum ide kroz čitavo selo, a ide u Župañu k podana (jugu).

Kod nas se zove *sokak* put, koi ide iz poļa. A što gospoda zovu *sokak* ili *ulica*, to mi kažeme *kraj*.

Prvi sokak ide iz poļa u selo, i to on ide od sunca-is'oda (istoka). Drugi sokak ide iz poļa u selo, a i on ide od sunca-is'oda. (Zove se *Mrtvački sokak*. Zato se tako zove, jer se s tim sokakim rozu mrtvacu u groble. A zove se i *Pinterov sokak*, jer je pokraj ñega Pintera nikakog kuća bila.) — Može se dojt u selo još s jednim sokakim, koji ide iz poļa od sunca-is'oda, koji se zove *Lončarev sokak*, (jer je pokraj toga sokaka bila kadgod nikakog Lončara kuća; zove se i *Dudarov sokak*: s drugu je stranu ope' Dudarova kuća). Zove se i *Dudñak*, a zašto se tako zove, ne zna se. — Može se još s jednim sokakim dojt u selo, koji ide iz poļa od sunca-is'oda, a zove se *Brašuļev* i *Široñin sokak* (jer je s jednu stranu Brašuļeva, a s drugu Široñina kuća).^{*} Sad se jedan kraj odbija k Privlaku i Otoku. U ti kraj more se dojt iz poļa s jednim sokakim, koji ide od po noći. Zove se Brnatov i Govedarovića sokak (jer je s jednu stranu Brnatova kuća, a s drugu nikakog došļe lugara [šumara] Govedarovića). More se dojt u selu

još s jednim sokakim, koji ide iz poľa od ponoći. Zove se *Đurđin* i *Ilišev sokak* (jer je s jednu stranu Đurđina, a s drugu Iliševa kuća). Sad ope' ide jedan sokak iz poľa u selo od podana (juga), koji se zove *Lopatna Bara* (zato se tako zove, jer on ide iz niva, koje se zovu *Lopatna Bara*). U tom sokaku ima jedno deset, dvaneist kuća. Bliže erkve ima jedna oviša ledina, koja se zove *Ulice*, jer se tako zove ne znamo. Od ti' ulica se jedan kraj odbija k jugo-zapadu, a drugi k sivero-zapadu, s kojim smo veće prošli k erkvi. 'Vi kraj, koji ide k jugo-zapadu, ide na zidani drum (idu si dva na zidani drum.) U ti kraj može se dojt s jednim sokakim, koji ide iz poľa, od juga, koga zovemo *Bizmov* i *Mrkeļiću sokak*, jer je s jednu stranu Mrkeļića, a s drugu Bizmova kuća. — Sad ćemo od Župańe k erkvi, t. j. do erkve zidanim drumim. U ti kraj ide jedan sokak iz poľa i iz šume od sunca-is'oda. Zove se *Antolov sokak* (jer je s jednu stranu Antolova kuća). Drugi sokak spram toga ide od Bosuta od sunca-za'oda, koji se zove *Đilanov sokak* (jer je nuz űega Đilanova kuća.) — Sad ide jedan put iz Štitara, i to priko Bosuta od sunca-za'oda, i on se na dvoj rastavlja, kad dojde pod selo, t. j. bliže sela. Jedan ispada spram 'noga, koji ide od Ulica, ti zovemo *Ciganski sokak* (jer su tode cigani); drugi izlazi bliže erkve na zidani drum, koji zovemo *Posrani sokak* (ne znamo, zašto se tako zove.) U tom sokaku ima deset, petneist kuća.

Pokraj našeg sela teče (niki kažu : *ide*) *Bosut*. Do pō sela je Bosut blizu numeru (t. j. blizu i pokraj šlevika), a od po sela je otišo malo dalje od šlevika. Našeg sela je jedan kraj, t. j. početak našeg sela je na brdu (to brdo nije visoko), i to od ponoći (sivera). Od sunca-is'oda i to od Đurđina sokaka do erkve i opet od erkve (kod erkve je *Klek*) k ponoći do kraj sela je brdo pokraj šlevika. Onda je to brdo na kraj sela omotalo i ope' se pružilo pokraj šlevika, al nije u dugačku. Tode mu je kraj. I tako je naše selo do erkve ko u kakoj rupi. Od erkve k Župańi k podana je naše selo sve do kraja na ravńu.

Šume su od sunca-is'oda, od po dana i od sunca za'oda, samo što nema šume od ponoći. U šume se ide sa svima sokacima što su u selu, koji idu priko niva i livada. Ti sokaci (t. j. putovi) nisu 'noga čovika, priko koga zemļe ide, to je državni put. Pokraj ti' putova je odnud i odnud iskopan jarak i priko svi' naši poľa.

Gora kod nas nema.

űive, oraničine (niki kažu ; oranice), livade, pašńici i vrtovi su svud oko sela, niče je di, i tako se u űe more dojt od

kudgod 'oćemo, sa svima sokacima i sa svakim putim. Koga je livada, pašnik, niva, il' vrt dalje od puta, t. j. da nije nuz put il' nuz sokak, ti pride priko tuđe zemlje (ko što malo ča je livada itd. nuz put) sa stazom, t. j. kud ne idu kola, nego samo svit, kad ide pišice.

Grobļe je blizu (pokraj) sela, takija za šljivcima u poļu, u pô niva, i to k suncu-is'odu. Zatvorito je u visoku tačku od pet šuva, čisto je, u nemu nema drveća nikaka, trava se munta i pokosi. Prije je bilo u nemu drveća i šikare, a 'vo tri, četiri godine, kako se krči i kosi, kud još nema grobova, svatko svoji' roditelja (niki kažu: rođaka) grob svake, il druge, treće nedile okopa takô, da na grobu nema trave. Na 'nom je grobu trava i korov, koga nema tko okopat, il ima, a ne će, ne mari za svoje pokojne. Al taki' je vrlo malo.

Križeva ima od gvožđa, t. j. propeća. Ima kameniti' i drveni'. Grobnica ima zidani' i nezidani', ima zatvoriti' u gvozdenu i drvenu tačicu. — Tko je danas živ, ti nitko ne zna, da je grobļe kadgod bilo digod na drugom mistu.

U gradiškom ataru ima jedno misto, di je bijo, kažu, kadgod grad (al nitko ne zna, kad je bijo). Ti je grad na tromedi: na međi županskog, štitarskog i gradiškog atara, al to misto, di je bijo grad, sad su nīve orače, i to gradiške. Ti je grad obkolit s vodom, una-okolo űega je voda: sa jedne strane je voda Berava, s druge Bistrica, a s jedne Šlais, t. j. ti grad je u tri ćoška, il', kako naš svit kaže: ko lepiņa. U tomu gradu nema nikakog spomena ni zlameņa. Ti grad zove se *Šlajs* (niki kažu *Šlais*).

Taki isti stari grad ima u ceranskom ataru. Na nemu je danas ceranska crkva i popova (niki kažu: parokova) kuća. Prije nekoliko (deset, dvaneist) godina kopali su Ceranci kradom (tajno, potajno) ob noć na tom gradu rupu, a kad je pokojni parok i općina doznali (opazili), onda su ope' oni metnuli ob noć tajnu stražu i u'vatali su te lude, što su kopali, pa su onda ti ljudi pod moranje kopali. Kažu, da su dokopali skaline i vrata, i da je onda svit od svuda dolazijo gledat. Kažu, da su iz Bosne (il', kako naš svit kaže: iz Turske) dolazili Turci gledat, i da je dolazio inđinir i gospoda, pa je onda parok i gospoda zabranili kopat. I ti je grad u tri ćoška, ko lepiņa: sa dvi strane toga grada je voda (s jednu je stranu Bosut, a s drugu Biđ), s treću je suvo, nema vode. Ti je grad malo visokiji od zemlje, t. j. od niva, a zove se *Grac*.

Ima još jedan taki stari grad u šumi, blizu Bošņaka. Ti se grad zove *Slobodņak*. S jednu stranu toga grada je duboka voda, koja se zove *Virovi*. S tri strane toga grada je iskopan dubok jarak. Na

jednoj strani toga grada u tomu dubokom jarku ima jedan stari, debeli 'rast. Kažu, da su tode bila vrata, kad je bijo grad, al nitko živ ne zna je l', il' nije istina.

Selo. Kod nas se zove (kaže) *selo* 'no selo, u kolikom su kuće, avlije i šlevici (niki kažu: šlivici). Kad idemo od kudgod, pa ćemo dojt u selo, onda, kad dojdemo do prve kuće, onda kažemo: sad smo u *selu*.

U našem su selu sve kuće u dva reda tako, da penderi jedne kuće u penderu druge kuće gledu. Tako su u našem selu u svakom kraju našeg sela dvi struke kuća, samo što je jedna struka u Mr-tvačkom sokaku, di imadu četiri kuće. Kod nas se zove *struka* 'no malo prostora, što je od jarka do kuća, kud svit 'oda.

U našem selu je zidani *drum* iduća (!) od Cerne k Župaui, više nije nigdi. *Put* zovemo to, kud idu kola, što je od jednog do drugog jarka, a širok je svud kroz selo po deset do četrneist fati.

Kuća i dvorište.

Dvorište. Kod nas se zove *avlija* ono malo prostora, u kolikom su zgrade pritisnile.

Razlike između jedne i druge avlije imade velike, a razlika je to, što je jedna velika, prostrana, široka i dugačka, a druga je mala, tisna, uska i kratka. U jednoj je lipa *ledina*, trava, čista, uredna. A ledina je u onoj avliji, koji ima prostranu avliju, a nuz to još stan, pa mu je marva na stanu. U dikojoj je blato, nema trave. A blato je zato, što je avlija tisna, a marva doma u avliji: to je onaj, koji nema stana, pa čim malo kiše pađe, eto blata. U trećoj je avliji korov, koprive, barza i druga aluga. Korov raste u oni' avlija', u kojima nema nikog, di se je svit razamro: izišli rastanci, ostane dvoj', troj' svita u kući, dojde smrt i pomru, eto pustoši. — U jednoj ima mlogo zgrada, pa zidani', nuz to još stari' raz'arani' i navrniti'. To su glavnije razlike između jedne i druge avlije.

Dikoja je avlija od drumu i zidom zatvorita, t. j. ima dosta i zidani' taraba. A to je zato, što nemamo drveta, da se zatvorimo. A nika je od drumu zatvorita tarabom, a dikoja i tačkom, a od komšijske strane mloga tačkom, a nika te nika i sa ogradom.

U mojoj avliji (k. br. 600.) prva je *kuća* od drumu, i to, kako mi kažemo: uzduž, a *kuća*, *komorica* i 'ambar je pod jednim krovim. Pokraj 'ambara je komora, pokraj komore četiri *kućara*, pokraj kućara je *sobica*, pokraj sobice je *pekara*, pokraj pekare je *vešet*. A ovo sve od 'ambara (pak i vešet) — sve je pod jednim krovim.

Nuz veštet je *drvotoň*. Od jednoga komšije strane do drugog priko avlije stoji *štala*, *štagaľ* i *šupa*, sve pod jednim krovim. Za štalom je *đubre*, za đubretim priko, ko i štagaľ, stoji *pojata*, — al ova nije u avliji, nego u šliviku. Sad od štagľa pokraj livog komšije strane ima *kokošňac* i *sciňac* pod jednim krovim. Malo daľe k drumu *buran* i oko burana *vezovi*, od burana k drumu *vanska peć*, a na komorni' vrata' ima kajslija.

Trava je u avliji onda, za koliko su koňi na stanu. Kad ji' do-teramo doma, onda, kada idu na buran na vodu, izsiku ledinu i travu. Korova u našoj avliji nema.¹ U dikojoj avliji ima dosta zgrada, al nisu u redu, već širom po avliji.

Iz moje avlije u desnog komšije avliju ide se s drumim, pa u űegovu avliju: a od livoga komšije strane imadu u tački vrata i tuda k űegovoj kući idemo. Iz avlije u poľe možemo na drum, pa u poľe, a možemo iz avlije priko šlivika, pa u poľe.

Za avlijom mi je *šľivik*, za šľivikom *vrt*, za vrtom *ňiva oranićina*, a za mojom űivom *poľe* i *vinogradi* čitava sela,

Kuća i pokućtvo. Kod nas se zove ono *kuća*, di svit spava, kuva i jede.

Kuća je napravita od cigle, kako mi kaľemo: zidana, pokrta cripom i jednokatna.

Naša kuća ima jednu *sobu*, jednu *kuću*, jednu *komoricu* i *'ambar*. U sobi ob lito žene misu kru' i stariji spavaju; a ob zimu spavamo svi u sobi, žene misu kru', suću, snuju, navijau, tkau, predu, krpan, i jedemo.

U kući ob zimu i ob lito se kuva jest, i žene lužu. Ob lito u kući jedemo.

U sobi su *posteľe*, *astal*, *stolci* (veliki i mali), *peć*, *prilike*, *sat*, četiri buďaka i *tavan*. A ono zovemo *nebo*, u kojoj je sobi tavan zamazan blatim i ubilit.

U kući je: *arman* i ob lito i ob zimu, a samo ob zimu stoju *kaduľice* sa kupusim kiselim; *banak*; na banku je *papećak* (vatraľ; to je ona stvar, što se š űim vatra namišća i potiće, a od gvoľđa je); *sataľak* (to je ona stvar, što se na űega drva jedan kraj zametne, kad su na vatri, a od gvoľđa je). U kući ima uvik po

¹ Druga avlija (Jakše Petkovića). Kuća prva od drumu, uzduľ, drvena, cripom pokrta. Nuz kuću ima pod jednim krovim *komoricu* i *kućarić*, drveno, a više ništa. Avlija tisna, nema burana, nit drveta u avliji. To je razlika između moje i űegove avlije.

malo drva. Ob zimu su u kući slanine i meso, i to do Velikog Četvrtka; a na Veliki Četvrtak unesemo u komoricu prvu do kuće. U 'ambaru držimo žito i brašno.

Za'oda nemamo. Nije, da ga nemamo samo mi, već nema ga u našem selu skoro nitko, nego idemo na van po šljiviku.

Ono, što je u kući, to zovemo *pokućanstvo*. *Lonci* su tučani i zemljani; *zdile* su zemljane i drvene; *tajuri* su zemljani i porculanski; *tepsije* su bakrene, plejane i zemljane; *kašike* su kositrene, olovne i plejane; *kotlovi* su bakreni; *oranija* je bakrena; *cička* je zemljana; *kablovi* su drveni.

Druge zgrade za ljude. Ima osim sobe još jedna zgrada, di svit spava ob lito, koja se zove *kućari*. Zidani su, popomostiti i eripom pokriti. Ob lito u njima spava mladi svit: mladožeňa i mlada, momak i divojka. U kućarima je bogažija (mundir) i ženska kojčaka drndolija. U kućaru je arman, u njemu je boļa, finija, posvećana bogažija ('aļine, špenčeta, kožuvi, kamizoli, šale, pantalone, kape, i rubine, — to je bogažija). *Sanduci*. U njima je slabija bogažija. *Stubļike, košare, čekrci*. U stublika' i 'košara' stoji gra', luk, bundevno sime, laneno sime, orasi, suve šlive, kalotine, med, sir, kajmak i pekmez.

Gdje se kada živi. Kada bi došli u proliće u avliju, najviše svita bi našli u kućara', a tako bi isto i ob lito, pa makar došo u jutro, il' u podne, il' u večer. A u jesen i ob zimu il' došo u jutru, il' u večer, uvijek ćeš najt svit u sobi.

Zgrade (ili samo prostorije) za žitak i sprave. Ima osim kuće još puno drugi' zgrada. Prva je *komorica*. U njoj stoji ob lito meso, mast i slanina; a sol, kotlovi i kru' stoji i ob lito i ob zimu.

Do komorice je *'ambar*. U njemu je žito i brašno.

Do 'ambara je *velika komora*. U njoj stoji rakija, prazna burad, lužnice i škafovi.

Onda je *sobica*. U njoj stoju repice, i kad žene ne tkau, onda stativae.

Do sobice je *pekara*. U njoj su kačice (u njima je zob, ječam i sitni okružiti kukuruži), kaduljice (u njima je gra'orica i simeňe, žito i ječam, dok se ne posije).

Do pekare je *vešet*. U njemu je alat: svrdlovi, sikere, bradve, fuge, testere i testerice, matike (!), stupka (što se tuče mak i bundevno sime) i ono koje šta, što mi ljudi napravimo, i kazan, kad rakiju pečemo.

Šupa (kolnica.) U njoj stoju kola.

Pojata. U pojati su plugovi, ornice, drlače, sone, orma za vole, kad oru (jarmovi i ojica), i šuma, koja se šuši (!) za pravleđe kojšta.

Vanska peč. U njoj pečemo kru'.

Štagal. U nemu je sino. Izidan je, popomostit i eripom pokrit. Ove su zgrade sve zidane, eripom pokrite i popomostite.

Zgrade za životiće. Ima još i drugi' zgrada za marvu.

Štala końska. U njoj su koŃi, kad nisu na paši, i žrvna, što se mele sol. Zidana je, popomostita i eripom pokrita.

SviŃac i kokošiŃac — pod jednim krovim. Drveno je, popomostito i eripom pokrito.

Zdenac. Vodu nosimo sa svojga *burana*, koji je u našoj avliji, zidan, pet fati dubok. Ima pokraj Ńega *šošica*, na šošici *šiba* i *motka*, što se voda grabi.

DrvotoŃ je u avliji. Drva su sitno izrezana, pocipana i složitá.

Đubre je za koŃskom štalom, malom tačicom zatvorito. Nema oko Ńega korova ni trave.

Zgrade izvan dvorišta.

Stan. U nas ima još i drugi' zgrada osim one u avliji, a te zovemo *stan*. Naš je stan pokraj šume, četiri kilometera daleko od naše kuće pokraj zidanog druma.

Na stanu je *koleba*, zidana, eripom pokrita. Ima u njoj jedna *soba*, *kuća* i *komorica*. U sobi su *stolci* (mali i veliki), *klupe*, *astalić*, *posteže*, *prilike*, *sat*, *šporet*, vrata i penderi. U sobi spavamo ob lito i ob zimu, jedemo ob zimu, žene predu, suču i tkau. Na šporetu kuva se jest.

U kući se grije voda za napoj sviŃama. U kući je arman, na armanu suđe, ko i doma: lonci, zdile, taŃuri, kašike i solenice. U armanu stoji brašno, slanina, mast i noževi. U kući je kadulica sa kiselim kopusim i kablovi; bure sa sirćetim: banak, na banku je vatraľ (papećak), sađak. U kući ima uvijek malo drva.

U *komorici* stoje sikere, bradve, svrdľovi (!), makle, burgije, jekseri, korita, karlice i puška, stupka.

U *šupi* stoju kola, kad su na stanu.

U *guščiŃaku* spavau guske: u *pačiŃaku* spavau patke, *kokošiŃac* — u nemu spavau kokoše. Šupa, guščiŃak, pačiŃak i kokošiŃac — to je sve pod jednim krovim, *drveno* i eripom pokrito; *čeliŃak* — di stoju čele — *drveni* i eripom pokrit; *sviŃac*, drveni i daskom pokrit; u nemu spavau sviŃe; *ovčara* i *końska štalica* — pod jednim krovim; u ovčari spavau ovce, a u štalici koŃi; drveno je i eripom

pokrito; *govecka pojata*; a ima pod tim krovim *volovska štala* popomostita; u njoj spavau voli; *teočak*, di spavau teoci mali, koji sisau; popomostita je; *štalica* nije popomostita; u njoj spavau dojaće krave i junad od godine i o' dvi godine; sad je pojata, di spavau ob lito sva goveda, kad se ne vežu: štala volovska, teočak, štalica i pojata litna — to je sve pod jednim krovim, zidano i eripom pookrito; *štagal žitni*, di stoji žito, ječam i zob, dok se ne ovrši: a kad se ovrši, onda slama i sino; štagal je drveni, popomostit i eripom pokrit; *plivnica*, di stoji pliva drvena i eripom pokrita i popomostita; *pušnica*, u njoj sušimo kruške, jabuke i šlive; zidana i eripom pokrita.

Hrana i posuđe.

Spremaње mesa, smoka i sočiva. Sve 'no, što jedemo, zovemo 'rana. Više formija jila zovemo *kuvaće*.

Kako se ubijaju životiće. Goveče se sveže na štrangu, pa se štranga onda sveže za drvo, il' za stup, uzmemo sikeru i udara se sa sikerom u glavu, dok goveče ne upade. Kad upade, onda s nožim prirežemo grkljan, da krv izide. Kad krv izide, onda se s nož m guli koža. Kad se koža skine s mesa, onda se s nožim raspravlja: izvadi se drob, criva se u korito izvalu, pa žene đubre istresu i u kotlu obaru. A meso se sa sikerom-mesaricom izsiče na komade i spremi se. — Kad tko zakoļe goveče, onda ti posov radu negovi rođaci i komšije.

Svinčee (krme) se u'vati, pa se pritisne, a s nožim se ubode u vrat tako: gleđe se, kako će nož u srce trefit. Kad lati it krv, onda se podmisti zdila, da u nu ide krv. Kad krv stane, onda 'nu rupu od noža zapanemo s bataluškom, da ne izide krv, ako je malo ostalo; a 'nu krv iz zdile stresemo u lonac, pa s drvenom velikom kašikom, koju zovemo *pavaruša*, mišamo, da se ne svari. Kad krme crkne, onda 'no, koje ćemo topit, t. j. od koga ćemo slaninu topit, to radimo 'vako: Donesemo veliko drveno korito. U nemu se namisti jedek, kako će se krme moć po koritu okretat. Metnemo krme u korito, pospemo ga 'ladnim pepelim i vrućom izlučanom vodom. Onda dva čovika s 'nim jedekim okreću krme po koritu, dok ne lati spadat dlaka pod jedekim. Kad počme spadat dlaka, onda se s rukama čupa, a 'no, što ostane, di se ne da, to onda s noževima i s kašikama obrijemo i ostružemo. Onda ga lipo operemo. — A 'no krme, od koga ćemo slaninu ostavit za lito za trošak, za kuvaće, i kad idemo kudgod ponet sa sobom slanine, to 'vako radimo: Prostre

se na zemlju malo slame. Krme metnemo na tu slamu i pokrijemo ga slamom. Onda zapalimo slamu. Kad slama izgori, pospemo ga opet sa slamom, i tako fort, dok na krmetu dlaka ne izgori. Kad dlaka izgori, s matikom ostružemo 'no blato i koru s krmeta. Kad to očistimo, onda svedno, jedno ko i drugo metnemo na siniju, il' na vrata, lucci ga operemo, s ostrim nožim obrijemo, ako je digod koja dlaka ostala. Sad ga izvrnemo na leđa i s nožim noge odrežemo u kolina' i uše nuz glavu. Sad te noge i uše odnesu žene, pa ugriva ožeg (vatral, papečak) i 'nu dlaku, što je ostala izmed (između) papaka i u ušiju, s nim spalu. A ljudi odrežu noge pokraj tila: ti se komad mesa zove *bedrica*. Sad ga privrnemo na trbu', pa s nožim prореžemo slaninu od repa po pô leđa. Kad se dojde do glave, onda se propori sa sidvi (!) strane do usta, i tako se slanina oguli, al' ostane pod mesom, 'dok se meso ne poskida. Sad se s nožim odreže 'no meso, što je pokraj *'rtenice* (*'rtišta*), i to 'vako: Počne se ostraga kod kuka, pa se tera naokolo 'rtišta opet do kuka: to se meso zove *pečenica*. Sad se sa mesaricom-sikerom izsiku (prisiku) rebra od 'rtenice, prisiče se 'rtište nuz glavu, a s nožim se ope' odreže od butova i izvadi se tako, da je na 'rtištu i rep. Sad se izvalu *criva* u korito, i žene odnesu i iz ni' poistresau đubre (govna) i dobro operu. Sad se povadu *rebra*, pa *veliko salo*, onda *zec*, pa *pleća*, onda *butovi*, pa *malo salce*, što bude na slanini, a sad se istom spremi *slanina*. U krmetu ima još komadića, koji su na mesu i crivima, a ti su: *patka*, *miševi*, *kurjače oće*, *slezina*, *bubrezi*, *bile* i *crne đigerice* i *srce*. Žene ulu u kotov vode, pristavu na vatru. Kad voda bude vruća, metnu u kotov đigerice, kapu, slezinu, srce i bubreze, pa prokuvau (oharu). A ljudi unesu meso u sobu, pa ga očistu od masti. Sad ope' opravľau butove, pleća i pečenice. Što se s ni' skine mesa, to se pomeće u kuleće. Sad se opravľau rebra, 'rtišta i zecevi. Što se s ni' skine, s tim se natiču kobasice.

Ovca se koľe 'vako: Priřeže se grkljan, krv izide na zemlju. Kad krv stane, onda se prореže koža med stražnimi nogama. U tu rupu ntiskamo kamiš i dušemo dotle, dok koža ne odustane od mesa. Sad se guli ko i goveće: obřeže se koža na nogu kod papaka, pa se propori do trbuva, raspори se po trbuvu, i tako se oguli. Kad se oguli, onda se sa sikerom-mesaricom izsiče na komađe i postavi, a criva se bacu.

Tako se isto guli i koň kad erkne, samo kod nas nitko ne jede koňskog mesa.

To sve radu naši ljudi sami jedan kod drugog, ne zovu mesara, da jim on ti posov radi.

Kokošma, purama, patkama i guskama se prisiče vrat sa sikerom, krv izide na zemlju. Sad se patka i guska suva čupa. Kad se očupa, onda se metne u korito (karlicu). A kokoš i pura 'nako s perjim poše se sa isključanom vodom i očupa se. Kad lucki (dobro) očisti, onda se raspori s nožim na trbuvu, criva se izvadu i bacu, a želudac, đigerice i srce uredi, opere i očisti.

Ribu s nožim ostružemo (lusk), onda pod vratim prirežemo, po trbuvu rasporimo, drob bacimo. Tako 'nu lagodimo, koju ćemo kuvat. A koju ćemo sušit, tu raskolimo po leđa' od repa do usta i posolimo ju. Kad postoji u soli, onda ju na razniće ponatičemo i u ođak povišamo, da se suši.

Rak â nema.

Ti vas posov zovemo *klat* (*zaklat*): *klo sam* goveče, krme, ovcu: *zaklo sam* kokoš, puru, gusku i patku. Goveče, koña (kľuse), ovcu kažemo *gulit*, krme kažemo *raspravľat*, živad kažemo *čupat* (*čupo sam*, *očupo sam* patku, kokoš) i *lagodit*: *razlagodijo sam* puru, gusku itd. Riba se *struže* i *lagodi*.

Govečko i ovče meso ne sušimo, nego ga jedemo 'nako sočno (friško). — A sviñsko, kako sam gore kazo, ono se očisti. Kad se očisti, onda se u lužnicu nasoli, i to 'vako: Najdolñe se pomeće krupno, butovi, posolu se; sad se pleća, posolu se; sad bedrice, pa pečenice, onda rebra, pa 'rtišta, a najgornje pomećemo butovske koštičice i sitno meso, noge i čeluste. A slaninu solimo 'vako: Metnemo na zemlju slame, il' dasaka, prostremo slaninu tako: kožu dole, a slaninu gore. Sad dobro (lucki) posolimo i opaprimo, i tako stoji u soli 12 dana. Kad povadimo, onda meso ponatičemo na razniće i povišamo po kući, da se suši, a slanine povišamo na kline po duvaru u kući, i tako se suši. Sad 'no meso, što je s butova i pleća, to se s nožim na okrupne komadiće izreže, strese se u korito, dobro se opapri i posoli, metne se bilog luka, i dobro se izmiša, pa se s rukama brez ičeg trpa u crivo, a to se zove *kulen*. Što je sitnijeg mesa od zeceva, rebara, to se sitno izsiče i tako isto posoli i opapri, metne se bilog luka, pa se na stakla kobasice natiču (ta stakla su grlo od flaša): utaknemo 'no grlo u crivo, meso se kľuka s prstim kroz grlo u crivo, to zovemo *kobasica*. — Sad urežemo u korito bile đigerice, slezinu, i ako ostane koje crivo od kobasica, onda se ta criva prokuvau (obaru) i srežu se u korito med đigerice, a tako i kapu obarimo i srežemo. Sad metnemo istopiti' škvaraka

friški' od slanine, onda to posolimo, urežemo crvenog luka u tavu u mast, ispržimo. Kad luk porumeni, stresemo u korito. Sad to po-
 lamo sa svińskom krvoľom (!), i to malo ugrijemo tu krv. Sad to dobro
 izmišamo i u prostrana široka criva s rukama stresamo. To zovemo
devenice, a niki kažu *krvenice*. Će malo prokuvamo (obarimo) u
 kotlu, a barimo 'vako: Uľemo u kotov vode, pristavimo na vatru. Kad
 bude voda vruća, onda metneino nekoliko devenica u kotov (kotol)
 i malo ji' obarimo. Kad budu sve gotove obarite, onda skinemo kotla (!)
 dole i čekamo, dok se secuje krv dole, voda u polak, a mas' gore.
 Kad se secuje, mast skinemo, vodu odaľemo, a krv u lonac uľemo,
 u toplo spremimo i onda po malo pećemo i jedemo. — Kuleńe i
 devenice kažemo *nadivat*, a kobasice *naticat*.

Mast topimo 'vako: Izrežemo slaninu i sala na okrupno komađe,
 namećemo pun kotov, il' kazan, il' oraniju (kotlušu) izrezane slanine,
 uľemo malo vode, i na vatri topimo i s lopatkom mišamo. Kad bude
 istopito, namistimo na čabar eičku (probodušu, koja je od zemľe, a
 ko zdila je, samo je izbušita), eičku pokrijemo s ritkom traľom, i
 onda se ľeva 'na mast i škvarci u tu probodušu: mast ojde (projde)
 kroz traľu u čabar, a škvarci ostanu u eički.

Spremańe povrća. Kopus na ľiji sićemo s nožim i sa sikericom
 (sikerkom): koren prisićemo nuz glavićicu, veliki list posodrezivamo,
 a glavićice unesemo u zgradu u suvo, i tako stoji nekoliko dana,
 da malo usa'ne. Kad se usuši (kad usa'ne ili proveue), onda ga ni-
 koliko uribamo. A ribamo na *ribonicu* (*ribonku*), koja je napravita
 od jedne debele platine, a na pō te platine imadu gvozdeni noževi,
 koji režu kopus. Ti sitni kopus kiselimo 'vako: 'Ni sitni kopus ispod
 ribonice nosimo u kadulicu, a nitko u čabar (koliko komu treba),
 posolimo ga. Jedno čelade (čelache) stane (unide) u ti sud i dobro
 ga gazi. Kad ugazi, donesemo još, i ope' gazi, dok ne bude pun sud.

Papriku, zelene lute i krastavce kiselimo 'vako: Naberemo
 paprike, luta i krastavaca, dobro ju operemo i u čabar pomećemo,
 uľemo dva tala vode, a treći tal šľivova sirćeta, koje u kotlu malo
 prokuvamo.

Za zimu spremimo rotkvu, ciklu, repice, bili i crveni luk.
 To sve spremimo u podrum. A tko nema podruma, ti iskopa ru-
 pu, koju zovemo *rov*, i pomeće u ti rov, dobro pokrije, da se ne smrzne.

Sirće pravimo 'vako: Kad pećemo rakiju od šľiva, onda, kad
 grabimo komi iz kazana napoľe, onda ga ľevamo u kuzol pleteni od
 vrbovi' šiba, koji je namistit na čabar. Kroz ti kuzol projde sirće u

čabar, a kom ostane u kuzolu. A ima, tko međe divlake kruške i jabuke u šajtari, pa cidi sirće.

Pekmez pečemo 'vako: Poraskalamo šlive, koštice povadimo i po'itamo, a šlive pomećemo u kotov, pristavimo na vatru i tako ga pečemo.

Brašno. Kod nas se najviše jede žitno brašno. Jede se doduše i kukuruzno (prošno) i ječmeno, t. j. od žitnog se brašna misli kru', a kod nas se najviše kru' jede. Jede se i prova od kukuruznog brašna i kru' ječmeňak od ječmenog brašna, al' to bude samo onda, kad se izmakne (pofali) žita. Drugog brašna kod nas ne jede nitko. To brašno je sve sitno samlito, a nitko di međe: nitko u suvari, nitko u vatreňki, a nitko na vodenici.

Mlijeko. Krave i ovce dojimo 'vako: Čučnemo pokraj krave, ili ovce, uzmemo lonac, il' *muzlicu* u jednu ruku, a s drugom *dojimo*. Kad podojimo, onda mliko procidimo na *cidilo* u lonac, il' u teglu, i tako stoji, dok se ne *skisne*. Kad se skisne, onda skinemo s kašikom *kajmak* u drugi lonac. Kad skinemo kajmak, onda 'no, što je ostalo u loncu, samo malo ugrijemo i u kesu od tkaňa sašitu stresemo; 'no, što kroz kesu projde, zovemo *sirutka*, a što ostane u kesi, to zovemo *sir*. Sir se za zimu *tare*, i to 'vako: Nameće se u zdilu, dobro se posoli i rukama dobro izmiša i izgněte, a onda u veliki lonac, il' u mali čabrieć pomeće i dobro pritisne. Kajmak, koji ćemo ostavit za zimu, ti samo malo posolimo.

Divļi pobir. Kod nas se beru gljive i jagode, al' se jedu 'nako, dok su friške, a za zimu nitko ne ostavlja.

Priredivaňe hrane. Kod nas se jednom ričom kaže *kuvat* (il': *kuvam*, il': naša reduša *kuva* jest; il': kuvam ručak, užinu, večeru). A ako tkogod ženu zastane, kad vrpja oko lonaca (n. pr. kad pravi zafrig), pa je upitaš: „Šta radiš?“, ona će odgovorit: „Evo ću *frigmat* lonce“, il': „Evo ću *frigmat* kopus, repice“ itd. A niki ope' kažu: „Evo *prgam* kopus, gra“ itd. A ako je zastaneš, a ona drži na vatri tavu, a u tavi mliko, pa ju upitaš: „Šta radiš, redušo?“, ona će kazat: „Evo *kuvam* mliko“. A ako je tko zastane, a ona drži na vatri tavu, a u tavi je kopus sa lije, pa je upita: „Šta radiš?“, ona će odgovorit: „Evo *pržim* kopus“. A kad bi tko zasto ženu, a ona pravi posni zafrig, pa kad bi je upito: „Šta radiš?“, ona bi kazala: „Evo *pravim* začin“, il': „Evo *začinam* (*pričinam*) repice, čorbu“ itd. A kad reduša pokvari jilo, onda se kaže: „Al' je *sprčkala*, *sfrčala*“. „Napravila si, ko sviňama napoja: bi' će i nama i sviňama“.

Što se jede prijesno? Prisno jedemo: suvo meso, sir, kajmak, med, rotkvu, luk, kiseli kopus, pekmez, orase, suve šlive, kruške, jabuke. Suvo voće se i kuva, pa se jede, a jede se i sa debila.

Mladi luk jedemo na više formija. Jedemo 'vako: Pera s nožim isparkamo i sitno u zdilu urežemo, posolimo, ugnjetemo i tako jedemo, a to onda zovemo *uparkani luk*. A jedemo i 'vako: Smotamo pero od luka, posolimo i tako jedemo, a glavicu i deblo posolimo, pa jedemo.

Slatke krastavce ogulimo, na tanke listiće u zdilu narežemo, posolimo i jedemo. A jedemo i 'vako: Kad ga ogulimo, onda ga uzduž razdrežemo na četiri rižna, posolimo i jedemo. A jedemo ji' i 'vako: Kad ogulimo, onda ga uzduž izrežemo na više rižnića, onda te rižniće ope' priko izrežemo u zdilu, uľemo sirčeta i mlika, pa posolimo i onda jedemo.

Kiseli krastavci. Odrežemo malo s 'ni, a malo s 'ni kraj krastavca, razdrežemo ga, posolimo i jedemo.

Što se peće (bez vode ili s malo vode)? (I. Pecivo od brašna.) Kruh. Od žitnog brašna pečemo *kru'*, i to 'vako: Prosijemo na sito brašno u veliko korito (*načve*). *Kvas* podmisimo u večer, i to 'vako: U brašnu se napravi rupa, uľemo malo vode, umrvimo kvas i sad po malo brašna u 'nu vodu mutimo. Kad zamutimo, onda se pokrije i stoji do u j'tru. — Sad, kad ga 'oćemo *misit*, onda uľemo, koliko treba, vode, i to ob zimu malo smlaču (ugriju), a ob lito uľu iz burana (bunara), posolu i sad *misu*. Kad ga umisu, onda ga ostavu u koritu, dobro ga pokriju, i tako *izlazi*. Kad *izide*, onda najprije odrežu malo tista i na siniji napravu *lepiñe* dvi, tri, koliko tko 'će. Lepiñe su tanke i u tri čoška, a na polak ju prореžemo. Sad te *lepiñe* porazmatau u otarak, i izlazu, dok i kru'. Sad pravu kru'. Po malo s nožim odrezivau tista, i na siniji pospu ga s brašnim, i tako ga pravu. Kad bude dobar, onda ga metnu u usko a dugačko korito, pod kru' prostru umotače. Kad metnu kru' na umotač, onda ti umotač podvrnu i pokriju ga, da se s drugim ne slipi, i tako sve redom. Sad ga ostavimo u ti' korita', da ope' malo izide. Od najposlednjeg se kruva malo tista otrgne i primisi, i metnemo u brašno, pa stoji, dok ope' ne latimo kru' misit. Ti komad tista zovemo *kvas*. Kad kru' izide u ti' korita', onda iz peći žar izmetu, sa *ogreblim* ju izvuku. Kad žar izmetu, onda sa omelim (a *omelo* je to: na kraj motke svežemo traľa; to omelo žene pokvasu u vodu) 'nu sitnu žar izmetemo. Kad peć uredi, onda prve *lepiñe* metnu u peć, i vidu je l' peć jako vruća. Ako je privruća, onda ope' omelo

kvasu i š ním peć raz'ladu. Kad raz'ladu, onda pomeću kru' i lepiće, i tako peku.

Prova. Prosiju žene na sito prošno (kukuruzno) brašno u korito (naćeve); u j'tru, kad 'oće ju misit i peć, onda pristavu u kotov vode. Kad voda počme vrit (klućat), onda se iz kotla po malo s 'nom vodom brašno poleva i s *lopatom* miša. Kad bude sve brašno pokvasito, onda se ruke pomažu u 'ladnu vodu, i to tisto malo se smisi u 'rpu. Kad to bude gotovo, onda se u zdilu metne malo žitnog brašna, ule se vode i napravi se ritko. Sad se od 'noga tista otrza, koliko treba za jednu provu, i na maloj sinči se umisi, s 'nim se ritkim, žitnim prova pomaže svud unaokolo, da ne popuca, kad ju metnu žene u vruću peć.

Masnica u kiselo (kisela) od žitnog brašna. Uspu žene u karlicu prosijanog žitnog brašna, uļu vode, posolu i uļu podmisitu kermu, pa to umise. Kad umisu, onda to tisto metnu digod u toplo, da izlazi (da izide). Kad izide, onda se to tisto rastañi u jednu odebelu lokšu. Gornju stranu pomastu i smotau. Kad ju smotau, onda tepsiju pomastu i metnu masnicu u tu tepsiju. Sad se ope' metne u toplo, i čeka se, dok malo izide. Kad izide, metne se u vruću peć, i tako se peće.

Torta se misi svedno, ko i masnica. Svedno se podmisi i kerma, samo što se u tortu ule mleika (mlika), jajaca i masti, i posolimo, i sad to se misi. Kad se umisi, čeka se, dok izide. Kad izide, onda se rastañi odebela lokša, pospe se s makim i smota se, metne se u tepsiju, koju dole pomastimo sa svinskom mašćom, i ope' čekamo, dok izide. Pomastimo ju ozgor i metnemo tepsiju i u njoj tortu u vruću peć.

Kiflice. Uspemo u karlicu žitnog prosijanog brašna, uļemo mlika (ako nema mleika, onda vode), metnemo masti, uļemo jajaca i podmisitu kermu, i posolimo, pa onda misimo. Kad umisimo, onda stoji tisto u karlici, dok izide. Kad izide, onda to tisto rastañimo na odebelu lokšu. Sad tu lokšu izrežemo na komade, i u to komadiće posmatau, da ne poispada mak, il' pekmeza, i onda se ti komadići posmatau, da ne poispada mak, il' pekmez, i pomećemo te komadiće u tepsiju. Čekamo ope', dok malo izidu. Kad izidu, pomastimo ji' svinskom mašćom, metnemo tepsiju u vruću peć.

Pita u kiselo. Uļemo u lonac mlika, izmrvimo kermu, uļemo jajaca, metnemo šićera i posolimo. Sad mećemo (posipamo) po malo žitnim brašnim, i s kašikom mišamo (mutimo). Kad zamutimo, onda

istresemo u tepsiju, a ozgor malo pomastimo, i čekamo, dok malo izide. Kad izide, metnemo tepsiju u vruću peć.

Pita slatka (u slatko). Uležemo u lonac mlika, jajaca, metnemo šićera, posolimo i uspemo žitnog brašna, pa zamutimo, istresemo u tepsiju, ozgor pitu pomastimo i takija (odma') u peć metnemo.

Slatka masnica. Uspemo u karlicu prosijanog žitnog brašna, u brašno uležemo vode, posolimo, i sad misimo omekano. Kad ju zamisimo, onda 'no tisto izrežemo na tri, četiri i više komadova. Sad to komade razvaľamo s vaľalim na tanke lokše. Prvu lokšu prostru na siniju i pomastu ju; na ņu drugu, pomastu, i tako, koliko ji' imade. Sad te lokše sve u skupici razvućemo tako, da budu tanke, i onda ji' sve smotamo. Kad ji' smotamo, onda se u tepsiji prigrēi u dvi, tri struke. i odma' tepsiju metnemo u vruću peć.

Gibanica. Uspemo u karlicu žitnog brašna, u brašno uležemo vode, posolimo i zamisimo. Kad zamisimo, onda to tisto s rukama razvućemo na tanku lokšu, po toj lokši pospemo sa sirim, il' sa makim, il' sa grizim izpržitim na masti (u ti griz uspemo sitnog beilog šićera). Sad tu lokšu smotamo i u tepsiju metnemo, i u vruću peć metnemo, da se peće.

Muškaconi kolači. Uspemo u karlicu prosijanog žitnog brašna, u brašno metnemo masti, beilog šićera i jajaca, a ne solimo. Sad to zamisimo. Kad zamisimo, onda to tisto s vaľalim razvaľamo i s *modlicama* popravimo, kake kolače 'oćemo, i u tepsiju pomećemo, i takija tepsiju metnemo u vruću peć.

Kolači sa salikadom se pravu i misu svedno, ko i muškaconi, samo što se u 've s vodom uspe *salikada*.

Provara. Uležemo u lonac vode, uspemo kukuruznog brašna, posolimo i s kašikom zamutimo. Kad dobro zamutimo, onda istresemo u tepsiju i malo pomastimo, i takija metnemo tepsiju u vruću peć.

Provara posna. Ugrijemo bundevnog simena, utučemo to sime u stupki. Kad ga utučemo, onda ga prosijemo na sito. Kad prosijemo, onda ga na ritko sitance procidimo, poľevamo vodom to sime, što je u sitancu, i rukama gñucamo. 'No, što projde kroz sitance, uležemo u lonac, posolimo, i uspemo prošnog (kukuruznog) brašna, pa s kašikom zamutimo. Kad zamutimo, onda stresemo u tepsiju, tepsiju metnemo u vruću peć, i tako se peće.

Simeñaća. Uspemo u karlicu žitnog brašna, uležemo vode i posolimo, pa to zamisimo. Kad zamisimo, onda to tisto izrežemo s nožim na više komadova, to komade pospemo sa žitnim brašnim, i s vaľalim razvaľamo na tanke lokšice. Te lokšice budu 'nolike, kolika j

tepsija. Sad za to treba simena. Sime ugrijemo i u stupki utučemo, na sito prosijemo. 'No, što ostane u situ, uspemo u malo a ritko sitance, polevamo s mlakom vodom i rukama gñetemo, onda 'no, što prođe kroz sitance, uľemo u zdilu (t. j. 'nu vodu), a 'no sitno sime, što je prošlo kroz sito, to uspemo u tu zdilu u vodu i izmišamo, tepsiju pospemo sa sitnim simenim, da lokšica ne prijone za tepsiju. Sad metnemo jednu lokšicu u tepsiju, poľemo ju s 'nim izmišanim simenim, što smo u zdili napravili, na tu lokšicu metnemo drugu i poľemo ju, i tako redom, dok ji' ima. Sad metnemo tepsiju u vruću peć, da se peće.

Makovaču pravimo i misimo svedno, ko i simeñaču, samo što kad makovaču pravimo, t. j. kad lokšicu poľemo sa simenim, onda ju još pospemo sa utučenim makim.

Lokše pravimo 'vako: Zamisimo u karlici od žitnog brašna tisto. Kad zamisimo, onda izrežemo to tisto na komadiće, i s vaľalim razvaľamo tanke lokše. Ugrijemo vańsku peć, i u peći pečemo te lokše 'nako na cigli. Kad budu pečene, onda ji' polevamo sa simenim. Sime tučemo i sijemo i cidimo svedno, ko i za simeñaču, samo što se još skuva u tavi. Sad s tim skuvanim simenim poľemo lokšu, na űu metnemo drugu i poľemo, i tako, koliko imade lokšica.

Varenice. Uspemo u karlicu žitnog brašna, posolimo, uľemo vode i jajaca, pa zamisimo. Kad zamisimo, onda od tog tista po malo odrezivamo i s rukama napravimo okruglo tako, kraj s krajim sastavimo, u tepsiju pomećemo i sad tepsiju metnemo u vruću peć.

Pogača. Uľemo u brašno vode i posolimo, pa zamisimo, onda to tisto rastahnimo i zaprećemo na ogñištu u vruć pepel, il' ju metnemo u vruću peć. Kad bude pečena, onda ju izrežemo na komade, a to komade onda ope' razdrežemo po poli, da svaka kora bude za se (za sebe), sredu (srdinu¹) s nožim ponarezivamo, pomastimo i tako jedemo.

Vaľušee i rezancea 'vako pravimo: Kad ji' skuvamo, onda ji' stresemo u tavu u mast, posolimo ji', pospemo po űima sira i izpržimo.

Kolači listarići se pravu i peku 'vako: Uspemo u karlicu žitnog brašna, uľemo vode, posolimo i uľemo koje jajce, i to umisimo. Kad smisimo, onda to tisto s vaľalim razvaľamo na tanku lokšu i s nožim izrežemo na komade u četiri ćoška. Sad metnemo u tavu masti,

¹ *Srdina* mj. *sredina* poznata je i u drugom jednom kraju (kao i *prsanica* mj. *prosenica*), ako se nije pisac zapisao. — Ur.

dobro ju ugrijemo na vatri, onda 'ne komadiće u tu vruću mast mećemo, i tako pečemo. To zovemo: *listariči kolači*, il': *slatki (u slatko) kolači*. — Kad pečemo *kisele (u kiselo)*, onda pečemo 'vako: Podmisimo kermu u lonac, i to 'vako: Uļemo u lonac malo vode, kermu izmrvimo i metnemo malo brašna žitnog, pa se to dobro (ļucki) izmiša. Kad se izmiša, onda se metne lonac u toplo (pokraj peći, il' na sunce), da izide. Kad izide, onda metnemo u karlicu žitnog brašna, uļemo vode, posolimo i uļemo koje jajce i 'nu podmisitu kermu, i sad to misimo. Kad smisimo, onda čekamo, dok ope' to izide. Kad izide, onda pravimo kolače. Sad metnemo u tavu masti, ugrijemo ju i mećemo po tri, četiri kolača u tavu, i tako pečemo.

(II. Kako se peče meso.) Na ugļenu (ugļevļu; a niki ope' kažu: na žeravļu) pečemo suhu ribu, gļive pečurke (pečurice). U pepelu pečemo pogaču, repice, jajce i voće (kruške i jabuke oporne).

Na ražņu pečemo krme, i to 'vako: Kad ga zakoļemo i uredimo, onda ga natakņemo na ražņi, protiskamo ražņi kroz guziņu (dupe; il', kako još niki kažu: prkno), a na usta izide; stražņe noge svežemo ostraga za ražņi, a za predņe prorežemo s nožim div rupu na trbuvu i tamo jī' utiskamo. Sad pomastimo i posolimo, pa pokraj vatre okrećemo, dok ne bude pečeno. Ovcu tako isto pečemo, samo što ņu ogulimo i noge sodrezivamo.

Živad pečemo 'vako: Kad kokoš, gusku, il' šta bude, očupamo, onda prorežemo na trbuvu, drob (criva) povadimo, onda operemo i na ražņi natakņemo, pomastimo i posolimo i tako onda pokraj vatre okrećemo i pečemo.

Ima, tko ope' 'vako peče krme i ovcu: Natakņe na ražņi svedno, ko i kad pokraj vatre peče, i onda 'nako natakņito na ražņi metne u vruću peć; tako se namisti, da pod pečenku metnemo tepsiju, da u ņu kapļe mast. Ima ope', tko isiče krme, il' ovcu na komade, pa to komade pomeće u tepsiju, posoli, uļe vode, i metne masti, pa tepsiju metne u vruću peć, i tako se peče. A ima ope', tko živad metne (vrgne) čitavu u tepsiju, uļe vode, posoli i metne masti, tepsiju metne u vruću peć, pa se tako peče. To sve zovemo *pečenka*.

Suvo meso, i to: but i pleće pečemo 'vako: Narežemo komade od buta, il' plečeta, pa pomećemo u tepsiju, uļemo vode i metnemo masti, tepsiju metnemo u vruću peć, pa se peče.

Ima, kad friško meso govečko, svinško, ovčje, kokoše i od sve živadi pečemo i 'vako: Najprije skuvamo, onda ga izvadimo iz lonca,

pa ga u brašno umeľamo i u tepsiju u mast metnemo; tepsiju metnemo u vruću peć, i tako se peće. To kaŹemo (zovemo): *pećeno meso*: „Jeo sam pećenog mesa“.

(III. Ostalo.) Kod nas se peće jajce brez vode, i to 'vako: Ugrijemo u tavi mast, razbijemo jajce u 'nu vruću mast, i tako pečemo. A s brašnim 'vako pečemo: Razbijemo jajce i u zdilu ga stresemo, uľemo malo vode, posolimo, metnemo malo brašna i dobro izmišamo, u vruću mast stresemo, i tako pečemo.

U tavi se u masti peće friška kobasica, devenica i friško meso. Pečemo svinšku krv, i to 'nu krv, što izide iz devenica, kad se baru. Krv pečemo 'vako: Metnemo u tavu masti, brašna, soli i crvenog luka, pa to drŹimo na vatri, dok luk i brašno ne porumeni; kad porumeni, onda uľemo krvi, i tako pečemo.

Svinski mozak pečemo 'vako: Najprije ga u vodi skuvamo, onda metnemo u tavu masti, ureŹemo crvenog luka i posolimo, sad to malo izprŹimo. Kad luk porumeni, metnemo mozak u tavu u mast, i tako pečemo.

Kiseli kopus pečemo 'vako: Metnemo u tavu masti, posolimo i metnemo ribanog kiselog kopusa, i tako ga na vatri prŹimo. Kad bude veće izprŹit, onda ga pospemo sa Źitnim brašnim i ope' malo prŹimo. Kad izprŹimo, onda jedemo.

(IV. Što se peće i prŹi s brašnom.) Kad koje jilo mastimo, kad metnemo u tavu masti i brašna, pa se tava metne na vatru, i drŹi se, dok 'no Źitno brašno (s drugim se brašnim ne friga) porumeni, a kad porumeni, strese se u lonac, onda to zovemo *zafrig*, a posov zovemo: *frigam* kopus, repice i t. d.

Sos pečemo 'vako: Uľemo u tavu masti, uspemo Źitnog brašna, i to onda na vatri izprŹimo. Kad brašno porumeni, onda uľemo lutine ĉorbe i posolimo, pa pečemo. Jedemo s kruvim. — Prošnu (kukuruznu) kašu pečemo 'vako: Uľemo u tavu vode, posolimo, metnemo masti i prošnog brašna, metnemo tavu na vatru, pa s kašikom mišamo, i tako ju pečemo. — Tako isto i Źitnu mrsnu kašu pečemo. — Źitnu posnu kašu 'vako pečemo: Uľemo u tavu mlika, posolimo, metnemo Źitnog brašna, pa na vatri pečemo.

Što se kuha? (I. Meso.) Paprikaš. Metnemo u tavu masti, crvenog luka i sitne paprike, i to izprŹimo. Kad to porumeni, onda meso sitno izreŹemo i u tavu u mast metnemo, i prŹimo. Kad ga tako nekoliko prŹimo, onda pospemo malo sa Źitnim brašnim. Kad brašno porumeni, uľemo vode i posolimo. Kad se kuva u vodi, onda uľemo sirćeta, i malo se kuva u tavi. Kad se malo prokuva, onda

saĽemo iz tave u lonac i onda se u loncu skuva. — Meso metne se u lonac, naĽe se u lonac vode, pa se pristavi. Kad veće meso bude kuvano, onda, ako je friško, u ćorbu se natrza rezanaca, il' vaĽušaka, il' se metne repica. A kad bude kuvano, vaĽušci (rezanaca, il' repice) stresu se u zdilu, a meso se s noŹim i s vilicama jede. Ako je suvo, onda se ćorba zakiseli sa sirćetim. — Kaurma. NareŹe se obariti' criva i đigerica u lonac, pa se skuva. UĽe se sirćeta, metne se masti i posoli se. — Salma. Izvadi se iz kaduljice kisela kopusnica, pa se list sobreziva, nareŹe se slanine i mesa, po mesu se pospe pirinać, crveni luk i paprika, pa se to dobro izmiša i posoli se, onda se u lišće kopusno umata. Kad se sumata, onda se pomeće u lonac, naĽe se rasolim i pristavi se lonac k vatri. — Rib u kuvamo 'vako: Razlagodimo ju, operemo, u lonac pomećemo i pristavimo. Kad riba bude kuvana, onda uĽemo u lonac sirćeta i malo se prokuva. A ima, tko ne kiseli, nego jede slatku ćorbu.

(II. Varivo s kruhom.) Gagula. Sime se utuće i procidi, uĽe se procidito u tavu, a kad se u tavu uĽe, onda se u sime kruva podreŹe, metne se tava na vatru, i kuva se. — Tako se kuva i sime: utuće se i procidi, onda se procidito uĽe u lonac i pristavi se k vatri, posoli se. Kad bude kuvano, podreŹe se u zdilu kruva, poĽe se kru' sa simenim i jede se. — Korice. UĽe se u tavu vode, posoli se, podreŹe se u tavu u vodu kruva, onda se tava metne na vatru. Kad kru' bude mekan i skuvan, onda, ako nije voda uvrila, ocidi se i uĽe se mlika i jede se. — Kiselica. UĽe se u lonac vode, pristavi se k vatri. Kad voda uzavre, onda se u zdilu metne malo Źitnog brašna i uĽe se malo vode, pa se razmuti. Kad se razmuti, saĽe se u lonac u vruću vodu, posoli se. Kad provre, uĽe se mlika, il' kajmaka, a u zdilu se podreŹe kruva, poĽe se kiselica po kruvu i jede se. — Privara. UĽe se u lonac sirutke, pristavi se k vatri. Kad sirutka dobro bude kuvana, onda se napravi začim, i to 'vako: U zdilu se uĽe malo vode i uspe se u vodu malo Źitnog brašna, pa se dobro izmiša, a kad se izmiša, onda se saĽe u lonac u sirutku, posoli se, metne se malo masti. Kad malo provre, onda se u zdilu podreŹe malo kruva, poĽe se kru' sa privarom i jede se.

(III. Varivo od brašna.) Źganci se pravu i kuvau 'vako: UĽe se u lonac vode, posoli se. Kad voda uzavre, onda se u lonac u vruću vodu uspe prošnog (kukuruznog) brašna, pa se metne u pō 'noga brašna lopatka. Kad bude kuvano, onda se, ako je mlogo vode, onda se voda ocidi, pa se s lopatkom izmiša dobro, i onda se istrza

na male komadiće u zdilu, pa se pole s mlikim, il' se s vrućom mašćom pomastu i onda jede.

Kukuruzna kaša se kuva 'vako: To se sameļu kukuruzi na krupno, tako da se zrno na tri, četiri komada razmrvi. Kad tu kašu 'očemo kuvat, onda ju dva, tri put operemo, u lonac ju saspemo, s vodom naľemo i pristavimo k vatri. Kad to bude kuvano, onda naľemo s mlikim, il' sa prociditim simenim, koje se ugrije, u stupki utuće, na sito prosije; onda 'no, što projde kroz sito, uspemo u sitance i vodom poľevamo; 'na voda, što projde kroz sitance, uľe se u lonac u kašu. Kad se sime prokuva, onda posolino i malo se kuva.

Tarana se pravi i kuva 'vako: Metne se u korito brašna, uľe se vode, al' malo, pa se utare sitno. Kad zataru, onda metnu poľave na sunce, a taranu na poľave. Kad se usuši, onda se kuva. Uľe se u lonac vode, pa se pristavi k vatri. Kad voda uzavre, onda se tarana saspe u lonac. Kad bude kuvana, onda se začińa više formija, i to 'vako: Nikad se metne u lonac masti, a nikad se uľe mlika, nikad se začine s jajcim, a nikad opet se skuva u simenu (i to, kako sam gore kazo, da se sime tuće, cidi i kuva). Kad sime uzavre, onda se u lonac u sime uspe tarane. Kad se skuva, uľe se u zdilu i jede se.

Rezanca se 'vako kuvau: Metne se u zdilu brašna, u brašno se metne soli i vode, pa se smisi. Kad smisi, onda 'no tisto razvaľa na seniji (!) s vaľalim. Kad razvaľa, onda lokšu smota i na seniji s nožim se sitno izreže i u lonac u vruću izklučanu vodu se rezanca stresu. Kad budu kuvani, onda se pravu na više formija. 1. U zdilu se podreže kruva, čorba se po kruvu pole, masti se metne i soli, pa se jede, a rezanca se metnu u tavu, u tavu se metne masti, pa se na vatri isprži; kad rezanca porumenu, onda se skine i jede. 2. Kad budu u loncu u vodi kuvana, onda se malo vode izaľe, a u lonac se uľe mlika, il' kajmaka, posoli se. Kad malo provre, strese se u zdilu i jede se s kašikom. 3. Utuće se u stupki bundevnog simena. Kad se sitno utuće, onda se na sito procidi 'vako: Metne se sitno sime u sito, pa se poľeva s mlakom vodom, a 'no, što kroz sito ide, ide u zdilu, što se metne pod sito. Kad se procidi, onda 'no, što bude u zdili, strese se u lonac. Kad to sime uzavre, onda se u lonac u sime stresu rezanca. Kad se skuva, strese se u zdilu i jede se. 4. Skuvau se svedno, ko što sam kazo, samo što se rezanca, kad se voda ocidi, stresu u zdilu, pa se pospu sa sirom, il' kajmakom, a čorba se il' pole po podrezanom kruvu u zdili, il' se proľe na zemľu.

Vaļušci. Tako isto, kakogod se kuvau rezanca, tako se kuvau i vaļušci, a tako se i pravu i začinau, a i misu, samo što su vaļušci deblji i u četiri ćoška. A ima jedna forma, kako se rezanca ne pravu, kô vaļušci, a ta je forma evo 'vako: Naše se u lonac rasola iz kiselog kopusa, a kad rasol uzavre pokraj vatre, onda se vaļušci stresu u rasol. Kad budu vaļušci kuvani, onda se u lonac ule malo mlika, il' kajmaka, il' se u zdilu metne malo brašna, razbije se jajce, pa se izmiša i strese u vaļušce u lonac. Kad malo provre, onda se saše u zdilu i jede se. — Veliki vaļušci. Uspe se u zdilu žitnog brašna, ule se u brašno vode, pa se smisi. Kad se napravi tisto, onda se tisto metne na siniju, pa se s vaľalim razvaľa tanka lokša, pa se lokša porazdreziva na ovelike komadove, onda se u te komadove pomeće kru' izpržiti u tavi na masti i pozamata se, pa se pomeću u lonac i pristavi se lonac k vatri, da se kuva. Kad se skuvau, onda se ule u lonac malo mlika, il' se metne kajmaka, i jede se. — Vaļušce i rezanca u maku pravimo 'vako: Kad budu rezanca, il' vaļušci kuvani, onda ji' ocidimo, po malo u zdilu mećemo i s makim posipamo, a tako isto i sa sirim i kajmakim radimo. Vaļušce i rezanca u maku zovemo *makoviće*, a niki kažu *ćikovići*; a u siru kažemo: vaļušci u siru i kajmaku.

(IV. Varivo u mlijeku.) *Griz u mliku* peče se 'vako: Uľemo u tavu mlika, posolimo i uspemo griza, metnemo tavu na vatru, s kašikom mišamo i tako ga pečemo.

Bundeve u mliku se kuvau 'vako: Bundevu rasićemo, salo i sime izvadimo, koru ogulimo, a meso s nožim na sitno izrežemo i u lonac metnemo, s vodom našemo i pristavimo lonac k vatri (pokraj vatre), i tako se kuva. Kad veće budu kuvane, onda vodu ocidimo, a s mlikim našemo i posolimo. Kad se malo prokuva, onda jedemo.

Slatki kopus u mliku kuva se 'vako: Kopusnicu (t. j. glavicu) izrežemo s nožim na sitno, pa to onda metnemo u lonac, našemo s vodom i pristavimo lonac k vatri. Kad kopus bude veće kuvan, ocidimo vodu, našemo s mlikim i posolimo. Kad provre, onda jedemo.

Repice u mliku se kuvau i pravu 'vako: Repice ogulimo, operemo i pristavimo. Kad budu kuvane, onda posolimo i s mlikim našemo. Kad provru, onda jedemo.

(V. Varivo na vodi.) Kad 'oćemo kuvat *gra'*, onda se *gra'* uspe u lonac, naše se vode u lonac i pristavi se k vatri. (A tko ima šporet, ti metne na šporet.) Kad *gra'* popuca, onda ga s kašikom izgnĕtemo i posolimo i našemo. Kad bude kuvan, onda ga našemo u zdilu, pa s kašikama jedemo. — *Gra' mrsni* se pravi 'vako:

Skuvamo ga u loncu. Kad bude kuan, onda ga posolimo, napravimo zafrig i zafrigamo, pa se onda još malo kuva. — *Papulu od grá* pravimo 'vako: Kad gra' bude kuan, onda čorbu oacidimo, gra' posolimo i urežemo bilog (beilog) luka, i onda ti gra' dobro ugnjetemo, pa jedemo. — Kad posnog grâ ostane (t. j. u večer), a sutra je mrsičak, onda u tavu metnemo masti i brašna, pa popržimo. Kad brašno porumeni, onda ti posni gra' saľemo u ti zafrig u tavu i na vatri ga pogrijemo, pa jedemo.

Kopus. On se kuva 'vako: Ako je slije, onda se kopusnica sitno s nožim u zdilu ureže. Kad se ureže, onda se u tavu metne masti, rastopi se. Kad mast bude vruća, onda se kopus strese u tavu u mast, i metne se tava na vatru, pa se prži. Kad kopus počme rumenit, onda se metne u tavu u kopus malo brašna. Kad brašno porumeni, onda se uľe sirćeta (a ako ima luta, onda opet lutine čorbe), i onda se istom strese u lonac, da se kuva. Kad će veće bit kuan, onda se posoli. — Ako je kiseli, onda se iz čabra pa u lonac metne. Ako je jako kisel, onda se vodom naľe, a ako je slabo kisel, onda ope' s rasolim. Kad provre, onda se posoli i zafrig. Kuva se i čisti *rasol*: Naľe se u lonac, pristavi se. Kad bude rasol kuan, začine(!) se, kô i kad se u njemu vaľušci kuvau.

Repice. Ogulimo repice s nožim, operemo ji' u zdili. Kad ji' operemo, onda ji' metnemo u lonac i naľemo vode, pa pristavimo. Kad provru, onda posolimo, a kad budu kuvane, onda, ako ćemo praviti ji' masne, onda u tavu metnemo masti i rastopimo. Kad mast bude vruća, onda metnemo malo brašna, i opet metnemo tavu na vatru, pa držimo, dok brašno ne porumeni. A kad porumeni, onda mast stresemo u lonac u repice, a kad malo provre, onda stresemo u zdilu i s kašikama jedemo. — A kuvau se i 'vako: Svedno se kuvau, samo kad budu kuvane, onda se čorba ocidi u zdilu, pa se u čorbu podreže kruva, metne se masti i posoli se, pa se s kašikama jede. A repice ostanu u loncu, posolu se, metne se u ne masti, pa se utemľaju u loncu, stresu se u zdilu, i onda se jedu. — A pravu se i 'vako: Svedno se skuvau, samo što, kad budu kuvane, onda se ugnjetu i stresu se u tepsiju, il' u tavu, metne se masti i soli, pa se metne tepsija u vruću peć, da se speće. Kad se speće, onda se jede (a tava se ope' na vatri prži; kad se isprži, onda se s kašikama jede), a čorba se svedno jede kô i od prvi'. — *Repice* se kuvau i 'vako: Metne se u lonac repicâ, al' se ne gulu, naľe se vode, pristavi se lonac k vatri. Kad budu kuvane, voda se ocidi i baci, a repice se gulu i jedu. A 'vako kuvane repice zovemo „s *mundirom*“.

Repice u simenu se pravu i kuvau 'vako: Ogulimo repice i u lonac ji' pomećemo, pristavimo k vatri. Kad budu kuvane, onda ji' pravimo sa simenim, i to 'vako: Sime ugrijemo, u stupki utučemo. Kad ga utučemo, onda ga na sitance procidimo; 'no, što projde kroz sitance (t. j. 'na voda), ule se u repice. Kad sime provre u loncu smišan s repicama, onda posolimo. Posolit se ne sme, dok sime ne provre, jer bi se *izvarilo*.

Lutinu čorbu pravimo 'vako: Naberemo zreli' luta, operemo i u lonac ji' pomećemo, pristavimo ji'. Kad budu kuvane, onda ji' u sitance saľemo, vodom poľevamo i rukom gñetemo; 'no, što kroz sitance projde, saľemo u lonac, i ope' pristavimo k vatri. Kad bude veće kuvana ta čorba, onda ju posolimo. Ako ćemo ju praviti mrsnu, onda napravimo zafrig i u ņu saľemo i tako onda jedemo; a ako ćemo ju posnu praviti, onda ope' napravimo posni začiu i začinemo ju i jedemo; a ako ćemo u tu čorbu natrzat vaľušaka, onda zamisimo i u lonac u tu čorbu potrzamo, i tako isto začinamo. Kuvamo u lutinoj čorbi i suvo meso. U tu lutinu čorbu, bila posna, il' mrsna, uľemo u ņu malo mlika, il' kajmaka.

Zelen od kopusnog lista pravimo i kuvamo 'vako: Naberemo kopusnog lista, poizrezujemo 'ne šepurice, što je kroz pō lista, onda s nožim lišće izrežemo i u kotov pristavimo. Kad bude kuvano, onda 'nu vruću zelenu vodu izcidimo i 'ladne vode naľemo, pa sa rukama kopus vadimo i vodu izcidimo (izažnemo). Kad to uradimo, onda naľemo sa sirutkom, posolimo i napravimo zafrig, pa zafrigamo. Kad bude kuvana, onda metnemo malo kajmaka i tako jedemo.

(Nastavit će se.)

